Boxhorn, Marcus Zuerius

Marci Zuerii Boxhornii theatrum sive Hollandiae comitatus et urbium nova descriptio qua omnium civitatum, praecipuorumque, locorum icones, origines ... exhibentur

Amstelodami 1632

MARCI ZUERII BOXHORNII
THEATRUM
Sive
HOLLANDIÆ
COMITATUS ET VRBIUM
Nova Descriptio.
Qua omnium Civitatum, præcipuorumq; locorum Icones, Origines, Incrementa, Res domi forisq; gestæ, Iura, Privilegia, Immunitates, ipsis Principum tabulis expreßa, et Viri illustres exhibentur.
AMSTELODAMI,
Sumptibus
Henrici Hondii
Cum Privilegio

Illustrium & Præpotentum D.D. Ordinum Fœderatarum Belgij Provinciarum literis cautum est, ne quis librum hunc, cui Titulus, MARCI ZUERII BOXHORNII THEATRUM SIVE HOLLANDIÆ COMITATUS ET URBIUM NOVA DESCRIPTIO, hac vel alia quavis forma, sive Latinè, sive Belgicè, sive Gallicè recudat, [citra Henrici Hondij voluntatem] aut alibi recusum in has regiones inferat vendatve, directe, vel indirecte. Qui secus faxit confiscatione Exemplarium, mulctaque insuper sexcentorum florenorum damnas esto. Uti latius patet in ipsis literis, datis Hagæ Comitis XIV May, Anno M. DC XXXII.

S. Beaumont v^t.

Ad mandatum prepotentum D. D. Ordinum Generalium,

Corn: Musch.

Illustrissimis Potentissimisque

HOLLANDIÆ WEST-
FRISIAEQVE
ORDINIBVS.

THEATRVM Vrbium & rerum vestrarum offero vobis, Patres, opus ut petitum omnibus, & quod gloriæ vestræ splendor jam dudum suo jure flagitavit, ita hactenus omnino intentatum. Hollandiæ & florentissimarum ejus Vrbium vetustissima incunabula, progressus, privilegia, immunitates, varios pace & bello, domi forisque eventus, &, ut verbo dicam, ea omnia, quæ injuria temporum memoriæ Posteritatis non invidit, spectanda hic Vobis exhibemus. Potuissem haud dubie de antiquitate vestra longe majora referre, nisi ea aliquando tempora fuissent, quibus res fortiter gerere, quam eas ad nepotes suos transmittere majores vestri maluerunt. Nempe cogitabant illustres illæ animæ, res publicas bene à se constitutas satis magna virtutis & gloriæ suæ apud posteros futura documenta. Adeo ut

prima tractus & imperij veſtri infantia denſiſſimis tenebris ſit involuta. Non tam quid olim fuerit, quam quid non fuerit ex iis, quæ inſequutis temporibus facta ſunt, ſcimus. A nato Chriſto decem ſæcula ſunt, priuſquam de rebus in Hollandia geſtis à majoribus veſtris ad poſteritatis memoriam litterarum beneficio tranſmittendis cœptum eſt cogitari. Qua in re ſi injuriam aliquam illatam vobis exiſtimatis, parem cum univerſo terrarum orbe accepiſtis. Dolendum autem profecto eſt iſtis temporibus, quibus prima hujus imperij veſtri jacta ſunt fundamenta, & res præſtantiſſimæ paſſim gerebantur, præclara ingenia defuiſſe, quæ eorum gloriam ab ætatis injuria vendicarent. Qui autem longe demum poſt patriæ veſtræ Annales condidere, tam inſulſis fabellis reſperſi ſunt, ut quid in iis falſum, quid verum ſit vix liceat judicare. Habent tamen, præſertim in ſuorum temporum hiſtoria, quæ nos ſcire melius ſit, quam ignorare. Videtis, Patres, quam parum illis ſubſidij ſit, qui ad eruendas Antiquitates veſtras ſe accingunt. Auſus tamen ego ſum, ſed hoc animo, ut omiſſis, quæ parum explorata, ea omnia huc transferrem, quæ ex fide dignorum Annalium, qui certe admodum pauci, atque Actis monumentiſque publicis hauſta ad gloriam & antiquitatem veſtram adſtruendam facere judicarem. Et certe experiendo didici non fruſtra me in veſtris laboraſſe. Quot enim rerum capita, tot mihi ſplendoris veſtri oblata ſunt argumenta. Quoties ad majores veſtros, Equeſtris ordinis ſplendidiſſimi Heroes, & illum Hollandicæ Nobilitatis florem me converto, mirari

ſubit,

ſubit, hanc tam exiguam regionem tot illuſtres familias, & in iis excellentiſſimas animas edidiſſe. Majores veſtri per ætates ſuas, velut quoſdam gradus, devoluti, quot viros, tot heroes, & quot heroes, tot triumfos dedere. *Neſcit aliquid*, ut ille dixit, *ab his naſci mediocre. Tot probati, quot geniti, &, quod difficile provenit, electa frequentia.* Sic velut ex perenni & inexhauſto fonte, ab infinitis ſupra memoriam noſtram ſæculis, pulcherrima virtutis & gloriæ hereditate, tot maximorum Heroum imagines in vos dirivatæ ſunt. *De vobis tamen juſtius credimus meliora, quia ſequimini. Nam ſemper eſt diligentior imitator prioris: quando illi præcedentis bona licet eligere, & nova cumulare.* Fortunam enim, cujus fabri ipſi fuerunt, vos jam florentem accepiſtis. Gloriæ vobis eſt majorum ſplendor; & majoribus veſtris, tales tantoſque Heroes, quales quantique vos eſtis, genuiſſe. Agnoſco meam tenuitatem. Tanta ego vobis non adſcribo, ut non plura merueritis. Venio ad vos, Vrbium Rectores prudentiſſimi. Eſt quod in ſingulis veſtrûm admiremur. Tu DORDRECHTVM antiquitate, Stapula, & primo inter Vrbes conſeſſu venerabilis. Peculiare etiam tibi Virginis cognomentum; quod, ſtupratis ſororibus tuis, inter Flandrorum & Brabantorum furores, illis ad populationem agrorum, his ad Vrbium excidia converſis, ſola adverſus ferrum ſteteris invicta. Tu HARLEMVM arte typographica à cive tuo inventa eam gloriam conſecuta es, quam nulla unquam ætas obliterabit. Non tantum patria hæc, ſed univerſus terrarum orbis & omnes bonæ artes, illam artium conſervatri-

 cem,

cem, imo matrem, tibi referunt acceptam. Merita certe es, ut Typographia, cui primam lucem dedisti, nomen tuum Albo æternitatis inscribat. Tu DELFVM optimi maximi Principis, FREDERICI HENRICI, natalibus memorabilis. Quod enim Auctor ille & Stator hujus imperij, Belgici nominis gloriam in amplissimum fastigium extulerit, quod vi consiliorum ejus fugati hostes, quod validissimæ urbes devictæ, quod magni terroris bella auspiciis ejus sepulta, id tibi etiam debetur, quia genuisti. Tu LEYDA ut vetustate tua merito possis gloriari, ita illud in te potissimum, quod Musarum decus & præsidium merita sis appellari. De Academia tua loquor, quæ amplissimis privilegiis & eximiis ornata ingeniis, nobilissimos quosque Iuvenes è longe dissitis regnis, ad capiendum animi cultum, ad se invitat. Et glorietur merito æterna ista Domus, Viros Principes ex se prodiisse. Tu AMSTELODAMVM Christiani Orbis Emporium celebratissimum, id omne in te habes, quod singulæ Orbis partes ostentant. Vterque Indus aurum tibi serit & metit: & quo Sol radios, eo famam & terrorem nominis tui transfundis. Quare ipse augustissimus Cæsar Maximilianus regalem capiti tuo Coronam imposuit. Talis galea bellatricem Vrbem decebat. Neque potuit hoc te dignius reperiri paludamentum. Regalem coronam Vrbium Regina meruisti. Tu GOVDA Floræ & Pomonæ amænissimum domicilium. Tu ROTERODAMVM magnum illum Erasmum, quem Gouda conceperat, in lucem edidisti. Nihil præterea dico. Satis illud magnum est. Tu HORNA felicitatis om-

tis omnis & ubertatis Cornucopia. Tu ALCMARIA cos Frisiorum virtutis, quos assiduos olim & anniversarios hostes habuisti. Quod tempus tibi nescio utrum clade funestius fuerit, an virtutum experimentis speciosius. Cæteras in tanta brevitate affari supersedeo. Vos, Patres, opellam hanc, nominis vestri gloriæ nuncupatam, accipite. Tantum fecimus, quantum potuimus. Satis mihi est hanc laudem meruisse. Agnosco tamen ingenue: nihil est quidquid fecimus. Verba tantum impendimus. In maximas angustias redactum me sentio. Proinde ad Clementiam vestram confugio, quæ sola ad audendum me incitavit. Voto finiendum sit. Deus optimus, maximus Præstes ac Stator Batavici Nominis servet in hoc statu Remp. vestram, in quo nunc est, quod nullus melior inveniatur, vos autem Reipub. vestræ diu florentes, diu superstites. Deus præstet, præstabitque hanc imperio vestro felicitatem. VT SALVI SIMVS, DEVS OPTIME MAXIME, SERVA NOBIS PATRES. HIS SALVIS SALVI ET SECVRI SVMVS, VERE, VERE. EXAVDI DEVS. CONSILIIS SENATVS FELICITER. EXAVDI DEVS. VICTORIÆ MAXIMI PRINCIPIS FELICITER. EXAVDI DEVS. REIPVBLICÆ FELICITER. EXAVDI DEVS. VT. SALVI. SIMVS. PATRIBVS. VITAM. PATRIBVS. ÆTERNITATEM. SALVI. SIMVS. Lugduni Batavorum anno MDCXXXII.

Illustriss. Amplit. Vest.

Devotus

MARCVS ZVERIVS BOXHORNIVS.

EX

GVILHELMI HERMANNI Goudani
EPISTOLA
AD
HOLLANDOS.

HOLLANDIÆ MEÆ GRATVLARI SOLEO; QVOD IAM MAGNA EX PARTE BARBARIEM EXPLOSAM, SICQVE BONAS ARTES VIGERE ATQVE ETIAM IPSAM POESIN INTELLIGAM, VT ITALIAM AD NOS DEVENISSE CREDIDERIM. SVNT NOBIS PLANE VIRI, QVOS, SI GLORIARI LICET, MIRENTVR GALLIÆ, MIRETVR ITALIA. QVOD SI IAM AB INFERIS EMERGAT MARTIALIS, BATAVORVM AVRES, QVAS TVNC QVASI RVDES NOTABAT, NVNC CERTE ERVDITAS HAVD DIFFITEATVR.

CAN.

CANDIDE LECTOR,

FActum à nobis tandem est, quod amplissimi & patriæ antiquitatis studiosi viri semper voluerunt. Hollandiæ veteris ac novæ novam & accuratam descriptionem hic exhibemus. Quæ, de Hollandiæ nomine, natura, situ, potentia, cultu, & incolarum moribus nonulla, Urbium origines, progressus, incrementa, privilegia, quæ eas clades afflixerint, quæ prospera evenerint sumus prosequuti. Inter clades ignis, aëris, & aquæ injurias, bella civilia & externa numeramus. Inter prospera, res domi forisque præclare gestæ, piæ & profanæ fundationes, Principum decreto remissa onera, & indulta privilegia, flos commerciorum, virorum illustrium natales, aspersi incolis cœli favores, aliaque his consentanea habentur. Civiles tamen motus, qui sub Iacoba exorti gravissimum toti Hollandiæ damnum intulere, semel & iterum suo loco prosecutus sum, nec in aliarum urbium descriptionibus ea recoquenda putavi, quod eadem pene omnium ratio esset. Cætera omnia ex fide. Illud profiteor, nihil hic à nobis dictum, quod non aliquis scriptorum pro certo suppeditaverit, aut ex actis monumentisque publicis ipse hauserim. Quod testatum facient plures hactenus ineditæ Principum tabulæ, antiquæ & recentiores, quas passim huic operi inseruimus. Latinas ex membranaceo Cœnobij Rhensburgensis codice splendidissimi & nobilissimi viri beneficio fere descripsimus. Vernaculas ex civitatum Archivis ut plurimum expressimus. Has Latio quanta fieri potuit fide & cura transcripsimus, sed veterum in

(∴)(∴) *scribendis*

scribendis diplomatis stylo, quem mutare nefas putavimus. Hærendum enim passim fuisset, si Linguæ Romanæ majestatem & puritatem passim essemus sectati. Cætera ex ingenio, seu civitatium origines & etymologiæ abstrusiores indagandæ, seu quæ ab aliis tradita, & ab omnibus hactenus pro confessis arrepta minus fidei conciliare videbantur, fuerint refellenda. De candore autem meo palam hic omnibus testatum facio, omnia ea, quæ clarissimi Viri, & præsertim Iohannes Isacius Pontanus ac Petrus Scriverius, amici nostri, suppeditarunt, eorum nomine me prodidisse, etiam minutissima, & quæ jam ante à nobis erant occupata. Si commissum aliquid sit, aut omissum, monebis, mi Lector, & pro modestia tua excusabis. Homo enim sum, & quidem admodum adhuc adolescens. Quid quod pleraque semel tantum scripsimus, festinantibus typographis. Iterum dico, si quid peccatum à nobis sit, indicent, aut quid restet, quod diligentiam nostram fugerit communicent, eruditiores, ut alia editione admissa corrigantur & addantur omissa. Ita me & patriam suam æternum sibi obstringent. Vale, candide Lector, & labori nostro fave.

Iuueni

Iuveni eximio & ad præclara omnia nato

MARCO BOXHORNIO ZVERIO,

cum Vrbes Bataviæ à ſe deſcriptas ederet.

LAus eruditæ gentis & decus rarum,
Cui vix juventa veſticeps genas ambit
Vix ora ſignat, erudite BOXHORNI,
Et jam procatur fama, jam ſibi jungit
Laborioſis indomabilem curis,
Quas ante fulget, ut domeſticos cœli
Nocturnus ignes, quæ reponit in luce
Nomen Batavum, conſecratque venturis;
Debere jam ſe ſentit ipſa Libertas,
Nexum nec unquam diffitebitur tantum:
Quod cum ſuperbis molibus, foris, templis,
Beata, dives, culta, non triumphata,
Cum civibus, cum civitatibus cunctis,
Spectanda terras nunc perambulat quaſvis,
Vita & Quirini civitate donata.

DANIEL HEINSIVS.

In Hollandiæ ejusque

VRBIVM THEATRVM,

EDENTE

Clarissimo Doctissimoque Iuvene

MARCO ZVERIO BOXHORNIO.

CVlte liber, magnum mundi visure Theatrum,
BOXHORNI ZUERII *nomina fronte gerens,*
Non ignavus ades, venis at visendus & ipse;
Ingenij hæ dotes sunt genijque tui.
Tu spectas orbem, spectandas tradis at urbes;
Vrbes, quìs toto pulchrius orbe nihil.
Sidera quod cœlo, Batavis hoc oppida terris;
Lumen inest illis, moribus ista nitent.
Non munita satis, sed quæ morata decenter
Oppida; plus illis roboris esse solet.
Hic bellum videas, pulsari finibus hostem;
Ista foris, florent omnia pace domi.
Hæc meus, hæc primo memorat nunc ZUERIUS *ævo;*
Quàm veniet mox his floribus alma seges!

Cognato suo F.
IOH. ISACIVS PONTANVS.

IN

IN THEATRVM

VRBIVM HOLLANDICARVM,

munerario atque editore

MARCO ZVERIO BOXHORNIO:

COGNITA cùm magnæ vix ſint natalia Romę,
Pluriaque Auſoniâ mœnia ſtructa manu.
Cùm tot & incertis Graias auctoribus urbes
Annoſo videas deperijſſe ſitu.
Obſcuros noſtris miremur in urbibus ortus!
Natalem ſciri nec Thuridrechta tuum!
Harlemum exploſo ſimul ignorabile Lemo;
Et Delfam, quamvis Corbulo foſſor erat.
Lugdunumque vetus, laudatum nomine Leithis,
Sumptum à Lethæis ut videatur aquis.
Cætera quid narrem penitis abſconſa tenebris
Oppida: nunc oculis pænè videnda tuis.
Nos omnem Hiſtoriam, noſtraſque excuſſimus urbes;
Quæ partim è forulis juſſimus ire foras,
Er partim premimus, craſſam indignantia lucem,
Cùm pretium Muſis barbara turba neget.
Hic canat ergò ſibi, qui publica munia vitans
Aönias proprio vindicat ære Deas;
Secretoſque lares amat haud mercabilis ulli,
Civibus impendens otia tota ſuis,
Dum veterum culpas blanditaque ſomnia damnat,
Ardet & in laudes ire, Batave, tuas.
En meus, ingrato quantumvis, Zuerius, ævo,
Non ceſſat laſſo ferre rogatus opem.
Et nunc ille bono communi publicat urbes,
Reddit & Hollandis priſtina jura ſuis.
Tam benè, tam cultè, ut facilè huic ceſſura Theatro
Credam Romano ſparſa Theatra croco.
Magna crepent operæ magnis mercedibus emptæ,
Libera veridicum dextera pangit opus.

LARE SECRETO. LEGENDO ET SCRIBENDO

PETRVS SCRIVERIVS.
1632.

In Doctissimi Juvenis

MARCI ZVERII BOXHORNII

Theatrum Vrbium Hollandiæ.

QVicunque probitas aureusque placet
Virtutis ardor, dum juventa est, optimè is
Vivit, beatusque ac Deorum perpetim
Proles vocatur, & Voluptas maxima.
At quisquis illum carpit ultrò tramitem,
Ut eruditæ templa scandat Palladis,
Et multa tentat sedulus perdiscere,
Conviva mox gratissimus fit Cœlitum.
Deîn quisque pergit, invidenda seculis
Tradens papyro, laureo circumdatur
Serto, madente per capillos nectare.
Te docte Zueri, care BoxhornI Nepos,
Senisque fulcrum cum tuo Fratre unicum,
Quod mansit ipsi Breda postquam labitur,
Cujus regebat sic disertus incolas,
Vt pura pietas obsideret pectora,
Dum Maurus obsidet cupita mœnia,
Præcox juventas cuncta nosse factitat,
Quæ nosse quisquam ætate tali possiet.
Phœbi Voluptas & Minervæ diceris,
Adoreamque debitam nancisceris,
Edendo quidquid vel Latinus occulit,
Vel Græcus, Hellas quem vetusta nutrijt.
Sed Fama summam buccinabit gloriam,
Quòd pingis Vrbes artifex Batavicas
Cruore sepiæ entheoque spiritu,
Et mittis omnibus videndas exteris
Tàm scitè, ut omnes obstupescant exteri
Decus Bataviæ, & juventam Zuerij.

IOAN. BODECHERVS BENNING.

Honori

Honori Lectissimi Juvenis,

MARCI ZVERII BOXHORNII,

Philologi τῦ πάνυ.

THeatra & amphitheatra, se quibus Roma
Iactavit olim, dente edace consumpsit
Sensim vetustas: Nec videtur id mirum
Ipsam in animo rem cogitantibus verè.
Quæcunque enim mortalium manu facta
Sunt, vel manu tandem videmus everti
Mortalium, vel deficere resistendo
Nimbisque cæli, motibusque terrarum,
Violentiæque fluctuum marinorum.
At mens flagrans amore laudis æternæ,
Ad gloriam labor per ardua & nitens,
Et pòst-futuræ consulens probè genti,
Quidquid sub oras luminis ferunt dias,
Favente summi Numinis sacro afflatu;
Id dens edax non deterit vetustatis,
Nec expavescit turbidas vices rerum,
Viresque fati, tristiumque Parcarum
Colos severas. Tale prorsus hîc, ZuerI,
Phœbi & sororum ter trium decus grande,
Mente ac labore, fortis Herculis ritu,
Condis Theatron urbibus Batavorum,
Spectandum in æde Memoriæ omnibus seclis.
Mente ac labore macte, Iuvenis, hoc tali
Tantoque! Sic aditur arx beatorum,
Sic nominis decus paratur æternum.

L. M. Q. ponebat Richardus Lubbæus *Wibelsburanus,*
Scholæ apud Bergizomates Rector.

Honori ejusdem, ex Propertio & Tibullo, mutatis mutandis.

Magnum iter ascendis, ZuerI: dat gloria vires:
Non juvat ex facili lecta corona jugo.
Te referent Musæ: vives, dum robora tellus,
Dum cælum stellas, dum vehet amnis aquas.

τῦ αὐτῦ

Τοῦ αὐτοῦ ἐπύλλιον

ΕἸΣ

ἘΡῬΙΚΟΝ ΒΟΧΟΡΝΟΝ,

φιλολόγον τε καὶ Θεολόγον τὸν πάνυ, τῆς τε ἐν Βρέδᾳ
Ἐκκλησίας ὀρθοδόξου πρόπαλαι ποιμένα μάλιστα
γρηγοροῦντα.

Τῶν ἀνδρῶν τὸν ἀληθείης λόγον ὀρθοτομούντων
Εὐρὺ κλέος, Βοξορνὲ, καὶ ἁρμονίης πολυδόξου,
Τῆς περὶ κυριακοῦ δείπνου, ποιητὰ βαθύφρον,
Ἕδνον κάλλιστον θυγατρός σεο κάλλιπες υἱοῖς
Τοῖς διδύμοις, λυγροῦ καὶ γήραος ἔμπεδον ἕρμα,
Εὐσεβίην τε, φρόνιν τε, καὶ ἱστορίης ἐπίγνωσιν
Παντοδαπῆς, φιλίην τ' ἀνδρῶν σοφὸν ἦτορ ἐχόντων.
Ἔργον τοῦτο φρενὸς πινυτῆς διαβήσεται αἴης
Πείραθ' ὅλης, ἐξ οὗ φάος ἠελίοιο ἐσῆλθεν
Ἀγλαὸν εὐεπέος Σουηρλάδαο θέατρον,
Δωμηθὲν Βαταβῶν πολίεσσιν ἐχέφρονι θυμῷ,
Μνημοσύνης τ' ἀναβαῖνον ἐς ἱερὸν ὑψιμέλαθρον.

שמשי לא יבוא.

MAR-

MARCI BOXHORN-ZVERII
BERGOBZOMANI
THEATRVM
sive
ACCVRATA DESCRIPTIO
COMITATVS
&
VRBIVM
HOLLANDIÆ.

MARCI BOXHORN-ZVERII THEATRVM HOLLANDIAE GENERALIS.

CAPVT I.

HOLLANDIA unde dicta. an à ligni & arborum copia. Holtlandia scribitur in diplomatis. an verò à soli cavitate. De hac Mamertini verba, quæ in transitu notantur. Vera nominis origo, ratione & auctoritate confirmata. Danorum coloniæ & irruptiones. Olandia eorum & Zailandia. Coloniarum transmittendarum ratio. Olandia quid sit. De Gothis ac reliquis gentibus Septentrionalibus. unde Belgicum guyt. Nortmanni quando Hollandiam invaserint. Chronographi Popularis & Iunij sententia castigata. Danorum circa Bredam præcipua olim sedes. Regino obiter emendatus. Hollandia Pagus. quo nomine olim dicta. quare Phlardirtinga Hermanno Contracto. Quid Marchia.

COGITANTI mihi de Hollandia describenda, quæ, sine controversia, fœderatarum Belgico-Germaniæ Provinciarum princeps fere est & caput, certe opibus & omnium rerum frequentia cum paucis omnino potest comparari; non alienum ab instituto fore videtur, si in antecessum futuri operis, de nomine, atque prima ejus origine nonnulla prælibavero. Solent enim, uti docent Sapientes, ipsa nomina nos deducere in solidam cognitionem rerum. Horum autem ratio in Regionibus, vel ab ipsis conditoribus, vel à populi ingenio & moribus, vel à loci natura & situ ut plurimum est desumta. De Hollandiæ appellatione, & â quo fonte illa profluxerit, variæ sunt ac discrepantes sententiæ, quas breviter, quasique per indicem prius recensebo; ac deinde, quidquid ad veritatis indagationem & illustrationem observatum nobis est, strictim quoque superaddam. Hollandiam quasi *Holt-landiam* nonnulli dictam volunt, à lignorum & sylvarum, quas olim in hoc tractu fuisse aiunt, frequentia. *Holt* enim, sive, ut nunc mollius loquimur, *Hout* lignum nobis designat, *Lant* regionem, ditionem. Nec omnino à vero horum abludit opinio, argumentis haud contemnendis subnixa. Plurimi enim pagi in *Waldt*, *Wout*, &

Eicken deſinentes, ſatis ſuperque videntur innuere, pleroſque Hollandiæ tractus arboribus nemoribuſque olim inhorruiſſe. Quod ipſum unamini fere conſenſu produnt noſtri Annales, aſſerentes Regionem hanc, ob montuoſa loca, & ſylveſtres amænoſque ſaltus, venationibus ac aucupio, quibus delectari Nobiliores ſolent, fuiſſe longe commodiſſimam. Certe Hollandiæ littus, quod Oceanum ſpectat, arbuſtis paſſim fuiſſe conſitum, quæ, progreſſu temporis, concitati maris violentia abſorbſit, illi adfirmant, quorum ætate nonnulla adhuc ſuperfuerunt: quibus, tamquam oculatis teſtibus, merito in hoc negotio habenda eſt fides. *Holtlandiam* autem, non *Hollandiam* legi in Comitum litteris, eaſque aureis obſignatas ſigillis à venerabili Domino Menardo, Abbate Hecmundenſi & primate ſuo, accepiſſe & vidiſſe ſe ait cap. 3. lib. 1. de Situ Batav. Cornelius Aurelius: cujus libellos, de Hollandiæ antiquitate, famæ & dignitati ſuæ reſtituit V. Cl. Bonaventura Vulcanius. Idem plane teſtatur Martinus Dorpius Naeldvicenus Epiſt. ad Hollandos in hæc verba: *Vocabulo nativo* Holtlandia *vocata eſt; ac deinde, quod aſperius id vaſtiuſque ſonaret, cæptum eſt dici* Hollandia. *Siquidem in Patroni mei, domini Abbatis Hecmundenſis inſigni Bibliotheca Annales vidi multis jam ſeculis aſſervatos; in quibus nunquam non inveni* Holtlandiam *annotatam, idque à lignorum copia, quam illinc Friſij, gens vetuſtiſſima nec minus nobilis, ſibi ſolent conquirere.* Accedit ad hæc etiam illud, quod in Teſſalia, Hollandorum verſus Septemtrionem inſula, ante ſæculum vaſta adhuc ſteterit & ingens ſylva: cujus rei certiſſimam fidem faciunt magno numero adhuc reliqua truncorum veſtigia, quorum injuria impeditum littus navibus periculoſam præbet ac incommodam ſtationem. quia radicibus intricati anchorarum dentes, haudquaquam extricari iterum poſſunt. Quamobrem & retia ſua iſtic jacere non ſolent piſcatores. Atque hæc in publicis commentariis relata ab ejus inſulæ Prætore Boſhuſio accepiſſe ſe tradit eruditiſſimus Hadrianus Iunius Hornanus, Vir ut ſingularis ingenii, ita Antiquitatis Batavicæ longe peritiſſimus: ad quam illuſtrandam conſcripſit illam Bataviam ſuam, omnium ſuffragiis laudatiſſimam. à qua tamen non uno in loco deflectimus, rationem & veritatem Hiſtoricam, quæ in controverſiis noſtris anima eſt, ducem ſequuti; dum aut alij Scriptores, quos incuria temporum ſepultos ipſe non vidit, aut longa dies meliora nos docuerunt. Alii Hollandiam ita appellari volunt à ſoli ſui cavitate, quaſi dicas *Hol landt*, id eſt, *terra cava*. quæ quidem receptiſſima vulgo eſt ſententia. Facit huc tritiſſimum inter noſtrates proverbium:

Neerlandt, eelandt,
Hollant bollant,
Zeelant geen-lant,
Ick houwe my aen den Heykant.

Adludit ad hoc etymon & ipſe Conradus Celtis, Poëta Germanus, qui floruit anno milleſimo, quadringenteſimo & nonageſimo. Verſus ita habent, carmine ad Rhenum:

Hollandique, cavis habitant qui littora terris,
Suſpenſi dubio per freta ſæva metu.

Et ea eſt hujus Regionis noſtræ aliquot in locis natura, ut, ſi curru aut equo veharis, obſerves ſolum veluti contremiſcere, ac ſi pendulum aquis ſupernataret. Similima ſunt, quę de Bataviâ, vel potius de hac veteris Bataviæ parte ſcribit Mamertinus, ſive Author Panegyrici Maximiano Herculeo dicti. Verba ſunt iſta:

ista: *Quamquam illa divinis expeditionibus tuis, Cæsar, vindicata atque purgata, quam obliquis meatibus Vahalis interfluit, quamque divortio sui Rhenus amplectitur, pene, ut cum verbi periculo dicam, terra non est, ita penitus aquis imbuta permaduit, ut non solum qua manifeste palustris est, cedat ad nixum, & hauriat pressa vestigium, sed etiam ubi paullo videtur firmior, pedum pulsu tentata quatiatur, ut* (forte *et*) *sentire se procul mota pondus testetur, ita, ut res est, subjacentibus* (videtur *aquis* aut quid simile deesse, sine quo non constat sibi sententia) *innatat, & suspensa late vacillat.* Quæ quidem ille. Non minus lepidum est, quam admirabile, quod in hanc rem recitat Ludovicus Guicciardinus, de vacca, quam prope Harlemum, media fere ab Vrbe leuca, in agro lætissimo pastus gratia oberrantem, in foveam delapsam demersamque esse tradit, nec post tres dies ab hero visam, donec in lacu Vrbi ad Orientem propinquo mortua fuerit inventa. Quod unicum, si non sit vana fides, certo argumento esse debet soli Hollandici cavitatis, per quam ipsa hæc vacca, tanto agrorum intervallo, in hunc, quem jam dixi, lacum fuit transportata. non aliter atque apud Claudianum

occultus securum prodit in hostem
Miles, & effossi subter fundamina campi
Transilit elusos arcano limite muros.

Hollandiæ quoque etymon à vernacula voce *Hollen*, id quod panico & equino quodam furore ruere Latini dicunt, peti debere, contendit Reinerus Snojus Goudanus. Vult enim Carolum Calvum, primum, si Dîs placet, Comitatus Auspicem, Hollandis, cum imperium Diderici Comitis perfracta & insignita pertinacia detrectarent, nomen hoc merito imposuisse. Sed modestia populi, & composita indoles non patitur sibi turpem hanc notam inuri. Ac priores quidem sententiæ ut nō sunt omnino improbabiles, ita, commodiori adhuc visa, ab animo meo assensum impetrare neutiquam possunt. Illis enim accedo, qui Hollandiæ Zelandiæque nomen factum putant à Coloniis Nortmannorum (gentes sunt ad Septemtrionem sitæ, Norluidos *Nortluyden* vocat Regino) quos olim hic rerum fuisse potitos, nemo est, vel leviter tantum in historia hujus populi versatus, qui nescit. Sententiæ hujus primi auctores sunt Petrus Nannius & popularis ejus Hadrianus Iunius, ac ante utrumque Ioannes Reigersbergius. Certe integra apud Danos Regionum nomina etiamnum exstant, quibus hi nostri tractus appellantur. Ea Daniæ insula, in qua Coppenhaufnia, regia illa civitas est, Zailandia & littoralis ora Scandiæ, ei quasi adversa, Hallandia nominatur, sive Olandia, ut scribunt alii. De qua vide Chorographicam Descriptionem Regni Daniæ, una cum Danorum Historia editam à præstantis ingenii & doctrinæ viro, Ioanne Isacio Pontano. Civitatū autem atque pagorum vocabula apud nos atque illos fere eadem. Hujuscemodi sunt Schaga, Berga, Valkenburgum, Ierlem, Worckemium, Woerdenum, & Nortvicus: ut adfirmāt omnes, qui illas Regiones peragrarunt. Quamobrem Hollandiæ nomen ab hoc fonte profluxisse, persuasissimum sibi habent Antiquitatis nostræ studiosi. Coloni enim, occupatis jam terris, expulso una cum incolis priori nomine, propria patriaque vocabula non raro imponebant. quod passim discere & videre est apud Dionysium Halicarnassæum, Polybium, aliosque. Ita, teste Trogo lib. XLIIII, post finem Trojani belli Teucer, morte Ajacis fratris invisus patri Telamoni, cum non reciperetur in regnum, Cyprum concessit, atque ibi urbem nomine antiquæ patriæ Salaminam condidit. Inde accepta opinione paternæ mortis in Patriam contendit. Sed cum ab Eurysace, Ajacis filio, accessu prohiberetur, Hispaniæ littoribus appul-

appulſus Gallæciam tranſijt, poſitiſque ſedibus genti nomen dedit. Sed quid remota adeo conſector? domi habeo novum & illuſtre exemplum. Batavi, patrum noſtrorum memoria, terrorem utroque Oceano circumferentes, navigatione in Indiam, quæ ad Orientem eſt, ſuſcepta, Vrbem ibi ampliſſimam potentiſſimamque, patrio nomine, Bataviam condiderunt. Ita Nortmanni his Regionibus Hallandiæ Zailandiæque ſuæ nomen indidere: ſive amore patriæ, quam relinquebant, ſive quod exſtare hic voluerunt æternum famæ & nominis ſui monimentum. Neque enim contra hanc ſententiam facit, quod Vir eruditiſſimus autumat, aliud longe *Hollandiam*, aliud eſſe *Olandiam* (ita enim ſcribit,) ſi vocis utriuſque genius & etymon ſpectetur: Olandiam dici ab *Oe*, quod inſulam Danis deſignat, cujus veſtigium retinere videtur noſtrum *Eilant*. Fieri enim poteſt, ut *Oelandia* primum, deinde vero, ſenio linguæ, *Hollandia* fuerit appellata. Vocabula autem nationum & populorum à prima origine ſua nonnihil diſcedere, notius eſt, quam ut multis neceſſe ſit confirmare. Imo vero *Oelandia* manifeſte legitur in M S. Chronico Gervaſij Ricoboldi Ferrarienſis, quod *Tomarium Eccleſiæ Ravennatis* inſcripſit. *Langravio mortuo*, inquit in vita Innocentij IIII, *eligi fecit in ejus locum Gulielmum Comitem Oelandiæ*, &c. *Olandia* etiam, non *Hollandia*, ſcribit Chryſoſtomus Sanctius Neapolitanus Epiſtola de ſitu & moribus Olandiæ. Quamquam Mart. Dorpius ſat ſcire ſe ſcribat, ſciolum aliquem illi homini, utpote extero & peregrino, ſcripturam hanc perſuaſiſſe, ac impoſuiſſe. Et ego illud urgere adeo non velim. Homines enim iſti, ſoli & cæli peregrini, inguinis & capitis quæ ſint diſcrimina ignorant. Ignorant vocabulis noſtratibus additas vel ademtas adſpirationes plurimum momenti adferre rebus, quas indicatas volumus; ut omittam, quod nec iſti animadvertunt, noſtrates non *Holandiam* ſcribere, ſed Hollandiam per l duplex. Sed nec illud obſtat, Nortmannos & Danos quidem dici, non autem Hollandos aut Zailandos; qui colonias ſuas in has Regiones ablegavere. Sub Nortmannorum enim nomine & hos intelligi, extra omne dubium poni debet. Cur ergo, inquies, ne vel leviter quidem horum meminere? quod celeberrima hæc Populorum Septemtrionalium expeditio, non Hollandis aut Zailandis tantum, ſed omnibus junctim fuerit adſcribenda: tum quod uſitatum ſit, omnes ſimul, celato ſingulorum nomine, generali aliquo appellare, quod ipſum ſinguli apud exteros fere tenent. Dabo domeſticum exemplum. Expugnatæ in Palæſtina Damiatæ gloriam Chriſtianis fere adſcribunt exteri Scriptores, non expreſſe facta Harlemenſium mentione; quibus tamen præcipuam partem deberi, & domeſticæ memoriæ, & Annales noſtri uno omnes ore teſtantur. Et Rollonem, famigeratum illum Nortmannorum Ducem, ex Scandinia, in qua ſita eſt Hallandia, prodijſſe diſertim tradunt rerum Normannicarum Auctores. Nortmanni autem iſto ævo dicebantur, quos hodie *Gentium Septemtrionalium* nomine vocamus. Equidem non Danos modo, ſed & Gothos, Getas, Gepidas, Hunnos, Wandalos, Alanos, Hærulos, quos ex Scandinia progreſſos ſcribit Iornandes, & id genus alios, ſe per Chriſtianum orbem, tamquam examina diffudiſſe, dubitari non debet. Et operæ pretium fuerit huc tranſcribere, quæ in eamdem ferme ſententiam de Danis, Gothis & reliquis nationibus Septemtrionalibus tradit Hiſpanus doctiſſimus Ludovicus Pontius Cap. XX. Libri ſingularis, *De las Grandeſas de Tarragona: Layme*, inquit, *Ztecler eſcriptor nuevo eſcrive el ſitio de la dicha iſla Eſcancia diziendo, que eſta debaxo del Tolo Artico que eſt à la parte de Levante, donde ſon los Reynos ſiguientes, Gothia, Norvegia, Filandia, y Suecia, y otros tratando de los Godos refieren lo miſmo diziendo, que de ellos ſon ſalidas diverſas naciones, es à ſaber los Da-*

los Danaos, los Dacios, los Erulos, los Rigios, los Turcilingios, los Vandalos, y los Vinlos, que despues son dichos los Lombardos, y despues Borgonones. Ac paullo post ex Procopio subjungit. *Tambien dize lo mismo Procopio en el libro terero, de Bello Vandalico. y que los Godos, y Visgodos, Vandalos, y Alanos, se nombran todos por un mesmo nobre Sarmatas, y que tienen origen de Samario, y que son solamente differenciádos por los Capitanes, que tuvieron, de los quales tomaron los nombres.* Ex his jam liquido apparet Schandiam, in qua Hallandiam sitam esse jam diximus, insulam Daniæ olim fuisse longe celebratissimam, èque illa Gothos, Norwegios, Finlandos, Suecos, Danos, Dacos, Hærulos, Rigios, Turcilingios, Vandalos, Alanos, & Vinulos prodiisse &, teste Procopio, Ducum ac præfectorum nominibus tantum fuisse inter se discriminatos, communi autem vocabulo Sarmatas olim dictos, quemadmodum postea Nortmannorum, id est, gentium Septemtrionalium, nomenclatura fuere insigniti. Horum populorum frequens mentio est tum apud alios, tum vero apud Patrum disertissimum Salvianum; qui floruit anno Christ. CCCCLXXXV. Hic jam tunc suo tempore à Gothis & Wandalis Hispaniam, Belgicam Galliamque vastatam, Maguntiacensem, Trevirensem, Agrippinam atque alias civitates expugnatas & funditus eversas scribit. Scite autem lib. VII. de Gubern. Dei: *Wandalorum*, inquit, *& Gothorum gens ignavissima de loco in locum pergens, de orbe in orbem transiens universa vastavit. Ac primum de solo patrio effusa est in Germaniam primam. Post cujus exitium primum arsit Regio Belgarum, deinde opes Aquitanorum luxuriantium.* Tam invisum autem horum nomen fuit, ut in proverbium pene abjerit *impietas Gothorum.* Testatur hoc idem, libro jam dicto: *Gothos*, scribit, *ac Wandalos hæretici nominis exprobratione despicimus, cum ipsi hæretica pravitate vivamus.* Ab his natum apud Belgas nomen videtur, *Guyt*; quo hominem scelestum & facinorosum consuevimus appellare. De Gothis autem, Alanis & Wandalis plura qui volet, adeat Ludovicum Pontium, libro & capite jam dictis. Ego ab his redeo ad institutum & tempora propiora. Quando enim Hollandiam Nortmanni invaserint, inque eam colonias suas deduxerint, non conveniunt inter se eruditi. Nec mirandum hoc in tanta inopia & deliquio Historicorum, quibus barbara illa atque simplex ætas omnino fuit destituta: majoribus nostris, cordatis mortalibus, plus curæ ponentibus in rebus præclare gerendis, quam in iisdem, ad memoriam posteritatis suæ, scripto consignandis. Iunius quidem hanc Danorum irruptionem incidisse autumat in annum partæ salutis 837. quando ab illis Durostadium ferro & incendijs vastatum, Frisijsque tributum imperatum est, ut Sigeberti testimonio liquet. Petrus Opmeerus Amstelodamus refert in annum 682. quo auctore nescio, alij aliter. Nos quid sentiendum sit ex conjectatione nostra non silebimus. Credibile igitur est Nortmannos uno alterove sæculo, de quo accurate non constat, ante institutum Comitatum, has oras bello infestasse & occupasse, ac alios quidem eorum, qui ex Hallandia Daniæ advenerant, Hollandos dictos, atque ab illis hanc, quam insedere, regionẽ; alios vero, qui Zailandia profecti sunt, Zailandos dictos, atque ab illis etiam hanc, quam incoluere, ditionem. Progressu vero temporis à Francorum Regibus bello impetitos, varia fortuna usos fuisse, nunc penitus expulsos, nunc partem Regionis illis ademtam. Initio autem principatus Diderici Comitis & serie & nomine primi, non ad internecionem usque deletos esse fugatosque, ut existimatum hactenus fuit, sed permansisse atque aborigines nostros esse. Quam meam sive conjecturam, sive sententiam mirum in modum probavi clarissimo doctissimoque Petro Scriverio; cui plurimum debent illustratæ Bataviæ Antiquitates, pluria adhuc debituræ. Fieri enim potest, ut post tentatam

aliquotics

aliquoties vel prosperam vel adversam fortunam, hæc terrarum portio jisdem à Francis sit attributa, ut alibi Normandia, aut vi occupata, progressu temporis, finitimorum principum connubijs, ad eosdem legitime, quasi per ętates & gradus suos, sit devoluta. quod non semel factum produnt Annales. Fidem autem Chronologorum nostrorum leviter dicentium à primo Comite ejectos esse Nortmãnos, ut alibi facile, ita heic facilimum est elevare. Scribunt enim Nortmannos tractũ hunc olim tenuisse, atque imperium Diderici primi Comitis pertinaciter detrectasse, postea autem vi & armis Caroli Calvi tentatos, in verba ejus jurasse, seque ejus potestati, tamquam bonos & quietos cives, subjecisse. quæ si vera sunt, ut quidem illi adscrunt esse verissima, ubi vel quare fusi fugatique Nortmanni? quibus exturbatis necesse est totam Regionem à plebe & cultura hominum fuisse desertissimam. Vides ut ipsa se destruat narratio. Accedit ad ista, quod testatur Regino, circa annum 884, Nortmannos è *Denemarcka* (de hoc loco infra vide) *in Kinhrim*, id est Hollandiæ meditullium, venisse, ut adsentiente Godefredo Rhenum adscenderent. Non igitur tunc temporis, nimirum anno 863, Nortmanni fuere expulsi. quod tamen contra veritatem Historicam & res illis temporibus à Nortmannis hic gestas totiens repetit & recoquit plebs nostrorum Chronologorum. Meretur autem ante alios fidem Regino, quem his fere temporibus constat floruisse. Cadit pariter etiam sententia Iunij. Nam ab anno 837, quo irruptionem hanc Danorum, mutationemque nominis factam statuit, & annum 863, quo, quamvis falsò, primum Comitem & ipse & alij volunt institutum, expulsosque Nortmannos, intercedunt vix anni XXV. Atqui quis tam infans est & rerum ignarus, qui credat, tantillo temporis spatio tantũ in hac Regione Nortmannos valuisse, ut duraturum nomen ipsi imposuerint, quod alias non nisi longo usu frequentatum consuevit usurpari. Quis item credat generosam hanc gentem, quam memoria pristinæ nobilitatis tantopere semper agitavit, à prædonibus & pyratis, ejectis jam atque expulsis, voluisse denominari. Vero itaque simillimum nobis videtur, non exturbatos esse Nortmannorum Colonos, sed fixas hic designatasque sedes tenuisse; nec hic tantum, sed & alibi, & præcipue in vicina Brabantia. Liquido hoc testantur relliquiæ illæ, quæ circa Bredam, non ignobile opidum, hodie adhuc videntur. Arx ipsa, quæ munitissima, Danorum opus dicitur. Prope Heidam, quæ duobus miliaribus Breda distat, vasta domus etiamnum visitur, **der Denen Huys** vulgo dicta. Antiquissimam esse structuræ forma satis ostendit. Erutum hic poculum è latere coctum, peregrina scriptura circumquaque exornatum, (Gothicam esse aut veterem Danicam mihi persuadeo) quod amplissimus & integerrimus vir, Simon Pelgromius, Vrbis, dum fata Deusque sinebant, Prætor, domi suæ inter Cimelia asservabat. Nummos æreos & argenteos peregrinis litteris (Romanæ certe non erant) incisos & videre & habere mihi olim contigit. quorum formam, si ad manum nunc essent, heic exhiberem. Continere autem hoc loco me non possum, quin Reginonis Prumiensis vexatissimum locum, qui tum aliorum, tum vero nobilissimi Dousæ acumen mirum in modum exercuit, prolixius excutiam. Locus est ad annum 884. *Eodem anno,* inquit, *Nortmanni, qui in Kinhrim & Danamarckam venerant, adsentiente Godefredo, Rhenum navigio adscendunt.* Præstantissimus doctissimusque vir, & cognatus noster Ioan. Isacius Pontanus ita emendat: *qui in Kinhrim è Danamarcka venerant.* Sagacissimus Scriverius in scedis suis legit, *qui in Kainheim & Kainamarckam* (unde *Kenemaria* profluxit) *venerant.* Ego litterula una alterave leviter immutata sic scribo: *qui in Kinhrim inde è Marcka venerant.*

rant. Vel sic; *qui in Kinhrim & Marckam venerant*. Primum tamen magis adridet. Marcka autem, de *Merck* vulgo, Bredam & vicinos illos tractus, quos Danos incoluisse jam diximus, præterlabitur. Venerint igitur Nortmanni è Marcka in Kinhrim, ut jubente Godefredo, cum aliis Rhenum transmitterent. Videntur autem Regino & Sigebertus sententiæ nostræ reclamare; qui ad annnm 884. & 892 omnes hos tractus valide à Nortmannis adflictos fuisse testantur. Ex quo colligat aliquis in hæc tempora irruptionem Nortmannorum incidisse. Verum enim vero ita est statuendum; Nortmannos, occupata jam Hollandia, populos vicinos atque circumiacentes admodum infestos semper habuisse. Sæpius cum his prælio congressos. Aliquando victos, aliquando iterum Victores fuisse. Ita anno 837 Durostadium Batavorum igne atque ferro evertisse, Frisiisque, devictis jam ac debellatis, tributum imposuisse dicuntur. Dissimulare etiam nec possum, nec debeo, me in ea esse sententia, ut credam, Hollandos colonias suas denuo in Boreales illos tractus, patrium & avitum solum, transmisisse: sive fæcunditate nimia, sive belli jure grassante victore, sive Patriæ suæ amore fuerint pellecti. Excutiant tamen hæc accuratius, quibus otium. Mihi, pro instituto, de Nortmannis, eorum Coloniis, atque Hollandiæ denominatione dicta & scripta hæc sufficiunt: cum lege tamen, ut ille inquit, resipiendi & resiliendi, si quis meliora. Et jus sit unicuique verius certiusque quid extundere, nobis ultro manum daturis, felicioribus ingeniis. Quamquam valde vereor, ut cuiquam sit sub manus successurum hoc negotium, in tanto deliquio bonorum Scriptorum. Quod autem vir doctissimus existimat, cum in Trajectinis tabulariis mentio fiat pagi, cui nomen Hollandia, à vero forte non abire, hunc ipsum pagum fuisse avitum Diderici Comitatum: in cujus vocabuli consortium mox totum hoc eidem principi creditum imperij corpus venerit, id, quod bona ejus pace dixerim, longius à vero discedit. Vt enim omittam incredibile illud videri ignobilem pagum hunc, cujus alibi nulla mentio, & hodie ne vestigium quidem exstat, Comitatus dignitate & titulo fuisse insignitum: fieri non potest, ut Didericus, Aquitani, quod volunt, Principis filius, pagum hunc aut agnoverit, aut possederit, occupato jam aliquot sæculis à Nortmannis toto illo Hollandiæ tractu. Nomen autem, quo ante Danorum irruptionem Hollandi vocabantur, Frisiorum fuit. Videtur enim tunc temporis horum ditio atque vocabulum longe lateque patuisse. Ita Tielam, Trajectum, Flardingum, Rhensburgum Frisiæ seu Fresiæ adscribunt antiqui Auctores. Hollandia etiam cum plerisque aliis Belgii Provinciis *Austrasiæ*, sive *Franciæ Orientalis* nomine antiquitus fuit comprehensa. Regio enim illa, quæ Rheno quam proxima erat, teste Turonensi lib. 5. cap. 14. non *Austrasia* tantum, sed *Teutonica* etiam *Francia* appellabatur; quod ejus incolę lingua præsertim Teutonica uterentur. Francia autem hæc Teutonica, non superiorem modo Germaniam, quam *Belgicam primam* vocat Salvianus, sed & inferiorem, quam *Belgicam secundam* idem appellat, complectebatur. Patet hoc ex illa Ludovici divisione, qua, præter alia, Austrasia hæc, quam disertim *Germaniam* vocat Michaël Ricius Lib. 1. de Regibus Francorũ Lothario fuit adsignata; cui Rhenus, Mosa, Vogasus mons, Carbonaria sylva, Scaldis atque Oceanus ad Sequanam usque includebantur. Quo spatio nostra ætate continentur, præter alias superioris Germaniæ regiones, Namurcum, Limburgum, Leodium, Brabantia,

Flandria, Clivia, Iuliacum, Gelria, Hollandia, Zelandia, Trajectum ac Zutphaniæ Comitatus: ut liquido ostendit in politissimis illis Originibus Francicis V. Cl. I. Isacius Pontanus lib. 5. cap. VII. Præterire etiam non possum Hollandiam Fladirtingæ seu Flardingæ nomine indigetare Hermannum Contractum ad annum Christi 1048, quo ipso hunc fere constat floruisse. Agens enim de Theoderico quarto, & bello ejus, quod cum Imperatore Henrico III. gessit, in hæc verba scribit: *Theodericus quoque de Phlardirtinga Marchio rebellavisse, & Episcopatus sibi contiguos ad injuriam Imperatoris populatus esse nuntiatur.* Ac ne quis putet Vlaerdingam tantum, opidum Hollandiæ antiquissimum, cujus nomen & rudera hodieque exstant, non vero totam Regionem designari, paullo post Provinciam appellat: *Principes*, inquit, *cum Leodiensi Episcopo, Trajectensi & Metensi congregati, Theoderico in Plardirtinga insidias tendunt, commissaque pugna victum occidunt & Provinciam illam imperatori subjiciunt.* Hollandia autem non apud suos, ne cui error offundatur, sed exteros tantum Frisiæ & Phlardirtingæ nomine, à principe nimirum gente & urbe, illa ætate audivit. Vnde apparet frustra esse, qui ex hoc loco nuperã & recentem admodum Hollandiæ appellationem esse contendunt; præsertim cum Theodericus hic *Hollandiensium Comitem* se dicat illo in Diplomate, cujus apographum ex Heda legitur apud Dousam filium Holland. Annal. lib. x. Quamquam nec Hedæ, nec, qui ipsius sententiam secutus est, Dousæ, asserentibus Theodericum hunc primum exstitisse, qui adjecta Hollandiæ, cui præerat, appellatione, titulum suum auxerit atque ampliaverit, adsentiri non possim ob caussas, quas alibi, & quidem suo loco, pluribus dicam. Et vero *Marchia* apud ævi medij scriptores pro regione & territorio usurpatur; ita dicta vel à *Marck*, quod equum, teste Pausania, Germanis notat, vel à *Marcka*, quod limitem seu finem designat apud Gallos: in quam rem vide sis elegantissimam appendicem de officijs Regni Galliæ Cl. V. Cæsaris Bulengeri. Neque ego putem totam Hollandiam, prout illa nunc se expandit, Phlardingæ nomine indigetari ab Harmanno, sed tantum aliquam ejus partem. Et mirari aliquando libuit, cur eruditi & in patriæ Antiquitatibus versati Viri Theodericum quartum, ob hunc Contracti locum, non Comitis, ut reliquos, sed contracto nimis Marchionis titulo insigniverint cum apud hunc & alios istius ævi Scriptores viri Principes, *Marchiones* fere dicantur. Ita Balduinus Calvus, Comes Flandriæ, Marchio appellatur in Epitaphio, quod Gandavi legebatur:

> *Qui legis hæc tu nosce, quod hic tumulatus habetur*
> *Marchio Balduinus, culmen honoris erat.*

Et ejus filius Arnulphus Vetulus:

> *Jus subiens mortis Arnulphus Marchio fortis*
> *Legerat hic regimen judicis usque diem.*

Atque his quidem hactenus visum hicce operam dare: quam tametsi leviusculam Zoïli si forte quipiam præposteri censeant, atque deprædicent, esse tamen aut alijs aut mihi certe perditam, quæ in rem & nomen patriæ impensa est, nunquam equidem duxero.

CAPVT

CAPVT II.

Hollandiæ deſcriptio. Magnitudo ejus, longitudo, & latitudo. Vrbes majores & minores. earum ordo & dignitas. cur quædam ad Hollandiæ Ordinum Comitia non admittantur. Opes earum & Privilegia quædam generalia. Flumina. Municipia. Pagi. Inſulæ. Arces. Ædes magnificæ. Vetus & nova Hollandiæ facies. Flardinga, Renſburgum, Geervlietum, Beverwicum & Verona, quæ jam intercidit, olim inter præcipuas urbes numeratæ. Mutationem cauſſæ.

BELGICA, quæ & *Germania inferior*, vulgò **Nederlant**/in decem atque ſeptem præcipuas partes findi conſuevit: quarum *Ducatus* quatuor; *Brabantia*, *Limburgum*, *Luxiburgum*, & *Gelria*: ſeptem Comitatus; *Flandria*, *Arteſia*, *Hannonia*, *Hollandia*, *Zelandia*, *Namurcum*, *Zutphania*. *Marchionatus S. Imperij*. Dominia quinque; *Friſia*, *Machlinia*, *Trajectum*, *Tranſiſelana ditio*, & *Groeninga*. quibus Ducatus *Clivenſis* ac *Iuliacenſis*, Archiepiſcopatus *Cameracenſis*, cum *Leodienſi* Provincia, vulgo adjungi ſolent. De quibus omnibus non eſt hic agendi aut ſcribendi locus. Hollandia tribus è partibus tangitur Oceano, ita nominibus, ut locis differente. Britannico quidem ab Occidente, Cimbrico à Septemtrione, Flevo autem, vulgo de **Zuyder Zee** / ab Oriente. Ipſa in meridiem porrecta Moſam flumen & Brabantiam habet, ad auſtrum Trajectenſem ditionem & Gelriæ partem proxime contingit. Magnitudine facile crediderim ab alijs ſuperari; ſiquidem modicis terminis continetur. Quamquam hic nullæ, ut alibi terrarum, vaſtæ ſolitudines. Ipſa Regio paſſim exculta. Pro multitudine autem hominum, & pro gloriæ amplitudine anguſti nimis fines. In circuitu enim leucas ſeu miliaria tantum numerat ſexaginta. Longitudo ejus inde ab inſula *Schellinga*, ad Septemtrionem poſitâ, longo rectoque fere tractu, juxta littus maritimum, uſque ad *Schaldiam*, non ignobilem Zelandiæ inſulam, expanditur. Latitudo eſt arctiſſima. quæ, ubi maxima creditur, in ſeptem tantum aut octo miliaria dicitur abire. In ipſo autem Hollandiæ meditullio, iter carpenti, trium horarum ſpatio, hinc ad Oceanum, illinc denuo ad extremos illius fines patere aditum ferunt. Ex quo apparet, Hollandiam faciem & formam litui hoc ſuo ſitu referre. Eſt autem lituus, ut docent Grammatici, tubæ ſpecies, differtque à tuba, quod ille equitum ſit & aduncus ſeu incurvus, hæc peditum & directa. Vrbes ſunt opum & populi frequentia clariſſimæ; *Dordrechtum*, *Harlemum*, *Delfum*, *Leida*, *Amſtelodamum*, *Gouda*, *Roterodamum*, *Gorichemum*, *Schiedamum*, *Schoonhovia*, *Briela*, *Gertrudisberga*, *Heuſda*, *Worichemum*, *Viana*, *Woerda*, *Oudewatera*, *Iſelſteinium*, *Aſpera*, *Hueclomum*, *Leerdamum*, *Naerda*, *Weſopum*, *Muda*, *Almaria*, *Horna*, *Enchuſa*, *Edamum*, *Medenblicum*, *Monachodamum*,

Purmerenda. Neque enim habenda fides est Chrysostomo illi Neapolitano, qui Vrbes fossa & muro cinctas duodecem tantum Hollandiæ adscribit: cum ad eam, quasi canis ad Nilum, accesserit, & sex dierum spatio, quod ipse de se fatetur, totam peragraverit ac visitaverit. Civitatum Hollandicarum aliæ majores, aliæ minores vulgo dicuntur. Majores olim quatuor tantum erant, *Dordrechtum*, *Harlemum*, *Delfum* & *Leyda*: quas principaliores & privilegiatas vocat Ioannes à Leydis, cap. 1. lib. 1. Hodie crevit earũ numerus, *Amstelodamo* & *Gouda*, ob magnitudinem, in quã nunc excrevere, adjectis. Proximæ has dignitate sequuntur *Roterodamũ*, *Gorichemum*, *Shiedamum*, *Schoonhovia*, *Briela*, *Almæria*, *Horna*, *Enchusa*, *Edamum*, *Monachodamum*, *Medenblicum* & *Purmerenda*. Hæ solæ ad publica Hollandiæ Ordinum Comitia, quę singulis fere trimestribus publicę rei caussa indicuntur, deputatos suos mittere consueverunt. Opida autem reliqua ad hæc nõ admittuntur: Gertrudisberga & Heusda, quod soli sint Brabantici, ab Hollandiæ Comitibus armis olim sub potestatem suam redacta; Worichemum, quod extra Regionis fines paullum remotum, & in ripa Gallica situm sit. Viana, quod eam vel soli vel pecul ij Hollandici esse negent ejus Dynastæ Brederodij; Isselsteinium, quod dubij & controversi adhuc juris sit inter Hollandos & Trajectenses; *Woerda* autem, *Oudewatera*, *Aspera*, *Heuclomum*, *Leerdamum*, *Naerda*, *Wesopum*, & *Muda*, tum alias ob caussas, tum quod non sint tanti. Et ut præstantiorum Vrbium opes, prout ante unum alterumque sæculum se habuere, accuratius cognoscantur, placuit hisce attexere ex Registris, sive archivis publicis, quantum tributi unicuique à Principibus suis olim imperatum sit. Anno igitur Salutis 1427, flagitante Philippo Burgondo, solverunt

Harlemum	5000	Scutatos
Leyda	3500	scut.
Delfum	3500	scut.
Amstelodamum	3000	scut.
Roterodamum	1250	scut.
Horna	2000	scut.
Enchusa	625	scut.

Dordrechti atque Goudę hic nulla ratio habetur, quia illa communi Suyt-Hollandiæ nomine censebatur, hæc, sectâ veluti in duas partes Hollandiâ, Iacobam tunc temporis sequebatur. Et anno 1461, flagitante Carolo Bourgondo 372800 Scutatos, solverunt

Dordrechtum cum reliqua		
Suyt-Hollandia	39200	Scutatos
Harlemum	3594	scut.
Delfum	3375	scut.
Leyda	3375	scut.
Amstelodamum	2875	scut.
Gouda	1770	scut.

Civitates autem minores, ut in Registro hoc appellantur,

Alcmaria	800	Scutatos
Rotterodamum	1150	scut.
Schiedamum	350	scut.
Horna	2000	scut.
Medenblicum	450	scut.
Enchusa	470	scut.

Et reliqua civitatulæ, municipia, & pagi reliqui. *Scutatus* autem tunc temporis *stuferos* nostrates quindecem valebat. Atque ita quidem isto sæculo se res habebant, nunc ita auctæ, ut Hollandia Belgicarum Provinciarum ditissima merito possit haberi; ex quo, florentibus commercijs, ille auri argentique imber in Hollandæ Danaes sinum liberaliter adeo defluxit. Porro minores Hollandiæ Vrbes tantam auctoritatem in suos usurpare non posse, quantam majores, tum alia, tum hoc quoque ostendit: quod Sententiæ, à sex Majoribus latæ, quæ centum & viginti florenorum summam non excedunt, sub cautione exsecutioni mandari possint, non obstante Appellatione. Quod ipsum Privilegium, anno 1580, Roterodamenses etiam obtinuere. A Sententijs autem, quæ à minoribus Noort-Hollandiæ seu Westfrisiæ civitatibus (quales *Alcmaria, Horna, Enchusa, Edamum* & *Monachodamum*) latæ sunt, & triginta florenorum summā (quæ à superiore longe distat) non exsuperant, nemini, cujuscunque tamdem ordinis & dignitatis sit, appellare fas est; sed vero sententiæ tales à Magistratu latæ, sive Interlocutoriæ, sive Definitivæ fuerint, sub conveniente & sufficiente cautione exsecutioni mandari possunt, non obstante Appellatione vel Oppositione. quod privilegium ipsis concessum est, anno 1556. quo ipso minores Suyt-Hollandiæ civitates, quales sunt, *Briela, Roterodamum* (quod tamen idem cum Majoribus jus obtinuit, quoad Exsecutionem Sententiarum, ut paullo ante diximus) *Sciedamum, Gorichemum* & *Schoonhovia* impetrarunt, Nemini fas esse appellare à sententijs ist, is quæ viginti quinque florenos non excederent, &c. quod idem jus *Woerda, Vlardinga, Zevenberga, Geertrudisberga*, & *Haga* postmodum etiam sunt consecutæ. Ex quibus, si quis ad summæ magnitudinem vel parvitatem, de qua ferri ejusmodi sententia potest, attendat, unicuiusque civitatis ordinem & dignitatem facile erit æstimare, & videre, prestantiora hac quidem parte Privilegia esse Majorum, quam Minorum. Nec id sine justa & gravi caussa. Vt enim de alijs jam non dicam, cum in Majoribus fere major sit Magistratus numerus, quam in Minoribus, ipsa ratio docet, plus & majus quid deferendum esse judicio multorum, quam paucorum. Sed non est animus hanc disceptationem ulterius ingredi; & converto me ad semitam institutam. Opida Hollandiæ tam prope invicem contingunt, ut inter pleraque eorum vix tria aut quatuor passuum milia intercedant: quo fit, ut hi, qui vel huc vel illuc iter conferre suum volunt, ordonarijs, quemadmodum vocant, cymbis, quæ statis diebus & horis solvere consueverunt, facilime & commodissime transmittantur. Habet enim Hollandia passim amplissima limpidissimaque fluenta, quæ majorum nostrorum singulari industria, quaquaversum in omnes partes contorta & deflexa, remis velisque commeantium, vix interrupta serie, indies frequentantur: quam

quam ob rem commercia,& cum ijs publicæ privatæque opes, mirum in modum augētur & promoventur. Municipia, vulgo **Vzyheden**/ plurima in Hollandia visuntur, quæ quamvis muris fossisque clausa non sint, Comitum tamen privilegiis atque immunitatibus municipalibns dotata atque ornata: Eorum præcipua sunt, *Haga Comitis, Vlaerdinga, Delfshavia, sGraevensanda*, sive *Arena Comitis, Beverwicum, Scaga*, & *Neoportum*: quibus *Sevenbergam*, in solo quidem Brabantico sitam, juris tamen Hollandici, & *Clunderam*, muro ab Auraico, cujus heredium est, cinctam, nonnulli adponunt. Numerat etiam Hollandia insulas aliquot haud contemnendas, maris æstu à reliquo corpore divulsas; *Texeliam*, vulgo **Texel** / ob crebros navium adpulsus longe omnium celebratissimam, *Flevolandiam*, vulgo **Vlielant**/ *Schellingam* & *Wiringam*, quæ ad Septemtrionem sunt: ad Ortum habes *Vrcam* & *Ensiam*; ad meridiem *Vorniam*, *Goeredam*, *Somerdicam*, *Corendicam* & *Piershil*. Pagos circiter quadringentos sinu suo fæcunda hæc mater amplectitur: quorum plurimi, sive loci ambitum, ædificiorum multitudinem, hominum frequentiam, sive opes spectes, facile cum ipsis Vrbibus contendant. Celebrantur ante alios *Egmonda*, *Rensburgum*, *Valckenburgum*, *Risuvicus*, *Noortvicus*, *Voorburgum*, *Maeslantsluysa*, *Losdunum*, *Geervlietum*, alijque complures, quorum omnium nomina recensere non est hujus nostri instituti: cum è tabulis Topographicis, accuratissime editis, & huic operi præfixis, commode peti possint. Omitto arces illas, quæ, uti Annales testantur, amplissimę frequentissimæque olim in hoc tractu videbantur: nunc fere aut bello subversæ, aut vetustate collapsæ præter famam & nomen nihil habent. Pauculæ adhuc supersunt: quarum princeps *Louvesteinia*, ad Mosæ & Vahalis divergium, *Gorichemum*, & *Worichemum* inter, posita. Omitto etiam ædes magnificas, passim, magno numero, à Nobilibus, & civium opulentioribus excitatas; ut fori, urbis ac honorum pertæsis tutissimi sint & amænissimi secessus. Atque hæc quidem hodie Hollandiæ nostræ facies est: quâ, tamquam matrona gravissima, omnes in amorem sui trahit & admirationem. Aliam longe superioribus sæculis fuisse ex illorum temporum historia clarissime dilucet. Sic ad annum 1048 Hermannus Contractus *Flardingæ*, tamquam principalis civitatis meminit, cujus tamen umbram vix reliquam nobis longi temporis injuria servavit; & laborat Annalium fides, ut fuisse credamus. Ita *Rensburgum*, hodie tantum pagum, una cum Flardinga ad annum eundem civitatem Frisiæ appellat, nec Civitatum tantum, sed & munitissimarum elogio exornat Lambertus Scafnaburgensis, coætaneus fere Contracto Scriptor. *Geervlietum* quoque, olim inter Hollandiæ opida numeratum: testante vitro illo, quod Hægæ-Comitis in Ecclesia majori etiamnum visitur, in quo inter reliqua Geervlieti nomen atque insignia comparent. *Beverwicum* inter præcipuas Hollandiæ civitates recensetur, in illo urbium catalogo, quæ anno Domini 1468. Carolo Burgondo fidelitatis juramentum præstitere. quem si quis legere & videre volet, adeat caput septimum hujus libri, ubi eum ob hanc & alias caussas ex Archivis publicis integrum descripsimus. *Verona* etiam fuit; tanti nominis opidum, ut Iunius unicum & præcipuum inter minores Frisios emporium fuisse existimet. Stetit haud procul Alcmaria, juxta pagum, qui à S. Pancratio nomen suum habet. Vestigiũ ejus tenent in proximo agri, *Vroonenses* vulgo dicti. Insigne habebat, aquilam erectam, & spectantem cælum, cui adjunctus erat gladius, cum hac inscriptione:

SIGIL-

SIGILLVM CIVIVM DE VRON-LEGEEST.

Sed nunc vere bustum est, cujus tumulus vix exstat, illa Mater Frisiæ; quo elogio ornatur in hemistichio isto Chronostico, quo annus continetur, quo hæc tam præclara civitas à Ioanne Hannonio funditus deleta dicitur atque subversa,

eCCe CadIt Mater frIsIæ.

Et hanc ipsi næniam panxit & planxit Chronici Rhytmici auctor, quam in æternam ejus memoriam huc transcripsi:

Die van Oudorp mochten ten spele
Vertellen, dat sy stille saeten,
En gheens oorlogen hem vermaeten
Als die van Vronen *haer gebure,*
Hadden gedaen ter selver ure,
Die daer verloren lijf ende goet.
My dunck wel dat hy is vroet
Die hem te tijde bedencken can
Eer hem de schaede comet an.
Als die Vriesen hadden verloren,
Des sy lange groten toren
Hebben mogen diere leuen,
Ghinckmen doe an steken brant
Ende verbernden al tLant
Dat dorp te Vronen *al-te-male*
Wat holpe hier of langhe tale?

Et civitatum aliæ, quę olim cum cęterarum invidia maxime floruerunt, adeo nunc sunt abjectæ, ut nihil fere reliquum habeant, præter memoriam pristinæ beatitatis. aliæ autem, vix in ullo olim pretio & dignitate, adeo excreverunt, ut nunc, quodam quasi æstu & torrente fortunæ in hunc magnitudinis gradum provectæ, tantum inter reliquas caput efferant suum,

Quantum lenta solent inter viburna Cypressi.

Nec mirandum est Regionum & civitatum facies immutari, in tanta fragilitate rerum humanarum; dum diluvia, tempestates, fulmina, terræmotus, incendia, ruinas, præcipitia, lapsus, cædes, bella, civiles motus, atque alia id genus fortuna, illa imperiorum & rerumpublicarum noverca, indies propinat. Vt de edaci vetustate, quæ omnia, etiam celsissima & munitissima quævis, abolere nata est, nihil nunc dicam. Et nemo facile credat, quantum passim terrarum ille Hollandiæ metator Oceanus absumat. Cujus rei exemplo fuerint duo illi amplissimi pagi *Catvicus* atque *Scevelinga*, ille Leydam, hic Hagam prope, qui indies, cum magno & manifesto decremento, marinis illis dentibus ambeduntur atque adroduntur. Et intra hos centum annos plus quam mediam eorum partem esse absumtam, testantur senes, quibus major illorum facies adhuc in recenti memoria est. Quamquam illud interea negatum nolim, alibi terram, quam continuis alluvionibus sensim mare eructat, reliquo corpori veluti assui atque reponi. accedente præsertim incolarum industria, qui objectis aggeribus aquam omnem

omnem ita excludunt, & hydromilis exhauriunt atque exsiccant, ut terra, quæ nullo ante usui erat, sationi & hominum cultui longe aptissima reddatur. Agri autem istiusmodi, præsertim frumentarij, fertilitate & fæcunditate sua reliquos omnes, testante quotidiana experientia, longo intervallo post se relinquunt.

CAPVT III.

Divisio Hollandiæ. Australis & Septentrionalis. utriusque urbes & termini. Australis stricte sumta. Maeslandia. Schielandia. Delpholandia. Rhenolandia. Kinheimaria. unde dicta. Caninefates. eorum situs. Iunij sententia confirmata contra Divæum & Heuterum. Amstelandia. Waeterlandia. Marsaci qui, & unde dicti. Westfrisia. Frisiapones qui, & unde dicti. Goylandia. unde appellata. Sturij qui sint. Iunij sententia confutata. Plinius emendatus. Trajectum an præcipua urbs Hollandiæ. Quæ & quanta olim Trajectensis Episcopi in Hollandia auctoritas.

HOLLANDIA est omnis divisa in suas partes: vulgo quidem à situ in Australem & Septemtrionalem. Australis complectitur hæc fere opida, *Dordrechtum*, omnium caput, *Harlemum*, *Delfum*, *Leydam*, *Amstelodamum*, *Goudam*, *Rotterodamum*, *Gorichemum*, *Schiedamum*, *Schoonhoviam*, *Brielam*, quibus accedunt *Gertrudisberga*, *Heusda*, *Worcomium*, *Viana*, *Woerda*, *Oudewatera*, *Isselsteinium*, *Aspera*, *Heuclomum*, *Leerdamum*, *Naerda*, *Wesopum*, *Muda*. Septemtrionali tribuuntur *Alcmaria*, *Horna*, *Enchusa*, *Edamum*, *Monachodamum*, *Medenblicum*, & *Purmerenda*. Observandum tamen est, *Harlemum* atque *Amstelodamum*, ratione juris ac regiminis Ecclesiastici, Septemtrionali Hollandiæ adcenseri. Synodi enim, ad quas frequentes Sacrorum Ministri confluere solent, in utraque Hollandia quotannis semel celebrantur. In his illa, quæ Rempublicam Ecclesiasticam, atque ortas in ea lites & controversias spectant, communibus omnium suffragiis disceptantur. Hollandiæ autem Australis & Septemtrionalis incolæ ut sedibus, ita lingua quoque, legibus, habitu ac vivendi instituto haud parum inter se distant. Hollandia etiam in Australem, Maeslandiam, Schielandiam, Delpholandiam, Rhenolandiam, Kermerlandiam, Goylandiam, Amstelandiam, Westfrisiam, & Waeterlandiam dividitur. Australis quidem, vocabulo ejus stricte sumto, Insulas, Dordracensem, Ablasserdamensem, Clunderam, cum territoriis Viana, Gorichemo, Leerdamo, Altena, Heusda, Gertrudisberga, Sevenberga, & circumiacentibus nonnullis regiunculis, quas nobis ista Hollandiæ Tabula exhibet, complectitur.

Baliuviatu insignis est, primariæ dignitatis. Metropolim Dordrechtum habet. Pagos & dominia ista complectitur: *Werckendam*, *Duffen*, *Beyerlandt*, *den Klundert*, *Besoyen*, *Sprangh*, *Cappel*, *Zydewijn*, *Nederveen*, *Waspick* minor, *Waspick* major, *sGravenmoer*, *Raemsdonck*, *Drimmelen*, *Stanthasen*, *Merwede*, *Dortsmonde*, *Crayenstein*, *langh Ambacht*, *kort Ambacht*, *Houweninghen*, *Dubbeldam*, *Puttershoeck*, *Mijns-heeren Lant*, *Heynkens oort*, *Wieldrecht*, *Develstein*, *Rysoort*, *Strevelshoeck*, *Stryen*, *Maesdam*, *Heer-Iansdam*, *de Lint*, *Kijfhoeck*, *Heer Oudelandt*, *Schobbelandt*, *Swijndrecht*, (à suum trajectu) *Sandelinck*, *Rieder-Kerck*, *Ijselmonde*, Orientalis & Occidentalis *Baerendrecht*, *Carnisse*, *Papendrecht*, *Alblas*, *Alblasserdam* (hanc putant esse locum *Tabali* dictum in Tabulis Peutingerianis, in quis sub infima Bataviæ collocatur) *Nieu-Leckerlant*, *Streefkerck*, *Brantwijck*, *Molenaers-graft*, *Hofweghen*, *Blaskens-graef*, *Wijngaerden*, *Slydrecht*, (frequens est terminatio ista in hoc tractu, cujus vim & originem in Dordrechti descriptione paullo post explicabimus) *Gissen oude Kerck*, *Gissen nieuwe Kerck*, *Hardinevelt*, *Crimpen* ad Leckam, *Crimpem* ad Issalam, *Ouwerkerck*, *Leckerkerck*, *Zuydbroeek*, (*Broeck* paludem significat) *Bergh-Ambacht*, *Berkou*, & *Stolwijck*. Et Gorichemum, cum castro, arcem Louvesteiniam, Heusdam, S. Gertrudisbergam cum arcibus suis atque pagis ad Australem Hollandiam pertinere disertim habetur illo in diplomate, quod Philippus Burgundus Dordrechtensibus concessit anno 1447. *Maeslandia* dicitur totus ille tractus, cujus latus Mosa, nobilissimum flumen, proxime alluit. Huic Briela opidum, Vlaerdinga, Geervlietum, Heenvlietum, Puttenolandia, Stria alijque pagi nobilissimi, præter insulas complures, tribuuntur. *Schielandia* nomen est à Scia amne, unde & suum habet Schiedamum. Huic præter opidum jam dictum, & Rotterodamum & Gouda possunt adsignari. Delphum atque tota ejus ditiuncula *Delpholandia* solet appellari; cui adjungi potest Haga. Sequitur *Rhenolandia*, ab Rheni interlabentis ostio ita dicta. Hujus caput constituunt Leidam. In qua ipsa Baliuvus Rhenolandiæ jus dicit. *Kinheimarios*, vernaculis scriptoribus *Kenemers*, *Kenesers* vel *Kermers* dictos, Iunius à secundo Rheni, sive medio ostio, apud Cattorum vicum, vulgo *Catwijck*, initium capere existimat, longoque terrarum tractu, secundum colles arenarios, nobis *Duynen*, cuniculorũ stabulis antrisque in hunc usque diem nobilitatos sedes suas habere Harlemo tenus, ita ut Oceanum Britannicum, iniquum vicinũ, cum prædictis collibus habeant ab Occidente, à nascentis vero Solis plaga Becam fluvium. Tria autem opida, Harlemum caput Regiunculæ, Almæriam (quæ tamen Westfrisiæ vulgo adscribitur) & Beverwicum cum pagis circiter quadraginta duobus, attribuit illis Reinerus Snojus. Kinheimariæ nomen suum natum videtur à *King*, quod contractum à *Koning*, ut hodieque apud Anglos, Regem seu virum principem, & *Heim*, quod domum vel hospitium designat. Solebant enim olim in hoc tractu Hollandiæ Principes rite inaugurari. Inter Harlemum atque Almęriam mons est seu tumulus, D. Hadelberto sacer, vulgo *Alberts-Bergh*, in quo Comites, tamquam Kinheimariæ Domini, sollenni populi atque nobilium conventu, salutabantur. Clarius adhuc Chronographus popularis, qui Divis. I. c. XIII. disertim testatur, prope hunc Adelberti collem olim Aulam fuisse Hollandiæ Principum celeberrimam, quæ nunc Hagæ Comitum est, ob situs amęnitatem atque arces magnificas passim hic cõstructas, quales fuere *Cleve*, *Brederode*, *Velsen*, *Rinichom*, quæ nunc Egmonda, & plures aliæ. Exstant etiamnum

 hodie

hodie aliquot Comitum Litteræ, quę *apud Albertsberch* datæ sunt. Sententia tamen eorum, qui Kinheimariā, à *Kinna* fluvio interlabente denominatam volunt, non est reijcienda. Kenemarij autē isti sunt veterum Caninefates; à loci natura quasi *Caninefraters*, id est cuniculorū helluones, ex sententia Iunl, ita dicti. Nec alienum videri debet à re tam levicula Regiones denominari, cum Gallia olim ab incolarum cultu in Comatam, Braccatam & Togatam fuerit distincta. Nisi magis vero simile sit, Caninefates, ab eodem fluvio, *Kinna* vel *Canna* dicto, denominari. *Cannanefates* appellantur in illustri inscriptione antiqua, quæ reperta apud Vulsinios, exstat pag. ccc lxxxv, Operis Gruteriani:

L. CANNVLEIVS.

IN. ITALIA. VOLSINENSIVM. PATRIÆ. SVÆ. ITEM. FERENT. ET. TIBVRTIVM. ITEM. COLONI. ITALICENSIS. IN. PROV. BÆTICA. PRÆT. ETRVR. XV POPVLORVM. SACERDOTI. CÆNINENSIVM. M. HELVIVS M. F. CLEMENS. ARNENSI. DOMO CARTAGINE. PRÆF. EQ. AL. PRIMÆ.

CANNANEFATVM PRÆSIDI.

SANCTISSIMO. ET. RARISSIMO. CVRAM. AGENTE. L. ACONIO. CALLISTO. TRIB. MIL. LEG. XIIII. GEN. SEV.

Caninefates & Kinheimarios eosdem esse, disertim docet author anonymus in hæc verba; *Caninefates sunt modo Kenemarij, à Kinna fluvio sic dicti, qui labitur apud Alcmariam infra castra Nuburch & Meddeburch, dividens Hollandiam à Frisia. Est autem Kenemaria Aquinolaris Hollandia, habens oppida Harlemum, Beverwicum & Alcmariam.* Sed repugnat huic nostræ de Caninefatibus sententiæ Petrus Divæus, usus auctoritate Taciti, qui lib. Annal. 2. Cl. Labeonem Batavum, Cl. Civilis æmulum, ejus metu apud Batauos nil ausum, tumultuaria Nerviorum, Tungrorum, ac Bethasiorum manu Caninefates ac Marsacos infestasse scribit. Ex quo colligit necesse fuisse Labeonem hunc, cum copijs, trajecisse Mosam, Lingam, Leccam, Rhenum, tum præcipuam Bataviæ latitudinem, ferocioresque ejus populos esse emensum, antequam ad hos Iunij Caninefates potuerit pervenire. Sed Iunius respondet hanc irruptionem Labeoni factu facilem fuisse. Primo quidem, quia prædatorijs veluti copijs Caninefates infestavit, quod clare loquuntur hæc Scriptoris verba, *Et furtim magis,*

quam bello Caninefates Marsacosque incursabat. ac proin haud operosum fuisse, trajecto amne, paucis milliaribus confectis, improvisos subitario agmine, priusquam cogi miles ac nomen dare posset, adoriri atque opprimere. Deinde, quia tunc temporis melior Caninefatum pars, Duce Brione, in castris Civilis aberat. Placuit tamen Divæi sententia Ponto Heutero, qui lib. 1. ca. 12. Veteris Belgij ad hanc Iunij rationem, sed frigide, respondet: *An non*, inquit, *adeo erant rerum imperiti Batavi ac Caninefates, qui domi relinquerent sufficientem juventutem defendendo imbelli sexui & ad tutandum fines remque familiarem?* Erant sane, neque illis assiduæ curæ ac industriæ laudem derogamus; sed interioribus his non prospexerant, nihil de hostibus, nihil de Labeone, qui furtim magis, quam aperto bello grassabatur, cogitantes. Cum autem ipse Caninefates ad Bataviæ aliquod latus ponat, eo in tractu, ubi nunc inter Gorichemum & Dordrechtum omnia maris inundatione obruta sunt, meliore jure rogavero, an adeo bellicarum rerum fuerint ignari Batavi & Caninefates, ut inter medios hostes positi, alio profecti, ditionis suæ fines militum præsidio non firmaverint? meliore dixi jure, quia ut fines tuti, atque hostium irruptionibus sustinendis pares sint, ante omnia dari opera solet. *Amstelandia* à fluvio & urbe cognomine, quam complectitur, ita nominatur. Sequitur hanc *Waeterlandia*. quæ ab aquis, quibus tantum non innatat, nomen suum meruit, inter fossas atque paludes sita. Vrbes ternas complectitur, Edamum Monachodamum, & Purmerendam cum pagis nonnullis. Marsacos veterum esse ego existimo. Vestigium nominis tuentur fluenta plurima, quæ à *Maras*, vel contracte *Mars*, quod paludem, & *Meer*, quod mare nobis significat, denominantur. Talia sunt *Schermermeer*, *Wormermeer*, *t'Noortmeer*, *t'Monickermeer*, *Belmeer* aliaque. Est & in proximo mari, *Goutzee* vocant, insula *Marcksen* nomine, quæ haud obscure Marsacos redolet. Marsacorum, seu Marsaquæorum, meminit marmor hoc antiquum.

D. M.

T. HORTESIO. MVCRONI. NAT
MARSAQVÆO. V. AN. XXXXV. ÆL
VERINVS. ARM. CVST. EQ. SING
AVG. FRATRI. F. C.

Westfrisia est, stricte accepto ejus vocabulo, quam *minorem* etiam *Frisiam* appellamus. *West-Frigia* scribitur in Epitaphio, quod Atrebati in templo cathedrali legitur:

HIC IACET BONÆ MEMORIÆ REVERENDVS IN CHRISTO PATER, DOMINVS FORTIGARIVS, EPICOPVS ATREBATENSIS, DE OPPIDO BRVGENSI IN FLANDRIA ORIVNDVS, PHILIPPI DVCIS BVRGONDIÆ ET BRABANTIÆ CONSILIARIVS,

RIVS, S. WALBVRGIS FVRNENSIS AC ETIAM IN WEST-FRIGIA IN ECCLESIA TRAIECTENSI PRÆPOSITVRAS PACIFICE POSSIDENS, &c.

Hæc aliquot abhinc sæculis Hollandiæ adnumerata fuit & adscripta. Civitates habet Hornam, Edamum, Enchusam, Medenblicum & pagos longe plures. Hanc Frisiabonum olim sedem fuisse nullus pene dubito. Nomen ipsum satis evincit; quod quare corruptum existimet apud Plinium Philippus Cluverius caussam ego non video. Frisiorum coloni sunt, ita dicti à *bona* vel *buna*, (hodie adhuc dicimus *een bunder of boender lants*) quod veteribus Frisijs rusticum sonabat. Apud Danos vero idem designat. *Bone* autem idem est, quasi inhabitans terram. Patrem verò familias *husbonde* dicunt. ubi *bond* idem est quod nos dicimus *band*, ut sit velut vinculum domus, nam *hus* domum notat. docente me Cl. V. Io. Isacio Pontano. Ridiculum etymon semper mihi visum est, quod profert Iunius; Frisiabones nimirum dictos esse quasi *Frisiorum simias*; quod istius gentis forent æmuli, & moribus vitæque suæ ratione consimiles. Et Frisiabones fuerint, qui Friseones in inscriptionibus antiquis;

D. M.

AVG. VERO. EQ. SING. AVG. NAT. FRISEO. T. ÆL. GEMINI VIXIT. AN. XXX. MIL. ANN. XIII. AVR. MOESICVS. HER. A. O. F. C.

Frisævo scribitur & legitur in isto lapide;

D. M.

T. FL. VERINO. NAT. FRISAEVONE. VIX. ANN. XX. M. VII. T. F. VICTOR. EQ. SING. AVG. FRATRI. DVLCISSIMO F. C.

Westfrisiam, late sumto ejus vocabulo, descripsit politissimis versibus, & quos ex ipsis Musis natos diceres, Theodorus Velius; è quo paucula ista in Lectoris gratiam excerpsimus:

WESTFRISIAM *tenui, sed quo nos possumus, orsu*
Carminis exemtam tenebris ignobilis ævi
Inter honoratas liceat notescere terras:

D *West-*

Westfrisiam BelgI semper florentis ocellum,
Quæ pridem genti Batavum decus addita, rursus
Asseruit proprium ventura in sæcula nomen:
Westfrisiam insignem prædivitis ubere glebæ;
Irriguam crebris hinc inde sonantibus undis.
Quid loquar impositas pelagi tot fluctibus urbes
Egregias? magnis tot portus navibus æquos?
Quam primum, quam deinde canam? te sidus amœnum
Westfrisiæ, cunctis pariter terræque marisque
Felix HORNA *bonis? tu totius hospita mundi,*
Dum simul omne vagis percurris navibus æquor:
Mercurio tu grata domus: tu blanda Camœnis
Ingenuis nutrix: nec duri nescia Martis
Tunc cum bella vocant. an te pulcherrima rerum,
Munditie atque hominum splendens AICMARIA *cultu*
Non tu admota mari, lacubus sed fulgida puris,
Pomifera, armentis & messibus utilis æque,
Felix & Triviæ donis? an vivida ponti
Te domitrix ENCHVSA, *potens armisque virisque,*
Et ratibus? latam muris ingentibus urbem
Quæ complexa tenes, super & Garamantas & Indos
Cognita per totum diffusis mercibus orbem,
Piscatuque tuo, longoque immane Salinis
Dispositu, crudi fervet noctesque diesque
Queis coctura salis? te navibus officina
Assiduo resonans operæ fabrilis EDAMVM
Verbere? Te veteris Ratbodi Regia sedes
Dia MEDENBLICVM, *pelagi nunc inclyta cultu,*
Dum vehis ac revehis varias per cærula merces,
Et tibi longinquæ numerant portoria terræ?
An te, quæ MONACHO *debes & nomen & arma*
Solerti pecorum studio & felicibus arvis
Insignis salsoque sinu? Te ruris amœni
Prospectu & lacuum nitidissima Purmerenda?
Salve sancta parens, terram cum linqueret olim
Justitia, assiduis vitijs offensa malorum,
Ultima discedens per te vestigia fecit.

Reliqua est Goeylandia, quæ statim post Trajectensem ditionem initium capit, habetque Wesopum, Naerdam, & Mudam. Quod autem idem Iunius sentit, Cauchos Plinio dictos Goeylandiam tenuisse, olimque Cauchlandos, velut Caucorum ditionis incolas, deinde paullatim senio linguæ Goeylandos fuisse transnominatos, longe nimis petitum videtur. Præsertim cum Ælius Spartianus in Didio Iuliano ad Albim Cauchos ponat. *Inde Belgicam*, inquit, *sancte ac diu rexit. Ibi Cauchis, Germaniæ populis, qui Albim fluvium accolebant, erumpentibus restitit, tumultuarijs auxilijs provincialium.* Illud magis vero simile; dictam Goeylandiam esse, quasi Goedelandiam, quia ditiunculam istam Imperator Otto I. Goedelæ, Cœnobij Altenatis Antistiti, donarat; quam postea Hollandiæ Comites sub

tes ſub poteſtatem & imperium ſuum redegere. Atque hæc quidem trita Hollandiæ diviſio eſt. Aliam longe tradit Popularis Chronici Author cap. XIII. Diviſ. I. Findit enim Hollandiam in Batavos & Cattos. Batavos quidem initium capere vult à Gorichemo, ubi Rhenus cum Vahali in Moſam delabitur, complectique opida, Gorichemum, Viaenam, Schoonhoviam, Goudam, Rotterodamum, Shiedamum, Delfum, cum Sturmerijs, de quibus poſtea, & Maeſlandis. Cattis vero, nobis *Catwijckers*, reliquam Hollandiæ partem attribuit, eorumque caput facit Leydam, attribuitque Woerdam, Oudewateram, & totum Rhenolandiæ tractum. Verum quam inepta ſit hæc diviſio ex ijs, quæ jam diximus, facile comparet. Sturmeriorum autem mentio facit, ut de his primum adſcribam verba Iunij, dein ſententiam meam. *Proxime*, inquit ille, *ſubjunguntur Sturij, ut in omnibus excuſis codicibus Plinianis legitur; quam ſcripturam ſive ex fide traditam, ſive audacule interpolatam, qui primi invenere, adſtipulatores invenerunt homines incurioſos & præpoſtere ingenioſos, qui non animadvertentes tranſrhenana loca à ſe in Ciſrhenanam ditionem conjici è Sturiis fecerunt Staurios, & non ſine ſupercilio interpretati fuere, quod ſcirent è pinacibus Stauriam maritimum eſſe Friſiæ opidum, Hollandiæ oppoſitum: quod quam ſit ineruditum & abſurdum, miror à nemine animadverſionis caſtigationiſque notam ſuſtinuiſſe in hunc uſque diem*. Et paullo poſt: *Aſt ego cicatrici, quæ Pliniani codicis cutem deformavit, ope vetuſti exemplaris Manuſcripti medebor, integritatemque lectionis vindicabo. In eo manifeſta & indubitata ſcriptura pro Sturiorum legas litteris non caducis exaratum, Tuſiorum. Tuſij autem introrſum ad dexteram Medenblicum verſus extendebantur; ubi gentis reliquias etiamnum ſuperſtites retinere videtur pagus* Oppertoes *dictus, quaſi dicas ulteriores Tuſios, ut veriſimilis conjectura ſuggerat, pluresfuiſſe hoc nomine pagos, nimirum citeriores Tuſios & mediaſtinos, aut orientales*. Hactenus Iunius. Ac primo quidem quod de Tuſijs ſcribit probandum non videtur. Neque enim pagus ille *Oppertoes* vocatur, ſed *Opperdoes*, ut cuivis Hollandiæ tabulas inſpicienti ſatis patet. Rejicienda itaque eſt conjectura Iunij; dum abſtruſa locorum nomina pro libitu captuque ſuo tranſponit atque immutat: non aliter atque Alexander Magnus nodum Gordium novacula olim ſolvit, vel potius præcidit, ut totius Aſiæ imperio potireretur. In *Does* autem plurimi paſſim in Hollandia pagi finiuntur; quod unicum ſufficit ad ſubvertendam ſententiam Iunianam; niſi omnem Hollandiam Tuſijs velimus adſignare. Quod etiam ex *Opper* conjicit, præter hos & inferiores & mediaſtinos Tuſios fuiſſe, frivolum plane eſt. *Opper* enim, quod nemo neſcit, non tam diſcrimen locorum notat, quam ſitum; tribuiturque opidis vel pagis, in ſolo altiore poſitis, quod alibi divergit magis atque declinat. Exiſtimaverim igitur fictos illos Iunij Tuſios eſſe penitus exſtirpandos, & poſtliminio Sturios vel Styrios reſtituendos eſſe loco ſuo apud Plinium. Styrios dixi; quia perſuaſum habeo hujus lectionis haud obſcura veſtigia habuiſſe veteres illas & M S. Plinij membranas, quas à Ioanne Chauco accepiſſe ſe ait Iunius. De quo tamen admodum non contendam. Viderint illi, ad quorum manus, vel hic, vel alij libri Plinij, manu exarati, pervenerunt. Nobis non licuit eſſe tam beatis. Porro quod ad veteres Sturiorum vel Styriorum ſedes attinet, illas fuiſſe crediderim prope Beyerlandiam, uti haud obſcure docent plurima hujus nominis veſtigia, quæ adhuc reliqua ſunt in iſto tractu: ejuſcemodi ſunt *t'Oude lant van Stryen*, *t'Nieuwe lant van Stryen*, *Kromſtryen*, aliaque. *Stryen* autem contractum indubie eſt à *Stirien*; quod

 quam

quam ſæpe in Regionum & populorum vocabulis uſu veniat, nemo neſcit, qui in his talibus eſt exercitatus. Et *Stiriones* legiſſe apud Plinium videtur Cornelius Haemrodius, quem una cum Amſtelodamenſium hiſtoria edidit, & animadverſionibus illuſtravit V. Cl. Iſacius Pontanus. Verba Haemrodij ita ſe habent: *Reſtant ſoli Vriones ſive Sturiones, ut nonnulli habent libri, ſedes habentes humiles, & paluſtres multis & ingentibus lacubus invias, quas ab anno Salutis octingenteſimo & ſeptuageſimo mare paulatim adurens jam penitus abſorbuit: quo uſque ſe extenderint Vriones parum comperti habeo, &c.* Quamquam ejus populi reliquias adhuc ſervari in inſula Auſtrini maris, *Vrck* vulgo dicta, idem exiſtimet. quam ejus non improbabilem conjecturam haud velim impugnare. conſpirant autem cum hac ſententia noſtra verba Chronographi popularis; qui illos cùm Maeſlandis conjungit. Beyerlandiam autem & Stryenſem illum tractum Moſa proxime vel præter vel interlabitur. Atque hæc ſunt, quæ de Sturijs impræſentiarum habui dicenda; in quibus ſi errare contigerit, facile mihi ignoſcent humanitatis arbitri: præſertim ſi apud animum reputaverint ſuum, quam ſit opus periculoſæ plenum aleæ, in iſtis verſari, in quibus, propter abſtruſam veritatem & vetuſtatem, certa argumenta locum non inveniunt, ſed leves tantum conjecturæ. Venio nunc ad illos, qui Trajectum principem Hollandiæ urbem ac veluti Metropolim appellant: quos inter Bartholomæus ille, quem ſtatim in initio Annalium ſuorum in teſtimonium fere vocare ſolent omnes & vernaculi & Latini noſtri Scriptores. Hic libro XV. de Proprietatibus rerum, Hollandiam deſcripturus, ita infit: *Eſt autem Hollandia quædam provincia modica, ſita juxta oſtia Rheni; Vbi & mare intrat, in Europa, Brabantiæ contigua à meridie, vicina Friſiæ ab Oriente, Oceano Britannico conjuncta ab aquilone, inferiori Galliæ Belgicæ eſt propinqua, atque Flandriæ ab Occidente. Eſt autem terra paluſtris & aquoſa, fere ad modum Inſulæ, undique maris brachijs atque Rheni fluminis circumfuſa habens lacus & ſtagna multa & paſcua valde bona, & armentis, pecudibus & jumentis eſt referta. Hæc provincia, quamvis ſitu terræ ſit parvula, multis tamen bonis ſingularibus eſt referta. Eſt enim nobiliſſimis multiſque oppidis & portubus maris inclyta. Cujus gleba in pluribus eſt valde frugifera, & in pluribus nemoroſa, plures etiam utiles habens venationes. In pluribus etiam eſt bituminoſa, ex qua formatur materia ad ignium nutrimenta. Eſt autem terra divitijs, quæ tranſeunt per mare & per flumina, plurimum opulenta. Cujus civitas capitalis* Trajectum *inferius nuncupatur in Latino,* Vtrecht *vero dicitur in idiomate Germanorum. Nam ad Germaniam pertinet, quo ad ſitum, quo ad mores, quo ad divinum cultum, & quo ad linguam. Cujus gens eſt elegans* (alij habent, *ingens*, quod magis huic loco & ſententiæ convenit) *corpore, robuſta viribus, audax animo, venuſta facie, honeſta moribus, devota Deo, fida hominibus & pacifica, minus prædis intendens & rapinis, quam aliæ Germaniæ nationes.* Ad quem Bartholomæi locum ita ſcribit Ioannes Leydenſis lib. I. cap. I. *Ex his igitur patet, quod Dioceſis Trajectenſis etiam includitur ſub hoc vocabulo Hollandia, non quia de Comitatu eſt Hollandię, ſed quia Bartholomæus, ut patuit, terram Trajectenſem etiam includit ſub hoc vocabulo Hollandia, ex eo quod dixit, capitalem Hollandię civitatem nuncupari Trajectum inferius. Sed hoc non videtur eſſe verum, ſi Bartholomęus pręfatus non æſtimaret Trajectenſem Dioceſim pro parte terrę Hollandię quia Comitatus Hollandię per ſe habet quatuor civitates principaliores privilegiatas.* Cæterum notabilia ſunt prorſus verba Pij Papæ, ſive Æneæ Sylvij Senenſis, qui cap. XXXVI Europæ, cum Hollandiam deſcripturus, Bartholomæi locum, jam à nobis recitatum, fere exſcripſiſſet, de Trajecto iſta ſuper addit: *Nec deſunt*

sunt, qui Trajectum nobilem Vrbem in Hollandia sitam dicant. Nobis haud alienum esse videtur; aliquando Phrisię Trajectenses, aliquando Hollandię traditos esse: ut sępe regionum terminos dominantium imperia mutant. Nostra quidem ętate (floruit & scripsit circa annum 1450,) *neque Phrisię, neque Hollandię dantur. Principatus Ecclesię Trajectensis imperatori tantum subjicitur, latamque possidet terram, diversis Rheni meatibus interclusam.* Quidquid horum sit, illud constat, Trajectensis sedis Episcopum ante Belgicos hos motus, per universam Hollandiam, quoad sacra & res Ecclesiasticas, præcipuæ auctoritatis fuisse: ut pulchre disserit Ioannes Beka, Epistola dedicatoria quam Comiti atque Episcopo inscriptam suo de Rebus Trajectensibus Chronico præfixit. Et Abbatiæ Cænobiaque omnia, quæ in toto hoc tractu olim fuerunt, Diocesi Trajectensi adnumerantur in Litteris antiquis. Facit huc Bulla Clementis Papæ, cujus initium ita se habet.

Clemens Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Abbati Monasterij Egmondensis, ordinis Sancti Benedicti, Trajectensis Diocesis, Salutem & Apostolicam benedictionem. Dilecta nobis Abbatissa & Conventus Monasterij de Reinsborch, ejusdem ordinis, dictæ Diocesis, petitione monstrarunt, quod cum olim in caussa pendente, auctoritate litterarum nostrarum coram Abbate Sancti Petri Gandensi, Tornacensis Diocesis inter eosdem Abbatissam & conventum ex parte una, & Abbatem & conventum monasterij beatæ Mariæ in Middelborch, ordinis Præmonstratensis, ejusdem Trajectensis Diocesis, ex altera parte, &c.

Ad Trajectensem sedem Ecclesiasticæ omnes controversiæ & lites disceptandæ deferebantur, testantibus hoc passim varijs diplomatis: quę & supervacaneũ & otiosi hominis esset, omnia recensere. Habuit & præter alia Antistes hic potestatem creandi & eligendi Abbatissam Rensburgensem, primariæ quondam ac summæ apud suos dignitatis & auctoritatis: ut ex confirmatione Alexandri Papę liquet: quam, quia plurima scitu haud indigna, nec ab instituto hoc nostro aliena & postmodum usui nobis futura, complectitur, integram ex Rensburgensis Cœnobij Archivis huc descripsimus:

Alexander Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filijs Majoris & Sancti Iohannis Trajectensis, ac Sancti Pancratij Leydensis Trajectensis Diocesis Ecclesiarum Decanis, salutem & Apostolicam benedictionem. Hodie à nobis emanarunt litteræ tenoris subsequentis. Alexander Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, ad statum prosperum & felicem Ecclesiarum & Monasteriorum omnium ac personarum, præsertim fæminei sexus, in illis sub suavi religionis jugo altissimo famulantium saluberriter dirigendum, prout ex Apostolicæ servitutis nobis incumbit officio, sollicite intendentes, Illa, quæ propterea per laudabilem consuetudinem in eis introducta fore dicuntur, ut fir-

ut firma perpetuo & inconcussa persistant, libenter, cum à nobis petitur, Apostolico munimine roboramus. Sane pro parte dilectarum in Christo filiarum Abbatissæ & Conventus Monasterij monialium in Rijnsborch, Comitatus Hollandiæ, Ordinis Sancti Benedicti, Trajectensis Diocæsis, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod in dicto Monasterio, à tanto tempore citra, de cujus initio seu contrario hominum memoria non existit, laudabilis consuetudo hactenus observata fuit, quod Episcopus Traiectensis, qui pro tempore exstitit, electiones Abbatissarum dicti Monasterij, quæ pro tempore factæ fuerunt, confirmare, nec non Monasterium ipsum & illius personas visitare & reformare haberet, & quod nulla inibi Monialis reciperetur, nisi de nobili genere, ex utroque parente, & quatuor Avis procreata existeret, ne ultra numerum quadraginta computatam Abbatissa aliquam monialem inibi recipere posset, quodque Abbatissa pro tempore existens duas, & singulæ Moniales singulas, ac Rector Ecclesiæ ejusdem Monasterij, ratione curæ ac animarum unam, portiones ex fructibus dicti monasterij perciperent, consueveruntque etiam Abbatissæ hujusmodi vocare seu deputare unum in dignitate constitutum, in cujus manibus professio monialium in dicto Monasterio pro tempore profiteri volentium, fieri deberet, ac Confessorem eligere idoneum, qui earumdem Abbatissarum, & Monialium confessionibus diligenter auditis, eas pro commissis, non tamen in casibus sedi Apostolicæ reservatis, absolveret, & eis injungeret pœnitentiam salutarem. Quare pro parte Abbatissæ & Conventus prædictarum, nobis fuit humiliter supplicatum, ut consuetudini prædictæ pro illius subsistentia majori robur Apostolicæ confirmationi adjicere, aliasque in præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur Abbatissam & Conventum prædictas ac earum singulas à quibuscumque excommunicationis suspicionibus, & interdictis, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris, & pœnis à jure vel ab homine quavis occasione vel caussa latis, si quibus quomodolibet innodatæ existunt, ad effectum præsentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutas fore censentes hujusmodi supplicationibus inclinati consuetudinem prædictam, quatenus sit in usu, auctoritate Apostolica, *tenore præsentium approbamus & confirmamus, ac præsentis scripti patrocinio communimus. Non obstantibus constitutionibus & ordonationibus* Apostolicis *ac statutis & aliis consuetudinibus Monasterij & ordinis prædictorum juramento, confirmatione* Apostolica, *vel quavis alia firmitate roboratis, cæterisque contrariis quibuscumque, Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ absolutionis, approbationis, confirmationis & communitionis*

infrin-

infringere, vel ei nisu temerario contraire, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno incarnationis Millesimo quadragintesimo, nonagesimo nono, Tertio nonas Martij, Pontificatus nostri anno octavo. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum per vos, vel alium, seu alios prædictas litteras ac omnia in eis contenta, ubi & quando expedierit, ac quotiens pro parte Abbatissæ & Conventus prædictarum fueritis super hoc requisiti, solemniter publicantes, eisque in præmissis efficacis defensionis præsidio assistentes, faciatis, auctoritate nostra, consuetudinem & litteras prædictas inviolabiliter observari, non permittentes easdem Abbatissam & Conventum contra illarum tenorem per quoscunque quomodolibet molestari, contradictores per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compescendo, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis, non obstantibus omnibus supradictis, aut si aliquibus communiter vel divisim ab Apostolica sit sede indultum, quod interdicti suspendi vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Romæ die & annis prædictis.

Atque hanc quidem controversiam, occasionem dedisse ajunt gravissimo bello, quod, anno Salutis 1017, Adelboldus, Trajectensis sedis Episcopus, Theoderico quarto, sed frustra, indixit. Haud longe etiam post Henricus Imperator Wilhelmo Episcopo litteras, de restituto ipsi Hollandiæ Comitatu, concessisse dicitur, falsas illas, si quid judico, & suppositias, ut plures aliæ ejus generis. Et tamen Godefridus Gibber earum auctoritate (si Chronographos vulgares audimus) nixus, instigante præcipuè Wilhelmo Episcopo, expulsa Gertrude, Florentij primi conjuge, & secundo ejus marito, Roberto Frisio, Hollandiam omnem violenter invasit, & annos quinque tenuit. Donationis hujus exemplar ita efformatum se habet.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Henricus, divina favente Clementia, Rex. Notum esse volumus omnibus in Christo fidelibus, tam præsentibus, quam futuris, qualiter nos ea bona, quæ injuste ablata fuerant sanctæ Dei Ecclesiæ Trajectensi, à Theodrico Comite, ejusque filiis, tempore Adelboldi ejusdem sedis Episcopi, pro quibus & Imperator Henricus, & avus noster Conradus, & pater noster piæ memoriæ Henricus plurimum laboraverunt, multaque bella fecerunt. Nos quoque nostrique fideles multum laboris impendimus, notumque (male vulgo *que* legitur pro *inquam*) qualiter ea ob remedium animæ nostræ & pij patris nostri Henrici, aliorumque antecessorum nostrorum, interventu quoque & consilio Principum nostrorum, Annonis Coloniensis Archiepiscopi, Si-*

gefri

gefridi Maguntini, Everhardi Treverensis, Athalberti Bremensis (ex loci sententia, & Chronographo populari, qui diploma hoc in linguam vulgarem transtulit, addendum videtur, *Episcopi*) *Burchardi Halverstadensis, Fridrici, Godefridi, Gerardi Ducum, aliorumque nostrorum fidelium, nec non ob fidele servicium Wilhelmi ejusdem Episcopi reddimus & restituimus, & regali auctoritate eidem sanctæ Ecclesiæ confirmamus, in Crimpen quatuor mansus de fine fluminis Ablaes usque Merwede, inde usque Menkenesdrecht dimidietatem totius terræ cum omni districtu. Item de Riede juxta Merwede usque Slidrecht. Item in Merwede juxta Dordrecht, inde in Duble, inde in Duvelhaer, inde in Wael, inde iterum in Merwede usque in Dordrecht cum capella noviter constructa de Dordrecht ad orientem, usque Cordekems Hoefstadt, &c.* ADHUC COMITATUS OMNES IN HOLLANT, CUM OMNIBUS AD BANNUM REGALEM PERTINENTIBUS, (Chronographus popularis ita reddit, **Noch alle dat Graefschap in Hollant mit sijne gerechten en Ambachten daer toe hoorende.**) *Et ut hæc nostræ confirmationis auctoritas rata & inconvulsa permaneat, hanc paginam inde conscriptam manu propria corroborantes, sigilli nostri impressione insigniri jussimus. Data sexto nonas Maij, Anno Dominicæ incarnationis* M. LXIV. *Actum Werede.*

Hactenus commentitium hoc scriptum, & anile Annalium nostrorum cõmentum; quod inani suo cerebro extudisse falsarios Historiarum Monachos nemo, qui modo purgatas aures & mentem habet, non videt. Sane nos credimus, & illorum hominum impudentiam mirari satis nequimus: quibus nihil prius semper fuit, quam, ad Episcopalem splendorem & auctoritatem conservandam confirmandamque, illa etiam impudenter comminisci, quæ nec visa, nec picta, nec scripta unquam fuere. Et cujus naribus fraus ista non subolescat? præsertim in hoc negocio, ubi omnia fidem non modo exsuperant, sed etiam evertunt. Quid enim aut quare Henricus Imperator, universum Hollandiæ Comitatum, comiti, qui nihil in ipsum admiserat, eripiendum, VVilhelmo huic, Trajectensi Episcopo, donaverit? quis tale aliud alibi aut legit, aut vidit? Nulla fabula concesserit. Et fraudem hanc jam ante nos natos suspectam habuit quisquis ille fuit, qui vernaculum Hollandiæ Chronicon contexuit, ut acerbiore nota ista & castigatione, quam diplomati huic subjungit, luculenter ostendit. Ejusdem commatis etiam est illud, quod legitur in Catalogo Feudalium, ut vocant, ecclesiæ & Episcopi Trajectensis; in Odilbaldo ad Annum M. XXI.

Item Comes Hollandiæ est liber feudalis Episcopi Trajectensis, & tenet in feudum Comitatum Hollandiæ, & terram Kenemariæ, cum terris, mansis, sylvis, campis, pratis, pascuis, mancipijs, aquis, aquarum decursibus, & Justitia, exceptis dictarum terrarum decimis, & terra Waterlandiæ, & Westfrisiæ, quæ totaliter pertinet ad Episcopum & Ecclesiam, & dictus Comes Hollandiæ vocatur & est Mareschallus Episcopi Trajectensis.

Præcipuam tamen partem bonorum Ecclesiæ Trajectensis, quæ

quæ tanta olim fuerunt, ut quadraginta armatorum millia in bellum educere Antistes potuerit, in Hollandia sita fuisse non abnuerim. Testantur hoc Donationes plurimæ; ac inprimis illud, quod subjungimus, horrendæ antiquitatis & Latinitatis monimentum, Catalogus inquam bonorum Ecclesiæ Trajectinæ, quæ in Hollandia præsertim habuit circa annum 866, ante tempora Pontificis 19. Odilbaldi. Ejus copiam nobis fecit è Bibliotheca sua divite insignium hujusmodi Cimeliorum, magnus ille Batavicarum Antiquitatum vindex, & amicus noster, Petrus Scriverius. Exstat quidem apud Hedam, sed adeo depravatus, ut plus ei vetustas, an exscriptorum audacia nocuerit, incertus sim. Vtrumque autem haud leviter nocuisse, agnoscent, certo scio, illi, qui cum insigni Apographo hoc nostro contendent. Integrum vero hic descripsimus, tum quod celebriora fere Hollandiæ loca sint, quæ complectitur, quamquam aliis subinde & vetustioribus nominibus indigetata, tum ne in Vrbium descriptionibus, quibus haud parvam lucem adferet, singula sæpius iterando mihi molestiam, lectori fastidium pariam.

INCIPIT

Commemoratio de rebus S. Martini Trajectensis Ecclesiæ, quæ jam olim ibidem à fidelibus traditæ sunt.

In Dorestado *Ecclesia, quæ vocatur* Vphirica *cum omnibus appendentiis, terris, pratis, pascuis, aquis, aquarumve excursibus, piscationibus; Omnia hæc; cum*

Insula, quæ jacet juxta Ecclesiam S. Martini circumquaque inter Rhenum & Leccam, &

Insulam quoque juxta Buosinhem, *quæ propior Villæ* Rijswich; *hæc omnia S. Martini.*

De vico etiam supra nominato decima pars S. Martini in omnibus rebus.

Et inter Holanwegh *&* Freger Mahusenhem, *sive quod vulgo dicitur* Rec, *terra illa* S. Martini.

In villa Rijswich *Ecclesiæ cum terris ad easdem pertinentibus.*

In Lothe *Ecclesiæ tres cum terris ad easdem pertinentibus, & septem alia Mansa, excepta Regali.*

Et in Hasehem *tertia pars totius villæ, & insuper mansum unum, quod Hagabard dedit.*

Villa Iorhem *cum Ecclesia & omni integritate S. Martini.*

Villa Galana *similiter.*

In Villa Wefrisse *mansum unum.*

In Turre *mansa tria.*

In Villa Vbburon *mansum unum.*

In Gestnipemutha *duæ virgæ simul jacent.*

In Villa Swile *mansum.*

In Villa Haltna, *quicquid Hartulphus habuit ibi; & Ecclesia cum quinque mansis.*

In Lanthem *unum, juxta fluvium* Laca.

In supradicta Villa Turre *mansum unum, quod Hertulfus dedit.*

In Helspenni *quatuor & dimidium mansum.*

In Lorec *tres mansiones.*

In Rugrum *totum S. Martini.*

In Rumpst *similiter.*

In Werken *duæ Ecclesiæ cum terris ad easdem pertinentibus, & octo mansa alia.*

Iu Villa Iodichem *tertia pars villæ.*

In Fresdore *Ecclesia cum quatuor mansis.*

Bunninchem *totum S. Martini.*
Feedna *similiter.*
Nessehort *similiter.*
Suegon *similiter.*
In Rudinhem *quarta pars totius Villæ.*
Suigna *similiter.*
Marsna *similiter.*
In Lonaralaca *duæ partes totius villæ S. Martini.*
In Merchishem *similiter quarta pars totius villæ.*
In pago Germepi *tam de terris, quam etiam de pascuis, seu piscationibus, quinta pars S. Martini.*
Sicut etiam Isla *aqua currit in sylvis & in pascuis, seu in piscationibus, quinta pars S. Martini.*
In Vurdin *totum S. Martini.*
In Potarnem *quinque mansa.*
In Walricheschem *quinta pars villæ.*
In Hermesche *quarta pars villæ.*
Villa Ginnele *propriâ S. Martini.*
In Calmere *quarta pars totius Villæ.*
In Alfna *duæ partes Villæ.*
In Braacanhem *similiter.*
In Vilishem *septem mansa.*
In Martcshem *mansa duo.*
In Vpwilkanhem *tria mansa.*
In Suetam *similiter.*
In Hanatre *similiter.*
In Holtlant *quatuor mansa.*
In prima Letthen *duo.*
In secunda unum.
In tertia unum.
In Rodanburg *quinque mansa.*
In Legiham *quinque.*
In Lopishem *duo.*
In Lippinge *similiter.*
In Watdinchem *tria.*
In Fore *similiter.*
In Foreburg *duo.*
In Forschate *tria.*
In Galinghem *unum.*
In Hostepinheri *mansum unum.*
In Westepphinheri *duo.*
In Corscam *tria mansa,*
Thiatlind filia Aldberti cum filio suo Reginberto, tradiderunt quicquid habuerunt.
In Vphuson *S. Martino.*
Ecclesia, quæ dicitur Holtsele, *cum omnibus appendiciis, S. Martini.*
In Masalanda *omnis Decima S. Martini.*
Et Sumonerit *totum.*
Ostburon *totum.*
Similiter Ecclesia, quæ dicitur Valcanaburg, *cum omnibus appendentiis, S. Martini, totum & ad integrum.*
In Honerathorp *totum.*
In Sunthrem *quatuor mansa.*
In Helnere *quinque.*
In Vabbinghem *tria.*
In Gintastrip *duo.*
In Pillinghem *unum.*
In Marandi *unum.*
In Epharadum *duo.*

In Elf-

In Elfnum *duo.*
In Wirthum *duo.*
In Maſanutthon, *quicquid Elegſujud ibi hæreditatis habuit, vel ejus videbatur eſſe poſſeſſio, totum tradidit ad S. Martinum.*
In Ler *tria.*
In Rufinghem *tria.*
In Huſtingeſt *tria.*
In Litlongeſt *tria.*
In Langongeſt *manſum & dimidium.*
In Honarathorpa *medietatem totius Villæ. quicquid ibi tradiderunt Erulphus & Radulphus, hæreditatiſque habuerunt.*
In Rothulfuashem *medietas totius Villæ, S. Martini, & inſuper hæreditas Aldburgæ quicquid ibi habuit.*
Piſcatio, quam Gerulfus habet in extrema parte Rheni fluminis, ſexta pars pertinet ad S. Martinum.
In Helſem *manſa quinque.*
In Oſbragttuſhem *duo.*
In Hoſlemaholta *tria.*
In Lux *tria.*
In Hoſtſagnem *quinque.*
In VVeſtſagnem *totum abſque duo manſa.* In Scata *duo.*
In Offrithem Taglinthos *tertia pars, & manſa ſex.*
In Luiſna *quinque.*
In Warmolde *tria.*
In Oſreſgeſt.
In Polgeſt *duo.*
In Huſineſgeſt *tria.*
In Oſlem *duo.*
In VVilkenhem *cum omnibus appendiciis S. Martini.*
Similiter in Burem *cum omnibus appendiciis.*
Et in Taglingi *ſimiliter totum S. Martini.*
In Brochem *duo.*
In Limbon *Eccleſia cum manſis decem.*
In Northgo *ſeptem.*
In Lethem *totum & ad integrum S. Martini cum ſylvis & omnibus adjacentiis.*
Similiter Axmeri.
Scota *totum S. Martini.*
In Haralem *tria.*
In Veleſam *totum S. Martini.*
In Swattingaburim *decem.*
In Scranaholt *decem manſa.*
Vannapin *totum S. Martini.*
In Hex *duo.*
In Bredhem *tria.*
In Batchem *duo.*
In Landei *tria.*
In Beinhem *ſex.*
In VVeſterburghem *quinque.*
In Oſterburchem *duo.*
In Brochem *unum.*
In Cunulfhem *tria.*
In Godelfhem *duo.*
In Piſchem *unum.*
In Ganga *ſeptem.*
In Guiſingo *totum S. Martini.*
In VVintmundem *quinque.*
In Huſidina *tria.*
In Lidum *duo.*
In Vagarafelda *duo.*

 In Edeſt-

In Edesthorpa *tria.*
In Pathem *duo.*
In Suthusum *totum* S. *Martini.*
In Haragum *tria.*
In Suthrem *duo.*
In Blectinghem *duo.*
In Scoronlo *quatuor.*
In Bergum *quinque.*
In Benetfelda *duo.*
In Camthorpa *unum.*
In Beccamburen *unum.*
In Vranlo *unum.*
In Texle *tertia pars* S. *Martini.*
In VViron *duæ partes totius terræ* S. *Martini, cum Ecclesiis utriusque terræ.* *Et in* Varoth *similiter.*
Decima quoque navium, quæ illuc procellarum impetu feruntur, ac inventionis ad S. Martinum *pertinet, quia teloneum non habetur.*
De teloneis quoque & de negotio, aut undecunque ad partem Regiam jus fisci censum exigere debet, omnis decima S. *Martini est.*
Similiter & de tributo, quod Huslotho *vocatur.*
In VVeromeri *omnis piscatio.*
Et in Vteromeri *laxatio retium, quod* Tragal *dicitur, omnis, & dimidium piscationis ad* S. *Martinum pertinet.*
In Dalmersche *tota piscatio* S. *Martini.*
In Getzewaldt, *in flumine* Fennepa *omnis piscatio* S. *Martini.*
In Amuthom *septem Were ad piscandum.*
In Almere *Regalis decima census, qui vocatur* Cogscult.
In Nesse *villa cum omni piscatione.*
Decima etiam in Almere *de sagenis,* S. *Martini. Sed modo illæ aliæ partes novem, propriæ sunt partes* S. Martini.

Sed & alia piscatio in flumine Fecht, *tota* S. M*artini cum omnibus stagnis ibi adiacentibus.*
Omnesque aquæ in Nistarlaca *cum omni piscatione* S. Martini.
De VViron *in* Alintlo *mansum dominicatum cum terra salaricia* S. M*artini, cum servis in eadem villa commanentibus, quorum hæc sunt nomina; Iolkrik, Hoffo, Redbald, Sagger, Thietmer, Redger, Redulf, Smath, Reginerd, Saxbraht, Aldo, Ricbald, Dic, Wibald, Tiebo, Huno, Wlf bold, , Aldolf, Geldulf, Hildulf, Gathald, Garhelm, Betto, Sagger, Inorbald, Oslef, Osbrult, Tatto, Ido; Quicquid isti habuerunt nunc computatum est in* XII. *mansa, quorum Poppo unum habet.*
In Northanheri *sex.*
In Ludingem, *&*
In Stene *sex.*
In Humido *tria.*
In Eddingen *sunt mansa Regis tria.*
Et quod superest totum S. Martini*: quod fiunt mansa triginta duo.*
In loco, qui vocatur Beostam VVestanne *viginti quinque mansa.*
In Strude *sexaginta & duodecim mansa; quæ fuerunt Dei Sanctorum* Martini, *Bonifacij, Willibrordi, Liudgeri, Landberti, Domini Regis.*
In Bante *Abbo, Aldehrafam, Trudhalf, Lindrad, Garbard, Siburg, Refnulf, Bulo, Fotkolf, Garburg,* Saxbaldt, *& frater ejus, qui Thangburgam habuit, Isti sunt* S. *Martini cum terra, quam habuerunt in* VVitmundhem *tredecim mansa.*
In Ellunthem *duo mansa.*
In VVemminge *quinque mansa.*
In Landiage *tria.*
In VVestarburghem *quatuor.*
In Ostarburghem *duo.*

In Bever-

In Beverhem *octo.*
In Lithum *tria mansa.*
In Rothalnashem, *quod modo dicitur* Rinasburg, *mansa tredecim, S.* Martini; *de hæreditate Radulfi & Aldburgæ, quæ ipsi tradiderunt* S. Martino; *& mansa jacent* Binorthanflieta.
Sedilia autem Offtedi *dicuntur* Bisitihanflieta, *in quibus etiam supra nominati manserunt.*
In Benorhem *tradidit Gutha Ecclesiam necdum consecratam in jus & Dominium* S. Martini, *eâ videlicet ratione, ut post consecrationem ejusdem Ecclesiæ decimæ darentur ad supra nominatam Ecclesiam, de Villis his nominibus vocitatis,*
Beverhem,
Gislehem,
Hegginghem,
Sculpuldhem.
Prȩterea sunt mancipia almi Martini *juxta* Felisum, *Tetta & filius ejus, Abbo filiȩque ejus tres, Belto etiam & soror ejus, nec non & Frithesujund & soror ejus Armburg, cum illorum infantibus.*
In Tlex *Ecclesiȩ omnes* S. Martini, *& totius terræ, quæ ad Regem pertinebat, tertia pars* S. Martini.
Exceptis alijs terris, quas Christi fideles tradiderunt ob sui amorem, quæ omnia inconvulsa per manserunt usque ad tempora bonæ memoriæ OTHILBOLDI *Episcopi, cujus etiam temporibus erat quidam Presbyter nomine Sibrand, qui jussu supranominati Episcopi regebat omnes Ecclesias in eadem insula* Texle; *cujus fratres his nominibus erant nominati Othravam, Lintravam.*
In Northwalde *Regalis decima, sicut in aliis locis.*
Et insuper Accastorp *totum* S. Martini.
In Medemelake *Regalis Decima.*
Et insuper sicut continentur Aquæ, quæ vocantur Winwarflet.
Nec non etiam Fresionowic *totum* S. Martini *in terris, sylvis, pascuis, aquis & piscationibus.*

EXPLICIT CATALOGVS.

Quidquid horum sit, illud constat, Trajectensis sedis Episcopum jura quædam ad piscationes & venationes, in Australi præsertim Hollandia, spectantia jam olim obtinuisse, eaque ab Hollandiæ Comitibus, & præsertim Theoderico quarto, erepta, occasionem dedisse tot gravissimis bellis quæ inter Hollandos & Trajectenses postmodum sunt exorta. Disertim hoc testantur Hermannus Contractus ad annum 1048, & gravissimus suorum temporum scriptor, Baldericus Noviomensis, lib. 3. cap. 19. Chronici Cameracensis & Atrebatensis; ad quæ Lectorem meum, ne plura hic congererem, remittendum existimavi. Et si quam aliam tot bellorum caussam assignant nostri Annales, mera sunt febricitantium commenta.

CAPVT IV.

Soli Hollandici ingenium. Aquæ copia. Molæ aquariæ. Aggeres. In ijs muniendis peritia Hollandorum. Ab his Damum opidum constructum. Aggerum utilitas & necessitas. Heimradij instituti. Agri. Pascua. Vaccæ & Boves. Lactis & Butyri copia. Ejus formandi ratio. Vennæ. Colles arenarij. Saltus. Sylvæ. Cæli temperies. Hollandorum lusus in glacie. Crepidæ ferreæ. Anni 1149. *horrendum gelu. Sali & fluminum fæcunditas. Hollandiæ elogia. Ejusdem miracula.*

IN hac rerum universitate Natura mater opes suas variè dispargit. Vt hominum, ita terrarum quoque diversa ingenia; prout à cælo suo vel animantur vel suffocantur. Neque enim earum bonitas atque fæcunditas in nostra potestate est, sed in Naturæ. Hinc est cur alia in hanc, alia in aliam rem sit adposita. Hic aurum, argentum, gemmas, delicias, aliaque ejusmodi invenias, quæ ad splendorem & voluptatem, alibi lætas fruges, & si quæ istius generis sunt plura, quæ humanæ vitæ necessitatem spectant. Hollandiam video; illa ut rebus omnibus, quæ aliunde indies subvehuntur, adfluit atque abundat, ita, præter naturales nævos, proprias quasdam habet ac nativas dotes; quas operose non recenserem, nisi tam exteris, qui harum ignari sunt, quam indigenis me scribere meminissem. Solum magna ex parte uliginosum ac palustre est. Humidius tamen qua Boream spectat. Medio fere autumno pascua aquis implentur; quæ crebris pluviis & tempestatibus in majus auctæ, proximis quibusque inundatis, in unum facile corrivantur. Tunc pecora armentaque ad stabula propelli solent; pascuis, quæ aquis jam innatant, victum diutius non præbentibus. Terra enim nec sicca est, nec bibula, sed humida ac aquis velut innutrita; quas adventitias proinde haud facile absumit, sed totâ pene hyeme ijsdem operta est atque immersa. Circa festum autem Nativitatis Christi, Molæ Aquariæ, minores majoresque, quatuor omnes alis instructæ, passim ad agros adhiberi, atque, ventis faventibus, circumrotari solent: quæ, nisi gelu impedimento sit, omnes aquas istas vel in fluenta publica, vel in fossas alias ejiciunt atque expellunt; tanta cum celeritate, ut adulto jam vere, pascua nitidiora, & pecoribus denuo excipiendis pascendisque sint idonea. Huic malo etiam aggeribus occurrere incolæ solent. In illis muniendis struendisque singularem eorum peritiam notant Scriptores. Præconium hoc ipsis tribuit Mejerus lib. Annal. VI. *Anno* 1180. *Aggeres factos lego ab Hollandis, earum rerum longe peritissimis, ab dammis ad Slusam usque, atque extrusum mare, quod eum tunc tractum inundaverat:* Qua etiam tempestate & occasione Hollandi in Flandriam colonias

suas

ſuas tranſmiſere, à quibus Damum, non incelebre opidum, quod mari immerſum tunc erat, aquis aggerum benificio exhauſtis, conditum fuiſſe apud omnes conſtat. Et vero ab aggeribus ejuſmodi, Oceano paſſim objectis, tota Hollandiæ ſalus dependet: quibus quanta cura proſpectum, quibuſque ſumptibus proviſum ſemper ſit, ſatis clamant & docent monimenta antiqua. Præter alia *Dijck-gravij & Heimradij*, ſive *Hemeradij*, ut appellantur in Actis nonnullis edictiſque publicis, jam olim inſtituti, quibus aggerum præfectura & procuratio demandata eſt. Horum ut antiquitas & dignitas, ut & aggerum utilitas, quantæque, ijs neglectis, Hollandiæ clades inflictæ jam olim ſint, & qua potiſſimum ratione proſpectum illis fuerit, cognoſcatur, placuit adſcribere Diploma hoc Florentij quinti, quod ex Rensburgenſis Monaſterij monimentis deſumtum nunc primum publicamus.

Nos Florencius Comes Hollandiæ, Notum facimus univerſis præſentes viſuris, quod, cum ad noſtram audientiam delatum fuiſſet à quibuſdam noſtris ſubditis fide dignis, nobilibus & ignobilibus, quod homines noſtri Ballivatus inter Scye & Goude terras & poſſeſſiones habentes ad aggerationem ſufficientem dictarum terrarum & poſſeſſionum non ſufficientes, prout univerſalis expedit (reſcribo *expetit*) *terræ ſalus; Nos communicato conſilio ſapientum eis conceſſimus, ut homines noſtri, manentes in talibus officijs, videlicet in Zevenhuſen, Bleeſwijch, Rotte, in officio de Scye, in officio Domini Alewini de Roderiſen, Domini Arneſti de Wluen in Broech, in officio Domini Ægidij de Voerſcoeten; & in officio dicto Bokelſdijck, eis ſubſidium ſuis laboribus & expenſis ſtuderent impartiri communiter, licet ad hoc ſecundum communem curſum juris patriæ minime tenerentur: Nunc vero non ſolum ex relatione quamplurium, ſed ex rei evidentia manifeſte advertentes, quod per hujuſmodi commune aggerationem prædictorum, prædicta terra magno aquæ diluvio inundavit, ruptis aggeribus & diviſis, communicatoque conſilio Hemeradorum ſeptem officiorum, quos cauſſa non tetigit, & nobilium terræ noſtræ quamplurium: dictos ſubditos noſtros, manentes in dictis officijs, à dicta aggeratione finaliter abſolvimus. reſtituentes eos omni juri, & primæ conſuetudini, quam ipſi & eorum progenitores à nobis & noſtris progenitoribus habere in ſuis officijs conſueverunt, volentes, ut omnes, qui terras & poſſeſſiones habent, & aggeres reficere conſueverunt à longis temporibus retro actis, ſuo juri ac veteri conſuetudini in aggerando diligenter intendant: Condictum eſt etiam ab his, qui manent in dictis officijs, quod ſi aliquis infra dictos terminos habens terram, quæ Polre dicitur ſpecialiter, aggeratam illi terræ cum ſuis aggeribus renunciare voluerit, nimis oneratus laboribus & expenſis, omnes prædicti dictum Polre ſibi ad aggerandum aſſument, & aggerabunt*

ſuis

suis laboribus & expensis, prout expetit terræ salus, & tunc dicta terra proprietatis jure dictis aggeribus attinebit. Possunt etiam aggerem ponere & reficere, prout ipsis videbitur Hemeradorum consilio expedire. Adjectum est etiam, quod si dicti homines dictorum officiorum aggerem retraxerint ad locum, ubi quondam antiquus agger exstitit aggeratus, vel alibi, tunc homines manentes ibidem dictum aggerem sibi resument, & eum component, prout consueverunt à longis temporibus retroactis, & illa terra, quæ Wtdijck dicitur, ad nos pleno jure pertinebit, & ex hoc privilegio solum officium nostrum de Scye utilitatem & commodum reportabit. Datum anno M. CC. LXXXI. *In Natali beatæ Virginis.*

Terra frugum, & tritici longe feracissima. quamquam ad tot incolas suos sustentandos haudquaquam sufficiat. quibus in alijs terrarum oris, ac præsertim Moscovia, seritur atque metitur. Ager Hollandicus lætus, pinguis, & crassus est. Non nebulosus aut caricosus, quem fossæ undique circumductæ incredibile dictu est quantopere fæcundent. In hoc, præter frumentum, cannabi copia non adspernabilis provenit. Rapas plenis horreis propinat, tam dulcis & grati saporis, ut & famis & gulæ sint condimentum. Hæ in mediam usque hyemen adservatæ vel assæ vel elixæ victum nobis præbent, quando terra frigoris & gelu compedibus vincta liberales manus suas claudit. Pascua autem, quæ longe plurima, tam sunt fæcunda, ut vaccæ, quæ lacte vitulos educant, nihilo secius heri & aliorum familias lacte saturent. Ex hoc butytum optimum & casei longe præstantissimi conficiuntur. Horum formandorum rationem lepido & eleganti isto dialogo explicat Martinus Duncanus, Guormarianorum in Hollandia ante annos centum pastor.

NICOLAVS GVLIELMI HORNANVS,

& *Cornelius Æmilij Ægimundanus* (pro *Egmondanus.*)

DE BVTYRO FORMANDO ET CASEO.

Quare matutinis hodie non interfuisti prælectionibus? C. *Non licuit per matrem.* N. *Quid ita.* C. *Sola parens domi erat, alijs necessario ad diversa vocatis negotia: cui duo simul incumbebant obeunda officia: quibus expediendis par non erat.* N. *Quænam erant ista duo, quibus exhauriendis non sufficiebat mater.* C. *Casei premendi erant, & butyrum formandum. Interim cum illa caseos formaret, mihi nobilissimum & pinguissimum lactis erat expissandum in butyrum. Nucleus lactis, adeps lactis, flos lactis erat mihi condensandus & cogendus in butyrum. Nec potuit hæc res procrastinari, ne lac nimio senio fugeret, & evanidum fieret.* N. *Istuccine fieri potest, ut ex eodem lacte casei conficiantur & butyrum?* C. *quidni?* N. *Si tu quod præstantissimum lactis est, id in caseos formandos impenderis, unde, quæso, butyrum crees, nisi ex lacte deflorato, secundario, sua nobilitate spoliato; suis floribus exuto, suis nucleis casso, sua pinguedine destituto, sua virginitate, suo decore, suo lumine, prima sua laude, suo adipe viduato. Atqui quod dilutum, exsuccum, exhaustum, effetum, aut degener est, inde, quod excellentissimum sit, nunquam efficies. Seges nimia defrugatione exinanita sterilescit.* C. *Dicam quod res est. Ex eodem lacte coagulari non potest caseus primarius, & butyrum conglobari oleosissimum nobilissimumque: sed oportet*

(quem-

(quemadmodum argumentaris) ut quod dederis uni, id alteri demseris.

Pretium, quod ex utroque lactario in Hollandia colligitur, pene est inæstimabile. Vaccæ enim nostrates singulis diebus bis, quædam etiam ter, lac, merum nectar, nobis propinant. Malim tamen quis oculis suis, quam dicenti mihi credat, ita omnia fidem exsuperant. Fænum Hollandia profert tanta luxurie, ut inde ipsi nomen factum nonnulli putent. In quo etymo tamen plus acuminis est, quam veritatis. *Vennę* etiam sunt, terræ incultæ & humum non nisi ad ignium pabula præbentes. è fossis enim erutæ, atque Soli expositæ & induratæ gratissimum ignem nobis præbent. Sulfur aut tale aliquid videtur illis inesse. Cespites, si formam videas, haud incommode appellaveris. In tanta autem horum copia, magna quoque est, pro ingenio terrarum, è quibus effodiuntur, varietas. Sunt enim qui foco adstructi flammam aut ignem vix concipiunt, & in lapides velut indurescunt. Terra illa *Venensis* appellatur in his, quas nunc damus, Florentij quinti litteris.

Nos Florentius Comes Hollandiæ tenore præsentium recognoscimus, protestantes, quod nos in remedium animarum Progenitorum nostrorum Comitum Hollandiæ, & si Monasterio de Rinsburgh forsan aliqua debuimus ex legatis, quæ sibi à nostris in extremis legata fuerunt, in omnium horum recompensationem eidem Monasterio omnem terram Venensem, quæ vulgo Gere vocatur, in Calvesło, Alsmar & Vrisencop jacentem in merum allodium & in jus proprietatis damus, confirmamus, & liberaliter assignamus, promittentes dicto Monasterio & personis in eodem omnium famulantibus creatori, & nos ipsas in bonis prædictis & in quieta possessione eorum una cum omnibus bonis ubicunque in Hollandia vel Zelandia jacentibus, quæ juste & legaliter sunt adeptæ, & quæ jamdudum justo proprietatis titulo possederunt, manutenebimus, & contra quoscunque molestatores viriliter defendemus; dictum Monasterium cum omnibus personis suis recipientes sub nostra protectione speciali pariter & conductu, præsentium testimonio litterarum. Datum in Festo Crispini & Crispiniani, Anno Domini MCC. LXXV.

Venne autem, *Broick*, *Hol-lant*, *Quoir* idem, id est loca humida & paludibus fœda significare, docet Gerhardus à Scuren in Dictionario Teutonico, ad annum 1477. concinnato, quod Teutonistæ titulo præscripsit. *Venne* tamen quævis olim pascua denotavit; unde *Vaccarum Venni* vulgo *Cojenvenen* pascua, in quę vaccæ propelluntur, in diplomate hoc, quod subjungimus, appellantur.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Aleydis de Hannonia Tutrix Hollandiæ universis Christi fidelibus præsentia visuris salutem in Domino sempiternam. Quia hominum memoria fragilis est, ac tempore defluente collabitur, necessarium est ea, quæ perpetuæ merito commendanda sunt memoriæ, ad futurorum notitiam, litterarum

testimonio deportari: hinc est quod universitati vestræ præsenti scripto declaramus, quod in nostra præsentia constituti Abbatissa & Conventus Ecclesiæ beatæ Virginis Mariæ in Rinsburch ex una parte, Wilhelmus dictus de Steenhuse ex altera, deliberatione super hoc habita diligenti Abtissa & conventus jam quarumdam terrarum videlicet vaccarum Vennorum, qui dicuntur Cojenvennen, & quinque & dimidij agrorum Geestlandes inter Polegeest & Oestgeest jacentium, & septem Cojen-vennen aggeri de Polgeest adjacentium, nec non & trium mensurarum, quæ dicuntur Acmaden ultra paludem de Polgeest ad ipsos Abbatissam & Conventum tanquam suum allodium libere spectantium pro Decimis Wilhelmi de Steenhusen jam dicti tam in magnis, quam minutis, tam in sicco, quam in humido, quas idem Wilhelmus in Parochia de Rinsburch noscebatur habere, commutationem facere decreverunt: dicta quidem Abbatissa & Conventus Ecclesiæ memotatæ terras præscriptas præfato Wilhelmo, prout dictum est, libere tradiderunt & absolute, quas idem Wilhelmus resignatas prius in manus Th. militis Domini de Theylinge decimis prænotatis loco decimarum, quas prius ab ipso tenebat in feudum, recepit ab eodem: dictus vero Dominus Th. de Theylinge decimas sibi sic à VVilhelmo resignatas Abbatissæ & Conventui de nostro consensu & voluntate libere contulit memoratis, nullo jure sibi vel suis successoribus in eisdem Decimis reservato. Nos autem quod à præscriptis Abbatissa & conventu, VVilhelmo de Steenhuse, nec non & Domino de Teylinghe factum est in præmissis ratum habentes & gratum sub testimonio illustris Dominæ E. quondam Romanorum Reginæ, M. Comitissæ Hollandiæ, matris nostræ, & R. Domicellæ Hollandiæ amitæ nostræ, quarum sigilla præsentibus sunt appensa, nec non sub sigillo & testimonio Th. Domini de Teylinge & multorum fide dignorum duximus confirmandum, ac sigilli nostri munimine roborandum, nullum jus nobis, vel nepoti nostro, seu nostris successoribus in prædictis decimis reservantes. Datum Anno Domini M. CC. LVIII. *in die Beati Mathiæ Apostoli.*

Et adhuc hodie *Vennen* Hollandi Boreales dicunt, quæ vulgo *Weyden*, id est pascua, nominantur. A *Vennis* autem sparsim per universam Hollandiam, & præcipue Rhenolandiam, pagorum exstant nomenclaturæ. Tales sunt *Waddinxveen*, *Aerlanderveen*, *Koeleraersveen*, *Nieuwerveen*, *Vindeveen*, *Waeterveen*, *Aukeveen*, *Amstelveen* & plures aliæ: cespitum fodinis fere omnes nobilitatæ. Zutphaniæ etiam, primario Gelriæ oppido, à *Vennis* circumjacentibus, & suo ad orientem situ nomen factum videtur. Venetos quoque, qui non nisi aquas & paludes inhabitant, hinc denominatos esse non nullius est conjectura. Colles arenarios, *Duynen* vulgo appellant, Hollandia longe plurimos habet; quos cuniculorum antris perforatos atque nobilitatos, velut obices Oceano, vicino & infesto

infesto hosti suo, opponit. Saltus aliquot sunt longe amænissimi. Sylvæ etiam nonnullæ; quarum princeps illa, quæ Hagæ Comitis est adstructa; proceris & in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosa; cervorum quoque & agrestium damarum multitudine frequens. Omnes quercus sunt, quas alibi in tota Hollandia vix invenias. Pluribus certe arboribus nemoribusque olim, quam hodie, Hollandiam refertam fuisse, dubitari neutiquam debet. Testantur enim id sylvarum reliquiæ, quæ passim, & præsertim in Tessalia, adhuc exstant: De quibus satis superque primo hujus libri capite jam disseruimus: adeo ut Crambem istam pluribus hic recoquere non sit necesse. E vennarum etiam, & fluminum fundo, in australi præcipuè Hollandia, proceræ ac ingentes quercus indies à rusticis eruuntur; quę aquis tam diu immersæ atrum colorem, ac ferream quamdam duritiem induere. Nuces etiam inveniuntur, quæ aquarum benificio in hunc usque diem incorruptæ permanserunt: ut de aliis jam non dicam, quæ ut vera sunt, ita fidem facile non invenirent apud illos, quorum oculi haud credunt, nisi quod vident. Quamobrem & alium ibi orbem, & antipodes nostros esse, vel fuisse, insana plebecula sibi persuadet. Indicant certe magnam in Hollandia arborum stragem; quam aut Rheni fluminis rapido delapsu, aut ventornm violentia illatam olim fuisse certum est. Eam alij ad annum D. CCC. LX. alij ad annum M. DC. LXX. quo ipso obstructum Rheni prope Leidam ostium dicitur; nonnulli etiam ad annum D. CC. referunt: quo Willebrordum Trajectensem Episcopum, precibus suis apud Deum obtinuisse ajunt, ut nemora hęc, Mercurio alijsque Dijs gentilibus, sollenni Germanorum, ut notat Tacitus, instituto, sacrata, dejicerentur atque prosternerentur; ne superstitionibus paganorum amplius paterent. Cælum est sudum, udum, tenue & temperatum. Paullo tamen ventosius. Neque ego caussam video cur Hollandiam cæli clementia destitui scribat Iunius. Æstates gratissimæ sunt. Nimij æstus non adurunt. Hyemes paullo graviores. Octobrem fere auræ frigidiusculæ excipiunt. Flumina gelu ita constringuntur, ut crepidis, subtus ferro adstructis, tranari facile possint; sollennc juventutis Hollandicæ oblectamentum. Exstat de crepidis ejusmodi non inficeta Hadriani Marij ad Ianum Secundū Hagensem Epistola, in qua earum formam & usum praghice inprimis ac Poëtice depingit. Quamquam anno Domini 1149. tanta tamque horrenda geli fuerit acrimonia, ut maria etiam, quæ compedibus istis vinciri non solent, constringerentur, volucres deficerent atque in terram delaberentur, & civium nonnulli exstinguerentur. ut disertim testatur Chronicon illud M S. quod ad Rerum Hollandicarum Lib. VIII. dilaudat nobilissimus & in Historia patria versatissimus Ianus Dousa. Mare illud, quod Hollandiæ latus proxime adluit, sterile non est, aut infæcundum. In hoc aselli majores & minores, raiæ, passeres, cynoglossæ, aranei, soleæ, rhombi, ostrea, atque alia id genus pluria magno numero, & suo quæque tempore capiuntur. Flumina limpidissima. In his salmonum, luciorum, sturionum, mulleorum, trutarum, porculorum, percarum, goviorum, longe maximus & gratissimus est proventus. Avium autem, ac præcipuè fulicarum, merularum, caprarum, vanellorum, columbarum, anatum, atque aliarum id genus nusquam majorem, aut meliorem copiam invenias. Nemini igitur dubium est, Hollandos (quod de Aquitanis olim dixit Patrum disertissimus Salvianus) medullam

lam omnis Belgij, & uber totius fæcunditatis habere: nec ſolum fæcunditatis, ſed, quæ præponi interdum fæcunditati ſolent, voluptatis, jocunditatis, pulchritudinis. Adeo hic omnis admodum regio aut florulenta pratis, aut diſtincta culturis, aut conſita pomis, aut amœnata lucis, aut irrigata fontibus, aut interfuſa fluminibus, aut circumdata meſſibus eſt, ut vere poſſeſſores & domini hujus terræ, non tam ſoli iſtius portionem, quam paradiſi imaginem poſſidere videantur. Dixi hæc verbis alienis, quod admodum vererer, ne fæcunditati rerum ſterile noſtrum neque facundum ingenium parum reſponderet. Politiſſimum autem Epigramma illud incomparabilis Scaligeri, quo Hollandiæ miracula ſcite deſcribuntur, quamquam ſæpius ab alijs repetitum, dignum nobis viſum eſt, quod hoc ſuo loco etiam legeretur.

HOLLANDIÆ MIRACVLA.

Ignorata tuæ referam Miracula terræ,
Douſa, peregrinis non habitura fidem.
Omnia lanitium hic laſſat textrina Minervæ.
Lanigeros tamen hinc ſcimus abeſſe greges.
Non capiunt operas fabriles opida veſtra.
Nulla fabris tamen hæc ligna miniſtrat humus.
Horrea triticeæ rumpunt hic frugis acervi.
Paſcuus hic tamen eſt, non Cerealis ager.
Hic numeroſa meri ſtipantur dolia cellis.
Quæ vineta colat nulla putator habet.
Hic nulla, aut certe ſeges eſt rariſſima lini.
Linifici tamen eſt copia major ubi?
Hic medijs habitamus aquis, quis credere poſſit?
Et tamen hic nullæ Douſa bibuntur aquæ.

De Hollandia etiam haud immerito illud dici poſſit, quod patriæ ſuæ elogium nonnemo adſcribit, ad hanc faciem aliquando à nobis interpolatum & auctum:

BELGIVM *orbis* ANNVLVS,
ANNVLIQVE *hujus* GEMMA
HOLLANDIA.
BELGIVM *orbis* OCVLVS,
OCVLIQVE *hujus* PVPVLA
HOLLANDIA.
BELGIVM *orbis* NEMVS,
NEMORISQVE *hujus* CEDRVS
HOLLANDIA.
BELGIVM *orbis* TEMPE,
TEMPEQVE *hujus* DELICIÆ
HOLLANDIA.

BEL-

BELGIVM *orbis* COELVM,
COELIQVE *hujus* SOL
HOLLANDIA.

BELGIVM *orbis* REGINA,
REGINÆQVE *hujus* CORONA
HOLLANDIA.

CAPVT V.

Hollandica ingenia. Viri eruditi. Præstantes Sculptores & Pictores. Primæva simplicitas. Erasmi de Hollandis judicium. Incolarum industria. Fæminarum, Virorum studia & mores. Libertatis & lucri amor. Frugalitas. Vicinorum sympotia. Viarum, ædium, supellectilis nitor & splendor. Agricultura. Halecum captura. Earum saliendarum ratio à quo inventa & quanti facta. Mercatura. In Europam, Asiam, Africam, & Americam, navigationes. Orientalis & Occidentalis Indiæ Societates. Aloysij Marliani de Hollandorum laudibus epistola.

QVEMADMODVM olus & vina ex nobilitate soli commendantur; vinum, ut ille inquit, Thasium, olus Phliasium; ita quoque humana ingenia. Enimvero animo nostro extrinsecus in hospitium & carcerem corporis immigranti quamquam nihil adjici vel adimi ad virtutem & dotes suas possit, tam arcte tamen cum eo conjungitur, ut ad perturbationes ejus & passiones, quibus subinde inquietatur, etiam varietur. Et ab exterioribus illis haud leviter adfici, testis nobis est quotidiana experientia. Hollandia ut aërem habet lætum, succidum & temperatum, ita quoque illustria & cognata cælo ingenia. de quibus dicturus, maculas & vibices excipio. Neque enim ullum tam pulchrum corpus est, in quo non nævulus aliquis offendat. Et peccant, meo judicio, haud leviter, qui ex unius vita & moribus perversis de omnibus præpostere solent judicare. In singulis namque gentibus varia & diversa ingenia semper prodiere, quanquam nonnullæ videri possint stultitia, vel solertia nobiliores. Ita apud vecordes illos Schytas Anacharsis sapiens natus est: apud Athenienses catos Meletides fatuus. Certe post litteras renatas, quæ superiorum temporum incuria sepultæ in hanc majestatem excreverunt, nusquam major, quam in Hollandia, doctissimorum hominum exstitit proventus. Nihil hic aut adula-

tioni, aut invidiæ tribuo: quarum partes procul habeo. Quæ enim in illa Cyclopædia, quam Artium orbem vocant, ſcientiarum pars eſt, quam aureolis & cedro digniſſimis ſcriptis ſuis non ſunt complexi? Quæ diſciplina tandem nominari poteſt, cui illuſtriſſimam facem hæc ingenia non præluxere? Loquuntur id tot divina animorum monumenta, quæ haud dubie cum auctoribus ſuis relata jam ſunt in Album Æternitatis. Loquuntur id tot præſtantes Theologi, Iuriſconſulti, & Medici; tot Philoſophi, Philologi, Hiſtorici & Poëtę incomparabiles; tot elegantes & compoſiti Oratores. Taceo tot aliarum præſtantiſſimarum artium, Sculpturæ præſertim & Picturæ, excultores eximios: quorum illi circa corpora, hi circa umbras rerum verſantur. Hæ enim artes, niſi & ingenium acceſſerit, & poëtica illa ſcientia, quæ latiſſime ſe diffundit, velut ſpiritu & anima ſua deſtitutæ, penitus collabaſcunt. Sæculis autem ſuperioribus vitæ & cultus ſimplicitate ludibrium vicinis Hollandi omnes debebant. Ingenui tamen & cordati mortales, quales aurei & primi illius ſæculi cives fingunt poëtæ. Adſcribam in hanc rem, quæ de Hollandorũ ingenio, ad Adagium, *Auris Batava*, notat magnus & deſideratiſſimus Parœmiographus Deſiderius Eraſmus Roterodamus. *Cõvenit inter pleroſque doctos*, inquit, *nec id refragantibus conjecturis, eam inſulam*, Bataviam ſcilicet *cujus meminit Tacitus, eſſe, quam nunc Hollandiam vocant, terram mihi ſemper & celebrandam & venerandam; ut cui vitæ hujus initium debeam. Atque utinam illi nos tam poſſimus honeſtamento viciſſim eſſe, quam illa nobis non eſt pœnitenda. Nam quod Martialis eam gentem ruſticitatis inſimulat, aut nihil ad nos pertinet, aut etiam laudi vertendum arbitror. Siquidem quæ gens non aliquando fuit rudior? Aut quando Romana gens laudatior, quam cum præter agriculturam & militiam nihil artium noſſet? Quod ſi quę quondam in Batavos dicta ſunt, contendat aliquis ad hujus temporis rationem pertinere, quę major laus Hollandię poterit tribui, quam ſi dicatur à Martialis jocis abhorrere, quos etiam ipſe nequitias appellat?* Et paullo poſt ſubjicit: *Si mores domeſticos ſpectes, non alia gens eſt ad humanitatem, ad benignitatem propenſior; cui minus adſit vel feritatis vel truculentię. Ingenium ſimplex, & ab inſidiis omnique fuco alienum, nullis gravibus obnoxium vitijs, tantum ad voluptatem, præcipuè conviviorum, aliquanto deditius. Cujus rei cauſam eſſe puto, miram rerum omnium exuberantiam, quibus voluptatis ſtudium irritari ſolet: idque partim ob commoditatem importationum, quod non ſolum occupat duo nobiliſſimorum fluminum oſtia, Moſę Rhenique, verum etiam quod aliquanta ſui parte Oceano alluitur: partim ob nativam regionis ubertatem, ut quę paſſim navigabilibus ac piſcoſis interluatur fluvijs, paſcuis uberrimis abundet. Ad hæc avium infinitam copiam paludes ſaltuſque ſuppeditant. Proinde negant aliam inveniri regionem, quæ ſimili ſpatio tantum oppidorum contineat, mediocri quidem magnitudine, ſed incredibili politia. In domeſticæ ſupellectilis nitore palmam uni concedunt Hollandię negotiatores, quibus pleraque pars orbis eſt peragrata. Mediocriter eruditorum nuſquam gentium frequentior numerus. Ad exquiſitam eruditionem, præſertim antiquam, quod non perinde multi perveniant, aut vitę luxus in cauſſa eſt, aut quod apud illos plus honoris habetur egregię morum integritati, quam egregiæ doctrinæ. Nam ingenium non eſſe negatum illis, plurimis conſtat argumentis: quamquam mihi ſane quam mediocre contigit, ne dicam exiguum, ut cætera pleraque.* Hactenus pro tempore, pro candore ſuo Eraſmus. Hodie certe Hollandi, quanto olim ſimpliciores, tanto ſolertiâ, & in rebus moliendis gerendiſque induſtriâ, dexteritate, prudentia omnes alias gentes longius antiſtant: dum commerciis, quæ non modo cum vicinis ſuis, ſed cum remotiſſimis nationibus, atque alio ſole ca-

lentibus

lentibus contrahere ſolent, velut cotibus, indies acuuntur. Ita enim fieri ſolet, ut eorum mores induamus, quibuſcum frequenter verſamur. Quamquam Borealis tractus incolæ, antiqui & moris, & habitus, & ritus, & linguæ tenaciores: adeo ut Hollandica illa ſimplicitas & morum caſtitas, quam ruſticitatem nunc appellant, poſtrema veſtigia ſua hoc in loco videatur poſuiſſe. Fæminæ integritate, & in re familiari adminiſtranda ſedulitate præ alijs commendantur. Virgines modeſtę & candidæ. Si loquentes audias, Sirenes dixeris; tam lepido & ſuavi vocis ſuſurro aures demulcent. Gerris, ſæpe etiam rebus ſerijs & gravioribus, non interrupta ſerie recitandis, totos dies inter ſe nonnullæ abſumunt. Familiare & adnatum huic ſexui malum. Viri robuſti, lacertoſi, & omnibus, ut ita dicam, ſuſtinendis pares. Corpora procera. Animus vegetus. Ingenio ad quævis capeſſenda veloces. Ad pacem & bellum perinde ſubiti. Libertatem tantopere amant, ut non prius illam quam cum vita amittanr. Didicit id civilibus his motibus Hiſpaniarum Rex Philippus: cum quo tot jam annos pro eadem conſervanda fortiter depugnant. Qui rebellionis fædum crimen intentant, injuriam faciunt eorum integritati. Ingeniis enim ad tranquilla & pacem promtioribus ſunt, ac inquiſitione magis, & inaudita tyrannide, quam propria voluntate ad bellum cum cæteris Fęderatis compulſi. Cætera, in Principes & legitimos Magiſtratus ſuos obſequio nullis facile palmam concedant. Magnus illis animus, conſtans, & propoſiti, quod ſemel fixit, ſemper tenax. certe vix, ac ne vix quidem ab eo poſſunt divelli. Avitam & à majoribus acceptam religionem haud facile deſerunt. Honorum & dignitatum non ita avidi, lucri appetentiores. Videas non adultas modo, ſed etiam infantes puellulas cupediis venum expoſitis paſſim proſtare. Ita lucri cupiditatem cum ipſo lacte imbibunt. Frugalitate præ reliquis laudantur. Nemo fere civium eſt, qui non bovem integrum vel dimidiatum quotannis ſibi mactet, cujus partem fumo induratam in caminis, partem ſale conditam in cadis ſalſamentariis victui hyemali recondit. Diebus tamen feſtis, & Bacchanalibus ſtrenuè ac opipare epulantur. Potu præcipuè excipiunt. An cælo ſuo ad illum animentur, an copia ejus incitentur haud facile eſt dictu. Vicini etiam epularum cauſſa aliquando conveniunt. Civitates enim Hollandicæ in quatuor, aut plures partes, partes autem illæ denuo in vicinias ſuas findi ſolent. Si vero quis in eadem vicinia vel ædes emat, vel nuptias contrahat, vel etiam moriatur, certa pecuniæ ſumma Viciniæ Prætori ſive præfecto ſolvenda eſt. Hanc, ubi paullum excrevit, hoc eſt, ſingulis fere quadriennijs, aliquot dierum ſerie abligurire conſueverunt. Ferias iſtas lingua vernacula *Hoven* appellant. Munditiæ autem & elegantiæ adeo omnes, tam lautæ, quam tenuioris fortunæ cives ſunt ſtudioſi, ut hac quidem parte cum nullis ſint comparabiles. Viæ publicæ, & quidem illæ, quæ maximè frequentantur, hic mundiores ſunt, quam alibi domus. Neque enim ad libellam æquæ ſunt, ſed in unam partem vergunt, ne, cum aquæ non habent delapſum, fiant uliginoſæ. Ædes autem longe ſplendidiſſimæ. Supellex omnis non nitida modo eſt, ſed luce ſua velut auri fulgorem reddens. Ita radios de ſe emittit. Vtenſilia etiam quævis abjecta, quibus domeſticæ ſordes tractantur, expurgatiſſima ſunt. Focum ſplendere malunt, quam fumo obfuſcari. quorum utrum præferas

meritò

meritò multi addubitant. Trabium præcipua cura est. Has adscandere non licet, nisi calceis exutis; quod in Sacris olim factitatum me legisse memini. Si quis illas cæno leviter conspurcaverit, graviter, præsertim fæminæ, indignantur. Rusticorum tuguria & stabula propter nitorem jucundiore spectaculo hic sunt, quam alibi regiè expolita ædificia aliorum. Illorum quidam terrã exercent, & boves pascunt: è quibus butyri & casei præstantissimi copia fit longe maxima. Nonnulli è vennis, ita nostrates vocant, cespites effodiunt: qui non per Hollandiam modo, sed etiam vicinas omnes Regiones summopere expetuntur. Incolarum alij, & quidem tenuioris fortunæ, halecum capturæ studium atque operam suam impendunt Hæ, intestinis evulsis, in cadis salsamentarijs magno numero quotannis condiuntur. Pisces sunt palmæ fere magnitudine. Hic præcipuus fundus opum Hollandicarum. Incredibile dictu est, quot hominum Chiliades hac ratione alantur; Præter enim piscatores ipsos, quorum numerum difficile foret inire, & hi quoque, qui vasa & cados compingunt, & naves fabricant, aliaque conficiunt, quæ instruendis his sunt necessaria, quæstum capiunt haud contemnendum. Qui autem Belgarum primus rationem hanc haleces saliendi invenit, est Guilhelmus Bueckeldius, magni nominis piscator; qui anno Æræ Christianæ 1347, Biervlieti extremum diem suum clausit. Augustus ille Imperator Carolus V. tanti hujus inventum dicitur fecisse, ut anno 1556, Biervlietum una cum sorore sua Maria, Hungarorum Regina, adpulsus, adito sepulchro, fausta omnia ejus manibus fuerit adprecatus. Exstat autem lepidum hoc Halecis salsati elogium; quod à Laurentio quodam superioribus sæculis concinnatum, & tabellæ pensili inscriptum legitur in Theatro Anatomico Leydensi; quod in eorum gratiam huc transcripsimus, quos ævi illius operosus stupor (talis enim revera est) delectat.

Halecis salsati Vires.

Halec salsatum, crassum, blancum, grave, latum,
Illud dorsatum, scissum, perventrificatum,
Huic caput ablatum, sic pellibus excoriatum
Intus mundatum, crudum, vel in igne crematum,
Illi cæpe datum, per panem rusticatum,
Et sic cænatum, dum transis nocte cubatum
Hoc theriacatum valet antidotum pretiatum,
Quod parat optatum putamen largifluatum,
Dans de mane ratum, guttur bibendo paratum,
Haustu prostratum reparat, madidatque palatum
Et caput & pectus desiccat phlegmatisatum
Dans urinatum, cito mox deinde cacatum
Dirigit inflatum, cibum penetrat veteratum
Hoc medecinatum Laurens fert versificatum.

Et in triclinio Arnoldi Egmondani, sexti Gelrorum Ducis, qui obijt anno Salutis M. CCCC. LXXIV, hoc epigramma dicitur adinventum:

Halec assatum convivis est bene gratum;
De solo capite faciunt bene fercula quinque.

Sed

Sed redeo ad ſemitam; è qua ſum digreſſus. Civium Hollandicorum ditiores ac potentiores, cujuſmodi plures ſunt, ſuſceptis in remotas Regiones navigationibus, rem ſuam haud mediocriter auxere, & etiamnum augent. Vere nauticus populus, & hac arte olim atque noſtra ætate excellens, cujus commercium unus orbis jam non capit. Collegia plerumque inſtituunt, & ſuis ſumtibus naves bellicas præſtantiſſimas adornant; quarum aliæ Norwegiam & Groenlandiam, aliæ Galliam, Angliam, Italiam, Hiſpaniam, & omnes fere Europæ, Aſiæ, Africæ, & Americæ Regiones frequentant. Sunt etiam quæ in communes Patriæ hoſtes à privatis armantur, ſolius prędæ cauſsâ. Sed ante alias memorandæ nobis ſunt celeberrimæ illæ in Orientalem & Occidentalem Indiam Navigationes; quibus iſtarum Regionum vaſtæ & diu ignoratę opes, gemmæ margaritæque, aurum, argentum, atque ebur in Hollandiæ ſinum ubertim derivantur. Indiæ Orientalis Societas jam longe eſt florentiſſima. Occidentalis optimam ſpem de ſe dedit. Capta enim divite illa Hiſpanorum claſſe, & Pernambuco, inſigni oppido, nuper expugnato ad hanc Regionem certiſſimus aditus patefactus eſt. Atque hinc illa opum vis, & potentia Hollandorum, quæque hanc conſequi ſolet, nominis virtutiſque ſuæ apud alios autoritas & reverentia. Sic quodam quaſi æſtu & torrente felicitatis in hanc gloriam excreverunt; ipſi, quamvis omnibus pene deſtituti, hujus tam lautę & excelſæ fortunæ ſuæ ſtrennui fabricatores. Injurius autem hoc loco in Hollandos meos fuerim, ni Epiſtolam, quam Aloyſius Marlianus, profeſſione medicus, domo autem Mediolanenſis, ad Hieronimum Buſlidianum, de nativis hujus Regionis noſtrę bonis, & incolarum ingenio elegantiſſimam perſcripſit, colophonis loco, his attexam. Omnia ejus deſcribet ſupervacaneum quæ vero Hollandiam propius ſpectant, neceſſarium putavi.

Aloyſius Marlianus D. Hieronymo Buſlidiano, Arrienſi Præpoſito, S.

EGO, *mi Buſlidiane, Hollandiam ſatis admirari non poſſum; ſive rerum novitate, ſive pulcritudine, ſive omnium rerum felicitate. Quid enim novum magis, quam videre Oceanum cum terris luctantem? terraſque ſolo paleæ intextæ & nodatæ ſcuto contra Oceanum tutas & victrices? Quid ventos, dum rotas agunt flatu ſuo cum aquis quotidie pugnantes, & quo velint aquas derivantes? Quid denique admirabilius videri poteſt, quam uno gelu totam concretam hyeme Inſulam cernere? ultroque citroque huc illuc virorum, fœminarum, puerorum examina ferreis neſcio quibuſdam pedibus tam rapide ferri, ut multos Icaros volantes putes & Dædalos? Redeunte autem anno, & apparente vere, quid eſt ea Inſula formoſius, quid viridius, quid herboſius, quid floridius? Spirant undique opobalſama venti; prata habent, paſcua, nemora, campos: tenent armenta prata, paſcua; nemora feræ ſylveſtres; lætæ & luxuriantes ſegetes campos. Complet autem cœlum undique omnigenûm avium concentus. Scatet enim omnium avium genere, quas aut tellus pariat aut aqua nutriat. Hæc felix Inſula, cum ad civitates perventum eſt (libet civitates, non oppida appellare) offert ſe oculis tanta elegantia, ut non ſit minus difficile fortuitum & optimum hoſpitium invenire. Immundi quicquam importari vetat janitor, aſperſo ſabulo veſtibulo.* In*tus omnia ſunt ſumme elegantia. Muri tabulati ex ligno quod ſponte fluctuantis maris undas æmulatur veſtiuntur. Supellex ingens; argenti, æris, metalli, tapetis & picti eſt plurimum. Lineæ telæ nives candore vincentes plus quam dici poteſt. Vis dicam uno verbo elegan-*

tiam omnium? Exspuendi locus non datur. Vnde sæpe mecum cum in ea Insula essem egi, natam ibi eam anilem fabulam: Cum duo amici cœnarent loco tam picto, ut nefas videretur sputo aliquam particulam oblinere, in malefactam socij faciem, natura forte somniante dum eam faceret, exspuisse. Vnde commoto altero, Parce inquit, respondisse, Amice, nihil facie tua turpius hoc in loco obvium oculis meis fuit. Est præterea nihil usquam quo humana vita carere non debeat præstantius quam ibi. Mirum est, quicquid beata hæc Insula parit tam pulchrum est, ut matre Venere editum putetur. Dij boni, quales homines, quales fœminas, quos equos, quæ cætera armenta, quæ pecora parit! ultra vero mirari hanc soli felicitatem, accedit quod cumulatiorem fortunam faciat copia rostratarum navium tanta, ut pene Germanici, Britannici, & Gallici Oceani domina dicatur. quibus ad assidua quæ cum omnibus gentibus exercet commercia utitur. Insuper tanta est Lanificij cura, ut ambigere quisquam possit, dicatam ne putet Minervæ hanc Insulam, an Veneri? Lineæ autem pretiosæ telæ Ochemeniis telis prælatæ summum est pretium. Et ne terrarum benignitati & summę arti mare cedere videatur, tam piscosum & beatum est, ut piscando Batavi plus argenti & auri venentur, quam extremis laboribus alij effodiant. Ad summum delectantis est opus naturæ, &, ut Poëtę ferunt, Dædalia est hæc insignis Batavorum Insula. quæ si ea forma priscis temporibus fuisset, amplam fabulæ materiam dedisset. Hanc profecto, posthabita Cypro, Gnido, Papho, Cytherea Venus incoluisset. Sed quorsum feror? quid insanio? Noctuam Athenis ostendo, dum tibi Galliam Belgicam & Batavorum Insulam pingo. Verum non insanio, non casu sed consilio ad hæc littora delatus sum. Accuratius hæc percurri, ne posthac ironica nominis tui figura in nos feraris, dum vestris plus ęquo detrahis, & Italis nostris eàdem figura plus æquo tribuis. Nisi semper velis nos irridere, & in Italicum fletum irrumpere; nobisque exprobras, quod Troës fuimus. Fuimus equidem Troës; nec est quicquam quod forte nos futuros prohibeat. Tetis à me, ut tibi Historiæ meæ copiam faciam. Mihi autem tantum otij nunquam fuit, ut possem Historiam conari. Dices inquam, Ne vixisti. Vixi equidem. Scripsistine? Scripsi. Cur non edis? Non eadem est ratio scribendi. Scribere quocunque tempore possumus; edere autem nisi oportune. Accedit, difficilius esse emissam rem revocare, quam edere. Victus tamen tuo judicio, brevi ad te studiorum meorum degustationem mittam. Sed cave ne te requisiti officij, & contra me suscepti negotij pœniteat. Vale.

CAPVT

CAPVT VI.

Hollandiæ inſignia. Arma quare dicta. Lacedæmoniorum mos. Gladiis olim adpicta inſignia. Præſtantiorum animalium ſigna, ſtirpium argumenta nobiliorum. Aquila Romanorum. Eadem biceps Imperatoris, & quare. Leo in ſignis Romanorum & Trojanorum uſurpatus. Mutius Valens notatus. Quæ & quare Leonum inſignia in Belgio inferiori. Leo Hollandicus unde originem habeat, variæ conjecturæ.

AC tranſeo jam, ut de Hollandiæ Inſignibus, atque eorum origine aliquid hoc loco ſuperaddam: præſertim cum hæc diſceptatio, quamvis ab omnibus hactenus prætermiſſa, non minus utilitatis, quam voluptatis ſit habitura. Ignoſcent autem mihi ęqui lectores, ſi in amęniſſimo hoc campo paullo altius atque longius fuero exſpatiatus: cum patrum noſtrorum memoria, Ioan. Ludovicus Vivaldus ingens & grande volumen ſcripſerit de laudibus & triumphis trium liliorum, quę in ſcuto regum Francię figurantur, ut loquitur & teſtatur in ejus vita Albertus Leander lib. 4. de viris illuſ. Ord. Prędicatorum. Inſignia igitur ſunt, quibus Regiones & nobiliores familię inter ſe diſcernuntur, ſive animalis, ſive alterius alicujus rei figurâ; *Arma* vel *ſcuta* vulgo & barbare appellant: ſive quod bello olim parta ſint, ſive quod in caſtris potiſſimum ad diſcrimen circumferrentur. Atque hoc quidem antiquiſſimum eſt inſtitutum. Cum enim ſcuta ad neceſſitatem eſſent inventa, ut corpus defenderent; acceſſit deinde decoris & elegantię ſtudium, cœperuntque pingi. Ac primitus quidem magnorum heroum pręclare geſta inſcribebantur; & his, qui ſtrenuè pro patria depugnaſſent, pręmij loco ab imperatoribus donabantur. Poſtea etiam horum facinora, quibus offerebantur, incidi cœpta. Qui autem nihil magni geſſerant, parma alba ornabantur; cujus rei plurima exempla obvia ſunt apud Maronem. Scuta vero ejuſmodi primum ærea, deinde aurea & argentea fuere: quorum paſſim mentio eſt apud bonos auctores. Trebellius Pollio in D. Claudio: *Illi*, ſcilicet Claudio, *clypeus aureus, vel ut Grammatici loquuntur, clypeum aureum Senatus totius judicio in Romana curia collocatum eſt, ut etiam nunc videtur.* Laccdæmonij vero Græcorum præſtantiſſimi, Clypeis ſuis litteras ſingularias, diſcriminis cauſa, inſcribebant. Λ Lacedæmonium, Α Argivum, Σ Sicyonum, teſte Xenophonte lib. IV. Hellenicôn, deſignabat. Alij alia adhibebant: Demoſthenes, ut de eo teſtatur Plutarchus, ἐπίσημον ἐπὶ τῆς ἀσπίδος habebat ἀγαθὴν τύχην, Bonam Fortunam. ut plurimum tamē animalium figuræ pingebantur, aut incidebantur. Ita Parthenopæo caprum clypeo inſculptum,

ſculptum, attribuit Euripides in Phœniſſis, additq; hoc fuiſſe ejus familiæ inſigne, ſive, ut ipſe vocat, οἰκεῖον ἐπίσημα. Angujum & hydræ inſigne Aventino adſcribit Virgilius lib. 7. Æneid.

Poſt hos inſignem palmâ per gramina currum,
Victoreſque oſtentat equos ſatus Hercule pulcro
Pulcer Aventinus, clypeoque inſigne paternum
Centum angues, cinctamque gerit ſerpentibus hydram.

Vbi notabis *inſigne paternum* dici, id quod à majoribus ad poſteros, quodam quaſi hæreditario ejus familiæ jure, tranſmiſſum eſt. Nec ſcutis tantum, ſed & gladiis adpicta fuiſſe ejuſmodi inſignia, haud obſcure colligo eſt Heliodori Li. 11. Æthiopicôn, ſub finem. Vbi Thisbes interfectorem Thyamim eſſe, Knemon ex gladio ejus cognoſcit. Adſcribam verba Knemonis: ὁ δὲ ἀνῃρηκὼς ὡς ἐπίπαν ἐστὶ Θύαμις, εἰ δεῖ τῷ ξίφει τεκμαίρεσθαι, ὃ παρὰ τὴν σφαγὴν εὑρήκαμεν. ἐκείνου γὰρ εἶναι γνωρίζω, καὶ τὸ ἐπίσημον τοῦτο τῆς λαβῆς, ἐλέφας εἰς ἀετὸν ἐκτετόρνευται: id eſt: *At interfector ejus omnino eſt Thyamis: ſi quidem conjectura facienda eſt ex gladio, quem juxta cædem invenimus. Illius enim eſſe cognoſco, & inſigne hoc anſę: aquila enim ebore cęlata eſt.* Porro & olim & hodie nobiliorum ac præſtantiorum animalium ſigna, ſtirpium argumenta nobiliorum cenſentur. Quam ob cauſſam aquilam, volucrum principem, inter militaria ſigna adhibuiſſe olim Romanos, ſatis compertum eſt. Hodie bicipitem illam oſtendit Imperator. Quam excogitaſſe dicitur Carolus V. qui primum Hiſpaniæ Rex, cujus inſigne aquila eſt, mox Imperator factus, & Hiſpanicam & Imperatoriam aquilam conjunxit. Aliam rationem reddit nonnemo Poëtarum:

Picta biceps aquila, hinc occaſum, hinc dum adſpicit ortum,
Alter, ait, noſtri eſt Cæſaris, alter erit.

Præter aquilas autem, lupos, equos, minotauros, apros, aliaque ejus generis animalia, Leo etiam uſurpatus eſt veteribus Romanis. Docet hoc, præter alios, laudatiſſimus Poëta Claudianus, de Bello Gethico:

Nervius inſequitur, merituſque vocabula felix,
Dictaque ab Auguſto Legio, nomenque probantes
Invicti, clypeoque animoſi teſte Leones.

In quam rem vide, quæ Analectis ad Militiam Romanam notat medulla Suadę Iuſtus Lipſius. Trojanos etiam Leones in navibus depictos habuiſſe docet Maro lib. x. Æneid.

Æneia puppis
Prima tenet; roſtro Phrygios ſubjuncta Leones.

Ex quo verſu Vir eruditiſſimus Mutius Surgens Lib. 1. cap. 2. de Officio Pręfecti Prætorij, ſatis redicule probare conatur, Neapolitanos originem ſuam habere à Trojanis, quod Nobiliorum plerique omnes Leonem, ſtirpis inſigne, uſurparent. Certe inferioris Belgij Regiones pene omnes eumdē habent. Forte quod ſitu ſuo Leonis figuram referant, ut Geographi

graphi obſervant. Brabantia in atri coloris clypeo Leonem deauratum, prioribus ungulis leviter inſurgentem, oſtendit. Apud Lutſemburgenſes Leonis purpureũ corpus invenias; quod tamen quatuor cæruleis tignis tranſverſim poſitis finditur. Flandria atque Hannonia nigrum Leonem in clypeo deaurato oſtentant. Gelria vero in clypeo purpureo eumdem deauratum habet, & paullum inſurgentem. Namurcenſes idem habent inſigne, quod Flandri, niſi quod Leonis caput corona aurea hic ſit redimitum. In Zeelandia Leo mediis undis innatat & cum fluctibus colluctatur. Hollandia eumdem rubeum in ſolo ſeu campo, ut nunc loquuntur, aureo oſtentat, cum exerta lingua cyanei coloris. Inſigne hoc profluxiſſe à devictis Palæſtinis putat Pontus Heuterus. Quo nihil magis vanum & ineptum dici poteſt. Gentes enim illæ Orientales tantopere ab animalium figuris abhorrent, ut etiam illas, quibus Signa Cæleſtia in Globis commode deſignari ſolent, penitus rejecerint. Harum loco lineolas intricatas & quædam præclare dicta, ſive Apophtegmata, diſcriminis cauſſa, ſignis militaribus inſcribunt. طغرا *Togra* vulgo appellant, quod me docuerunt, qui Orientem aliquoties viſitarunt. Leo igitur, quem Hollandia nunc habet, Francorum Regum olim inſigne fuiſſe traditur ab Hunibaldo. Neque abſonum videtur, ſi ſtatuamus, Francorum Reges, qui Provinciæ huic Miſſos ſuos Dominicos, quo nomine appellantur in diplomatis, olim præficiebant, & poſtea Comitatum dicuntur inſtituiſſe, hoc ſuum Inſigne primo Comiti tradidiſſe. Ab Aquitanis etiam profluxiſſe potuerit, ſi verum eſt, quod aſſerunt noſtri Annales, Theodericum, primum Hollandiæ Comitem, Sigeberti Aquitanici Principis filium fuiſſe. Aquitanos enim hodieque unum tantum Leonem pingere ſatis conſtat. A Francis certe per Aquitanos in Hollandiæ Comites inſigne iſtud derivatum eſſe Genealogia hac, quam certa tamen jam non diſquiro, oſtendit Ioan. Leydenſis lib. VI. ca. VI. *Theodericus*, inquit, *Comes Hollandiæ, armatus fuit clypeo aureo, in quo depicta exſtitit rubei coloris imago Leonis. Itaq; clypeus iſte fuit clypeus patris ejus Sigisberti, filij Naufredi, filij Enghelrini, filij Theodorici, filij Lotharij, filij Theodorici, Ducis Aquitaniæ, filij Chilperici, Regis Franciæ, ut patet in arboris figura hujus libri.* (non exſtat illa hodie.) *Et quia Pipinus, Rex Franciæ, pater Caroli Magni, ſibi ſubjugaverat totam Franciam, ideo portavit vera arma Franciæ, nec permiſit aliquam Eccleſiam (terram) quantumcunque potentem, portare de cætero arma Franciæ, præter deſcendentem de ſuis lumbis. Sed contulit idem Pipinus Rex præfato Theoderico, Duci Aquitaniæ, ſpiritualia* (locus & ſententia corrupta, ſcribe *ſpecialia*) *arma, videlicet ſcutum aureum, & in eo Leonem rubeum, cum lingua & branceis blaveis. Et quia à Theodorico, Duce Aquitaniæ, originem traxit, ideo & ipſe eadem arma portavit.* Aliam longe rationem & originem reddere conatur Wilhelmus Heda; qui cum primum Hollandiæ Comitem, non ab Aquitanis, ſed vero à Principibus Viennenſibus oriundum eſſe dixiſſet, ex eo ſententiam ſuam adſtruere conatur, quod Viennenſes ijſdem inſignibus, quibus Hollandi, utantur; eadem autem inſignia eamdem originem & ſtirpem fere deſignent. Verba ejus in Hungero ſic ſonant: *Quod autem Theodericus Princeps Viennæ fuiſſe potuerit, ſatis alludit, quod Eccleſia ipſa Viennenſis (quæ jam provinciæ adſcribitur metropolis) valde ſolennis, prout nobis illic exiſtentibus oſtenſum eſt, hac noſtra ætate ijſdem utimur* (ita male vulgo. lege *utitur*) *quibus Comites Hollandiæ.* Ceterum in ea opinione ſum, Hollandos à Nortmannis, quos hos tractus olim tenuiſſe diximus, iſta ſua inſignia, quibus hodie

 utuntur,

utuntur, accepisse. Ita Normandia, quæ Nortmannorum colonia est, Leonum insigne adhuc usurpat. Carolus enim Simplex Rolloni Nortmannorum Duci, filiam suam Stillam in Matrimonium, &, ut omisso bello Christianam religionem amplecteretur, in dotem Neustriam dedit: quæ ab ipso mox Normandiæ nomine est appellata. Ab ijsdem & Angliæ Regum Insigne, in quo tres Leones jubati pingebantur, profluxisse scribit Gulielmus Paradinus Anglicæ Descriptionis compendio, cap. XIX. quod est de Anglorum Regum signis militaribus. *Polydorus*, inquit, *Vrbinas Gulielmum Normannum tres jubatos leones in militari parma habuisse & ad posteros transmisisse tradit. Si quid conjectare licet, suspicor non omnino Polydoro accedendum, nec ejus prorsus elevandum testimonium: siquidem Normannum duobus leonibus usum, vel hodie Normannicæ ditionis insigne arguit: tertium vero accessisse ex Aquitania Anglis, quà olim uxorio jure potiti sunt, arbitror. nam & Aquitania unicum hodie Leonem pingit. Hinc factum, ut trium leonum jubatorum insigne Anglis sit Regibus. Sed nihil mirum, illos Normaniæ atque Aquitaniæ signis usos, qui ne lilijs quidem hodie temperant, quæ Artevillæ proditori accepta referunt.* Offero tibi has conjecturas meas, benigne Lector; ad quas maximè vero similes fugiendum deflectendumque est, ubi Historijs destituimur. Nos ut non pro vano scripsimus hæc, ita nec pro confesso. Illud certum, Hollandos vere esse θυμολέοντες, animo & pectore adversum hostes suos Leones, quod elogium Heröibus suis non semel adtribuit Homerus. Qua occasione Epigramma illud aliquando scripsimus; quo pessulum huic capiti ac dissertatiunculæ occludam:

Vnum cum pingas, educis mille Leones,
Inque hosteis animas, terra Batava, tuos.

CAPVT

CAPVT VII.

De nobilitate Hollandica. Nobilium ſeries. Ambacti eorumque præfecti quid ſint, & unde dicti. Nobiles à vectigalibus & portoriis immunes. Brederodij, Egmondani, Waſſenarij unde denominati & orti. Ordo Equeſter S. Iacobi à Florentio quinto inſtitutus. Hiſtoria ejus paullo accuratius excuſſa. Qui bene nati vulgo. Equitum, qui in Hollandia floruerunt, ſeries. Quis Catalogus Nobilium, Vrbium & pagorum, qui Philippo Burgundo fidelitatis juramentum præſtiterunt, cum ejuſdem formula. & qualis hodie ordo Equeſter in Hollandia.

NOBILITATI Hollandiæ, ac illuſtribus patritijſque in eadem familiis ſeptimum caput hoc ſacravimus. Has undique ex Hiſtoriis, Actis Monimentiſque publicis & privatis excitas, ſuas quaſque ordine, declinandæ vel invidiæ vel offenſæ potentiorum, ſub Alphabeticum hoc ſignum voluimus convevnire. Certe voluimus: & ignoſcent æqui lectores, ſi quæ oculorum noſtrorum acumen & diligentiam effugerint. Operam autem dedimus, ne qua illuſtrior deeſſet. Series iſta eſt:

Abbenbrouck,
Abſpoel,
Abſcoude,
Ackerſloot,
Accoy,
Adrichom,
Aelburg,
Albout,
Alckmer,
Alckemaede,
Almmonde,
Alphen,
Altena,
Amayde,
Amerongen,
AMSTEL,
ASSENDELF,
ARCKEL,
ASPEREN,
Alblas,
Ambors,
Bakeneſſe,
Beadmont,
Beern,
Beets,
Bekenſtein,
Benſchop,
BENTHEM,
Berckenroede,
Bergerhorſt,
Berghem,
Beſoyen,
Bever,
Bevermont,
Binchorſt,

Backer-

Backerwaerde,
Banyaert,
Bleyſwijck,
Bloemeſteyn,
Blolant,
Bloot,
Boeckel,
Boel,
Botterſloet,
BOETSELAER,
Boshuyſen,
Bockhoven,
BOVCKHORST,
BREDEROEDE,
Broeckhuyſen,
Brouchorſt,
Burch,
Butterman,
Butere,

Cabauw,
Caſtricom,
Clootwijck,
Coudekerck,
Coortgen,
Coppier,
Coelſter,
Crayeſtein,
Craelingen,
Cranenburgh,
Croeſinc,
Croonenſtein,
CRVNINGEN,
Cuyl,
Daellem,
Delf,

Denemarcken,
Dever,
Dyebeets,
Diemen,
Diepenburch,
DOES,
Dongen,
Doortoge,
Dorp,
Drimmelen,
Dronghelen,
Droſſaert,
Duyck,
Duynen,
Duſſen,
Duven,
DUVENVOORDE,

Eemskerck,
Eethem,
Egghert,
EGMONT,
Egmondelf,
Elshout,
Emmichoven,
Endegeeſt,
Ever,
Everſdijck,

Fibburch,
FOREEST,

Gaesbeeck,
Gellechom,
Geervliet,
Gheur,
Ghyſſen,
Goye,
Gou,
Gouree,
Grebber,
Groenevelt,
Gruyter,
Gruytwaeter,

Hage,
Haerlaer,
HAERLEM,
Harghen,
Harnesberge,
HAESTRECHT,
Heechuyſen,
Heyligeloo,
HEEMSTEDE,
Heen-

Heenvliet,
Heerman,
Heeſbeen,
HEUCKELOM,
HEUSDEN,
Hillare,
Hillegom,
Hodenpijl,
Hoochtwoude,
Hoorne,
Houweninghen,

Iode,
ISELSTEIN,

Kedichem,
Kijfhoeck,
Koudenhove,
Kraeyenhorſt,
Kuſer,

Laen,
LANGERACK,
LECK,
Lede,
Leyenburch,
LEYTHIS,
LEERDAM,
Leeuwen,
Lieſvelt,
Linde,
Lips,
Lockhorſt,
Loenderſloot,
Loo,

MATENESSE,
Made,
Marck,
Mere,
Merenſtein,
MERWEDE,
Mijle,
Mijnden,
Moerkercke,
MOERDRECHT,
Molenaer,
MONSTER,
Mulen,
Muylwijck,

Nachtegael,
Naghel,
NAELDWIICK
Nederveen,
Neveke,
Nyenrode,
Nyenſtein,
NOORTVVIICK,
Noorden,

OEM,
Ooſterwijck,
Ooſthoorn,
Ooſtgeeſt,
Outſhorne,
Outheuſden,

Paypaert,
Peel,
PERSIIN,
Pynſſen,
Poel,
POELGEEST,
Poelenburch,
POLANEN,
Poskijn,
Poſteke,
Potter,
PVRMERENT,
PUTTEN,

Queeckel,

RAPHORST,
Renſenberch,
Rhijnegom,
Riede,
Rietvvijck,
Rimerborch,

Rijſoort,
RIISWIICK,
Roden,
Rodenrijs,
Rollant,
Roſenberch,
Roſendael,
Ruys,
Ruyven,
RUYCHROCK.

Saeuden,
Sabbinge,
Santhorſt,
Saſſenem,
Saſbout,
Sayt,
SCHAGEN,
Schalmen,
Schobbelant,
Schoten,
SCHOONHOVEN,
Schotlant,
Schotan,
SEVENBERGEN,
Shaeren,
Slingelant,
Sluyſe,
SOETERWOUDE,
Sonnevelt,
Souburch,
Spaerwoude,
Spane,
Spange,
SPIICK,
Spierinck,
Spierinckshouck,
Spijſdrager,
Stapel,
Steenhuyſen,
Stoop,
Strenen,
Strijen,
Suyck,
Suys,

TEYLINGEN,
Tetroede,
Theit,
Theleuſen,
Tol,
Tolloyſe,
TRESLONGE,

VALKENBURCH,
Valckenſtein,
Veen,
Veer,
VELSEN,
VYAENEN,
Vliet,
VOORN,
VOORHOVT,
Voorſchoten,
Vries,
Vtenhout,
Vuren,
Waerdenburch,
Waes,
Waele,
Walmis,
WASSENAER,
WARMONT,
Wateringe,
WATERLANT,
Weede,
Weert,
Weyburch,
Weent,
Wena,
Werve,
WESEPE,
Weſterbeeck,
Wis,
VVijck,

Wijck,	Wielnesse,	Woerdt,	Zaenen,	Zuydwijck,
WIINGAERDEN,	Wilven,	WOVDE,	Zevender,	Zvvieten.
Wieldrecht,	WOERDEN,	Wtwijck,	Zijl,	

Harum familiarum plurimæ assiduis bellis, quibus industriam suam & virtutem Nobiles olim frequentius probabant, jam sunt exhaustæ. Nobilium, alij Vrbes, alij municipia vulgo **Dorpheden**/ alij *Ambactos* & pagos, alij arces habent, à quibus denominantur. In his quidam mero & mixto, alij mixto tantum imperio utuntur. A pagis autem sive ambactis, *Ambactorum Domini*, vulgo **Ambachts-Heeren**/ plerique omnes appellantur. *Ambactus* vox vetus Gallica est, & servum notat. Festus: *Ambactus apud Ennium lingua Gallica actus dicitur.* Vbi tamen pro *actus* meliores codices *servus* scribere notant eruditi. Glossarium vetus; *Ambactus* δοῦλος μισθωτός, ὡς Ἔννιος. Cæsar lib. VI. Gallorum equitum clientes *Ambactos* vocat: Verba ejus sunt: *Alterum genus est equitum. ij, quum est usus, atque aliquod bellum incidit, omnes in bello versantur, atque eorum, ut quisque est genere, copiisque amplissimus, ita plurimos circum se* Ambactos *clientesque habet. hanc unam gratiam, potentiamque noverunt.* Gallorum autem linguam veterem eamdem olim fuisse cum hodierna Belgarum tam certum est, ut in dubium amplius vocari non debeat. Et *Ambacti* etiamnum vulgo nobis dicuntur, qui operas suas aliis in dies elocant. Iam vero cum olim à comitibus pagis singulis singuli, ut ita dicam, judices præficerentur, in quorum clientela rustici erant, pagi *Ambacti*, Latine *officia*, quique ipsis præponebantur *ambactarij*, Latinè *Officiarij* dicebantur. Præerant illi juri dicundo. Vnde nonnullarum civitatum Prætores, *Officiarij* adhuc appellantur. Progressu autem temporis, cum pecuniam ab *officiarijs* illis commodato acciperet, *Ambactos*, Comes sive *officia*, in pignus primum, & cum redimere aut non posset, aut non vellet, in Feudum dabat. Atque hinc est, cur Feuda, **Leenen**/ & Feudales **Leenmannen** Belgis dicantur. Quod enim *commodare* Latinis, id nostrati lingua est **Leenen**. *Ambactis* vero in Feudum hac ratione acceptis, non *Ambactorum præfecti* amplius, sed, augustiore titulo, *Domini*, vulgo **Ambachts-Heeren**/ vocabantur. Et tales sunt omnes pene Hollandorum Nobiles; quorum potentia & opes in *Ambactis* ejusmodi ut plurimum consistunt. Sed de his satis, pro instituto nostro superque: Feudorum Hollandicorum naturam, rationem, ac differentiam scire qui volet, adeat quæ ab amplissimo Neostadio accuratissime in hanc rem sunt perscripta. Nunc primam eorum originem innuisse suffecerit. Nobiles hic, si alibi, maximæ semper auctoritatis & dignitatis fuere. Nihil fere moliebantur olim Comites, nisi ex eorum voluntate ac consensu: ut acta, monimentaque publica passim testantur. Vecti-

 galium

galium immunitatem illis concessit, aut certe confirmavit Wilhelmus ejusdem nominis tertius, Comitum vigesimus & secundus, hac litterarum formula.

Nos Wilhelmus, Comes Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Dominus Frisiæ, notum omnibus facimus; dissensiones nuper exortas fuisse inter Nobiles nostros ex una, & plebem ex altera parte, &c. *Quamobrem stato die Hagam Comitis convenire illos jussimus, & adfuerunt Nobiles, fideles & dilecti nostri, Gerardus à Voorn, Burchgravius Zelandiæ, Guido de Flandria, Dominus de Putten & Stryen, Ioannes ab Arckel, Petrus de Lecka, Gisbertus ab Iselstein, Swederus ab Abcoude, Joannes à Cruningen, Didericus Burchgravius de Leyden, Simon à Benthem, Daniel & Nicolaus à Merwede, Ioannes à Dussen, Herbarnus à Rieden, Didericus ab Oesthoern, Didericus Bokel, Wilhelmus à Naeltwijck, Didericus à Zuytwijck, Arnold. à Grunevelde, Ioan. à Steenvoorde, Io. à Zijl, Equites, alijque plures Equites & Nobiles,* &c. *ut & Scabini civitatum Hollandiæ & Zelandiæ,* &c. *Atque ibi ex communi Feudalium consilio statutum est, ut omnes illi, qui stirpis suæ nobilitatem probare non possent, vectigalia & portoria una cum reliqua plebe persolvant. Et quia firma rataque hæc esse volumus, sigillum nostrum appendi fecimus; Testes adfuerunt Didericus de Brederode, Wilhelmus ab Haerlem, Didericus frater ejus, Wilhelmus ab Egmont, Nicolaus frater ejus, Gerardus ab Eemskercke, Nobiles. Actum Anno Domini* M.CCC. V. *Mercurij die, post S. Laurentij.*

Wassenarii, Brederodii & Egmondani, principes familiæ, inter reliquos agmen ducunt. Frequens de illis & tritum inter nostrates proverbium est:

Brederodij nobilissimi,
Egmondani ditissimi,
Wassenarij antiquissimi.

Egmunda, ut hinc ordiar, unde dicta sit, variant Scriptores Egmundam appellari ab *Hæc munda* acumen est Monachorum. Ajunt enim Willebrodum cum in hunc locum ad prædicandum Euangelium venisset, omniaque Paganorũ superstitionibus infessa videret, dixisse Discipulis & Sociis suis, *Hæc mundate:* Originem huic fabellæ dedisse existimo vetus Egmundæ nomen, *Rinichom*, cujus etymon ipsi à *Reynigen*, quod *purgare*, *mundare* designat, argute deduxerunt. *Egmunda pagus est littoralis* (Sententia & verba sunt Petri Nannij Alcmariani de primigenia ejus nominis origine) *olim portu insignis, duplo longius Alcmaria distans. Ab angusto enim ostio Engmont etiamnum dicitur: credo quod stagna Rheni ibi suum Emissarium in Oceanum haberent. Certe intra secundum lapidem ad viculum (nomine Crabbedam) visitur alveus Rheni, qui (Rinichom intelligit) nomen suum antiquum retinuit, licet à Rheno destitutus.* Mihi sic videtur: Egmun-

Egmundam (ita enim ſcribitur in antiquis Diplomatis, non *Haemunda*, aut *Egmonda*) dici ab *Eg* fluviolo præterlabente, & *munt*, quod *os* nobis deſignat. Nomina enim Vrbium aut pagorum in *munt* deſinentia, præter vel interlabentis fluminis delapſum notant. Ita Rupelmunda, quod ad Rupelæ, & Iſalmunda, quod ad Iſalæ os ſitæ ſint, commode appellantur. Et docuit me, cum hæc ſcriberem, Vir Cl. Petrus Scriverius, in antiquis Diplomatis, quæ ipſe vidit, Egmundam appellari *Terram ſitam ad Eg*. Ex quo ſatis ſuperque manifeſtum eſt, fuiſſe hic *Eg* fluviolum, quamvis nullum ejus veſtigium hodie exſtet. Cœnobium autem Egmundanum ſumtibus I. Comitis Diderici ligneum exſtrui cæptum eſt, ac Veſtalibus primum è prima Nobilitate Virginibus ſacratum: quod à filio & ſucceſſore ejus cognomine è lapide inſtauratum, ac Monachis Benedictini Ordinis deſtinatum eſt. Abbas his præfuit. Egmondanus ipſe nomine & dignitate *Advocati*, id eſt *Tutoris* & *Patroni* gaudebat. Donec Ioannes Egmondæ Dominus, anno natæ Salutis 1488. Comitis dignitate & titulo à Maximiliano Imperatore ornatus fuit. *Dominium*, (verba ſunt Diplomatis) *opidum & caſtrum de* Purmerende, *& villagiis dictis* Neck, Purmerlant, *&* Ilpendamme, *cum omnibus ſuis pertinentiis, Comitatui tuo Egmondenſi, ex certa noſtra ſcientia, pro te & tuis ſucceſſoribus inſeparabiliter conjunximus, & per præſentes annectimus, in verum Comitatum ereximus & erigimus, inſignivimus & inſignimus, & prædicta Regalis poteſtatis plenitudine decoramus*, &c. Egmondenſis familia ſex normas ſeu canones alternis aureas & rubeas in ſcutis ſuis pingit. Originem illi debent Comites *Burani*, Fredericus enim Egmondanus, qui nupſerat Aleidi à Culeborch, & Dominæ de Buren, primus Comes ejus loci creatus eſt anno 1471. 26. Iulij, à Maximiliano Imperatore. Ioannes Egmondanus, frater Walteri, exſtruxit anno 1319. arcem Mereſteiniam prope Beverwicum, & inde *Mereſteinij*. Ab his autem *Kennenborgij*, ex quo Albertus Mereſteinius, accepta in uxorem Haſa, filia Philippi de Bloot, Dominium Kennenburgenſe, anno 1450, in dotem accepit. Fuit hæc ſemper conjuncta cum ſtirpe Arckelienſi ſeu Herculana, ex quo Ioannes Egmondanus, Arnoldi filius, Ioannis nepos, circa annum 1440, uxorem duxit Mariam Arckeliam; ex qua liberos nonnullos ſuſcepit. Herculani olim divites & potentes fuere; ſed à Iacoba Bavara, Gorcomio expugnato, funditus ſubverſi. In Teiſterbandiæ Comitatu, inter Leccam & Vahalim, præcipua erat opum & potentiæ vis. In hoc Goricomium, Regulorum ſedem, Leerdamum, Aſperam, Heuclomum, atquè alia nonnulla opida, præter arces complures, poſſidebant. Ex hoc fonte ſunt illuſtres familiæ *Heukelum*, *Aſperen*, *Haeſtrecht*, *Zevender*, *Leyenburch*, *Ackoy*, *Ooſterwijck*, *Leerdam*, *Daellem*, *Dongen*, *Slingelant*, *Kedichum*, *Kijſhouck* & *Gelcum*. Brederodij primigeniam originem ſuam ab Arnulpho Gandenſi, Diderici II. filio, Hollandiæ Comite, habere exiſtimantur. Ejus natu minor filius Syphridus in odium patris imprudenter incurrit, à quo poſtea in gratiam & amorem priſtinum receptus latifundia ac dominia amplioribus juſto decempedis (ejus namque ſignificatio in voce *Brederoede* continetur) accepit. Atque hoc nominis & tam præclaræ ſtirpis auſpicium fuit. Syphridus hic Burggravius Kinheymariæ & Friſiæ dicitur fuiſſe; qui ex, Tetburga Poteſtatis filia Friſiæ ſuperioris (dignitatis nomen tunc erat, vernaculis ſcriptoribus **Potestaet van hoogh Vrieslant**) invito & irato patre filios duos Simonem & Didericum ſuſcepit. Didericus quidem factus eſt

Brederodæ, Simon vero Teylingiæ Dominus. Gossonem Ludigmannum socerum Syfridi appellat Martinus Hamconius lib. 1. de Viris Regibusque Frisiæ Illustribus.

Gosso Ludigmannus, comi virtute Potestas
Prædita, hospitio natum, de more, Syfridum
Extorrem Hollandi Comitis suscepit honestè,
Filiolamque illi Tettam dedit: unde propago
Et Teylingana & Brederodia nobilis orta est.

Continere autem me non possum, quin hoc loco ex veteri Chronico Teutonico nonnulla adscribam de prima Brederodiorum & Teylingiorum origine, ita à me Latinè reddita: *Syfridus quidem Brederodius, Arnulfi filius, Hollandiæ insigne cum tribus fasciis* (vernaculè **dzie baren stelen**) *in scuto suo pingebat. Simon autem Teylingius tres anates argenteas gerebat. Et à Brederodiis descendunt Leccæ Domini, qui in clypeo dealbato leonem ostentant. Audivi aliquando nonnullos, invidia & partium studio occæcatos, dicentes Brederodios nothos esse Wilhelmi I. Hollandiæ Comitis. Sed admodum falluntur. Ego studiose in rei veritatem inquisivi, invenique varia & antiqua diplomata, longe ante Wilhelmi tempora conscripta, quæ ipse manibus meis tractavi. In his disertim videbatur nomen & sigillum Brederodiorum. Et diplomata ejusmodi plura etiamnum exstant in Hollandia.* Ad marginem schema hoc subjungitur:

Arnulphus, Diederici II. filius, Hollandiæ Comes. ex hoc nati filij duo;

Didericus III. Holland. Comes.

Syfridus I. D. Brederodæ: Filij ipsi erant etiam duo;

Didericus I I. D. Brederod. — *Symon I. D. Teyling.*

Epitaphium Syfridi tabulæ pensili inscriptum hoc olim in templo Abbatiæ Egmondanæ lectitabatur:

Sæpe statu morum status immutatur honorum
Quod comes exegit, quem lapis iste tegit.
SICCO *genus Comitum Comitatum ponit avitum,*
Dum quod amat sequitur, se minor efficitur
Sed fundis, servis, ærisque nitebat acervis
Inferior solo Principe, fratre suo.
Qui dum perpendit, quo mundi gloria tendit
Juris multa sui tradidit huic domui.
Stirps de Siccone processit in hac Regione
Florens divitiis, viribus, ingeniis.
Junius in Nonis tulit hunc vi conditionis
Cui sit vera quies, perpetuusque dies.

A Sifrido nempe prodiere Brederodij, Teylingij (à quibus *Tollij*, ab arce cognomini, quæ juxta Leidam olim stetit, ita dicti)

dicti) & Leckani. quorum hi originem generis sui referunt ad filium Siphridi, fratrem Theodorici, secundi Brederodæ Domini, ac nigri coloris leonem in clypeo argenteo ostentant. Fides autem non est habenda Lasio, qui inepta nimis de Brederodiorum origine perscripsit, nescio quos auctores secutus. Verba ejus sunt ista: *Arnulfus Hollandiæ Comes ex Leutgardi Græca tulit Theodoricum Comitem Hollandiæ, & Sigefridum Burggravium Frisiæ, Dominum in Karmerlandt, qui ex Dietburga Gotesnandi Præfecti filia genuit Theodoricum Baronem de Sevenburch, & Brederod, sepultum in Treidtwingen, & Godefridum Lutselburgensem.* Fallitur, ut dixi. Neque enim Sevenberga Brederodiorum unquam fuit, sed vero Striensium Dynastarum, ut satis constat, & suo loco, si otium Deus & vitam dederit, pluribus dicemus. Quid autem illud sit, *sepultum in Treidtwingen*, vix possum divinare. Nisi dicamus deceptum Lasium, qui cum in exoleto codice *Simonem in Teilingen*, invenisset, & fugitivas litteras vix legere potuisset, illud suum *sepultum in Treidtwingen* efformavit. De Godefrido illo Lutselburgensi ne γρῦ quidem habent omnes patrij annales. In errore etiam cubat, diligentissimus alias Rerum Brabanticarum scriptor Edmundus Dinterus. Is libro Historiæ suæ quinto sic infit: *Defuncto, anno* M. CC. XCVIII I, *sine liberis Iohanne Comite Hollandiæ, filio Florentij V, Iohannes Comes Hannoniæ, filius Ioannis de Avennis, effectus est Comes Hollandiæ: qui habens uxorem Philippinam filiam Comitis Luxenburgensis, genuit ex ea Iohannem primo genitum, in bello Curtracensi à Flamingis occisum, & Wilhelmum sibi succedentem Comitem, Johannem Dominum de Bellomonte, Henricum Cameracensem Canonicum, Domicellum Walravum, ex quo (ut fertur) descenderunt Domini de Brederoden.* Toto cælo aberrat. Filios quatuor priores agnoscunt nostri Annales. de Walravo illo Brederodio altum apud omnes hactenus & verum, nisi falsus sim, silentium. Venio nunc ad Wassenarios: quos à *Wasser* propter *aquarum jus*, quod superioribus sæculis maximum in Hollandia obtinebant, nominatos, & à Claudio Civili famigerato olim Batavorum Duce, quem regio editum stemmate scribit Tacitus, originem suam trahere vulgata est opinio. A Wassenaria pago prope Leidam amplissimo & antiquissimo nomen huic familiæ adhæsisse, nullus dubito. Potens admodum & præstans familia; Burggraviatu Leydensi, de quo plura in ejus urbis descriptione dicemus, insignis. Ex hac Duvenvoordij pullulant, Boechorstij, Raephorstij, Polani, Matenesii, Warmontij, flos & decus Hollandicæ nobilitatis. De his atque alijs alia qui volet, adeat politissimum Iunium, Bataviæ capite XIX: quod de Nobilitate Batavica inscripsit. Pergo ad Historiam instituti in Hollandia à Florentio V. Ordinis Equestris S. Iacobi; de quo ne γρῦ quidem habent nostri Scriptores. Primus illam in lucem protraxit Christophorus Butkens in Annalibus genealogicis familiæ de Linden, qui scriptum hoc ex Codice Equestri, quem vulgo **het Boeck der Ridderschap** appellant, Haga Comitis ad se missum scribit. Inseruit deinde Donationum piarum libro CI. V. Aubertus Myræus. Scriptum ita se habet:

Anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo Florentius Comes Hollandiæ, Zelandiæ & Frisiæ in publico atrio sui palatij Hagensis, dedit insignia sui Ordinis Equestris S. Iacobo Sacri duodecim primariis proceribus, quorum hæc sunt nomina:

Theo-

Theodoricus Comes Clivensis.
Lancelotus Dominus de Hamelstong
Legatus Henrici Regis Scotiæ.
Godefridus Dominus de Boicholt,
Legatus Westphaliæ.
Dominus Henricus Comes de Heneberch,
Legatus Coloniensis.
Theodoricus Dominus de Brederode.
Ioannes Dominus de Heusden.
Ioannes Dominus de Arckel.
Theodoricus Dominus de Linden.
Otto Dominus de Asperen.
Iacobus Dominus de Wassenaer.
Gisbertus Dominus de Amstel.
Hugo Dominus de Viaenen, equites.

Qui omnes juramentum præstiterunt super sacris Euangelijs in manibus Domini Joannis Episcopi Ultrajectensis, & pro pignore sua scuta atque insignia reliquerunt. Singuli autem acceperunt torquem seu balteum argenteum inauratum cum sex cochleis, & Imagine S. Iacobi appensa, ponderis unius Marcæ cum media argenti. Dictorum autem Equitum scuta seu insignia Ioannes Paypaert Scutifer & Heraldus Hollandiæ penes se recepit, suntque ea suspensa in magno atrio Palatij Hagæ Comitis, in testimonium rei gestæ.

Non conveniunt hæc cum ijs, quæ tradit Chronographus popularis Divis. XVIII. cap. XX. Equites quidem ait à Florentio quinto institutos, nullam tamen facit Ordinis S. Iacobi mentionem. Tempora etiam non conveniunt. Chronographus anno millesimo ducentesimo & nonagesimo quinto hoc factum refert, Registrum vero anno nonagesimo. Personas vide: toto cælo distant. Chronographus agricolas ditiores, Registrum illustrium familiarum proceres in Equestrem hunc Ordinem adoptatos tradit. In numero etjam pugnant. Registrum duodecim tantum, Chronographus autem quadraginta Equites institutos scribit. Accedit ad hæc, quod Chronographus jam antè illos Equites fuisse trabat, quos tum primum in hunc ordinem relatos Registrum notat. Tales sunt *Ioannes Dominus de Heusden*, *Ioannes Dominus de Arckel*, *Otto Dominus de Asperen*, *Iacobus Dominus de Wassenaer*, *Gisbertus Dominus de Amstel*, & *Hugo Dominus de Viaenen*. Hinc factum ut multi supposititium scriptum hoc, & nullius fidei existimarint: præsertim cum Ordinis S. Iacobi nullam mentionem faciant nostri Scriptores. Sed Historiæ veritatem confirmat unus Ioannes Reygersbergius; apud quem in Vita Florentij V. disertim notatum invenio, Equites Ordinis S. Iacobo sacri ab eodem Comite fuisse institutos, inque eorum numerum adlectos aliquot Borssalæ Dominos. Nimirum patriæ & suorum amore captus fuit, dum

dum Zelandis tribuit, quod alijs etiam erat adſcribendum Cochlearum quoque facit mentionē. Porro ſcire intereſt, Ordinem eſſe Equitum D. Iacobo ſacrum: quibus hodie inſigne eſt Crux rubea in veſte ſuperiore. antiquitus gerebant quinque Venerias. Veneria autem conchæ ſpecies eſt, ita dicta, quod Venus, quæ enata mari eſt, illâ veheretur, docente Iuſto Lipſio ad Senecæ Epiſt. 98. De Cochleis certe quæ dicuntur; vetus Gallorum inſtitutum videntur redolere. Apud quos Equites Ordinis Cochlearis creabantur, quibus collare aureum erat ex Cochleis, referente optimo & doctiſſimo viro Auberto Myræo in Originibus Equeſtribus quas auctiores ſe denuo editioni parare humaniſſime nobis per litteras teſtatus eſt. Per Cochleam autem ſeu concham Oceanus deſignabatur. Nemo Cochlearis Eques creabatur, niſi qui navali aliqua expeditione inclaruiſſet. Ruſtici autem illi ditiores, quos, pleriſque Nobilium bello cæſis, â Florentio quinto in Equeſtrem Ordinem adoptatos fuiſſe jam orſus eram dicere, ſunt qui vulgo *bene nati*, noſtrati lingua **Welgheboozen Mannen**/ appellantur. Sed de Hiſtoria & re tam incerta hæc ſufficiant. Animus nunc eſt ad eos ſtylum vertere, qui è Nobilitate Hollandica, ob res præclaras paſſim editas, Equeſtris Ordinis dignitatem jam olim ſunt conſecuti. Mirabuntur & obſtupeſcent exteri omnes, ſcio, ubi cognoſcent, hanc tam exiguam Regionem, velut fæcundam matrem, tot præclaros atque illuſtres Heröas edidiſſe. De quibus priuſquam dicam, pauca præfabor. Nobilium igitur in Hollandiâ gradus duo ſemper fuere. Alij *Milites*, ſive *Equites*, vernaculis ſcriptoribus **Ridders**/dicebantur. Alij *Scutiferi*, vulgo **Schiltknapen** / ſive etiam **Schiltboertige mannen**. Hi quamdiu Equeſtrem dignitatem nondum eſſent conſecuti, non alio nomine, quam **Jonckheeren**/aut **Knaepen**/compellabantur. Latini Scriptores *Domicellos*, vel *Juvenes* appellant, & recte. **Knaep** enim tunc temporis non *ſervum* aut *famulum*, ne cui error offundatur, ſed *Iuvenem alacrem* atque *robuſtum* deſignabat. Primigeniam autem eam eſſe hujus vocis ſignificationem, vel illud oſtendit, quod etiamnum **Knap** Belgis dicantur illi, qui *agiles* ſunt, & *manu prompti*. Qui vero Equeſtri torque donati jam erant, auguſtiore titulo, *Domini* ſalutabantur. In tantum, ordinē illi qui haud vulgari induſtria & virtute ſua promeruerāt, adoptabantur. Augeri autem eorum numerus cœpit, ex quo jam inde à temporibus Diderici VI. peregrinationes in Terrā ſanctam ſuſceptæ. Hic Nobilium plurimi in Equeſtrem *S. Crucis*, vel *S. Sepulchri*, ſive etiam *Hieroſolymitanum* Ordinem fuere adlecti. Creandorum illorum rationem late explicat Ioannes Leidenſis, Lib. 32. cap. 28. ubi Alberti, primi Scagenſium Dynaſtæ, ac in militarem hunc Ordinem adoptati hiſtoriam perſequitur. Equites autem, præter peculiaria Ordinis ſui inſignia, veſtibus etiam prætioſioribus indui, & majore famulitio ſtipati in publicum procedere tenebantur. Hinc eſt, quod Comites inter reliquas conditiones, quibus plerumque immunitates civitatibus concedebant, iſtam non prætermittant, ut civitates illæ, ſi Comes, vel frater ejus vel filius Equeſtri titulo ornarentur, libras aliquot Hollandicas in collati beneficij redhoſtimentum, perſolverent. Ad ferendos ſcilicet ſumtus illos, quibus pro ſuſtinenda Equeſtri dignitate opus erat. In Florentij quinti diplomate, quod anno M CC. LXXV. Leidenſibus conceſſit, ſic diſertim legitur: *Si vocatus ad curiam Imperatoris fuero, ſi ego, filiuſve meus, vel frater gladio militiæ induti ſiamus, in quovis articulo*

mihi in donationem decem libras Hollandicas tribuent. Idem quoque stipulatus est Wilhelmus Rex, cum anno M. CC. XLII, jura atque immunitates municipales Delfensibus irrogaret. Sed libet Equestrem illum Ordinem nunc lustrare.

Sub Theoderico sexto, anno M. C. XXII. *& sequentibus floruerunt*

Florentius Niger, & Simon, Domicelli Hollandiæ, & fratres Theoderici,
Florentius Otto, Comes de *Benthem*,
Balduinus, Theodoricus & Peregrinus, Vice Comes Hollandiæ, filij Theoderici, & Robertus ejusdem nothus,
Wilhelmus de *Brederoden*,
Florentius ejus filius,
Gerardus de *Teylingen*,
Hugo de *Teylingen*, Dominus de *Lecka*,
Wilhelmus ab *Heusden*,
Iohannes ab *Arckel*,
Folpardus de *Lederdam*,
Hugo de *Bottersloet*, frater Domini de *Arckel*,
Gerardus ab *Asperen*, Folpardi prædicti filius.
Didericus ab *Altena*, Dominus de *Putten* & *Strenen*,
Florentius de *Vooren*, & Didericus frater ejus, Adelwinus Burchgravius de *Leyden*,
Didericus *Persijn*,
Baldewinus ab *Haerlem*,
Iacobus à *Woude*,
Gerardus à *Toelgeest*,
Albertus *Banyaert*,
Gisbertus *Poskijn*,
Ioannes à *Croonenburch*,
Florentius à *Woert*,
Otgerus à *Rijswijck*.

Sub Florentio tertio anno M. C. LXIII. *& seq.*

Wilhelmus de *Voorhout*,
Gerardus *Dapifer*, sive *Spijsdragher*,
Florentius *Ruysch*,
Albertus ab *Egmont*,
Bruno de *Castricom*,

Sub Theoderico septimo Anno M. C. XC. *& seq.*

Wilhelmus Orientalis Frisiæ Comes,
Florentius Præpositus Trajectensis,
Robertus Comes Kenemariæ, fratres Theoderici,
Wilhelmus de *Teylingen* & Dominus de *Lecke*,
Robertus ab *Heusden*, Dominus de *Altena* & *Spiring*,
Wilhelmus ab *Heechuysen*,
Folpartus & Florentius ab *Asperen*, Domini de *Putten* & *Strenen*,
Hugo de *Voorn*,
Iacobus Burchgravius de *Leyden*,
Philippus de *Wassenaer*,

Ioan-

Ioannes *Persijn*,
Gisbertus ab *Amstel*, Egberti filius,
Hermannus à *Woerden*,
Simon ab *Haerlem*,
Ioannes, Arnoldus, & Henricus de *Rijswijck*,
Walterus ab *Egmont*,
Albertus *uyten Haege*,
Walterus à *Ruven*.

Sub Florentio quarto, Anno MCCXXIII *& seq.*

OTto Frisiæ Orientalis Comes,
Wilhelmus Vicecomes Hollandiæ, fratres Florentij,
Theodoricus de *Brederoden*, Drossardus Hollandiæ,
Alferus de *Brederoden*, ejus filius,
Iohannes ab *Heusden*,
Iohannes à *Veen*, filius ejus,
Iohannes ab *Arckel*,
Herbernus à *Botterfloot*, Hugonis filius,
N. ab *Althena*,
N. à *Lederdam*,
N. à *Putten & Strenen*,
N. ab *Asperen*,
Henricus de *Voorn*,
Didericus à *Wassenaer*,
Didericus à *Teylingen*, frater Wilhelmi,
Isbrandus ab *Haerlem*,
Nicolaus *Persijn*,
VVilhelmus ab *Egmont*,
Gerardus ab *Egmont*, filius ejus,
Arnoldus ab *Egmont*,
Nicolaus ab *Egmondelf*,
Kerstantius de *Raephorst*.
Iacobus à *Woude*,
Hugo à *Craelingen*,
Didericus à *Gouw*,
Reynerus *Boekel*,
Hugo ab *Ackersloot*.

Sub Wilhelmo secundo, Anno MCC XXXV. *& seq.*

FLorentius, VVilhelmi frater,
VVilhelmus de *Brederoden*, Præfectus exercitus,
VVilhelmus de *Teylingen*,
Folperdus à *Lederdam*, Dominus de *Haestrecht*,
Otto ab *Asperen*, primus *Heuclomi* Dominus,
Ioannes *Persijn*,
Symon de *Teylingen*,
Nicolaus ab *Haerlem*, dictus *Persijn*,
VValterus ab *Egmont*,
Arnoldus ab *Heemskerck*,
VVermboldus *uyten Hage*,
Didericus, Alferi nothus, de *Brederoden*,

Sub Florentio quinto, Anno MCCLV. *& seq.*

IOannes, Florentij filius,
Didericus Bonus, de *Brederoden*,
Iohannes ab *Heesbeen*,
Arnoldus à *Sluyse*, fratres Ioannis ab *Heusden*,
Hugo *Butterman*, Dominus de *Botterfloot*,
Iohannes ab *Heuckelom*, & *Accoy*, Ottonis frater,
Peregrinus à *Lederdam*,

Albertus à *Voorn*,
Henricus Burchgravius de *Leyden*,
Iacobus à *Wassenaer*,
Nicolaus *Persijn*, Dominus *Waterlandiæ*,
Simon ab *Haerlem*,
Gisbertus ab *Amstel*,
Arnoldus ab *Amstel*, frater ejus.
Hermannus à *Woerden*,
Ioannes Dominus de *Leck* & *Polanen*,
Hugo de *Viaenen*,
Gisbertus ab *Isselstein*,
Nicolaus à *Putten* & *Strenen*,
VVilhelmus à *Bentem*,
Baldewinus à *Naeldwijck*,
Gerardus à *Velsen*,
Gerardus ab *Heemskerck*,
Henricus ab *Heemskerck*, frater ejus,
Didericus à *Raephorst*,
Gerardus à *Raephorst*, frater ejus,
Albertus *uyten Haege*,
Gerardus ab *Harmelen*,
Iohannes à *Doortoghe*,
Florentius à *Duven*.

Sub Joanne primo, Anno MCCXCVI. *& seq.*

GVido Dominus ab *Amstel* & *Woerden*, & postmodum Episcopus Trajectensis, frater Ioannis.
Iohannes *sive Venia* vulgo dictus, Comes de *Oostervant*,
Iohannes Dominus de *Beaumont*, Comes de *Soissons*, fratres Ioannis Comitis,
VVilhelmus de *Bredenrode*,
Didericus de *Bredenrode*, fratres Diderici Boni,
Didericus à *Teylingen*,
Didericus à *Wassenaer*,
Henricus de *Viaenen*,
Didericus ab *Haerlem*,
Nicolaus a *Cats*.
Iohannes ab *Elshout*,
Iohannes a *Drongelen*,
Didericus a *Leyenburch*,
Iacobus a *Woude*,
Gerardus a *Toelgeest*, Dominus de *Hoemade*,
VValduinus a *Sassem*,
Adamus a *Schotlant*,
Florentius a *Tol*.

Sub Wilhelmo tertio, Anno MCCCV. *& seq.*

HEnricus a *Bredenroden*,
Iohannes ab *Heusden*,
Iohannes ab *Arckel*,
Didericus a *Valckenburch*,
Philippus Burchgravius de *Leyden*, Dominus de *Wassenaer*,
Iohannes ab *Egmont*, VValteri filius,
Iohannes *Persijn*, Dominus *Waterlandiæ*,
VVilhelmus de *Duvenvoorde*,
Arnoldus a *Crunigen*,
Iohannes de *Duvenvoorde*,
VVilhelmus a *Naeltwijck*,
Florentius a *Spijck*,
Florentius a *Merwen*,
Didericus & Hermannus a *Swieten*,
Otgerus de *Spanien*,
VVilhelmus de *Dongen*,

VVilhel-

Wilhelmus *Ruser*, Balivus Rhenolandiæ,
Didericus à *Sassenhem*,
Daniel & Didericus à *Matenesse*, fratres,
Mathæus & Iacobus à *Burch*,
Wilhelmus ab *Outshoorn*,
Nicolaus *Oom*,
Florentius ab *Adrichom*,
Gerardus à *Voorn*, Burchgravius Zelandiæ,
Petrus de *Leck*,
Swederus de *Abcoude*,
Iohannes à *Cruningen*,
Didericus Burchgravius de *Leyden*,
Daniel & Nicolaus à *Merwede*,
Ioannes à *Dussen*,
Herbarnus à *Rieden*,
Didericus ab *Oesthoorn*,
Didericus *Bokel*,
Didericus à *Suytwijck*,
Arnoldus à *Gruneveld*,
Ioannes à *Steenvoorde*,
Ioannes à *Zijl*,
VVilhelmus nothus de *Duvenvoorden*,
Dominus de *Breda*, *Gertrudisberga*, & *Oosterhout*, Thesaurarius Guilhel. Comitis.

Sub Wilhelmo quarto, Anno MCCCXXVII *& seq.*

DAniel de *Poel*, nothus VVilhelmi ex Aleydi de *Merwede*,
Arnoldus ab *Iselstein*,
Ioannes à *Wateringen*,
Philippus de *Polaenen*,
Raso, & Arnoldus à *Cruningen*,
Iacobus à *Binchorst*,
Ioannes de *Molenaer*,
Arnoldus à *Duvenvoorde*,
Herpardus à *Liesvelt*,
Conradus ab *Oosterwijck*,
Gerardus ab *Egmont*,
Ioannes à *Bloemensteyn*,
VVilhelmus à *Wateringen*,
Herbarnus à *Binchorst*,
Florentius à *Bouchorst*,
Gerardus ab *Heemstede*,
Iohannes à *Merensteyn*, Alberti filius,
Didericus à *Raephorst*,

Sub Wilhelmo quinto, Anno MCCCLI *& seq.*

REnaldus, Didericus, & VVilhelmus de *Brdenroden*, filij Diderici,
Otto ab *Arckel*,
Robertus ab *Asperen*,
Herbarnus à *Slingelant*,
Gisbertus de *Abcoude*, Dominus de *Durostado*, *Garbeeck*, *Putten* & *Stryen*, & filius ejus,
VVilhelmus de *Abcoude*,
Swederus à *Gaesbeeck*,
Ioannes de *Leck* & *Polaenen*,
Iohannes ab *Egmont*,
Arnoldus ab *Egmont* & *Iselstein*,
Gerardus ab *Egmont*, fratres,
Gisbertus de *Viaenen*,
Hugemannus à *Sevenbergen*,
VVilhelmus à *Naeldwijck*, Mareschallus Hollandiæ.
Ioannes à *Toelgeest*,
Ioannes à *Drongelen*,
Herbarnus à *Riede*, Dom. de *Peyndrecht*.
Iacobus à *Binckhorst*,
Iacobus à *Woude* & *Warmont*,

Gerardus à *Waeteringen*,
Gerardus à *Vliet*,
Gerardus ab *Heemstede*,
Ioannes à *Bloemestein*, Balivus Kinheimariæ,
Didericus à *Sassenhem*,
Didericus à *Raphorst*,
Isbrandus ab *Alkemade*,
Gisbertus à *Langerack*,
Ioannes à *Langerack*,
Melior à *Minden*,
Conradus ab *Oosterwijck*,
Herpertus à *Liesvelt*,
Gisbertus à *Schonnouwen*,
Matthæus à *Burch*,
Ioannes à *Meresteyn*,
Tielmannus de *Molenaer*,
Gerardus *Wis*,
Didericus à *Groenevelt*, quæstor generalis Hollandiæ.

Sub Alberto Bavaro, Anno MCCCLVIII *& seq.*

GVido Comes de *Bloys*, Dominus de *Goude* & *Schoonhoven*.
Gilbertus de *Nyenrode*,
Ioannes ab *Arckel*, nothus Domini de *Kervene*, Præfecti Delfensium contra Hoexios,
Walravus à *Voorne*,
Gisbertus de *Viaenen*,
Swederus de *Viaenen*,
Wilhelmus à *Geervliet*.
Renaldus Comes de *Ghennip*, Dominus de *Brederoden* & ejus filii.
Ioannes à *Brederoden*,
Walravus à *Brederoden*,
Ioannes ab *Arckel*, Mareschallus Hollandiæ,
Swederus ab *Abcoude*, Dominus de *Gasbeeck*, *Putten* ac *Strenen*, Guilhelmi filius,
Philippus de *Polanen*.
Gerardus de *Polanen*,
Philippus de *Wassenaer*, filius Diderici Burchgravii de *Leyden*,
Henricus de *Vianen*, Dominus de *Sevenbergen*,
Daniel à *Merwen*,
Henricus de *Vianen*,
Didericus à *Leck*,
Ioannes ab *Hodenpijl*,
Arnoldus à *Leyenborch*,
Gerardus *Boel* ab *Heemskerck*,
Albertus à *Wateringen*,
Ioannes à *Woude*, Dominus de *Warmont*,
Iacobus à *Woude*, filius ejus,
Didericus à *Poelgeest*,
Gerardus à *Poelgeest*,
Iacobus à *Poelgeest*,
Gerardus à *Poelgeest*,
Ioannes ab *Heemstede*,
Ioannes à *Vliet*,
Philippus à *Dorp*,
Bartholomæus à *Raphorst*,
Florentius ab *Alkemade*,
Ioannes à *Croonenburch*,
Gerardus à *Liesvelt*,
Gerardus à *Woerden*,
VVilhelmus à *Geervliet*,
Daniel à *Matenesse*,
Fredericus à *Seventer*,
Didericus de *Beets*.

Sub

Sub Wilhelmo sexto, Anno M CCCC IIII, *& seq.*

VVAlravus à *Bredenroden*, Comes de *Gennipe*,
VVilhelmus a *Bredenroden*, &c. fratres.
Philippus Burchgravius de *Leyden*, Dominus de *Wassenaer*, & filij ejus.
Ioannes a *Wassenaer*, Dominus de *Voorburch*.
Henricus a *Wassenaer*, fratres.
Ioannes ab *Egmont*,
VVilhelmus ab *Iselstein*,
Philippus de *Leck*,
Didericus ab *Heukelom*,
Henricus a *Naeldtwijck*,
Didericus de *Leck*,
VVilhelmus primus, Dominus de *Hoochtwoude*, nothus Ducis Alberti,
Ludovicus de *Hoochtwoude*, frater ejus,
Ioannes de *Treslong*, Nothus Comitis Guidonis de *Boloys*,
Ioannes de *Vianen*,
Gisbertus de *Vianen*, Dominus de *Noordeloos*,
Daniel a *Poel*,
Gisbertus a *Poel*,
Didericus a *Poel*,
Iacobus a *Poel*,
Ioannes ab *Heemstede*, Dominus de *Benthuysen*,
Henricus a *Croonenburch*, & frater ejus.
Gisbertus a *Croonenburch*.
Gerardus a *Zijl*,
Ægidius a *Craelingen*,
Florentius ab *Abeel*,
Gerardus ab *Harlaer*,
Conradus ab *Harlaer*,
Ioannes ab *Harlaer*,
Arnoldus ab *Harlaer*, fratres,
Bartholdus ab *Assendelft*.

Sub Philippo primo, Anno M CCCC XXXVI *& seq.*

Renaldus a *Bredenroden*, *Viaenen*, & *Ameide*, & frater ejus.
Gisbertus a *Bredenroden*, Præpositus Trajectensis,
Iacobus a *Gaesbeeck*, *Abcoude*, *Durostade*, *Putten* & *Strijen*,
VVilhelmus a *Naeltwijck* & *Wateringen*,
Albertus a *Naeltwijck*, fratres.
Rutgerus de *Boetselaer*, & *Asperen*.
Ludovicus a *Treslongen*,
VVilhelmus *Scagensium* Dynastarum primus, Dominus de *Verninghoorn*, *Colhorren* & *Haringhuysen*,
Everardus primus *Hoochtwoudæ* dominus,
Ludovicus frater ejus,
Didericus de *Merwen*,
Gerardus a *Poelgeest*, Dominus de *Hoochmaedde*, Castellanus de *Schoonhoven*, & nepos ejus,
Gerardus a *Poelgeest*,
Guilhelmus de *Craelingen*,
Gisbertus a *Swieten*.

Sed

Sed tollo manum de tabula. Si enim illos omnes, qui insecutis temporibus in Equestrem hunc Ordinem adscit sunt, recensere velim finem facile non invenirem. Non alienum autem ab hoc instituto futurum putavi, si Catalogum Nobilium, Vrbium & pagorum, qui anno 1460, Carolo Burgundo fidelitatis juramentum præstiterunt, ex Archivis publicis his subjungerem. Ita autem ille se habet.

Hæc sunt eorum Nobilium ac Equitum Hollandiæ Frisiæque nomina & cognomina, qui illustrissimum Dominum Carolum Ducem Burgundiæ, Dominum & Principem suum, in Comitem Hollandiæ & Dominum Frisiæ, Hagæ Comitis, 21 Iulij, anno LXVIII, solemniter inaugurarunt.

Dominus de Bredenrode,
Dominus de Wassenaer,
Præpositus Trajectensis,
Dominus de Montfoort,
Dominus de Zevenbergen,
Dominus Philippus de Wassenaer,
Dominus Zuederus de Montfoort,
Ghijsbertus de Montfoort,
Guilhelmus Dominus de Schaegen,
Henricus de Naeldwijck,
Relianus de Montfoort,
Guilhelmus de Ackmade,
Arnoldus de Zwieten,
Philippus de Wassenaer,
Ludovicus de Treslong,
Guilhelmus Ruygrock à Wervve,
Adrianus de Leck,
Albertus ab Egmont, *Auber. Fil.*
Aubertus ab Egmont, *Otton. Fil.*
Aubertus ab Schaegen,
Anthonius de Hoochtwoude,
Gisbertus de Nyenrode,
Florentius de Kijfhoeck,
Gerardus de Poelgeest,
Fredericus de Zevender,
Gerardus de Vliet,
Henricus Bau,
Gerardus de Nyevelt,
Iohannes ab Hodenpijl, *Dominus de* Haemstede,
Arnoldus ab Hodenpijl.
Gerardus de Spaegnen.
Guilhelmus de Egmonde.
Iohannes ab Hodenpijl, *Iohan. Fil.*
Cornelius de Dorp.
Iohannes de Naeldwijck,
Arnoldus de Duvoirde,
Iohannes de Duvoirde,
Iohannes de Poelgeest.
Iacobus de Woude,
Wesselus de Boetselaer,
Iohannes de Heemstede.
Iohannes de Heemstede, *Balivus* Kermerlandiæ.
Gerardus ab Assendelft,
Iohannes ab Assendelft, *Ger. Fil.*

Iohannes

Iohannes ab Aſſendelft, *Fil. Thierj,*
Nicolaus ab Aſſendelft,
Stephanus de Raphorſt,
Iohannes de Boeckhorſt,
Johannes de Noortich,
Guilhelmus de Zijl
Jacobus de Speck,
Daniel ab Alphen,
Johannes de Boeckhorſt, *filius Iohannis,*
Aubertus de Raephorſt, *Fil. Thierj,*
Hugo de Zwieten,
Florentius Oom *de* VVijngaerden.

Sequuntur nomina civitatum Hollandiæ & Friſiæ, quæ ſacramentum & honorem præſtiterunt Domino Carolo, Duci Burgondiæ, &c.

Dordrechtum
Harlemum
Delfum
Leyda
Amſtelodamum
Gouda
Rotterodamum
Schiedamum
Alckmaria
Beverwicum
Monachodamum
Edamum
Woerda
Oudewatera
Schoonhovia
Gornichemum
Heuſda
S. Gertrudisberga
Horna
Enchuſa
Medenblicum.

Sequuntur nunc nomina pagorum Weſtfriſiæ.

Grootebrouck
Weſtwoude
Schellinchout
Wideneſſe
Hem
Veenhuyſen
Spanbrouck
Abbekerck
Zijbekerſpel &
Nijdorp.

Sequuntur nunc Baliuvatus & pagi qui ſimiliter præſtiterunt ſacramentum & honorem Burgondiæ Duci, &c.

Baliuvatus Kennemerlandiæ,
Baliuvatus Rhenolandiæ,
Baliuvatus Schielandiæ,
Baliuvatus Zuyt-Hollandiæ,
Baliuvatus VVaterlandiæ & Amſtelandiæ,
Baliuvatus Arckelienſis,
Baliuvatus Schoonhoviæ,
Baliuvatus Heuſdanus,
Inſula Texelia,
Inſula VViringia.

Sequitur formula juramenti, quod Nobiles, Civitates &c. Hollandiæ & Frisiæ præstiterunt Domino suo Carolo, Burgondiæ Duci, die XXI *Iulij, anno jam dicto.*

IURAMUS NOS CLEMENTISSIMUM Dominum nostrum Carolum, Ducem Burgondiæ & Brabantiæ, hic jam præsentem, filium unicum Ducis Philippi Burgondi, felicis memoriæ, inaugurare & accipere in legitimum & verum Dominum nostrum, ac Comitem Regionum Hollandiæ, Zeelandiæ, & Dominij Frisiæ, cum suis appendentiis, & nos Altitudinem, Dominationemque ejus, & Comitatus jura fideliter observaturos. Et ipsi, & Vicario, Concilio Hollandiæ, omnibusque adeo ministris & officiariis ejus, unicuique pro debito, auxilio nostro adfuturos, obedientiam & opem præstituros, ac insuper constantes fidelesq; semper futuros ad defensionem nobilis ejus personæ & Status, quemadmodum jure & ratione facere tenemur, Atque adeo reliqua omnia facturos, quæ boni fidelesque subditi legitimo Domino suo debent. ITA NOS DEUS ADIUVET, ET OMNES SANCTI.

Sequitur nunc juramentum, quod illustrissimus Burgondiæ Dux nobilibus, Equitibus, Civitatibus, ac pagis Hollandiæ Frisiæque, die & anno jam dictis, sollenniter præstitit.

JURAMUS TAMQUAM COMES Hollandiæ, Zeelandiæ & Dominus Frisiæ, nos Sanctam Ecclesiam propugnaturos, jura & immunitates ejus observaturos, viduas & pupillos tutaturos, & ratione omni id operam daturos, ut jura & privilegia Ordini Equestri, civitatibus, totique adeo Hollandiæ olim concessa & donata à majoribus nostris Comitibus & Comitissis Hollandiæ, Zeelandiæ, & dominis Frisiæ, felicis memoriæ, conserventur, confirmentur, & rata habeantur pro nobis, & successoribus nostris: ac promittimus hoc nostro juramento, nos potius illa augmentaturos, quam diminuturos & præfatas Regiones nostras in jure & justitia conservaturos, & facturos ut conserventur, Atque adeo nos præfato ordini Equestri, civitatibus ac subditis omnia ea præstituros, quę bonus Dominus ac Princeps debet. JTA NOS DEUS ET OMNES SANCTI ADIUVENT.

Hodie Nobilitatem Hollandicam in publicis Ordinum comitiis repræsentant nobilissimi & excellentissimi Heroes, Ioannes Wolphardus de Brederoden, Dominus Vianæ, &c. Ioannes à VVassenaer, Dominus de Duvenvoorden, Voorschoten, Sterrenburch, Saltuarius Hollandiæ & VVestfrisiæ, &c. Wesselus à Boetselaer, Dominus Asperę, &c. Iacobus a wijn-

à Wijngaerden, Dominus de Benthusen, Soetermeer & Ruychbrouck, Albertus de Schagen, liber Dominus de Schagen, Versingerhoorn, Haringhuysen, & Vinckhoorn, *&c.* Iacobus à Wassenaer & Duvenvoorden, Dominus Warmontij, *&c.* Nicolaus de Bouckhorst, Dominus de Noortwijck, Dijckgravius & Balivus Rhenolandiæ, *&c.* Henricus Raephorstius, Dominus Raphorstij, *&c.* Franciscus ab Aersen, Eques, Dominus de Somelsdijck, Ooltgensplaet, *&c.* Ioannes a Matenes, Dominus de Matenes, Riviere, Opmeer, *&c.* Hi in publico Ordinum consessu primo loco sententiam dicunt.

ADDITAMENTVM.

Processerant operæ Typographicæ, mi lector, & commodum in manus meas incidit excerptum hoc Hagæ Comitis: ex Codice Hastiludiorũ Comitum Hollandiæ: qui an in Archivis publicis, an vero in privata Bibliotheca lateat, incertum. Certe qualecunque hoc prætermittendum non putavi. ab historia enim Florentij quinti, Equitumque ab eo institutorum, de quibus jam diximus, non longe abit.

Extractum ex veteri libro, cui titulus: *Liber Hastiludiorum Comitum Hollandiæ.* Signato littera N. 13. ita se habente fol. 220.

Anno MCCXXCX *hastiludium* Equitum suæ fraternitatis *instituit magnificus Dominus Comes: ad quod convocati sunt celeberrimi illo tempore Equites. Atque hi omnes Martiales heroes erant,* (Campiones *dicti*) *egregie ornati, & insignia sua gestantes hoc modo:*

Campiones *isti erant*

I. *Dominus Didericus de* Bredenrode *gestabat in insigni suo aureo leonem rubeum, cum lingua & ungulis Cyanei coloris, & ejusdem coloris fascia, clamabatque* HOLLANDT.

II. *Dominus Ioannes ab* Heusden *gestabat in insigni suo rotulam rubeam, in modum rhombi, clamabatque* CLEVE.

III. *Dominus Didericus de* Linde & Lee *gestabat in insigni suo rubeo crucem deauratam, clamabatque* A SPERMONT.

IV. *Dominus Arnoldus ab* Iselstein *gestabat in insigni suo deaurato trabem rubeam, in qua videbatur Crux S. Andreæ, alternatim alba & rubea, clamabatque* AMSTEL.

Debemus qualiacunque hæc Clarissimo Scriverio nostro, ad quem Bruxellis ab amplissimo & eruditissimo *J. I.* Chiffletio transmissa sunt.

CAPVT VIII.

Comitatus Hollandiæ quando & à quo institutus. Comitum series, & genealogia, juxta temporum seriem accurate deducta. Error vulgatorum Chronologorum passim castigatur. Catalogus eorum, qui Vice-Comitum titulo, Hollandiæ præfuerunt.

HOLLANDIA quando & à quo Comitatus titulo insignita sit parum inter auctores constat. Ad Carolum Calvum, Francorum Regem, & annum salutis DCCCLXIII, primordia ejus refert plebs nostratium Chronologorum. Litteræ Caroli, quibus Theodericum primum Comitem instituisse dicitur, hac forma vulgo circumferuntur.

PRÆCEPTVM KARVLI REGIS.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis,

KARVLVS

Divinâ propitiante clementiâ Rex Francorum: Regalis Celsitudinis est, nostros & fideles suos donis multiplicibus honorare. Idcircò notum fieri volumus omnibus fidelibus Sanctæ Dei Ecclesiæ, præsentibus scilicet & futuris, quomodò adiens presentiam Solij nostri HAGANO, *venerabilis Comes, expetijt à nostrâ Mansuetudine, dari cuidam fideli nostro, nomine* THEODERICO, *quasdam res:* ECCLESIAM *videlicet* HECMVNDE, *cum omnibus ad eam jure pertinentibus, à loco qui dicitur* ZWETGERDESHAGE *usque ad* FORTRAPA *&* KINNEM. *Cujus petitionem benignè, uti decebat, suscipientes concedimus præfato fideli nostro hec omnia ex integro cum mancipiis, quesitis & inquirendis, pratis, silvis, pascuis, aquis, sive aquarum decursibus. Precipientesque jubemus, ut sicut reliquis possessionibus, quibus jure Hæreditario videtur uti, ita & his nostri Muneris largitate rebus impensis valeat securè omni tempore vitæ suæ frui ipse, & omnis ejus posteritas. Unde & hoc Præceptum nostræ Clementiæ ei super his conscribi jussimus; per quod præcipimus, atque mandamus, ut liberè hæc omnia teneat atque possideat: habeatque de his potestatem juxta libitum suum ordinandi,*

dinandi, seu faciendi, Deo in omnibus propitiante, & nemine inquietante. Et ut hoc nostræ Largitionis munus per succedentia tempora firmius habeatur, & attentius observetur, manu propriâ subter firmavimus, & annuli nostri impressione jussimus sigillari.

DOMINI

SIGNVM R KARVLI

K S

L

GLORIOSS. REGIS.

Signum Karoli Regis inclyti.

Hagano Notarius ad vicem Rotgeri Archiepiscopi summique Cancellarij recognovit. Datum anno Dominicæ Incarnationis DCCCLXIII. XVII *Kalendas Iulias. Actum Pladellâ villa feliciter. Amen.*

Sed ad Carolum Simplicem, non Calvum, referendum esse diploma illud, evidentissimis argumentis jam ostendit Ianus Dousa. inter alia tum vel illud maxime in considerationem venit, quod Haganonem hunc, cujus precibus Theodericus dignitatem hanc obtinuit, sub Carolo Simplice ex illorum temporum scriptoribus certum sit floruisse. Error autem omnis natus est ex numeris corruptis C, sive, ut tunc scribebant, Ɛ in vicinam admodum litteram L mutato. Datum igitur Diploma hoc fuerit non anno DƐƐƐLXIII, sed DƐƐƐƐXIII, Carolo Simplice rerum potiente. Sed omnia hic congerere non est nostri instituti. Videndus Dousa lib.v. Holland. Annal. Vnicum superaddam, quod ab aliis observatum non est, Chronologos nempe vulgares hanc sententiam haud leviter confirmare, cum hanc Diderici inaugurationem, anno, post Flandriæ Comitatũ institutum, primo, factam fuisse referunt. Flandrensem enim Comitatum anno demum DCCCCXII cœpisse colligo ex Ptolomæi Lucensis Chronico, quod in membrana descriptũ penes me est, ita ad annum proxime jam dictum habente: *Hoc tempore, sedente Iohanne Papa, Comitatus Flandriæ exordium habuit, Flandria enim tunc temporis erat regio nemorosa & quædam Forestaria Regum Francorum.* Seriem Comitum nunc videamus, imperij & mortis temporibus accurate, quantum fieri potuit, connotatis.

DOMVS AQVITANICA.

Didericus I. Comitatum Hollandiæ indeptus est anno 863. Vxorem habuit Genam nomine, Pipini filiam. Frater ei fuit Walgerus. Quando obierit incertum est. Imperavit annis 40.

Didericus II, Diderico patri succedit. Huldegardim Ludovici Franciæ Regis filiam in matrimonio habuit. Lutgardim appellat Rhythmographus. Ex hac filios duos, Arnulphum & Engelbertum Archiepiscopũ Trevirensem & filiam Arlundim Abbatissam Rensburgensem suscepit. Præfuit annis 85. Mortuus est anno 988. Exstat illustre Ottonis tertij

 Diplo-

Diploma, quo Diderico huic Comitatum, fiduciario hactenus titulo possessum, jure proprio deinceps obtinendum concedit, Illud ita se habet:

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Otto, divina favente Clementia, Rex. Cunctis fidelibus nostris, præsentibus scilicet atque futuris, manifestum esse volumus, quomodo nos ob votum & amorem dilectæ genitricis nostræ Theophanæ videlicet Imperatricis Augustæ, nec non interventu fidelium nostrorũ Ekberti Treverensis Ecclesiæ venerabilis Archiepiscopi, ac Nepotis nostri Henrici Bavariorum Ducis, fideli nostro Theoderico Comiti, quidquid nostro concessu hactenus in beneficium tenuit inter duo flumina, quæ vocantur Liora & Hisla in proprium dedimus, cum omnibus utensilibus, quæ in eodem beneficio Regio concessu per fructuarium usum ante hac possedit, & totum quod nostra Regia concessione in villa Sunnemere dicta beneficiario usu usque modo, cum omni utilitate illuc aspiciente, sed etiam in proprium deinceps tenendum donavimus; adhuc quoque quicquid beneficij nostra de parte inter duo flumina Medemelacha, & Chimelosara (Gemerchi dicta) tenuit cum omnibus appendiciis ad idem beneficium pertinentibus, similiter in proprietatem habendam dedimus. Adhæc etiam totum quod de nostro jure in pago Texla nuncupato in beneficium tenuit, cum omni utilitate ad hoc appendente (excepto quod vulgari lingua dictur Heuslada) ad integrum sibi in proprium tradidimus in Comitatibus ita nuncupatis, Masalant, Kinhem, Texla. Et ut de prædictis rebus liberam habeat potestatem donandi, commutandi, seu quidquid voluerit faciendi, hoc nostræ auctoritatis præceptum conscribi, & annuli nostri impressione sigillari jussimus, manuque propria subter firmavimus. Signum Domini Ottonis gloriosissimi Regis, Hildebaldus Episcopus & Cancellarius vice Willigisi Archicapellani. Data Octavo Kal. Septemb. Anno 985. Indictione 13. Anno autem tertij Ottonis regnantis secundo. Actum Noviomago feliciter. Amen.

Notandum est falsum esse Diploma hoc, ut ex anno, quo datum dicitur, satis evincimus. Otto enim tertius imperator demum factus est anno *993.* canente Anonymo Rhytmographo;

> *In 't jaer ons Heeren* IXC *naer,*
> *Ende* XCIII *voorwaer*
> *Soo wert te Keyser vercoren,*
> *Die derde Otto als wijt horen.*
> *Lutgaert Gravinne van Hollandt*
> *Was zijn Moeye, dats becant.*

Arnul-

Arnulfus Gandensis Didericum II. patrem excepit. Nubsit Lutgardi Ottonis tertij ejusdem nominis Imperatoris materteræ. Filios tres Didericum, Zivardum & Simonem habuit; Zivardus, aut Sicco, ut vocatur alijs, Kenemariæ præfectus Frisiæ uxoris à more, irato & invito patre, captus fuit. Præfuit Arnulfus hic annis V; à West-Frisijs anno 993 cæsus.

Didericus III; mortuo patre, Siphrido fratri, ob causam, quam jam dixi, in capessendo imperio præfertur. Withildin sive Adelheidin, aut Ottildin, ut vocant alij, imperatoris Ottonis III filiam, uxorem duxit. Ex qua Didericum & Florentium, Orientalis Frisiæ Dominum, filios tulit. E vivis excessit anno 1039, cum annis 46 Hollandiæ præfuisset. Atque horum quidem Comitum tempora & historia incerta, ac tot insulsis, quæque inter se pugnant, aretalogorum fabulis involuta, ut quid verum, quid falsum in iis sit, nemo facile invenerit. Reliquorum ætas & res gestæ ut obscuræ adhuc sunt, ita superioribus paullo magis certæ.

Didericus IV cognomini patri suo Diderico III succedit. Cœlebs vixit. Anno 1048 Dordraci à Leodiensibus, in insidiis ibi collocatis, telo toxicato confixus, spiritum efflavit, novennio rerum potitus.

Florentius ejusdem nominis primus post hunc fratrem suum Hollandiæ gubernaculis admotus est. Gertrudim, Heimanni Saxonum Ducis filium, uxorem sibi junxit. Ex hac trium liberorum Diderici, Florentij & Machtildis pater factus est. Machtildis, mortuo patre, Philippo Francorum Regi nupsit. Florentius hic anno 1061 à Brabantis trucidatus est; postquam annos decem & tres Comitatum administrasset. Robertus Frisius anno 1063, ducta uxore Gertrudi, Florentii primi vidua, Hollandiæ præficitur. Ex hac filius unicus Robertus & filiæ binæ, Adelheidis, quæ Danorum Regi, Gertrudis, quæ Diderico Elsatio nubserunt, ipsi prognatæ sunt. Octennio, vel ut alii, decennio exacto à Godefrido Gibbere Hollandiâ una cum Gertrudi expellitur circa annum 1071. Godefridus Gibber itaque ope Wilhelmi Trajectensis Episcopi Comitatum Hollandiæ non tam successoris jure, quam per vim annis quinque tenuit; quibus transactis, Antwerpiæ, dum naturæ satisfacit, per nates gladio aut veruculo transfixus est ad annum 1075.

Didericus V, Florentij primi è Gertrude filius, anno 1076, expulso VVilhelmo Episcopo, cujus copijs infessa Hollandia tunc erat, Comitum septimus factus est. Vxorem duxit VVithildin, aut Oltildin, Saxoniæ Ducis filiam, quæ ipsi Florentium, & Machtildin, quæ Orleantiæ Duci postmodum nubsit, peperit. Præfuit annis 15. Mortuus anno 1091. Horum temporum & turbarum Chronographiam accurate versiculis istis complexus est Author Chronici rhythmis, ante annos trecentos, concinnati;

Dese Diederic starf daer naer,
Alsmen schreef ons Heeren jaer,
Duysent XC *ende een.*
Van hem dreef Hollant ween.
Sijn vader was doot XXX *jaer,*
Eer dat hy starf harde naer,

Mer

Mer 11 jaer was zijn moeder voecht
Des Lants als die ieeste toecht,
Ende acht jaer had zijn stiefvaeder
Hollant in de hant algader.
Ende vier jaer daer na Godevaert,
Die Bulrugde gheheten waert,
Die Hertoge. Doe jeghen recht
Een jaer die Bisschop van Utrecht.
Dus stont hem utermaeten onstiene,
Grave te sijn der jaeren vijftiene:
Ende XV. *jaer helt hi in vreden*
Sijn lant ende sine steden.

Ad quæ corrigendus est & castigandus vulgaris calculus nostratium Chronologorum.

Florentius II, cognomento Pinguis, Didericum V. patrem in Hollandiæ Comitatu proxime excepit. Vxor ipsi fuit Petronella, Diderici Saxonum Ducis filia, Imperatoris Lotharij soror: è qua Didericum, Florentium Nigrum, Kenemariæ Præfectum, Simonem & Hadewinam sustulit. Præfuit annis 31. Anno enim 1123, in flore ætatis, omni naturæ debito liberatus est.

Petronella post mariti mortem, liberis ad imperium obtinendum per ætatem nondum idoneis, Comitatum aliquamdiu administravit. Obiit anno 1144.

Didericus VI, Florentij II. filius & Comitum septimus uxorem duxit Sophiam, Ottonis Palatini Comitis filiam; ex hac filios quatuor Florentium, Ottonem Bentemij Comitem, Baldewinum Episcopum Trajectensem, & Pelgromum Burggravium Zelandiæ, ac filias tres, Sophiam Abbatissam Rensburgensem Hadevinam monialem, atque etiam Petronellam habuit. Præfuit, si anni, quibus Petronella rexit, adjiciantur, annis 45. Cæsus est à Frisijs ad annum 1157.

Florentius III, Diderici VI filius, uxorem habuit Adam, Henrici, Scotorum Regis, filiam. Ex hac filij ipsi nati sunt quatuor Didericus, Wilhelmus Comes Orientalis Frisiæ, Florentius Præpositus Trajectensis & Robertus Princeps Kermerlandiæ, filiæque totidem Beatrix, Elisabetha, Adelheidis, & Margareta postmodum Cliviæ Comitissa. Habuit & Adam filiam, nuptam Marchioni Brandeburgensi, oscitanter à Chronologis nostris prætermissam. Patet hoc ex diplomate illo, quod ipsa anno 1205 dedit, in quo se *Marchionissam Brandeburgensem* appellat, & *assensu Wilhelmi Comitis & Florentij fratrum suorum, & Adæ Comitissæ matris suæ & Adę neptis suæ* certa quædam bona couventui Rensburgensi vendidisse se scribit. Obijt Antiochiæ anno 1190, cum 33 annis Hollandiæ præfuisset.

Didericus VII Florentio huic, patri suo, succedit Adelheidim Cliviæ Ducis filiam in matrimonio habuit; ex qua filias duas, Adelheidim, quæ Henrico Gelriæ Tutori, & Adam, quæ Comiti Loensi nupsit, sustulit. Præfuit annis 13. Obiit Dordrechti anno 1203. Ejus Diploma hoc, quia & superiorum mentionem facit, & editum antehac non est, his putavimus interserendum.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Notum sit omni-

omnibus Christi fidelibus, tam futuris, quam præsentibus, quod ego Theodericus, Dei gratia Comes Hollandiæ & Aleidis Comitissa donaria, quæ venerabilis Petronella Comitissa Hollandiæ, & Theodericus filius ejus Ecclesiæ virginis Mariæ in Reinsburch in perpetuum habenda contulerant, confirmamus atque contra omnem posterorum nostrorum contradictionem sigilli nostri impressione munivimus, quorum hæc est descriptio: Ipsam villam Reinsburch & quidquid sui juris in ea fuerat: in villa, quæ dicitur Nortghe, novem prædia & dimidium similiter cum omni jure, excepto quod super hæc manentes quintam partem petitionis Comitis in Nortghe debent solvere: in terra quadam, quæ dicitur Lede, sex mansos, id est hove, & tres mansos in Delf, eo jure, ut ministeriales Comitis in his manentes petitiones Comitis solvant, liberi vero super hujusmodi tantum modo Ecclesiæ respondeant: præterea totam terram & jurisdictionem de Alsmer, & quicquid in ea sui juris fuerat, nec non & totam ejusdem terræ decimam præfatæ Ecclesiæ in perpetuum habendam contulerunt. Ego vero Theodericus Comes, Adæ Comitissæ filius cum Aleide Comitissa uxore mea pro animarum nostrarum remedio utilitati Ecclesiæ in Reinsburch providere volens in concambium & recompensionem terræ & jurisdictionis de Alsmar, terram in Walacria, quæ nostra propria erat, scilicet ducentas & quinquaginta mensuras prædictæ Ecclesiæ immutabiliter contuli, quã ab omni Comitis petitione ac circumiacentium infestatione liberam denuncio & sigilli nostri impressione confirmo in perpetuum eximi. Hujus rei testes sunt Ada Comitissa, filius ejus Florentius, Hugo de Vorne, Nicolaus de Haerlem, Arnoldus Dapifer, frater ejus Henricus, Theodericus, Bertholdus, Bertholomæus de Vorne, Florentius pincerna, Wilhelmus de Egmonda, Gislerus de Kerkuvert, Thidericus Neveke. Acta sunt hæc anno incarnationis dominicæ millesimo centesimo nonagesimo nono, regnante Henrico Romanorum imperatore, & Rege Siciliæ, præsulante Theoderico Trajectensi Episcopo.

Guilielmus ejus nominis primus, Diderici VII frater, Florentij III filius Comitum decimus tertius factus est ad annum 1203. Vxores duas habuit: primo quidem Adelheidim, Gelriæ Comitis filiam, deinde autem Mariam Lancastriæ Ducis filiam, sed sterilem. Adelheidis filios tres Florentium, Ottonem Episcopum Trajectensem, & Guilhelmum, ac filias duas Adam Abdissam, ac Richardam Monialem Rensburgensem, ipsi dedit: Mortuus est anno 1223, cum annis 19 præfuisset.

Florentius IV, Wilhelmi ex Adelheide filius, *Machtildim* Brabantiæ Ducis filiam sibi junxit. Ex quo duorum filiorum Guilhelmi & Florentij, ac totidem filiarum Adelheidis Comitissæ Hannoniæ atque etiam

Machtildis Comitissæ Hennebergensis pater factus est. Præfuit annis 11. peremtus Corbeyæ in hastiludio ad annum 1234.

Guilielmus II Florentio quarto patri suo proxime succedit. Quanquam primo Tutoris nomine præfuisse; ac Florentij quarti frater non filius videri possit fuisse, ex hoc diplomate.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Wilhelmus tutor Hollandiæ notum facio omnibus tam præsentibus quam futuris, quod contuli Abbatissæ & conventui ecclesiæ Sanctæ Mariæ in Rinsburch omnia bona sive hereditatem, quæ per mortem pueri Immæ & Ægidij ad Wilhelmum puerum filium dilecti fratris mei Florentij quondam Comitis Hollandiæ sunt devoluta, decimam scilicet majorem & minorem, cujus mediam partem jam dictus Ægidius in feudo possidet; dicta vero decima jacet de Rottenvelt versus aquilonem usque in Rinsburch. Adhæc etjam in Osgest decimam majorem & minorem, cum suis attinentiis à loco, qui dicitur Molencamp versus aquilonem: pro istis vero præfatis bonis Abbatissa & conventus dicti Monasterij renunciaverunt reditibus XII *librarum in Pinaker &* VI *in Harlem & præterea* LIIII *libras, quas piæ memoriæ prænominatus F. quondam Comes Hollandiæ & dilectus frater meus conventui in Rinsburch tenebatur: hæc autem omnia, quæ promisimus cum manu W. pueri filij F. quondam Comitis ac fratris mei, nec non & cum consilio & consensu nobilium & discretorum virorum hominum Hollandiæ Comitatus facta existunt. Ut autem hæc, quæ promissa sunt, perpetuæ firmitatis robur obtineant, præsens ipsis scriptum porrexi, sigillo meo firmatum & aliorum Nobilium Hollandiæ, Wilhelmi scilicet de Theilingen, Nicolai Persin, Walteri de Haerlem, Theodorici de Wasnar, & Nicolai de Putten: hujus quoque rei testes sunt Simon de Vrbe, (forte* Burch *aut* Vrhe) *Wilhelmus & Gerardus de Northeke, Theodoricus de Alkemade, Giselbertus Niger, & alij quamplures. Datum anno gratiæ* MCCXXXVI, VI *Idus Januarij apud Leydis.*

Vxorem Guilielmus duxit Brunsvicensis Ducis filiam Elisabetham, ex qua natus ei est filius unicus Florentius V. Falsum autem est Elisabetham hanc anno 1256 obijsse, cum anno 1260 vixisse ex diplomate Aleydis, quod paullo post in Florentio V. recitabimus, liquido nobis constet. Guilielmus hic Romanorum Imperator factus est anno ætatis suæ 20, Christi autem 1248. Cæsus à Frisiis anno 1255, cum annis 21 Hollandiæ suæ præfuisset.

Florentius V, Guilhelmi Romanorum Regis & Hollandiæ Comitis filius unicus primo quidem toto biennio sub patrui Florentij, deinde sub Alcidis Hannoniæ amitæ suæ

suæ tutela fuit. Et fallitur vulgus nostratium Chronologorum: qui Ottonem Gelriæ Comitem ab Hollandis, Aleidim vero à Zelandis creatam, ac ab Ottone fuisse expulsam constanter asseverant: cum tamen ex diplomate hoc, & Nobilibus Hollandiæ, qui ei subscripsere, haud obscurum sit colligere volentibus Hollandis Tutricis nomine aliquamdiu eam præfuisse.

Ego Aleidis quondam uxor Iohannis de Avesnis, Tutrix Hollandiæ & Zelandiæ, universis Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris præsens scriptum inspecturis salutem in Domino sempiternam. Cum inclytæ recordationis Domina M. quondam Romanorum imperatrix (*Intelligit Mariam Guilielmi primi conjugem, quam* cum imperatricem *in Diplomatis vocari viderent Monachi alteram, credo, Guilielmi secundi, Romanorum Imperatores, uxorem rati, superscripserunt* Romanorum, *quod exscriptorum culpa postmodum in contextum irrepsit. Certe ita habebatur in vetustissimo membranaceo codice, è quo hoc, & plura alia Comitum Diplomata exscripsimus*) *matertera nostra pro incremento & salute claræ memoriæ mariti sui W. Comitis Hollandiæ avi nostei in officio de Durdrecht, quod Scrodeambacht vulgariter nuncupatur, Abbatissæ & conventui ac monasterio in Rinsburch quinque libras Hollandicas annis singulis concesserit, eamdemque concessionem bonæ memoriæ pater noster Comes Florentius duxerit confirmandam, ac alias etiam dictum monasterium videlicet in Bogardenà Comitatu Hollandiæ duas libras perpetualiter habeat in eleemosynam annuatim: Nosque prædictas quinque libras ac duas venerabilis ac karissimi consanguinei nostri Florentij heredis Hollandiæ usibus per commutationem duximus vendicandas: Ad notitiam universorum volumus pervenire, quod tam in restaurationem proventurum prædictorum, pro remedio animæ felicis recordacionis Domini ac fratris nostri W. Romanorum Regis illustris, nec non pro salute animæ Joannis de Avesnis mariti nostri karissimi ac incremento propriæ salutis, ac aliorum prædecessorum nostrorum prædicto Monasterio, Abbatissæ & Conventui decimam in Wandingen inter Leyden & Dodinslane extendentem tam majorem, quam minorem Comitatui Hollandiæ attinentem perpetualiter concedimus & donamus, Volentes ut in vigiliis, disciplinis & in caritate vini prædictus Conventus agat annis singulis memoriam prædictorum: Volentes insuper eisdem gratiam facere specialem, ipsis concedimus & donamus, ut ante Theloneum de Nimantsvrinth cum vino & frumento, & aliis rebus quibuscunque ad ipsum monasterium pertinentibus sine omni exactione libere transeant & quiete. Testes, qui huic concessioni interfuerunt,*

sint Domina Elisabetha veneranda Regina, Domina Machtildis mater nostra, Comitissa Hollandiæ, Dominus Theodoricus de Teilingen, Dominus Guilielmus de Brederode, & quamplures alij Nobiles, qui prædictæ interfuerunt concessioni. In cujus rei testimonium præsens scriptum exinde conscribi, & sigillo nostro jussimus communiri. Datum in Rinsburch Anno Domini MCCLX, *Feria quarta post festum beati Dionisij, Mense Octobri.*

Florentius autem hic anno demum 1292 ipse præfuit: ducta uxore Beatrice, Guidonis Flandriæ Comitis filia, ex qua masculini sexus quinque Didericus, Florentius, Guilielmus, Otto & Iohannes, ac fæminini sexus tres Beatrix, Machtildis, & Margareta Angliæ Regina, nati sunt. Cæsus est Florentius infami parricidio à suis anno 1296, cum annis 42 & sub tutela, & per se præfuisset.

Iohannes ejus nominis primus, Comitum decimus & sextus, Florentio V. patri proxime succedit. Vxorem habuit Elisabethem, Eduardi Angliæ Regis filiam, sed sterilem. Præfuit triennio. Obijt Harlemi ad annum 1299.

DOMVS HANNONIA.

Ioannes II, Aleidis Hannoniæ, VVilhelmi Romanorum Regis sororis filius Comitum Hollandiæ XV factus uxorem duxit Philippinam, Comitis Luxemburgensis filiam; ex qua filios tres VVilhelmum, Ioannem à Beemont, & Henricum Canonicum Cameracensem, filias autem quatuor Margaretam Arabiæ, Adelheidam Claromontij, Mariam Barbanosij Comitissas, atque Machtildim Nivellæ Dominam, habuit. Præfuit annis V. Vita excessit ad annum 1304.

Wilhelmus III. filius & successor ejus fuit. Hic uxorem habuit Ioannam, Caroli Vallesij filiam, & ex ea liberos complures, Wilhelmum, Ludovicum, Ioannem, Margaretam Ducissam Bavariæ & Romanorum Reginam, Iohannam Comitissam Iuliacensem, Philippam Angliæ Reginam, & Elisabetham. Rexit annis 33. Vivere pariter ac regere desijt anno 1336.

Wilhelmus IV, defuncto patre Wilhelmo III, Comitatum adijt, accepta in uxorem Iohanna Iohannis Brabantiæ Ducis filia: sed sterili. Præfuisse annis 8, cæsum à Frisiis anno 1245 constat.

Margareta Imperatrix Wilhelmi IV soror natu maxima, Wilhelmi III filia, post fratris mortem præfuit. Maritus ipsi fuit Ludovicus Imperator, ex quo trium filiorum Wilhelmi, Alberti, Ottonis Marchionis Brandeburgensis, & Ludovici Cracoviæ Regis, filiæque unicæ Elisabethæ Hungarorum, alij Anglorum, Reginæ mater facta est. Anno 1355 vita functa est, cum annos decem, & quod excurrit, præfuisset.

DOMVS BAVARA.

Wilhelmus V, Bavarorum Dux, & Margaretæ Imperatricis filius Comitum decimus & nonus factus est. Vxorem

habuit

habuit Machtildim, Henrici Lancastriæ Ducis filiam, ex qua tamen liberos non suscepit. Præfuit annis tribus, ad annum 1358 mentis suæ impos factus.

Albertus I, VVilhelmi frater, primo quidem Tutoris titulo, annis nimirum 30, præfuit, deinde per se. Vxor ipsi fuit Margareta Ducis Brygæ filia, ex qua nati VVilhelmus Ostervantiæ Comes & Bavariæ Dux, Albertus, Iohannes Episcopus Leodiensis, Catharina Gelriæ, Margareta Burgondiæ, Iohanna Austriæ Ducissæ, & Iohanna Bohemorum Regina. Mortua priore uxore, alteram duxit, Margaretam nomine, Adolfi Clivensium Ducis filiam, sed sterilem. Ipse præfuit annis 16, diem obijt ad annum 1303.

Wilhelmus VI, Alberti filius, uxores etiam binas habuit, priorem quidem Mariam, Caroli Franciæ Regis filiam, ex qua liberos nullos, alteram Margaretam Philippi Audacis Ducis Burgundiæ filiam, ex qua filiam unicam Iacobam suscepit. Vivere desijt anno 1417, cum annos 17, & menses 6 præfuisset.

Iacoba paterni Comitatus heres unica, annos nata 16, maritum accepit Ioannem Galliæ Dolphinum filium Caroli, sexti ejus nominis Francorum Regis. Hoc anno pene eodem sublato, secundo nubsit Ioanni Antonij Brabantiæ Ducis filium. Quod matrimonium cum ob sanguinis proximitatem, (patrueles enim erant) vix concederetur, & lis ad Papam Romanum, Martinum V, deferretur, non exspecta sententia, in Angliam profecta Hunfrido Glocestriæ Duci, & Henrici quinti Anglorum regis, fratri, se junxit. Sed conjugium hoc & auctoritate Papæ irritum factum fuit. Ioannes vita excessit anno 1427 Iacoba tertium nubsit Franconi Borsalo. quod cum indigne admodum ferret Philippus Burgondus, Franconem Borsalum in carcerem conjecit. Tandem, rebus compositis, ditiunculis aliquot Iacobæ & marito ejus ad vitam assignatis, Comitatum iudeptus est Philippus Burgundus. Iacoba Obijt anno 1436.

DOMVS BVRGVNDA.

Philippus Burgundus, filius Ioannis Burgundi & Margaretæ, quæ Alberti Bavari filia erat, Iacobæ succedit. Vxores tres duxit, Michaëlem Caroli sexti Francorum Regis filiam, vivente adhuc patre. Sed illa mox obiit, liberis non relictis. Deinde Claudiam (Bona alias dicta) filiam Roberti Comitis de Heu; quæ etiam absque liberis discessit: tertio Isabellam, seu Elisabetham, Ioannis Portugalliæ Regis filiam. Ex hac filios tres suscepit: Anthonium, I. stum, qui in flore ætatis exstincti sunt, & Karolum. Præfuit Philippus annis 34. Obiit anno 1467.

Karolus I patrem Philippum proxime excepit. Tres itidem uxores habuit. Quarum prima fuit Catharina Caroli septimi, Francorum Regis filia. Obiit illa sine prole. Secunda fuit Elisabetha, Caroli Borbonij Ducis filia, ex qua nata est filia unica Maria. Elisabetha defuncta, duxit Margaretam Richardi Ducis Eboracensis filiam. Præfuit annis 10, prælio ad Nancejum cæsus anno 1477.

Maria Karoli filia primo sub tutela Iohannis Cliviæ Ducis præfuit. Anno 1477 nubsit Maximiliano Austriaco, ex qua duorum filiorum Philippi & Francisci, qui in cunis exstincti s est, filiæque unicæ Margaretæ. Obijt Maria ad annum 1482, cum annis 5, & quod excurrit, imperasset.

DOMVS AVSTRIACA.

Philippus post mortem parentum suorum Mariæ & Maximiliani, Hollandiæ præfectus est. Vxor ipsi fuit Ioanna, Ferdinandi Hispaniarum Regis filia: ex hac nati ipsi sunt Karolus & Ferdinandus, Hungarorum Rex. Mortuus est Philippus anno MDVI, cum annos 12 rexisset.

Carolus V paternorum regnorum hæres, cum annis 44 imperasset, honorum & imperiorum satur, regna & principatus omnes tradidit Philippo III, filio ex Maria.

Philippus III ob tyrannidem, & oppressam libertatem publicam, anno 1572, ab Hollandiæ Ordinibus, judicatus est huic principatui suo excidisse.

Atque hæc quidem hactenus; quæ paucissimis versiculis Anonymus quidam est complexus. Digni certe nobis visi sunt, quorum ratio hic habeatur, ne perirent.

Theod. I.
Per quatuor decades primus dat jura Batavis.

Theod. II.
Septimum hic & decimum finit moderamine lustrum.

Arnulfus.
Quinta sed Arnoldum Phrysiis male prodidit æstas.

Theod. III.
Ter tredecim septemque hyemes Theodoricus exit.

Theod. IV.
Æstas nona diem supremum infecit ab arcu.

Flor. I.
Hebdomadas Florus geminas amisit in umbra.

Gertrudis.
Unum Gertrudis sedit viduata Decembrem.

Rob. Fris.
Octavo retinet sub consule fræna Robertus.

Gothifredus Lothar.
Temporis & medium vi Gothifredus obibat.

Theod. V.
Hebdomadem decadi Quintus Theodoricus addit.

Flor. ping.
Ac ter septenis decadem Florentius annis.

Theod. VI.
Octo lustra regit Sextus, superosque relinquit.

Flor. III.
Terque novem messes & Florus tertius implet.

Theod. VII.
Tertia post decimam te Septime finijt æstas.

Ada.
Ada semel tantum bifrontem vidit Ianum.

Guil. I.
Prime novem decies Guilielme potiris habenis.

Flor. IV.
Zelotypus Florum bis sexto sustulit anno.

Guil.

Guil. II.
Cæsar Olympiades quatuor, sed cæsus, habebat.
Flor. V.
Lustraque post septem fossus sex Quinte Novembres.
Ioannes.
Per quatuor messes Batavus regnabat Ianus.
Ioannes Hannonius.
Alter Olympiadem claudit non degener Hanno.
Guil. Bon.
Trigintaque duos fasces Bonus inde gerebat.
Guil. IV.
Nona necem quarto in Phrisia prædixit hirundo.
Margareta.
Margarita sibi gliscit nova factio lustro.
Guil. V.
Autumnis septem sedit, rapiturque Phrenesi.
Albert. Bav.
Alberto post lustra novem non defuit annus.
Guil. VI.
Tertia post decimam Guilhelmum sustulit astas.
Ioan. Bav.
Sexta Leodinum nec pasta ciconia tollit.
Iacob. Bavara.
Fæmina per decadem terris jactatur & alto.

Philippus Burg. Bonus.
Post decades ternas, quatuor Bonus addit aristas.
Carolus Audax.
Carolus hebdomadam trieteride finit in armis.
Mar. Chal.
Præcipitatur equa quinta Charlesia messe.
Maxim. Imp.
Maximus hebdomadam quinis conjungit aristis.
Philippus II.
Tantumdem proles festina morte Philippus.
Carolus V.
Carolus autumnis tredecim sex lustra coëgit.
Philippus III.
Serius, aut nunquam terris discede Philippe.

CATALOGVS VICECOMITVM.

Sub Alberto Bavaro.

IOannes, Ottonis filius, decimus tertius ejus nominis Arckeliæ dominus, anno CIↃ CCC LXXXIX.

Sub

Sub Iacoba Bavara.

Walravius, Renaldi filius, de Brederrode, &c. anno CIↃ CCCC XVII. Cæsus est Gornichemi cum vix anno præfuisset.

Ioannes, Alberti filius, Dux Bavariæ, &c. anno CIↃ-CCCCXIX.

Iacobus, Assueri filius, à Sulen, dominus de Abcoude, Gaesbeeck, Durostado, Putten, Strener, Mareschallus hæreditarius Hannoniæ sub Ioanne, Brabantiæ Duce, tutore & marito Iacobæ, anno CIↃ CCCCXXIIII.

Ioannes, Henrici filius, Burchgravius de Montfoort, anno CIↃ CCCC XX.

Sub Philippo Burgundo.

Franco, Florentij filius, à Borsselen, Eques, dominus de Borsselen, Zulen, & S. Martini aggere, pace inter Philippum Burgundum, & Iacobam stabilita, anno CIↃ-CCCC XXVIII.

Rolandus ab VVtkerck, dominus in Heestert & Heemstede, sub eodem, tradito ipsi omni Comitatu à Iacoba ad annum CIↃ CCCC XXVIII.

Hugo, Gilberti filius, à Lanoy, dominus de Zantes, Eques, anno CIↃ CCCC XXXIII.

Guilielmus, Ottonis filius, de Lalaing, Eques, anno CIↃ CCCC XL.

Goeswinus de VVilde, vulgo *Præses Hollandiæ, Zelandiæ, & Frisiæ* dictus, anno CIↃ CCCC XLIIII.

Ioannes, Ioannis filius, de Lanoy, Eques, anno CIↃ-CCCC XLVIII, Maji II.

Ludovicus à Gruythuysen, Princeps in Steenhuysen, Comes VVincestriæ, anno CIↃ CCCC LXIIII.

Sub Maria Burgunda.

Wolfardus, Henrici filius, à Borsselen, dominus Veræ, Comes Grooteveldiæ, Eques aurei Velleris, anno CIↃ CCCC LXXVII. At vero à Cabeljaviis anno CIↃ-CCCC LXXX expulsus.

Sub Maximiliano Archiduce Austriæ, & filio ejus Philippo.

Iustus de Laleing, aurei Velleris Eques, dominus de Montigny & Hantes, à Trajectensibus cæsus, anno CIↃ-CCCC LXXXIII.

Sub Carolo postmodum Hispaniæ Rege.

Ioannes, Comes Egmondanus primus, anno CIↃ-CCCC LXXXIIII. sed senio fatiscens suum alij cessit, anno CIↃ D XV,

Sub Carolo V.

Henricus, Comes de Nassau & Vyanden, Dominus Bredæ, Dillenburgi, Diestemij, Leckæ, Polanæ, Zwaluę, &c. anno CIↃ D XV, alij imperium tradidit, cum sexennio præfuisset.

Antho-

Anthonius de Laleing, Iusti filius, primus Hoochstratæ Comes, Dominus de Montigny anno CIↃDXXII Epitaphium ejus Hoochstratæ in Taxandria hoc etiamnum legitur:

QVOD ANTE SUMMVM ALTARE MOnumentum est, reconditos habet cineres heröis ANTONII DE LALAING, domini de Montigny, Destrees, de Merbes, &c. ejusque chariss. conjugis ELISABETHÆ, dominæ de Culenburgo, de Hoochstraten, de Borsalia, quibus invictiss. CAROLVS V. Rom. Imp. Aug. an. regni sui III hujus dominii Hoochstratani in Comitatus concessit erectionem, ipsis primis creatis Comitibus. Operosum hoc templum, magnis eorum impensis funditus exstructum, in Canonicorum collegium ordinatum fuit, & ad anniversarium in eo singulis annis perpetuò celebrandum, fundatum. Castro autem à primis fundamentis instaurato, Comitatus prædictus, coëmtis dominiis aliisque possessionibus, longè melioris conditionis fuit redditus. Tandem cùm memoratus ANTONIVS diversis legationibus functus, PHILIPPO Castellæ Regi, MAXIMYLIANO Imp. prædictoque CAROLO Cæs. moderno, operam fideliter impendit aurei velleris Eques creatus, Financiarum Præfectus, ac Hollandiæ, Zelandiæ, & ditionis Trajectensis Locum tenens, anno tum LX. Gandavi moritur, IIII Non. April. Anno MDXL. Ac prædicta ELISABETHA transmissis ad posteros non paucis piarum fundationum, optimorumque operum memorabilibus exemplis, à DEO Opt. Max. jam nata LXXXIX. ann. & mens. IX. Culenburgi, præsentis sæculi INCOMMODIS ERIPITVR AN. MDLV. V. ID DECEMB.

Rhenaldus, Comes de Nassau, Princeps Aurangiæ, Dominus Bredæ, &c. anno CIↃDXL. alteri cessit anno CIↃDXLIV.

Ludovicus de Flandria, Dominus de Praet anno CIↃDXLVI.

Sub Philippo II. Hispaniæ Rege.

Maximilianus de Burgundia, primus Marchio Veræ & Vlissingæ, Dominus de Brouwershaven, & Bevere, anno CIↃDLVI. Biennio rerum potitus in arce Sadeburgensi obiit.

Guilhelmus, Comes de Nassau, Princeps Aurangiæ, &c. anno CIↃD LIX. In Germaniam profectus anno CIↃD LXVII.

Maximilianus de Hennijn, secundus Bossutiæ Comes, in Guilhelmi locum suffectus est anno CIↃD LXVII.

Sub illustriss. Hollandiæ Ordinibus, post imperium Philippo abdicatum.

Wilhelmus, Comes Nassoviæ, Princeps Aurangiæ, &c. anno CIↃD LXXII. Cæsus Delfis infarmi parricidio anno CIↃD LXXXIV.

Robertus Dudlaij, Comes Lycestriæ anno CIↃD LXXXV. cum biennio tantum præfuisset, in Angliam denuo concessit.

Mauritius, Guilhelmi filius, Comes Nassoviæ, Princeps Aurangiæ, Marchio Veræ & Vlissingæ, Dominus Bredæ, &c. anno CIↃD LXXXV. Obijt anno CIↃ DC-XXV.

Fredericus Henricus, Princeps Aurangiæ, Comes Nassoviæ, Marchio Veræ & Vlissingæ, &c. in locum Mauritij fratris suffectus est anno CIↃ DC XXV. Vivit adhuc & valet (utinam æternum!) victor ille & triumphator vere augustus. obijt anno 1647.

Wilhelmus hujus Filius obijt anno CIↃDCL.

DOR-

DORDRECHTVM.

DE Dordrechti origine dubia & infirma Dominici Marij sententia. An ab Antonino Pio conditum. Vrbs Anthonia. Wiltorum terra. Gerbrandi sententia editur, & refellitur. Drecht *quid sit. Dordrecht an Durdrecht scribendum. Non esse Benefactam, ut vult Marius. An à Diderico tertio conditum. Durta flumen. Durtæ os. Varia Urbis Fortuna, casus, privilegia, immunitates, ædificia publica, eorumque origines. Viri illustres.*

PRINCIPEM ex tot clarissimis Hollandiæ urbibus Dordrechtensem hanc describendam & illustrandam sumsimus, sive quod antiquitate, sive quod loco & dignitate reliquarum ista etiam sit princeps. Tradunt nonnulli ab Antonino Pio Imperatore conditam; qui anno Redemtionis centesimo & quadragesimo, Hadriano per jus adoptionis in Romano imperio successit. Atque hujus sententiæ author nobis est Dominicus Marius Niger; qui Cosmographiæ suæ libro quarto in hæc verba scribit. *Est & opidum ab Antonino Pio conditum, Benefacta* (ita enim *nomine* (de quo postea) *quod nunc Dodrana dicitur* (ita enim vitiose cuditur, ut alibi *Levomagium,* pro *Neomagum*) *in aquilonari parte insulæ, ubi Mosa in mare vadit, quam qui habitant Dordranensij appellantur, qui & præcipui habentur. Quæ civitas egregie munita est, divitiis abundans, negotiationi maxime accommoda.* Verum si in hoc, quod de Antonino tradit, vel unum tantum laudasset spectatæ fidei & vetustatis auctorem, esset sane, quod illi communis patriæ, & præsertim hujus Vrbis nomine deberemus. Cum autem laudatus nemo sit, merito de veritate illius sententiæ dubitamus. Neque enim tanti nobis Marius, ut ipsi, sine antiquitatis suffragio, in hoc negotio, quod abstrusam adeo vetustatem spectat, habenda etiam sit fides. Quid quod & ipse vacillare visus, dum inquit, *ut fertur,* quemadmodum Sallustium in principio belli Catilinarii scribentem; *sicut ego accepi,* de Romanorum à Trojanis origine dubitare notant eruditi. Quidquid horum sit, Antoninum Pium, præter varia & præclara opera, passim ab illo vel instaurata, vel exstructa, multas etiam civitates adjuvisse pecunia, ut opera vel nova facerent, vel vetera restituerent, disertim testatur in ejus vita Iulius Capitolinus. Facit huc etiam vetus lapis, eidem Imperatori à Batavis, ob singularia ejus in Rempublicam suam merita, inscriptus: Legitur ille in augusto opere Inscriptionum Antiquarum pag. LXXIII,

FORTVNÆ AVG. SAC.
PRO. SALVTE. ITV. AC.
REDITV. D. D. N. N.
M. AVR. ANTONINI. PII.
AVG. ET. P. SEPTIMII
GETÆ. NOBILISS. CÆS.
CIV. BATAVI
FRATRES. ET. AMICI. P. R.
V. S. L. M.

Scire quoque intereſt, quod propius huc ſpectat, & obſervatum hactenus non eſt, popularis Hollandiæ Chronici Diviſ. 2. cap. XVIII, & XIX, mentionem fieri Vrbis *Anthoninæ*, vel *Antoniæ*, ut ibi manifeſte legitur, ab Antonio Columna tribuno & equite Romano, à Nerone Româ expulſo, & in hos terrarum tractus profugo, anno Æræ Chriſtianæ LXV, in Auſtrali Hollandia exſtructæ. Additur prætérea Antonij illius poſteros imperium hoc in loco obtinuiſſe uſque in annum CLXXXVI, quo à Slavis & Wiltis Antonina expugnata eſt, atque funditus ſubverſa: non longe autem poſt ab iiſdem *Wiltis* denuo inſtauratam, & *Wiltaburgi* nomine nuncupatam fuiſſe. *Wiltæ* autem, ſeu *Wilſlæ*, ad Moſæ oſtium, haud procul Andoverpia diſſitæ, & anno DCCCXXXV à Nortmannis incenſæ, meminerunt ſcriptores antiqui: *Anno* 8035, ut ſcribunt Annales Fuldenſes, *Nortmanni Antverpiam civitatem incendunt, ſimiliter & Wilſlam Emporium juxta oſtium Moſæ fluminis.* Quæ omnia, ſi vera ſunt, non niſi de Dordrechto intelligi aut poſſunt, aut debent: quamquam non ſim neſcius utrumq; & Antoninæ & Wiltaburgi nomen Trajecto ab omnibus hactenus adſcribi ſolere. Certe diligentiſſimus rerum & Epiſcoporum Trajectenſium ſcriptor Wilhelmus Heda, Hollandiam Auſtralem, *Wiltorum terram* paſſim appellat. Locum unicum è tam multis adducam; quo ad annum 1061; poſt hiſtoriam Theodorici IV, Dordraci à Leodienſibus cæſi, deſcriptam, ſic infit; *Florentius autem præmeditans ultionem fraternæ necis, concitavit in ſe rurſus Archiepiſcopum Colonienſem, Epiſcopum Leodienſem, & Marchionem Brandeburgenſem, Ducem Brabantiæ, & Comitem Gelriæ, qui omnes in pago Dordracenſi, ſive Zuyt-Hollandiæ (quæ terra Wiltorum dicitur) deſcenderunt.* Columnarum autem, ut hoc obiter ſuperaddam, gentis antiquiſſimæ ac nobiliſſimæ, frequens mentio eſt apud poſteriores Romanarum & Italicarum rerum ſcriptores, B. Platinam, Onuphrium Panuinum, alioſque. Nihil tamen ego adfirmo in denſis adeo tenebris profundæ vetuſtatis. Nobis hæc indicaſſe, atque in majorem notitiam protraxiſſe ſufficiet, in quibus eſt, quod exerat atque exerceat capitale aliorum acumen. Venio nunc ad ſententiam Ioannis Gerbrandi de prima Dordrechti appellatione atque origine: quam ex illius Scriptoris ſchedis ineditis humaniſſime nobis ſuppeditavit & ipſe vetuſtatis omnis atque antiquitatis, præſertim Batavicæ, ſummus adſertor, Petrus Scriverius. Si quis tanti facit, ut legere non dedignetur, neque nobis grave erit huc tranſcribere. Verba ita ſe habent: *Multi Slavenſium*

iverunt ultra Mosam : ubi postea civitas Dordracensis cum Suyt-Hollandia est situata. Et vocabantur Wilti isti Suyt-Hollandenses, & pecudibus, ovibus, vaccis, & equis se nutriverunt. Et in tantum postea multiplicati sunt, ut exercitum fortem ad bellandum valerent producere. In terra vero illa (ex Chronographo populari, qui hæc ad verbum descripsit, lego; *Inter vero illos) processu temporis fuit quidam dives & potens valde, scilicet anno* 805, *Dorotheus nomine. Ab isto namque Dorotheo nominatissimo opidum Dordracense suum exordium & vocabulum postmodum traxit. Sic ut diceretur in idiomate Germanorum* Dorethesdrecht, *quod* Dordracum *dicitur in Latino. Et istud opidum successu temporis crevit in tanta solemnitate, ut miranda de eodem dicerentur. Unde quidam nostri seculi egregius poëta tale carmen edidit de Dordraco:*

Salve summa plagæ Dordracum gloria nostræ,
O caput Hollandiæ splendor honos & ave.
Me fugit attribuam tibi quæ præconia laudum
Ingenuis rebus, quæ tibi sunt, variis.
Namque tuis opibus, formaque decore sorores
Vincis, finitimos divitiisque locos.
Muros sat fortes, portas & habes spetiosas,
Undique te cingit pontus & unda maris.
Es formosa magis, quam magna, duæque plateæ
Et latæ, & pulchræ sunt tibi, & egregiæ.
Iudice me tamen est aliâ sed pulchrior una;
Utpote quæ templum ducit adusque sacrum.
Ædibus es multum, domibusque referta decoris,
Sydera quæ lambunt vertice fulva suo.
Estque tibi portus pelagi formosus & altus,
Vis non parva lucri nascitur unde tibi.
Congrua vendenti es varias res & ementi:
Non longe salsis namque jaces ab aquis.
Ad te mille rates veniunt, variis oneratæ
Mercibus, innumeris rebus, & ingenuis.
Plura quid enumero? cuivis quod convenit urbi
Conspicor esse tibi magnificæque poli.
Inter cuncta queunt in te quæ mira notari,
Hæc magis arbitrio censeo vera meo.
Igne tuo lapsum fueris licet usta per ævum,
Reddita quam fueras es modo pulchra magis.
Construitur formæ templumque tibi modo miræ,
Igne quod ambustum secla per acta fuit.
Exercere viris es Martia bella peritis,
Prædita, non solitis cedere aquave, solo.
Sunt hominesque tibi sexus utriusque venusti,
Insigni cultu, qui radiantque gradu.

Porro in eodem oppido dicitur successu temporis jugulata quædam virgo, Sotheris *nomine, sed* Zuwaerdt *in Teutonico. Hæc Virgo fertur ædificasse ecclesiam Dordracensem, tribus denariis emens necessaria, & semper eos reinveniens in bursa. Quam cum jugulassent tres operarij spe pecuniæ, quâ putabant virginem abundare, & invenissent tantum*

tres

tres Denarios; ecce fons de terra prosilivit, valens contra infirmitates variosque morbos. Hujus Virginis tempus ignoratur à populo, sed fons patet in Dordraco. Hactenus Gerbrandus. Quæ quidem ejus omnia, quamvis stili inficeti, operæ pretium putavimus heic describenda, quod & vulgata non sint (neque enim in editione Suertiana comparent) & ad sequentem disceptationem nostram accuratius intelligendam plurimum lucis sint adlatura. Et si enim his omnibus carere poteramus, habent tamen, quod nos scire melius sit, quam ignorare. De Dorotheo igitur illo, viro, ut ipse vocat, nominatissimo, nihil certi habet nostri annales. Metuo ne sit à fabula & illorum hæresi, qui ubi Batonem Bataviæ, Zialandum Zelandiæ, Metellum Middelburgi, Vlissem, Vlissingæ, Syringum Siriczeæ, Rotterum Rotterodami conditores, ipsi sibi, pessimo exemplo, peperere, cornicum oculos confixisse se putant. Quæ pestis superioris sæculi litteratos, si Dîs placet, ita invasit, ut ex eorum cerebro, tamquam equo Trojano, innumeri prodierint ejuscemodi nunquam nati Heroes. Hoc pestilens sydus & politissimum illum Hadrianum Iunium quoque adflavit: qui Dordrechtum non Dorothei, sed Dureti cujusdam, gentilitia nota insignis olim viri, ferum fuisse conjicit, cujus in Historiis nostris, sed obscuram & exilem, fieri mentionem tradit. *Drechti* autem vocabulum apud majores nostros idem sonuisse existimat, quod apud priscos pureque loquentes Latinos, *forum*: non tam quod jus ibi diceretur; uti vox ipsa spirat, quam quod eo merces comportentur, ceu ad forum rerum venalium. Quasi vero *Drecht* deducendum sit à *draegen*, quod nostratibus est *ferre, portare*. Sed vellem dixisset Iunius, qua auctoritate aut ratione subnixus *Drechto* hanc *fori* significationem tribuat; quam cum hactenus nec legere, nec invenire mihi datum sit, vereor ne merum commentum, & figmentum sit hujus viri. Philippus autem Cluverus cap. XVI, de Rheni Alveis, constanter asserit; vocem *Trajecti* à Romanis opido vel vico inditam nihil aliud, quam verum fluminis trajectum, seu transmissum indicare. *Drecht* autem, vel *Trecht*, sive etiam *Tricht* voculam à Trajecto corruptam, pure puteque esse Latinam. Sed quid, vel quare Romanum nomen apud Belgas? nam quod idem de veterum Minturna, nunc *Trajecto* Italorum respondet, nullius plane est momenti. Quid enim, quod præter civitates innumeras, pagi atque vici plurimi *drechti* nomine longe demum post Romanorum tempora sint insigniti. Dordrechtum itaque sic dictum existimo à *door*, quod nobis *per*, aut *trans*, & *trecken* quod *trajicere* designat: à quo Latinorum verbo indubie & nostrum defluxit, & litteræ ac syllabæ fere eædem, nisi quod lingua nostrati paullum contractæ, aperte satis testantur. A *Trecken* autem est *Trecht*, vel, euphoniæ caussa, priori littera leviter immutata, *Drecht*, Latinis *Trajectus*. Dordrechtum autem apposite admodum hoc nomine insignitum est, ob commodissimos hic, & facilimos trajectus, inde in ulteriorem Hollandiam, hinc in Brabantiam, Zelandiam, & vicinos omnes tractus. Parili modo & ratione *Trajectum* Latine (pessime *Vltrajectum*. quis enim tam barbarus, qui dixerit *ultra traijcere*? *Tra* enim illud finale, contractum est à *Trans*, aut quod magis credo, *ultra*) *Vtrecht* autē vulgo vocamus; ab *Out*, quod *veterem* Germanis significat, & *Trecht*, de quo supra; quasi dicas *Outrecht*, & mollius *Vtrecht*. Adde quod in vetustissimis Diplomatis, & passim apud Hedam opidum hoc *Vetus Trajectum* dicatur. Ex sententia autem nostra scribendum fuerit *Dordrecht*, ut vulgo etiam fit, quamvis re-

vis reluctante admodum & exsibilante Iunio, qui exturbata veteri hac scriptura, contra Grammatistarum, ut loquitur, opinionem, *Durdrecht* cum sene Pelia in cortina recoquendum atque reponendum esse pluribus contendit. Quod enim ex augusto hujus civitatis sigillo, cujus Epigraphen hanc ponit,

SIGILLVM OPPIDANORM

IN DVRDRECHT,

sententiam suam adstruere conatur, frustra est. Neque enim hæc exigenda sunt ad indocti alicujus scribæ auctoritatem, & sigilla pro captu idiotarum, ut vocant, & opificum incisa nobis regulas scribendi non dabunt. Et mirari lubet cur non eadem de caussa *Dodrana*, *Dodana*, *Dodacum* reposuerit, quo modo hujus urbis nomen non semel exaratum invenio in Epistolarum formulis Karoli Mennicken, seu Viruli, quæ rudioribus typis excusæ sunt anno salutis M CCCC LXXXVI. Dordrechtum etiam quasi *Diderichsdrechtum*, quod à Diderico tertio, Arnulfi Gandensis filio, conditum fuerit, videri possit appellatum. Sententia hæc, vel conjectura innititur testimonio Balderici Noviomensis, Cameracensis & Atrebatensis Episcopi. Hic Chronici sui lib. 3. cap. 19. ita scribit: *Erat locus quidam silvis ac paludibus inhabitabilis, qui ab incolis Mereweda nomen accepit, ubi videlicet Mosa & Wal fluvius de Rheno effluens pariter corrivantur. Nullusque ibi preter venatores ac piscatores habitare antea consuerat, eratq; Episcoporum Trevirensis videlicet ac Coloniensis; sed & aliquot Abbatum in piscatione & venatione communis possessio. Huc nimirum Theodericus Arnulfi Gandensis filius, qui participium Monarchiæ Frisonum tenebat (quia Frisones pro morte patris, quem interfecerant, suspectos habebat) secesserat, factoque quodam municipio alienus* (forte *alieni*) *invasor ipsam terram præsumserat possidere, sed & negotiatores inibi navigantes gravissimo censu constringere.* Certe ex loci descriptione satis manifestum est, municipium hoc prope Dordrechtum fuisse à Diderico excitatum. Sequatur tamen eam sententiam, qui volet. Mihi amplissimi Iani Rutgersij Dordraceni magis adridet: qui Variis ostendit Dordrechtum ita dictum à *Dorta* flumine, atque hoc nomen disertim legi in tabulis Chorographicis; quas vidisse se scribit. Vestigium hujus nominis, imo nomen ipsum adhuc retinet pagus vicinus *Dortsmonde* dictus, id est, *Dortæ os*, ut Rupelmonda Rupelæ, Isselmonda Isalæ, & Ruremonda Ruræ ora à fluentis suis nominantur. Dortsmondæ autem meminit Regino ad annum 898, sistandum sit conjecturæ sagacissimi Scriverij, qui pro *Dursos*, ut vulgo legitur, emendat *Durtos*, vel potius *Durtæ os*. Audiamus Reginonem. *Zundibolchus,* inquit, *adjuncto sibi Odocro Comite, & quibusdam aliis cum mulieribus, parvulis, & omni supellectile in quemdam tutissimum locum qui* Durfos *dicitur, intravit, ibique se communivit. Quod cum rex cognovisset, coadunato exercitu Castrum expugnare conatus est; sed minime prævaluit propter paludes & multiplices refusiones, quas in prædicto loco Mosa fluvius facit. Dorsos* disertim legitur apud Hedam in Odilbaldo, ubi hanc Zundibolchi historiam sic enarrat: *Zuendiboldus adjuncto Odacro Comite, & quibusdam aliis cum mulieribus & parvulis, & omni suppellectile in locum tutissimum, qui Dorsos dicitur, intravit, ibique se communivit. Quod cum Rex cognovisset, castrum obsedit, nec prævalere potuit,* Quidquid horum sit, illud constat opidum esse longe antiquissimum, cujus ut & pagorum circumiacentium mentionem invenire est ad annum salutis

ſalutis natæ M LXIV, in diplomate Henrici Imperatoris, quod Wilhelmo Trajectenſium Antiſtiti conceſſit, his verbis;

In Crimpen *eidem ſanctæ Eccleſiæ confirmamus quatuor Manſus, de flumine* Ablaes *uſque* Mervvede, *inde uſque* Menkeneſdrecht *dimidietatem totius terræ cum omni diſtrictu. Item de* Riede *juxta* Mervvede *uſque* Slidrecht. *Item in* Mervvede *juxta* Dordrecht, *inde in* Duble, *inde in* Duvelhaer, *inde in* Wael, *inde iterum in* Mervvede *uſque in* Dordrecht *cum cappella noviter conſtructa de* Dordrecht, *uſque* Cordekens Hofſtadt, &c.

Ex quibus haud obſcure mihi colligere poſſe videor, auctis tunc temporis ampliatiſque Vrbis pomæriis, haud exiguam Merewedani diſtrictus, ſive officij, ut tunc loquebantur, partem, conſentientibus ejus loci dynaſtis, intra mœnia fuiſſe perductam. Ea ſane Parochialis Merewedæ *eccleſia* fuit, quæ S. Nicolao dedicata, *Nova* vulgo appellatur. Ita tamen, ut privilegia nonnulla haud contemnenda Merewedani Dynaſtæ ſibi ſervarent: quæ ab eorum ſucceſſoribus magno ære redemta, in urbani Magiſtratus poteſtatem ſunt devoluta, ut paullo poſt, ſuo loco & tempore, pluribus dicemus. De nomine urbis & origine iſta ſufficiant. Nunc cætera omnia deducemus, annorum ſetiem per omnia ſecuti. Ad quæ perſequenda priuſquam me accingam, illud adjungam: falli Dominicum Marium, cujus verba jam adſcripſimus, dum Benefactæ nomen Dordrechto tribuit, quod Hoyo erat tribuendum: Hoyo, inquam, ſeu Huyo Leodienſi, opido olim amplo & potenti, quod Benefactæ nomine manifeſte indigetat Hanzæus, Abbas Lovienſis (vixit ac inclaruit anno 990) in Geſtis Pontificum Tungrenſium, Trajectenſium, & Leodienſium cap. 38. *Dum igitur talibus inſiſteret laboribus* (S. Ioannes Agnus, XXV. Leod. Epiſc.) *quidam de tranſmarinis partibus ſupervenit peregrinus, qui viſione Angelica fuerat admonitus, ut mare tranſiret, & civitatem Benefactam ab Antonino Auguſto conſtructam deveniret, & virum Dei ex nomine deſignatum ſuper magnalia Dei inſtitueret. Is itaque multas circumquaque terras luſtrando, Benefactam civitatem quæſierat; tandem Hoyum devenit, civitatem ex nomine demonſtrato invenit, &c.*

Circa annum MXL. Didericus ejus nominis quartus, Comes Hollandiæ quintus, ſingulari injuria à Colonienſibus & Leodienſibus affectus, Dordraci omnes eorum naves ac merces, quæ frequentes tunc erant, flammis exuſſit; mercatorum plurimis etiam in vincula conjectis. Quibus intellectis Antiſtites eorum ſtatim ac ſine mora, contractis undique caſtris, junctiſque viribus, Dordrechtum improviſo adorti, & obſcuro noctis uſi, civium quorundam ſcelere, ut creditum eſt, ſive neglectu, urbem occupavere. Didericus, qui non procul tunc aberat, ope atque ſolertia Gerardi Putteni Equitis cum expedita militum manu urbem etiam intravit. Edita ibi, medio foro, gravis utrinque pugna. Ad poſtremum fuſæ fugatæque Leodienſium copiæ. Trecentos nobiliſſimos Equites eo in prælio cecidiſſe notant Annales. Poſtero die dum in publicum procedit Comes, ad locum vulgo *des Stadts-boom* dictum, arctiorem impeditioremque plateam ingreſſus, ab hoſtibus, illic in inſidiis collocatis,

telo venenato impetitus, biduo post à vulnere exspiravit. Platea hujus rei memoriam & nomen servat, *des Graven straetjen* etiam nunc appellata.

Anno MLXII cum Alardus, Brabantiæ Ducis frater, Australem Hollandiam ingressus, Florentium primum, & haud exiguam exercitus ejus partem oppressisset, Dordracenses magno animo egressi, facta irruptione, ipsum & copias ejus pene omnes ad internecionem cæciderunt: magnamque eo facto sibi famam & gloriam comparaverunt.

Anno MLXIV præclara Ædes constructa est; ut disertim testatur indiculus Ecclesiarum, quæ in Diocesi Trajectensi fundatæ & dedicatæ sunt.

Circa annum MCCX, imperante Guilhelmo, Gerardus ab Are, Diderici Trajectensium Antistitis frater, Dordrechtum undique obsedit, & majorem ejus partem incendit. Connotatum apud nonnullos invenio totam civitatem expugnatam, inque bona & ædes civium cædibus, igne ac ferro tunc temporis fuisse sævitum.

Anno demum MCCXXX vallo lapideo Dordrechtum circumductum, munitumque est: cum Duyckij, Suysii & Oemij, veteres ac patritiæ stirpes, Urbi præessent.

Circa annum MCCLXXIII, jus Stapulæ lanarum, quę ex Anglia magno numero devehebantur, ab Eduardo Anglorum Rege, haud leviter adlaborāte Florentio, Comite Hollandię ejus nominis quinto, Dordrechtensibus concessum fuit. Sed paullo post, nescio quam ob caussam, iisdem ablatum, Anglis discedentibus, qui in Brabantiam profecti Machliniæ sedes atque etiam merces suas fixerunt. Absque unico scriptore esset, qui Rhythmicum Hollandiæ Chronicon contexuit, & iisdem temporibus dicitur floruisse, hujus rei memoria nulla apud posteros exstaret. Versiculi igitur ejus, quibus historiam istam, ab omnibus oscitanter prætermissam, pro ævi sui genio exsequitur, dignissimi sunt, qui hic legantur:

Te Dordrecht in die poort,
Alsmen wel hevet ghehoort,
Die Coninck dede haer toesegghen,
Dat hy den Staepel wilde leggen
Vander wollen te Dordrecht binnen.
Daer mochte die Grave ane winnen
Vele goedts, ende sine liede.
Dit ontboot hi, en dit gheschiede
Alst vele lieden was wel kont.
Dit geduerde eene stont,
Mer niet lange, als ick verhoorde,
Want het was Ingelsche voorwoorde.
D'orloge was gevredet doe
Tusschen die Coningen, ic en weet niet hoe,
Soo dat d'Ingelsche met haer sacken
Al tote Machelen tracken,
Ende voerden haere wolle daer.
Alst die Graeve werdt gewaer,

Liet

Liet hi doen al haeren wille,
Beide lide ende stille.

Anno MCCLXXXIV, Florentius quintus à nonnullis vectigalibus, quæ vini & frumenti caussa persolvebantur, immunitatem Dordrechtensibus concessit, vel potius confirmavit his litteris;

Florentius, Comes Hollandiæ, fideli & dilecto nostro Wilhelmo à Stryen Equiti salutem. Cum pro certo nobis innotuerit cives Dordrechtenses, cum Telonium Striemondanum præternavigarent, inique vectigalia ista persolvisse, quæ vulgo Wijngelt & Brootgeldt *appellantur, nunciamus tibi & mandamus præsentibus istis litteris, ut cives præfatos à vectigalibus istis patiaris esse immunes, nec illa vel à te, vel ab aliis, tuo nomine, à præternavigantibus exigantur. Si contrarium facere præsumseris, indignissime id nos laturos præsentibus testamur. Datum anno Domini millesimo ducentesimo, octogesimo quarto, ipso Nativitatis Mariæ festo.*

Nec longe post aliam ipsis immunitatem indulsit, his tabulis expressam:

Nos Florentius Comes Hollandiæ & Zelandiæ, dominus Frisiæ, notum facimus omnibus præsentes litteras visuris, concessisse nos dilectis nostris oppidanis in Dordrecht generatim, ut si cujus oppidani bona oppignorentur vel per exsecutionem capiantur, aut ipsi sistantur, in aliorum dominorum regionibus, extra Comitatum nostrum, ut tunc absque mora, oppignorari faciant à Balivo nostro, seu judicibus nostris, Scabinis in Dordrecht, ejus domini subditos, qui oppidanis nostris, vel eorum bonis manus injecerunt, & custodiri faciant ex consilio Balivi, sive judicum & Scabinorum in Dordrecht, &c. Datum Martis die post festum paschatis, anno 1290, Middelburgi.

Anno CIↃCCXC immunitates omnes & privilegia, Dordrechtensibus ob præclara merita ab Hollandiæ Comitibus, & præcipuè Wilhelmo II, Romanorum Rege, Patre suo, concessa, Florentius quintus confirmavit, & iterum paullo post, anno nimirum CIↃCCXCIV.

Anno MCCXCIX Ioannes I. jus merces exoticas, quæ Lecca & Mereweda devehebantur, stabulandi ac sistendi, singulari beneficio, irrogavit. Litterarum formula ista est.

Nos Joannes, Comes Hollandiæ & Zelandiæ, ac Dominus Frisiæ, notum facimus universis. Cupientes dilectos & fideles nostros opidanos in Dordrecht, propter grata ipsorum obsequia, quæ nobis & antecessoribus nostris sæpius præstiterunt, & adhuc præstare conabuntur, favore & gratia prosequi speciali, ipsis tenore præsentium duximus

mus concedendum. Ut merces omnes vendibiles, quæ per Merewedam aut Leckam huc devehuntur, seu vinum, seu frumentum, seu lignum fuerit, ad forum Dordrechtense deportentur, ut vendantur ibi pariter & emantur. Mandamus propterea Telonariis nostris de Geervliet & Striemonde, qui jam sunt, aut postmodum erunt, ne præternavigare aliquos permittant, nisi prius syngrapha, è taberna nummularia, quæ Dordrechti est, petita testentur se illas merces suas Dordrechti emisse. Concedimus etiam mercatoribus omnibus, Germanis, Anglis, Brabantis, Flandris potestatem libere & tuto Dordrechtum veniendi, & ibi mercaturam exercendi: exceptis illis, qui adversus nos aliquid commiserunt, aut conscij sunt cædis Patris mei, cujus animam deus habeat, &c. Datum anno 1299.

Privilegium illud in hunc usque diem conservatum sæpius postea Hollandiæ Comites confirmarunt: Ioannes II ab Avesnes, Hannonius, anno CIↃ CCC, Wilhelmus IV anno CIↃ CCCXLIV. ampliarunt Margareta anno CIↃCCCXLVI, XXX Iulij, eadem anno CIↃ CCCL, VII Martij, Wilhelmus Bavarus anno CIↃ CCCLV, XV Maij, & Iunij XXVIII, Albertus, Tutor Hollandiæ, anno CIↃ CCCLXIX, & ejusdem sæculi anno LXXIIII, ac post mortem fratris Comes anno CIↃ CCCXCIII, Guilhelmus ab Ostervant anno proxime consecuto, Martis die post S. Victoris, Karolus V. Romanorum Imperator anno CIↃ IↃXL, Octobris die XVIII.

Est autem Sapula jus, quo potestas conceditur aliunde invectis mercibus quasi manum injiciendi, ab instituto cursu retrahendi, ac denique ita sistendi, ut nõ prius quam publico foro divenditæ ibi fuerint, alio transferantur. Ita autem dicitur à *Stapelen*, quod in unum aliquid coacervare designat.

Anno insequẽtis sæculi primo, Iohanne II. Hannonio rerum potiente, Hollandiæ Australis Balivus, Alandus nomine, in nonnullos cives, qui conjurationis in comitem rei ferebantur, exercere quæstionem summo opere annisus est; sed diu frustra. Obstabat enim privilegium, jam olim civitati irrogatum, quod ita se habebat. SI QVIS VRBIS CIVIS ALICVIVS SCELERIS, QVANTVMVIS ENORMIS, REVS SIT, DE ILLO NON ALIBI, QVAM DORDRECHTI, AB EIVS VRBIS PRÆTORE ET SCABINIS INQVIRATVR, POENÆVE SVMANTVR. Senatus tamen, quamquã invitus, publicæ tranquilitatis ergo consensit. Cæterum omnia repente turbavit Comitis adventus: qui, una cum Wolphardo Veriensi, illorũ nomina tradi sibi voluit, in quos crimen intendebatur. Quod cũ contra fas collegij, & jus civitatis esse intelligeret, morẽ suo Principi non gessit Senatus. Comes animi & irarum plenus Hagã contendit. Missi ad eum à Dordrechtensibus legati petentes locũ ac diem colloquio decerneret, velle se caussæ suæ æquitatem omnibus probare. Tandẽ Delphis, stato die, in unum partes convenere. Ibi publice Dordracenses testabantur, se fide in Principem suum & obsequio nullis facile concessuros. Cæterum in hac caussa, reclamantibus privilegiis, se morem ei gerere non posse. Non sua tantum, sed cæterarum omnium civitatum interesse, ne concessa jam olim à majoribus ejus privilegia tam temere interrumpantur. Sed nihil ad reconciliandam pacem actum est. Co-

est. Comes indicto Dordrechtensibus bello, & evocato ingenti exercitu, Vito Haemstedio arcem Puttenam insedendam dedit. Nicolaus Catsius Ablasserdamum cum parte copiarum occupavit. Alandus Sliderſdrechti castra posuit, & castellum ibi opere manuque validum exstruxit, quo, insessis omnibus viis, interclusam urbem commeatibus prohiberet. Sed Wolphardo in Hollandia cæso, soluta obsidio, & Alandus Dordrechtū deductus à multitudine oppressus est.

Ferunt anno M CCC S. Sotherim tribus tantum denariolis primariam Dordrechti ædem in honorem Deiparæ virginis exstruxisse: quos in operas expensos, rara felicitate, in loculis denuo repositos dicitur invenisse. Historiam, an potius fabellam, latius exsequitur Ioannes Leydensis, cujus verba paullo ante adscripsimus. Calidi fontes illi, nisi ego fallar, quos ætate sua Dordrechti adhuc exstare scribit Gerbrandus, huic rei occasionem dedere. Cum enim viderent nonnulli aquas illas plurimis ad sanitatem conferre, & auctâ, ut fieri solet, fama, hominum undique adfluentium frequentia celebrari, facile historiolam hanc, pro illorum temporum pietate, sunt commenti, de facilitate credentium securi. Sotheris & Zuwardæ inditum Virgini cognomentum. Sotheris *salvatricem* Græcis designat. Nomen hoc plurimis olim fœminis inditum fuisse colligere est ex inscriptionibus antiquis. Talis illa:

D. M.

CRESCENTIÆ. FILIÆ. DVLCISSIMÆ
FECERVNT. CRESCENS. PATER. ET
SOTHERIS. MATER.

S. Sotheris meminit Baronius in Martyrologio Romano. 10 *Februarij*, inquit, *Romę, via Appia, S. Sotheris virginis & Martyris; quę, ut scribit S. Ambrosius, nobili genere nata, parentum consulatum & præfecturas ob Christum contemsit; jussaque immolare, non acquiescens graviter & diutissime alapis cæsa est; & cum cętera quoque pęnarum genera vicisset, percussa gladio, lęta migravit ad sponsum.* Plenius in rem nostram & planius Ioannes Molanus Additionibus ad Vsuardum: *Eodem die* (nempe 10 Februarij) *Dordraci S. Surę Virginis & martyris commemoratio, sed nomine Soteris, quod Latine interpretatur Salvatrix.* Quæ Baronij & Molani verba dubitare me non sinunt totam pene Romanæ Sotheris historiam huic Dordrechtensi esse adscriptam. *Zuwarda* vel *Zura* dicta est à *Zuveren*, quod *mundare, purgare* nobis designat. Calidum fontem illum quod attinet, præter Gerbrandum Chronographus etiam popularis sua ætate adhuc visum fuisse testatur. Puteum S. Suræ, ecclesiæ contiguum, suo etiam tempore exstitisse refert Guilhelmus Lindanus, Dordracenus, & Ruremundæ Præsul. Nec mirum id adeo videri debet. Tepentes ejusmodi aquas plurimas olim in Hollandia Frisiaque fuisse, ut Egmondæ, Heiloæ, Dockingæ & alibi, tradunt nostri annales.

Anno M CCCII Franciscanorum Monasterium Dordrechti conditū est: quo & Augustinianorum collegij fundamenta jaci cœpta sunt: quod postmodum, anno scilicet M CCCXXV, à Guilhelmo bono consummatum & dotatum, ac anno M D X I I incendio absumtum est.

Anno M CCCXXVI S. Agnetis Cœnobium excitatur. Suberat illud Capitulo Monasterij Wijndesheymsis in Transisalania; virginibus primariæ nobilitatis, quæ illud olim incolu-

coluere, satis clarum. Ædes ejus anno MCCCCXLII est instaurata.

Anno MCCCXXXII vetuit Wilhelmus Comes, ne quis cultrum vel Knyphonem gerat Dordrechti. A qua tamen lege immunes erant, Equites, nobiles, Balivus Suyt-Hollandiæ, Prætor urbis, eorumque apparitores.

Ad Annum MCCCXXXVIII gravi incendio urbs afflicta fuit. quo cum haud exiguum damnum illatum civibus esset, Wilhelmus Hannonius ipsis concessit, ut naves illæ omnes, quæ ab Oosterlingis per Mosam devehebantur, non aliò, quam Dordrechtum appellerentur, ibique merces vænum exponerentur. Exaratæ in hanc rem ejusmodi tabulæ.

Wilhelmus Comes Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Dominus Frisiæ; notum omnibus facimus, nos bonis & dilectis nostris oppidanis in Dordrecht, propter officia, quæ nobis sæpius præstiterunt, &c. & grave damnum, quod nuperum incendium illis inflixit, concessisse & concedere, volentes ut Coggæ atque naves adeo omnes, quæ in Mosam ex Austrasia descendunt, Dordrechtum, tanquam ad forum summum appellantur, ibique merces divendantur. Datum Montibus Hannoniæ, die XXII *Augusti,* MCCCXXXVIII.

Vnde haud dubie factum est, ut paullo post, anno nempe MCCCLIV, Mercatores Orientales pene omnes, qui Brugis in Flandria sedes jam ante fixerant, & ob dessensiones inter ipsos & Flandros exortas jam emigrabant, Dordrechtum se conferrent. Quamquam postea missi à Flandris ad Lubercenses legati, ut mercatores illi, rebus omnibus utrimque compositis, Brugas denuo repeterent, dicantur impetrasse.

Anno MCCCXXXIX, Ædes primaria Dordrechti exstructa & dedicata est. In cujus rei memoriam verba hæc aureis litteris turri inscripta leguntur: FVNDATA SVM ANNO HIESV MCCCXXXIX, IVNII XVI. INCENSA CVM ALIIS ANNO MCCCCI, IVNII XXVIII.

Idem Wilhelmus anno MCCCXLII Dordrechtensibus Ius Stapulæ in vina, quæ ex superiori Germania devehebantur, concessit hoc fere modo, ut vina ejusmodi per totum octiduum maneant ac præstolentur Dordrechti, nisi interea temporis divendantur, exceptis illis, quæ Coloniæ, aut alibi à liberis civitatibus suis emta essent, quæ unicuique domum & urbem suam deferre licebat, quamvis Dordrechti exposita non fuissent. Potestatem etiam sibi servabat immunitatem illam omnibus concedendi, quibus vellet, cavebatque præterea, ut cives Dordrechtenses eodem jure, hac quidem parte, quo reliqui mercatores, tenerentur. Litteræ scriptæ sunt Hagæ Comitis, Festo S. Catarinæ, anno proxime jam dicto. Biennio post iterum Dordrechtensibus confirmavit, ut *Koggæ*, *Severę*, *Hulcę*, atque aliæ id genus naves, quæ è mari in Mosam delaberentur, Dordrechti stabularentur, exceptis illis, quæ Flandriam cogitarent: Testabaturque præterea se privilegium hoc Dordrechtensibus in æternum pro se & successoribus suis obtinendum concedere, dabatque Balivo, quæstori, & reliquis judicibus Suyt-Hollandiæ in mandatis, ut hac quidem in parte, necessitate eorum operam flagitante, Dordrechtensibus adversus

versus delinquentes opitularentur. Litteræ istæ datæ sunt Dordrechti, feria quinta post festum nativitatis Mariæ. Testes erant Iohannes Hannonius, dominus de Beaumont, Wilhelmus à Duvenvoorde, dominus de Oosterhoudt, Henricus de Brederode, Daniel à Merewede, Iohannes ab Egmont, Iohannes à Polanen, dominus de Leck, Didericus à Brederode, Herbarnus à Riede, & Tielmannus de Meulenaer.

Non longe etiam post idem VVilhelmus publicis tabulis testatus est, velle se ut mercatores naves, quæcunque Mosam, Vahalim, Isalam, Leckam, Merewedam adscenderent, vel descenderent, Dordrechtum primum appellerent, ibique merces suas exponerent: salvo tamen jure & immunitatibus Middelburgo, ac Zyriczeæ, primariis Zelandiæ opidis, olim concessis. Quidquid autem à Dordrechtensibus adversus delinquentes perpetraretur, ratum se id omne ac gratum habiturum, & insuper auxilio suo adfuturum promittebat. Scriptum hoc est Hagæ Comitis, anno 1355, die Maij XV.

Anno MCCCLXIII gravissima lis dicam, an pugna, inter Arckeliensis dynastæ subditos, & Dordrechtenses exorta est. Illis enim privilegium ab Alberto sibi concessum objicienribus, quo ab omni Stapulę Dordrechtensis jure immunes renunciabantur, proque eo acriter contendentibus, Dordrechtenses aliquot eorum naves vi cepere. Indigne id admodum tulit Otto, Arckeliensium dynasta; qui iracundiam tamen ad tempus repressit. Donec, arrepta occasione, ad vindicandam injuriam, quam gravissimam suis illatam credebat, plurimas Drodrechtensium naves, quæ vino onustæ per Rhenum vehebantur, improviso cepit: & vinum omne partim in Rhenum defluere passus est, partim distribuit inter suos. Atque ab eo tempore nunquam motus iste amplius exarsit.

Anno eodem, adlaborante Alberto Bavaro, collegium Decani, & duodecim Canonicorum in majore Vrbis ecclesia, in qua aræ quadraginta duæ exstructæ erant, institutum est.

Anno MCCCLXXXII ædes illæ, quæ curiæ loco hodie sunt, in usum mercatorum, qui, Brugis relictis, magno numero Dordrechtum confluxerant, exstruebantur.

Anno MCCCXCI gliscente indies magis magisque discordia inter nonnullas Hollandiæ civitates & Arckeliensis Dynastæ subditos, ac Dordrechtenses ex altera parte, cum hi jure stapulæ omnes teneri contenderent, &, illis acriter obnitentibus, naves eorum sisterent, ac Dordrechtum deferrent. Comes Albertus Bavarus his motibus tempestive obviam eundum ratus, omnes Hagam stato die convenire jussit, ut perspectis litteris monumentisque publicis, quibus singuli caussam suam tueri nitebantur, quid faciendum esset, recte & ex fide judicaret. Dordrechtenses morem Comiti non gerentes, Hagam ea de caussa venire detrectarunt. Comes singulis accurate expensis, ad tollendum omne incommodum, bene longum instrumentum fieri curavit, cujus, ne omnia adscribam, pręcipuum argumentum hoc erat:

Harle-

Harlemum, Delfum, Leida, Alckmaria, Amstelodamum, Rotterodamum, Schiedamum, S. Gertrudisberga, OudeWatera, Vlardinga, s'GraVesanda, Naerda, Medenblicum, Enckhusa, Briela, dilectus cognatus noster Otto, Dominus in Arckel, cum opidis suis, & opidanis de Gorichem, & pagi nostri Ackersloot, Wtgeest, & Wormer ab omni Stapulæ Dordrechtensis jure liberi & immunes sunto.

Litteras istas postmodum etiam confirmavit Wilhelmus Bavarus, Comes de Oostervant. Tabulæ ejus confectæ sunt Hagæ Comitis, anno 1394. feria tertia post festum S. Victoris.

Anno autem MCCCCX, bello inter Iacobam Bavaram, & patruum ejus Ioannem Bavarum exorto, quo in duas partes discessit Hollandia, Bavarum Dordrechtenses sequebantur; ad injurias vicinorum assiduis excursionibus sic satis promti. Ad hos coercendos Ioannes Brabantiæ Dux, cui tunc nubserat Iacoba, valido exercitu Dordrechtum circumsedit. Nec cives, quidquid ad eludendam vim hostium excogitari poterat, segnitur exsequebanter. Ad postremum porta egressi, pleno gradu & instructa ad dimicandum acie Brabantos excivere. Primo ardore prælij signa & terga obvertunt, tamquam fugientes, relictis, qui propinqua mœnibus loca insiderent. Brabanti quasi omnium victores avidius insequuntur: quos jam prætergressos atque incautos in insidiis collocati à tergo oppressere. Illi tanta suorum clade perculsi, trepido agmine, ac magna impedimentorum parte relicta, in Brabantiam denuo concessere. Paullo post res utrinque compositæ sunt; strenue ad id laborante Philippo Charlesio, Ioannis Burgundi filio, convenitque ut Ioannes Bavarus Dordrechtum cum Suyt-Hollandia universa, atque etiam Rotterodamum, quod jam occupaverat, in feudum teneret. Vnde à Ioanne Brabantiæ duce, & uxore ejus Iacoba ejusmodi litteræ ad Dordrechtenses transmissæ sunt:

Nos Ioannes Brabantiæ, &c. ac Iacoba BaVariæ Duces, significamus Vobis, qui Dordrechtum, Roterodamum, ac BaliVatum pagosque Suyt-Hollandiæ incolitis, nos præsentibus litteris Vos absolVisse pro nobis & successoribus nostris, ab inauguratione & juramento, quod nobis ex debito Vestro præstitistis, Volentes ut dilectum patruum nostrum, Ioannem BaVariæ ducem, & heredes ejus, pro legitimo domino Vestro, ex officio Vestro, recipiatis & agnoscatis, juxta reconciliationis formulam, quæ inter nos conVenit. Et ut hæc nostræ confirmationis auctoritas rata & inconVulsa permaneat præsentes litteras, sigilli nostri impressione insigniri jussimus. Actum Worichemi, anno Dominicæ incarnationis MCCCCXVIII, 1 *Aprilis.*

Vnde Ioannes Bavarus XXIII Iulij, ejusdem anni, solemniter Dordrechti inauguratus est. qui ipse Dordrechtensibus, quod durantibus his motibus strenue ipsi essent opitulati, varia privilegia & immunitates concessit. Omnia recensere supervacuum putavi; articulos potiores subscribam.

I. Balivi,

I.

Balivi, Dijck-gravij, Quæstoris, Prætoris, & Telonarij munus nemo obtinebit, nisi Dordrechti habitet, ibidem legitime, seu ex justo toro prognatus.

II.

Tribunal, seu forum judiciarum Baliuvatus Suyt-Hollandiæ, & Dijck-graviatus Waerdæ majoris (vulgo *de Groote Waerdt*) *non alibi celebretur, quam Dordrechti. Præterea Balivi & Dijck-gravij præfati, captivos suos non alibi incarcerent, quam Dordrechti. Quia jam à longo retro tempore sic constitutum & usitatum fuit.*

III.

De Moneta nostra Suyt-Hollandiæ nihil à nobis constituetur, nisi ex consilio & ordinatione concilij nostri: Nec alibi illa usurpabitur, quam Dordrechti.

IV.

Nemo ad Vrbis Magistratum admovebitur, nisi Dordrechti natus; & toto decennio jure civium, quod vulgo *Poortrecht dicitur, ibidem usus, vel legitimo connubio consecutus sit.*

V.

Iura Suyt-Hollandiæ à prædecessoribus nostris irrogata, non innovabimus aut mutabimus nisi ex consensu & voluntate civitatis de Dordrecht.

VI.

Si prætorem Urbanum vel peregre proficisci, vel vita defungi contingat, & judicium ferendum sit, alium pro tempore creabit Magistratus, donec alius à nobis fuerit constitutus.

VII.

Licebit ipsi facinorosos omnes, terra & aqua, per universam Suyt-Hollandiam captivare, & Dordrechtum incarcerandos deferre.

VIII.

Castellanum nullum urbi & arci Gertrüdisbergensi præficiemus, nisi legitimis parentibus prognatum, & nobis præsentibus in manibus Magistratus Dordracensis juramentum præstet, nihil se facturum unquam adversus jura, privilegia & immunitates Dordrechto ac toti Suyt-Hollandiæ à prædecessoribus nostris olim concessa.

Acta hæc & transacta sunt Dordrechti XXII Iunij, anno MCCCCXVIII. Balivatus Suyt-Hollandiæ quantæ dignitatis jam olim fuerit alibi diximus, cum de partibus, in quas Hollandia vulgo findi solet, ageremus. Munus illud à nobilissimis quibusque semper administratum fuit. Vnde eorum indiculum, partim ex actis tabulisque publicis, partim ex historia collectum his putavi attexendum:

Ægidus de *Voorschoten*, anno 1252.
Iohannes de *Renes*, dominus de Goude & Haemstede anno 1285.
Alandus N. à Dordrechtensibus cæsus anno 1300.
Driefo à *Meye*, anno 1303.
Ioannes à *Zijle*, anno 1310.
Ioannes à *Zassenheim*, nunc *Zassen*, anno 1330.
Wilhelmus à *Zierickzee*, anno 1331.
N. *Queeckel*, ut nonnulli putant, ob vaccam rustico suffuratam capite multatus anno 1336.
Herbarnus à *Riede*, Eques, anno 1348.
Ioannes à *Drongelen*, Eques, anno 1355.
Titelmannus *Oem*, anno 1358.
Ioannes à *Leyenburch*, anno 1365.
Didericus ab *Houweningen*, Eques, anno 1368.
Herbarnus à *Liesvelt*, Eques, anno eodem.
Paulus ab *Haestrecht*, Eques, anno 1384.
Arnoldus à *Dussen*, Eques, anno 1394.
Philippus nothus de *Culenborch*, anno 1405.
Philippus nothus de *Leck*, anno 1407.
Ioannes *Venedeau*, anno 1408.
Claudius de *Toel*, anno 1412.
Didericus de *Merewede*, Eques, anno 1414.
Didericus à *Liesvelt* anno 1439.
Didericus à *Does*, anno 1445.
Florentius à *Dussen*, anno 1450.
Georgius ab *Eemkercke*, anno 1456.
Petrus de *Anocque*, anno jam dicto.
Iacobus *Tot*, anno 1459.
Wilhelmus de *Pricker*, anno 1465.
Ægidius Adriani anno 1468. cæsus anno 1481.
Adrianus Iohannis, anno 1470.
Daniel de *Praet* & *Moerkercken*, dominus de *Merewede*, Eques, anno 1475.
Witmannus à *Swindrecht*, anno 1477.
Iacobus *Oem*, dominus de *Wijngaerden*, Eques, anno 1483. & frater ejus
Didericus *Oem* à *Wijngaerden*, anno 1490.
Petrus *Schoock*, anno 1510.
Florentius de *Coulster*, anno 1512.
Iohannes de *Minnebeecke*, anno 1517.
Isbrandus de *Coulster*, anno 1521.
Iacobus *Queeckel*, anno 1537.
Georgius de *Lindt*, alias *Mol*, anno 1559.
VVilhelmus à *Nieuvelt*, &c. anno 1580.
Ioannes *Wenssen*, moritur anno 1588.
Iacobus *Muys* ab *Holy* anno 1589. & filius ejus
Arnoldus *Muys* ab *Holy* anno 1593.
Pompeius de *Roevre*, dominus de *Hardincxvelt*, anno 1626.

Monetam autem quod attinet, cujus mentio in proxime ricitato Ioannis Bavari diplomate, ea jam olim Dordrechti constituta fuit. In litteris veterrimis moneta Dordra-

Dordracensis passim memoratur, & præ cæteris

Grotæ, grossi, singuli valent ortgenis duobus, & assi Romanorum respondent, ut volunt quidam.

Floreni,

Placcæ, stufero videntur valuisse: & ejusdem nominis valorisque monetam hodieque agnoscunt Lusitani.

Wilhelmi Scutati, ita dicti, quod à Wilhelmo Bavaro, qui Hollandiæ præfuit anno 1351, cusi sint.

De his alijsque æreis, argenteis, aureisque nummis, ab Hollandiæ Comitibus Dordrechti olim cusis, singularem libellum scripsisse dicitur Erasmus ab Houwelingen, ipse Dordracenus: In quo singulorum formas, figuras, & circumscriptiones accurate expressit. sed quæsitum diu invenire non licuit. Habet autem Dordrechtum, præter alia variaque ornamenta, huic rei dicatas ædes splendidissimas; à Carolo V. Cæsare, uti ex inscriptione conjicio vel instauratas, vel exstructas, quod ipsum tamen pro certo adfirmare vix ausim. Epigraphe officinæ Monetariæ est ista:

MONETA
DIVO. CAROLO. V. CÆS.
DIT. IS. DE. MVNTE. DES. ROOMS.
KEISERS, &C. ENDE. GRAEFELICHEITS
VAN. HOLLANDT.

Sed longius progressus illud silentio transivi, quod neutiquam erat prætermittendum. Anno Domini MCCCIV Dordrechtensium præcipuè illuxit fortuna & virtus, cum perculsis reliquis aut captis civitatibus, hinc Flandrorum, inde Brabantorum irruptionibus, illis ad populationem agrorum, his ad urbium excidia conversis, tota Hollandia intremuit, omnique genere discriminum, civilibus, terrestribus ac navalibus bellis omne imperij corpus esset agitatum. Atq; hæc est illa ætas, qua immota adversus vim omnem atque invicta, nobile illud VIRGINIS meruit cognomentum. Equidem inter medios hostium furores, inter tot aliarum sororum suarum stupra & neces, quę ludibria corporum jam deflebant, illibatum conservavit intemeratæ suæ florem virginitatis. Imo potius dicenda est mater, quod tamquam fæcunda parens, imprægnante Fortuna, tot præclaros illa tempestate enixa sit, & dignissimos æternitate sæculorum triumphos. Ioannes enim Brabantię Dux totius Australis Hollandiæ jam potitus, in Dordrechtum, auctis admodum copiis, omnem belli molem convertit. igni fere grassabatur, haud exigua Vrbis parte incensa. Dies erat à prima oppugnatione

natione decimus, quo cives, Duce Nicolao Putteno, viro non animi ſolum vigore, ſed etiam corporis viribus excellente, inopinato Brabantos aggreſſi ſunt: quos exutos caſtris diſſipatoſque, fines hoſtium ingreſſi, expedita manu Sylvam Ducis uſque ſequebantur. in quam, agrorum atque vicorum populationibus non contenti, faces, glandes ac miſſilem ignem jaculabantur. Reverſi, prædâ hoſtium graves, Gertrudoberga pari animo & impetu Brabantos exturbant. Mox etiam in Flandros arma vertunt; quos elatos animis ingentibus, & per diverſa palantes, eadem virtute & felicitate prope Iſelmondam invadunt. Ad duo Flandrorum millia illo prælio cecidere. Alij fugam per diverſa petierunt. Parum etiam abfuit, quin dux ipſe caperetur. Ita eodem tempore à potentiſſimis ac bellicaciſſimis hoſtibus bis victoriam poſteris memorabilem Dordrechtenſes reportarunt.

Anno MCCCCXXI, die, qui S. Eliſabethæ ſacer tunc erat, fœda clades non Dordrechtum modo à continente avulſit, ſed totam pene Suyt-Hollandiam inundavit. Cauſſam ejus rei alij aliam adducunt. Nonnulli ruſtici cujuſdam ſcelere procuratum id fuiſſe tradiderunt. quidam atrociſſimam tempeſtatem narrant, aggere, qui inter Gertrudiſ bergam & Dordrechtum medius erat, ventorum & aquarum violentia perrupto. Verum ego omnium iſtorum malorum non aliam cauſſam eſſe exiſtimo, quam diploma Wilhelmi Bavari, quo, anno 1414, XX Februarij, Zevenbergæ Domino, & officiario in Wielſdrecht, conceſſit, ut aquæductus, *Zijla* vulgo dictus, præcludi antea ſolitus, poſthac recluderetur, quoties Wieldrechtenſes opus eſſe judicarent, Heemradiis, aut Dijckgraviis non conſultis. Vnde factum eſt, ut cum aquæductus iſte negligentius haberetur, accedente tanta tempeſtate, quantam jam dixi, objicibus disjectis, omnia facile potuerint inundari. Atque in memorati jam diplomatis memoriam & exſecrationem hi verſiculi vulgo circumferuntur:

Perdidit hoc diploma homines, armenta, gregeſque,
Septuaginta duos pagos, & florida rura.

Chronoſtichon autem hoc;

VVIeLdreCht MaCh VVater beCLagen.

Vernaculum alterum notatum invenio:

TVVee en tſeVentICh dorpen ſynderMet ſneLder ſpoet
Ontrent DordreCht onder ghegaen door de hooChte
des VLoet:

Vt item illud Cl. Iunij.

DVrdreChto InCVbVIt VIs atroX InCIta
VentIs,
Vrbs qVa dIßILVIt protInVs haVſta MarI.

Præter arces & ædes nobilium complures, plus quam centum hominum millia, cum pagis ſeptuaginta duobus, inundatione perierunt. Pagorum nomina, quæ oblivionem vitarunt, ſunt iſta:

Werckendam

Werckendam,
Duſſen Munſterkerck,
Duſſen Muylkerck,
Beſoyen,
Sprangh,
Cappel,
Zydewijn,
Nederveen,
Groot Waſpick,
Kleyn Waſpick,
s' Gravenmoer,
Raemſdonck,
Driemijlen,
Stanthaſen,
Hooghe Swaluwe,
Leege Swaluwe,
Nieuwervaert,
Meruwede,
Crayeſteyn,
Lang Ambacht,
Cort Ambacht,
Houweningen,
Dubbeldam,
Mijl,
Leyder ambacht, nunc *Schravendeel*
Poelvvijck,
Putterſhoeck,
Mijn s' Heeren-lant van Moerkercken
Heynkens oort,
God-ſchalcx-oort,
Weede,
VVeedenbroeck,
Strien,
S. Antonij Polder,
De VValen, nunc *Heynen-oort,*
Riede,
Nieukerck,
Ooſtbarendrecht,
VVeſtbarendrecht,
Carniſſe,
Pendrecht.

Hi omnes ſenſim, partim ſponte, cedentibus aquis, partim induſtria incolarum, emerſerunt, & florent. Reliqui ſepulti adhuc jacent: quales ſunt:

VVollebrantſkerck,
Cruyſkercken,
De Neſſe,
Aloeyſen,
Almſvoet,
Eem, Eemkerck,
Vyt-alm,
Aertſbergen,
Op-alm,
Houckeniſſe,
Almonde,
Dubbelmonde,
Tvvintich Hoeven,
VVieldrecht,
Geraert-Monnen-Strijen,
Strienmonde,
VVieleſtein,
VVielnes,
Tolloyſen,
Achthoven,
Sloter-oort, aut *Clooster-oort.*

Monasteria autem duo absumta sunt:

Heistebacchense N.

Emesteynense ordinis S. Augustini, seu fratrum de Eremo.

Ac statim quidem, sedente tempestate, & aggere, qua parte lacer erat, denuo instaurato, pagi sexdecim emersererunt. *Verum avaritia* (ut notat & loquitur Reynerus Snoyus Goudanus) *quæstorum, aggerantes mercede fraudantium, ulterius desijt opus se porrigere: quamquam feratur, Mosæ æstum congestos recens cespites penetrasse, spemque conficiundi operis reliquam navantibus accidisse. Ita violentia fluvij, nostrorumque socordia pulcherrimus quondam ager, nec seritur, nec metitur, cum tamen opis haud magnæ fuerit, his præsertim æstatibus, quæ solito nobis ferventiores contingunt, arte quavis eum sanum ac siccum reddere.*

Anno MCCCCXXXVI Zwederus, Trajectensium antistes, à Rodolpho expulsus, Episcopalem sedem suam Dordrechti fixit, atque ibidem ab Hollandis, Frisiis, & Gelris pro legitimo & vero Episcopo agnoscebatur.

Anno MCCCCXLVI controversia inter Dordrechtenses, & alias borealis Hollandiæ, ac occidentalis Frisiæ civitates de jure Stapulæ repullulascente, Philippus Burgundus, boni publici ergo, conditiones istas adjecit.

I.

Quotquot per Merewedam aut Leckam descendent, eademque flumina adscendent, merces vehentes, quæ juri Stapulæ subjiciuntur, quales sunt frumentum, pisa, fabæ, vinum, sal, lignum, carbones, calx, molendina, scandulæ, lupus salictarius, ustrina, aliaque id genus, Dordrechti absque ulla exceptione stabulabuntur.

II.

Ligna tamen, quæ ad ædes sacras spectant, libera censentur.

III.

Quotquot Hollandiam vel Zelandiam inhabitantes Isalam vel adscendent, vel descendent, Dordrechti cum mercibus suis stabulari non tenebuntur: ita tamen ut nullum sal extra regionis limites evehatur, nisi Dordrechti primum expositum fuerit.

IV.

Quotquot Hollandorum vel Zelandorum naves per Mosam ingredientur, Dordrechti stabulari non tenebuntur. Si autem in istis navibus bona nonnulla vehantur, quæ ad Hollandos vel Zelandos non pertinent, Dordrechtum plenis velis devehentur.

V.

Nemo bona ista, quæ per Slusam Gildenburgensem invehen-

vehentur, & Stapulæ juri subjecta sint, in Hollandia Zelandiave emet vel divendet, nisi Dordrechti primum exposita fuerint.

VI.

Cives Dordrechtenses iisdem legibus, & conditionibus, quibus cæteri, tenebuntur.

Qui secus faxit triennij exilio, & sexaginta aureorum Philippicorum Equitum summa mulctabitur. Datum Hagæ Comitis XV *Octobris, anno* 1446, *Secretario Ioanne de Swieten.*

Circa annum Domini MCCCCLVI gravi & fortuito incendio duo millia ædium cum Halla (ita vocantur ædes publicæ, ad quas convenire mercatores solent) Nosocomio & præcipua S. Mariæ ecclesia, sunt absumta. Meminit hujus Versificator ille, quem laudat Gerbrandus:

Igne tuo lapsum fueris licet usta per ævum,
Reddita quam fueras es modo pulchra magis.
Construitur formæ templumque tibi modo miræ,
Igne quod ambustum sæcla per acta fuit.

Observandum hic est Vrbem & Ædem sacram hujus versificatoris tempore, ut ipse non obscure innuit, fuisse instauratam. id est circa annum 1490. Vocat enim illum Gerbrandus egregium, si Musis placet, sui sæculi Poëtam. Floruit autem Gerbrandus anno illo, quem proxime jam dixi. quo qui incendium hoc contigisse volunt, longius aberrant. Meminit enim ejus Æneas Sylvius, postea Pius Secundus dictus; quem anno 1464 objisse constat. *Hollandrinorum,* inquit cap. XXXVI de Europa, *præcipui Dodracenses* (male ita legitur pro *Dordracenses*) *habentur. Ea civitas est egregie munita, dives opum, negotiationique maxime accommoda: cujus haud parvam partem anno superiore incendium absumsisse relatum est. Incuria civium id evenisse constat: quamquam pleraque miracula referantur, quæ prætereo, quia non satis digno testimonio comprobantur.*

Anno MCCCCLXXVII, Goudani, relictis reliquis Borealis Hollandiæ civitatibus, & prætermisso privilegio, quo, anno MCCCLXCI, Albertus Bavarus à Stapula Dordrechtensi immunitatem ipsis concesserat, cum Dordrechtensibus ad decennium convenere hac formula:

Nos Consules, Schabini & Senatores de Dordrecht ex unâ, Et nos Consules, Schabini & Senatores Reipublicæ Goudanæ, ex altera parte, notum omnibus facimus, ad fugiendum incommodum omne, quod ex Stapulæ prærogativa facilime possit exoriri, sequētia omnia inter nos convenisse. Ut nimirum cives Goudani bona sua omnia, quæ juri Stapulæ subjecta sunt, & per Isalam, Leckam, aut Merewedam descendunt, aut Leckam vel Merewedam adscendunt, Dordrechtum ad forum devehant, excepto tamen ligno, quod in usum Monasteriorum & ædium sacrarum deportatur. Bona autem illa, ut frumentum aliaque, quæ Isalam ex inferioribus his partibus adscendent

scendent, ea ad præstitutum locum suum devehentur; quamvis Dordrechti exposita non fuerint. Eaque suis ipsi navibus vehere tenebuntur. Quas si non habeant, Dordrechtensibus significabunt, qui æquo pretio naves suas utendas concedere tenebuntur. Si autem Dordrechti illæ haberi non possint, easdem ex aliis opidis & regionibus petere licebit. Quibus acceptis telonario significare tenebuntur, bona, quæ in navibus istis reconduntur, ad solos cives Goudanos pertinere. Si autem bona inveniantur, quæ ad alios spectant, & jus Stapulæ subire nata sunt, non tantum hæc, quamvis minimi pretij, sed & illa, quæ ad Goudanos pertinebant, Dordrechti stabulabuntur. Præterea cives Goudani vinum Rhenanum non alibi ement, quam Dordrechti. Si vero adversum hæc à Goudanis quidquam committatur, sexaginta aureorum Equitum mulctam solvere tenebitur. Quod si autem reus solvendo non sit, jus civitatis ipsi adiment Goudani, nec restituent prius, quam mulctam istam pecuniariam persolverit. Quod si eo modo non puniverint eum Goudani, licebit Dordrechtensibus tamdiu eorũ naves in Suyt-hollandia positas sistere, quamdiu à reo satisfactum ipsis non fuerit. Atque his ita inter nos constitutis, integrum Goudanis non erit, se reliquis Borealis Hollandiæ civitatibus, quoad jus Stapulæ, unire, aut contrarium aliquid agere huic pacto. Pactum autem hoc durabit toto decennio proximo, absque ullo præjudicio privilegiorum, dolo omni utrimque semoto. Et nos præfatorum opidorum rectores, qui prædictis omnibus assensum præbuimus, etiam assentimus, quoniam ea volumus rite ac firmiter à nobis observari, eadem grata habemus, recipimus, ac promittimus exsecuturos. Igitur ad majorem eorum, quæ inter nos stipulati sumus, firmitatem, his litteris sigillum nostrum appendi fecimus Anno 1477. 8 Maij.

Hoexiorum & Cabeliaviorum factio, quæ velut flamma Hollandiam longe lateque olim corripuit, etiam heic exarsit. Varius tunc & multiplex motus civitatis fuit. Quosdam enim è Magistratu nomine non ex æquo administratæ Reipublicæ suspectos atque invisos cives habuere. Hoexij interceptis vectigalibus fraudasse suo jure civitatem videbantur. Cabeliavij itaque Magistratus & publicas dignitates adepti sunt, cæteris expulsis; quorum vindicta dilata magis est, quam oppressa. Extorres enim ad Ioannem Egmondanum, suarum partium patronum, atque arcis Gorichemiensis præfectum transfugere. Male de hoc Egmondano loquebatur Dordrechtensium Prætor. Qua contumelia ille lacessitus consilium de invadenda Vrbe ad Cabeliavios retulit, monuitque, si viri essent, patriam & pristinam dignitatem suam armis reposcerent. Et facile invenit, qui sua sive imperia, sive consilia sequerentur. Itaque in naves omnibus impositis, Dordrechtum transmisit. Stabat tunc forte, cum appellerent, in promontorio Vrbis Prætor; qui naucle-

nauclerum rogat, *Ecquid ferret*; *Varias merces*, reſpondit ille, *quas mox exponam*. Statim, cum abjiſſet Prætor, confirmatis animis in terram omnes deſiluere: quibus longius progreſſis, media Vrbe ac foro, furor omnis erupit, trucidatis aut fugatis, qui tunc aderant, è Magiſtratu præcipuis. Venere Egmondano interea Rotterodamo evocata militum auxilia: quibus ſubnixus, Hoexios ducentos una cum Prætore in vincula duci jubet, Cabeliaviis denuo in priſtinos honores atque dignitates ſuas reſtitutis.

Anno MDCVII Senatus Dordrechtenſis à Weſſelo de Boetſelaer, Aſperæ domino, privilegia nonnulla, quæ ipſi, tamquam Merewedano dynaſtæ, competebant, ſuo ſibi ære redemit. Inter alia poteſtatem octiduani, ut vocant, prætoris, cui, tamquam Merewedanos dynaſtas referenti, quotannis, quinto Iunij, virgo juſtitiæ, ut vocant, ſollenniter ab Vrbis Dordrechtenſis prætore offerebatur, qui ipſe, octiduo exacto, denuo prætori urbano reſtituebat. Durante hoc octiduo mulctæ omne quadruplicabantur, juxta formulam, in quam anno 1307 Dordrechtenſes cum Daniele Merewadano dynaſta conſenſerunt.

Noſtra ætate haud parum huic Vrbi celebritatis acceſſit, à celebrata Synodo Nationali: qua neque illuſtriorem, neque frequentiorem Eccleſiæ Reformatæ umquam videre. Ad quam viri dignitate ampliſſimi, doctrina præſtantiſſimi, fama clariſſimi, ad diſcutiendas explicandaſque illas controverſias, quæ infelicem Patriam tunc agitabant, & in vulgus notæ jam ſunt, ſub auſpiciis potentiſſimorum Fœderati BelgI Ordinum undique fuerunt exciti. Cœpit illa anno, qui Chriſtianis eſt milleſimus ſexcenteſimus & decimus octavus, ipſis Idibus Novembris. Deſijt eſſe ſeptimo Idus Maij, anni proxime conſecuti.

Dordrechtum patriam ſuam agnoſcunt

Matthæus Wentſen Ord. Minorum, Theologus pro ſæculo ſuo non adſpernabilis. Vixit, docuit & ſcripſit anno Chriſti 1540.

Cornelius Adriani, vulgo *Broer Cornelis*, Franciſcanus & Guardianus, trium linguarum peritiſſimus. Brugis Flandrorum annos triginta publice docuit. In concionibus diſertus & perfacundus habebatur. Ingenio tamen ſupra modum ridiculo & feſtivo; quod ſatis elucet in concionibus iſtis, quæ in omnium manibus verſantes non ſine effuſiſſimo riſu vulgo leguntur. Quamquam politiſſimus Ianus Lernutius, (teſtante Franciſco Sweertio in Athenis Belgicis) viderit conciones doctiſſimas ineditas, quæ proculdubio turbulentiſſimo hoc tempore perierunt, aut alibi adhuc latent. Nuſquam metu auditorum tangebatur. Cujuſcunque generis eſſent aut dignitatis, eos liberrime corripiebat. Antiſtites ac Principes eodē ipſi loco erant, quo plebēi. in quæ peccaſſe illos judicabat, ea palam & ex profeſſo perſtringebat. Vivere deſijt anno ſuperioris ſæculi 81. Ætatis ſuæ 60. Sepultus Brugis in Xenodochio S. Ioannis cum hoc Epicedio:

Ecquis in obſcuro latitans (dic parva tabella)
Tumulo hoc repoſtus conditur?
Quis fugiens adeo eſt & famæ & lucis & auræ
Vmbris ut hic velit obrui.

Tune pater celebri condigno ex marmore crypta
Hic Dordracene recubas?
Quem tam facundæ decoravit gratia linguæ,
Monita salutis cum dares.
Ut tua fama volet totum vulgata per orbem,
Stridente quamvis Zoilo.
Sed quia Seraphici placuit pia semita patris,
Placuit Sepulcrum ignobile.
Nam tituli & patrio excisæ de marmore tumbæ
Ætate longa intercidunt.
Virtus sola viget, vivitque æterna, nec ævo
Labente longo extinguitur.
Hæc jam te æquavit Superis, cæloque beavit
Sertis decorum fulgidis.
Quid juvat ingrato hunc igitur requiescere busto,
Qui mente cælo vixerit.

Jacobus Bogardus (male *Adamum* appellat Gouthovius in suo Hollandiæ Zelandiæque scriptorum indiculo) primò Antverpiensium Medicus, & deinde Lovanij Medicinæ Professor. quam annos sex & triginta ibidē cum magna celebritate docuit. Scripsit *Commentaria in Avicennę practicam*, distinxitque quinque voluminibus. Legere illud est manu descriptum in publica Antverpiensium Bibliotheca: cum hac inscriptione, *Collectorium M. Iacobi Bogaert.* Obijt anno 1537. sepultus in Æde D. Petri, in sacello S. Lucæ, cum hoc honoris titulo:

Abstulit è vivis Bogardum sera Iacobum
Mors, sed ab annoso sæpe vocata sene.
Corpore quandoquidem jam fractus, pectore toto
Spirabat Christum, cælicolumque choros.
Sancta maritalis servavit fœdera lecti,
Clarus septenæ prolis honore pater.
Conjuge defuncta, thalamum thedasque perosus,
Sacra sacerdotis munia castus obit.
Annis triginta, nec non sex, dogmate certo
Hic docuit medicas Gymnasiarcha scholas.
Denique tam exacte virtutem perculit omnem,
Momus ut errati postulet ipse nihil.

OBIIT AN. DOMINI MDXXXVII. MENS. IV.

Cornelius Coninck à Bloys, I. C. amplissimis in patria dignitatibus functus. Ex Delfensium consule, ordinum Hollandiæ Westfrisiæque delegatus tractatui de pace Gandavensi una cum Guilhelmo Arausionensium principe interfuit. Mox curiæ Hollandicæ Senator, & Leydensis Academiæ Curator factus est. Vitam & dignitates finivit Hagæ Comitis anno 1582.

Guilhelmus Lindanus, Damasi filius, ex illustri apud Dordrechtenses Lindanorum familia ortus, jam puer magnos in studiis progressus fecit, præcipuis præceptoribus usus Ioanne Bevero, Rutgero Rescio, Theodorico Langio, Petro Nannio, Andrea Baleno, Ioanne Mercero, Hadriano

driano Turnebo, aliisque. Ac primo quidem ad Dilinganam Suevorum Academiam, recens tunc institutam, evocatus fuit. In patriam denuo reversus primum Decanus Hagæ Comitatensis, deinde consiliarius Regius, & Trajectensium antistitis vicarius, ad postremum Ruremundanæ sedis primus Episcopus creatus est. Plurima scripsit partim edita, partim inedita; quorum bene longum catalogum videre est apud Andream Valerium & Franciscum Sweertium in Athenis Belgicis. Lindanus sede sua expulsus moritur Gandavi, anno 1588.

Jobus Nauclerus vir eruditus, & S. circumcisionis Sacelli Antverpiensis Plebanus; ibidem conditus anno 1591 hoc epicedio ornatus:

Lovanij doctus, Dordraci natus Iobus
Hoc est Nauclerus *conditus in tumulo.*
Quem virtus, pietas, & doctæ gratia linguæ,
Hujus Plebanum fecerat esse domus.
Illum, heu! Parca ferox, nostro nimis invida clero,
Vix passa est vitæ lustra videre decem.
Sed febre confectum dedit hoc sub marmore corpus,
Hac cineres atros ossaque texit humo.
Disce hospes, nulli crudelia parcere fata,
Atque silenti umbræ vota benigna face.

ANNO CIↃ IↃ XCI. X. FEBR.

Adrianus Mylius I. C., præses Hollandiæ, poëta & orator insignis, cujus litteræ nonnullæ in vulgus editæ leguntur. Vivere desijt anno 1591.

Adrianus Bleyenburgius; patritia familia prognatus, elegans & compositus poëta. Mortuus est anno 1599.

N. Drenckwairtus, vir primariæ in Belgio dignitatis vitam exuit anno 1606. Sepultus Bruxellis in D. Gudulæ templo cum hoc epitaphio:

CHRISTO REDEMTORI
SACR.

Dordracum Batavûm, Bruxella, Brabantia, castra
Regia, &, ut paucis, Belgica tota dole.
Consilio, annona, quæstura, fascibus, unus
Omnibus illustris, publicus Atlas obit.
Ecquis Atlas? Drenckvvairtus, *onus patriæ omne, & honorum*
Pondera tot solus qui tulit, ille jacet.
Hospes abi. dictum satis hoc tibi. plura legendo
Unum ne plures forte fuisse putes.

VIVERE DESIIT AN. CIↃ.IↃCVI.

Paulus G. F. P. N. Merula juris, historiæ, antiquitatum, variarum linguarum callentissimus, & in istis omnibus cum paucis cõparabilis. Loquuntur id tot præclara ingenij ejus monumenta, quæ cum auctore suo relata jam sunt in album æterni-

æternitatis. Pluria apud hæredes adhuc latent, inter quæ *Fasti Dordraceni*. Post varias peregrinationes Historiarum Professor in Academia patria creatus est. Rostochium salutandorum amicorum caussa profectus, & ibi ardentissima febri correptus è statione hac emigravit anno currentis sæculi septimo, ætatis quadragesimo & nono. Sepulto hoc extremi honoris monumentum inscriptum est:

TIBI

PAVLE. MERVLA

QVI

DVM. DEVS. TE. NOBIS. SVPERSTITEM. VOLEBAT
OB. SINGVLAREM. TVAM. ERVDITIONEM
MAGNAQVE. ET. MVLTA. IN. OMNES BENEFICIA
DOCTISSIMORVM. AVDIISTI. HVMANISSIMVS
HVMANISSIMORVM. DOCTISSIMVS.
HOC. QVALECVNQVE. MONVMENTVM
MOERENS. BENE. MERITO
F. P. Q.
P. D. I. F. EX. A. A. D. VIII. KAL. AVG.
CIↃ IↃC XIII.
AVE. ET. SALVE. VIR. PAVCIS. COMPARANDE
S. T. T. L.

Valerius Gouthovius, vir de historia patria optime meritus, Trajecti primum, deinde Coloniæ, postmodum Lovanij, & deinde Dolæ humaniores litteras diligenter tractavit. Chronicon vulgatum Hollandiæ, plurimis locis, præsertim diplomatis tabulisque publicis, auxit, & cum Cl. Scriverij notis excudi curavit. Adjecit præterea illustriũ, qui in Hollandia, Zelandia, & Trajectina ditione floruerunt, scriptorum syllabum, quo in Athenis suis Belgicis adornandis plurimum profecisse se testatur Franciscus Sweertius. Vrbis etiam Dordrechtensis descriptionem, nondum luce donatam, absolvit. Quæ si in manus nostras venisset, magnam indubie facem historiæ huic nostræ prætulisset.

Ianus Rutgersius patrem habuit Vinandum Rutgersium, matrem Corneliam Musiam ab Holy, è familia vetere & quæ illustres Dordrechtensi Reipubl. viros dedit. Inter quos avi materni, Iacobi Musij ab Holy, recens memoria est; qui plurimis ac amplissimis honoribus perfunctus, postremum ex summo Hollandiæ Quæstore Prætor Dordrechtanus, simulque Balivus Suyt-Hollandiæ, creatus est. Hujus filius Hugo Musius ab Holy Eques, Kettelæ ac Spalantæ dominus, & gestis militiæ rebus, domi honoribus clarissimus. Ianus Rutgersius anno 1589 natus, confirmatâ jam ætate, in disciplinam traditur optimo & eruditissimo viro Gerardo Ioanni Vossio, sub cujus disciplina ad omnia promtissimum ingenium ejus illuxit. Mox Lugdunum Batavorum missus summis sæculi viris acceptissimus vixit, & imprimis Iosepho Scaligero, scopo illi eruditorum, scopulo invidorũ, ac duobus Gratiarum pullis, Danieli Heinsio, Equiti, cui unicam postea sororem Ermingardin Rutgersiam elocari curavit, & Dominico Baudio. Leida relicta Lutetiam concessit, ibique in celeberrimi viri Frederici Morellij contubernio aliquamdiu vixit. In patriam denuo reversus cum amplissimo

Sueco-

Suecorum Regis legato Iacobo Duyckio, iter in Sueciam ſuſcepit. Vbi Regi gratiſſimus, varias ejus nomine legationes ſuſcepit, & pro exſpectatione Regis confecit. Qui & ea de cauſſa Rutgerſium ſolemniter cöoptavit, maximaque regni procerum frequentia, in nobilium ordinem, adjecta non exigui ponderis torque, adlegit. Mox quintum ad fœderatos Ordines miſſus, dum patriæ, regis, & litterarum negotia ſedulo tractat, morbi violentia oppreſſus ſpiritum cum ſummo procerum & doctorum omnium luctu Hagæ Comitis anno 1623 efflavit. Vir erat animi maximi, virtutis & eruditionis eximiæ. Magnus præterea ingeniorum æſtimator, ipſe ingenioſiſſimus. Teſtari id poſſunt *Variarum Lectionum libri* VI, quibus nihil elegantius habent litteræ humaniores. In Martialem etiam nonnulla notavit. Venuſinas lectiones ejus, bona fruge refertiſſimas, brevi publico donabit florentiſſimi ingenij affinis ejus, Daniel Heinſius, vir ob præclara ſua in Rempublicam & litteras merita, merito hoc loco nominandus.

Igitur Dordrechtum hunc in modum principum liberalitatibus excultum, & tot rebus domi militiæque geſtis clarũ, inter ſex primarias urbs prima cenſetur. Quidquid enim de quorumdã locorum antiquitate prodatur, id ſaltem omnino certum eſt, primam adſcribi Dordrechto dignitatem, ut merito mater Hollandicarum Vrbium haberi queat. Id multa oſtendunt. Primum enim quotiens Vrbium mentionem injiciunt vel diplomata, vel monumenta, vel acta publica, Dordrechtum ſemper cæteris præponunt. In Ordinum Comitiis primi ſedent Dordrechtenſes: primi loquuntur. Hanc Vrbem inaugurandus Hollandiæ Comes primum ingrediebatur: hic jurejurando ſeſe primum Ordinibus obſtringebat, eoſque ſacramento ſibi reddebat obligatos. Hinc Prætor hujus Vrbis & Conſules, non niſi ſatellitibus haſtatis ſtipati, ex more & inſtituto Principum, in publicum procedunt. Moſa & Mereweda partim circumeunt Dordrechtum, partim interluunt; commodi omnes, & idonei ferendis navibus, quæ ex ſuperiori Germania, Leodienſi agro, Brabantia, Zelandia, viciniſque regionibus frequentiſſimæ huc appelluntur, amnes, ideoque ad fertilitatem & opulentiam vario meatu & exportatione mercium opportuni. Vrbs ipſa inſulari ſpecie, poſt famigeratam illam anni 1421 inundationem, cernitur, olim continenti annexa. Verſiculi iſti vulgo circumferuntur:

Me Moſa, me Vahalis, cum Merva, Lingaque cingunt:
Æternam Batavæ Virginis ecce fidem.

Portus commodiſſimi ſunt. E fluminibus circumfluis incredibilis piſcium captura & copia eſt. Ferunt anno 1620, à 15 Aprilis, uſque ad ultimum Februarij anni proxime conſecuti, 8921 ſalmones, & 81 ſturiones, præter alios quorum infinitus numerus erat, publice Dordrechti divenditos fuiſſe. Ædes publicæ, qua ſacræ, qua profanæ, ampliſſimæ ſunt. Templum primarium elegans, & arcuato opere admodum excultum. Ædes privatæ ad 3084 numero hodie habentur. Cælum ſatis molle. Solum circumjectum fertiliſſimum eſt. Non poſſum clariſſimi Scriverij noſtri Elegiam, quâ Dordrechtum & nos nuperrime cohoneſtavit, hoc tam opportuno loco, præterire. Ita igitur ſe habet:

P. SCRIVERII
DORDRECHTA.

Accedat, Dordrechta, tuæ, generosa, coronæ,
Lemniscus, si non vana Thalia, meus.
Non Antonini labor es; quis credere posset?
Dorthstadum credo te tamen esse vetus.
[a] *Illud ab hostili Normannâ classe petitum:*
Vastatos credo te doluisse lares.
Cum flevere suum Mosæ loca proxima casum,
Cum flevit cineres diruta [b] *Vlieta suos:*
Cum grave compulsi Frisones numerare tributum;
Asper in Antverpos cum quoque Danus erat.
Et simul in Valachris atrocia prælia campis
Vidimus, Eggardum [c] *pro patriaque mori.*
An Nescis? [d] *Veterum meminere volumina Dortæ:*
Reinerus Dortæ se quoque cinxit aquis.
Providus & media munivit castra palude,
Sic ut Rex frustra Suentelebolchus erat.
Quidquid id est, certe Duretus, fabula vulgi,
Sordet, & [e] *Hornano displicuisse velim.*

[a] Anno 835, ex fide Annalium Francicorum P. Pithœi. Sigebertus biennio serius. Ægidius Roya conjecturæ huic favens, diserte *Dordracum*, ubi alij *Dorestadum*, scribit.

[b] *Vilta* corrupte in Annalibus, & transpositis litteris *Vlieta* malim, pro *Gervlieta*.

[c] Ejus loci Comitē, fide eorumdem scriptorum; & cujus in annalibus nostris, sed obscura & exilis, fit mentio.

[d] Regino ad annum 898.

[e] Had. Iunio.

Adde

Adde quod à [f] Tusiis tibi nata vocabula priscis
Suspicer, à Thuriis, ô [g] Thuredrechta, tuis.
Quid? quod non veriti Bleyburgus Dousaque major
Carminibus Thuridas concelebrare suis.
Atque aliquis forsan volet heic sedisse Turingos,
[h] Egberti regio cum ditionis erat.
Hæc vetera: & spissâ circumdata nocte fatemur:
Non indigna meis attamen illa modis.
Nunc tibi si cupias mage nota propinquaque dici,
Accipe: cum Stapulæ jure, Moneta tua est.
Cum legit Hollandus communia vota Senatus,
Et lædi adversis publica cura cavet:
A te post Equites suffragia prima petuntur,
Consiliisque favet cætera turba tuis.
Tu Batavas inter princeps Dordrechta sorores,
In campum gladij jure superba venis.
Pontificum haud armis, hand concessura Brabanto,
Corda geris [i] saxis asperiora tuis:
Quæ tibi Eburonum mittuntur cæsa cavernis,
Nec frustra Tungros mittere ferra, doces.
Quot numeras civeis, numeras tot fulmina belli,
Omnia sunt Thracio pectora sacra Deo.
Et cum Rhenanum mittat Germania Bacchum,
Extinguis vino vividiore sitim.

Mis-

f Quorum Plinius meminit li. 4. ca. 15. teste MS. Vulgo est *Sturiorum*, ita ut *Turiorum* fuisse videatur.

g *Thuredrecht* perscriptum in Diplomate Henrici IIII Imp. anno 1064 & sic fere in aliis membranis antiquis.

h Egberti Saxonis, Marchionis Thuringiæ circa annum 1086.

i Allusio ad Leodienses, aliasque exoticas merces, & virtutem domesticam.

Miscetur Vahali, miscetur Merveda Mosæ:
Cum cingaris aquis, non bibit ullus aquam.
Terraque, quæ portis vi quondam dissita Ponti est,
Succedit muris, Virgo beata, tuis.
Quidquid edax hausit pelagus, Thetys ipsa reponit,
Et dudum amissos unda reducit agros.
Tempore libatum tibi quis modo reddet honorem?
Cum jam Gouthovi presserit ora sopor;
Et collecta sibi cum differat Eickius acta:
Fallimur, an vindex Zuerius acer erit?

PAGI CIRCA DORDRECHTVM, *qui præ cæteris nomen habent.*

WERCKENDAM pagus à fluviolo præterlabente ita dictus, Burchgraviatu insignis. Arcem seu Burgum habet antiquissimum, Burchgraviorum sedem, nuperrime ab Henrico Eckio, ejus loci dynasta, instauratam.

BEYERLANDIA ita dicta à Lamoralio ab Egmont, cui cum anno 1557 primùm tractus hic cum mero in eum mixtoque imperio addictus fuisset, ab uxoris nomine, quę Sabina Bavara vocabatur, Bavarolandiam appellari voluit. Atque ista quidem *vetus Beyerlandia* est: Altera, quæ postmodum accrevit, & anno 1581 ab eadem Sabina exaggerata est, *nova* vulgo appellatur.

CRIMPENDER-WAERDA, & in ea pagus re ac nomine antiquissimus OUDERKERCK vulgo dictus. Antiquitatem ejus ostendit diploma ipsi à Florentio Pingui indultum, quod ob vetustatem suam in hoc nostro antiquitatum Hollandicarum penu reponi meretur.

Nos Florentius Comes Hollandiæ, Notum facimus omnibus præsentes litteras inspecturis, quod ex consilio prudentium hominum terræ nostræ, & ad instantiam dilecti fidelis nostri, Domini Henrici de Lecka, Militis, Hominibus sive incolis in officio de Ouderkerck manentibus, hujusmodi juris contulimus libertatem, quæ videlicet talis existit, quod dicti homines, sive incolæ, in dicto officio nunc manentes, vel mansuri, nullas taleas, tributa, sive exactiones nobis conferent, vel nostro nomine alicui, nisi

forte si ad curiam Imperatoris contingeret citari nos, vel illuc ultro accedere, nobis decem libras solvere tenebuntur. Præterea cum gladio militiæ accincti fuerimus, vel uxorem duxerimus,, decem libras Hollandiæ dabunt. Insuper cum frater noster, aut filius accingi decreverunt gladio militari, aut soror nostra, aut filia, aut filius matrimonium contraxerint conjugale, unicuique eorum sex libras Hollandiæ ministrabunt. Et dicti homines, sive incolæ dicti officij, debent ad instar aliorum nostrorum hominum ad nostras expeditiones & ad prælia hostialiter proficisci tenebuntur. Præterea si cæteri subditi nostri, in aliis manentes officiis, pecora ad mactandum nobis dederint, à nuntiis nostris requisiti, prædicti homines nostri nobis duas libras, vel duo pecora ministrabunt. Præfati vero homines, dicto jure potiti, omnes aggeres, ad nos spectantes, vel qui nobis supervenire ex formaturis in posterum poterunt, quoquo modo reficient, & integrum, ubi divulsi fuerint, solidabunt. Et occasione hujus, omniũ, quæ nobis supervenire poterunt, ac dicto officio, hæreditariam recipient portionem. Præterea si alicui homini, extra dominium Domini de Lecka, manantium, (lego *manēti*) *aliqua bona in officio de Ouderkerck hæreditario jure contingat succedere, nullam inde percipiat portionem, nisi onus recipiat cum profectu, in opere aggerandi. Si vero dicto modo hæreditatem suam adire spreverit; dicta hæreditas Parochianis & incolis dicti officij debet succedere, modo debito aggeranda, & nullus agger extra Dominium Domini de Lecka potest supervenire casu aliquo hominibus ante dictis, & dictus Dominus de Lecka, qui pro tempore fuerit, præmunitiones aggerum, quæ* schouvve *dicuntur, caute & utiliter procurabit. Si vero aliquis prædictorum hominum de Ouderkerck aggerem suum non aggeraverit, ut vel à Sculteto Domini de Lecka convictus fuerit aut confessus, tribus solidis emendabit. Insuper homines prædicti in dicto officio commorantes, tam nobiles, quam ignobiles, desuper veniente eis hæreditate, æqualem percipient portionem. Ut autem prædicta omnia perpetuo rata sint, ea impressione sigilli nostri fecimus communiri. Datum in Haga, quinto decimo mensis Iunij, anno Domini millesimo nonagesimo septimo.*

Illud de diplomate hoc affeverare ausim, nullum antiquius, certe pauca, quæ cum hujus vetustate contendant, in Hollandia reperiri. Ioannem autem illum, cujus mentio hic exstat, Leckanæ familiæ primum auctorem fuisse opinamur, fratrem Diderici Brederodiorum domini; oscitanter à Valerio Gouthovio in Leckanorum genealogia prætermissum.

ALBLAS, & ALBLASSERWAERT. Hunc putant esse locum *Tabali* dictum in celebratissimis istis tabulis Peu-

Q tinge-

tingerianis, in quibus ſub infima Bataviæ videmus collocari.

DORTSMONDA à Dorta fluvio olim, ut videtur, ampliſſimo, ita dicta. Ejus videri poſſit meminiſſe Regino, Abbas Prumienſis, ad annum natæ Redemtionis 898.

NIEMANTSVRIENTH. In hoc pago telonium olim graviſſimum conſtitutum fuit. Mentio ejus eſt in litteris Aleidis Hannoniæ, Tutricis Hollandiæ, quibus immunitates nonnullas Rensburgenſi Monaſterio indulſit, in hæc verba:

Volentes inſuper eiſdem gratiam facere ſpecialem, ipſis concedimus & donamus, ut ante Theloneum de Niemantſvrient *cum vino, frumento, & aliis rebus quibuſcunque, ad ipſum Monaſterium pertinentibus, ſine omni exactione libere tranſeant & quiete.*

Ita autem dictum videtur, quod præternavigantibus, à quibus tam grave vectigal exigebatur, parum gratum eſſet.

ARCES CIRCA

DORDRECHTVM,

quæ præcipui nominis.

MEREWEDA, arx olim ampliſſima fuit. Fuit dixi, anni 1421 inundatione tantum non disjecta. Tam prope Dordrechto aſſita erat, ut pomarium ejus mænia Vrbis contingeret. Nonnulla turris rudera miſerum ſui ſpectaculum hodie præbent. A Merovæo, Francorum rege, & conditam & ita dictam fuiſſe, illi aſſerunt, qui omnia in majus extollunt. Familiam Merewedanam vetuſtiſſimam eſſe non negamus.

LIESVELT, arcium omnium Hollandicarum præſtantiſſima habetur, ab Erico Brunſvicenſium Duce delapſa eſt hodie in poteſtatem fratris Philippi Comitis de Hohenloo.

HERLAER etiam fuit.

CAPPELLA itidem ruinam minitabatur, ſed nuperrime eleganti ſtructura denuo inſtaurata eſt.

RYE fuit.

YSSELMONDA exſtructa ad annum 1483 à Florentio Oem, Equite. Nunc ad nobiliſsimam Merodiorum familiam pervenit.

LANGHERACK ad Leckam ſita, Boetſelariorum eſt. Felix hic & copioſa ſalmonum captura eſt.

GEYSSENBURGH arx itidem non infimæ vetuſtatis, particula eſt dominij Brederodiorum.

BESOYEN cognominis & veteris familiæ ſedes etiam fuit.

PUTTESTIIN juxta Heyne-oort olim poſita, nunc plane disjecta eſt.

Wov-

WOVDA inter Riederkerck & Slickerveer olim sita, nunc plane deperijt.

ALMSTEIN itidem perijt.

VALKESTEIN inter Roon & Poortegael à Puttenæ Domino exstructa. Ab hac Valckesteinij denominantur.

ROON, cui vetustas haud leviter nocuerat, longe elegantiore facie loci dynasta refici curavit.

SOUBURCH Coebeliorum est.

DEVELSTEIN Zwindrechti posita ad Beveros spectat.

HARLEMVM.

Harlemum à quo conditum. Lemi fabula explosa. Iunius notatus. Harlemææ stirpis genealogia. Harlemum Colonia Nortmannorum. Lemus bestiola. quando Harlemenses civica privilegia adepti. Varia urbis fortuna, casus, privilegia, immunitates, ædificia publica, sacra & profana, eorumque origines. Ars Typographica à quo, quando, & quo modo inventa. Viri illustres. Urbis dignitas, situs, & forma. Pagi & arces circa Harlemum celebriores.

HARLEMVM, opidum & dignitate & claritate proximum, jam consequitur: quod à nobilissimo Principe, quem *Lemum* vocant, Dibbaldi Frisiorum Regis filio, circa annum Christi 300 conditum, atque *Heerlem*, nunc *Harlem*, quasi dicas *Domini Lemi* Vrbem aut sedem, fuisse nuncupatum, vulgata opinio est eorum; qui civitatum nomina ad conditores ejusdem nominis, quos ipsi effingunt atque aliis non minore impudentia obtrudunt, magna ex parte solent referre. Angustæ nimis animæ, quæ intra arctos adeo fines omne capitale suum acumen circumscribunt. Ita prius *Wilhelmum*, Belgis *Willem*, mox, decurtatis prioribus syllabis, *Lemum* nugones isti nobis sunt commenti, ut speciem aliquam veri præ se ferret, & cum civitatis nomine ad amussim quadraret. Verum non attendebant belli mortales illud suum *Lem* nescio quid tritum sonare, & tanto principe, quantum ipsi perhibent, non satis dignum. Solebant olim servis nomina sua præcidi; ut compendio appellationis admoniti, compendiarium herilem esse sermonem, adessent promtius, neque longam seriem verborum exspectarent. Servulus ille Epicuri apud Athenæum vere μονοσύλλαβος fuit, & brevissima abjectissimaque vocula Μῦς nuncupatus. Et hodieque in Belgarum idiotismo idem locum adhuc habet. Abjectorum enim hominum nomina decurtatis syllabis pronuntiari solent, ut *Cop* pro *Jacop*, *Bram* pro *Abraham*, aliaque id genus plura. Certe Lemus noster si reviviseeret, indignaretur haud dubiè, prioresque syllabas suas à peculatoribus istis, una cum Luciani Simone, reposceret. Is hæreditate insperato auctus, cum opibus etiam crescere nomen suum voluit. Itaque salutatus à vicino *Simon*, tulit indigne, edixitque per servos, non *Simonem* se amplius, sed *Simonidem* appellari. Magnis viris magna & sesquipedalia nomina conveniunt. Quod si cogitassent, non tam facile nobis *Lemum* suum dedissent, hujus fabellæ architecti. Hallucinatur autem in exsibilando hoc commento Iunius noster, dum contendit personæ nomen ipsi stru-

cturæ & fabricæ non debere imponi. Primus enim ille & Vrbis & imperij conditor Romulus, urbem à se non Romulopolim, ut Nero postea Neropolim, sed Romulam, vel potius Romam, quod Mavortium magis sonat, appellauit. Ita Coloniæ Agrippinæ, celeberrimo Vbiorum opido, nomen inditum ex vocabulo Agrippinæ Augustæ: ut diserte testatur Historiæ Romanæ, atque civilis omnis prudentiæ certissimus author Cornelius Tacitus lib Annal. XII. Hodie circa Lilloam castellum est, quod à Principe nostro *Frederici Henrici* nomen habet. Naves etiam bellicæ majores *Guilhelmi, Mauritij*, & aliorum vocabulis indigetantur. Quæ quantula sint, reticenda tamen non putavi. Vt nec ista, quæ Ioannes Gerbrandi Leidensis, de Lemi hujus origine perscripsit, cum coætanei ejus poetastri elegia, qua Vrbem hanc cohonestavit. Verba Gerbrandi ita se habent:

Igitur Castellanus, seu Burchgravius Leydensis proles multas habuit, & inter cæteras prolem unam masculam, sive unum filium Lem nomine, qui adeo strenuus erat, quod Wilti in Wiltenborch eum in regem elegerunt. Hic autem genuit filium Dibbaldum nomine, qui postea factus est Rex Frisiæ inclytus: uxor quoque ejus gigantissa erat & generavit ex ea plures filios. Habuit etiam ex ea Rex quemdam filium Lem, qui successu temporis miles effectus, Harlem fundavit, nomen quoque proprium eidem imponens Harlemstadt nominavit, crevitque opidum illud post multorum annorum curricula, atque credo solenne factum esse, ut etiam supra fatus poëta honoratis laudum titulis ipsum extulerit dicens.

Harlem lux patriæ Metropolis inclyta nostræ,
O caput Hollandiæ gloria flos & ave.
Tractus lux nostri, tu jucundissima terris
Maxima divitiis, splendida es atque opibus.
Religiosorum numerosa caterva virorum
Est tibi de sanctis ordinibusque bonis:
Nocte dieque tuos qui curant ducere alumnos
Exemplo ad superos eloquioque polos.
Non in Theutonia comperta parochia tota
Est Harlem major, quod mihi crede, fuit.
Est ubi quippe forum quod arena [a] datur speciosa
Quo vidi paucis pulchrius in patriis.
Quin [b] te consilij miræ domus & speciei
De quo jam dixi [c] fune locata fori.
Stemmata nobilium sunt & tam multa virorum,
Quæ clarent opibus, rebus, & ingeniis.
Exercere tui Mavortia bella periti
Sunt cives hosti [d] credere non soliti.
Sunt tibi proceræ mortales nempe staturæ,
Ornati pannis vestibus atque bonis
Maturæ, [e] pulchræ tibi sunt pariterque puellæ
Cultu habituque graves & gradiendo leves
Suntque domus pulchræ, stratæ quoque satis amænæ
Nil tibi deest claris, quod tuor esse, locis.
Corpora pascuntur quibus & mortalia, rerum
Copia cunctarum dicitur esse tibi.

[a] Scribi velim *vocatur.*
[b] Malim *tibi.*
[c] Emendo *fine.*
[d] Lego *cedere.*
[e] Scriver. legit *Matronæ.*

Præser-

Præſertim ſortes piſcis fluvij & maris omnes
Venales æquo ſunt tibi pro pretio
Panni lanarum fiunt in teque bonarum,
Vnde tibi lucrum non venit exiguum.
Quin & cerviſiæ varium braxas genus aptè;
Quæ ſolet ad multas utribus ire plagas.
Sylva propinqua tuis exſtat pulcherrima muris,
Pulchrior eſt paucis quam mihi viſa locis.
Delicias generis in ea cujuſque videbis:
Littore non longe diſtat ab æquoreo.
Sectarique feras illis datur ampla facultas,
Cervos & lepores curſu agitare leves.

Atque ita quidem hactenus ille, qui quamvis quot verba & verſus, tot fere ſoloeciſmos nobis fundat, tamen ſtatum Vrbis & faciem, ut ſuo quidem tempore ſe habuit, & civium ſtudia nude atque aperte exponit. Et perſuadeant ſibi velim eruditæ ac delicatæ aures in hoc ſtercore etiam gemmas latere, quæ illuſtriſſimam facem nobis præferunt in iſtis indagandis, quibus illa ætate civitates floruerunt. Quod nunc ſemel dixiſſe atque monuiſſe ſufficiet. Nihili etiam eſt, quod tradit Iunius, Harlemæam ſtirpem è regio Friſiorum ſtemmate oriundam tam opido, quam arci à ſe exſtructis primum nomen, circiter annum à ſalutifero partu quingenteſimum & ſextum, indidiſſe. Nam præter id, quod in controverſia ſit, unde Harlemæa ſtirps, cujus frequentiſſime meminerunt Annales, fuerit nuncupata, de tempore quod aſſerit, nec ratione, nec alicujus fide digni ſcriptoris auctoritate confirmat: & qua via nobis perſuadere poſſit vir diſertiſſimus, equidē nullus video. Harlemæam ſtirpem longe antiquiſſimam & honoratiſſimam fuiſſe nullus ambigo. In Principum litteris, quas plurimas vidi, poſt Brederodios & Waſſenarios, primo fere loco ſunt Harlemæi; quorum genealogiam, qualis quidem in tanto noſtratis hiſtoriæ deliquio haberi potuit, hic ſubjungam.

Wemboldus ab Haerlem,
Wilhelmus ab Haerlem, } memorantur anno MCXXIV.
Folbertus ab Haerlem,

Everwaccherus ab Haerlem,
Wilhelmus ab Haerlem, } memorantur anno MCLXI.
Everhardus ab Haerlem,

Balduinus ab Haerlem, Eques, fortiter pugnans juxta Scagam à Weſtfriſiis cæſus anno MCLXVIII.

Iſbrandus ab Haerlem, & frater ejus

Gerardus ab Haerlem, anno MCLXIV.

Simon ab Haerlem, Eques
Ioannes ab Haerlem, } memorantur anno MCCIII.
Iſbrandus ab Haerlem, Eques

Walterus ab Haerlem,
Iſbrandus ab Haerlem, } memorantur anno MCCXXX.
Bartholomæus ab Haerlem,

Nicolaus ab Haerlem, dictus Perſijn, Eques, anno MCCLV.

Gerar-

Gerardus ab Haerlem à Westfrisijs juxta Veronam cæsus anno M C C L X X I.

Didericus ab Haerlem, Eques, filius Symonis, anno M C C L X X V I I I. Postmodum arcis Mudanæ præfectus anno M C C X C V I. à Flandris cæsus anno M C C C I V.

Wilhelmus ab Haerlem, frater Symonis, anno M C C X C I.

Symon ab Haerlem, Eques, anno M C C X C V.

Didericus ab Haerlem, frater Wilhelmi, anno M C C C V.

Florentius ab Haerlem, Walteri filius, anno M C C C X X V I.

Simon ab Haerlem, Henrici à Diepenheim filius, feudo domus de Bloot cohonestatur anno M C C C X X I X.

Hugo ab Haerlem, Abbas Egmondanus, anno M C C C X L V.

Petrus ab Haerlem, Eques, } memorantur anno M C C C-
Henricus ab Haerlem, } L X X V.

N. ab Haerlem nubsit Gerardo ab Assendelf, anno M C C C C.

Harlemum igitur appellatum fuisse vel ab Herulorum (populi sunt Germaniæ, quos ex Scandinavia progressos tradit Iornandes) coloniis, quasi *Heruleim*, vel ab *Eer* & *Lemmer* quasi *Eerlem*, quod gladij insigne virtute & gloria partum sit, acumen est Cl. Petri Scriverij Harlemensis. Mihi sic videtur. Harlemum cum aliis aliquot Hollandiæ civitatibus, uti suo loco docebimus, Coloniam esse Nortmanorum. Nam & ibi civitatem *Ierlem* nomine invenire est, ut cuivis tabulas harum Regionum inspicienti satis patet. *Ierlemij* autem isti ita dicti videntur à bestiola, quæ ibi frequens est, & quam accolæ *Lemum* vulgo appellant. Quadrupes est, soricis magnitudine, pelle varia. Hæc locustarum more omnia virentia depascit, stato tempore moritur, tanto cum fætore, ut aër infestus varios accolis morbos creet, vertiginem imprimis & icterum, ut narrat Petrus Bertius in sua Sueciæ Norwegiæque Topographia. Facile jam colligere est, quando Harlemum conditum sit, & in nomen ac coloniam Danorum transierit. Nempe circa annum octingentesimum à nato Christo, cum Nortmanni vicinæque gentes colonias suas in has regiones nostras transmisere. In catalogo bonorum Ecclesiæ Trajectinæ sub Odilbaldo ad annum 800 Haralemi mentio est. *Haerlem*, *Herlem*, *Herelem*, *Haralem* fere scribitur in membranis antiquis, quibus non insistam. Pergo ad tempora propiora.

Anno D C C C C L X X I I Harlemum cum Alckmaria & monasterio Egmondano dicitur fuisse incensum.

Anno M X C I Florentius cognomento Pinguis aulam & sedem suam Harlemi fixit, defunctamque ibi Hadewigim, ex Petronella, Lotharij Imperatoris sorore, filiam, in majore Vrbis ecclesia terræ mandavit.

Anno M C X C Harlemo expugnata admirabili & nova belli arte Damiata in partem gloriæ atque virtutis dicitur venisse. Hoc certe in confesso est: Harlemenses, qui una cum legionibus Christianorum, sub auspiciis Frederici Barbarossæ Imperatoris Romani, in terram sanctam ad subigendum Pelusium transmiserant, catenas illas ferreas, quæ circum aquas ductæ invictam arcem fecerant, navibus, quæ singulari industria serris ferreis acutissimis subtus erant adstructæ, vento admodum impellente, feliciter perrupisse atque penetrasse. De historiæ ipsius veritate nullus ambigo. De tempore autem merito addubitem. Damiatam eo anno aut tempore captã nulli auctores fide digni tradunt, Acconem, sive

ſive Ptolemaidem vero plurimi anno MCXCI, die Barnabæ ſacro. *Acca autem*, ut eſt in Geographia Nubienſi, quæ Relaxatio animi curioſi inſcribitur, *urbs eſt magna, terminis ampla, frequens pagis, habetque portum optimum ac fidum, civeſque convenas.* Hunc noſtratium Chronologorum inſignem errorem vidit Reinerus Snoyus, qui, ubi ad hæc tempora pervenit, ſic ſcribit: *Annales noſtri expugnatam Damiatam ferunt, ego non Damiatam, ſed aliam quamdam urbem maritimam* (nempe Acconem) *ob temporum rationem intelligi maluerim.* Capta autem Damiata eſt anno MCCXIX, ut fide digniſſimi ſcriptores longe plurimi tradunt; & ex iis cum cura obſervat clariſſimus Scriverius in Animadverſionibus ad Veterem Bataviam. In annum tamen MCCXXII rejicit Conradus à Liechtenau, Abbas Vrſpergenſis; qui *in his conflictibus & operibus Colonienſes & Friſones, & aliis de inferioribus partibus ſe ſtrenuiſſimos & laudabiles exhibuiſſe* diſertim teſtatur. Matthæi autem Pariſienſis verba ad anni MCCXVII menſem Majum hæc ſunt: *Circa dies iſtos facta eſt motio maxima ex Colonienſium & Friſonum provinciis virorum & bellatorum, qui à principio prædicationis crucis poſt generale concilium trecentas naves magno ſtudio ingreſſi ſunt, ut vota ſuæ peregrinationis exſolverent crucifixo.* & paullo poſt: *Claſſe diviſa pars apud Cajetam & Tornetum hyemavit, & pars altera, duos habens Capitaneos, Wilhelmum ſcilicet Hollandiæ Ducem, & Comitem de Wies Georgium, Alchariam obſedit.* Concilium illud, cujus meminit, eſt Oecumenicum duodecimum, & Lateranenſe II circa annum Domini 1215 celebratum, omnium, quæ unquam fuerunt in univerſa Europa, celeberrimum. Nam præter Romanum Pontificem Innocentiũ III, in univerſum patres 1285 fuerunt, vel 1300, ut placet Antonino, Archiepiſcopo Florentino, qui mille & trecentos Epiſcopos huic Synodo interfuiſſe ait. Græci item & Romani Imperij legati, Regumque Franciæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Hieroſolumæ, & Cypri oratores interfuere. Hic de bello ſacro ſuſcipiendo communibus omnium ſuffragiis decretum fuit, docente Inſcriptione, quæ Romæ in Bibliotheca Vaticana talis legitur:

INNOCENTIO III. PONT.

FREDERICO II IMP.

BELLVM SACRVM DE

HIEROSOLYMA RECVPERANDA

DECERNITVR.

CRVCE SIGNATI

INSTITVVNTVR.

Gervaſius tamen Ricoboldus Ferrarienſis Damiatam expugnatam refert in annum 1299. *Eodem anno*, inquit, *Ludovicus Rex Francorum cum cruce ſignatis* (*Cruyſvaerders* noſtrates ſcriptores appellant) *trans mare ducto exercitu Damiatam Vrbem in deditionem accepit, quam anno ſequente ipſe captus pro redemtione ſui & ceterorum Sarracenis reſtituit, & domum reverſus eſt fœdere adjuratus.* Id factum ex decreto primi Concilij Lugdunenſis, & generalis XIII. quod anno 1245, præſide Innocentio IIII, celebratum fuit. In quo etiam de recuperanda terra ſancta ſancitum fuit; Ludovico Francorum Rege Duce creato. Facit huc inſcriptio iſta:

R INNO

INNOCENTIO IIII PONT. MAX.

IMP. FREDERICVS II.

HOSTIS ECCLESIÆ IMPERIO

PRIVATVR.

DE

TERRÆ SANCTÆ RECVPERATIONE

CONSTITVITVR.

HIEROSOLYMITANÆ EXPEDITIONIS

DVX

LVDOVICVS FRANCORVM REX

DESIGNATVR.

Catenæ autem flumini impositæ, nulli exterorum scriptorum, quos quidem videre mihi licuit, meminerunt, si anonymum auctorem Augustensis Chronici excipias, qui catenam quinquaginta & quinque pedum longam fuisse commemorat. *Hujus memoriæ sempiternæ institutum etiam reor* (verba sunt Iunij) *moremque per manus in hunc usque diem* (de tempore suo loquitur) *traditum observat Harlemæa pubes, ut Calend. Januariis, (quæ an hujusce stratagematis testis fuerit clamme est) naviculas serratis proris instructas imaginesque, Victoriæ argumenta, bacillis suffixas, in publicis supplicationibus circumferat.* Diem, quo obtenta Victoria est, ignorare se, candide fatetur Iunius. Nonas Novembris dicunt Annales. Calendis Ianuariis crediderim reversos; atque hanc caussam esse cur festas illas exinde habuerint. Naviculas autem & imagines has *Prauwen* vulgo appellabant. Vox Arabica est, & flumen nobilissimum, Euphratem, quem transmiserant, designat. De Harlemæa autem pube idem, quod Iunius, commemorat Reinerus Snoyus in hæc verba: *Herlemij Kalendis Ianuariis singulis annis hanc circa Damiatam victoriam referunt, pueris palmam, seu quid simile, manu gestantibus. Seu quod eo die victoriam sint adepti, seu quod tum reduces atque incolumes Santvoorde applicuerint.* Nihil autem notius est, quam palma vel Orientem, quia ibi frequens est, vel victoriam, quia ejus frondibus ornari triumphatores solebant, designari. Imperator autem & Patriarcha Hierosolymitanus, in sempiternam rei gestæ memoriam, nova virtutis & gloriæ insignia Harlemensibus dicuntur concessisse, gladium nempe, & crucem cum stellis quatuor, adjecta hac inscriptione, VICIT VIM VIRTVS. De his Harlemensium insigniis exstant versiculi isti Symonis Sovij Harlemensis.

Quatuor excellis Harlemum nobile stellis,
Et cruce signaris, erectoque ense notaris,
Sanguinea in parma, VICIT VIM VIRTVS, *& arma,*
Cum rate serrata patuerunt ostia lata
Nili, septenis fuerant quæ clausa catenis.
Invia virtuti nulla est via: suntque saluti
Fortibus, haud fraudi, sed victa pericula laudi.

Quod

Quod autem nonnulli ſtellis quatuor totiens Orientem vel viſitatum vel ſubactum deſignari velint, certum non eſt: niſi idem de Edamenſibus & Enchuſanis dicamus, in quorum clypeis ſtellæ totidem videntur. Adſervantur autem adhuc Harlemi bina cymbala ex præſtantiſſimo & lectiſſimo ære Corinthio confecta, quæ leviter percuſſa ſuaviſſimum tinnitum longe lateque diffundunt, partæ tam illuſtris Victoriæ certiſſima monumenta. De quibus non inconcinni poëtæ Sconæi verſiculos adſcribam:

Hic depicta vides clari monumenta trophæi,
Prolata in lucem, atque annalibus eruta priſcis:
Vt conſtet cunctis invicto robore virtus
Quid valeat munita. Vides en candide lector
Armatam miris ſerrato dente carinam
Inſtructamque modis: cui nec nodoſa reſiſtunt
Vincula, nec ſolidæ dura adſtrigmenta catenæ.
Invia virtuti nulla eſt via: quodlibet illa
Intrepide perrumpit iter, ſecura pericli,
Contemnenſque graves aditus, ſubienſque moleſtos,
Horibileſque aliis infractâ mole labores.
Quos Harlemenſis pubes ſibi vindicat auſus,
Æternum meditata decus, facinuſque perenne,
Dum Peluſiacas claſſe eſt invecta per undas.
Vt nobis veterum teſtantur ſcripta virorum,
Egregioque docent inſignia parta triumpho.

Anno MCCXLV Wilhelmus ejus nominis ſecundus Hollandiæ Comes, & Romanorum Imperator Auguſtus, jura, immunitates, & privilegia municipalia nono Kalend. Decembris Harlemenſibus indulſit. Cauſſa ejus rei hæc adducitur, quod Wilhelmus Harlemi natus, atque ibidem à prima infantia educatus fuerit, atque locum venationi & aucupio, quibus impenſe delectabatur, admodum opportunum invenerit. Verum enim vero Wilhelmum hunc non Harlemi, ſed Leidæ natum eſſe dubitari neutiquam debet. Et potiora, hac quidem parte, Leydenſium eſſe argumenta, pluribus in ejus urbe deſcriptione dicemus. Wilhelmus tamen Harlemenſis eadem ratione dici poſſit, qua Balduinus Pius, Flandriæ Comes, Inſulenſis appellatur, non quod Inſulis natus ſit, ſed quod plurima in ipſas contulerit decora.

Anno natæ ſalutis MCCXLX Fratres ordinis B. Mariæ Virginis, Carmelitæ etiam à Carmelo Ægypti monte, è quo progreſſi ſunt, dicti, per Europam, ac præcipuè Belgicam, ſe diffudere. Harlemi ipſis Cœnobium aſſignavit atque bonis plurimis dotavit Simon ab Haerlem: qui poſtmodum, anno nimirum milleſimo, ducenteſimo, octuageſimo, in eodem monaſterio ante ſummum altare in tumba dicitur ſepultus. Eodem tempore etiam Lutetiam Pariſiorum, Coloniam Vbiorum, Bruxellam atque alias Franciæ Germaniæque urbes iidem Fratres inſedere. De prima eorum origine, ordine, & inſtitutione notabilia, neque ab hoc loco aliena ſunt verba Alberti Leandri Bononienſis, ordinis fratrum Prædicatorum, lib. 3. de viris illuſtribus ordinis Dominici, in vita Guilielmi Antacantacavenſis Antiſtitis: *Fuerunt*, inquit, *in Hieroſolimitanis partibus, ſeu in Paleſtina, & præcipuè in monte Carmelo nonnulli viri ſolivagi, ſeu (ut eorum utar vocabulo)*

cabulo) Heremitæ, prout fusius in Cronicis & in compluribus sanctorum gestis & actibus videri potest. Circa vero annum Domini MCCXXVI, *horum integram vitam moresque sanctissimos cernens Aymericus Malasayda Antiochenus Patriarcha, vir insignis, eorum consuetudine plurimum delectatus, spiritualibus eos fovere cœpit auxiliis, sed cum nullum in scriptis vivendi modum haberent, unum, quo vivere deberent, conscripsit; deinde alium ab alio segregans, cryptam, seu tugurium per Carmeli montem cuilibet proprium tribuit. Postremo reposuit omnes sub cujusdam viri probi cura, & professionis nodo ad illum modum servandum colligavit, curavitque legem per se latam à sancta sede Apostolica approbari. Sicque hujusmodi viros divagantes per Carmeli montem in unum collegit. Post multos vero annos ad Innocentium* IIII. *Pont. Max. Lugdunum venientes (pro eo, quod canon dictus nimis gravis videbatur, nec in urbibus vel vicis habitare licebat) obtinuere, quod committeretur totum eorum negotium Hugoni Cardinali & Guilhelmo antistiti Antacanensi, ordinis Prædicatorum, ceu viris egregiis & ingenti prudentia præditis, ac discretione præcipuis. Ji vero jussu Pont. specialem canonem scripsere, atque illis tradidere, quo ex tunc profitentur & vivunt anno* MCCXLVII. *Hæc ex Cronica nostri ordinis.*

Anno MCCLXXXVII Florentius quintus, Guilhelmi Imperatoris filius, fratribus ordinis Prędicatorum, fundum & ædem, adjecto annuo censu amplissimo, Harlemi adsignavit.

Circa annum MCCXCX Ioannes primus, Florentij quinti filius, honorum & imperii pertæsus, tradito Comitatu Ioanni secundo, Harlemi reliquum vitæ in otio & quiete transegit usque in annum MCCC, quo ibidem defunctus est.

Circa annum MCCLXVIII tumultuantes Kenemarij, Duce Gisberto Amstelio, Harlemum acriter oppugnabant. Præfectus urbi tunc erat Iohannes Persinus, Eques, vir bellandi vetus, qui cum aliquot civium cohortibus strenuè extra urbem progressus, plurima Kenemariorum vehicula, quibus commeatus, aliaque vitæ vel bello necessaria deferebantur, intercepit. Pagos etiam nonnullos, injecto igne, absumsit. Inter quæ Kenemarij, conspecta flamma, relicta oppugnatione, trepido agmine confestim abiere. quos quam celerrime Harlemenses à tergo insecuti, magnam eorum partem cæcidere, &, accepta ingenti præda, ad Vrbem denuo reversi sunt.

Anno MCCCXX Wilhelmus quartus, re & cognomento bonus, celeberrima Comitia Harlemi indici jussit. Ad quę ingens nobilium & procerum concursus factus est. Comites viginti numero, Barones centum, & mille Equites interfuisse illis dicuntur. Durabant autem diebus septem.

Anno MCCCX, vigilia Mariæ Magdalenæ, Domini Hospitalarij Harlemum ingressi sunt. Adsignatæ ipsis ædes amplissimæ Iacobi de Denemarcken, Commendatoris domus S. Catharinæ Trajecti, & Episcopi Zudensis, ac suffraganei Trajectensis. Exstructæ autem erant à Gerardo de Tetroede, Canonico S. Mariæ Trajectensi in honorem Virginis Mariæ, & S. Ioannis Babtistæ. Fratres autem Templarij, qui in suburbio sedes suas fixerant, in urbem ad S. Iohannis ædem cum bonis suis omnibus se contulere, favente ipsis inprimis Wilhelmo Egmondano.

Anno MCCCXVI idem Iacobus de Denemarcken, Episcopus

piſcopus Zudenſis, regiam plane aulam Harlemi magnis ſuis ſumtibus exſtruxit. quam anno proxime ſecuto longe nitidiorem reddidit, adſtructis ipſi ædibus ſacris longe ampliſſimis.

Anno MCCCXXVIII pax inter VVilhelmum Bonum, & Orientales Friſios, poſt grave bellum, Harlemi ſtabilita fuit.

Non longe poſt, anno nempe MCCCXXXIX, bello inter Eduardum Angliæ, & Philippum Valeſium Franciæ Reges exorto, Ludovicus Imperator, evocatis undique auxiliis, atque VVilhelmi, Comitis Hollandiæ, copiis ab Harlemenſibus quoque opem petiit, litteris ad ipſos ſingulatim ſcriptis; quas, quia ad Vrbis Majeſtatem & dignitatem plurimum faciunt, integras hic deſcribam:

LVDOVICVS,

DEI GRATIA, IMPERATOR

SEMPER AVGVSTVS.

Prudentibus Viris, Magiſtris civium, Scabinis & Conſulibus HARLEMENSIS OPIDI gratiam ſuam & omne bonum.

Noſtræ Majeſtatis litteris ſpectabilem Wilhelmum Comitem Hollandiæ requiſivimus ex affectu, ut ad recuperanda imperij jura nobiſcum contra Philippum, qui ſe pro rege Franciæ gerit, cum armatorum decenti potentia jam finaliter ſe diſponat: Unde veſtram fidelitatem, nobis & imperio debitam, ſynceris affectibus nunc requirimus, & hortamur, quatenus cum armatis (ita lege, non *ornatis*, ut excuditur vulgo in Gerbrando) *ita curetis eſſe muniti, quod vos cum dicto Gulhelmo ſub exercitus ſui ſodalitio videre valeamus: ſcientes firmiter, quod veſtram in præmiſſis promotionem præ oculis habere volumus pro termino noſtræ vitæ. Datum Francfordiæ.*

Atque hac in expeditione haud dubie Harlemenſium virtus præ cæteris illuxit. VVilhelmi enim Comitis, ſub quo militabant, auſpiciis Tornacum, Cameracum & plura alia opida, longe munitiſſima, expugnata ſunt.

Quanti autem nominis jam nunc anno MCCCXL Harlemenſes fuerint, clare ſatis dilucet ex litteris Wilhelmi Hannonij, quas, anno jam dicto, Amſtelodamenſibus indulſit. In his enim, ſi quid controverſi juris apud Amſtelodamenſes fuerit, ut ipſi conſilium ſuper hac re & ſententiam Harlemenſium expoſcant, ſollenn.b.is his verbis inter alia perſcribitur.

Quacunque de re Scabini Amſtelodamenſes judicabunt, quam ipſi non capiunt, Harlemum, vel alio, ubi conſultiſſimum videbitur, ſe conferent; hac tamen cautione adhibita,

adhibita, ne ultra sex hebdomadas sententia vel judicium differatur.

Anno MCCCXLVII, die S. Olfeno sacro, tota pene civitas incendio absumta est. Homines quatuor & decem eadem clade perierunt. Instaurato autem jam paullum opido, anno MCCCLI eadem clades, quamvis non ita gravis, inflicta est; quæ mediam civitatem ruina sua involvit.

Circa annum MCCCC aucta & dilatata Vrbis pomæria trans Sparnam flumen videntur. Ex monumentis enim & litteris antiquis anno MCCCXC. datis, Sparna non intra, ut hodie, sed juxta urbem fluxisse, certo constat.

Circa annum MCCCCXX prima nobilissimæ artis Typographicæ fundamenta à Laurentio Costero Harlemi poni cœpta sunt. Quod in annum hujus sæculi vigesimum, non tricesimum, aut quadragesimum, ut fit vulgo, artem hanc periclitatã velim, suadet Rabbi Iosephus, qui in Chronico suo exemplar omnium vetustissimum Venetijs excusum refert, anno Iudaico 5188, Christiano MCCCCXXVIII. Iosephum ipsum, quæsitum diu, videre non licuit. Chronicon haud dubie illud est, quod שלחן ארוך, id est, *mensa instructa*, inscribitur. Liber est ex Arba Turim excerptus, per R. Ioseph Karro, & in formam thesium & conclusionum redactus. Adjectæ sunt novellæ, glossæ & observationes de jure, ritibus & consuetudine horum temporum, per Mosem Iserles. Tertium impressus Cracoviæ anno Christi 1594. indicante in Bibliotheca Rabbinica rerum & scriptorum orientalium peritissimo Iohanne Buxtorfio. Locum certe hunc velim accuratius despiciant, qui habent. Ego ad Laurentium Costerum nostrum venio, de quo non habeo, quæ dicam elegantiora, præter verba disertissimi & fide dignissimi Iunij: quæ omnia adscribi merentur.

Redeo, *inquit*, ad urbem nostram, cui primam inventæ artis typographicæ gloriam deberi, & summo jure asserendam ajo, utpote propriam & nativam: sed luminibus nostris sola officit inveterata illa & quæ encausti modo inscripta est animis opinio, tam altis innixa radicibus, quas nulli ligones, nulla rutra revellere aut eruere valeant, quâ pertinaciter credunt, & persuasissimum habent apud Magontiacum claram & vetustam Germaniæ urbem primò repertas literarum formulas, quibus excuderentur libri. Vtinam hîc incredibilem illam dicendi vim, quæ in Carneade fuisse perhibetur, voto exoptare possem, qui nihil defendisse unquã, quod non probarit, nihil oppugnasse, quod non everterit, dicitur; ut saltem refugam illam laudem postliminio revocare, & hoc quasi trophæum erigere possem, veri interpolator: quod ego non alio optarim, quàm ut veritas, rectè à Poëta vetere Temporis filia nuncupata, aut (ut ego soleo) χρόνȣ ἔλεγχος, tandem detegatur, quæque juxta Democritum, altissimo in puteo demersa hactenus delituit, in apertum proferatur. Si gloriosum certamen suscipere nõ piguit Ægyptios & Phœnicas de literarum inventione, his Deo duce earum inventum ad se trahentibus, quando tabulas θεοχαράκτȣς, hoc est, à Deo exaratas jactant: illis à se repertas Græciæ intulisse gloriantibus, quando Cadmus Phœnicum classe vectus, rudibus Græcorum populis artis illius auctor, eas commonstravit. Rursus si Athenienses Cecropi suo, Thebani Lino, eandem laudem vindicant. Palamedi Argivo excogitatorum characterum gloriam Tacitus

tus & Philostratus deferunt: ut Hyginius Latinorum Carmentæ Evandri matri. Si itaque controversam dubiamque gloriam cunctæ gentes ad se ceu propriam rapere non erubuerunt, quid vetat quo minus indubitandæ laudis possessionem, de qua per socordiam avitā exturbati sumus, quasi postliminij jure repetamus? Equidem non invidia, aut malevolentiæ studio transversus agor, ut huic asseram, quod alteri derogem ac detraham. Crassi impudentiam nō imitabor, hinc Scævolæ sanctimoniam & gravitatem affectando, illinc prehensationibus favorem hominum eblandiendo: haud is sum, corruptis arbitriis planum agere non decrevi, veritatem illam unam perspicuam, quam uti cæleste Solis jubar, nulla nox, nulla caligo quantumvis alta obtenebrare potest, exhibiturus, quantum in me est, idque simplici ac minimè fucato orationis filo, quod illa amat. Quod si optimus ille testis est, auctore Plutarcho, qui nullo obstrictus beneficio, neque alterius addictus studio, liberè quod sentit loquitur & intrepidè, meum testimonium merito locum habeat, qui nec mortuū aut hæredes posterosve cognatione attingam, neq; gratiam aut beneficium inde exspectem, qui quicquid hujus feci, id totum sepultis Manibus pietatis ergo impendi. Dicam igitur quod accepi à senibus & auctoritate gravibus, & Reipub. administratione claris, quique à majoribus suis ita accepisse gravissimo testimonio confirmarunt, quorum auctoritas jure pondus habere debeat ad faciendam fidem. Habitavit ante annos centum duodetriginta Harlemi in ædibus satis splendidis (ut documento esse potest fabrica, quę in hunc usque diem perstat integra) foro imminentibus è regione Palatij Regalis, LAVRENTIVS Ioannes, cognomento Æditvus Custosve, (quod tunc opimum & honorificum munus familia eo nomine clara hæreditario jure possidebat) is ipse qui nunc laudem inventæ artis Typographicæ recidivā justis vindiciis ac sacramentis repetit, ab aliis nefariè possessam & occupatam, summo jure omnium triumphorum laurea majore donandus. Is fortè in suburbano nemore spatiatus (ut solent sumto cibo aut festis diebus cives, qui otio abundant) cœpit faginos cortices principio in literarum typos conformare, quibus inversa ratione sigillatim chartæ impressis versiculum unum atque alterum animi gratia ducebat, nepotibus generi sui liberis exemplum futurum. Quod ubi feliciter successerat; cœpit animo altiora (ut erat ingenio magno & subacto) agitare, primumque omnium atramenti scriptorij genus glutinosius tenaciusque, quod vulgare lituras trahere experiretur, cum genero suo Thoma Petro, qui quaternos liberos reliquit omnes fermè consulari dignitate functos (quod eo dico ut artem in familia honesta & ingenua, haud servili, natam intelligant omnes) excogitavit, inde etiam pinaces totas figuratas additis characteribus expressit. quo in genere vidi ab ipso excusa Adversaria, operarum rudimentum, paginis solùm adversis, haud opistographis. is liber erat vernaculo sermone ab auctore conscriptus anonymo, titulū præferens, Speculum nostræ salutis. in quibus id observatum fuerat inter prima artis incunabula (ut nunquam ulla simul & reperta & absoluta est) uti paginæ aversæ glutine commissæ cohærescerent, ne illæ ipsæ vacuæ deformitatem adferrent. Postea faginas formas plumbeis mutavit, has deinceps stanneas fecit, quo solidior minusque flexilis esset materia, durabiliorque: è quorum typorum reliquiis, quæ superfuerant, conflata œnophora vetustiora adhuc hodie visuntur

ſuntur in Laurentianis illis, quas dixi, ædibus in forum proſpectantibus, habitatis poſtea à ſuo pronepote Gerardo Thoma, quem honoris cauſſa nomino, cive claro, ante paucos hos annos vita defuncto ſene. Faventibus, ut fit, inuento novo ſtudiis hominum, quum nova merx, nunquam antea viſa, emtores undique exciret, cum uberrimo quæſtu crevit ſimul artis amor, crevit miniſterium, additi familiæ operarum miniſtri, prima mali labes, quos inter Ioannes quidam, ſive is (ut fert ſuſpicio) Fauſtus fuerit ominoſo cognomine, hero ſuo infidus & infauſtus, ſive alius eo nomine, non magnopere laboro, quòd ſilentum umbras inquietare nolim, contagione conſcientiæ quondam dum viverent tactas. Is ad operas excuſorias ſacramento dictus, poſtquam artem jungendorum characterum, fuſilium typorum peritiam, quæque alia eam ad rem ſpectant, percalluiſſe ſibi viſus eſt, captato opportuno tempore, quo non potuit magis idoneum inveniri, ipſa nocte, quæ CHRISTI natalitiis ſolennis eſt, qua cuncti promiſcuè luſtralibus ſacris operari ſolent, choragium omne typorum involat, inſtrumentorum herilium ei artificio comparatorum ſuppellectilem convaſat, deinde cum fure domo ſe proripit, Amſtelodamum principiò adit, inde Coloniam Agrippinã, donec Magontiacum peruentum eſt, ceu ad aſyli aram, ubi quaſi extra telorum jactum (quod dicitur) poſitus tutò degeret, ſuorumque furtorum, aperta officina, fructum uberem meteret. Nimirum ex ea, intra vertentis anni ſpacium, ad annum à nato Chriſto 1442 ijs ipſis typis, quibus Harlemi Laurentius fuerat uſus, prodiſſe in lucem certũ eſt Alexandri Galli doctrinale, quæ Grammatica celeberrimo tunc in uſu erat, cum Petri Hiſpani tractatibus, prima fœtura. Iſta ſunt ferme, quæ à ſenibus annoſis fide dignis, & qui tradita de manu in manum quaſi ardentem tædam in decurſu acceperant, olim intellexi, & alios eadem referentes atteſtanteſque comperi. Memini narraſſe mihi Nicolaum Galium, pueritiæ meæ formatorem, hominem ferrea memoria & longa canitie venerabilem, quod puer non ſemel audierit Cornelium quendam bibliopegum ac ſenio gravem, nec octogenario minorem (qui in eadem officina ſubminiſtrum egerat) tanta animi contentione ac fervore commemorantem rei geſtæ ſeriem, inventi (ut ab hero acceperat) rationem, rudis artis polituram & incrementum, aliaque id genus, ut invito quoque præ rei indignitate lachrymæ erumperent, quoties de plagio inciderat mentio: tum verò ob ereptam furto gloriam ſic ita exardeſcere ſolere ſenem, ut etiam lictoris exemplum eum fuiſſe editurum in plagiarium appareret, ſi vita illi ſuperfuiſſet: tum devovere conſueviſſe diris ultricibus ſacrilegum caput, nocteſque illas damnare atque execrari, quas una cum ſcelere illo, communi in cubili per aliquot menſes exegiſſet. Quæ non diſſonant à verbis Quirini Taleſij Coſ. eadem ferè ex ore librarij ejuſdem ſe olim accepiſſe mihi confeſſi. Iſta dictare me compulit cupiditas & ſtudium defendendæ veritatis, quamvis illa odium ſui plerunque parere ſoleat: in qua tuenda potius, quàm ut deſerere vadimonium velim, ad ſuſcipiendum odium paratior ſim ac promptior.]

Ædes Laurentij in meditullio urbis etiamnum exſtant. Atque in perennem ejus rei & viri memoriam Senatus populuſque Harlemenſis earum frontiſpicio verba iſta inſcripſit.

MEMO-

MEMORIÆ SACRVM.

TYPOGRAPHIA

ARS ARTIVM OMNIVM

CONSERVATRIX

HIC PRIMVM INVENTA

CIRCA ANNVM CIↃCCCCXL.

Laudabile Magiſtratus exemplum ſecutus eſt civium nonnemo, qui publicam Laurentio Coſtero ſtatuam cum honorifica hac inſcriptione erexit.

M. S.

VIRO CONSVLARI,

LAVRENTIO COSTERO,

HARLEMENSI:

ALTERI CADMO ET ARTIS TYPOGRAPHICÆ

CIRCA ANNVM DOMINI MCCCCXXX.

INVENTORI PRIMO

BENE DE LITTERIS AC TOTO ORBE MERITO

HANC

Q. L. C. Q.

STATVAM, QVIA ÆREAM NON HABVIT.

PRO MONVMENTO POSVIT

CIVIS GRATISSIMVS.

Sunt tamen in Germania non pauci, & inter eos præſertim Moguntini, qui excogitatæ nobiliſſimæ artis Typographicæ gloriam ſummo opere ſibi conantur adrogare. Sed non difficile eſt hanc tam gravem atque nobilem controverſiam, & quæ clariſſima ævi noſtri ingenia exercuit, componere: nempe ſi vel id, quod res eſt, concedamus; typos quidem ligneos à Laurentio Harlemenſi primum fuiſſe inventos, typos veo ſtanneos, æreos & plumbeos ad horum exemplar efformatos eſſe à Iohanne Fauſto, cive Moguntino. Teſtatur hoc diſertim Donatus ille Grammaticus ex membranis confectus & impreſſus: ad quem Mariangelus Accurſius, ſollers & eruditus proavorum memoria Criticus, imprimendi artem typis æreis primum à Ioanne Fauſto Moguntino fuiſſe excogitatã, ſed facem ipſi & exemplar prætuliſſe Donatum Hollandiæ impreſſum in tabula inciſa, notavit; ut narrat Angelus Roccha à Camerino, Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, & Theologiæ Doctor, cujus ut & Mariangeli verba in adverſariorum gratiam paullo altius repetam, ne in tanta luce veritatis diutius cæcutiant. *Ars Typographica*, inquit Roccha, *in Europa anno ſalutis noſtræ* 1442 *inventa fuit, ut Polydoro placet, à Joanne Guthembergio, natione Theutonico, equeſtri dignitate viro; ſicut ab ejus civibus ſe audiiſſe ait, in oppido Germaniæ, quam Moguntiam Latine dicunt, vulgari vero ſermone Maints. Decimo ſexto deinde anno, qui fuit ſalutis humanæ* 1458, *quidam nomine Conradus, eodem Polydoro teſte, homo itidem Germanus, Romam primo in Italiam attulit, quam deinde Nicolaus Jenſon Gallus mirum in modum illuſtravit. Hæc Polydorus. Volatteranus autem duos fratres Alemannos in Italiam advexiſſe artem impreſſoriam, & anno ab orbe redemto* 1465 *Romæ inſtituiſſe, & libros ſancti Patris Auguſtini de civitate Dei, & Lactantij Firmiani inſtitutiones primùm*

impressisse affirmat. Alij ejusdem Augustini confessiones primùm impressas fuisse ajunt. Sunt qui velint hujus artis inventores fuisse Joannem Faustum & Juonem Schoefferum anno Dominicę incarnationis 1440. *deinde à Ioanne Guthembergio eam illustratam fuisse in Germania: anno vero* 1460 *à Conrado, item Germano Romam, à Sixto autem Ruffinger Argentinate Neapolim advectam, & in Italia ab Aldo seniore illustriorem fuisse redditam, & à Nicolao Jensone Gallo in Galliam asportatam. Sed in tot scriptorum controversia apponere libet, quod manu Mariangeli Accursij exaratum in prima Donati Grammatici pagina inveni. Aldus enim junior, vir quidem eruditus, & in antiquorum monumentis indagandis accuratissimus, ostendit mihi librum Donati ex membranis confectum, & impressum, in cujus priori pagina hæc scripta leguntur.*

Ioannes Faust, Civis Moguntinus, avus maternus Ioannis Schæffer, primus excogitavit inprimēdi artem typis æreis: quos deinde plumbeos invenit multaque ad artem poliendam addidit ejus filius Petrus Schæffer. Impressus autem est hic Donatus & Confessionalia primum omnium anno 1450. Admonitus certe fuit ex Donato HOLLANDIÆ prius impresso in tabula incisa.

Hæc ibi, ubi etiam à latere eadem manu scripta leguntur:

Hæc scripsit Mariangelus Accursius.

Hic liber est Grammatica Donati: non parum autem, quantum ad ordinem pertinet, ab ea distans, qua in Italia uti solemus: immo principium est adsimile Grammaticæ institutioni Guarini, qui ab eo multa accepisse judicatur. Hujus codicis typi & imminutus imprimendi modus rudem illam inventionem præ se ferunt. Hactenus Roccham audivimus. Verba Mariangeli paullo accuratius jam excutiamus. Tabulam incisam appellat, cui litteræ incidebantur. Fuit illud primum & rude, sed valde sumtuosum, Laurentij Costeri inventum. Litteræ enim istæ ita efformatæ extra librum, cui destinabantur, usum alium non habebant. Longe aliter atque fit hodie. Litteræ enim istæ fusiles, quibus nunc utuntur, formis, ut loquuntur, destructis, aliis quibusvis scriptis excudendis adhibentur. Tabellis ejusmodi incisis Chinenses in scriptis suis procudendis utuntur; apud quos longe prius, quam apud Europæos, ars hæc Typographica dicitur fuisse exculta. Rude igitur Laurentij inventum primitus fuit, & litteræ non ita probe omnifariam complanatæ leviter, (loquor verbis Apuleij) aut ad unguem coaptatæ, sed vel inæqualitate asperę, vel angulis eminulæ, vel rotunditate volubiles, sine regulæ correctione, & mensuræ parilitate, & perpendiculi solertia. Nulla enim ars potest esse eadem excogitata simul & examinata: nec esse quidquam omnium, quod habeat & laudem diligentiæ simul, & gratiam novitatis. Harlemum itaque Typographiæ matrem, Moguntiam autem nutricem ejus & elimatricem præcipuam, recte appellabimus. Huic enim typi stannei vel ærei debentur, quod & librorum frontispiciis inscribi cœptum est. Operibus Ioannis Boccacij in folio rudi satis littera primum excusis hoc præfigitur.

GENEA-

GENEALOGIÆ IOANNIS BOCCACII LIBRI SECTATORIBVS OPIDO QVAM NECESSARII NVNQVAM ANTEA CITRA ALPES NOTVLIS STANNEIS DIVULGATI, &c.

Longe igitur facessant inanes Moguntinorum & aliorum fabulæ, quibus, præter luculentum Mariangeli Accursij testimonium, alterum non minoris ponderis opponimus, ex Chronico Coloniensi desumtum: cujus auctor, qui istis temporibus floruit, sic scribit:

Dese Hoichvvyrdige Kunst *is vonden aller eyrst in Duytschlant tzo* Mentz *am* Rijn *by den jairen ons Heren* MCCCCXL. *Ind van der zijt an bis men schreve* L *wart ondersoicht die* Kunst *ind wat dair zo behoirt. Ind in den jairen ons Heren do men schreyff* MCCCCL. *Do was eyn Gulden jair, do begon men tzo* Drucken *ind was dat eyrste boich dat men druckde die* Bybel zo Latijn *ind wart gedruckt mit eynre* grover schrifft *as is die schrifft dae men nu Myßeboicher mit druckt. Item wiewail die* Kunst *is vonden tzo* Mentz, *als vursz. op die wijse als dan nu gemeynlich gebruycht wirt,* so is doch, die eyrste vurbyldung vonden in Hollant uyssden Donaten, die dae selffst vurder zijt gedruckt sijn. *Ind van ind vyssden is genommen dat begynne der vurß.* Kunst *Ind is vill meysterlicher ind subtilicher vonden, dan die selve manier was, und yelenger ye mere kunstlicher wurden, &c.*

Interpretationem non subjungo. Ea enim est in verbis Accursij. Ita hi duo scriptores, exteri ambo, alter etiam Germanus, conspirant, qui soli sufficiunt convellendis tot plaustris mendaciorum.

Sed vero objiciet mihi aliquis tot & tam varias veterrimorum librorum inscriptiones, quæ artis Typographicæ inventionem Moguntiæ, nulla Harlemi facta mentione, disertim adscribunt. Ad istas priusquam respondeam, operæ pretium putavi tres potiores subjungere. Ac primo quidem in Breviario Historiarum Ioannis Trithemij Abbatis sic legere est:

Impressum & completum est præsens Chronicarum opus anno Domini M. D. XV. in vigilia Margaretæ Virginis, in nobili famosaque Vrbe Moguntina, hujus artis impressoriæ inventrice prima, per Ioannem Schæffer, nepotem quondam honesti viri Ioannis Fusth, civis Moguntini, memoratæ artis primarij auctoris.

 Qui

Qui tandem imprimendi artem proprio ingenio excogitare ſpeculariq; cœpit anno Dominicæ nativitatis MCCCCL. indictione XIII. regnante illuſtriſſ. Romanor. Imperatore Friderico III, præſidente ſanctæ Moguntinæ ſedi reverendiſſ. in Chriſto patre D. Theodorico, Pincerna de Erbach, Principe electore. Anno autem MCCCCLII perfecit deduxitque eam (divina favente gratia) in opus imprimendi: opera tamen ac multis neceſſariis adinventionibus Petri Schœffer de Gernsheim miniſtri, ſuique filij adoptivi: cui etiam filiam ſuam Chriſtianam Fuſthin, pro digna laborum multarumque adinventionum remuneratione, nuptui dedit. Retinuerunt autem hi duo jam prænominati Iohannes Fuſth & Petrus Schœffer hanc artem in ſecreto (omnibus miniſtris ac familiaribus eorum, ne illam quoquomodo manifeſtarent, jurejurando adſtrictis) quoad tandem anno Domini MCCCCLXII. per eoſdem familiares in diverſas terrarum Provincias divulgata, haud parvum ſumſit incrementum.

Inſtitutionibus Iuſtiniani Imperatoris in membrana, regia plane forma, excuſis ita ſcriptum invenias.

Præſens Inſtitutionum præclarum opus in alma urbe Moguntina inclytæ nationis Germanicæ, quam Dei clementia tam alti ingenij lumine donoque cæteris terrarum nationibus præferre illuſtrareque dignatus eſt, non atramento communi, non plumali canna, neque ærea, ſed artificioſa quadam adinventione imprimendi ſeu Characteriſandi ſic effigiatum, & ad Euſebiam Dei induſtriè conſummatum per Petrum Schoyffer de Gernsheim, anno Dominicæ incarnationis milleſimo CCCCLXVIII, viceſima quarta die menſis Maij.

Inſcriptio Speculi aurei Fr. Henrici Herp talis eſt.

Fr. Henrici Herp Speculum aureum decem

cem præceptorum Dei, opus præclarum, in nobili Vrbe Moguntiaca, quam imprimendi arte ingeniosa gratuitoque dono gloriosus Deus plus cæteris terrarum nationibus præferens illustrare dignatus est, non atramento plumali æreave penna, cannave, sed adinventione quadam perpulchra, per honorabilem virum Petrum Schoyffer de Gernsheym feliciter est consummatum, anno Dominicæ incarnationis MCCCC LXXIIII. mensis Septembris Idus quarto.

Ad ista, & iis similia facile est respondere, si id, quod veritas ipsa est, concedamus; primam nempe Typographiam non aliud quam imposturam fuisse: dum typis excusos libros, pro manu descriptis librarii divendunt, solius lucri caussa. Manu enim exarata maximo tunc in pretio fuisse dubitari non debet. Quam ob rem artem istam tam facile tot voluminum millia procudendi celare voluerunt, ut idem iis, quod manu descriptis, pretium constaret. Quam ob caussam etiam litteras & contractiones omnes, quæ scribentibus in usu sunt, adhibebant. Membranis etiam utebantur, ut per omnia manu descriptis similia viderentur. Donatũ Hollandiæ in membranis excusum narrat Mariangelus Accursius. Ac ne quo modo fucus iste innotesceret, operas & familiares omnes sollenni juramento adstringebant, nulli se tantæ artis arcana propalaturos. Laurentium autem Costerum ijsdem etiam artibus usum fuisse libet suspicari. Atque ita dum aliis excusa pro manu descriptis obtrusit, magnam sibi & gloriæ suæ injuriam fecit. Donec infaustus ille famulus, qui instrumentis omnibus hero suo ablatis, Moguntiam concesserat, magnæ artis arcana universo orbi patefecit. Vnde factum est, ut Typographiam primo omnium Moguntiæ excogitatam & excultam fuisse ab imposturæ ignaris creditum tunc fuerit. Sed de his alibi erit dicendi locus. Plura in hanc rem qui volet, adeat eruditissimi Scriverij librum insignem, quem de Arte Typographica inventa conscripsit. In hoc patriæ suæ gloriã tam strenuè vendicavit, ut nemo, qui veritatem amat, jam amplius audeat contra hiscere. Quamquam ipsi nuper obstrepere ausus sit Gallus, Gabriel Naudæus, non nisi inanibus, & quæ se ipsa subvertunt, commentis subnixus. Exere, clarissime Scriveri, illam ingenij tui vim, & insaniam ejus, qui patriæ tuæ gloriæ tam petulanter eludit, jam semel contunde. Posse enim te scio. Fac ergo tandem suspensus orbis agnoscat non nisi Harlemo tuo hanc artem inventam referri debere acceptam. Nos interea Lauream hanc Laurentio Costero suspendimus.

AD MOGVNTIAM.

Vana quid Harlemiis indicis prœlia prœlis?
Ista parant jugulo vimque necemque tuo.
Siste precor. Batavûm felicia prœla typosque,
Nî taceas, acreis experiere magis.

S 3 PARO-

PARODIA

Ex Nuptialibus Fescenninis Claudiani in laudem LAURENTII COSTERI Harlemensis.

SEnex corusco sydere pulchrior,
Et litteratas *tendere* formulas
Typosque ligno incidere *certior,*
Quæ digna mentis laus erit arduæ?
Quæ digna formæ laus erit igneæ?
Te Leda mallet, quam dare Castorem,
Præfert Achilli te proprio Thetys,
Victum fatetur Delos Apollinem:
Tunc cum per altas impiger ilices
Conatus es *exscindere literas.*
Beata, quæ te jam genuit virum,
Primisque sese junxit amoribus.

AGe cuncta *Laureato*
Redimita vere tellus
Celebra *typos* *heriles:*
Omne nemus cum fluviis,
Omne canat profundum.
Frisii *favete campi,*
Batavi *favete montes,*
Subitisque se rosetis
Vestiat Hemstæus *apex,*
Et rubeant pruinæ.
Batavus *strepat choreis,*
Calamisque flexuosis
Lene Sparna *jam susurret,*
Berckrodus *electriferis*
Admoduletur alnis
Decorent vireta Kinnam,
Mare *contumescat auro,*
Batavique procreator
Sub vitreis Oceanus
Luxurietur undis.
Oriensque *Battavorum*
Simul Occidensque plaudat,
Patriæ lætentur urbes
Quæque novo, quæque nitent
Deficiente Phœbo.
Serrarii *libelli,*
Streperi tacete *Galli:*
Taceat sonorus auctor
Solus ovantem *Batavus*
Emeditatus artem.
Hæc vox æthereis insonet axibus
Hæc vox per populos, per mare transeat.
Harlemus *Typicam prodidit* artifex.

QVEM

QVEM
FLOS. VRBIVM
HARLEMVM
PATRITIA. FAMILIA. EDIDIT
LAVRENTIO COSTERO
QVI. INCREDIBILI. ET. PROPE. INHVMANA
INGENII. FELICITATE
MOGVNTINIS. NEQVIDQVAM. NEGANTIBVS
ET
GALLIS. FRVSTRA. OBSTREPENTIBVS
ARTEM. TYPOGRAPHICAM
PRIMVS. INVENIT
MONVMENTVM
HOC
L. M. P. Q.
TYPIS
POSVIMVS.

Anno MCCCCXXVI Iacoba Bavara excitis undique, ac præsertim Gouda, Schoonhovia & Oudewatera copiis, Harlemum obsidione cinxit. Inter quæ Philippus Burgundus è Picardia, Flandria & circumjectis regionibus validissimum exercitum collegit; & castra, Lichtenveldio supremo militiæ præfecto creato, juxta Leidam posuit, jam hostiles copias oppugnaturus. Præmiserat fœminam, quæ lepræ contagione infectam se simulans, in Vrbem penetraret, obsessisque, ut postridie adversum hostes egrederentur, indicaret. Sed fraude ab excubatoribus animadversa, capta est, & consilium omne Philippi Iacobæ patefecit. Quæ, relicta statim urbe, Goudam, unde venerat, denuo se convertit. Sed cataracta, quæ circa Alphenum pagum est, à Philippi copiis præclusa & infessa, gravis utrinque pugna, sed Philippo adversa, editur. Picardorum quingenti cæsi sunt. Otto etiam Rhenolandiæ præfectus, cum octoginta primariis Leydensium civibus, eo in prælio occubuit. Factum id pridie Kalendas Maij, cum tertio Non. Aprilis Harlemum esset circumsessum. Iacoba rebus tam feliciter gestis haud mediocriter elata, Iohannem Wassenarium, Henricum Cronenburgium, Everardum Hoochtvvoudanum, Ioannem Langeraccium, Dominum Asperæ, Didericum Merewedanum, Gerardum Poelgeestium, & Arnoldum Ghentium, quorum præcipua virtus illuxerat, in Equestrem ordinem solenniter coöptavit. Guilhelmus Nagelius Kenemariorum, qui Iacobæ favebant, præfectus Heemskerckianam arcem solo æquavit; quod non ita diu Brederodam, Heemsteam, & Assendelfum ipsi Harlemenses excidissent.

Anno MCCCCXXXVIII, Simone de Lalein in locum Philippi de Sanctis Hollandiæ præfecto, Hoexiorum & Cabeliaviorum motus Harlemum haud leviter concussit. Biduo toto, medio foro, acriter inter se decertabant. Donec inferiores Hoexij in ædes Nicolai Adrichomij se recepere. Vbi ab Cabeliaviis obsessi, post multa ultro citroque ad reconciliandos animos acta, urbe expulsi Amstelodamum petierunt. Sed non longe post, Philippo Burgundo in Hollandiam reverso, sedatæ paullum turbæ, & expulsi in urbem denuo reversi sunt.

Anno MCCCCLXXI hæc compositionis formula inter Harlemenses & Goudanos intercessit.

Nos Prætor, Consules, Schabini & Senatores opidi Harlemensis notum omnibus facimus; Quandoquidem jam à longo retro tempore multæ ac graves cõtroversiæ inter nos ex una, & cives Goudanos ex altera parte fuerint, partim ob vectigalia, quæ Pontgelde *appellantur, solvenda ex hereditariis bonis, quæ Harlemensibus quidem Goudæ, Goudanis autem Harlemi obtingunt, partim ob taleas & exactiones quæ ex nostra in Goudanã, aut ex Goudana in nostram civitatem commigrantibus imponuntur, convenit inter nos, ad removendas dissensiones, conservandamque pacem ac tranquillitatem, ut si quando civi alicui Goudano hereditas* Harlemi *obtingat, illum libere ac tuto hereditatem suam hic aditurum, omniaque facturum pro lubitu, præfato vectigali*, *quod* Pontgelt *appella-*

pellatur, non soluto, Deinde cives adeo omnes Goudanos, quotquot in hanc urbem nostram deinceps commigrare volent, facturos id pro libitu, ingressuros ac denuo exituros pecunia, quæ Pontgelt *vocatur, aut taleis aliis non solutis. Ita tamen ut cives Harlemenses idem jus eamdemque libertatem itidem obtineant, fruanturque Goudæ. Et cum immotum nobis sit præfata omnia fixa & certa servare, sigillum nostrum litteris istis appendi jussimus anno Domini* MCCCCLXXI. XX *Februarij.*

Anno MCCCCLXXII, ope Alberti Bavari, Ædes D. Bavoni sacra exstruitur, à Bonifacio IX Papa sollenniter consacrata. Foro imminet, eleganti structura, si architectos audimus, longe præstantissima.

Anno MCCCCXCII per domesticas factiones immutata paullum est Harlemensium fortuna. Kenemarij enim, gliscente passim penuria, & annonæ caritate in desperationem acti, novos & graves motus excitavere. *Kasenbrotij* à victus tenuitate vulgo dicebantur. Hi Alcmariam in unum convenere, pro libertate, quam in panis & casei copia ipsi collocabant, strenue depugnaturi. Harlemum primò adorti sunt: ubi acerrimo Magistratus edicto intra urbem recipi vetabantur. Erant tamen, ut fere fieri solet, nonnulli rerum novarum avidi, qui, proculcata Magistratus auctoritate, effractis portis, furenti huic & insanæ multitudini aditum præbuere. Ibi civium primarij, sibi metuentes, in curiam aufugere. Bona interea & supellex eorum direpta. Curiam etiam dedere cogebantur, vitæ incolumitatem pacti. Nicolaus Ruvius tamen cum Scabinis duobus cæsus est. Effractum ærarium publicum. Archiva civitatis & privilegia vel dirupta, vel projecta. Triduo post duces tres à civium optimis, qui passim latebant, creabantur: quorum unicuique milites triginta tantum adscribebantur. Promulgatum etiam edictum, ut direpta civium bona in curiam Kasenbrotij deferrent, nisi capitalem pœnam subire vellent. Crux etiam publice suffixa, ut furentibus metum incuteret. Ita sedata paullum hæc turba. Magna tumultuantium pars Leidam oppugnatura abjerat; Harlemensium præcipuis secum in arma compulsis. Sed facile à Leidensibus repulsi sunt, omnis bellicæ artis & disciplinæ ignari. Multi eorum ab equite intercepti. Plures cæsi. Inter hæc Albertus, Saxoniæ Dux, cum copiis supervenit. Hic, purgata passim ab hac vulgi fæce regione, Harlemum aggressus est. Cives cum duce paciscuntur, Albertus mox crucem statuit, pœnam de facinorosis sumturus. Sed qui præcipuorum scelerum conscij erant, jam aufugerant. Arma civibus ablata sunt; Privilegia insuper omnia irrita Albertus fecit, mulctamque XXVII mil. aureorum irrogavit. Cui solvendæ aurea argenteaque cimelia cives vendidere. Castellum etiam in scutariorum hortis, pomariis excisis, munitissimum erexit, ad conservandam in obsequio civitatem; reliquis Hollandiæ civitatibus Ducem ad id præcipue incitantibus, quæ Harlemo invidere videbâtur. Sed haud ita longe post urbs in pristinum splendorem est restituta. Testantur hæc patriæ Annales, & vitrea fenestra, quæ in majore Vrbis Ecclesia conspicitur cum vernacula hac inscriptione;

Als men negentich twee duysent vierhondert telt,
Den derden Meij oock me, sijn haestich met ghewelt
De poorten van Haerlem oproerich opgeslagen
Van t'Kaesenbroots volck stout,
Dat uyt Noort-Hollant quam
T'welck Claes van Ruyven Schout
Haest met sijn doot vernam :
Waer af van outs dit glas ons seker deed gewagen.

Anno autem MCCCCCLIX Harlemum Episcopali sede & dignitate ornatum est à Paulo IV. Pontifice Romano. *S. Bavonis ædem erexit Paullus Papa* IV, *& in Episcopatum evexit. Eique assignavit Territorium duodecim oppidorum præter pagos interiacentes longitudine nonaginta*, al. *sexaginta, latitudine triginta millium passuum similium.* Verba sunt Bullæ sive diplomatis Pauli IV, dati anno Christi 1559, quod integrum exstat apud clarissimum & amicissimum Aubertum Myreum pag. 324 Donationum piarum. Primus Episcopus renunciatus est Nicolaus à Nova Terra seu Nieulant, qui Trajectensis Antistitis Vicarius, & deinde 38 Abbas Egmondanus fuerat. Homo liberioris vitæ; qui postmodum, Papa adsentiente, Godefrido Mirloo Episcopatum sponte tradidit. Hic Monachus Ordinis Dominici, & Prior Trajectensis fuerat, facundia admodum insignis. Sed anno 1578, Vrbe ab Auriacis iterum infessa, solum vertere est coactus. Vivere desijt Daventriæ anno 1587. Secundus hic fuit & postremus Harlemensium Episcoporum.

Secuta deinde Hispanorum obsidio gravissima, gloriæ laborisne majoris incertum est. Proinde operæ pretium duxi caussam & originem ejus paullo altius repetere : qua acerbiorē alia Civitas nunquā vidit; tum atrocitate præliorum, cum nutatione victoriæ, Hispanis hinc pro imperio, illinc civibus pro libertate non minore animo concurrentibus. Anno igitur millesimo quingentesimo septuagesimo secundo, Harlemenses Hispanæ tyrannidis pertæsi, instigantibus ad id Gerardo Berckenrodio & Ioanne Koltermanno, cum aliis aliquot Hollandiæ civitatibus Auriaci partes amplexi sunt. Quæ res Albani animum ita commovit, ut statim ac sine mora Fredericum filium cum immani exercitu in Hollandiam transmitteret; quo novos animorum motus, & præcipue Harlemenses rebelles jam, ut ipse loquebatur, ad Regis sui obsequium armis coërceret. Redditæ interea à Maximiliano Bossuo Gubernatore & Amstelodamens. litteræ, quibus Magistratus & cives monebātur: Fredericum cum copiis Amstelodamum jam supervenisse. Tandem saniora consilia paterentur. Per deputatos suos delicti veniā exposcerent, dum ad Principis clementiā aditus etiamnū pateret. his lectis varius civitatis motus fuit. Alij obsidionē, aut si quid aliud sors obtulisset, ferre decreverunt: perfidiam & sævitiam Hispanorum recenti Nardensium exemplo edocti. Alij, & quidem Proceres, infirmas vires suas caussabantur, nec sustinendo huic bello etjam pares. Horum sententia prævaluit. Missi, inconsultis civibus, ad Fredericum deputati, qui verbis ad pœnitentiam compositis, nefarium crimen deprecarentur. Non tenuit ad hæc iram Wilhelmus Ripperda; vir antiquus & gravis, sanctitate morum & dignitate excellens. Qui convocatis

vocatis in unum civibus, quid nonnlli è Magiſtratu machinarentur, & quo in loco res civitatis eſſent facunde diſſeruit; monuitque ne ſe Hiſpano permitterent, ſed conatibus ejus vitam & omnes fortunas ſuas intrepidi opponerent. Ibi aliorum ſtudium, aliorum indignatio exarſit; omnes vero fauſtis promtiſque acclamationibus in verba dicentis ivere. Reverſi mox Amſtelodamo deputati, in vincula traditi & Delphos ad ſupplicium avecti ſunt. Vnus tamen eorum plenius reſponſum Albani patris, de obtinenda venia, Amſtelodami adhuc operiebatur. Proviſum interea ab Harlemenſibus, ne qua militum præſidia deeſſent, & ut è civium primoribus alij Hornę, alij Enchuſæ curarent ut quę bello, quæ Vrbi neceſſaria ſubveherentur. Nec mora. Fredericus cum Boſſuo & omnibus copiis ſupervenit. Ac primò quidem Sparendamum ab Harlemenſibus inſeſſum expugnavit; deinde S. Laſari hoſpitalem domum, quæ in Harlemi ſuburbiis erat, occupavit; mox propius ad Vrbem caſtra movit. Caſtella & opera quantum potuit celeravit. Nec in Vrbe minore belli apparatu omnia ſtrepebant: & quæ tutandis urbibus, propellendiſq; hoſtibus excogitata, præparabantur. Inter hæc perductis foſſis & munitionibus erectis, Hiſpani quatuordecim majora tormenta admoverunt, quibus mœnia urbis tanta vi atque impetu concuſſa ſunt, ut breviſſimo ſpatio, clades longe maxima iis fuerit inflicta. Oppugnatio ſtatim ab ijſdem inſtituta. Sed cum magna & turpi ſuorum clade ab oppidanis repulſi ſunt, tanto irritæ ſpei dolore omnes affecti, ut per duorum menſium ſpatium, nihil in urbis mœnia fuerint moliti. Fuit cum Vrbem pene cepiſſent, vigilum diligentiam elapſi, niſi miles animadvertiſſet, qui excitato tumultu ad arma cives evocavit. Hi tanto animo Hiſpanum ſunt adorti, ut cum inſigni ſuorum clade & ignominia retrocedere ſit coactus. Illuxit in hoc prælio etiam fœminarum virtus, & inter eas præcipuè Kennavæ Simonis, virilis animi viduæ, annos natæ quadraginta ſex; quæ cæterarum dux, robore & conſtantia animi in propulſandis hoſtibus, non ſexum ſuum modò, ſed viros etiam vicit. Memoriæ proditum invenio, Fredericum hac ſuorum clade ita fuiſſe perculſum, ut de relinquenda Vrbe ſerio cogitaret: ac reliquiſſet indubie, niſi verbis aſperrimis pater monuiſſet, Reipublicæ ſalutem, & Regis ſimulque ſuam famam ab hoc obſidio totam pendere. Inter hæc civibus etiam crevit animus. Attentæ paſſim excubiæ. Præfecturæ militares in promtiſſimos quoſque diſtributæ. Sæpius erupere, hanc maxime ob cauſſam, ut obverſis hoſtium in pugnam oculis, aliquis ex opido ad Auriacum, aut ab Auriaco ad opidum nuntius cum litteris perlaberetur. Germanorum caſtra quoque aggreſſi, octingentos eorum cæcidere, trecentiſque tentoriis flamma abſumtis, ſigna hoſtium & ingentem prædæ vim conſecuti ſunt. At Auriacus interea claſſe undique contracta, & cum hoſtibus navali prælio congreſſus, amiſſis duodecim navibus, fortunam adverſam invenit. Fruſtra etiam fuit Didericus Sonoyus, qui Dimerico occupato, ut Hiſpanos commeatibus, qui Amſtelodamo ſubvehebantur, prohiberet, non longe poſt ab ipſis Amſtelodamenſibus eſt expulſus. Cæteri conatus etiam eluſi, adeo ut proterve miſeris civibus illudi videretur. Triſtis in hoc rerum ſtatu Vrbis facies fuit: poſtquam primas ſpes fortuna deſtituiſſet. Fames urgere, gladio hoſtium longe potior, ac proin milites tumultuari, officinas civium invadere, cædibus etiam graſſari. Hoſtes

quoque plurimarum rerum inopia atterebat, & quæ consequi illam fere solet, pestis. Inter hæc Auriacus Harlemenses continuo per litteras monebat; bono animo essent; nihil eorum, quæ ad liberandam Vrbem facerent, se prætermissurum. Ad postremum igitur Wilhelmus Batenburgius in aciem ingentes copias eduxit. Aderant Delfensium, Leidensium, & Roterodamensium cives plurimi, quos miseratio vicinæ Vrbis in arma traxerat. Verum consiliis eorum hostibus jam perspectis, longius progressi ad unum omnes cum ipso Duce circumventi sunt & oppressi. Paucos admodum obscura nox servavit. Tunc, desperato omni auxilio, necessitate compulsi, de tradenda Vrbe cum Hispano cives egere: sed ut armati exirent, impetrare non potuerunt. Quamobrem relinquere Vrbem inter se decreverant castra hostium, qua minus firma erant, perrupturi: nisi Auriaci litteræ supervenissent, quibus hortabatur; reliqua belli obfirmato animo paterentur, brevi auxilia ventura. Sed nihil effectum. Itaque ad priora consilia revertuntur, relicturi tam uxores quam liberos, quod virorum cursum æquare non possent. Sed horum eiulatus hoc ipsum interrupit. Tandem Vrbem Frederico tradunt, 200 40000 florenos ad bona sua redimenda dare jussi. Ingressus Fredericus statim armis cives despoliavit.. Hispani ædes aliquot & officinas invadunt. In nonnullorũ civium & militum capita etiam sævitum. Caussa illis necis, sicut plerisque, Religio erat. Plures optimatium proscripti: qui optime meriti de Republ. conservatæ patriæ pretium calamitate exsilij tulere. Atque hic exitus asperrimæ illius obsidionis fuit: quâ Albani vis adeò est contusa, ut tantum non fuerit oppressa. Magno enim illi ad cætera impedimento fuit. Militum ejus duodecim millia fame vel gladio absumta, numerant Annales. Harlemenses vero non nisi cum immortali gloria hujus possunt recordari. Neque enim illos virtus sua destituit, sed Fortuna. Tam diligentes & industrij adversus invadentium hostium conatus fuere, ut Hispani nunquam cuniculos egerint, nec munitiones in vallo erexerint, nec astus aut dolos excogitarint, in quibus non fuerint ab illis præventi atque elusi, neque solum in depellendis hostibus solliciti & promtissimi fuere, sed etiam in adoriendis audaces atque acerrimi.

Anno autem MCCCCCLXXVII, diutina Hispanorum insolentia compulsi, iterum Auriaco se permisere.

Harlemo oriundi sunt

Hugo ab Haerlem Abbatum Egmondanorum vigesimus & secundus creatur anno 1326. Vir fuit disciplinæ ecclesiasticæ convenientissimæ. Vivere desiit anno 1345. 16. Kal. Septembris. Mortuo positum est honorificum hoc epicedium:

Laurent. Octa. Iesu semel M. ter C. novies V
Est populus mæstus, moritur quia largus, honestus
Hugo Mensonis, *exemplum dapsilitatis,*
Mitis valde bonis, ultor durus sceleratis,
Nobilibus charus, rerum fuit ordine gnarus,
Hic vitam duxit, quod dormitoria struxit,
Et terras emit, violatos jure redemit,
Flent verecundantes inopes, victumque rogantes,

Ti

Tali privati, qui pronus erat pietati,
Vivendi norma fuit, atque gregi bona forma,
Nam fuit Abba pater, claudatur ei locus ater
Et sit pro meritis conjunctus in æthere choris.

Iohannes Oloutius celeberrimus Decretorum Doctor, dum in Vrbe urbium vivit in locum Wilhelmi Rollandi, qui eodem tempore Romam venerat, & privatæ quietis appetens sacro muneri se abdicaverat, anno 1351, Antistitum Egmondanorum vigesimus & quintus factus est. Sed biennio post vita defungitur, omnibus, dum vixit, ob morum suavitatem acceptus. Prælectiones & Epistolas ad familiares scriptas posteritati reliquisse dicitur. Silentio ipsum transivit Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica.

Symon Hermannus, ex Carmelitarum ordine vixit, ac *Copulata Sermonum* cum aliis nonnullis scripto consignavit circa annum Christianum 1460. Fugit & iste diligentiam ejusdem Valerij.

Andreas Noorth, ex ordine fratrum prædicatorum in Cœnobio Harlemensi magna cum modestiæ & pietatis laude vixit circa annum 1460. Mentionem ejus invenio apud Albertum Leandrum libro quinto de illustribus ordinis Dominici viris. Vbi verba legere est ista: *Andreas Noorth in Coenobio Hærlemensi Hollandiæ vir bonus & devotus vita functus est anno Domini* MCCCC LXXVII. *Is ingenti captus ægritudine, asseruit fratribus se in festo Assumtionis B. Mariæ ex vita ista labili egressurum. Interrogantibus fratribus quam libenter vita defungeretur, respondit; Fratres, hanc horam semper gaudens animoq; læto exoptavi ac præstolatus sum, & ut in ea me recte haberem, mundi præcalcavi illecebras, & hanc sanctæ conversationis togam indui. Cur igitur equanimiter mortem ferre non debeam? His dictis paullo post obdormivit in Domino.*

Nicolaus Hollandinus, ejusdem ordinis in eodem cœnobio pietatis laude inclaruit, teste eodem Leandro, qui sub finem libri sexti hoc ipsi encomium adscribit: *Nicolaus Hollandinus Cœnobij Hærlemensis, vir devotus & cum vacaret meditationi atque lachrymis deditus mira præfulsit obedientia, ut & stuperent omnes, atque in exemplum sibi proponerent. Vita functus est vir Dei Nicolaus anno à partu Virginis* MCCCC LXXXXVIII.

Albertus Iohannis Carmelita Theologiam in Lovaniensium Academia docuit. In Magistrum Sententiarum & Ecclesiasticum lecturas, ut tunc loquebantur, cum aliis nonnullis, quæ adhuc latent, conscripsit. Diem & vitam clausit Machliniæ anno 1496.

Nicolaus Symonis itidem Carmelita, ordinis sui provincialis scriptis Theologicis, quæ pluria sunt, satis clarus, provectæ jam ætatis Harlemi obijt, ad annum 1511.

Theodorus Harlemius Licentiæ gradum in Theologia emeruit & adeptus est Parisiis, circa annum 1508. Carthusiæ Coloniensis alumnus. Manu ejus nonnulla exarata leguntur Coloniæ. De his consule Theodorum Petreium Campensem in Bibliotheca Carthusiana, sive illustrium Ord. Carthusiani Scriptorum Catalogo, superioribus annis Coloniæ edita.

Florentius Harlemius Carthusiæ Lovaniensis Prior, vir fuit non tralatitiæ eruditionis. Edidit vernaculo idiomate de

Christianæ vitæ institutione libros V. primùm à Tacito Nicolao Zegero, deinde à Laurentio Surio Latinitati transscriptos. Floruit Carolo V. regnante. Fratres binos habuit Vincentium & Rodolphum, utrumque ordinis Minorum per Belgium Provincialem.

Vincentius de Haerlem inclaruit & scripsit circa annum 1514.

Petrus à Montfoort Poëta, carmine ad Cornelium à Bergem, præsulem Leodiensem scripto & edito insignis.

Iohannes Wilhelmi, vir variarum linguarum, & præsertim Sanctæ, callentissimus, ejusdemque Professor Lovanij in Collegio Buslidiano. Cujus, quod haud prætereundum est, in celeberrimis illis bibliis, quæ à Philippo Hispaniarum Rege, cujus auspiciis in publicum prodierunt, Regia vulgo appellantur, adornandis haud contemnenda opera fuit; testante B. Aria Montano, præcipuo eorum architecto, qui in altera ad lectorem suum præfatione luculentum hoc de Iohanne VVilhelmi Harlemio testimonium orbi dedit: *Adhibitus est*, inquit, *ad eam rem Johannes Harlemius, S. Theologiæ Licentiatus, in omni linguarum genere exercitatissimus, S. Scripturæ & Hebraicæ Linguæ apud Lovanienses in Societate Jesu Professor.* Nec gravabitur lector, si ejusdem encomium à Gisberto Schoock, Vniversitatis Lovaniensis Rectore, perscriptum superiori axtetam. *Atque ut munus*, inquit, *sive commissum melius & perfectius explerent*, (nempe Arias Montanus, Hunnæus, Cornelius Reineri Goudanus, aliique) *celeriusque & expeditius absolverent, honorabilem virum Dominum & Magistrum Iohannem Wilhelmi Harlemum, S. Theologiæ Licentiatum ac Societatis Jesu in dicto opido Lovaniensi S. Scripturæ & Hebraicæ linguæ Professorem publicum, nec non quinque linguarum ad eam Dictionariorum, Grammaticarum, & versionum examinationem de qua supra diximus, faciendam necessariarum peritissimum, sibi socium & adjutorem adsumserunt.*

Obiit autem Lovanij anno 1578.

Nicolaus Florentius, Antiquitatis & litterarum scientia præstantissimus, eoque nomine Huberto Goltsio, Iusto Lipsio, & Adriano Metio, antiquariis summis, acceptissimus vixit.

Quirinus Talesius, Magno Erasmo à manu, & deinde civitati Harlemensi à consiliis fuit. Miserabili morte defunctus est anno 1573. ut latius exsequuntur Patriæ Annales.

Joannes Surenus, vir undequaque doctissimus plurima scripsit, quæ adhuc latent, inter alia Dialogum elegantissimum, quo Artem Typographicam, Harlemi primitus, non alibi, inventam fuisse pluribus ostendit. Vita defungitur senex anno 1591. Effigies Epigramma hoc subscriptum habet:

Corporis effigiem, expressit quam Goltsius ære,
Heemskerckus docta pinxit & ante manu.
Tunc inerat formæ florenti gratia major:
Plurima nunc faciem ruga senilis arat.

Cornelius à Berestein, libris Hispanicis linguæ vernaculæ transcriptis famam meruit. Moritur Harlemi anno 1595.

Guilhelmus Copallius S. Theologiæ Licentiatus, sedis Harlemensis Vicarius generalis mortuus est anno 1599.

Symon Sovius Poëta & Grammaticus non contemnendus, scholæ

ſcholæ patriæ Rector aliquamdiu vixit. Fratrem habuit Bartholomæum Sovium, itidem Scholæ Harlemenſis Rectorem, cui in flore ætatis exſtincto ſucceſſit.

Georgius Benedictus Wertelo Poëta cum paucis comparabilis Epinicia, Epitaphia & Epigrammata varia conſcripſit, partim edita, partim adhuc edenda. Vitam finiit Heidelbergæ anno 1589. Iano Douſæ, Grutero, Lipſio, Poſthio, Paullo Meliſſo, & Scipioni Gentili elegantia ingenii admodum placuit.

Johannes Hugo à Linſchoten ſuſceptis in Indiam Orientalem peregrinationibus celeberrimus. Exteras regiones & res cognoſcendi ſtudio jam à prima pueritia flagravit, ut ipſe initio Itinerarii ſui teſtatur: *Primo juventæ flore,* inquit, *cum domi viverem habebat me ſumma cum voluptate rerum admirandarum ac toto orbe geſtarum jucundiſſima lectio. Ceterum inceſſit tamdem major ac uberior lubido viſendi remotiores terras, ac relinquendi natale ſolum. Ita imaginariæ huic delectationi meæ fieret ſatis. Oppugnabat interim amicorum ac parentum Natura urgente tenerior affectus, quem poſt rupi, inſiſtens divino ad fauſtam ſpem auxilio: Erantque tunc circa Texaliam Hollandiæ inſulam plures naves ad navigationem in Hiſpaniam & Luſitaniam paratæ: ita captata occaſione & impetrata à parentibus venia, qui tum Enchuſæ habitabant, navem conſcendi, quæ S. Lucam de Barrameda petebat; fratres mihi duo Sevillæ habitabant, eos inviſere decreveram, parato in iis familiari velut præſidio, ad perluſtranda cætera Regionis & ad Hiſpanici Idiomatis notitiam.* Reverſus in patriam, quidquid duodecim annorum ſpatio memoria ipſi dignum in ipſa terra, quam habitavit, ac reliqua peregrinatione obtulit, in publicum emiſit. Præclarum opus titulum hunc habet.

NAVIGATIO AC ITINERARIVM IOHANNIS HVGONIS LINSCHOTANI IN *Orientalem ſive Luſitanorum Indiam. Deſcriptiones ejuſdem terræ ac tractuum littoralium, præcipuorum portuum, fluminum, capitum, locorumque, Luſitanorum hactenus navigationibus detectorum, ſigna & notæ. Imagines, habitus geſtuſque Indorum ac Luſitanorum per Indiam viventium; templorum, Idolorum, Ædium, arborum, fructuum, herbarum, aromatum, &c. Mores gentium circa ſacrificia, politiam & rem familiarem. Enarratio mercaturæ, quo modo & ubi exerceatur. Memorabilia geſta ſuo tempore iis in partibus.*

In Effigiem & præclarum hoc opus ejus ſic ludebat Petrus Hogerbetius:

Eoum nobis heic dat Linſchotius orbem;
Linſchotum artifici ſculpta tabella manu.
Hetruſcis urbem tectis quæ certet, & uno
Spectare intuitu vis Orientis opes?
Imos Goa, licet noſtro ſemotior orbe;
Una tibi ſenſus expleat atque oculos.
Seu fora, ſeu ſpectes plateas, ſeu templa Deorum,
Obvia majeſtas, par & ubique nitor.

Aſpice

Aspice quam prono subducat littore puppes,
Quamque iter emensæ fida ratis statio.
Haud alio emporio locupletior Indus Eoi
Ditia quam late dividit arva soli.
Goensi se quanta foro viden area pandat
Plana, frequens, tectis splendida, dives opum.
Ut mercem hic properet gemmis auroque nitentem,
Ille abducta procul vendere mancipia?
Congesta huc videas Ganges quæ portat & Indus,
Insulæ & Eoæ maximæ in Oceano.
Indicus en truncus ramijs se pandit opacis,
Grata etiam ut justis umbra sit agminibus.
Ut nova protrudens in apertas exserat auras
Grandia germinibus sustinet ipsa suis.
Ecce tibi ramum nigra quem nox suavibus ornat,
Exuit ornatum floribus alma dies.
Ut decus hoc una vigeatque & defluat hora
Continuas obeunt illa diesque vices.
Traxit & hinc nomen tristi quod squallida trunco;
Auricomum rutilo cum nitet orbe jubar.
Haud secus & nostro quæ sensu splendida sumos
Esse, fidem veri lux rediviva facit.

Exspiravit Linscotus Enchusæ anno 1611.

Johannes Galius Iuris Consultus scripsit de Testamentis & jure Codicillorum, Obijt anno 1621.

Nicolaus vander Hoochius quod est *ab alto* strenuam Iuri operam navavit Lovanij, & deinde Doctor in Andegavensi Gallorum Academia creatus est. Postmodum in curia Machliniensi magni nominis caussarum patronus, obijt Harlemi anno 1624. *Singularia juris*, seu Doctorum dicta memorabilia in publicum edidit, singularis ingenii argumentum.

Quamquam autem de his, qui in vivis adhuc sunt, nihil omnino dicere, decretum mihi sit, non possum tamen hoc loco prætetire clarissimum Petrum Scriverium, Virum ut ad restituendas litteras, & omnis ævi antiquitatem, ita ad instaurandum patriæ suæ decorem natum. Clamant id illa ejus monumenta, quæ in vulgus edita jam sunt, docebunt illa, quæ, tamquam durus pater adhuc premit, & daturus aliquando est, si vita hæc paullo diuturnior contingat.

Præstantissimorum Pictorum & Sculptorum copia longe maxima hinc emersit: quorum Catalogum & opera vide sis apud Cl. V. Samuelem Ampsingium, Harlemensem. Nos ad alia properamus.

Harlemum itaque Kenemariæ caput est; rebus omnibus, quæ ex agris circumjectis indies huc deferuntur, affluētissima. Situs commoditate ad elegantiam omnem & amænitatem composita. Sparna, fluvius limpididissimus, qui è Rheno originem suam trahit, mediam intersecat. Cives industrij, telis lineis nunc, ut olim laneis, opes quærunt. Tanta earum præstantia & candor est, ut non ad vicinas regiones modo, sed & Galliam, Angliam, Italiam, Hispaniam, atque adeo Europam universam muneris loco ad viros principes trans-

transmittantur. Cerevisia etiam non Hollandiæ modo, sed & Dwentiæ, Trentiæ & Transissulaniæ universæ expetitâ olim floruerunt, & jam nunc florent. Officinæ cerevisiarię plures sunt. Plateæ frequentiores: ędes pleręque insigni altitudine, elegantia, commoditate. Præcipuus iis decor, quæ vel in foro sunt, vel circa. Nihil usquam ædificiorum minime insessum. Tanta populi frequentia est. Ideoque nullæ hic areæ, vel arctissimæ. Publicorum ædificiorum sacra plus laudis merentur. Cunctis, imo omnibus Hollandię Zelandiæque, augustius est D. Bavonis templum, quod ab amplitudine sua *Magni* nomen vulgo habet. Turris Bakenesia sine prætio, ipsorum architectorum judicio, est prætiosa. Curia etiam est non contemnendi operis. Extra urbem nemus videas amænissimum, quod Tempe merito dixeris, insigni civium commodo & voluptate. In hoc prima nobilissima artis Typographicæ ab immortalis memorię Viro Laurentio Costero, jacta sunt fundamenta. In hoc Florentius quintus ejus nominis Hollandiæ Comes regiam plane ædem exstruxit; quàm à suavissimo avium concentu *Vogelsang* appellavit. Huc se conferebat Comes quotiens, positis publicis curis, otium & delitias sectabatur. Adeo ut de Harlemo vere & scite olim dictum sit.

H	*locus*	Honorandus,
A		Amandus,
R		Recommandandus,
L		Laudandus,
E		Exaltandus,
M		Magnificandus.

Quibus adscribo illud Cornelii Aurelii Bat. lib. 1. *Plurima hic*, nempe circa Harlemum, *visebantur castella, villæ, pagique populosi, domus voluptuariæ, quas à volucrum circumstrepentium garritu* Avium concentus *vocabant. Hic nemorenses horti, delitiarumque monticuli, saltus innoxij, & omni ferarum genere referti, fertiles agri & palustres, omnibus aucupiis & leporum cuniculorumque venationibus aptissimi. Hic lacus piscosi, & torrentes refrigeratorij, ita ut alterum terrestrem non desideres Paradisum.*

PAGI ET ARCES CIRCA HARLEMVM CELEBRIORES.

BREDERODA arx antiquissima, à qua nomen suum habet nobilissima Brederodiorum familia; nunc temporum injuria pene disjecta.

HARLEA, Harlemeæ stirpis sedes olim fuit. Cujus non nisi miseræ aliquot reliquiarum reliquiæ hodie exstant.

BAKENESSA, vitibus olim & ulmis refertissima, unde Baccho eam sacram, atque ab eo nomen habuisse somniãt Aretalogi nostrates.

VELSENA arx jam à temporibus Gerardi Velseni, qui Florentio quinto necem intulit, disjecta.

HEEMSTEDA. Natus hic est *Iohannes ab Heemstede* dictus. Vir pro captu sæculi sui non eruditus, Magno illi Erasmo Roterodamo familiaris vixit. Monasterium elegantissimum, *Hemelsgooort* dictum, anno 1458 ab Hugone ab Assendelf exstructum hic fuit. Heemstediorum familia antiquis-

ſima eſt. Fallitur enim Gouthovius, qui eorum Genealogiam à Gerardo ab Heemſtede, qui floruit anno 1355. orditur. Sanderi enim, Borrei, & Nicolai ab Heemſtede, fratrum, mentio eſt in tabulis anno 1334 datis, quas vidi. Heemſteda Dynaſtam nunc agnoſcit, Adrianum Pauwium, Equitem, & nobilitate & dignitate, qua maxima jam in patria perfungitur, & doctrina, & humanitate illuſtrem.

SPARENWOVDA. Natus hic eſt, ad annum 1300 homo immenſæ magnitudinis *Nicolaus à Kieten* vulgo dictus. de quo plura noſtri Annales. De alijs circa Harlemum arcibus accuratiora qui volet, adeat Samuelem Ampſingium, patriæ ſuæ Encomiaſten clariſſimum.

Sunt & *Aſſenburgum*, *Heemskercka*, *Adrichemum*, *Mereſteinium*, *Foreſtum*, *Clivia*, *Berckenroeda*, *Tetroeda*, illuſtribus ejuſdem nominis familiis inclytæ. De quibus plura idem Ampzingius, & Valerius Gouthovius in appendice ad Chronicon Hollandiæ. Nunc ad extergendum ſordes ſuperioris Poëtaſtri, ſubjicio

PETRI SCRIVERII

HARLEMVM.

Lectori.

Da veniam ſubitis: non diſplicuiſſe meretur,
Feſtinat Patriæ qui placuiſſe ſuæ.

TE PATRIA *accedo, te carmine* DIVA *ſaluto*,
Te LAVRENTIACIS *mitto per aſtra* TYPIS.
Non quòd vitales hîc primùm carpſimus auras,
Et docuit Muſas a PVLCHER *Apollo ſuas*.
Non ob velivoli ſinuoſa volumina Sparni,
Qui bibit hinc undam fluminis, inde maris.
Non ob famoſi veſtigia diruta b *Templi*:
Quin animum nullus corripit Ordo meum;
Ne quidem c IOHANNIS *referens à nomine nomen*,
Tot licet huic dites ſubjiciantur agri.
Non etiam in ſacras fertur meus impetus Ædes:
Vix tanti fuerit nunc pater ipſe Numa.
Non quòd ab antiquo repetas primordia Lemo:
Non quòd Nobilium ſit tibi larga ſeges.
Immò nec ob Comites, quorum cunabula jactas,
Tranſactoſque olim tot ſine nube dies.
Non ob prælustrem Gulielmi Cæſaris aulam,
Maxima quà lato curia juncta foro.

a Verum legitimumque epitheton Apollinis, & ſimul alluſio ad præceptoris mei Cornelij SCHONÆI, clariſſimi Comici, nomen gentilitium. b Exciſi & hîc olim Templarij, extra portam Houtenam poſiti.

c Domini D. Iohannis Bapt. Rhodian.

Non

Non & ob hoc ipsum: frustra obversatis d *Arenæ.*
Non vicus, non nunc ulla platea placet.
Non ut dinumerem bis quattuor ordine portas,
Aut relegam tenero mœnia trita pede.
Non me cocta Ceres grato raptura sapore;
Cantharus ad stomachum non facit iste meum.
Non caro, non piscis petitur, jubeoque Macellum
Res sibi habere suas, res sibi habere forum;
Textrinumque suas: nunc linea tela faceßat,
Illa peregrinis tela petita procis.
Non venio celsis subnixus crura cothurnis,
Doctus & Andinâ prælia flare tubâ,
Ut tot bella canam (festino ignosce poëtæ)
Quæ sunt militiæ, quæ tibi gesta domi.
Nulla Pelusiaci me tangit cura triumphi,
Ut feriant aures e *Cymbala parta meas.*
Denique non Clypeus gladio stellisque superbus;
Quæstio nec vatem de Cruce mota juvat.
Ista tuæ possent etiam memorare sorores,
Inventos possit nulla docere typos.
Sola hæc Harlemio debetur adorea civi,
LAVRENTI *meritas cingere docta comas,*
Vindiciis asserta meis. Procul ite maligni,
Ite, Moguntinis dedita turba tuis;
Non nisi qui pleno spirant insomnia folle,
Et Gutenbergos Fustiadasque crepant.
I, Naudæe, *procul, tua per mendacia crescens:*
Non locus hîc nugis, credule Galle, tuis.
Harlemense Nemus doceat, doceantque Napææ,
Et f *Fagutali numina sacra Jovi,*
g HIC *fago* eX*s*CVL*ptas* LaVrentI CV*s*pI*de for*M*as,*
Et primùm natos hîc simul esse typos.
DI, *precor, hîc jubeant pro quercu crescere lauros,*
Ne desint civi laurea serta meo.

P. S. LAVRVS *Laurentio Costero*, &c. Editus liber verna Harlemi typis Hadriani Romani anno 1628.

d *'tSandt.* e Campanæ ex re DAMIATICÆ nuncupatæ in editiore turre hodieque etiam personant.

Gabriel Naudæus, Parisiensis, Moguntiæ deberi Artis inventionem impudentissime nuper pluribus probare annisus est. Frustra. Alibi à nobis refutandus, & ferulâ puer objurgandus.

f Vide Festum in V. FAGVTAL, & Varronem de L. Latina lib. IV. g Anno Salutis MCCCCXXVIII.

EIVSDEM

In effigiem summi & incomparabilis viri

Laurentii Costeri, Harlemensis, primi Artis Typographicæ inventoris.

VANA QVID ARCHETYPOS ET PRÆLA, MOGVNTIA, IACTAS?
HARLEMI ARCHETYPOS PRÆLAQVE NATA SCIAS.
EXTVLIT HIC, MONSTRANTE DEO, LAVRENTIVS ARTEM.
DISSIMVLARE VIRVM HVNC, DISSIMVLARE DEVM EST.

EXCERPTA NONNVLLA

Artem Typographicam spectantia.

Georgius Alexandrinus Epist. dedicat. ad Bernardum Iustinianum Equitem & Senatorem, præfixa Catoni de Re rustica edit. Regij, anno 1482.

Quod si nobis concederetur; quorum sæculo ars hæc imprimendorum librorum *excogitata, atq; in summum culmen evecta est, forsan maxima Latinarum litterarũ jactura plurima ex parte reparari posset. Sed cum res difficillima sine cura discriminis & sine judicio fiat, vix ausim dicere, obfuerit magis, an profuerit Latinis litteris* novum *istud* artificium *: nisi copia librorum ingenia multorum acuet, solertiamque excitabit, qui collatis libris deprehensisque erroribus, meram quandoque veritatem assequentur.*

Idem Epistol. dedic. quæ præfigitur Varroni.

Ex qua impudenti temeritate intolerabilique arrogantia lectiones tam variæ & diffidentes, tum perversæ atque confusæ nobilium auctorum habentur; & his *potissimum* diebus, *quibus in publicum commodum* exprimendarum litterarum ratio † barbaro invento, barbaraque *meditatione excussa fuit: ut sæpe stomachatus fuerim; cum libros conferente egregias & proprias dictiones jam sublatas viderem.*

† Artem Typographicam *barbarum inventum* appellat, quod extra Italiam inventa sit. Italis enim reliquæ omnes nationes barbaræ sunt; ut nemo nescit.

Hieronymus Tornielus præfatione ad *Summam Angelicum* F. Angeli de Clavasio edit. Alosti Comitatus Flandriæ per Theodoricum Martini anno 1490.

Quid desit non video, nisi forsitan ex transscriptorum tarditate paucis inno-

innotescat. Sed & hæc divina abstulit bonitas, dum nobis artem miro inventam studio impressorum in lucem produxit.

Libello, cui titulus; *Tractatus corporis Christi*, impresso Parisiis anno 1484, per Georgium Mittelhus, versiculi isti subjunguntur, ex quibus colligo circa ista demum tempora, artem typographicam apud Gallos in usu fuisse.

Excudendorum ars nunc est invecta librorum,
Magna salutifero debetur gloria Christo,
Quod jam non cesset merces condigna laboris.

Pirrhius Pinchius Mantuanus epist. dedic. ad splendidissimum equitem Franciscum Capellum, quæ præfigitur Ioanni Tortellio de orthographia edit. Venetijs anno 1501.

COELESTIS, *ut ita loquar* FVIT INGENII, QVI PERVTILEM IMPRIMENDI ARTEM EXCOGITAVIT. *Verum quæ cum illo innata erat, cum eo pariter omnino defecit diligentia. Nam prava adeo invaluit consuetudo: ut ob impressorum licentiam & imperitiam mendosi codices & depravati omnes reperiantur.*

Notandum autem est Editionem illam Horatij, quæ cum commentariis variorum prodiit Venetiis, in anno signato admodum falsam esse. Excusa enim dicitur ann. 1405. Nihil tam certum quã pro o substituendum esse 9, ut sit annus Christi 1495. Quo ipso etiam Epistola dedicatoria inscripta est Pomponio Læto.

Cardanus lib. XVI.

Ars Typographica nulli nec utilitate, nec subtilitate, nec dignitate secunda.

CHRONOSTICHON

Anni MCCCCXX, circa quem artem Typographicam primum excogitatam fuisse, vero nobis fit simile.

ARS TYPOGRAPHICA
A
LAVRENTIO COSTERO
CIVE HARLEMENSI
INVENTA
EST.

LaurentI laudes, LaurentI excudimus arte:
Sic Typus auctori profuit ipse suo.

DELFVM.

Delfum à quo & quando constructum. Godefridus Gibbosus. Fossa Corbulonis. Delff, illustris & antiqua familia. Urbis nonnulla privilegia. Conincx-uythof, Conincx-velt. *Flandri expulsi. Ædes exstructa. Civium insolentia. Vrbis obsidium & excidium sub Alberto Bavaro. Delfensium contra Flandros Victoria.* Delfshaven. *Vrbis incendium. David Georgij. Viri litterati. Vrbis forma. Arausionensium Principum illustre Mausolæum. Pagi & arces circumjectæ, & quæ in iis lectu vel visu digna.*

DELFVM inter Hollandiæ urbes non secundę, ut vult Author, qui orbi dedit pictas scriptasque civitates orbis terrarũ, sed tertię dignitatis. Opidum prælustre atque validum: quod à Godefrido Gibboso circa annum Domini CIↃLXXV conditum, unanimi consensu produnt nostri Annales. Hic est ille Godefridus, qui Wilhelmi Trajectensium Antistitis opibus nisus, Roberto Frisio Theoderici, qui Florentij I. filius erat, tutore per vim expulso, Hollandiam omnem atque imperium omne invasit. Mox ad perdomandam cum exercitu profectus Westfrisiam, omnes ejus civitates, unà expeditione, aut vi subegit, aut deditione accepit. Idem vix annis quinque rerum potitus insidiis Roberti, inexpiabile in eum exercentis odium, Antverpiæ, dum naturæ suæ satisfacit, per posteriora gladio (vulgo *glavio*) transfixus, occiditur. Neque enim potentia malis artibus quæsita, cuiquam est diuturna. Quo autem anno Vrbs condita sit, parum adfirmatur. Chronagraphus quidem popularis exstructam tradit ante expeditionem in Westfrisios susceptam, anno nimirum MLXXI, quo Hollandiam primum invasit. Alij vero post bellum hoc feliciter gestum, ipso nimirum anno MLXXV, quo dicitur interemtus. Vero similior prima sententia nobis videtur. Constat enim Godefridum non aliam ob caussam Delfum condidisse, quam ut in omnes belli casus, hic defensionis suę præsidia haberet. quod haud dubie statim factum est, cum Robertus esset exturbatus, rebus adhuc nutantibus & infirmis. Prima enim cura eorũ, qui aliena imperia invadunt, esse solet, ut opera quędã habeant munitissima, quibus adversus vim & incursiones hostiũ se tueãtur. Quamobrem etiam arcem opere atque loco munitissimã adstruxit: in qua ipse domicilium suum fixit. Rem omnem verbis istis exsequitur Ioannes Leidensis, Anonymi Poëtæ, coætanei sui, Elegia adjecta. *Godefridus*, inquit, *Dux Lotharingiæ, volens jam perpetuis temporibus cum sua progenie totam Hollandiam possidere, construxit opidum Delff cum castro, dans municipali*

palia jura & municipalia privilegia. Iſtud autem opidum poſt multos annos ſatis honorifice excrevit. Quare & egregium epigramma quidam Poëta poſtmodum de eo reddidit forma ſequenti:

Salve antiqua [a] *polis, Delff terra veterrima ſalve,*
O ſalve noſtræ gloria quarta plagæ.
Quas reliquis laudes dedimus Delff urbibus, omnes
Illas pæne tibi cenſeo poſſe dari.
Namque decore, bonis [b] *affaris divitiiſque*
Non mihi finitimis vilior eſſe locis.
[c] *Tu mihi hoc terris præſtare videre propinquis,*
Et longe arbitrio dignior eſſe meo:
Quod duo templa tibi mirandæ ſint ſpeciei,
Quæ retines aliis pulchra mage Eccleſiis.
Tantum templorum formam non miror eorum,
Plurima viſa illis ſunt mihi pulchra magis,
Quantum depoſitis in eis ornatibus aris,
Quas fixas dictis conſtat in Eccleſiis.
Aras ornatas illis magis, atque decoras,
Conſpexi nulla (ſcit Deus ipſe) plaga.
Nec tibi clauſtrales deſunt & ſpirituales
Perſonæ, normis ordinibuſque bonis.

a Id eſt, urbs. b Sententia exigit ut ſcribatur *appares.* c Propter verſum malim, *Hoc mihi tu terris,* Vel, *Tum mihi in hoc t.*

Monſtrant exemplo tibi [d] *ſermone quoque ſacro,*
Qui potes æterni regna tenere Dei.
Sunt utriuſque tibi ſexus præſtantis alumni,
Formæ habitu comes, eloquioque graves.
Devotique Deo, fidi mortalibus [e] *ævo*
Humani, vacui fraude doloque, pij.
Quin in te inſignis [f] *braxatur Keuta ſaporis;*
Et multos pannos efficis egregios.
Delff, precor à cunctis ſalva Deus alme periclis,
Protege & uſque iſtum virgo Maria locum.

d Lege: *qui ſermoneque ſacro.* e Scribe *atque.* f Id eſt, coquitur. Vocabularium vetus, quod anno 1495 Daventriæ apud Richardum Pafraet editum penes me eſt: *Braxare,* Brouwen, *Braxator.* Brouwer, *Braxium* Worte of Molt, *Braſiatorium,* een Molthuys.

Delfum autem Brabantorum coloniam eſſe tradit Anonymus, qui ante annos centum floruit, & à præſtantiſſimo viro Ioanne Iſacio Pontano cum Amſtelodamenſium Hiſtoria nuper editus eſt. Verba ejus, quibus urbē hanc dilaudat, omnia adſcribam: *Tertium locum,* inquit, *obtinet Delft, prædictis opulentia haud inferius, à Godefrido Gibboſo olim Brabantiæ Duce, qui Hollandiam invaſerat & occupaverat, conditum, deducta eo ex Brabantinis colonia. Vndique pecorum paſcuis uberrimis cinctum uno miliari verſus meridiem ab Haga Comitis diſtans; habens ab occidente Gaudam, à meridie tribus miliaribus Rotterdam, ab Occidente mare. Ejus incolæ maxime Braxatura ac lanificio ſe exercent. Eſt autem Delf opidum ſtrictum in longinquum protenſum, intus aquis adbundans, pulcherrimis ædificiis decora-*

decoratum. Ejus populus præ cæteris Hollandis urbanus ac delicatus, ac Brabantinorum moribus, à quibus, ut dictum est, originem duxere, proxime accedens. Habet duas Basilicas Parochiales pulchras veterem ac novam, & monasteria fratrum minorum ac monialium plurima, & extra muros tria monasteria, unum monialium, 2. Regularium, & 3. Carthusiensium per Comitem de Ostervant fundatum. Sunt tamen nonnulli, qui Delfum non conditum à Godefrido Gibboso, sed auctum tantum ampliatumque fuisse tradiderunt. Delfo autem nomen factum videtur, vel à fossa ibi ducta, *Delven* enim seu *dilven fodere* nobis designat; Vel quod pagus, in quo condita Vrbs est, jam ante *Delft* appellaretur à fossa indubie Corbulonis. de qua ita C. Tacitus Annal. Lib. XI. *Ne tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam produxit.* Similia habet Dio Lib. 60. Quibus prætermissis adscribam quoque parilem sententiam Ph. Cluverl. *Restat*, inquit, *fossa, quæ ab urbe Leida vulgari nomine de Vliet Delphos defertur; atque inde ad pagum Maeslant deducta tandem ad propinquum pagum* Sluiis *Mosæ jungitur. Hanc esse Corbulonis fossam arguo. Primum quia inter Mosam Rhenumque perducta est. Tum quia proxima Oceano. tertio quia spatium Taciti* XXIII. M. *quam maxime convenit. & cætera, quæ apud ipsum vide cap.* VI. *de Rheni Alveis.* Nisi forte nomen loco dederit illustris prosapia de Delf, cujus vestigium, quod ne quidem exstat apud editos Hollandicorum Annalium conditores, notavi in Diplomate antiquo, quod ex Archivis Rensburgensibus huc transcribsi.

Omnibus sanctæ matris Ecclesiæ filiis, clericis & Laicis, præsentibus & futuris, Ada, Dei gratia, Marchionissa de Brandeburch salutem. Noverit universitas vestra me, volente & assensu Wilhelmi Comitis, & Florentij fratrum meorum, & Adæ Comitissæ, matris meæ, & Adæ, neptis meæ vendidisse Ecclesiæ sanctæ Mariæ in Rinesburch, & Agnetæ Abbatissæ, & ejusdem loci conventui, duas bonas terræ in Pole mihi jure hereditatis pertinentis in perpetuum habendas & possidendas jure perpetuo liberas & quietas ab omni servicio & consuetudine & exactione mihi & heredibus meis pertinente ita libere, & quiete & honorifice sicut aliqua conventualis ecclesia terram aliquam liberius, quietius, & honorificentius tenet & possidet. Hæc vendicio facta est anno incarnacionis Domini MCCV. *his testibus, Wilhelmo de Teylinge, & Theodrico fratre ejus, Arnoldo de Rifwic, & fratre ejus Henrico, Giselberto de Tilburg, Philippo de Wasnare, & filio ejus Theodrico, Hugone de Noortge, Florencio de Soetrewoldt, Theodrico de Delf & fratre ejus Arnoldo, Huberto de Kerecwerf. Ut autem hæc vendicio, concessio & confirmatio in perpetuum rata habeatur, & inconcussa permaneat, præsentem confirmationem sigilli nostri impressione roboravimus.*

Opidum mox bona fide adolevit, & veluti robur ac lacertos accepit. Wilhelmus enim, ejus nominis II Hollandiæ Comes, Rex Romanorum, Delfensibus, ut quibusdam in

Annalibus invenitur, jura atque privilegia municipalia hac conditione largitus est, ut sibi suisque posteris, pro singulari hoc beneficio, in annos singulos libras Hollandicas penderent quinquaginta; si vero cõtingeret se vel cingulo Equestri donari vel uxorem ducere, libras tantum solverent viginti. Quæ idcirco adscribenda putavimus, ut illius sæculi opes possint æstimari. Quidquid horũ sit, Delfum jam tum anno MCCLX jure municipali usum fuisse, ex tabella hac comparet, quam Scabini Delfenses tunc temporis dedere.

Ego Wilhelmus filius Ermengardis notum fieri cupio universis præsentes litteras visuris, quod contuli claustro de Rinsburg quinque terræ jugera in Hodenpile sita in puram proprietatem; quam vero terram recepi à dicto claustro titilo pheodali possidendam & ad seniorem filium meum devolvendam, si vero decesserim sine filio senior filia mea dictum pheodum dicto titilo possideret, & sic ad omnes filios filiorum meorum successive dictum ad modum devolvetur. Sed si senior filius meus vel senior filia sine pro creatione prolis decesserint aut ipse prolem post me non reliquerim medietas præfati Pheodi ad dictum Claustrum pertineret, altera vero medietas pheodi memorati esse dinoscitur duarium uxoris meæ Agnetis, sed si ipsa moriatur sine procreatione prolis ex me integrale pheodum devolvetur ad dictum claustrum sine qualibet contradictione. Ad majorem autem hujus rei firmitatem nos Scabini de Delf præsentes litteras sigillo nostri oppidi duximus roborandas. Datum anno Domini MCC *sexagesimo, in die nativitatis beati Iohannis Baptistæ.*

Idem Wilhelmus (referente Opmero) cum hactenus Hollandis non licuisset alio lupulo salictario cerevisiam suam excoquere, nisi illo, quem à Comite essent mercati, Delfensibus indulsit, ut lupulos ab aliis etiam emerent; adhibita tantum hac cautione, ut pro jure Comitis hoc pacto antiquato in dena quæque vasa cerevisiaria solidum Hollandicum sive denarios duodecim persolverent. Hac Principis liberalitate brevi effectum est, ut ob cerevisiam ubique locorum expetitam, opes civium admodum auctæ sint. Cum ob lupulorum bonitatem levitate atque grato sapore quam proxime accederet ad Londinensem Anglorum, atque Cimbrorum delitias Hamburgensem cerevisiam.

Florentius etiam, Wilhelmi filius, concessit, ut illi qui ad fossam novam à *Ponte Arnoldi* dicto usque ad pontem Nosocomij cœperant habitare, ijsdem privilegiis, eodemque jure cum reliquis civibus gauderent.

Adnexum semper Vrbi fuit magnificum palatium à Wilhelmo II, ut videtur, constructum, *des Conincx-uythof* vulgo dictum; juxta quod Monasterium fratrum Ordinis Præmonstratensis, *Conincxvelt* vocatum, Richardis, Wilhelmi hujus matertera, fundavit: in quo & ipsa paullo post dicitur sepulta.

Sub Ioanne II. Hannonio Flandri ut tota Hollandia, ita Delfis quoque à Vito Haemstedio expulsi, cæsis eorum quingentis; atque exinde platea illa *de Vlaeminghstraet* in hunc usque diem est nominata.

Anno

Anno autem CIϽCCC & LI. primaria Ædes Delfis fuit constructa; postquam, uti ferunt, per annos triginta ex aëre pendere fuisset cõspecta. Quod equidem magis ne prætermitterem, retuli, quam quia verum aut verisimile putem. Quamquam varia sint ludentis Naturæ opera, vereor tamen ne hæc mera commenta sint humani ingenij; quod rebus nimis infixum, pingit & fingit sibi interdum, quod non est. Certe dimicantium hominum & classium imagines, aliaque ejuscemodi plura in aëre vidisse & observasse se scribit Thomas Fasellus lib. 5. Prior. Decad. de Rebus Siculis.

Alberto Bavaro ad Hollandiæ gubernacula admoto, circa annum MCCCLXI paullum circumacta est Delfensium Fortuna. Comes enim Ioannem Blomesteinium Renolandiæ Balivum, ordine movit, inque locum ejus Renaldum Brederodium suffecit: quod ægris admodum animis tulere Hoexij; qui post insidias ipsi frustra structas, bona ejus omnia invasere. Ad compescendos motus istos copias Albertus conscribit. Hoexiorum alij Heemskerckam arcem tenuere; ubi à Diderico Polano sunt circumsessi. Alij Delfum aufugere, ubi portæ illis apertæ, & humanissime à civibus excepti. Erant enim & cives Hoexiorum partibus addicti; qui his auctoribus exulceratis magis magisque animis, eductis copiis, nova & procaci licentia, infestis armis vicina populabantur. Binchorstiam & Polanam arces funditus subvertunt. Mox Hagam invadunt; ubi carcerem publicum vesano quodam impetu effringunt, atque incendunt. Inter hæc è Zelandia reversus est Comes; qui, coacto ingenti exercitu, Delfum adortus in conspectu Vrbis castra posuit. Obsidionem brevi ita ursit, ut post hebdomadas septem cum omnibus copiis portis jam inhæreret: Nihil eorum prætermittens quæ expugnandæ Vrbi facere judicabat. Delphensibus contra, & carpi magnis quotidie damnis, & deficere vires suæ videbantur. Itaque perditis jam rebus, missis legatis ad mitigandum placandumque Principem difficulter defectionis veniam impetravere, decem Scutatorum millia dare jussi. Ingressus Vrbem Comes mœnia & arcem, ut pepigerat, exscidit. Sed leve hujus belli damnum fuit pro sequente Victoria. Paullo enim post Anglis, qui stipendia sub Hollando faciebant, in Flandria obsessis, auxilia Delphensium Albertus imploravit. Hi, quamvis deditionem tam indigne factam accepissent, haud ausi imperium ejus aspernari, extemplo cum copiis supervenere, fædam cladem nova gloria expiaturi. Commisso prælio Frisiorum trecentos cæcidere. Plurimis eorum arcibus ignem injecere. Ita in hostium capita conversa est virtus, quæ paullo ante in viscera patriæ grassabatur. Auctores habeo tam gratum hoc accidisse Alberto, ut anno 1389, ipso Mariæ festo, Delfensibus, ob res prospere & feliciter gestas, alveum ex Sciamne in Mosam usque deducere concesserit, navigantium commoditati. *Delfshaven*, id est, *Delphorum portum* vulgo vocant.

Interjecto deinde tempore, anno 1536, quinto Nonas Maji, Vrbs tota fortuito incendio conflagravit. Ibi cum Ciconia pullos implumes non valeret exportare, seipsam in flammas conjecit, parentalis affectus rarum, neque tacendum exemplum. Placuit Hadriano Iunio posteritatis & pietatis honori rem versibus his consignare.

Candida & obstreperis invisa ciconia ranis,
Pignora ab ardenti viderat igne premi.

Eripiatne suos & aperta pericula tentet?
Hinc suadet pietas, vitæ amor inde vetat.
Hunc luctum pietas generosa diremit, & urna
Esse eadem, & sobolis vult Libitina suæ.
Jam minor Assyrium Phœnicem fama loquatur,
Vivere quæ busto quærit, at ista mori.

Ab isto incendio postmodum lux quædam major affulsisse civitati visa est, dum hoc igne veluti expurgata tantum, augustiori longe forma è cineribus suis atque ruinis emersit.

Anno MCCCCXLVIII Monasterium fratrum Minorum Delfis exstructum fuit.

Anno MCCCCLXXII inter Delfenses & Goudanos hæc juris formula convenit.

Nos Consules Scabini & Senatores urbis Delfensis, nosque item Consules, Scabini & Senatores opidi Goudani, notum omnibus facimus: convenisse inter nos, ut articuli subsequentes æternum utrinque serventur. Primo ut statuta omnia ab hac in illam, & ab illa in hanc partem promulgata aboleantur, nec alia magis vel in cives vel in cerevisiam, vel alia quævis, quo tandem nomine sint dicenda, promulgeantur. Secundo ut opidanorum Delfensium bona Goudæ, & Goudanorum Delfis non sistantur, sed tantummodo describantur. Tertio ut cives Delfenses Goudæ versari, mercari, emere & vendere tam tuto & libere possint, ut ipsi Goudani solent. Ita tamen ut id ipsum Goudanis Delfis concedatur; atque etiam ut unicuique nostrorum civium in hujus vel illius civitatem commigrare liceat, & hereditatem ibi adire possit, portoriis non solutis. Quarto, si contingat aliquem nostrorum civium vel debitorum, vel alterius alicujus rei caussa in hanc vel illam civitatem commigrare, iisdem pœnis subjectus erit, quibus in ista urbe, è qua egressus est. Et quia firma hæc rataque esse volumus, ex sententia Scabinorum duas istiusmodi litteras fieri curavimus, quarum unam hæc, alteram alia civitas habebit. Utramque autem sigillo nostro communiri fecimus. Actum anno MCCCCLXXII, *Octobris die* XX.

Anno MDLXXIV. Hispani aliquot & Galli, qui Hagæ Comitis & locis circumjectis impune grassabantur, Delfum intercipere, civibus aliquot in sententiam suam pertractis, conati sunt. Sed detectis consilijs ab illis ipsis, qui urbem se prodituros affirmaverant, in gravissimum discrimen inciderunt. Nam sub porta, per quam aditum sibi futurum persuaserant, tantus sulfurei pulveris, aliarumque rerum, quæ flammam facile concipiunt, apparatus factus est, ut si eam ingressi fuissent, pœnas cōcepti facinoris maximas dedissent. Verum ipsi ad mœnia appulsi, cum pons subductilis non demitteretur, neque recluderetur, suspicati quod res ipsa erat, eò, unde venerant, quam celerrime se contulere.

lere. Pilæ plurimæ, displosis è mœnibus tormentis, in eos emissæ, sed longius jam progressis exigua admodum clades inflicta est.

Anno MDLXXX infami parricidio à Balthasare Gerardi percussus hic est optimus & maximus Princeps, atque in nova Vrbis ecclesia, exstructo ibi magnifico Mousolieo, cōditus Guillhelmus Nassovius, cum æterna hac gloriæ & virtutis suæ tessera: quæ digna nobis visa, ut non illic tantum legeretur. Est autem talis:

D. O. M.

ET ÆTERNÆ MEMORIAE

GVLIELMI NASSOVI, SVPREMI ARAVSIONENSIVM PRINCIP. PATRIS PATRIÆ, QVI BELGII FORTVNIS SVAS POSTHABVIT ET SVORVM: VALIDISSIMOS EXERCITVS AERE PLVRIMVM PRIVATO BIS CONSCRIPSIT, BIS INDVXIT ORDINVM AVSPICIIS; HISPANIÆ TYRANNIDEM PROPVLIT: VERÆ RELIGIONIS CVLTVM, AVITAS PATRIÆ LEGES REVOCAVIT, RESTITVIT: IPSAM DENIQVE LIBERTATEM TANTVM NON ASSERTAM MAVRITIO PRINCIPI PATERNÆ VIRTVTIS HEREDI FILIO STABILIENDAM RELIQVIT; HEROIS VERE PII, PRVDENTIS, INVICTI: QVEM PHILIPPVS SECVNDVS HISPAN. REX ILLE EVROPÆ TIMOR TIMVIT NON DOMVIT, NON TERRVIT, SED EMPTO PERCVSSORE FRAVDE NEFANDA SVSTVLIT. FOEDERAT. BELG. PROVINC. PERENNI MERITOR. MONVM. P. C. C.

Mauritius autem filius per omnia Fortunam egressus, post res maximas terra marique gestas, &, ut verbo dicam, constitutam confirmatamque securitatem publicam, anno hujus sæculi vigesimo & quinto, die Aprilis 23, omni & vitæ & Naturæ debito est liberatus: ac, recepta quidem cælo anima, exhaustum ejus corpus mæstissimo Regum, Ducum Principum, Ordinum, Nobilium & effusissimo populi conventu, paullo post hoc eodem in loco reponi ipsi vidimus.

Venio nunc ad fama & eruditione clarissimos viros. Sed in hoc tam pulchro copore etiam nævulus offendit. Natus enim Delfis est (quamquam sint qui educatum tantum volunt) anno primo illius sæculi, quod hoc nostrum proxime antecessit, *David Georgij*, homo sine nomine, sine tribu, patriæ suæ macula & vibex. Patrem habuit virum amænissimi ingenij, ac proin omnibus magnis infimisque, acceptum. Hic in Rhetorica (ita nostrates falso vocant Poëticam vernaculam) adeo fuit exercitatus, ut æqualibus omnibus palmam præriperet. David filius nova de Religione commentus, sectatores facile invenit. Ab his opes extorsit; quibus ædes amplissimas exstruere, non nisi ingenti nobilium famulitio stipatus in publicum procedere, purpura etiam & bysso indui solebat. Siquidem homo arrogantis ingenii erat, & in cōciōnibus persacundus habebatur. Quot somnia sua totidē oracula credebat, atque aliis persuadebat. Erat illi maxime in deliciis Nicolaus Meynardi à Blesdijc vir eruditus; cujus opera in Græcis Latinisque (quorum imperitus erat) utebatur; cuique filiam suam in matrimonio postmodum collocavit. Georgius patria expulsus, Basileensi civitate donatus est: ubi nomine Ioannis *Brughij* aliquamdiu & docuit & vixit. Inter vivos esse desiit anno ejusdem

dem sæculi quinquagesimo & sexto. Postquam annos tres fuisset sepultus, cum hæresis ejus & fraudes magis magisque innotuissent, cadaver è terra protractum est: in quod, ut & scripta ejus, publicis flammis ab Vrbis Magistratu est sævitum.

Inter litteratos sunt *Ægidius Delphius*, Theologus & Poëta pro sæculo suo non contemnendus: cujus amicitia & familiaritate admodum delectabatur magnus ille D. Erasmus Rotterodamus. Poëmatum ejus editionem Gilbertus Cognatus Basileæ procuravit.

Iohannes Delphius Argentinæ Coepiscopi munere aliquamdiu functus est. Theologus scriptis in publicum editis clarus.

Petrus Slupick itidem Theologus, Ord. Minorum; pietate tamen magis, quam eruditione insignis.

Walricus Lithodomus, lingua patria *Steenhuysen* dicendus. Pædagogus fuit, ad juvanda teneriorum studia natus. Edidit Latinæ linguæ crepundia, atque alia, quę Grammaticam spectant. quæ ut Authoribus suis minus gloriæ adferunt, ita aliis plurimum utilitatis.

Hugo Blotius, gravis & festivi ingenij orator. Præfuit celeberrimæ Bibliothecæ Maximyliani & Rudolphi II. Imperatorum, quæ Viennæ tunc erat.

Adamus Sasbotus, Theologus insignis, linguarum Latinæ, Græcæ & Hebraicæ longe peritissimus. Hic ob præclaras animi & vitæ dotes Lovanium ad SS. Theologiæ professionem evocatus ibidem nimio sanguinis sputo, anno cIↃIↃ LIIII, exspiravit. Monumentum ejus exstat Lovanij apud Minoriticas.

D. O. M.

Adamus nomen, Batavi mea patria Delfi,
Progenies Sasbout non inhonora fuit.
Trajectum Latias & Græcas tradidit artes,
Lovanium Hebræas addidit atque sacras:
Quas ut proferrem (culpa est sepelire talentum,
Et Domino usuras non soluisse suas)
Commoda visa mihi Francisci semita: at illam
Dum sequor, in mediis cursibus eripior.

CORNELIVS MVSIVS DELF. AMICO POS. OBIIT AN. SALVTIS cIↃIↃLIIII. ÆTAT. XXXVI.

Leguntur varia multaque ejus opera, quæ partim ipse edidit, partim posthuma in lucem emisit *Cornelius Verburch*, domo etjam & patria Delfensis; vel ob hoc solum, quod jam dixi, laude ac memoria nostra dignus.

Christianus Adrichomius, Theologus, Antiquitatis Ecclesiasticæ peritissimus. Terram & Vrbem Sanctam eleganter descripsit. Temporum injuria patriam relinquere coactus, Trajecti ac Machliniæ reliquum vitæ egit, Coloniæ exegit. Corpus terræ mandatum est in majori Nasareth, Virginum Canonicarum S. Augustini Cænobio, cui fuerat præfectus. Inscriptio hæc ibi legitur.

D. O. M.

D. O. M.

MONVMENTVM REVER. ET ERVDITI
D. CHRISTIANI ADRICHOMII DEL-
PHI SACRATARVM VIRGINVM
S. BARBARÆ APVD DELPHOS
HIERARCHÆ.

OBIIT ANNO NATIVIT. DOMINI cIↃ IↃ.
LXXXV. XII. KAL. IVLII. ANNO
ÆTATIS LII. &c.

F. Rolandus Delphius, cujus laudes, quæ Trajecti ad Franciscanos sepulchro ejus inscriptæ sunt, huc transcribam:

MEMORIÆ SACR.
F. ROLANDO DELPHIO ORD. FRATRVM
MINORVM, MODESTIA ET PATIENTIA
AD MIRACVLVM PRÆDITO:
MONASTICARVM OBSERVATIONVM
LAVDI NATO, HARVNDEM
ÆTERNO DAMNO DENATO
CONFRATRES RELIGIOSI
HVNC TITVLVM ET TVMVLVM
MOESTI POSS.

Hospes prece me vivus juva, mortuus juvabere.
cIↃ IↃ CII. Idib. Septemb.

Pontus Heuterus, cui res Burgundicæ, cui vetus & sui sæculi Belgium famam atque lucem debent. Hic natus Delfis anno cIↃ IↃXXXV, omnibus & animi & corporis bonis instructus, Preposituræ Arnhemiensi ornatus est. At extremum vitæ, aulæ & honorum satur, in Tungrorum sede Trudonopoli exegit, atque ibidem Naturæ cessit anno cIↃ IↃCII.

Cornelius Grotius I C. Hic anno M. D. XLIV. Delfis natus, juvenis Lutetiæ Parisiorum Philosophiam una cum litteris humanioribus hausit. Aureliæ Iuris prudentiam non minore animo amplexus est. quam ipsam reversus in Academia Leidensi publice & cum laude docuit. Summis viris, ac præsertim Iusto Lipsio, longe fuit acceptissimus. Anno autem Domini M. D C. X. ad Superos commigravit, sextum Academiæ Magnificus Rector. Scripta quidem nulla emisit, sed plurima, quæ Ius Civile spectant, oppido pene affecta Amici habent; quæ aliquando, ut speramus, lucem, qua dignissima sunt, videbunt.

Michaël Vosmerus, Adami Sasboti, de quo jam diximus, è sorore Nepos; cujus & vitam descripsit, & pro scriptis Apologiam. Miracula etiam B. Mariæ Delfensis singulari libello complexus est. Dicitur insuper de Patriæ Vrbis Antiquitatibus nonnihil memoriæ prodidisse. Qui commentariolus si typis mandatus exstaret, incredibile dictu est, quantum ad illustrandam Vrbem hanc, atque antiquitatem ejus eruendam conferret. Emittant igitur tamdem in lucem, qui ejusmodi cimelia adservant, & serio cogitent, non sibi tantum hæc scripta esse, sed rei & gloriæ publicæ. Vosmerus autem anno natæ Salutis cIↃ IↃ C. XVI. Kal. Octob. è vivis excessit.

Sasboti autem nomen memoriæ injicit, *Iudocum Sasbotum* Delfos

Delfum quoque patriam suam agnoscere. Hic Cancellarius Ducatus Gelriæ & Comitatus Zutphaniæ fuit. Cujus Epicedium legere est Aernhemi in Ecclesia Cathedrali, quod ipsemet, mortalitatis memor, sibi scribsit:

Siste gradum: quod es, ipse fui, fortassis eris cras
Quod sum, cadaver putridum.
Olim Iudocus eram Sasbout: me misit in auras
Delft clara pars Bataviæ.
Ter denis patriæ caussas decidimus annis
Pars consilI haud ingloria.
Deinde & rectum Præses jus, Cæsare, Gelris
Dixi, jubente Carolo.
Quid tituli, quid opes, quid nunc prudentia prodest?
Mors summa miscet infimis.
Sola manet virtus homini post funera, solam
Dum vivis, hanc ama. Vale.

VIVVS SIBI SCRIPSIT. VIXIT ANNOS
LIX. MENS. VIII. DIES X.
OBIIT MCCCCC XLVI NOVEMB. XIV.

Gaudet etiam Delfum natalibus optimi & maximi Principis, Frederici Henrici, quem jam Patria universa, quem totus Christianus Orbis Victorem & triumfatorem Augustum videt, suspicit, veneratur. Victoriis & triumfis ejus breve Epigramma hoc suspendit V. Cl. P. Scriverius;

Nominis auspicium ductâ tibi Corbulo fossâ,
Delfa, dedit; primas Gibber in urbe domus;
Iura Comes Cæsar; tria maxima fulmina belli.
Accedit quartus, non minor ipse tribus.
Ne mirere, tua Princeps qui natus in urbe
Exprimat antiquos si Fredericus avos.
Quæ data sunt Belgis pugnacibus arma duobus,
Solus hic (at fato prosperiore) gerit.
Et si spectet opus, lentâ sua castra dolabrâ
Muniat, & non sit Roma ligone prior.
Sic noster pugnat, cædit, foditque. quid horres,
Delfa? tuus quondam Corbulo talis erat.

Deus optimus maximus tantum de annis nostris demat, quantum ad ætatem & felicitatem tanti Principis, non abrupto Triumforum cursu, accedat, ut id, quod dedit optimum, patiatur esse æternum.

Delfum hodie ædium publicarum privatarumque varietate inter alias est spectabilis. Ager circumjectus uberrimus est & nitidissimus. Forum habet amplissimum: in quo curia est forma & opere inclyta. Cujus frontispicio inscriptum est breve hoc sive elogium sive oraculum.

Hæc

HÆC DOMVS ODIT, AMAT, PVNIT, CONSERVAT, HONORAT, NEQVITIAM, PACEM, CRIMINA, IVRA, PROBOS.

Proxima huic eſt ædes ſacra: in qua ut ſuperiore ſæculo ſummorum artificum picturæ atque ſculpturæ videbantur; ita hodie illuſtre illud Principum Arauſionenſium Mouſolæum, opus fulgentiſſimum. Conditi hic duo Patriæ patres. Eſt Delfis & alia ædes ſacra, quam veterem vulgo dicunt, cui proxime adjacet quondam D. Agathæ ſplendidiſſimum & opulentiſſimum Cœnobium, nunc Principum illuſtre hoſpitium. Schola eſt cum hac inſcriptione:

GYMNASIVM PVBLICVM IUVENTVTI PIETATE, ARTIBVS ET LINGVIS IMBVENDÆ DICATVM.

Collegium Theologicum Epigraphen hanc habet,

Priſca domus fratrum quondam, ſed cenſibus aucta
Nunc facta Seminariam Theologicum.
Nemo illi limen terat improbus, aut male caſtis
Profanet intus ſacra tecta moribus.

Cives hic, ſi alibi, opibus abundant, quas annis ſuperioribus re cereviſiaria, ut jam diximus, haud parum auxere. Panni præſtantiſſimi magno numero hic contexuntur, qui in tritiſſimum & laudatiſſimum proverbium abierunt, *Delf-ſtuyck* vulgo dicti. *Tuyck* enim Belgis ſelectum quid & affabre factum ſignificat; haud dubie à Græcorum τύκα quod præter alia idem notat. Foro etiam pannorum Anglicorum urbs hæc jam aliquot annis fuit frequentata.

LOCA CIRCA DELFVM CELEBRIORA.

LOSDVNVM. hic Monaſterium celeberrimum ordinis Ciſterſienſis Margareta, Florentij quarti ejus nominis Hollandię Comitis uxor, & Henrici ſecundi Brabantię Ducis filia, exſtruxit. Obiit Margareta anno verbi incarnati 1267, hoc eodem in loco ſolenniter ſepulta. Fuit Monaſterium hoc Abbatiæ titulo prælustre, & virginibus primariæ nobilitatis ſemper refertiſſimum. Magnam autem ipſi famam Machtildis, ſive Margareta, ut appellant alij, Hermanni Hennenbergæ Comitis uxor, & Florentij quarti, ex Margaretâ, de qua jam diximus, filia admirabili ſuo trecentorum & ſexaginta quinque liberorum partu conciliavit. Hiſtoriam omnem Chronologi noſtrates ſic enarrant. Mulier quædam paupercula, & vidua, duos infantes, quos uno partu enixa erat, complexa, ſtipem à Machtildi petebat. Machtildis verbis aſperioribus uſa, fieri non poſſe dicebat, ut mulier plures, quam unam, proles ab uno marito ſimul conciperet. Muliercula ad iſta obſtupeſcens fieri poſſe, Deo ita volente, aſſerebat.

Adhæc Machtildis irata pauperculam illam à se expelli jussit. Hæc suspirans Deum optimum maximum orabat, permitteret, Comitissam tot uno partu proles emittere quot annus dies numeraret. Vota pauperculæ Deus exaudivit. Factum enim est, ut anno 1276, die S. Mariæ sacro, trecentas & sexaginta quinque proles, partim melioris, partim sequioris sexus Machtildis emitteret. quas omnes Otto Trajectensium Antistes Babtismate tinxit, indito maribus Ioannis, & fæmellis Elisabethæ nomine. Sed mox una cum matre sua vivere desierunt, uno omnes & eodem sepulchro conditæ. Sed placet tabellam, quæ ad perpetuam tantæ rei memoriam in æde Losdunensi suspensa est, sic loquentem audire.

En tibi monstrosum nimis & memorabile factum,
Quale nec à mundi conditione datum.
Hæc lege, mox animo stupefactus lector abibis.

Margareta Hermanni Comitis Hennenbergiæ uxor, quarti Florentij Comitis Hollandiæ & Zelandiæ filia, Guilhelmi Regis Romanorum, ac postea Cæsaris seu gubernatoris Imperij, atque Alitheiæ Comitis Hannoniæ soror, cujus patruus Episcopus Trajectensis, avunculi autem filius Dux Brabantiæ, & Comes Thuringiæ. Hæc autem illustrissima Comitissa, annos quadraginta duos circiter nata, ipso die Parasceves, nonam circiter horam, anno millesimo, ducentesimo, septuagesimo sexto, trecentos sexaginta quinque emixa est pueros, qui prius à Guidone, Suffraganeo Trajectensi, omnes in duobus ex ære pelvibus baptisati sunt: quorum masculi quotquot erant, Ioannes, puellæ autem omnes, Elisabethæ vocatæ sunt, qui simul omnes cum matre uno eodemque die fatis concesserunt, atque in hoc Lausdunensi templo sepulti jacent. Quod quidem accidit ob pauperculam quandam fæminam, quæ ex uno partu gemellos in ulnis gestabat pueros, quam rem ipsa Comitissa admirata, dicebat, Id per unum virum fieri non posse, ipsamque contumeliose rejecit. Unde hæc paupercula animo perturbata, ac perculsa, mox tantum prolium numerum ac multitudinem ex uno partu ipsi inprecabatur, quot vel totius anni dies numerarentur. Quod quidem præter naturæ cursum obstupenda quadam ratione ita factum est; sicuti hic in perpetuam hujus rei memoriam ex vetustis, tam manuscriptis, quam typis excusis, Chronicis breviter positum & enarratum est. Deus ille ter maximus hac de re suspiciendus, honorandus, & laudibus extollendus in sempiterna sæcula, Amen.

Ex epilogo hujus tabellæ satis comparet, inscriptionem hanc non ita esse antiquam, sed sæculo demum superiore concinnatam, priore vel ablata, vel corrupta. Chronici enim

enim Frisij adhuc inediti auctor, quem ante annos centum floruisse constat, testatur monumentum hoc, rhythmo vernaculo conscriptum, suo tempore Losduni lectum fuisse;

D'onspreeckelicke Godes kracht,
Machmen menichsins wel mercken:
Want eens een Frouken voortbracht
Twee Kijnder te samen inder wercken:
Dat verwonderde heur Vrouw Margriet Hertogien,
Dat een wijff by eens Mans beleydt mocht draegen Kijnder niet meer dan eijn.
Daer nae leet Godt geschyen
Wonder groot, want sy wan
Vier de half hondert kijnderen ende XIIII *tot eenre dracht by eenre man.*
De kijnder kerstede Bisschop Gy in een becken claer.
Daer waeren hoge geboren Peeten, als Princen, Vorsten, Vrouwen, dats waer.
Der fruchten starff si, ende was Germana
Van Alemannien Willems Coninck, van Hollandt Grave, al sonder wane.
Dit was een wonderlick dinck. doe sy bleeff
Men jaeren duysent CC *ende* LXXVI *schreef,*
Opten goeden Frijdach, ten negen uren:
Haer siel moet in eeuwicheyt dueren.

Latinam inscriptionem hujusmodi adducit Iunius.

Margareta Hermanni Comitis Hennenbergiæ uxor, illustris Domini Florentij Comitis Hollandiæ filia, cujus mater fuit Mathildis filia Henrici Ducis Brabantiæ, fratrem quoque habuit Guilielmum Alemanniæ Regem: hæc præfata domina Margareta, anno MCCLXXVI, *ætatis suæ anno quadragesimo secundo, ipso die Parasceves, hora nona ante meridiem, peperit infantes vivos promiscui sexus numero trecentos sexaginta quatuor: qui postquam per venerabilem Episcopum Dominum Guidonem Suffraganeum, præsentibus nonnullis proceribus & magnatibus in pelvi quadam baptismi sacramentum percepissent, & masculis Joannes, fæmellis vero nomen Helisabeth impositum fuisset, ipsorum omnium, simul cum matris animæ ad Deum æternaliter victuræ redierunt. Corpora autem sub hoc saxo requiescunt.*

Notat Reinerus Snoyus in perennem hujus rei memoriam ad ripam Mosæ fluminis, trans Vahalim, arcem, quæ corrupte vulgo *Troijensis* dicitur, exstructam, eamque trecentis & sexaginta quinque fenestris ornatam, Puerorumque nomine appellatam fuisse. Historiam ipsam mendacij insimulare non velim, quamvis plurima sint, quæ falsi ipsam

 convin-

convincant. Guido ille, qui babtiſmate tinxiſſe tot proles dicitur, circa iſta tempora Trajectenſium Antiſtes non fuit: niſi Epiſcoporum Trajectenſium catalogum in dubium vocare velimus, qui Iohannem Naſſovium ab anno 1267, uſque ad annum 1287 ſediſſe diſertim teſtatur. Quanta autem in anno adſignando inter auctores eſt diſcrepantia? Alij anno 1244, alij 1266, alij 1276 contigiſſe referunt. Meyerus Machtildin obijſſe refert anno 1278. Sed hic manifeſte falſus eſt. Litteræ enim Florentij quinti, anno 1277 datæ Machtildim jam Loſduni objiſſe diſertim teſtantur. Illas ex Chartophylaciis Monaſterij Rensburgenſis à nobis deſcriptas, operæ pretium putavi, quia editæ non ſunt, hic adſcribere, ut lucem aliquam in tot ſcriptorum controverſia nobis præferant.

Nos Florentius Comes Hollandiæ notum facimus univerſis: quod cum Domina Margareta, piæ memoriæ, quondam Comitiſſa in Hennēberch, Amita noſtra, in extremis poſita, mentis ſuę compos, nobis pręſentibus & multis aliis fide dignis, quandam terram, ſive quædam prædia jacentia prope Monaſterium de Loeſduno, quæ ad ipſam proprietatis jure ſpectabant, ex noſtra conniventia & conſenſu contulerit pediſſequis ſuis Bartrardi videlicet, & Machtildi memorato jure proprietatis in remunerationem obſequiorum, quæ eædem Domicellæ diuturno tempore eidem præſtiterant indefeſſe, & cum dictæ Domicellæ dictam terram vendiderint Monialibus de Rinsburch, & in manus ſuas ipſam reſignaverint, manifeſte nos dictas Moniales tenore præſentium in poſſeſſione quieta dictorum bonorum manutenere & defendere promittimus contra quoſcunque illicitos invaſores. Datum in Octob. Aſſumptionis B. Virginis, Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo.

Eodem ſpectat tabula hæc Iuttæ, Marchioniſſæ Brandeburgenſis:

Tenore præſentium proteſtamus, quod nos Jutta, Dei gratia, Marchioniſſa Brandeburgenſis, emptionem quorumdam bonorum, quæ Clauſtrum Reinſburch & moniales ipſius clauſtri emerunt contra Bertratim & Machtildim, domicellas matris noſtræ cariſſimæ, Comitiſſæ de Hennenberch, felicis memoriæ, ratam firmam ſine ulla contradictione ſervare volumus, & tenere, ita ſi frater noſter Poppo id ratum firmum tenere voluerit & ſervare.

Ex iſtis jam clare ſatis dilucet, falli eos, qui Machtildim ipſa partus hora exſtinctam tradiderunt. In conſiderationem autem venit has Florentij quinti & Iuttæ litteras ne leviſſimam quidem mentionem de hoc tam ſtupendo partu facere; quam haud dubie aliquam haberent, ſi quid tale contigiſſet. Sed nos hæc in medio relinquemus, nec tot ſcriptoribus, qui hæc in litteras retulerunt, quidquam detrahentes, nec hiſtoriæ ipſi, quæ haud dubie multum à fabula trahit, ex omni parte adhærentes. Adhuc hodie in templo Loſdunenſi pelves ex ære, in quibus pueri iſti omnes babtiſati dicuntur, pendent cum hac ἐπιγραφῇ.

IN

IN DESE TWEE BEKENS SIIN ALLE DESE KINDEREN GHEDOOPT.

Adscribam fæcundæ mulieris, quæ circa ipsa hæc tempora vixit, exemplum, & desinam. *Circa Annum Christi* M C C L X X I X, inquit Ricoboldus Ferrariensis in Pomario Ecclesiæ Ravennatis, *Antonia mulier Mutinensis ante annum ætatis ejus* (id est, suæ) *quadragesimum, filios quadraginta duos peperit ex viro exule Mutinæ: decies gemellos peperit, pluries quaternos, interdum sex, interdum vero tres.* Sed quid refero ista tam levia hoc loco? Muscam elephanto comparamus.

NALDVICVS, pagus & antiquitate & amænitate spectatissimus. Hic collegium VI Canonicorum à Wilhelmo loci dynasta, anno 1307, erectum est. quod anno 1369 Wilhelmus Naeldwicenus, prædicti Wilhelmi nepos, mirum in modum ampliavit, sex Canonicis adjectis. Familia Naeldvicena veterrimæ nobilitatis est. Iam enim anno 1250 Wilhelmum Naeldvicenum, arci Wijdenessenæ in Westfrisia præfectum, & strenue contra Frisios res gerentem, agnoscunt annales. Pagum hunc patriam suam agnoscit vir doctrina & fama cum paucis comparabilis, Martinus Dorpius. Hic eloquentiam, Philosophiam, & dein etiam Theologiam in Liliensi Lovaniensium collegio professus est, liberalium omnium disciplinarum, & utriusq; linguę cognitione probe instructus. Obijt immatura morte, anno 1525, prid. Kalend. Iunias. Sepultus est Lovanij in Cœnobij Cartusianorum porticu. Vbi Epitaphium ejus hoc legere est, ab Erasmo Rotterodamo, cui acceptissimus vixit, concinnatum:

Martinus ubi terras reliquit Dorpius,
Suum orba partum flet parens Hollandia,
Theologus ordo luget exstinctum decus,
Tristes Camœnæ candidis cum gratiis
Tantum patronum lachrymis desiderant:
Lovaniensis omnis opplorans schola,
Sidus suum requirit; ô Mors, inquiens,
Crudelis, atrox, sæva, iniqua & invida,
Itan' ante tempus floridam arborem secans
Tot dotibus, tot spebus orbas omnium
Suspensa vota? premite voces impias;
Non periit ille, vivit, ac dotes suas
Nunc tutò habet, subductus ævo pessimo.
Sors nostra flenda est, gratulandum est DORPIO.
Hæc terra servat, mentis hospitium piæ,
Corpusculum, quod ad canoræ buccinæ
Vocem, refundens optima reddet fide.

OBIIT ANNO M.D.XXV. PRID. KAL. IVNIAS.

Est & ibi aliud honorarium per Ludouicum Vivem;

QVICVNQVE PROPERAS, VIATOR,
SISTE,
EXIGVAM MORVLAM POSCIMVS;
TVANE MAGIS CAVSSA, AN NOSTRA,
VBI HÆC COGNOVERIS
CENSETO.
MARTINVM DORPIVM BATAVUM
MORS SVPERVM MINISTRA
MORTALIBVS ERIPVIT.
IMMORTALIBVS REDDIDIT.
SIC VIXIT, VT TERRA ESSET EO INDIGNA:
SIC MORTVVS EST,
VT COELVM VIDERETVR ILLVM
TERRIS INVIDERE.
ANIMAM TVLIT DEVS,
CARNEM MORBVS,
OSSA NOBIS AD SOLATIVM RELICTA.
AMICIS TALEM MORTEM PRECAMVR,
INIMICIS TALEM VITAM.
IN REM TVAM MATVRE NVNC PROPERA
VALE ET VIVE.

HVNTSLARDICA dynastam hodie agnoscit illustrissimum Aurangiæ Principem, Fredericum Henricum Nassavium; qui eam, exstructis ibi amplissimis & plane regiis ædificiis, indies magis magisque illustrare non desinit. *Huntsel* appellatur in tabula Lubberti, Abbatis Egmondani, quam quia & Naeldvici mentionem facit, ex Rensburgensis Cœnobij archivis hic repræsentamus:

Nos Lubbertus Dei permissione Abbas & conventus Monasterij Ekmundensis notum facimus universis præsentia visuris, venditionem terræ nostræ, quæ infra parochiam de Naldhwik apud Huntsel sita est, factam à Nicolao, Monacho nostro fratri Kerstantio ad usus Monasterij sanctæ Mariæ in Rinsburch, ratam habemus & gratam, volentes ut dictus N. nomine nostro resignet dictæ terræ proprietatem & faciat super eo quitquid de jure fuerit faciendum. In cujus rei testimonium & perpetuam firmitatem præsens scriptum appensione sigillorum fecimus communiri. Actum & datum Anno Domini MCCLXII. *In die beati Odulphi Confessoris.*

OVERSCIA, vulgo *Ouwerscie*, à Sciæ fluminis, quæ mediam secat, trajectu nomen habet. Pagus cymbarum vel Delfos vel Roterodamum petentium assiduo appulsu satis celebris. Patriam hanc agnoscit *Hermannus D'overschie*: qui artium Magister, & Iuris prudentiæ Doctor in Lovaniensi Academia creatus anno 1572 vitam exuit. Nihil ejus extat,

ſtat, præter epitaphium, quod Lovanij in æde primaria D. Petro ſacra ejuſmodi legitur:

D. O. M.

ET PIIS MANIBVS
M. HERMANNI FRANCISCI DOVERSCHIE
DELFENSIS
PETRVS FRANCISCVS DOVERSHIE
FRATRI CHARISSIMO
FRATER MOESTISSIMVS.
POS.

Hoc tumulo HERMANNI DOVERSCHIE *membra quieſcunt,*
Quem fratri ſtruxit fratris amica manus.
Delfica cui dederat tellus primordia vitæ,
Lovanium erudijt moribus & ſtudijs;
Et juvenem primo legum inſignivit honore,
Vix licet impleſſet luſtra quaterna ſemel.
Quis juſtas igitur poſſet prohibere querelas?
Quis fratrem ad fratris flere vetet tumulum?

VIXIT ANN. XXI. OBIIT A. CIↃ IↃ. LXXII. III. NON. IVNII. CVIVS ANIMÆ DEVS SIT PROPITIVS.

'S GRAVENSANDA (nonnullis *Arena Comitis*) opidum non adſpernandum, & muro cinctum olim fuit, Comitum aula, quæ nunc Hagæ Comitis eſt, præluſtre. Vnde & nomen ſuum habet. Pingui & grati ſaporis caſeo, non modo per Hollandiam, ſed & vicinas regiones ſummopere expetito, præ cæteris nobilitatur. Ager circumjectus nitidiſſimus, & lectiſſimi tritici feraciſſimus eſt. Antiquitatem ejus colligere eſt ex litteris Theodorici Hollandiæ Comitis, in quibus diſertim *Arena Comitis* vocitatur, ut vero ſimile ſit jam tunc Comitum aulam hic fuiſſe celebratam. Litteræ iſtæ, itidem ex membranaceo Codice piarum Donationum Monaſterij Renſburgenſis à me deſcriptæ, ſic habent:

Ego Theodericus Dei Gratia Comes & A. uxor mea Hollandiæ Comitiſſa notum facimus tam modernis quam poſteris, quod bona, quæ beatæ memoriæ Sophia quondam Hollandiæ Comitiſſa Eccleſiæ de Rinſburg liberaliter contulit: ſcilicet CXXV *libras & bona de Scyhe, & bona de Riſwikerbroke, &* XL *libras ſupra* XL *jugera terræ in terra, quæ dicitur Arena Comitis, & bona de Wormonde, nos quoque & avunculus noſter Otto Comes de Benethem, & ſoror ejus Sophia Abbatiſſa pro anima præmemoratæ Sophiæ Comitiſſæ & mariti ejus Theoderici Comitis, & pro animabus liberorum ſuorum, & omnium ſucceſſorum tam eorum, quam noſtrorum, eidem prædictæ eccleſiæ per manus noſtras confirmavimus, ea conditione, ut eadem bona in elemoſynas cedant; conſilio*

noſtro,

nostro, & avunculi nostri Comitis Ottonis jam dicti: ut autem hæc rata & inconvulsa permaneant, præsentem cartam sigillo nostro roboravimus. Testes hi sunt, Boudwinus de Halthena, Hugo de Voorne, Symon de Harlehem, Wilhelmus de Teylinge, Arnoldus Dapifer, Johannes de Riswic. Datum apud Leythen, anno Domini MCCXII, *kal. Septembris, Luna* VIII.

MONASTERIVM, vulgo *Monster*, cujus vel ea de caussa mentionem prætermittere non potuimus, quod inibi Columella miliaria effossa sit, cum hac inscriptione;

IMP. CÆS.
M. AVREL. ANTO
NINO. AVG. PONT.
MAX. TR. POT.
XVI. CO. XIII. ET
IMP. CAES.
L. AVREL. VERO
AVG. TR. POT.
II. COS II. A. M
A. F. C. M. P
XII.

Interpretatio cuivis, qui litteras humaniores paullum novit, in promtu est. Litteræ illæ ultimæ singulariæ quid sibi velint non video. Nec videre multum refert. Illud scio quot ab hoc vel illo loco ad hunc vel illum, qui nos fugit, miliaria sint, ex more Romanorum, sic solere indicari. Frustra igitur in earum interpretatione exquirenda se torquent eruditi. Vtut enim maxime vero similia fuerint assecuti: nomen castri vel municipij intelligi potest, quod cum ignotissimis pariter sit sepultum. Ad illud autem inquirendum quid, quæso, facient conjecturæ, capitales illæ ingeniorum carnificinæ?

VOOREVRGVS, pagus totius Hollandiæ antiquissimus, in quo arx horrendæ vetustatis superioribus sæculis stetit. Vestigia ejus, rudera & monumenta etiamnum videntur. Ab Aureliano Augusto istic conditam fuisse tradit, nescio quo auctore, Iohannes Beka in Hungero, Episcoporum undecimo. *Circa annum Domini* DCCCLVI *incensa est*, inquit, *arx munitissima in ea provincia, quam Hollandiam vocant, ab Aureliano quondam augusto illic constituta, quam vulgo* Arundulum *vocant in vico* Voorburch. *Cujus vestigia ipsi vidimus nostra ætate, & fragmenta Romanam architecturam ostentantia effodi: Veluti partem pavimenti tessellati; pedem æreum confractæ statuæ; nummos æreos, argenteos, atque aureos cum inscriptione* AVRELIANI; *nec non catenulam auream cum smaragdis aliquot sesquiangulis politis & perforatis, contra Epilepsiam ad collum suspendi solitis.* Idem narrat Wilhelmus Heda. Arcem hanc amplissimam, & circuitu suo spatium longe maximum fuisse complexam, subterraneæ ruinæ ostendunt. Tanta veterrimorum nummorum copia nostra ætate hic effossa est, ut existimari possit Saturni ædem, aut Trium-virorum monetalium hic

hic olim fuisse. Lapidum præcipuorum inscriptiones dignas putavi, quæ hic, tamquam horrendæ antiquitatis indices, legerentur. Ara ab arante rustico effossa sic habet:

DIANÆ
IVNIANVS
AMABILIS
IIIIII. VIR
AVG. C.V.T. EX
IVSSV. IPSIVS
L. M.

Litteræ singulariæ C. V. T. significant *Curatoris usus titulo.* Nihil in cæteris difficultatis, quam majorem habet lapis iste; anno 1624, Iunij 7, ibidem effossus:

I. O. M. SARAPI
ISIDI. FRVGIFERO
CÆLESTI. FORTVN
BONO. EVENTO
FELICITATI. LARI
VIALI. E. GENIO
LOCI. L. LVCREIVS
PAL. FAVSTINIAN
O LEGI. I. M. P. E. PRO. SE
SVISQ. I. E. R. V. L. CONSAC.

Cum parum intelligi videam, quid luculenta Inscriptio ista sibi velit, quæ mea & ejus sententia sit paucis exponam. Lapis igitur iste inscriptus est præcipuis Diis Consentis, quos Agricolarum Duces vocat doctissimus Togatorum omnium Varro lib. I. cap. I. de Re Rustica. Vnde primo quidem loco dicitur

I. O. M.] id est, *Jovi Optimo Maximo.* Ita Varro loco jam dicto primum illos invocare se dicit, *qui omnes fructus agriculturæ cœlo & terra continent, Jovem & Tellurem. Juppiter pater appellatur. Tellus vero mater.*

SARAPI. ISIDI. FRVGIFERO] Sarapis & Isis etiam agriculturæ præfuerunt. De Serapide ita Ruffinus; *Alij*, inquit, *Iovem putant, cujus capiti modius superpositus, vel quia cum mensura modoque cuncta indicet moderari, vel vitam mortalibus frugum largitate præberi.* Isidis autem statuæ hęc olim inscripta fuisse narrat Diodorus Siculus: *Ego Isis sum Ægypti Regina, à Mercurio erudita,* &c. *Ego sum Osiridis prima frugum inventrix,* &c. Nec mirum adeo videri debet Isidis in hoc lapide, quem præ manibus nunc habemus, fieri mentionem, cum disertim testetur Cornelius Tacitus Isin cultam quoque fuisse à Suevorum Germanorumque parte, eidemque eos sacrificasse.

COELESTI FORTVNÆ] Fallitur Gotfridus Hegenitius, qui in Itinerario suo Frisio-Hollandico, nuper edito, COELESTI referri vult ad Isin, FRVGIFERO autem ad Sarapin. Nihil minus. Cœlestis Fortunæ plurimi scriptores meminere. Philastrius Brixiensis in Catalogo Hæresium: *Alia*, inquit, *hæresis in Judæis, quæ Reginam, quam & Fortunam Cœli nuncupant, quam & cœlestem vocant in*

 Africa,

Africa &c. Spartianus in Triginta Tyrannis *Deam Cœlestem* nominat, *Cœlestem* simpliciter Tertullianus Apologetico. Et ad hoc fortunæ epitheton indubie respexit Satyricus notissimo versu:

Te facimus Fortuna Deam, COELOQVE *locamus*.

Sed ista hic sufficiant. Alia alij loco & occasioni servamus. Versus duos postremos, in quibus litteræ illæ singulariæ, sic lego & explico: *Centurio legionis primę minervię posuit & pro se suisque in eam rem votum libens consacravit.* vel, *pro se suisque in æternum rite votum libens consacravit.* Legionis Minerviæ mentio etiam est in hoc lapide, anno 1625, XVII Martij hoc eodem in loco effosso

I· O. M. IVNONI. RE-
GINAE. MINERVAE
ET. GENIO. LOCI. T. FL.
PEREGRINVS. Ͻ
LEG. I. MIN. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M
DVOBVS. SILA-
NIS. COS.

Est & lapis iste hic effossus anno 1624. Novemb. XV.

IN. H. DID
GENIO. COLLE
GI. PEREGR
VLP. DECEM
BER. ET. VERE
CVND. COR
NVTVS. DD.

Qui vero insulsam illam de Elino, Ritsardi Frisiorum Regis filio, cui asininas aures adsignat, sunt commenti, non aliunde occasionem sumsere, quam ex nummis, qui plurimi hic olim effossi, & AVRELIANO inscripti sunt. Litteris enim temporum vetustate corruptis & fugientibus, cum nihil legi posset præter litteras posteriores ELINVS, Asininum Heroa istum in litteras miserunt. fieri etiam potest ut cum BELINO Deo inscriptos lapides legerent idem protruderint, Elinum arcis conditorem commenti. De Belino vetus inscriptio est:

BELINO
SEX
CÆSERNINVS
FAVSTVS

item

item alia;

BELINO AVGVSTO
SACRVM.

Et in alio ſaxo;

BELINO SACRVM L.
VECTONIVS.

Libet nunc adſcribere verba politiſſimi Iunij.

Antiquiſſima, inquit, *memoratur in ore hominum celebris arx Elini (quem tantum alterum Midam faciunt Annalium ſcriptores, aſininis auribus Eſelorum appellantes) non procul diſſita ab Haga Comitis, Vorburgo pago vicina, quæ multorum jugerum ſpacium circuitu complexa dicitur, fidemque rei faciunt ruinæ & ſubterraneæ ſubſtructiones, in quibus effoſſa fuere ſuperioribus annis infinita omnis generis nomiſmata, inter cætera vidi & aureos nummulos ab adverſa parte Elinum loquentes, ab altera Doreſtatum, quam urbem Batavodurum Tacitus dixit.*

LEYDA.

Leyda. Lugdunum unde dictum. Lugidunum scribendum. Leithis. Lugdunum Batavorum Ptolomæi & Antonini. Pyrgus. Burchgravij. Eorum catalogus. Urbis initia & incrementa. Varia ejus privilegia & immunitates. Quæ ipsi prospera, quæ adversa evenerint. Academia, & quæ eam spectant. Viri celebriores.

LVGDVNVM Batavorum, quod Leidam sui vocant, jam consequitur, Vrbs amplissima ipsaque vetustate veneranda. De nomine ejus ante omnia disserere, operæ pretium putavi. Lugdunum unde dictum sit optime explicat Plutarchus libello elegantissimo, de fluviorum & montium cognomentis, ubi Ararem celeberrimum Galliæ Celticæ fluvium describit; Μώμορος, inquit, οἰωνοσκοπίας ἔμπειρος ὑπάρχων, τὴν πόλιν Λούγδουνον προσηγόρευσεν. λοῦγον γὰρ τῇ σφῶν διαλέκτῳ τὸν κόρακα καλοῦσιν. δοῦνον δὲ τὸν ἐξέχοντα: καθὼς ἱστορεῖ Κλειτοφῶν ἐν ιγ΄ κτίσεων. Id est: *Momurus augurij callentissimus Civitatem Lugdunum vocavit.* Lugũ *enim dialecto sua corvum vocant,* Dunum *vero locum eminentem, ut refert Clitophon lib.* XIII *Conditionum*, nempe urbium. Notat hic eruditissimus Philippus Iacobus Maussacus pro Λούγδουνον rescribi oportere Λουγόδουνον, ut etymologiæ, quam hic proponit Plutarchus, ad amussim respondeat. Sed libet ipsum differentem audire: *Dunum,* inquit, *veteri lingua Celtica & hodierna Belgica locum editum aut montem significare vulgare est; unde fit ut omnia fere Galliæ oppida, quorum appellationes in* dunum *terminantur, in montibus aut eminentibus locis sita sint, ut Lugdunum Segusianorum, Laudunum clavatum, Vxello dunum, & infinita alia, quæ omittimus. Græci, teste Herodoto, loca illa edita* Βουνοὺς *dixere, quamvis Grammatici existiment vocem hanc esse Lybicam, Diodorus lib.* 5. *Biblioth. de Hetruria eleganter:* καὶ βουνοειδέσιν ἀναστήμασι τόπων διειλῆπται γεωργησίμοις hoc est, clivosos colles habet arationi idoneos. *Ab hac voce* βουνὸς *non valde distat* δοῦνος *vox Celtica, & quemadmodum hodie Belgæ vocem* δοῦνος *retinent, ut monticellos & colliculos exprimant, ita etiam nostri Galli protuberantes & tumentes extremitates* Bouts ou Boutons *vocant, & eadem significatione* but ou bute de terre *à voce* βουνὸς, *à qua veteres agrorum finalia signa* bonnes *appellarunt, ut finium regendorum actio* plet des bonnes, *botantonum scilicet, vel botontinorum, aut bodonum, hanc enim usurpat vocem Paullus lib.* 5. *Sentent. ex restitutione clarissimi Cuiacij. Lugdunum igitur dictum est quasi* Lugodunum, *id est,* Corvi mons, *ex auctoritate Clitophontis. Et quidem prius Lugodunum dictam fuisse hanc civitatem apertissime docet Dio,* τὸ Λουγόδουνον πρὶν ὀνομασθὲν νῦν δὲ Λούγδουνον λεγόμενον. *Et in veteribus Epigrammatis sæpissime* Lugodunum *legitur. Glossæ Isidori.* Lugues, Lugdinenses, *forte* Lugoes *à* λοῦγος *id est,* corvus *lingua Celtica. Ita interpretamur* locum

locum illum Isidori. Certe Belgæ hodieque colles illos arenarios, qui Oceano passim in Hollandia objecti sunt, *duynen* vulgo appellant. *Lugodunum* autem non *Lugdunum* fere scribitur in lapidibus antiquis. Talis ille;

D. M.
ET
MEMORIÆ. ÆTERNÆ
Q. VIREI. LAVRENTINI
IIIIII. VIRI. AVG. C.C.C. AVG.
LVGVDVNI
HOMINIS. INCOMPARABILIS
ET. VIRELÆ. ATHENAIDI
CONIVGI. EIVS. MEMORIAM
QVAM. LAVRENTINVS
CONIVGI. KARISSIMÆ
FECERAT. VIREIVS. ATHENAGORAS. FILIVS. EORVM
EVMDEM. LAVRENTINVM
CVM. CONIVGE. COLLOCAVIT
ET. SVB. ASCIA. DEDICAVIT.

Nec aliter scriptum est in isto;

TI. CLAVDI. AMANDI
IIIIII VIR. AVG.
C. C. C. AVG. LVGVD.
PATRONO
SANCTISSIMO
CLAVDI
PEREGRINVS. ET
PRIMIGENIVS
LIBERTVS. ET. HEREDES
P. C.

Lugos autem vocem quod attinet, quæ corvum significat, vestigium ejus etiamnum in nostrati lingua, quæ eadem est cum veteri Gallorum, agnoscimus. Voracem enim & rapacem, quod utrumque optime cum natura corvi respondet, *luyich* appellamus. Aliam tamen vocis Lugduni originationem innuere videtur Ericus Monachus in vita S. Germani lib. 4. à *Dunus* nempe, quod montem, ut jam diximus, designat, & *lucht*, quod lucem aut aërem Gallis Belgis notat, quasi dicas *Montem lucidem.* Versiculi ejus ita se habent;

Lugduno

Lugduno celebrant Gallorum famine nomen
Impositum quondam, quod sit Mons Lucidus.

Leida *Leidni* appellatur in Annalibus Godefridi Monachi ad annum Salutis DCCCIV, *Circa ipsum tempus*, inquit, *Theodericus Episcopus Trajectensis, cum exercitu & plurimis nobilibus Hollandiam intravit & provinciam Comitis de Los rursus subjugavit. Sed Episcopo recedente, cum idem Comes cum suis in quodam opido, nomine Leidni, degeret, præfatus Guilhelmus de maritimis partibus contracto exercitu plurimos eorum captivavit.* In Annalibus Fuldensibus *Linduit* vocitatur. In diplomatis antiquis fere *Leidis*, *Leithis*, & *Lithis.* Nec aliter in catalogo bonorum ecclesiæ Trajectensis sub Odilbaldo ad annum 800; Vbi disertim sic legitur;

In prima Lethen *duo*,
In secunda unum,
In tertia unum.

De Leida autem illa, quam præ manibus nunc habemus, intelligi hanc oportere, consequentia apertissime indicant. Commemorantur enim pagi, qui circa Leidam hodieque positi sunt. Verba ipsa attexam;

In Rodanburch *quinque mansus*,
In Legiham *quinque*,
In Lopishem *duo*,
In Lippinge *similiter*,
In Wattinchem *tria*,
In Fore *similiter*,
In Foreburch *duo*,
In Forschate *tria.* & ita porrò.

Ex quibus etiam illorum locorum antiquitatem licet æstimare. Ego autem quid prima illa Leithis, & secunda, & item tertia sibi hic velint, ignorare me candide profiteor, si qui certiora habent in publicum proferant. Optimus vates futurus est, qui optime conjexit. Nec tamen lectorem meum celare volo, quid diligentissimus Heda super hac re sit commentus; *Ad occidentalius ostium Rheni*, verba ejus sunt, *Lugidunum, ad orientalius vero Navaliam urbes sitas testatur Ptolomæus, & Antoninus Pius. Hoc Lugidunum autem ex allusione Gallici sive Francici vocabuli Leidim opidum conjicere possemus. Nam vulgo dicitur Leien, & Gallice* Lugdunum, Lion, *sive* Leion, *& in commemoratione donationum Ecclesiæ Trajectensis invenitur Leithus prima, Leithus secunda, Leithus tertia; ita Lugdunum prima, Lugdunum secunda, & tertia legitur apud auctores. Forsan tria hic fuere similia præsidia.* Leidam *Legiam* appellat Cornelius Aurelius, à legionibus, si DIs placet, Romanorum. Leodium *Legia* olim appellabatur. Noti sunt versiculi de Notgero, Leodiensi Episcopo, & ejus urbis instauratore præcipuo;

Legia dotatur per me, Caprimons spoliatur,
Hic ruit, hæc surgit; manet hæc, nec ille resurget.

Leidam

Leidam autem esse Lugdunum Batavorum, cujus meminit Ptolomæus, & Germanorum caput appellat Antoninus, dubitari neutiquam debet. Situs enim, quem Batavico huic Lugduno adscribit Ptolomæus, cum hodierno opidi Leidensis plane respondet. Ad occidentalius enim Rheni ostium ponit Ptolomæus. Sed verba omnia Geographorum Principis adscribam, ut lectori meo de sententiæ hujus veritate propius constet. Ait ille lib. II. cap. IX. tabul. tert. Europæ. *Occidentale latus Galliæ Belgicæ, & quod Lugdunensem attingit, dictum est. Ejus septentrionalia, & quæ Britannicum spectant Oceanum sic se habent:*

Post Sequanæ flu. ostia				
Phrudis flu. ostia.	21	45	52	20
Itium promon.	22	15	53	30

Morinorum.

Gesoriacum navale	22	45	53	30
Tabudæ flu. ostia	23	30	53	30
Mosæ flu. ostia				

Batavorum.

Lugodunum	26	30	53	20
Rheni flu. Occidentalius ostium	26	45	53	20
Medium flu. ostium	27		53	10
Orientalius ejus ostium	28		54	0

Non abnuerim tamen *Losdunum* cum Lugoduni nomine propius concurrere; ut & *Lisudinion*, qui pagus olim fuit in Batua, quam solum veterum Bataviam esse multi, sed falso, existimant. Ejus pagi mentio est in donatione Rotharij Comitis, sub Alphrico Episcoporum Trajectensium nono; ad annum DCCCXXVIII. Sed argumenta non video, cur istis potius, quam Lugduno huic nostro, Ptolomæi & Antonini Lugdunum sit tribuendum. Lugdunum enim Batavorum in Antonini Itinerario juxta CASTRA ALBINIANA, nunc *Alphen*, collocatur, quæ proxime consequitur Trajectum, deinde Argentoratum. Leidensis autem urbis horrendam & supra memoriam hominum antiquitatem, præter alia, Pyrgus ostendit, opus plane augustum, & quod à Romanis conditum hic fuisse neutiquam dubitamus. Quamquam Chronologi nostrates circa annum datæ salutis quadringentesimum & quinquagesimum ab Engistho Anglo Saxonum Duce exstructum hic fuisse opinentur. quod lectori meo discutiendum relinquo. *Pyrgus* apud posterioris ævi scriptores arcem designat; unde & *Burgenses* pro civibus & opidanis usurpari cœpti sunt. Pyrgus autem Leydensis, *Burgum* vulgò corrupte vocant, opidi meditullio, juxta ædem D. Pancratio sacram, editiori tumulo inhæret, & circuitu suo ultra quingentas perticas amplectitur; muro validissimo undequaque cinctus. Tantę altitudinis est, ut loca omnia circumjecta facilime hic lustrentur. In meditullio ejus est puteus profundissimus; per quē Catvicum usque aditum olim patuisse vulgi est opinio. Locus ipse arboribus passim est consitus, magno civium commodo & voluptate. à Burgo Burchgravij, seu Castellani appellantur. Horum primus ad annum 1090 commemoratur Adelwinus Castellanus, *id est Burchgravius*, ut loquitur Ioannes Gerbrandi, nam Burchgravij Leydenses prius fuerunt

Castellani

Castellani. ad annum 1200 vixit Iacobus. Sub Florentio quinto Henricus. Sub Wilhelmo Bono Philippus & alij deinceps consecuti : usque ad tempora Ioannis Burgundi, sub quo omni potestate sunt exuti, & cives ab gravissimo eorum jugo, quã rem suo loco & tempore fusius prosequemur, liberati. Burchgraviatu insignita semper fuit illustris familia Wassenariorum. Sigillum tamen, quo usi olim Burchgravij sunt, longe aliud fuit, quam hodie est Wassenariorum. Sigillo quidem, quod anno Domini 1360 litteris Diderici Wassenarij, Burchgravij Leydensis adfixum est, tres lunulæ cum totidem trabibus inscriptæ sunt. Sed in archivis Monasterij Rensburgensis licuit mihi aliquando videre Burchgravij sigillum, triangulari forma concinnatum, cui infixæ erant trabes quaternæ. Lunularum nullum erat vestigium. Nunc audire ista lubet, quæ de Burgi, atque adeo primis opidi Leydensis incunabilis Ioannes Gerbrandi, ipse Leydensis, perscripsit.

Cum Saxones Frisones, inquit, *cum Sclavensibus, id est Hollandensibus, reversi fuissent, cæteris ibidem dimissis, & jam non habentes opus præ manibus nescirent quid agerent, & quo se verterent, perrexerunt pariter ad Sylvam inmitem, in manu forti, & ibidem apud cursum Rheni fluminis, magnum castrum fundaverunt, quod nunc Leydis nominatum. In eodem ergo Leydensi castro ordinaverunt ex seniorum consensu, constitueruntque pro nemoris custodia quemdam Burchgravium, seu Castellanum virum robustum, cum animosis plerisque viris. Vt idem Castellanus, sive Burchgravius, cum eis defenderet, & secure duceret mercatores euntes & redeuntes ab illo castro ad castrum Wiltenborch & Slavenborch, & ideo dicebatur castrum illud Leyden,* id est, *ductio. Itaque hic locus transactis multis annis, adeo hominibus & domibus repletus est, ut opidum magnum fieret, tamque egregium opidum ibi excrevit, ut Poëta quidam nostris temporibus de eo tale carmen promeret dicens.*

Salve dulce solum, tellus pulcherrima salve,
Leiden finitimæ lux regionis ave.
Diceris Hollandæ minus immerito camera esse:
Poni in parte domus quæ meliore solet.
In medio nostræ te namque situm reor oræ
Delitiis pleno lætitiaque loco.
Adsunt templa tibi sat mirandæ speciei,
In [a] quo divinum rite fit officium.
Est in honore Petri structum templum tibi sancti,
Quod liquet ex templis pulchrius esse tuis.
Templo Pancrati fons est pulcherrimus almi,
Qui de syncero constat, & ære bono.
Tumbo tibi procerum nec deesse videtur avorum.
Est tibi adhuc densus nobiliumque chorus.
Es nec ad arma viris viduata gerenda peritis
Martia, magna nimis, fortibus, intrepidis.
Quin in te generum fiunt panni variorum;
Fama fere quorum pervolat omne solum.
Pascitur humanum corpus quibus, est tibi rerum
Diversi generis copia magna satis.
Sed poterit laudum quis idoneus esse tuarum
Nuncius, aut præco congruus, ede, rogo?

[a] Lego, *quis.*

Nam merito poterunt adscribi quæ tibi laudes,
Tales ac tantas esse [c] tot atque reor:
Munere quod Vatis videantur egere periti,
Aut excellentis Rhetoris officio.
Munita es populo sexus utriusque decoro,
Ornata lepido, pergracilique pio.
Te constat terras superare decore propinquas,
Munditie, claris moribus atque bonis.
Stratis atque [d] viris, vicis, pulchris, [e] plateis,
Et domibus pulchris, rebus & [f] in reliquis.
Dicere Trajectum merito potes ipsa secundum,
Illi persimilis esse videre satis.
Quas generas, pulchræ mulieres atque puellæ,
Sunt magis hac ulla quam regione satæ?

c Legendum puto *puto.*
d Scripsit auctor; *atque viis.*
e Malim *pulchrisque.*
f Scribe *& ingenuis*, ex stylo & more hujus Poëtastri.

Anno MCXXI ædes D. Petro sacra, consacrata est ab Godebaldo, Antistitum Trajectensium 24; ut docet tabella, quæ ante annos centum in eadem hac æde legebatur.

ANNO 1121, DOMINICA POST FESTUM NATIVITATIS VIRGINIS (QVOD IN SEPTEMBREM SEMPER INCIDIT) PRÆSENS ECCLESIA CONSACRATA EST IN HONOREM DEI, ET S. APOSTOLORVM S. PETRI ET S. PAVLI, SVB VENERABILI DOMINO ET PATRE GODEBALDO, EPISCOPORVM TRAIECTENSIVM VIGESIMO QVARTO.

Anno MCCLXVI. Florentius quintus Leidensibus varias immunitates concessit, quæ his tabulis expressæ leguntur.

Ego Florentius Comes Hollandiæ notum facio omnibus præsentes litteras inspecturis: quod dilectos & fideles opidanos meos in Leyden præsentium conservationes sub mea protectione recipio speciali, antiquas eorum ipsis de meis progenitoribus concessas & renovans & ratificans immunitates ex nobilium ac domesticorum meorum consilio ipsorũ exigentibus meritis speciales aliquas libertates proprias, ut condecet, superaddens. hæ autem indultarum ipsis condi-

conditiones & formæ sunt libertatum, quas subscripta series plenius & planius explanabit.

I.

Opidani in Leiden nullas caligias, tributa, vel exactiones, quocunque nomine conferantur, mihi vel alicui dabunt, nisi caligiam ab anno tertio in tertium, quæ vulgo Bottinge *dicitur. quæ videlicet tres libras cum quinque solidis non excedit. Si vocatus ad curiam imperatoris fuero, si ego filiusve meus vel frater gladio militiæ adjuti fiamus; si ego filiusve meus vel frater uxorem duxerimus, si filiam meam vel sororem meam matrimonio compulsaverimus* (lego *copulaverimus,*) *in quovis articulo* x *libras Hollandicas tribuent. Ad bellum ac expeditionem meam ac universalis terræ cum ipsa inciderit cum viginti quinque hominibus proficiscentur & in propriis expensis, donec ad me venerint, sed ex tunc quamdiu bellum duraverit, id est, meis expensis erunt circa tentorium meum singulis noctibus vigilantes.*

II.

Per totum districtum meum Hollandiæ videlicet & Zelandiæ in omnibus suis negotiationibus absque thelonio eis liceat libere proficisci.

III.

Quicunque requisitus per nuncium Comitis vel judicem Castellani advocatus juratis treugas dare renuerit, si convictus fuerit cum duobus de octo juratis, decem librarum est pæna plectendus.

IV.

Qui alterum per capillos traxerit, & cum duobus de juratis convictus fuerit, decem solidorum pænam incurrit.

V.

Qui alterum clava vel baculo percusserit, duarum librarum pæna plectetur; ac læso taliter satisfaciet, juxta consilium juratorum; & si forte omnes non concordaverint, arbitrio quinque stabitur juratorum. Si vero inter juratos tanta dissensio suborta fuerit, quod ad concordiam non poterunt revocari, læso juxta consilium Comitis satisfaciet.

VI.

Qui alteri vulnus intulerit, quod Matevvonde *vulgariter dicitur, manus amputatione plectetur. Si in ipso maleficio fuerit aprehensus pæna duarum librarum & duorum solidorum est pæna plectendus, & viginti solidis*

satisfaciet vulnerato, vel se illo modo, qui Iuffre *dicitur, coram judice legitime expurgabit. Si vero vulnus majus fuerit, prout justum fuerit, emendabit. Qui alteri digitum amputaverit duarum librarum & duorum solidorum est pœna plectendus. Si vero extraneus fuerit secundum communem justitiam emendabit.*

VII.

Quicunque ex opidanis in opido pugnaverit extra opidum contra voluntatis suæ beneplacitum nusquam ducetur, nec in opido contra voluntatem suam ponetur, si in opido habuerit, unde possit satisfacere, vel de satisfaciendo læso & Comiti fidejussoriam vel aliam sufficientem præstare poterit cautionem.

VIII.

Qui alteri pedem vel manum, vel brachium amputaverit vel oculum extraxerit, decem librarum pœna plectetur. Et ego læso emendari faciam, justitia mediante.

IX.

Si octo, qui jurati fuerint, propter justitiam sive juste latam contra quemcumque sententiam, inimicitias quoque inciderint, ego & Castellanus *ipsos tueri conabimur, in hac parte Domino de* Theylinge *nos fideliter adjuvante.*

X.

Quicunque pacem domus violaverit, domum cujusdam inpugnando, quinque librarum pœna est plectendus.

XI.

Nemo cujuscunque conditionis sit, potissime ad tributa & caligias obligatus opidum mansionem in ipso facturus, ut libertate opidi fruiturus intrabit, ni obtento prius meo, vel mei judicis, nec non & octo juratorum expresso consensu.

XII.

*Quicunque alteri dixerit proproso * mensium duorum solidorum pœnam incurrit, & ei, quem sic offendit, duobus solidis emendabit.*

XIII.

Si aliquis opidanorum homicidij, rapinæ, vel furti, ve quacunque gravi alterius modi infamia, respersus fuerit juxta qualitatem criminis. Si à juratis opidi convictus, vel in ipso facinore deprehensus morte punietur. Alioqui suæ innocentiæ stabitur, nec ad examen duelli poterit aliquatenus provocari.

XIV. *Si*

XIV.

Si quisquam de juratis opidi inutilis extiterit, sine contradictione amovebitur, & alius magis utilis ac necessarius ipsi substituetur.

XV.

Quidquid per octo juratos & Judicem ad utilitatem & promotionem opidi statutum & ordinatum fuerit, ab omnibus erit approbandum & firmiter observandum.

XVI.

Præterea cum jus patronatus Ecclesiæ de Leyden ad me pertineat pleno jure, dictis opidanis bona fide polliceor & promitto, quod cedente vel concedente Magistro Gerardo, jam dictæ ecclesiæ Rectore, duos Presbyteros idoneos successive & perpetue ad dictam ecclesiam, putando, ut quasi veri pastores proventum æqualiter dividant ad Dei honore, & animarum salutem simul totam Parochiam laudabiliter gubernabunt, Præterea cum prædictæ libertates per meum heredem & singulos successores Comitatus Hollandiæ debeant renovari, appenso sigillo novi heredis, constabit vas vini integrum opidanis. Acta sunt apud Teylingen, Dominica proxima post Luciæ, ex consilio & admissione nobilium videlicet, Domini Symonis de Herlem, Domini Theodrici de Teylinge, Domini Ghysberti de Aemstel, præsentibus Waltero de Egmonda, & Wilhelmo de Benten militibus, Vilhelmo de Egmonda Procastellano de Leyden, cujus socer d. assensum præstante. Interfuerunt etiam Dominus Gerardus de Wateringe, Albertus de Velsen, Wilhelmus de Hairlem, Walterus frater Wilhelmi de Egmonda, & quam plures alij, anno Domini* M. CC. LX. *sexto.*

Litteras istas paullo post, nempe anno sexto sæculi proxime consecuti, confirmavit Wilhelmus Hollandiæ Comes, cui à vitæ morumque integritate Boni inditum est cognomentum. Ita tamen, ut nonnulla, quæ ex re Leydensium non esse videbantur, antiquarit, nonnulla ampliarit, novis aliquot privilegiis, quæ jus fori præsertim spectant, adjectis. Testes commemorantur, Guido Episcopus Trajectensis, Gerardus à Voorne, Burchgravius Zelandiæ, Nicolaus Dominus de Putten & Strenen, Henricus Burchgravius Leydensis, Gerardus ab Heemskerck, Kerstantius à Raphorst, Gerardus à Raphorst, Ioannes de Morlijn, Henricus Splijnter, de Remmerswale, Gisbertus de Isselstein, Simon de Benthem, & Iohannes de Duvenvoirde.

Anno MCCLXVII Florentius Quintus Commandatorem & fratres Ordinis Teutonici, Trajectenses, Pastoribus D. Petri, solennibus litteris indultis, præfecit. Fratres autem Ordinis Teutonici, ut hoc semel dicam, iidem sunt,

qui etiam *Mariani* dicuntur. Hi circa annum 1190, post Ptolomaida expugnatam in Germaniam reversi, post res varias domi forisque, ac præsertim in Lithuania atque adeo Russia universa, præclare gestas, à Frederico secundo sunt instituti. De horum origine plura qui volet adeat libellum de ordinibus militaribus, quem ante annos centum & quod excurrit, Bernardus de Lutsenburgo, ordinis Prædicatorum, longe elegantissimum descripsit.

Anno MCCLXXIV ejusdem Florentij litteris cautum est, ne quis civitate Leydensi donetur, nisi Scabinis & Burchgravio adsensum præbentibus. Sed diploma ipsum videtur dignum, quod hic legatur, ne pereat:

Florentius Comes Hollandiæ universis præsentes litteras inspecturis salutem & noscere veritatem: Cupientes dilectos nostros opidanos de Leyden propter grata ipsorum obsequia, quæ nobis, & nostris antecessoribus frequentius impenderunt, & adhuc impendere conabuntur, favore & gratia prosequi speciali, ipsis tenore præsentium duximus concedendum, quod quilibet homo abhinc deinceps, qui volet & petet recipi in opidanum dictæ villæ de Leydis, idem per Burchgravium & Scabinos præfatæ villæ ad hoc recipi debet & admitti, & dare debet in signum receptionis suæ prædictæ XL *libras Hollandiæ, & non plures. Quarum media pars succedet Burchgravio, & residuum cedet Scabinis memoratis, & dictus receptus permanebit in dicta villa, sicut cæteri oppidani moraturus. In cujus rei testimonium & munimen præsens scriptum sigillo nostro fecimus communiri. Datum & actum apud Leyden, feria tertia post Octob. Purificationis beatæ Mariæ Virginis anno Domini* MCCLXXIV.

Anno MCCC Iohannes secundus ejus nominis Hollandiæ Zelandiæque Comes, Leydensibus, ob præclara eorum in se & majores suos merita, forum liberum, quotannis, festo S. Margaretæ, instituendum concessit. Litteræ ejus datæ sunt anno jam dicto, die, qui S. Martini translationi sacer est.

Idem Comes triennio post, feria quarta post S. Martini festum, forum juridicum, quod Saturni die hactenus celebratum erat, die Martis celebrandum instituit, quia ita ex re civitatis esse judicabat.

Anno MCCCXV ædes altera D. Pancratio dedicata est; quæ *Hoochlandica* vulgo appellatur, quod in altiori solo sita sit.

Anno MCCCXLIIV à Margareta Augusta Vrbis Leydensis jurisdictio confirmata est & plurimis locis ampliata: Quod sollennibus & vernaculis litterarum verbis libet enuntiare; ne quid de veritate rei deteram.

Margriet by de Genaden Godts Keyserinne van Romen altijt meerende, &c. hebben onse lieve en ghetrouwe Poorteren van Leyden vry ghegeven mit alle vryheden

heden en Privilegien ende recht, ghelijcken dat sy haer vryheden ende recht hebben binnen der vryheden ende recht hebben binnen de vryheden vander poorten van Leyden voorsz. tot elcken van hoeren vrijheyt voorsz. twee hondert roeden lank uytstreckende, ende op elcke zijde vander vrijheyde, die sy nu hebbe en die wy hen nu in de langhe ghegheven hebben, dair toe twee hondert roedē breeder is omgaende daer sy nu is alsoo verre als onsen Poorteren van Leyden voorschreve vercrijghen mogen ande Ambochts Heeren, is wes Ambocht hoir vrijheyt ghemeert sal worden, &c. Ghegheven tot Sinte Geertrijdenberghe des Vrijdaechs na Sint Jans-dach Decollation anno Domini MCCCXLIII.

Anno MCCCLXIII Ecclesia, quæ S. Mariæ sacra est, fundata est ac dedicata; ut certo mihi constat ex litteris, quas in Archivis Monasterij Rensburgensis repertas hic adscribam:

Nos Hugo ab Hant Prætor, Gerardus Rijswic, Isbrandus Raetaerts, Michael Gerardi, Philippus Iohannis, Wilhelmus à Voirburch, Hugo Iohannis, Hugo Nicolai à Burch, & Petrus Hugonis, Scabini, Daniel Iohannis, & Didericus a Bosche Senatores opidi Leydensis Notum facimus omnibus, & præfatæ civitatis nomine fatemur, nihil juris nobis competere in donationes Capellæ quæ jam nunc fundata & exstructa est in Leyden, in Marendorp, in Parochia de Oestgeest, quæ capella separata & sejuncta deinceps erit à Parochiali Ecclesia de Oestgeest, & consacrabitur, volente Deo, in honorem Dei in Ecclesiam æternum futuram, de communi consilio & consensu honestæ matronæ Clarissæ, gratia Dei, Abbatissæ de Rinsburch, Ordinis Sancti Benedicti, & ejus Conventus: quandoquidem donatio Ecclesiæ de Oestgeest ab antiquo ad Abbatissam Rinsburgensem pertinuit, quemadmodum à prædecessoribus nostris accepimus. In testimonium veritatis litteras istas opidi nostri sigillo communivimus. Datum anno Domini MCCCLXIII, *Veneris die post Festum Sancti Valentiniani*,

Erant & istæ;

Nos Prætor, Scabini, & Senatores opidi Leydensis notum omnibus facimus, Nos inter alias Civitatis Leydensis literas has etiam vidisse integras, non cancellatas, nec abolitas, nec aliqua sui parte vitiatas honestæ matronæ Clarissæ à Schenyen, Dei gratia, Abbatissæ de Rinsburch & Conventus ejus sigillo communitas, atque conscriptas in hæc verba. Nos Clarissa à Schenyen, gratia Dei,

Dei, Abbatissa de Rinsburch, ordinis Sancti Benedicti notum omnibus facimus, quod ex libera voluntate & communi consensu Conventus nostri, Dei causâ, flagitante & hortante Domino Henrico Spikers, Presbytero ecclesiæ de Oistgheest, ob preces Opidi Leydensis consenserimus & permiserimus, consentiamus & permittamus, ut Capella, quæ fundata est in officio de Leiden, & sita est in Parochia de Oistgheest, dicetur & consacretur in ecclesiam Parochialem & nunc & in æternum futuram; salvo tamen nostro & Conventus nostri jure, quod scilicet donationem ecclesiæ præfatæ, si vacare aliquando eam contingat, ipsi dabimus ex conscientia pro arbitrio nostro, absque ulla contradictione Opidi Leydensis; salvo etiam jure ecclesiæ de Oistgheest, & Curatoris ejus annua Pensione de nova hac ecclesia, id est, ex ea habebit sex scutatos annuatim, viginti quatuor Flandricis aut Dordrechtensibus Grotis pro unoquoque scutato computatis, ad Nativitatis duos, ad Pascatis duos, ad Pentecostes festa itidem duos, absque ulla remora aut controversia solvendos. Si autem contingat ut aliqua persona ad promovendum cultum divinum pro remedio animæ suæ Capellaniam in nova hac ecclesia fundare & excitare voluerit communi consensu & voluntate Magistratus Leydensis eidem juri nostro renunciamus, facta & tradita potestate ei, qui Capellaniam fundaturus est, aut legitimis ejus heredibus & successoribus, aut quibuscunque hoc jus suum tradere voluerit, ut juxta tenorem fundationis ei munus libere tradat in honorem Dei, cuicunque voluerit, absque ulla aut nostra aut Conventus nostri contradictione. Et ut præfatæ omnes conditiones ratæ & inconcussæ à nobis & conventu nostro, qui jam sunt, aut postmodum futuri sunt, conserventur nos Dei & Domini Henrici & civitatis Leydensis caussa litteras istas nostri & communis conventus nostri sigilli testimonio duximus muniendas. Datum anno Domini millesimo, trecentesimo & sexagesimo quarto, Veneris die post festum S. Valentiniani. Nos autem Prætor Scabini & Senatores opidi Leydensis præfati has litteras in testimonium veritatis, communis ciuitatis nostræ sigillo communivimus. Datum anno Domino MCCCLXIV, *Veneris die post festum S. Valentiniani.*

Sigillum autem, ut hoc obiter moneam, quod litteris istis affixum vidi, longe aliud erat, quam illud, quo hodie Leydenses utuntur. Forma viri erat, qui dextra clavem tenebat, & ædicula sacra, quam viri septem in tribunalibus considentes cingebant. Circumscriptio hæc erat,

SIGILLVM OPIDANORVM ET IVRATORVM COMMVNITATIS DE LEYDEN.

Hodie

Hodie duarum clavium altrinsecus inflexarum insignibus Leydenses utuntur. Porro haud difficulter est ex istis, quæ de Ædis hujus fundatione jam diximus, colligere, aucta tunc temporis ampliataque urbis pomœria fuisse, à porta illa, quæ Rensburgensis vulgo vocitatur, usque ad Marnam flumen. Adeo ut Rhenus, cui *veteris* cognomentum nunc est; extrema fossa civitatis tunc fuerit.

Anno MCCCLXVI à Ioanne à Vairenburch, Trajectensium antistite, Canonicorum Collegium celeberrimum & amplissimum in Æde, divo Pancratio dedicata, de qua jam diximus, excitatum fuit. De cujus origine, ut & illis, qui præcipue id ipsum dotarunt, libet audire Ioannem Leydensem lib. XXXI. cap. XV. *Anno*, inquit, *Domini millesimo trecentesimo, sexagesimo sexto, fundatum collegium ad Ecclesiam S. Pancrati in oppido Leydensi, cooperante & adjuvante venerabili & litterato viro magistro Philippo Leydensi, in quo ad honorem Dei omnipotentis & beati Pancratij præbendati viginti quatuor sacerdotes Canonici, quorum beneficiorum fundatores fuerunt.*

D. Gysbertus de VValeburch, *Pastor in Leyderdorp, & Protopræpositus hujus Collegij,*
Philippus de Leydis, *Doctor prædictus,*
D. Volpardus de VVou,
D. Nicolaus de Bleiswijck,
Hugo van der Hant,
Philippus Gerardi,
Rutgerus de Poel,
Gerardus Jacobi,
Wilhelmus Herman,
Petrus Heusch,
Hugo Curatus Schoreel,
Iohannes Wilhelmi,
Franco Zifridi,
Johannes Goet,
Theodricus Roberti,
Franco Gerardi, sacerdotes,
Wilhelmus de Naeldwijck, *Marschallus Hollandiæ,*
Ioannes Arnoldi,
Wilhelmus Wilhelmi,
Michael Gerardi,
Theodricus Tierloet, &
Catharina, filia Gerardi.

Anno MCCCLXXVI Arnoldus Hoornius, Episcopus Trajectensis, varias Leydensibus immunitates & leges præscripsit, quæ istis bene longis litteris, quas Cl. V. Petri Scriverij benificio habemus, continentur.

PRIVILEGIA OPIDI LEYDENSIS.

Arnoldus, Dei & Apostolicæ sedis gratia, Episcopus Trajectensis, dilectis in Christo Burgimagistris, Sculteto, Scabinis, ac universis aliis Burgensibus & opidanis in Leydem salutem in Domino sempiternam; Cum vos Burgenses & Justiciarij de Leyden nobis graviter conquerendo demonstratis, quod plurimos, tam incolas, quam alienigenas, opidum vestrum de universis mundi partibus confluentes enormiter sæpius delinquere, & ad ve-

*ſtram eccleſiam & Cœmiterium confugere, qui, ſicut fide dignorum relatione * papitis, immunitate eccleſiaſtica merito gaudere non deberent. In dubio tamen, quaſi titubando, malefactores quoſlibet huc uſque tranſire permiſiſtis, & nobis humiliter ſupplicaſtis, ut aliquos caſus ſpecificos vobis indulgere vellemus, in quibus homines Dei timore poſtpoſito incidentes libertate eccleſiæ abſque dubio nequaquam gaudere deberent, & alias vobis favorabiliter providere, ut paterna ſolicitudine & circumſpectione muniti liberius & devotione ampliori Deo ſervire poſſitis, & veſtram Rempublicam, cui Deo favente præſidetis, ſalubrius gubernare. Iſtos enim precibus veſtris, & aliquorum noſtrorum commenſalium inclinati vobis tenore præſentium indulgemus, ut ſi quando caſus eveniat, quod aliquis publicus latro vel nocturnus populator agrorum, qui itinera frequentata, aut publicas ſtationes obſidet, talis, ſi ad eccleſiam pro ſecuritate recurrerit, immunitate non gaudebit, & Sculteto veſtro & ſuis ſatellitibus illum tollere & exhæredare licebit, ſub modo inferius annotato. in clauſula* ſi tales. *Nonnulli etiam impunitatem ſuorum exceſſuum per defenſionem eccleſiæ ſperantes, homicidia, & mutilationes membrorum, ſimiliter & alias enormitates ac injurias in ipſis eccleſiis, vel earum Cæmiteriis committere non verentur, qui niſi per eccleſiam, ad quam fugiunt, crederent ſe defendi, nullatenus fuerant commiſſuri, tales immunitate gaudere non debent, ſed & hi potenrunt, ut in Clauſula,* Et ſi tales. *Idem judicium de illis malefactoribus, qui ad eccleſiam vel cæmiterium confugiunt, ibidem exeuntes de dictis locis ea intentione recedunt, ut inimicos ſuos occidant, mutilent, vulnerent, vel alias male pertractent, aut tallias aut extorſiones à vicinis committant, violentarij tales ingreſſi, ſi hoc conſtiterit, non defenſantur. Simile judicium de illis, qui non fugierunt ad eccleſiam vel Cæmiterium, ſed volentes enormia committere approximant ſe inſidioſe & per induſtriam juxta eccleſiam vel Cæmiterium, tales propter læſionem commiſſam eccleſia non defendit. Et in iſto caſu ſola approximatio & exquiſita vicinitas delinquentis opinionem aggravat, & qui cum præſumptione inducit, item ſacrilegium, vel furtum, aut detruncationem Burſarum committens in eccleſia vel Cæmiterio, tales eccleſia non defendit. Et tamen notandum, quod in præmiſſis ut plurimum attenditur intentio delinquentis, quæ ex conjecturis veriſimilibus poterit deprehendi. Verbi gratia: aliquis exoſum habet quemdam ſuum inimicum, qui cum iviſſet ad eccleſiam, & inde regrediendo venit ille inſecutor, & occidit eum vel mutilat, aut alias enormiter lædit prope eccleſiam vel cæmiterium, quo facto petit eccleſiam vel cæmiterium*

miterium, ex veri similibus conjecturis patet illum insecutorem immunitatem non habere, nec ea gaudere debere. Et quia circa rem magnam hæc facta vertuntur, nulli vestrum immunitatem ecclesiasticam lædere permittimus, seu aliquam facultatem concedimus in jam per nos specificatis, nisi evidenter & per testes bonos & legales de præmissis constare poterit, qui tales existant, ut si erratum & male processum sit in caussa specificata qui asserebant, de quo eis non constabat, vel quod de quæsito habita sit plenior fides, ut valeant per emendam sufficientem nobis & successoribus nostris faciendam, vos & ecclesiam vestram competenter sublevare. Volumus tamen & tenore præsentium indulgenus, quod det in portionem & in honestationem ecclesiarum per confugientes sæpe dictos plurimum defletis, & ad honorem Dei, & divini cultus augmentum præmissa magnis expensis persequi non cessatis, quod quotiescunque ex quibuscunque casibus admissibilibus, & in quibus immunitas ecclesiastica nulli sit penitus deneganda ipsi confugientes à die, quo in ecclesiis, vel aliqua ecclesiarum vestrarum confugiunt defensionis suæ solummodo habeant XL dies, & ex tunc ampliori defensione & ulteriori gaudere non debent nec revenire posse ad aliquam ecclesiarum vestrarum eodem facto durante. Hoc tamen proviso, quod per vos & officiarios vestra securi ducantur dicti confugientes à manibus inimicorum, Balivi, vel suorum, vel alias suspectorum ejusdem & ad locum tutum, & de hoc instrumentum publicum recipiatis, & bona fide agatis: qui oblationi per vos factæ de salvo conductu ad locum totum ipsi contumaciter consentire recusent, taliter tamen qui post recusationem factam velle suum mutare poterunt infra dictum quadraginta dierum spatium, omnibus dolo & fraude penitus exclusis, quem & quam, si commissa fuerint, durius corrigere & solito magis, cum asperior sit offensa, quæ in liberalitate spreta committitur, nullatenus omittemus. Et si tales elapso dicto quadraginta dierum spatio servatis servandis recedere nollent & resistentiam facerent, justiciariis vestris ut permittitur in hoc casu nulla dictis confugientibus violenter inferentur, cum sanguinis emissione cruenta. Sed fiet extractio cum cautela, ut nulla lædantur, nec extractus cruentam vim patiatur, & custodia solito diligentior est adhibenda, ne dictus confugiens ex malitia sua commodum valeat reportare. Et idem fortiori ratione de illis, quos casus specificati tangunt & ecclesia non defendit, ut eorum temeritas in nullo eis valeat suffragari, loca non polluantur sacra, & audacia fatuorum debitam consequatur pœnam. Et ubi confugientes ad ecclesiam ludos inter se illicitos exercerent, & unde

 rixæ

rixæ faciliter oriri consueverunt, vel illicitos concubitus ibidem committerent, vel in ecclesia bancas & scampna frangerent, & ad ignem habendum illa dissiparent, vel extra Cœmiterium rapinas facerent, aucas, pullos, carnes, porculos, & similia rapiendo, postquam bina vice de his, aut alterum eorundem per testes legitimos, aut alias notarie convicti fuerint, ex tunc defensio ecclesiastica eisdem denegatur, vobisque & justiciariis vestris prædictis damus auctoritatem illum seu illos taliter delinquendo tollendi, & à sacris locis extrahendi modo & forma supradictis. Quia frustra legis implorat auxilium, qui tam turpiter eandem offendere non veretur. Si opidanus in Leyden citatus fuerit Trajecti in caussis prophanis & mere civilibus talis priusquam de hoc constiterit, ab officiali nostro Trajectensi, seu vices ejus in hac parte gerente remittendus est in Leyden ad Provisorem nostrum, vel ad judicem competentem juxta naturam & caussæ qualitatem. Nisi ex præcedente negligentia super casu prætenso constare poterit justitiam fore impeditam aut remissam coram provisore nostro pro tempore, vel judicio sæculari. Opidanus in Leyden ex nulla caussa prophana & sæculari citari poterit in Synodo nostra generali, & si in ea ex inadvertentia fieri contingat nullam talem esse volumus & nullius firmitatis cum omnibus exinde consequentibus & annexis. Insuper pro salute populi, & ne sacerdotes faciliter impediantur in executione divini cultus auctoritate nostra ordinaria concedimus, & tenore præsentium indulgemus discretis viris, Decano, & Capitulo Sancti Pancratij Leydensis pro tempore ac curatis nostris infra opidum prædictum de Leyden constitutis, ut in nullo casu interdictum aut cessationem divinorum quem vel quam aliquis incideret dicimus ipso facto seu ipso jure observare teneantur, antequam per nos aut alias competentem judicem vocatis vocandis, & examinatis rite testibus ob facti enormitatem ad cessationem & interdicti observationem procedendum forte fuerit declaratum. Porro si opidanus in Leyden juxta privilegia loci ad legem patriæ de petitis ab eodem se purgaverit absolutum illum, quamvis per testes communes super eodem facto ut commisso convinci posset, per justitiam vestram spiritualem vexare nolumus, ne leges propriæ ludibrio fiant, & quis pluries condemnetur in id ipsum, sed conscientiæ suæ ipsum committimus & ultioni divinæ reservamus. Si in necessariis, quæ lanificium, aut agriculturam, seu aggerum reparationem conspiciunt, & alias, ubi mora esset allatura periculum, opidani vestri casibus providendo futuris Sanctorum festa violent, illos in his casibus

sibus conscientiæ suæ committimus, nec super his per provisores nostros corrigi volumus in hoc passu. Quia vos Burgimagistri, & Burgenses de Leyden nobis & vicariis nostris sæpissime graviter conquerendo monstrastis nonnullos clericos in majoribus exeuntes ordinibus, in opido vestro belli & discordiæ esse promotores, suspectorum visitatores locorum, & totius villæ & populi quodammodo deturbatores vestram justitiam frequenter impediunt, & vigilias nocturnas malitiasque diurnas horis prohibitis continuantes noctem sub æqualitate dierum, quæ etjam fama publica, quæ dolenter proferimus, vera protestatur; volentes igitur clericorum in majoribus ordinibus, ut prædicitur, constitutorum maliciis obviare, & eorum excessus, ut tenemus, corrigere ac punire, ne ipsorum malitia sit aliis præsumtionis exemplum, Sculteto vestro pro tempore & satellitibus dictos majoris ordinis clericos belli & discordiæ promotores, communis pacis turbatoree, prostibula & tabernas inhoneste visitantes, seu justitiam vestram impedientes, de nocte ambulantes cum armis horis suspectis vobis seu vestrum cuilibet, cui hoc incumbit ex officio, treugas denegantes, vel alias grave delictum committentes capiendi nostro nomine & auctoritate, captosque detinendi, sub modesta tamen custodia & expetenti, sine alicujus transgressionis nota, juris, aut statutorum provincialium, nec non synodalium, tenore præsentium concedimus ut damus potestatem, ita quod nulla eisdem clericis violentia inferatur, nec judicium vestrum subire cogantur. Sed quando cito treugas dare voluerunt, & cavere sufficienter de commissis emendã facere per vestrum Provisorem, ex tunc illos captivos tenere amplius non potestis, absq; transgressione Canonis, nec non statutorũ, & etiam si tales majores Clerici incontinenti cum propter maleficia prædicta arrestati fuerint, ut nostro nomine, sicut dictum est, captivi ducantur, treugas dare voluerint, & cavere modo supradicto, & ipsi dicti Clerici liberi sunt, nec capi poterũt, ut prædicitur, sine transgressionis nota. Verum si prædicti Clerici indurati & captivati, ut dictum est, treugas dare noluerint, vel sufficienter cavere de emenda præstanda ad arbitriũ Provisoris nostri infra quindecim dies à die captionis vestris laboribus expensisq; dictos Clericos malefactores per manum cujus ipsius Provisoris nobis aut vicariis nostris debitis cum eorum maleficiis articulis præsentare, Dicta tamen captivitate quindena durante salvum erit nobis, vicariis & officialibus nostris dictos captivos Clericos postulare. In quorum omnium roboris firmitatem sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Trajecti feria tertia post ascensionem Domini MCCCLXXVI.

Anno MCCCLXXXVI aucta & dilatata Vrbis pomæria sunt, cujus rei fidem faciunt tabulæ istæ Bartholomæi ab Raphorst & Alberti Bavari, dignissimæ quarum ratio hic habeatur.

Nos Bartholomæus à Raphorst, Miles, Notum omnibus facimus vidisse nos & legisse litteras integras, non cancellatas, nec abolitas, nec aliqua sui parte vitiatas, clementissimi & charissimi Domini nostri Ducis Alberti sigillo communitas, & conscriptas in hæc verba.

Albertus, Dei gratia, Palatinus Rheni, Dux Bavariæ, Tutor Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Frisiæ notum facimus universis, Nos opidanis nostris in Leyden, cupientes ipsos gratia & favore prosequi speciali, concessisse, quod Burgimagistri, qui jam sunt, aut postmodum futuri sunt, ad ampliandam civitatem, occupare possunt quandocunq; placuerit, omnem terram illam, quæ extra fossam ejus sita est, ad ampliandam, muniendam, & mœnibus fossisque civitatem cingendam; ita tamen ut illis, quorum terra occupabitur, ex sententia & consilio Scabinorum satisfiat. Porro civitatem ampliabunt versus Austrum, ubi Rami nunc constituti sunt, totum illum tractum, qui à porta Hoochwoerdana usque ad Scutariorum hortos, & quod excurrit trans cataractam, quæ Naictsluyse vulgariter appellatur, extenditur, insessuri quiete. Et omne illud, quod hoc modo complexuri sunt, civitatis jurisdictioni & juri subjectum erit. Salvo tamen officiarij jure in istis, quæ ad Officium seu Ambactum ejus dignoscuntur pertinere, in forefactis & mulctis. Aut ita ut officiario satisfiat, ne qua ipsi injuria inferatur. Porro non licebit intra L. perticas extra opidum ædes aliquas exstruere. Atque in testimonium veritatis litteras istas sigilli nostri impressione jussimus communiri. Datum Dordrechti quinto Iunij, anno Domini MCCCLXXXVI.

Ego autem Bartholomæus de Raephorst, Miles præfatus, opidanis de Leyden, qui sæpius ea de caussa me convenire non destiterunt, consensi & concessi, ut civitatis suæ pomæria in officio meo de Zoeterwoude extendant, iis conditioni-

ditionibus, quæ in chariſſimi & clementiſſimi Domini mei litteris præfatis continentur. Ita ut juri omni pro me & poſteris meis renunciem, quodcunque mihi, tamquam ejus loci officiario, quoad forefacta & mulctas, competeret; certa hæc omnia & rata ipſis ſervaturus; ac confirmaturus. In cujus rei teſtimonium litteris iſtis ſigillum noſtrum appendi fecimus. Datum Mudæ, XX Julij, anno Domini MCCCLXXXVI.

Litteras iſtas ſollemiter confirmavit idem Albertus Bavarus, Hagæ Comitis, feria ſecunda poſt feſtum Paſchatis, anno MCCCLXXXIX. omnia illa, quæ inter opidanos de Leyden, & Bartholomæum à Raphorſt utrinque acta erant, rata & grata ſe habere teſtatus. Aucta vero tunc temporis ampliataque urbis pomæria fuiſſe, fidem fecerint ædes illæ, quæ *Rubeæ Turris* nomine hodieque inſigniuntur, & ad pontem, qui *Textorum* vulgo dicitur, exſtructæ viſuntur, cum inſcriptione, ſeu Proſopopæa ejuſmodi;

ANNO DERTIEN HONDERT TACHTICH NEGEN
IS LEYDEN VERGROOT, DOOR GODES SEGEN.
STEENSCHVYR VVAS DOEN VEST,
MIIN NAEM ROODEN TOREN:
DANCKT GODT DAER VOREN.

Sententia eſt, ædes has ante iſta tempora ad finem civitatis ſtetiſſe, ſed auctis jam propagatiſque urbis pomæriis, ita ædibus undique cinctas fuiſſe, ut merito in Vrbis meditullio dici poſſint conſtitutæ. Ex quibus facile eſt colligere magnum tunc temporis Leydam incrementum ſumſiſſe, & id omne, quod Rapenburgi & Steenchuræ nomine nunc appellatur, intra urbis mænia fuiſſe perductum.

Anno MCCCXCIII Albertus Baverus juriſdictionem, ut vocant, Leydenſibus ampliavit hac formula.

Nos Albertus, &c. notum facimus univerſis conceſſiſſe nos fidelibus & dilectis noſtris opidanis in Leiden, Vt omnibus illis, quibus, ob quæcunque facinora ab Vrbis Magiſtratu urbe, vel ad tempus, vel æternum, interdicta eſt, omnibus etiam terris noſtris tandiu ſit interdictum. Atque hæc rata haberi volumus, donec aliter nobis viſum fuerit. Datum Hagæ XXII *Iunij, anno* MCCCXCIII.

Anno MCCCCXIX exſpirante ingens multiplexque damnum graviſſimo obſidio Leyda toleravit; exorto Ioannem Bavarum inter Fredericumque, Trajectenſium antiſtitem acerrimo bello. Hujus cauſſam ita produnt noſtri annales. Milites Ioannis Egmondani naves aliquot Trajectenſium, quæ Brabantiam & Flandriam multis iiſque prætioſis mercibus inſtructæ reliquerant, petulanter diripiebant, navibus ſubmerſis, & mercatorum nautarumque pluriris in vincula conjectis; non obſtante fœdere, quod paullo ante inter Hollandos & Trajectenſes percuſſum erat. Indigne id Fre-

Fredericus antistes accepit. qui tentandum principis animum ratus, priusquam ad bellum se accingeret, non modo ad Iohannem Bavarum, sed & Iohannem Brabantiæ Ducem & uxorem ejus Iacobam legatos misit, petentes hanc suorum petulantiam quam primû coarcerent. Sed nihil omnino profecit, & majora indies Trajectensibus damna, assiduis Hollandorum excursionibus, inferebantur. Coactis igitur Trajecti Comitiis ingentes copias undique excivit, Hollandorum, qui à Cabeliaviis expulsi erant, viribus admodum instructas. Iunxerant enim se ei Wilhelmus Brederodius, Philippus Burgravius Leydensis, Iohannes Burchgravius Montfordanus, Iohannes Haemstedius, & alij plures. Hi, facta irruptione, plurimas circa Woerdam arces & pagos populabantur. Igitur postquam Ioanni Bavaro cognitum fuit Fredericum cum copiis in Hollandiam pervenisse, contracto undique ingenti exercitu, in viam se commisit. Leydenses interea populabundi per vicina grassabantur. Zuyckâ & Raphorstâ, validissimis arcibus, solo tenus disjectis, Hagam ingressi sunt. Vbi tamen, aliqua adhuc Principis sui reverentia tacti, nihil commisere. Trajectenses, ubi Ioannem Bavarum Goudam usque cum copiis suis pervenisse cognoverunt, obviam ipsi cum Leydensibus procedunt, plena, si potestas daretur, acie dimicaturi. Sed Ioannes Goudæ se tantisper continebat. Trajectenses interea Rijnenburgam arcem, cum pagis, prædiis, & tuguriis longe plurimis magno incolarum damno incendunt. Tandem opima præda onusti domum omnes revertuntur. Atque tunc Comes, animi & irarum plenus, in Leydenses statim movit. Poelgeestam arcem, quæ prima se obtulit, obsidet & expugnat: præsidiariis omnibus capite multatis, arce ipsa funditus subversâ. Doesam deinde aggreditur, & deditione accepit, cui & ea de caussa pepercit. Waerdam deinde oppugnat, & solo diruit. Zijlam etiam, sed vi, accepit. Sic progressus ad urbem castra posuit. Prope portam Hoochwoerdanam castellum validissimum exstruxit. è quo tormentis majoribus passim dispositis & displosis in tecta urbis intonabat. Warmontia interea & Paddenpoelia cum aliis aliquot arcibus interea disjectæ. Leydenses magno & constanti animo sua tuebantur; sæpius in hostium castra & feliciter irrumpentes. Trajectensium antistes subsidium ipsis ferre conabatur, quo hæc tam arcta obsidio solveretur: sed frustranei omnes ejus conatus fuere. Ad postremum urbem suam Bavaro Leydenses tradidere; vitam & incolumitatem eorum pacti, qui à Trajectensi Episcopo præsidij loco intra urbem quadringenti missi fuerant. Sed ab Egmondani copiis, quæ in insidijs constitutæ erant, major eorum pars cæsa est, contra datam & acceptam fidem. Bavarus Vrbem ingressus pacta non servavit. Burchgravium omni potestate sua Prætorem, Consules & Scabinos creandi, exuit; In Purgum solummodo imperio & vectigalibus nonnullis ei relictis. Henricus etiam, Philippi Burchgravij filius, qui tamen Bavari partes secutus, durante hoc obsidio, res strenue adversus patrem gesserat, omni hoc jure abdicare se cogebatur. Consignatæ in eam rem ejusmodi tabulæ.

Nos Philippus Dominus de Wassenaer, Burchgravius in Leyden, Wilhelmus à Brederode, Dominus in Gennip, Stein, & Merwede, Johannes ab Heemstede, Eques, Dominus in Benthuysen, Gerardus à Zijl, Eques, Dominus

minus in Purmerenda, Iohannes à Wassenaer, Consules, Scabini, & Senatores communitatis de Leyden, notum omnibus facimus, nos, postquam conspiratione cum Trajectensibus in clementissimum Dominum nostrum Joannem Bavarum facta, &c. obsessi & in deditionem accepti essemus, veniam gravissimi hujus delicti nostri ab præfato clementissimo Domino nostro impetrasse, & inter nos convenisse articulos subsequentes.

Ego Philippus Burchgravius præfatus cum clementissimo Domino meo præfato per omnia reconciliatus, Burchgraviatum de Leyden cum omnibus ad eum pertinentibus ore, manu, & litteris tradam clementissimo Domino meo præfato, quamprimum Leydam ingressus, atque ibi solenniter inauguratus fuerit; excepto Burgo, & illis, quæ manne, Zvvane, 'thop-gelt, 'tBruydtgelt, *vulgariter appellantur, & piscationibus & telonijs meis in Leyden.*

Item cum panni omnes, quotquot hactenus in Leyden contexti sunt, Burchgravij sigillo sigillati fuerint, & ego Philippus Burchgravius Burchgraviatum meum prædictum clementissimo Domino meo præfato tradiderim, ut jam dictum est, panni isti non amplius meo sigillo, sed sigillo clementissimi Domini mei præfati & opidi Leydensis insignientur; idque Brugis, Antverpiæ, atque alibi, mercatoribus indicabitur. Actum 17 Augusti, anno Domini 1420.

Anno MDLXXIII Hispani, capto Harlemo, sub Francisco Baldesio militiæ præfecto, Leydam acriter obsedere. Sed ob Frederici Nassovij adventum, qui cum octo militum millibus, quos in Germania conscripserat, Mosam trajecerat, eo potissimum consilio, ut ad ferendas Auriaco suppetias in Belgium penetraret; à cœpta obsidione, mensibus quatuor vixdum in ea exactis, destitere. Sed paullo post, rebus compositis, auctisque copiis iterum reversi sunt. Ac primo quidem impetu munitiones aliquot, quæ Noortvici & Valckenburgi excitatæ tunc erant, Anglis se dedentibus, qui hujus facinoris sui pœnas paullo post dederunt, feliciter cepere. Quo facto sexaginta duo castella statim erecta sunt, ut infessis occupatisque omnibus viis urbem commeatibus prohiberent. Missæ interea ab Auriaco litteræ, quibus obsessi monebantur, omnes illos, qui nonnisi ad consumendas fruges nati videbantur, urbe expellerent, & commeatus in tres proximos menses sufficeret, ante omnia providerent. Nihil quidem eorum se prætermissurum, quæ depellendis hostibus facere judicaret, sed ante id tempus non posse. Ad hæc Leydenses respondere, facta ea omnia esse, quæ imperasset. Cæterum fieri non posse, ut treis menses durarent. Malle tamen se extrema quæque experiri, quam in manus hostium venire. Baldesius Vrbem vi non ita facile expugnari posse ratus, astu rem aggressus est; monuitque Leydensium nonnullos, qui partibus ejus addicti in castris hærebant, ad obsessos & amicos suos scriberent; quanto in periculo omnes versarentur. Caverent sibi sedulo, ne

vita & bonis suis omnibus postea exutos, pertinaciæ suæ, sed sero, pæniteret. Patere adhuc veniam. Tentarent Principis clementiam. Quem jam moderatum & æquum haberent, postmodum durum & inexorabilem essent experturi. Ad hæc talia nihil responsi Leydenses dedere, præter vulgatum illud;

Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

Interea civium nonnulli, qui exclusi urbe degebant, navibus sexaginta, tritico & siligine prope instructis, urbem penetrare instituerunt. Sed frustranei omnes eorum conatus fuere. Quamobrem Magistratus longionem obsidionem futuram conspicatus, & magnum à panis penuria periculum imminere, caute & prudenter publico edicto constituit, ut non nisi media panis libra homini in dies singulos distribueretur. Magna enim populi multitudo erat, & frumenti copia admodum exigua. Quatuordecim quippe hominum millia in Vrbe tunc censebantur, frumenti autem quater mille centum & viginti quinq; modij tantum inveniebantur. Hispani interea prope Lammenum, quingentis circiter ab urbe passibus, castellum munitissimum exstruxerunt, quod magno obsessis ad ea, quæ destinarant, exsequenda impedimento fuit. Quamobrem etiam sex navibus egressi sunt, ut Hispanos inde expellerent. Sed navibus aliquot interceptis, & nonnullis suorum cæsis intra urbem denuo se recipere cogebantur. Paullo post tamē cives magno animo opera, quæ in Boshusæo ponte exstructa erant, adgressi sunt. Ibi nonaginta Hispani in præsidiis constituti invadentium impetum fortiter sustinuere; sed cum Leydenses missilem ignem jacularentur facile cesserunt. Maxima tamen eorum pars trucidata est; pauci admodum evasere. Adcurrere interea, qui propinqua loca tenebant, sed magno animo bis à Leydensibus sunt repulsi. Ad postremum tamen, cum omnem in se molem vertere Hispanos viderent, intra urbem cives se recepere. Vbi miserrimus omnium status fuit. Cusi ibi nummi chartacei minores majoresq; cum his inscriptionibus HÆC. LIBERTATIS. ERGO. NVMMVS. OBSESSÆ. VRBIS. LVGDVNENSIS. SVB. GVBERNATIONE. ILLVSTRISSIMI. PRINCIPIS. CVSVS. LVGDVNVM BATAVORVM. PVGNO. PRO. PATRIA. conspecta in illis Vrbis & Hollandiæ insignia cum pileo; quod vetus libertatis signum apud Romanos fuit. Parabat interim Auriacus omnia, quæ sibi ad liberandam urbem opportuna sentiebat, & quo pacto castra hostium perrumpenda essent, serio cum Ordinibus cogitabat. Tandem decretum est, ut perruptis plurimis in locis Mosæ & Yssalæ fluminum molibus, & apertis Roterodami ac Schidami cataractis, circumjectus omnis ager inundaretur, per quem, velut patentissimum æquor, naves velis remisque in urbem agerentur, & vi tormentorum deturbatis è statione sua hostibus, omnia & vitæ & bello sustentando necessaria obsessis mitterentur. Nihili tot bonorum & agrorum jacturam faciendam rati, quâ libertas & salus sua miseris civibus, ac simul patriæ universæ constaret. Itaque Yssalæ objecta moles sedecim in locis perrupta est. Idem Roterodamum & Delfshaviam inter factum est. Cataractæ etiam Roterodami & Schidami reclusæ. Vnde immensa quædam aquæ vis erupit, & totum hunc circa Leydam tractum sensim inundavit. Post quæ parata & instructa in Zelandia classis Rotterodamum appulsa est. Erant in

eâ

eâ nautæ octingenti, & majorum minorumq; tormentorum ingens numerus. Ibi coactis in unum copiis naves ducentæ lato fundo, Pontonum instar, fuerunt, ita probe instructæ, ut quælibet unum alterumque tormentum in prora sustineret, in latere autem utroque sex minora: Ne quam autem, aqua cursum non tenente, remoram naves paterentur, moles omnes, quotquot Soetermerium & Willsvenam inter objectæ erant, perruptæ sunt. Tunc classis Leydam versus in viam se dedit; præmissis ab Auriaco aliquot Gallorum cohortibus, Gardeo Duranto & Cattevilla Ducibus, ut perductis fossis tumultuariam adversus hostium insultus munitionem Zoetermerij excitarent. Imperata Galli diligenter exsequebantur, hostibus nequidquam sentientibus: Admiralij duo Vlissingensis & Ziriczeensis ab utroque novæ munitionis latere intrepide navigabant; cum quinque Germanorum cohortes, ad eos invadendos, prodijere. Galli tanta alacritate erant, ut adventum eorum in munitione non exspectarint, sed obviam ipsis processerint; at priusquam manus possent conserere, Germani à tormentis sex triremium adeo impetiti fuerunt, ut bis cum magna suorum clade terga dare sint coacti. Sub noctem Willsveno valida equitum peditumque manus ad Gallos expellendos advenit, sed hi tanta eos virtute exceperunt, ut eò statim, unde venerant, sint reversi. Ibi dignum memoria posteritatis facinus Zelandus quidam nauta patravit. Is, cum Hispanum trucidasset, inusitato quodam ardore animi tactus, cor adhuc palpitans manu sua ipsi eruit, quod admotum dentibus adrasumque à se abjecit. Dedit ea res Iano Dousæ occasionem, ut politissimo hoc epigrammate historiam omnem consignaret;

Lugdunum cingit Batavorum miles Iberus,
A Batavo contra cingitur ille mari:
Non opus est gladiis, ferroque rigentibus armis;
Solæ pro Batavo belligerentur aquæ.
Iacturam pecoris Batavus quam fecit & agri,
Humano decies sanguine, Ibere, lues.
Mercator sapiens tamen haud mercabitur una,
Hispani generis corpora mille bovi.
Macra caro est; nuper cum cor gustasset Iberi
Respuit, & canibus nauta vorare dedit.
Deseruere agros Batavi, & Nassovius heros;
Non tamen his ullos abstulit hostis agros.
Invenit ratio sine sanguine pellere longè
Hostilesque manus, Hesperiumque jugum.
Tolle metus, Hispane fuge, & ne respice terras,
Pro quibus Oceanus pugnat & ipse Deus.

Aurantiani, rebus tam prospere gestis, aucti actique animis longius progressi sunt. Soetermerij Hispani erant cum triginta peditum vexillis, qui proxima omnia insederant, & pontem, per quem classem transmitti necesse erat, cum cura munierant: adeo ut non nisi magna vi inde essent expellendi. Admiralius tamen Ziriczeanus, distributis per diversos canales triremibus, ad pontem recta contendit. Quò ubi primum advenit, gravis utrinque pugna edita est. Hispanus omnia fortiter sustinuit, nec nostri destitere. Quamobrem

Vlissingensis receptui cani jussit, Galli è contra Cattevilla, Durantus, & Guilceressa, de suorum discessu incerti, selectis aliquot expertæ virtutis militibus, strenue sclopis rem gessere, ut incensis ædibus, deturbatisque munitionibus facilior classi aditus pateret. Sed in hos tantam mox belli molem Hispanus convertit, ut Cattevilla & Guillereffa cum militibus aliquot, scapha, in qua constiterant, subversa, aquis mergerentur. Ita mutata paullum fortuna, haud leviter concussi sunt Aurantianorum animi. Ventus enim adversus, & aqua in qua spes omnis constituta tunc erat, indies magis magisque, decrescere videbatur. Sed mox Deus, velut è machina, afflictis opem tulit. Ventus enim ingens, qui & navium & aquæ cursum impelleret, commodum flare cœpit, & rustici duo, locorum magis gnari, per viam Segvvardianam, quæ Soetermerium & Benthusiam inter jacet, commodissimum & tutissimum classi aditum patere docuerunt. Placuit horum consilium. Vlissingensis cū octo triremibus, in quibus milites erant septuaginta, reliqua prope pontem Soetermeriensem classe relicta, intempesta nocte Segvvartum venit, atq; ibi, ut Hispanorum, qui Benthuysæ & Zoetermerij plures agebant, insultibus par esset, validissima duo propugnacula sine mora excitavit. Quæ res tantum statim metum hostibus incussit, ut, non exspectato die, Benthusiani & Zoetermerienses, relictis munitionibus, Zoetervvouvviam, Kerckvvegam, Weyportum, atque alio ad castella proxima trepidi se conferrent. Castra à Germanis deserta Ladriereus tribunus statim insedit. Zoetermerium Cretus cum quinque cohortibus occupavit, & Arcam Delfensem secum advexit. Erat illa ædium instar, è duabus navibus simul junctis tam firmiter constructa ut eam sclopi ictus non penetraret. Hæc neque velis, neque remis, sed rotis, quæ à duodecim viris impellebantur, ferebatur. Militibus quinquaginta, & decem ac quinque majoribus tormentis probe instructa. Sic Aurantiani ad Noortaam flumen, fugientibus ubique Hispanis, brevi pervenere. Sed ibi, vento adverso, aliquamdiu hærere coacti sunt. Vnde occasionem miseris civibus illudendi Hispani sumsere; clamantes, vanos esse omnes Aurantianorum conatus; facilius esse stellas cœlo deducere, quam ut perruptis tot castellis, quæ ubique excitata erant, urbem Auriacus penetraret. Hortabantur præterea; cum Principe paciscerentur, adjectis comminationibus, nisi se in tempore dederent, gravissima quæque esse perpessuros. Misera erat in urbe omnium rerum facies. Fames plurimos atterebat; nonnulli coriis, muribus, aliisque id genus inusitatis, &, ut ita dicam, inhumanis esculentis, spiritum vix trahebant. Erant autem cives aliquot novis rebus studentes, quibus aures nonnulli præbuere, cum hoste transigendum rati, ne conclamatis jam rebus, in extremam perniciem laberentur. Quidam eorum Petri Adriani Wervij Consulis fores obsidebant, clamantes aut paciscendum cum hostibus, aut sibi fame esse moriendum. Ibi ille animi & constantiæ plenus, *Videte*, inquit, *commilitones; fidem juravi; eam, si Deus annuat, infractam servare decrevi. Caussæ meæ æquitate confido. Semel mihi moriendum est. Vestris an hostium manibus cadam, insuper habeo. Percutite me, si audetis; & exsangue hoc meum corpusculum inter vos dividite*. Atque hoc tam masculo responso adeo omnes perculsi sunt, ut pedem inde statim referrent. Missi interea ad classis præfectos à civibus duo sunt, qui eos, quo in loco res civitatis essent, commonerent, hortarenturque, subsidia, quantum fieri posset, accele-

accelerarent. Hi, ex veteri Romanorum instituto, columbas sex, quæ litterarum ad obsessos gerulæ essent, secum detulere. Vlissingensis identidem ad Leydenses scribens, bonum eos animum habere jussit; superesse adhuc novas vires, & se extrema ausuros; nolle se fidissimos & optime meritos cives deserere; majore animo tolerari adversa, quam relinqui; fortes & strenuos, etiam contra fortunam, insistere spei; timidos autem & ignavos ad deliberationem formidine properare. Neque erat adulatio. Quamprimum enim Africus flare cœpit, auctis jam aquis, è Noortaa, Kerckvvegam versus, classis progressa est. Triremes erant numero quinquaginta; & inter eas constitutæ scaphæ viginti; in quibus fossores erant, qui antè omnia Kerckvvegæ munitiones excitarent. Tormenta majora non pilis ferreis, ut fieri solet, sed sacculis, in quibus infinitus plumbeorum glandium numerus erat, ut majorem hostibus cladem inferrent, probe instruebantur. His conspectis Hispani, qui in limbis excubias agebant, desertis stationibus, ad suos aufugere. Nonnulli classem oppugnare ausi sunt, sed illa glandium grandine perculsi statim, sed non sine suorum clade, fugientes destitere. Mox Aurantiani in terram prosiliere, arreptisque armis Zoetervvoudam petiere. Ibi ædes plurimæ incendio correptæ. Naves etiam ad centum numero, quæ omnis generis commeatus deferebant, eò advenere. Hispani, & aquæ incrementum, & flammas conspicati, ne aditus sibi intercluderetur metuentes, castella sua tanta trepidatione deseruere, ut magnam ibi impedimentorum partem relinquerent. Qui Leyderdorpæ & Lammeni agebant hac suorum fuga haud leviter consternati sunt. Castella tamen, quæ Lammeni constructa erat, non ita facile expugnari posse militiæ experti judicabant. Nam & ab exercitatissimis Hispanorum insidebantur, & rebus omnibus erant instructissima. Sed hic metus statim sublatus est. Sequenti enim nocte Hispani, cum à suis destitutos & ab Aurantianis pene obsessos se viderent, saluti suæ fuga consulere, quam vanæ constantiæ dicam an temeritatis laudem quærere maluerunt. Notatum à nonnullis invenio Baldesium tabellæ, in qua castrorum suorum situm accurate depingi curaverat, verba hæc, desperati animi indicia, adscripsisse; *Vale civitas; valete castella, quæ relicta estis propter aquam, & non per vim inimicorum.* Sic patefacto ad exhaustam Vrbem aditu, commeatus in eam deferebantur. Ibi prehensare cives genua, & manus tendere; crudas haleces & panem vorare. Nonnulli eorum ingurgitatione nimia, quod adsueti non essent, paullo post dicuntur exstincti. Adeo exsangues & exhausti omnes erant, ut non tam homines, quam umbræ aut manes viderentur. Atq; ita quidem se obsidio ista habuit, quæ Leydensium virtutem & constantiam ad posteritatem omnem transfundet.

Venio nunc ad celeberrimam Academiam; quâ præ cæteris Belgij urbibus Leyda maxime inclaruit, & haud parvam apud externas gentes laudem & admirationem reportavit. Hujus prima fundamenta posuit Principum Optimus Maximus Guilhelmus Nassovius ad annum incarnatæ salutis M D LXXV, in obsidionis illius asperrimæ tam fortiter, tam constanter toleratæ dignissimum redhostimentum. Invitabant ad id præter alia, & loci commoditas, & ejusdem amœnitas, & propensi civium ad fugientes passim Musas excipiendas animi. Inauguratio novæ hujus Academiæ incidit in VIII Eidus Februarij anni illius, quem proxime jam diximus, apparatu & pompa, quam fieri potuit, maxima.

Prodibant omnes è curia; ſed ante cæteros in carruca vecta fœmina, ſimplici habitu, veſte candida, quæ Sacræ Scripturæ codicem dextra tenebat. Hanc ab utroque latere comitabantur Matthæus, Marcus, Lucas & Iohannes, omnes Euangeliſtæ. Et ſic quidem Theologia deſignabatur. Conſecuta deinde eſt Iuſtitia in Monocerote ſedens eo vultu & habitu, quo pingi vulgò conſuevit. Huic adjuncti erant Iulianus, Papinianus, Vlpianus & Trebonianus, præcipui Iuris Auctores. Atque ita Iurisprudentia repreſentabatur. Tertio loco Medicina prodiit,quæ equum inſcenderat, Hippocratis, Galeni, Dioſcoridis & Theophraſti famulitio ſtipata. Hanc excepit Pallas, altera haſtam, altera clypeum tenens, in quo Meduſæum caput videbatur. Hanc Plato, Ariſtoteles, Cicero, & Virgilius proxime ſequebantur. Atque ſic illa artium Cyclopędia, quam ſcientiarum orbem vocant, rite deſignabatur. Tunc Theologiæ, Iuris, Medicinæ, humaniorumque Artium & Linguarum Profeſſores, patriæ & urbis primoribus deducentibus, ordine procedebant. Erat interea probe inſtructa navis, cujus clavum Neptunus, Apollo & ter ternæ Deæ, fidibus canentes, tenebant. Hæc per Rapenburgum Academiam uſque ferebatur. Editaque interea pluria ſunt lætitiæ ſigna. In pompa iſta lecta fuere Epigrammata varia, quæ Academiæ honori dicata erant. Eorum potiora adſcribam.

Neptunus ad Muſas.

Quid Muſis cum Marte? nihil. Confidite Divæ,
Ille abiit, vobis poſſit ut eſſe locus.

Muſæ ad Neptunum.

Laus Neptune tibi, obſidio quod ſolveris urbem,
Tam comi quæ nos excipit hoſpitio.

Apollo ad Artes.

Docta ſatis Martem Urbs, artes nunc diſcere, remque
Vobiſcum & mecum poſtulat eſſe ſibi.

Artes ad Apollinem.

Connubio junctas ſtabili, propriaſque dicatas
Phœbe pater, præſto nos tibi ſemper habe.

Salvius Iulianus ad Iuſtitiam.

Lovanium fructu nos tantum accepit & uſu,
Hic etiam nexu me juvat eſſe tuum.

Reſponſum Iuſtitiæ.

Nec fructu Grudij nos accepere, nec uſu;
Namque Papam, non me, nunc locus ille colit.
Care Pio, ac Divis gratiſſime fratribus olim,
Non ingratus eris nunc quoque Cattigenis.

Ad Hippocratem Cŏum.

Huc ades Hippocrates, Medicorum gloria, Coe,
En vocat ad partes te Medicina ſuas.

Ad

Ad Galenum.

Tu quoque Lugdunum venias curare Galene,
Affectam bello, pestilitate, fame.

Hodie tantam Academia hæc celebritatem habet, quantam nulla pene Europæ; ſive Profeſſores omnium facultatum & artium doctiſſimos, ſeu ſtudioſorum, qui ex omnibus pene orbis partibus, ad capiendum ingenij cultum, huc ablegantur, numerum videas.

Ad Academiam ſpectant;

Hortus Medicorum præcipue uſibus deſtinatus. Is longe amœniſſimus eſt, arboribus ac ſtirpibus rariſſimis è longinquis regionibus huc advectis refertiſſimus. Adeo ut cum decantatiſſimis illis Heſperidum hortis contendi debere videatur. Licet enim mala aurea, quæ ſibi finxit credula nimis antiquitas, non producat, habet tamen plantas plurimas, quæ, quia ad ſanitatem hominum conſervandam inſtaurandamque faciunt, auro contra ſunt æſtimandæ. Areæ ab utraque horti parte elegantiſſimæ ſunt, quarum una hanc præfert inſcriptionem;

VSVI. ORNAMENTO
ACADEMIÆ
CVRATT. ET COSS. IVSSV
STRVCTVM. OPVS
ANNO. A. NATO. CHTISTO
CIↃ. IↃ. C.

Hortum ingreſſus ad ſubſcripta reſpicito.

1. STATVTA A PRÆFECTO HORA HORTVM INGREDI FAS ESTO; EXAMINE FINITO, EGREDITOR.
2. INGRESSVS, STIRPES VIDERE LICET, ODORARI LICET: TENELLAS, SVCCRESCENTESVE TRACTARE LÆDEREVE NON LICET.
3. RAMOS, FLORES, SEMINA, DECERPERE: SCAPOS CONFRINGERE: BVLBOS RADICESVE EVELLERE; HORTVM INIVRIA AFFICERE NEFAS ESTO.
4. PVLVILLOS, AREOLASVE NE CONCVLCATO TRANSILITOVE.
5. NIHIL INVITO PRÆFECTO ATTENTATO.

Anatomia. In hac tam multa, eaque rariſſima, oculis ſe offerunt, ut nemo, niſi Argus, omnia poſsit enumerare. Videas ibi Mumias & Funeralia, præcipue magnatum aliquot Ægyptiorum, Idola antiqua, remotiſsimarum gentium habitus, varij generis animalia, quæ in China, Ægypto,

Ægypto, America atque alibi vivunt, mineralia præstantissima, arma etiam, aliaque infinita, quæ lectoris mei oculis spectari malim, quam hic legi.

Bibliotheca Anatomiæ proxima est, libris Theologicis, Iuridicis, Medicis, Philologicis, Philosophicis, & Mathematicis, tam manu, quam typis exaratis refertissima. Splendet ibi inter alia magni illius Iosephi Scaligeri, qui in Academia hac vixit, & vitam finiit, legatum;

LIBRI

GRÆCI MSS.
HEBRAICI,
CHALDAICI,
SYRIACI,
ARABICI,
ÆTHIOPICI,
PERSICI,
ARMENIACI,
RVSSICI,
LATINI.

Numero omnes supra ducentos. Quibus proximi adservantur libri Arabici, Samaritani, aliique, quos magno numero ex Oriente nuper advexit Iacobus Golius, harum Linguarum illustre in Belgio sydus. Bibliothecæ jam præfectus est, excellentissimum illud, & cum paucis omnino comparabile ingenium, Daniel Heinsius, cujus eò libentius hoc loco mentionem injicio, quod exterorum plerique vel sola tantum clarissimi nominis ejus fama exciti Academiam hanc soleant visitare.

Anno MDXLCII sumtibus illustrissimorum Hollandiæ Zelandiæque Ordinum Collegium Theologicum in eorum gratiam, qui sacris imbuuntur, excitatum est; primo ejus Regente constituto Ioanne Cuchlino; optimisque legibus præscriptis, quas anno 1596, doctrina & ætate reverendus senex, Avus meus, Henricus Boxhornius, S. S. Theol. Licentiatus, ex autoritate amplissimorum Academiæ Curatorum & Consulum opidi Leydensis vidit, restituit, & renovavit, novis aliquot, quæ ex Alumnorum usu esse videbantur, adjectis.

Ad hoc exemplum anno 1605 à Gallis aliquot mercatoribus aliud Collegium fundatum est, quod Gallici nomen habet; in quo studiosi aliquot S. S. Theologiæ operam navantes, in usum Ecclesiarum Gallicarum aluntur & instituuntur.

Anno MDCXVI ædes ista, quæ publicis Academicorum lectionibus dicata est, subito incendio conflagravit; ut loquitur inscriptio, quæ statim in ejus frontispicio legitur;

MEMO-

MEMORIAE POSTERITATIS

ÆDEM. ISTAM. IN. QVAM. ANNO. CIↃ. IↃ. LXXXI. CVRATORES ACADEMIÆ. ET. COSS. HVIVS. VRBIS. PVBLICAS. ACROASES. TRANSFERRI. VOLVERVNT. QVAMQVE. VERÆ. SAPIENTIÆ. ET. LIBERALIBVS DOCENTIVM. AC. DISCENTIVM. EXERCITIIS. ATQVE. HONORIBVS DEDICARVNT. POSTQVAM. EXORTA. REPENTE. FLAMMÆ. VIOLENTIA III. EID. NOVEMB. ANNO. CIↃ. IↃ C. XVI. TECTVM. EIVS. TRABEIS. CATHEDRAS. SVBSELLIAQVE. FOEDE. ABSVMSISSET. EAM. EX. DECRETO ILL. AC. PRÆPOT. HOLLANDIÆ. ET. WESTFR. ORDINVM. IN. HVNC MODVM. MAGNIFICE. RESTAVRATAM. PVBLICIS. DIVINARVM ATQVE. HVMANARVM. RERVM. DISCIPLINIS. CONSECRARVNT.

ADRIANVS. A. MATENES. DOMINVS. IN MATENES. OPMEER, &c.

CORNELIVS. VAN. DER. MYLE. DOMINVS. IN. MYLE. DVBBELDAM, &c.

ACAD. CVRATORES.

Sequuntur nunc viri Clariores;

Quem res geſtæ & honores loquuntur incomparabilem, *Gulielmum Comitem Hollandiæ* ejus nominis ſecundum ſeriè decimum ac quintũ, ad annum Salutis natæ 1222. iſtis in ædibus, quæ *Lockhorſtiæ* vulgo appellantur, Leida enixa eſt. Loquebatur id ante civiles hos mortus babtiſterium cum ara præſtantiſſima in D. Petri ab illo dedicata. Hic adoleſcens patriæ gubernaculis admotus: & auctâ indies gloriæ & virtutis ſuæ fama, adlaborante præcipue avinculo ſuo Henrico Brabantiæ Duce; ab Innocentio quarto, atque Imperii electoribus, in locum Frederici II, Romanorum Imperator ſuffectus eſt, anno 1246; ætatis 21. Mox Aquiſgranum obſedit, & cepit. Trajectenſes, atque alias fere omnes Hollandiæ civitates immunitatibus municipalibus; & privilegiis dotavit. Hagam in Comitum & Hollandici Concilij ſedem evexit. Flandros in Walachria memorabili pugna cæcidit. Hannonios domuit. Friſios debellare ſatagens, ab ipſis poſtmodum cæſus eſt, anno 1255.

Filius ejus *Florentius*, *Comes Hollandiæ* ejus nominis quintus, Leidæ etiam natus eſt: Hic Friſios ſemel iterumque debellavit, cæſis eorum 1400. cum Flandro fædus percuſſit, accepta in matrimonium Beatrice, Guidonis Flandriæ Comitis filia. Plurima paſſim opera & arces exſtruxit. In Scotos cogitantem rebelles Flandri avocavere. Ad poſtremum, anno 1296, à Gerardo Velſeno, inſtigantibus Harmanno Woerdano & Gisberto Amſtelio, parricidali manu confoſſus eſt.

Philippus à Leydis, vir ſuo ſæculo ad miraculum eruditus, claruit præcipue ſub Wilhelmo Bavaro, Comite ejus nominis

quinto, cui etiam à consiliis fuit. Hic primum Decretorum Professor in Academia Parisiensi, postea variis & maximis in patria dignitatibus functus est. Scripsit *de sorte Principantium* libros elegantissimos,& alia nonnulla, quæ edita sunt Leydæ anno 1516. Opera ejus omnia Bibliothecæ publicæ Leydensi dedicavit Ianus Hautenus, eidem Reipub. à secretis, cum politissima hac frontispicii inscriptione.

GENIO ACAD. LEID. AC MEMORIÆ SACRVM

D. PHILIPPI. DE. LEIDIS

VIRI. SVA. ÆTATE. DOCTISSIMI. PER. VARIOS GRADVS AD. SVMMA. HONORVM. CVLMINA EVECTI. IISQVE. OMNIBVS HONESTE. FVNCTI. GVILHELMI. DVCIS. BAVARIÆ, ET COMITIS. HOLLANDIÆ. AC. ZELANDIÆ. CONSILIARII. ARNOLDI. DE. HOORN. EPISCOPI TRAIECTENSIS. VICARII. DIGNISSIMI. IVRISQVE. PONTIFICII. APVD. PARISIENSES. ACCVRATISSIMI. INTERPRETIS.

OPERA. REDIVIVA

Quæ. ipso. adhuc. superstite. ab. Aurelianensi. Schola ad. Hollandiæ. Comitem. missa. postea. per. negligentiam amissa. ac. centesimo. quadragesimo. post. Anno selectis characteribus. in. hac. urbe. inpressa iterumque. ab. eo. tempore, fatorum. injuria. quasi intermortua. ac. tantum. non. sepulta. oppressaque. nuper. mea. opera. in lucem. protracta. postliminio restituta. sunt. una cum. Quodlibeticis. quæstionibus. Hadriani. Florentii. Trajectensis. Episcopi. Dartusensis, qui. postea. Pontifex. ejus nominis. sextus dictus. est. adfectus. mei. in populares. Academiam. litteratos. ac. præsertim. animi. in. civem. nostrum. testificandi gratia. nominisque. ejus. in. perpetuum. celebrandi &c. adversus. incertos. mortalitatis. atque. invidiæ. casus. conservandi. Bibliothecæ. Publi-

cæ hu-

cæ hujus. Academiæ. libens. admodum. volensque dicavi. donavi. consacravi. Kal. vctilib. An. ∞. IↃ. XCV.

IANVS. HAVTENVS

REIP. LEYD. SECRETARIVS. VT. HOC. MODO INTER SPLENDIDA. ORBIS. NOSTRI. LVMINA FVLGEAT. SEMPER LEGATVRQVE. A POSTERIS. NOSTER.

PHILIPPVS. DE. LEYDIS.

Ioannes Gerbrandi de Leydis, floruit sub Maximiliano imperatore, Subprior, & postea etiam (ut quibusdam placet) Prior Cænobii Carmelitani Harlemensis. Famam potissimum consecutus est editis Episcoporum Trajectensium & Hollandiæ Comitum annalibus; quos ante annos aliquot è Bibliotheca Andreæ Schotti Antverpiensis publici juris fecit Franciscus Sweertius. Secutum se præcipue fatetur Vincentium Beluacensem, Bartholomæum, qui de inventionibus Rerum libros aliquot conscripsit, & Ioannem Bekam, cui Rerum Trajectensium veram & succinctam historiam debemus. Ediderat primo omnium Chronicon, quod *Historia Hollandensium* titulo præscripserat, quod ipse in præfatione sua candide istis verbis retractat: *Sicque præsens opus revocat de facto & destruit Hollandensium Historias nomine meo alias intitulatas; quarum primi libri initium habet*; In principio sive exordio hujus primi libri duo possunt quæri, &c. *Non enim nego illas historias per me esse compositas, sed quia postea melius veritatem in dubiis reperi, & meliorem modum excogitavi, multoque plures historias inveni, idcirco præsens novum opus inchoavi.* Huic operi suo decennium totum impendit. Ordinis quoque sui historiam libris decem complexus est. Scripta nonnulla sacra etjam consignavit. Extremum opus, quod condidit, sunt annales Abbatum Egmondanorum. Vivere & scribere desiit Harlemi, anno datæ salutis CIↃ IↃ IV.

Engelbertus Leydensis, à Gerardo Noviomago in clarorum & doctorum virorum Belgii indiculo Poëtæ & Grammatici titulo cohonestatur. Familiarem hic habuit Wesselum Hermanni Gandsfortium, Frisium, qui ob exquisitam in fatali illa temporum caligine doctrinam, & trium linguarum accuratissimam cognitionem *Lux Mundi* dictus est. Testantur id epistolæ, quas inter se commutarunt, quæque editis Wesseli operibus insertæ leguntur. Floruit Engelbertus anno CIↃ CCCC LXXX.

Nicolaus Leontius, non obscura *Leeuwiorum* apud Leydanos familia oriundus, Grammaticus fuit, itidem Gerardo Noviomago memoratus.

Petrus Blommevenna, vir variarum rerum & præcipue Theologiæ cognitione excellens. Cartusiam Coloniensem ingressus est anno salutis CIↃ CCCCXLIX, ipse annos tantum natus XXII. Vixit ibi magna modestiæ & pietatis laude annis quinquaginta. Ejusdem Cartusiæ Prior, ac Visi-

tator Provinciæ Rheni etiam fuit. In Theologicis plurima scripsit; quorum syllabum habes apud Valerium Andream in Bibliotheca Belgica. Obiit anno CIↃ. IↃ. XXXVI.

Ioannes Franconius Leydius floruit circa annum CIↃ IↃ XVI. Vir fuit pro captu sæculi sui haud leviter eruditus, ut ex præfatione, quam Phillipi de Leydis civis sui operibus à se editis præfixit, apparet.

Cornelius Petri Leydensis electissimis scriptis suis, quæ anno MDXXXIII junctim Leydæ excusa sunt, Medicinam, & in ea præcipue rem Botanicam, illustravit.

Petrus Marneffius hic primum Cysonii Canonicus Regularis, deinde Carthusiani ordinis primas creatus est, ut patet ex tabella hac, quam ex monumentis Carthusianorum Cysonii citat Iohannes Buzelinus Cameracensis libro primo Gallo-Flandriæ, cap. XIX.

Anno 1540. Petrus Marneffius, *gente Leydensis, Hollandus, vita instituto religiosus primum normam divi Augustini Cysonij sectatus, tamdem arrepto melioris vitæ proposito, commutatis & veste & moribus Carthusiam apud D. Audomarum petens in vitam, regulam, denique sacramenta eorum juravit: ubi dum moribus, conversatione, sperandæ de se optimæ virtutis specimen pulchre dedisset, Gosnaniensi Priori jam demortuo omnium expetentium votis subrogatur. Et quia impossibile foret, lucernam in edito montis loco collocatam nulli non splendescere; eousque & virtutis & bonæ famæ ejus rumor pervasit, ut ab omnibus amatus, arcano quodam consilio, postremo omnium Carthusiani Ordinis Primas institueretur, seu Generalis* 36. *Obijt anno* 1546.

Joannes Gerardus Leydensis, anno 1544. peregrinationem in terram sanctam suscepit, totumque illum tractum, & quæ in illo visu vel auditu digna, scripto consignavit, ut disertim testatur Christianus Adrichomius in sua Palestinæ descriptione.

Cornelius Verheyden, summum in Medicina gradum consecutus, felicissimam praxim apud Delfenses exercuit. Virum fuisse eruditissimum facile est colligere ex elegia illa, quam honori ejus scripsit M. Harmannus Schinckelius, Acrostichis; DOCTOR CORNELIVS HEIDIVS LEIDENSIS MEDICVS EXIMIE DOCTVS.

Gerardus Tuningius rara quadam & prope incredibili ingenij facilitate sex mensibus Linguam Latinam perdidicit, & eadē felicitate in cæteris usus triennio aut quadriennio vix integro omnem studiorum cursum, adjecta peregrinarum cognitione accuratissima, feliciter absolvit. Ad studia autem primum accessit anno ætatis suæ undevigesimo. Ius in Academia patria cum magna celebritate docuit, maximis sæculi viris ob singularem ingenij sui amænitatem acceptissimus. Hic Iosephum Scaligerum, horrendæ eruditionis virum, qui tunc in Galliis degebat, ab Henrico Magno, Leyden-

Leydensi Academiæ fataliter impetravit. Animam, vagulam illam & blandulam, anno supra millesimum & sexcentesimum decimo Bruxellis, quo animi caussa se contulerat, cum magno suorum dolore exhalavit, annos natus 46. Sepultus in S. Catharinæ, cum hoc honoris sui titulo;

Si qua peregrinis dignata est manibus urna,
Quos procul à patria non sua claudit humus;
Felicem hunc tumulum! cui jure Batavia mater
Invidet, & tantum vult licuisse sibi.
Conditur hic juris Tuningius *auctor & æqui,*
Facundo, quisquam si prius, ore potens.
Lugdunum peperit, quæ, quarum est hospita, Musis
Imbuit: hic legum contigit altus honos.
Mox docuit quidquid didicit, magnæque parenti
Reddidit ingenij dona beata sui.
Quid niveos mores, intactaque pectora dicam
Sordibus invidiæ, candidiora nive?
Impendit sibi quisque virum, dum fata tulerunt,
Et dum fata negant, flet sibi quisque virum.
Si fas est majora loqui, plus occidit uno,
Hoc tumulo tegitur quisquis amicus erat.

D. H.

GERARDO. TVNINGIO. LVGDVNO-BATAVO
LEGVM. DOCTORI. ET. IN EADEM. VRBE
EARVMDEM. PRIMARIO. PROFESSORI.

M. H. L. C

IOHANNES. TVNINGIVS
FRATER
CIↃ. IↃ. CX.

Venio nunc ad famigeratum illum Anababtistarum Regem, Iohannem Leydensem, qui opificio sartor, anno 1534, gravissimas passim in Germania turbas excitavit; & ad postremum, capta Monasterio, urbe Westfaliæ præcipua, dignas hujus tam atrocis sceleris pœnas dedit. De qua miserabili Monasteriensium obsidione, excidio, præcipuis rebus tempore obsidionis in urbe gestis & Ioannis Leydensis Regis, Knipperdollingi, ac Krechtingi sociorum ejus extremis libet adscribere, quæ Antonius Corvinus, qui omnia vidit & diligentissime inquisiuit, elegantissima ad Georgium Spalatinum epistola olim perscripsit. Verba ejus sunt [Seminarium horum malorum Rullius quidam fuit, homo Batavus, ad perfidiam, adque turbandas politicas rationes plane natus. Is quum civitate paulo ante quàm obsidione cingeretur

excedens, alibi perfidiæ suæ pœnas dedisset, collegam habuit Rotmannum, æque seditiosum, æque malum, æque perfidum. Hic adiutus opera Knipperdollingi primum in clandestinis conventiculis virus Anabaptismi serere cœpit: deinde quum seditiosissimum quemq; sibi adjunxisset, ita ut se ab adversariorum injuria facile tutum arbitraretur futurum, cœpit propalam Anabaptismum profiteri, adeoque ciendis turbis studere. Et dici non potest, quoties post hæc in forum concursum sit, quoties ad arma conclamatum, quoties ridiculæ seditiosorum voces, ad pœnitentiam cohortantium, ni venturam jam jam domini diem experiri velint, exauditæ. Knipperdollingum ferunt, sæpe veluti Enthusiasmo percitum, per omnes civitatis vicos currere solitum, adeoque obvium quemque adflando, iis verbis: Accipe Spiritum sanctum, allocutum esse. Quibus præstigiis, quid posset excogitari vel stultius vel ridiculum magis? Atque hæc tragœdia eò processit, ac progressa est, ut nec per illustrissimi principis nostri Lantgravij legatos, (qui tamen antea turbatas res inter episcopum ac civitatem composuerant) nec aliarum civitatum literis mitigari potuerit. Ibi tum prophetæ exorti, civitate boni ejecti, aliena bona direpta, adeoque ea designata sunt, quæ ne Turcam quidem, quantumvis immitem ac barbarum, apud suos toleraturum fuisse, credibile est. Quare sublata omni resipiscentiæ spe, obsidio subsecuta est. Et quum parum feliciter, bis atque iterum oppugnatio tentata esset, adeoque civitas ipsa erectis castellis aliquot per gyrum corona cingeretur, ausi sunt aliud tentare facinus. usque adeò insolentes una atque altera victoria effecit. Nimirum regem creavere, penes quem rei summam esse voluerunt. plerique à plebe creatum existimant. Sed dixit ipse mihi rex, se à propheta quodam, cui Deus eam rem per visionem patefecerit, ad id fastigij evectum esse: utcunque sit, creatus, talem se gessit, ut planè regio more, circa ipsum administrarentur omnia. Coronam ac diadema regiū gestabat, equo per urbem vectabatur, aureis calcaribus utens. Iter facientem, duo pueri præcedebant, præter aliam satellitum turbam: quorum alter gladiū, alter vetus testamentum portabat. Et pœna parata erat prętergredienti non congeniculantibus. Aulam præfecturis ac officiis ita instituerat, ut si natus rex fuisset, prudentius non potuerit. Fuit enim in excogitandis iis, quæ regalem pompam decebant, mirus artifex. Ad hæc in patria lingua facundus, subdolus, fraudulentus & versipellis. Reginam pari secum honore habebat, cui etiam cæteras uxores, sive cōcubinas mavis, subjecerat ac parere jubebat. Vnam ex iis, (erant autem numero quatuordecim) suapte manu, utpote earum rerum quæ ibi gerebantur contemptricem, adeoque transitionem ad hostes parantem, interfecit: idque in reginæ palatio, fortassis ut cæteris timor incuteretur. Quod facinus quum ego illi post perinde atque barbarum ac Scythicum objicerem, respondit, se, quicquid hujus fecerit, jubente atque imperāte propheta fecisse. Pari crudelitate omnes, quotquot nephariis ejus vel consiliis vel cœptis reclamare ausi sunt, necari jussit. Cujus rei testis adhuc est arbor tilia, haud ita procul à Canonicorum ecclesia, ad quam deligati, ac æneis tormentis transfixi sunt. Addam stultitiæ quoddā ac temeritatis exemplum: Mulier quædam obsidionis tempore inventa est, quæ se Episcopo facturā polliceretur, quod Iudith Holoferni olim fecisset: neque prius in urbem redituram, quàm Episcopi caput unà secum retulisset. Et non defuerunt

fuerunt, qui stultissimis promissis, æque stulte fidem haberent, adeoque belle ornatam ad tantum facinus peragendum emittendam censerent. Sed statim finem invenit tam insignis temeritas, vel si mavis insania. deprehensa enim crimen confessa ac necata est. Qua de re, ita quum aliquando in rheda Horstmariam veherer, sic lusimus.

Forte MonasterI præsul dum cingeret urbem,
Complessetque omnes obsidione vias,
In medio exurgens populi temulenta virago,
Adfero perniciem præsulis hostis ait,
Juditæ, Holofernem verbis delusit & arte,
Remque malam oranti præmia digna dedit.
Ipse Deus mihi consilium patefecit in hostem,
Quem puto præsentem propiciumque fore.
Urbe egressa igitur castris sese intulit audax,
Tempus disquirens perfidiæque locum.
Sed deprensa aliud simulat fingitque docetque,
Donec tormentis res patefacta fuit.
Tum verò pœnam nacta est pro talibus ausis,
Et periit gladio jure necata suo.

Hæc omnia, quanquam plus æquo & mala & inaudita fuerint antehac, tamen longè peiora adhuc designaturi haud dubie erant, ni tandem, miserante Deo, & penuria rerum omnium laborare cœpissent, & per proditionem urbs ipsa capta fuisset. Capta autem est per portam crucis, profugo quodam, Episcopi milites, aliquot interfectis custodibus, in urbem ducente, qua de re, quum istius facti ratio nobis in eo ipso loco explicaretur, ita statim lusimus nos.

Baptismus signum est mortis, crucis atque doloris,
Crux Anabaptistis semper in ore fuit.
Idcirco ut propria damnati voce perirent,
Crux fuit insanis, diruta porta crucis.

Rex ipse captus est, adque principem deductus. Captus est & Knipperdollingus una cum Krechtingo quodam, qui à consiliis regi fuerat. Cæterum, direpta urbe, tum primum, quanta rerum omnium penuria laborarint, etiamsi perfugæ quoque ea de re nonnihil antea indicassent, compertum est. Prorsus intoleranda ac vehemens Sagunti fames fuit, quum à Pœnis obsidione premeretur. Fuit & Hierosolymis ingens fames, quum à Vespasiano obsiderentur: at nihilo minorem sensere Anabaptistæ Monasterienses. Vidi ipse multos ibi libros, quorum detracta coria victum miseris suppeditarant, & eo inediæ postea ventum est, ut nullum corij genus tam fuerit durum, quod non esculentum illis factum sit. Imò scio pueros quoque comesos ibi esse, id quod ab iis auditum mihi est, qui in reliquias quasdam capta urbe ejus rei testes inciderunt. Sed tamen tot tantisque malis, adeo improbitas perditissimorum hominum imminuta non est, ut nihilominus & choreas interdum duxerint, & spectacula ediderint, & omnia phana, omnes ædes sacras destruxerint ac demoliti sint. Imaginibus adeò infensi fuere, ut etiam pictarum in parietibus ac fenestris

ſtris, facies, oculos, ac ora miſere fœdarint. Deditionis nulla unquàm apud eos facta eſt mentio: prophetis nimirum obſidionis ſolutionem nunquàm non vaniſſime promittentibus. Ad regem revertor, de quo certi aliquid ſignificari tibi poſtulas. Is poſt captam urbem, quum ſpectaculi vice huc atque illuc ductus eſſet, detruſus tandem eſt in carcerem, non Monaſterii, ſed in arce quadam principis, eaque egregie munita, quam Bevergern vocant, Knipperdollingo ac Krechtingo Horſtmariam miſſis, inque vincula conjectis. Verum poſt, quo conſilio tamdiu in vinculis habiti ſint antea quàm mactarentur, id equidem ignoro, niſi ſorte divina bonitas pœnitentiæ ac reſipiſcentiæ tempus iiſdem obtuliſſe exiſtimanda eſt: certe multis verbis huc provocati ſunt. Iam hunc conflictum, alia cum Knipperdollingo ac Krechtingo lucta excepit, qui ut neque caliditate, neque facundia regi pares fuere, ita majus tædium nobis peperere ac faſtidium. Et aptior futurus Knipperdollingus ad gladiatorium munus erat, quàm ad religionis controverſias tractandas. Porrò ſi quis deſcriptionem ejus hominis requirat, nihil de Catilina ſcripſit Saluſtius, quod non in hunc quadret aptiſſime. Magna vi fuit & corporis & animi, ſed ingenio malo pravoque. Cui etiam ab adoleſcentia bella inteſtina, cædes, rapinæ, diſcordia civilis, grata fuere, ſicque juventutem ſuam exercuit. Animus audax, ſubdolus, varius, cujuſlibet rei ſimulator, & diſſimulator, alieni appetens, ſui profuſus, ardens in cupiditatibus, nonnihil loquentiæ, ſapientiæ parum, vaſtus animus, immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat. Cæterum poſt hoſce noſtros conflictus, non diu in vinculis habiti, ſed ſtatim Monaſterium mactandi videlicet, ducti ſunt. Altera poſt Agnetis dies, ei negocio deſtinata eſt. Rex pridie quàm mactaretur, interrogatus: Vellet ne ſacerdotem ad ſe, cui peccata in aurem inſuſurraret, adduci an ſecus. Reſpondit: A prudentis viri colloquio ac conſilio non abhorrere ſe, imò magni beneficii loco habiturum, ſi dominum Ioannem à Siberg, principis ſacellanum, colloquii cauſa ad ſe admittant. Nihil hic petenti negatum. Protinus enim ut haberet, in cujus veluti ſinum omnes animi æſtus effunderet, is quem volebat miſſus eſt. Qui poſtea ad nos reverſus, miram fuiſſe miſeri hominis pœnitentiam renunciavit, adeò, ut etiam ingenue confeſſus ſit: Si decies occidi poſſit, mortem certe decies meritum eſſe ſe. Et tamen induci non potuiſſe, uti errorem de baptiſmo ac humanitate Chriſti recantaret. Ante omnia hoc conqueſtum dicebat. Dolere ſibi vehementiſſime, quod illuſtriſſimi principis Lantgravii fideliſſimum conſilium, toties ac tam ſuperbe aſpernatus ſit, quem nunc tandem intelligat pio zelo, ſocia arma cum epiſcopo contra furorem tum ſuum tum civitatis, quum omnis generis admonitiones aſpernati eſſent, conjunxiſſe. Quod ſi præſens Lantgravius eſſet, ſuppliciter ſe ejus delicti veniam oraturum, id quod nunc à Corvino ac Kymeo, quàm primum in patriam redeant, fieri cupiat. Poſtero igitur die ad tribunal judicis ordine pertracti ſunt, adeo que accuſati. Regem primo egere reum maxima flagitia ac facinora quæ infi- cialem ſtatum haud quaquam admiſſura erant; utpote toti Germaniæ nota, eidem objicientes, qui ſive ad deſperationem actus, ſive mortis terroribus extra ſe raptus contra magiſtratum quidem peccaſſe ſe, reſpondit, ſed non contra Deum. Quaſi verò non eadem ratione, & in deum & in dei ordinationem peccetur. Confeſſu tamen & Anabaptiſmum,

ptiſmum, & ſeditionis & læſæ majeſtatis crimen, morti adjudicatus eſt. Ad quem modum & in Knipperdollingum & Krechtingum, quum ob eadem crimina accuſarentur, neque inficiari quæ deſignarant, poſſent, lata mortis ſententia eſt. Rex omnium primus, quum ad ſupplicij locum, qui editior aliquanto à terra extructus erat, duceretur, flexis genibus ac manibus conplicatis, hæc tantum effatus; Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum; ad palum deligatus eſt. Poſt ignitis ac candentibus forpicibus aliquandiu excruciatus, ac enectus, magno certe ſacrificorum, quorum valde ferax ſemper fuit Monaſterium, applauſu & lætitia. Cum animam egiſſet rex, ductus ad idem ſupplicium eſt Knipperdollingus, qui tamen ad palum deligatus, an aliquid locutus ſit, neſcio. Certe qui non tam procul à ſupplicij loco aberant quàm nos, dixiſſe eundem ferunt: Deus propicius eſto mihi peccatori. Alias inter cruciatus perpetuum ſilentium fuit. Poſtremo Krechtingus, eodem ſupplicij genere periit, quem adhibitis forcipibus, his, O pater, ô pater, exclamantem audivimus. Multos videre hic fuit, quibus ſpectaculo hoc nihil jucundius accidere potuiſſet. At nobis ac aliis nobiſcum perpendentibus, quicquid factum hujus ſit; propter peccata noſtra factum eſſe haud ita jucundum fuit. Equidem jure ac merito è medio ſublati ſunt: iſtud enim quis ſanæ mentis non fateatur? Sed tamen interim noſtra quoque peccata agnoſcere debemus nos, quorum & enormitatem & magnitudinem deus hiſce ceu flagellis ulciſci voluit. Cum horrendum hoc, dignumque de facinoroſis hominibus ſumptum eſſet ſuppliciū, incluſi tandem ſunt, ſinguli in ſingulas fiſcellas, eaſque & ferreas & cancellatas, ita ut à longe & conſpici & agnoſci poſſent. Ac poſt ad ſummitatem turris divi Lamberti adfixi. Non ſolum ideo ut perpetua harum rerum extet memoria, verumetiam ut omnibus ſeditioſis exemplo ac terrori ſint, ne quid tale vel tentent vel audeant in poſterum. Atque hic fuit peſſimæ hujus tragœdiæ peſſimus exitus. Annum ac diem, in quo acta hæc ſunt, verſibus pluſquam extemporaneis ita nos complexi ſumus.

Quingentos ſi ter numerare fideliter annos
Pergas, dein ſenos addere terque decem.
Regis habes certum tempus tunc jure necati,
Quo vix in terris nequior alter erat.
Inde diem ſi noſſe voles, Vincentius illum
Martyrio fecit tempus in omne ſacrum.

Leydæ ætate noſtra ambitus ſane magnus eſt, figuræ ovali propior, quam rotundæ. Hinc lateritium, inde terreum vallum cingit, crebris turribus interjectis. Ædes ſacras præcipuas tres habet: Quarum princeps eſt D. Petri, clariſſimorum virorum ſepulchralibus monumentis inſignis. Huic dignitate ſecundum eſt D. Pancratio ſacrum templum. Tertium S. Mariæ, in quo conditus ille eruditorum Princeps, Ioſephus Scaliger, cum hoc honoris titulo, quem ipſi Academiæ Curatores, & Vrbis COSS. erexere;

Ec DEO

DEO
OPT. MAX.
SACRVM
ET
ÆTERNÆ. MEMORIÆ. IOSEPHI. IVSTI SCALIGERI. IVL. CÆS. A. BVRDEN. F. PRINCIPVM. VERONENSIVM. NEPOTIS. VIRI. QVI. INVICTO. ANIMO. VNA. CVM. PARENTE. HEROE. MAXIMO. CONTRA. FORTVNAM ADSVRGENS. AC. IVS. SVVM. SIBI. PERSEQVENS. IMPERIVM. MAIORIBVS. EREPTVM. INGENIO EXCELSO. LABORE. INDEFESSO. ERVDITIONE INVSITATA. IN. LITTERARIA. REPVB. QVASI FATALITER. RECVPERAVIT. SED. PRÆSERTIM EIVSDEM. MODESTIÆ. QVOD. SIBI. FIERI VETVIT. IIDEM. QVI. IN. VRBEM. HANC. VOCARVNT. CVRATORES. ACADEMIÆ. AC. VRB. COS. HOC. IN. LOCO MONVMENTVM. P. E. L. C.

IPSE. SIBI. ÆTERNVM. IN. ANIMIS. HOMINVM RELIQVIT.

Ipse sarcophago suo, præter verba ista, nihil inscribi voluit;

IOSEPHVS. IVSTVS. SCALIGER
IVL. CÆS. FIL.
HIC. EXSPECTO. RESVRRECTIONEM.

Curia præstantissimi operis est; in cujus oraculo Icon extremi judicij videtur, Opus pictorum nobilissimi Lucæ Leydensis, pro qua tabula ajunt Rudolphum secundum Imperatorem, elegantia ejus illectum, tot aureos Hungaricos obtulisse, quo scilicet aurei ad obtegendam illam tabulam necessarij viderentur: Erectum gravioribus Theologiæ, Iuris, Medicinæ, Philosophiæ & litterarum humaniorum studiis publicum ædificium satis elegans est; vastumque & commodum. Aer lętus est & succidus. Ad populi commoditatem non desunt variis locis scatentes aquæ Rheni, Rapenburgi, Marnæ & aliorum limpidissimorum fluviorum. Ager circumjectus totius Hollandiæ uberrimus est, qui Rhenolandiæ nomine vocitari vulgo consuevit, cujus caput hodie Leyda est.

PAGI CIRCA LEYDAM CELEBRIORES.

RENSBVRGVS. Hic anno MCXXXII Abbatiam monialium Ordinis S. Benedicti Petronella, Lotharij ejus nominis secundi imperatoris soror, & Florentij secundi vidua celeberrimum fundavit. In hanc moniales quadraginta, non nisi præcipuæ nobilitatis, admittebantur. Vt patet ex bulla Alexandri Papæ anno 1499. In qua, præter alia, verba hæc leguntur.

Lau.

Laudabilis consuetudo hactenus observata fuit, quod Episcopus Trajectensis, qui pro tempore exstitit, electiones Abbatissarum dicti Monasterij, quæ pro tempore factæ fuerunt, confirmare, nec non Monasterium ipsum & illius personas visitare & reformare haberet, & quod nulla inibi monialis reciperetur, nisi de nobili genere, ex utroque parente, & quatuor avis procreata existeret, nec ultra numerum quadraginta computatam Abbatissa aliquam monialem inibi recipere posset, quodque Abbatissa, pro tempore existens duas, & singulæ Moniales singulas, ac Rector ecclesiæ ejusdem monasterij, ratione curæ ac animarum unam, portiones ex fructibus dicti Monasterij perciperent, &c.

Diploma hoc integrum habere qui volet, adeat hujus libri cap. 3. pag. 30. ubi totum ex Rensburgensium archivis descripsimus. Illud constat Comitum Hollandiæ sorores & filias Moniales hic fuisse constitutas; ut de nobiliorum aliis nihil nunc dicam. Quæ Abbatissarum dignitate, quæ præcipui nominis olim fuit, functæ sunt, istæ commemorantur;

Cunissa, Biechtensium Comitis soror, mortua anno 1178.

Bonifacia, obijt anno 1187.

Sophia, Diderici VI ejus nominis Hollandiæ Comitis filia floruit anno 1212. Dignitatem tradidit cognatæ suæ Agneti.

Agnes, Florentij III filia, vixit anno 1222.

Aleydis à Wassenaer.

Aleydis à Deventer.

Erdissa, anno 1233.

Ada, Wilhelmi I. Hollandiæ Comitis filia vitam finiit anno 1257.

Clarissa.

Aleydis, anno 1287.

Iutta à Deventer, quæ Iohannis I. Hollandiæ Comitis neptis fuisse perhibetur, præfuit anno 1296.

Elisabetha à Wieldrecht hominem exiit anno 1316.

Ada à *Teylingen*, Symonis filia.

Ada, Diderici Burchgravij Leydensis filia, obijt ad annum 1316.

Sybilla à *Wassenaer* vitam exuit anno 1329.

Machtildis à *Duvenvoorde*, exspiravit anno 1349.

Margareta à *Langerack*, moritur anno 1358.

Clarissa à *Scenien* (ita enim appellatur in diplomatis antiquis, non *Scengen*, quo modo exaratum habet Gouthovius) vixit circa annum 1364.

Agnes ab Heum anno 1392.

Sophia à *Drongelen* floruit anno 1393.

Catharina à *Rommelswael* dignitate, nescio qua de caussa, exuta obiit anno 1408.

Margareta à *Bueren* præfuit circa annum 1408.

Clementia ab Horst mortua est anno 1432.

Bertradis à *Langerack* obiit anno 1441.

Margareta ab Oostende anno 1432.

Margareta à *Brueliis* vitam finiit anno 1470.

Elisabetha a Mathenes anno 1499.

Beatrix à Rommersfwael, anno 1529.
Adriana à *Botlant*, anno 1535.
Maria Schenx à *Toutenburch*, soror Episcopi Trajectensis, anno 1552.
Elburga à *Boetselaer*, anno 1561. hæc ædes amplissimas, ad viros nobiliores excipiendos, monasterio adstruxit.
Stephana à *Rossum* filia Iohannis ab Rossum, qui frater fuit Martini à Rossum, mortua est anno 1603.
Barbara ab Oyenbrugge obiit anno 1611.
Anna a *Berchem*.

Didericus III. ejus nominis Hollandiæ Comes, suscepta in Palestinam expeditione, exemptionis, ut vocant, privilegium Rensburgensi & Egmondensi Monasterio Romæ ab Innocentio secundo impetravit. Litteræ ipsæ quidem exstant apud Johannem Gerbrandi Leydensem lib. XVII, cap. XVI. sed adeo depravatæ, & mutilæ, ut commodum nullum sensum ex iis sit elicere. Nos illas plurimis in locis emendatas ac suppleta & integras ex membranaceo codice, quo hic de alibi usi sumus, repræsentabimus.

Innocentius Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio, Waltero, Monasterij Egmondensis Abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Nobilis Vir Theodoricus, Comes de Holland, Ierosolymam proficiscens, nostram præsentiam adijt. Inter cætera vero, quæ secum de morum correctione, & vitæ suæ institutione contulimus, idem illustris vir tam vice sua, quam etiam Petronellæ Comitissæ, matris suæ, Egmondense monasterium atque Reynsburgense beato Petro Apostolorum principi, devotionis intuitu, proprietario jure obtulit & condidit. Et nos igitur, quorum præcipue interest, jura ejusdem cælorum clavigeri specialius defensare, eadem venerabilia loca in proprietatem ac protectionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ recipimus; eoque cum omnibus suis pertinentiis præsentis scripti patrocinio communivimus, statuentes, ut quascunque possessiones, quæcunque bona tam in ecclesiis, quam in decimis, terris, vineis, aquis, sylvis, pascuis, ac aliis quibuscunque, quæ eadem monasteria in præsentiarum juste & canonice possident, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principũ, oblatione fidelium, ac aliis justis modis, Deo propitio, poterunt adipisci, firma nobis in perpetuum & illibata permaneant. Decernimus ergo, ut nulli homini omnino liceat præfata monasteria temere perturbare, aut eorũ possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, sive quibuslibet molestiis fatigare: sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione & gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad inditium autem, quod eadem Monasteria beati Petri juris existant, singulis annis, tam tu, quam successores tui quatuor solidos Frisingensis Monetæ nobis nostrisque successoribus census nomine persolvetis. Si quæ sane ecclesiastica, secularisve persona, hujus nostræ constitutionis paginam sciens,

sciens, contra eam temere venire præsumpserit, secundò tertiove commonita, si reatum suum congrua satisfactione non correxerit, à sacratissimo corpore ac sanguine Dei ac Domini Redemtoris nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ ultioni subjaceat. Cunctis autem iisdem locis jura sua servantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud judicem districtum præmia æternæ pacis inveniant. Amen. sic subscriptum. Ego Innocentius, Catholicæ Ecclesiæ Episcopus, Ego Conradus Sabinensis Episcopus. Ego Gerardus presbyter Cardinalis tituli S. Crucis in Hierusalem. Ego Theodeminus S. Rufinæ Episcopus, Ego Albertus Albanensis Episcopus. Ego Lucas presbyter Cardinalis, titulo sanctorum Johannis & Paulli. Ego Albertus, Hostiensis Episcopus. Ego Anselmus Cardinalis presbyter S. Laurentij in Lucina. Ego Otto Diaconus Cardinalis S. Gregorij ad velum aureum. Ego Gregorius Diaconus Cardinalis sancti Angeli. Data Lateranis, per manum Emerici Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis & Cancellarij, pridie Calendas Martij, Indictione tertia, Incarnationis Dominicæ anno millesimo centesimo tricesimo nono, Pontificatus vero Domini Innocenti secundi, Papæ, anno undecimo.

Abbatia hæc monialium ordinis S. Benedicti, Dioecs. Trajectens. *Cluniacensis ordinis* hæc habet Confirmationis & immunitatis Pontificiæ Diplomata. Clemens datum Avinoni VIII. Kal. Maij, Pontificatus sui anno octavo. Idem datum ibid. V. idus Aprilis Pontif. sui anno quarto. Honorius Laterani VI. Kal. Maij, Pontif. sui anno primo. Alexander Viterbij iij. Idus Decembris, Pontif. sui anno tertio. Bonifacius Laterani xij. Kal. Novembris, Pontific. sui anno octavo. Iohannes Avinoni. Idus Decembris, Pontificat. sui anno primo. Idem Avinoni. Idus Aprilis, Pontificat. sui anno quarto. Innocentius Lugduni iij. Nonas Decembris, Pontificat. sui anno octavo. Nicolaus Romæ apud Sanctam Mariam majorem iij. Non Ianuarij, Pontificatus sui anno primo. Idem Viterbij viij. Kal. octobris, Pontificatus sui anno secundo. Gregorius Lugduni Kal. Iunij, Pontificatus sui anno tertio, Clemens Avinioni iiij. nono Maij, Pontificat. sui anno quinto. Idem Ibidem x. Kal. Februari. P. S. anno sexto. Iohannes Avinioni P. S. anno primo. Innocentius Laterani xv. Kal. April. P. S. anno quarto decimo. Clemens Avinioni XII. Kal. Maij. P. S. anno octavo. Innocentius Perusij ij. Kal. Octobris, P. S. anno decimo. Vrbanus Viterbij V. Idus Martij P. S. anno primo. Clemens Avinioni XI. Kal. Novemb. P. S. anno octavo. Alexander Litteras de protectione speciali dedit, testes

Cunhujus presbyter Cardi. titulo S. Ceriliæ.
Hugo presbyter Cardi. titulo S. Clementis.
Matthæus presbyter Cardi. titulo Marcelli
Theodinus Portuensis & sanctæ Rufinæ Episcopus.

Henricus Albanensis Episcopus.
Verneredus Prænestinus Episcopus.
Ardicio Diaconus Cardi. Serth. ordi.
Granianus Diac. Cardi. Sanctorum Cosmæ & Damiani,
Johannes Diaconus Cardi. S. Angeli.
Lamenus Diac. Cardi. S. Adriani.
Matthæus S. Mariæ nomine Diac. Cardi.

Datum Anagnoni per manus Alberti S. Romanæ ecclesiæ presbyteri Cardi. & Cancellarij non. Novemb. Indictione XIII. *Incarnationis Dominicæ anno* M. C-LXXVIII I. *Pontificatus Domini Alexandri Papæ* III. *anno* XXI.

Erant ibi & plura alia Principum diplomata, quibus aut splendide dotant, aut præclaras immunitates Monasterio huic concedunt, quorum præstantiora sparsim in hac opella nostra leguntur. quatuor hæ, quæ sequuntur tabulæ, ineditæ dignæ nobis visæ, quæ hoc loco legerentur, quod commodiorem alibi non sint habituræ.

I.

In nomine patris, & filij, & spiritus sancti Amen. Ego Wilhelmus Comes Hollandiæ notum facio tam præsentibus, quam futuris, quod animæ meæ, & uxoris meæ, nec non & prolis nostræ saluti volens providere; centum mensuras terræ infra officium Ostcapelle ad ecclesiam S. Mariæ de Rinsburch attinentes, ab omni onere petitionis, reliquoque exactionis gravamine, quantum ad jus Hollandiæ dignoscitur pertinere, liberas & absolutas in perpetuum omnimodis dimitto præter terram illam, quam frater meus Theodericus Comes eodem modo eidem ecclesiæ liberam dimisit: ut autem hoc factum meum ratum & inconcussum conservetur, præsentem paginam sigilli mei testimonio, & testium patrocinio duxi muniendam. Testium vero nomina, qui subscriptioni huic interfuerunt, sunt hæc; Petrus de Dunis, Daniel de Tholan, Petrus de Middelborch Abbates, Hugo de Vorne, Godefridus de Breda, Wilhelmus de Rifwic, Theodericus de Theylinge, Iacobus Castellanus de Leyden, Wilhelmus de Koudekerck, Walterus de Cruninge, Ægidius de Sabbinge, Symon Nevekin; Actum anno incarnationis Dominicæ millesimo, ducentesimo, tertio decimo, mense Decembri; Datum per manus scriptoris mei apud Middelburh.

II.

In nomine patris, filij, & spiritus sancti Amen. Fernandus Comes Flandriæ & Haynoniæ, & Ioanna uxor ejus omnibus præsentem paginam inspecturis salutem.

Notum

Notum sit universis, quod nos in remissionem peccatorum nostrorum, antecessorum & successorum nostrorum, centum mensuras terræ infra Officium Ostcapelle ad ecclesiam Sanctæ Mariæ de Rinsburch attinentes; ab omni onere petitionis, reliquoque exactionis gravamine, quantum ad jus Flandriæ dignoscitur pertinere, liberas & absolutas in perpetuum modis omnibus dimittimus. Ut autem hoc factum nostrum ratum conservetur præsens scriptum sigillorum nostrorum appensionibus fecimus roborari. Actum feria secunda ante Natale Domini, anno Dominicæ incarnationis millesimo ducentesimo tertio decimo.

III.

Ego Florentius Comes Hollandiæ, Notum facio universis præsentem paginam inspecturis, quod certum atque ratum habeo, Donationem, quam Domina Maria quondam Imperatrix contulit Abbatissæ & Conventui S. Mariæ in Rinsburch, videlicet v. lib. annuatim ij ad pitansam Dominarum, iij lib. in die Ponciani in missa animarum bonæ memoriæ patris mei Comitis Hollandiæ Willelmi, & prædictas v. lib. in Officio de Dordreg, quod in vulgari vocatur, **Scrotambacht** *annuatim recipient præsentium testimonio litterarum. Datum Anno gratiæ* MCCXXXII *Apud Leydis, proxima dominica, post Matthiæ.*

IV.

Ego Maria, quondam Hollandiæ Comitissa, Notum fieri volo, universis tam futuris, quam præsentibus, quod pro remedio animæ mariti mei, piæ recordationis, Willelmi, quondam Comitis Hollandiæ, Ecclesiæ beatæ in Rinsborch Mariæ & specialiter ad hoc, ut ad altare quoddam ad pedes sepulchri ipsius constructum, omni die, quo licitum est, & fieri solet, ei Missa pro fidelibus defunctis celebretur. Quinquaginta lib. Hollandensium ad comparandos reditus infra biennium teneor persolvere, ita quoque, quod donec eas persolvero annuatim ad natale domini eidem ecclesiæ quinque lib. ejusdem monetæ tenebor imperti-ri. In hujus rei memoriam & firmitatem præsens scriptum sigilli mei appensione, & testium, qui interfuerunt, subnotatione, feci communiri. Sigillum Florentij Comitis Hollandiæ, Wilhelmi de Thelingen, Philippi de Wassenere, Martini de Monster militum, &c. Florentij capellani, Magistri Henrici de Stene, Canonici Brugensis, & aliorum quamplurium, tam clericorum, quam laicorum. Actum Rinsborch præsente Emessa Abbatissa, & capitulo de Rinsborch. Anno gratiæ MCCXIII. *Mense Iunio.*

In templo monasterij Rensburgensis Hollandię Principes terræ olim mandabantur. Rudera ejus hodieque perdurant, ut &

ur & tres illæ sepulchrales inscriptiones Wilhelmi primi, & uxoris ejus Aleydis, filiæque ejus Adæ.

1. WILHELMVS. PRIMVS. COMES HOLLANDIC. OBIIT. A. MCCXXIII.

2. ALEYDIS. FILIA. COMITIS GELDRIC. VXOR. EIVS. OBIIT. A. MCCXVIII.

3. ADA. FILIA. WILHELMI PRIMI. COMITIS. HOLLANDIC. IN. REINSBVRCH ABBATISS. OBIIT A. MCCLVIII.

Effossi hic nuper sunt nummi aliquot, eamdem præferentes inscriptionem, quam illi, qui Voorburgi reperiuntur. Lapides etiam tractavi, in quibus tria hæc verba legebantur; LEG. INF. GERM. id est; *Legiones inferioris Germaniæ*. Vidi etiam lampada fictilem, cui inscriptum erat nomen ATIMETI. Credo veteres nomina sua supellectili olim incidisse Atimeti nomine commemoratur quidam libertorum Augusti. Eruta hic etiam olla collo quidem longo illo, sed admodum angusto.

OOSTGEESTA. Cognominis familiæ mentio est in his tabulis, quas ea de causa adscribam, quod alibi aut nunquam, aut rarò admodum illa occurrat.

Ego Wilhelmus Comes Hollandiæ notum facio omnibus præsentia inspecturis, quod contuli dilecto meo, Domino Th. de Oistgest terram, quæ jacet inter Monster & Stinckenderwale; quam à me in feodo habuit perpetualiter in allodium. ut sciant præsentes & posteri præsenti paginæ sigillum nostrum apposuimus. Datum Leydis Anno Domini M. CC. XLII. *feria quinta post Lamberti.*

NOORTVICUS peculium ut nobilitate, ita doctrina illustrium Dousarum. Ianus Dousa pater amænissimi & facillimi ingenij heros, ac, ut de eo recte dictum est, alter Bataviæ suæ Varro, post persecuta Lyræ in Brabantia & Delfis studia, ad rempublicam gerendam admotus est. Donec per quosdam velut honorum gradus, in supremum Curiæ patriæ Senatum adoptatus est. Academiæ Leydensi, quæ ipsi plurimum debet, annos præfuit triginta & novem. nec tamen dum commissa sibi Reipublicæ negotia sedulò tractat, à Musis suis abstinuit. Scriptis enim suis aureolis, clarissimam nominis sui famam per Europam universam, etiam Asiam apud Græcos Europæos excitavit. Ita nulli gravis, sed comis omnibus & acceptus vixit usque ad annum currentis sæculi quartum, ætatis quinquagesimum & nonum, quo exspiravit. Pro funere ipsi, ut Gratiarum, ita Vnicum Dousæ corculum, Daniel Heinsius dixit. Defuncto etiam scriptum est hoc Epitaphium;

Sistas

Sistas viator: Dousici manes rogant
Tempus exiguum, moramque parvam.
Quem terra novit, Troicique pallida
Mater Memnonis, integerque Phœbus;
Quique emerentem surripit terræ diem.
Non isti gemitusque tibiæque
Inane murmur, sordidamque næniam
Mendicant cineres, vagumque lessum;
Fractique raucos æneatoris modos;
Sed plenas tibi lachrymas remittunt.
Cui tota luctum destinat tellus suum,
Unius scelus est ciere voce.

Iani, Georgij, ac Francisci Dousarum, parens fuit. Ianus poëta fuit & philologus insignis. Sepultus Hagæ Comitis in templo primario cum hoc titulo;

I. DOVSA. IANI F. HIC
GVBAT. QVI VIXIT. ANN.
XXV. MENSES. XI. DIES. IV.

Georgius, Oriente peragrato, Epistolam dedit de Itinere suo Constantinopolitano, cum inscriptionibus aliquot, quæ adhuc reliquæ in Græcia.

RODANBVRGVS arx munitissima olim fuit, à Romanis prope Leydam constructa; cujus reliquiæ nullæ hodie supersunt. *Rodanburgum* quasi *Romanorum burgum* nonnulli dictum volunt. Ego nomen ipsi à tegulis rubeis seu auratis adhæsisse opinor. His ut plurimum utebantur Romani. Ecce tibi Viennæ Allobrogum inscriptionem, quæ auratarum ejusmodi tegularum clarissimam facit mentionem;

D. D. FLAMMINICA
VIENNÆ
TEGVLAS. ÆNEAS
AVRATAS. CVM
CARPVSCVLIS. ET
VESTITVRIS. BA
SIVM. ET. SIGNA
CASTORIS. ET. POL
LVCIS. CVM. EQVIS
ET. SIGNA. HER
CVLIS. ET. MERCV
RI. D. S. P.

Prætorium Agrippinæ, cujus mentio est in Tabulis Peutingerianis, Rodanburgum esse, existimat Antiquariorum præstantissimus Marcus Velserus, & eum alij secuti. Certe inter Lugdunum Batavorum & Castra Albiniana, de quibus

quibus mox dicemus, disertim collocatur, & millia passuum decem numerantur. Quod spatium optime Rodanburgo huic convenit, si standum sit Philippo Cluvero, quem vide cap. XVI. de Rheni alveis. Nec adeo vero dissimile Agrippinam augustam, uxorem Claudij Imperatoris, quæ Vbiorum opido, ut narrat Tacitus, nomen suum indidit, huic etiam loco Agrippinæ cognomentum indidisse. *Pratorium* autem nihil aliud heic designat, quam villam urbanam. Quo modo accipienda est vox hæc apud Ælium Lampridium in Antonino Heliogabalo. *Fertur & promisisse Phœnicem convivis, vel pro eo libras auri mille, ut in prætorio eum dimitteret.* Ita enim ex veterrimi Codicis vestigiis reponendum monuit excellentissimæ eruditionis vir, Claudius Salmasius. Ex quo loco præterea facile colligere est, in prætoriis hujusmodi & villis Principum phasianos, gallinas rusticas, meleagrides, psittacos, & aves alias rariores non solum ad gulam aut culinam, sed & voluptatem & delitias aluisse. Posset etiam *Prætorium Agrippinæ* hic non inepte *tentorium* explicari. Prætorum & consulum, qui bella olim administrabant, *tentorium*, *Prætorium* olim dictum fuisse, docet Festus in *Porta Prætoria.* Castrensium ejusmodi Prætoriorum meminit Varro lib. IV. de L. L. *In hoc*, de cavo ædium agit, *locus si nullus relictus erat, sub Divo qui esset, dicebatur testudo à testudinis similitudinee, ut est in Prætorio in castris.* Verum redeo ad institutum. Rodanburgi antiquitatem, præter imbrices litteratos, aliaque figlinæ Romanæ supellectilis opera, quæ magno numero patrum nostrorum memoria eruta hic sunt, illustris Inscriptio ista ostendit; quam hoc eodem in loco, Cornelio Aurelio & Gerardo Neomago testantibus, constat esse repertam. Libet istam hic audire;

IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS. SEVERVS
AVG. ET. M. ANTONINVS. CÆS
COH. XV. VOL. ARMAMENTARIVM VETVSTATE. CONLABSVM. RESTITVERVNT. SVB. VAL. PVDENTE LEG.
AVG. PR. PR. CVRANTE CÆCIL. BATOE. PRÆF.
GENS. BATAVORVM. AMICI. ET FRATRES
ROMANI. IMPERII.

Sed vitio typographi duæ inscriptiones hic in unam coaluere. Testatur enim disertim Aurelius hoc vetusti lapidis fragmentum majoribus litteris seorsim sic conceptum se legisse;

GENS
BATAVORVM
AMICI. ET. FRATRES
ROMANI. IMPERII

Amici & fratres, nihil aliud hic est, quam fæderati Populi Romani. Quantum autem hoc tunc temporis fuerit indicat

Tacitus

Tacitus Annal. lib. XI. *Primi Hedui*, inquit, *Senatorum jus in urbe adepti sunt, datum id fœderi antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum Populo Rom. usurpant.* Sic Burgundos *Sobolem esse Romanam* indicat Ammianus lib. XXVIII.

In lapidis superioris altero pede sic scriptum erat;

S. NERVÆ. TRAIA. CÆS. GER
DACICO. TRIB. P. P. P. COS. V
LVCENSIVM. PRÆF. TRAIANO.
TRIB. POT. LVCENSIVM.

Effossum hic & aliud marmor, e quo binas istas inscriptiones dedit idem Aurelius;

I.

SEVERVS. PIVS. PERTINAX. AVG.
IMP. TRIB. POT. VIII. IMP.

II.

AVG. PIVS. PONT. MAX.
P. L. SEPTIM. SEVER
COH. XV. VOL. P. P.

Falsi autem sunt Cornelius Aurelius, & eum sequutus Bonaventura Vulcanius, Scholam hoc in loco tam Romanorum, quam Batavorum studiis jam olim fuisse excitatam asserentes. Cujus rei origo non alia est, quam quod inscriptiones hic quædam repertæ sint, quæ *Scholarum* facerent mentionem; ut acute & docte observat eruditissimus Scriverius, quem de hac re pluribus differentem vide in Tabulario Batavicarum Antiquitatum. *Scholæ militares* multæ erant, & quidem tempore Iustiniani Imperatoris. Qui his nomen dederant dicebantur *Scholares*. de quibus vide Agathiam lib. v. & Vegetium de re milit. lib. II. cap. 8. & II. Ammianus lib. XIV. *Solisque scholis jussit esse contentum palatinis & protectorum, tum scutarijs & gentilibus.* Corippus lib. III.

Ornata est Augusta domus, jussuque regentis.
Acciti proceres omnes, scholaque palati est
Jussa suis adstare locis.

ALFENVM, pagus antiquissimus; *Castra Albiniana* in Tabulis Peutingeri. Quæ ita indubie vocitata ab Alpheno Varo, quem Batavorum præfectum, in locum Cæcinæ in præfectum Prętorij à Vitellio suffectum narrat lib. II. & III Historiarum Cornelius Tacitus. Propius tamen nomen *Alfini*, cujus mentio in illustri hoc lapide.

T. APPALIO. T. F. VEL. ALFINO. SECVNDO
PROC. AVG. XX. HERED. PROC. ALPI. A-
TRECTIANAR. PRÆF. VEHICVL. SVB. PRÆF
CLASS. PRÆT. RAVENN. PR. ALÆ. I AVG.
THRAC. TRIB. COH. I. ÆLIÆ BRITTON.
PRÆF. COHOR. IIII. GALLOR. PATRON.
COLON. FLAMINI. DIVOR. OMNIVM. AV-
GVR. II. VIR. QVINQ. BIS. OB.
MERITA. EIVS
D. D.

Arufenium agnoſco in iſta inſcriptione:

TERENTIO. L. F
ARVFENIO C. F
L. TVRPINO. C. F
M. ALBANO. L F
T. MVNATIO. T. F.
QVAISTORES
AIRE. MOLTATI
DEDERONT.

Quid ſi tamen *Caſtra Albiniana* à Clodio Albino, qui ſub Severo Imperatore in Gallia defecit, dixerim denominata? Sub Galliarum enim nomine, & totum hunc Bataviæ tractum comprehenſum olim fuiſſe, nemo harum rerum peritus dubitabit. In Gallia autem militaſſe Albinum, præter alia, hoc Apollinis Cumani de ipſo editum oraculum oſtendit;

Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Siſtet eques, ſternet Pænos, Gallumque rebellem.

De quo plura qui volet, adeat quæ Iulius Capitolinus in ejus vita, & Ælius Spartianus in Severo prodiderunt. quæ omnia huc congerere non eſt noſtri inſtituti. Porro *caſtra* hic pro caſtellis & burgis ponuntur; quæ in limitibus & fluviorum ripis ad arcendos hoſtes exſtruebantur, & à caſtellanis militibus præſidij gratia ſervabantur. Sic uſurpat Auſonius;

Sed modo ſecuris non caſtra, ſed horrea Belgis.

Cujus verſiculi non alia mens eſt; quam caſtella & burgos olim ad defendendos limites in ripa Moſellæ excitatos, nunc, pace ubique firmata, depulſiſque hoſtibus horreorum loco Belgis jam ſecuris & nihil timentibus eſſe. Nec aliter uſurpat Ammianus lib. 14. *Caſtris*, inquit, *oppleta validis & caſtellis*. Et munimenta *perfectum opus caſtrorum* appellat lib. XVI. Sic in lege Iuliani Cod. Theod. *de Erogat. militaris Annonæ. Sicut fieri per omnes limites ſalubri proſpectione præcipimus ſpecies annonarias à vicinioris limitis Provincialibus ordinabis ad caſtra conferri, ut in limitaneis caſtris conſtituti milites duas alimoniarum partes ibidem de conditis ſumant, nec amplius, quam tertiam partem ipſi vehere cogantur.* Agitur hic de *conditis militaribus*, quæ aſſervabantur in limitaneis civitatibus, & prout magnæ, aut parvæ eſſent illæ urbes limitaneæ, plurium aut pauciorum menſium habebant condita. Ideo autem in urbibus limitaneis illa condita, quod longe major pars militum in limitibus conſtituta, quibus annona erogabatur, promenda ex horreis publicis, quæ in illis urbibus habebantur. ut docte & curate ad Ælium Spartianum explicat eruditiſſimus Salmaſius. Porro caſtris iſtiuſmodi Rhenus olim à Romanis paſſim erat inſtructus. Hæc qui inſederant milites, *Caſtriciani* & *Riparienſes* appellabantur. Quorum obvia mentio apud Auguſtæ Rei Scriptores. Apud Flavium Vopiſcum, in Aureliano, Aurelianus ad Vlpium Crinitum ſcribit; *Hi compreſſi ſunt; ſeptem millibus Hiberorum Riparienſium & Caſtrianorum & Daciſcorum interemptis*. Vbi fruſtra ſunt viri eruditi, qui *riparienſes* & *caſtrianos* gentium eſſe nomina crediderunt. Riparij dicti, qui ripam inhabitabant, legiones autem quæ prætendebant apud riparios, riparienſes vocitatæ. Miror autem Caſaubono, viro illi conſummatiſſimæ eruditionis, unde caſtriani appellati ſint, non liquere. A caſtris,

castris, in quibus præsidij loco collocabantur, nomen habent, ut jam diximus. Inter *Riparienses* autem & *castrianos* milites non alia differentia est, quam quod *riparienses* omnes sint castriani, castriani autem non sint omnes *riparienses*. quod ipsum, quia pauci animadvertunt, alibi, commodiore, si Deus volet, loco fusius docebimus. De *castrianis* & *ripariensibus* ejusmodi militibus indubie egit Author Panegyrici Constantino olim dicti. Verba ejus sunt; *Cum tamen hæc tu magis ad gloriam imperij tui, & ornatum limitis facias, quam ad facultatem, quoties velis in hostem transeundi, quippe cum totus armatis navibus Rhenus instructus sit, & ripis omnibus usque ad oceanum dispositus miles immineat.* Atque ista quidem semel putavi dicenda, ut appareat veteres castra olim ad defendendos provinciarum limites, in ripis potissimorum, ut plurimum, fluminum excitasse, & in Germania fere ad Rhenum, ut clare liquet ex illo Panegyristæ loco, quem jam adduximus. Inter castella autem ista, quibus Rhenus passim erat instructus, *castra* hæc *Albiniana, Romæoburgus*, de quo jam diximus, & *armamentarium* illud *Romanum*, quod *Britannicæ arcis* titulo à plebe ornatur, de quo mox dicemus, non dubium est quin debeant referri. In castris autem his Albinianis, præter alia antiqua monumenta, ut nommismata ærea argenteaque, quæ sibi donata abstulit Maximilianus Augustus anno cIↃ IↃ VIII, & accuratè enumerat diligentissimus Batavicæ Antiquitatis antistes Hadrianus Iunius, effossum hic nuper est vetusti lapidis fragmentum, cujus verba hæc ætatis injuriam effugerant; LEG. I. N. id est, LEGIONIS. I. MINERVIÆ. Cætera ignorantur. Alfenum patriam agnoscit *Guilhelmus Heda*, vir, ut loquitur Valerius Andreas, amplissimus pariter & doctissimus, in historiis versatissimus, in antiquitatibus vero perquirendis ac scrutandis solertissimus, & Philippo I, Austriæ Archiduci, Hispaniarum Regi à secretis. Cum quo ex Hispaniis circa annum Domini cIↃ IↃ III, in Belgium reversus, Ecclesiasticum ordinem amplexus est, & Præpositus atque Archidiaconus Arnhemi in D. Walburgis constitutus; post Decanus ad S. Iohannem Trajecti. Præter *Caroli* V *Genealogiam* magna ex parte, ut censet idem Andreas, fabulosam, condidit *Chronicon Comitum Hollandiæ, & Episcoporum Vltrajectinorum*, à primis initiis usque ad tempora Henrici Episcoporum quinquagesimi octavi; qui ad hanc dignitatem in locum Philippi promotus est anno MDXXIV. Scripsit opus suum jussu & auctoritate Episcopi, aliorumque Procerum Diœcesis Trajectinæ, ut ipse præfatione *ad Sanctam & venerabilem Ecclesiam Vltrajectinam* testatur: *Sic proinde*, inquit, *jussistis, ut ex gremio vestro adjunctis nonnullis viris utique litteratis, ac bonarum artium cultoribus Bernardo scilicet Harlem, Iohanne Vterwick, Iohanne Solmis, Gherardo Beyer scrinia belliaterasque inverteremus* (scribe *bibliothecasque inverteremus*) *& si quæ temporum iniquitate, ut sit, squalore obsita, sive injuria majorum rejecta, urbis insignisque vestræ Vltrajectensis ecclesiæ originem amplitudinemve concernentia inveniremus, &c.* Quem Hedæ locum eo libentius exscripsi, quod mentionem eorum faciat, quorum opera in historia hac sua consignanda usus fuit, interque eos *Bernardi Harlemensis*, supra, cum de claris Harlemensibus ageremus, à nobis prætermissi. Quod monere hic visum. Chronicon hoc Hedæ, cum Historia Iohannis Bekæ, ejusdem argumenti, editum est Franequeræ anno cIↃ IↃ CXII. sed ut corruptum passim, ita etiam mutilum. Mutilum dixi. De quo nemo dubitabit, qui præter alia infinita,

infinita, locum hunc è capite IV petitum, propius inspexerit. Verba ibi sunt: *Successor quoque ejus*, nempe Trajani, *Hadrianus id ipsum factitavit & posteriores imperatores, quos* (forte *quod*) *licet conspicere ex fragmentis & titulis ad veterem Rheni alveum & loca vicina nostra ætate inventis, quæ exempli gratia & pro memoria posterorum in parte hic duximus annotanda.* Vbi nunc, quæso, in vulgata editione fragmenta ista & tituli inscriptionum, quos in posterorum gratiam enotare se velle dicit Heda, comparent? Nusquam certe; cum tamen potissima ejusmodi monumentorum ratio fuerit habenda. Qui hæc possident, diutius publico non invideant, nec carbones, quod vulgo ajunt, pro thesauris nobis obtrudant. Vivere desiit Heda Antverpiæ anno CIↃ IↃ XXVI, conditus in Æde Deiparæ Virginis.

CATVICUS.

Catvicus ad Rhenum vulgo dicitur, à Rheni fluminis præterlapsu. Tribus miliaribus Leyda distat, pagus & populi & ædium frequentia spectabilis: cui proxime adjacet ejusdem nominis pagus Catvicus ad mare, *Catwijck op Zee* vulgo dictus; ob arcem præstantissimam hic à Romanis ad ostium Rheni olim exstructam memorabilem. *Britannicam* vulgo vocant, Belgæ *het huys te Britten*. Nunc maris inundatione obruta est, superioribus annis, recedente longius à littore Oceano, palam omnibus rudera & fundamenta ejus fuere conspicua; quadrata fere forma, ducentos & quadraginta pedes quolibet latere complexa; ut testati sunt, qui tunc temporis demensi fuere, & liquido apparet ex ejus ichnographia, quam accurate æri incisam atque descriptam videre est apud Iunium in Batavia, & Cl. Scriverium in Tabulario antiquitatum Batavicarum, atque alios; Conditorem ejus plerique faciunt C. Cæsarem Caligulam, usi auctoritate Suetonij Tranquilli, ita de expeditione ejus in Germaniam scribentis in ejus vita, *Postremo quasi perpetraturus bellum, directa acie in littore Oceani, ac ballistis machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam capturus esset, repente ut conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperavit: spolia Oceani vocans, capitolio palatioque debita.* *Et indicium* (ita scribendum omisso *in*) *victoriæ altissimam turrem excitavit: ex quo, ut ex Pharo, noctibus, ad regendos navium cursus, ignes emicarent.* Verum levis ista est conjectura; præsertim cum nulla Batavorum istoc in loco à Suetonio facta sit mentio. Hallucinantur etiam Ortelius & Goltsius, qui ex fragmento sequentis inscriptionis auctorem ejus D. Claudium facere conantur. Hæc in arcis ruderibus reperta in hanc formam vulgo exhibetur.

...... TANNIC. GERMANIC. PIVS. FELIX.
AVGVSTVS
...... MAX. TRIB. POT. XVIII. COSS. III.
P. P. IMP. III.
.... RAM. A. DIVO. CLAVDIO. ET.
POSTEA
.... ERO. PATRE. SVO. RESTITVTAM.

Inscriptio hæc, ut dixi, mutila est: adeo ut vix commodum

& pla-

& planum ex ea sensum sit elicere; quam ita tamen hoc modo integritati suæ restituere, & omnino restituisse videri volunt Viri eruditi:

IMP. CAES. M. AVREL. ANTONINVS

BRITANNIC. GERMANIC. PIVS. FELIX.

AVGVSTVS

PONT. MAX. TRIB. POT. XVIII. COSS. IIII.

P. P. IMP. III.

ARAM. A. DIVO. CLAVDIO. ET. POSTEA

A. D VO. SEVERO. PATRE. SVO. RESTITVTAM.

Aram Divus Claudius posuisse dicitur, non armamentarium. Nisi pro RAM in lapide scriptum fuerit RIVM, ut sit fragmentum vocis *armamentarium.* hoc populi Romani armamentarium, primo quidem exstructum à D. Claudio, deinde à D. Severo restitutum, ac tertio vetustate conlapsum ab Antonino fuit refectum. Postrema enim verba desunt, quod miramur non animadvertisse viros eruditos, & restituenda sunt in has, ac similes formas. TERTIVM FECIT, quomodo legitur Romæ in Fontispicio templi, quod Pantheon dicebatur.

M. AGRIPPA. F. L. COS. TERTIVM FECIT,

aut, VETVSTATE CORRVPTVM CVM OMNI CVLTV RESTITVIT, sive etiam litteræ singulariæ fuerint P. S. F. C. id est PROPRIIS SVMPTIBVS FIERI CVRAVIT, aut D.D. Primum tamen magis adridet, & optime convenit cum sententia. Longum enim fuerit omnes formulas persequi, quæ huic loco possint aptari. Inscriptionem igitur istam sic lego, &, si quid judico, integram præsto:

IMP. CÆS. M. AVREL. ANTONINVS
BRITANNIC. GERMANIC. PIVS. FELIX. AVGVSTVS
PONT. MAX. TRIB. POT. XVIII. COS. IIII. P. P.
IMP. III. ARMAMENTARIVN A DIVO CLAVDIO
POSITVM. ET. A. DIVO SEVERO PATRE. SVO
RESTITVTVM TERTIVM. FECIT.

Conjecturam nostram confirmat lapis ille, in quo Armamentarium hoc à L. Septimio Severo & M. Aurelio Antonino restitutum fuisse disertim habetur, hoc eodem in loco repertus; & exstare dicitur Hagæ-Comitis in augustis ædibus Wassenariorum; erutus ad annum MDII.

IMP. CÆS. L. SEPTIMVS. SEVERVS. AVGVSTVS.
ET. M. AVRELIVS. ANTONINVS. CÆS. COH. XV.
VOL. ARMAMENTARIVM. VETVSTATE. CONLABSVM. RESTITVERVNT. SVB. VA. PVDENTE.
LEG. AVG. PR. PR. CVRANTE. CÆCIL.
BATOE. PRÆ.

Est

Est & alius lapis ad annum M D XX, in Armamentarij hujus ruderibus inventus, itidem mutilus.

..... EVER. PIVS. PERT. AV.....
..... MAX. TRIB. POT. XIII .....
..... NTONIN. PIVS. AV. ......
ER. MILIT. LEGIO. I. ME....
.... ENIDIORV ......

FALCKOBVRGUS, Equorum mercatu celeberrimus.

SASSENHEMUM Saxonum colonia. *Heim* ædem Germanis notat, hic districtum.

COUDEKERCKIA Cauchorum item colonia.

LEEUWENHORSTA Abbatia magni nominis insignis.

ARCES IN RHENOLANDIA CELEBRIORES.

DOESA à cognominis fluminis præterlapsu nomen habet. Doesicæ familiæ originem suam debent Noortwikani.

RAPHORSTUS antiquissimæ & nobilissimæ stirpis Raphorstianæ, quæ adhuc superest, peculium amoenissimum.

TEYLINGA juxta Sassenhemum posita Teylingiorum sedes in id tempus usque fuit, quo his parricidij Velseniani in Florentium quintum consciis, Hollandiæ Comitum fisco fuit adscripta. A quibus venationibus dicata semper fuit. Anno 1339 Symoni Benthemio Equiti Albertus Bavarus eam adsignavit. Famigerata etiam arx ista est morte Iacobæ Bavaræ, quæ hic exstincta est circa annum 1436. Atque hæc quidem *novæ Teylingæ* nomen habet. Est & altera prope Warmontium, cui *veteris* olim, nunc *Lockhorstę* cognomentum.

POELGEESTA. Hoorna olim dicta fuit, ad Hoemadæ & Caukerckiæ dynastas jam pervenit.

SWEETA, *Warmontia, Wijngaerda, Duyvenvoorda, Sandthorsta, Suycka, Croonensteynium, Endegeesta, Stoopa, Lipsa, Bouckhorsta, Roucoopa, Roosenburgum* cognominum nobilissimarum familiarum sedes etiam hic positæ sunt. Olim plures videbantur, interque eas, *Waerda, Syla, Alckmada, Paddenpoelia, Boshuysia, Coebelia, Meerenburgum, Berendrechtum, Mya, Toorenvlieta, Sonnevelta, Weera*, aliæque nunc aut temporum aut bellorum injuria disjectæ. Ita durabile aliquid in hoc orbe, nihil æternum.

INSERENDA SVIS LOCIS.

Anno M D C XII, aucta iterum Vrbis pomæria sunt, à Porta illa, quæ *Alba* vulgo vocitatur, usque ad *Zylensem*. Eaque *novę civitatis* cognomentum habet. Tantum ambitu suo complectitur; insessa ferè à Flandris & Walonibus, qui texturam exercent.

Leyda in *Bonnas* seu districtus finditur viginti, quarum una-

unaquæque Magiſtrum ſeu præfectum habet. *Bonnæ, Bunæ, bunaria & bonarij* in antiquis diplomatibus nuncupantur; ac quædam ſunt terræ portiones. Gallicæ Belgij provinciæ *Bonniers*, Teutonicæ *Bunders* vocitant. Mille ac ſexcentos pedes in quadrum obeundo, ut plurimum ſingula continent. In advocatione, ut appellatur, Walgarij ſacerdotis, quam fecit eccleſiæ Ciſonienſi, & Capellæ Heertbergenſi, inter alia, ſic legitur; *Ergo dono in jam dicto pago Tornacenſi, in loco, qui dicitur Wernetlunigus eccleſiam unam cum ornamento ibidem competenti; ubi adjacent inter terram arabilem & pratum bunaria triginta, & manſum unum cum caſa ſuperpoſita, ſeu & cætera caſtricia.*

Hodie, ut & olim, floret Leyda pannorum, qua denſorum, qua tenuium (ſajettas & burettas vocant) mercatu, cui ædes ampliſſimæ, *Halla* vulgo nuncupantur, deſtinatæ ſunt.

Vt Caſtellanorum ſeu Burchgraviorum Leydenſium dignitas melius cognoſcatur, placet adſcribere, quæ Iohannes Buzelinus de Caſtellanorum origine doctiſſime conſignavit lib. 3. cap. 20, Gallo-Flandriæ.

De Caſtellanis Inſulenſibus, plurima ſuppetunt nobis tum vetera, tum recentia monumenta. Sed priuſquam de his ſingillatim agimus, haud leviter inquirendum eſt, quid Caſtellani nomine cenſeatur. Fueritne Caſtellanus reipublicæ adminiſtrationi & judiciis adhibitus? Idne nomen officio incumbens fuerit aſſecutus, & poſtea curis vacuus beneficio Principum obtinuerit? Quin fluxerit à Caſtello Caſtellani nomen, nulli dubium eſt. Quid eo ſignificetur, alius aliter cenſet. Illos eo comprehendi, qui præfecti ſint arcibus, vel caſtellis, ad loci defenſionem, & cum præſidio militum inſideant, negari non poteſt. Quoſdam ita nominari jura feudorum inſinuant, qui feudi beneficio caſtra poſſident, & non gratia tuendi. Claudius Faucherus Baronibus Caſtellanos olim ſubjungi ſolitos refert, ut illis ordine nobilitatis & gradus proximi eſſent. Eo vero nomine deſignari omnes, quibus caſtra obtinendi jus obvenerit. Inter claras Franciæ familias eo præſertim titulo emicuiſſe Caſtellanos du Puiſet in Beauſſia, de Couſſy, de Cortenay, de Montleherry; junctos omnes per nuptias Capeticæ regum familiæ. Vti Caſtellaniam inſtituere quis poſſit, quodam in Francia Senatus regij decreto ſancitum, intra fines ejus Abbatiam, vel Prioratum conventualem, furnum indictitium, & alia quædam comprehendi debere. Ceterum ipſemet ejus eſt opinionis, haud aliud Caſtellanos olim fuiſſe, quàm oppidorum minorum arte, vel ingenio munitorum, Capitaneos; cum majora Comites inſiderent: ut ipſi quaſi Comitum in iis vicem ſuſtinuerint. E Speculatore Iuriſconſulto facile eſt deprehendere, ſolis nominibus, non officio, diſtingui Caſtellanos & Viccecomites. Primum enim ei Vicecomes dicitur ille, *cui dominus temporalis committit executionem juriſdictionis ſuæ in aliquibus caſtris*: quod optimè Caſtellanis convenit. Deinde non alia formula Caſtellanum, quam Vicecomitem, officio docet admoveri. Speculatori prorſus adhæret Florentius Vanderharius, D. Petri Inſulæ Canonicus & Theſaurarius, cum de Caſtellanis Inſulenſibus agit: eamque omnino induit opinionem, haud alios fuiſſe olim Caſtellanos, quam Burcgravius, & Vicecomites, ac primos Comitum Vicarios, qui de cauſis tum civilibus, tum criminalibus cognoſcerent; ideoque Caſtellanos dici ſolitos, quòd iis in oppidis jus dicerent, ubi caſtra exiſterent, ipſaque caſtrorum nomine cierentur. Quamquam

quam ista mihi non displiceant, judico tamen audiendum maximè Baldericum Noviomensem & Tornacensem Episcopum. Is enim cum sæpius in Chronico suo de Castellanis Cameracensibus, eorumque sævis facinoribus illa memorat, quæ partim vidit, partim ab oculatis testibus accepit; non semel indicat, quod fuerit ejus urbis Castellani officium. Duos tantum inde locos decerpam, quibus de Waltero Secundo agit, Cameraci omnia pessimis artibus corrumpente. Igitur fœdis ejus facinoribus enarratis hæc subjungit: *Creberrimè deplorantium civium conquestiones invicem conferuntur, miseros se non habere patronum, sed expilatorem publicum.* Alibi referens Imperatorem Henricum Comitibus imperasse, uti Castellanum eundem ad se pro meritis castigandum deducerent, hæc de eodem Cæsare subjungit: *Certè satis admirans, quod cum se Castellanum, Advocatumque civitatis ajebat, nunquam aulam regiam frequentaret.* His de locis id scilicet conficio, impositum fuisse Cameraco Castellanum, ut tradita sibi ab Episcopo potestate, cives urbemque tueretur. Id enim patroni nomina & Advocati prorsus indicant: quoniam iis temporibus vel urbes, vel ecclesias, vel monasteria viri potentes Advocatorum, vel Patronorum vocabulo adversus aliorum infestationes providè defendebant, ut postea videbimus. Et vero Canon Salvator, causa 1. quæst. 3. dum Chalcedonensem explicat Synodum, videtur Advocatum & Castellanum pro eodem censere, dum inquit: *Nomine Procuratoris intelligit præfata Synodus quemlibet ecclesiasticarum rerum procuratorem, ut verbi gratia Præpositum, Oeconomum, Vicedominum; defensoris nomine Advocatum, sive Castaldium, & Judicem.* Omninoque putat cum Advocato eundem esse Castellanum Gualbertus Marrianensis Monachus in Politico cap. 10, cum ait: *Castellani, id est, Advocati, auctoritas.*

Placet nunc clarissimi Scriverij nostri de Lugdunensi Academia & viris in ea eruditis, quos ille in Musarum castris veteranus quadraginta propemodum annorum curriculo amicos habuit, elegiam attexere.

P. SCRI-

P. SCRIVERII

LVGDVNVM BATAVORVM.

LEYDA, *quid exspectes à desultore poëtâ,*
DI *cui difficiles otia tota negant?*
Nunc Castrum Albini, nunc me sibi Lissa requirit:
Nunc domus Amstellæ, nunc quoque Sparna rapit.
Longe alia & quondam felicior hora refulsit,
SCALIGERO *à Gallis huc veniente suis,*
Post tristes abitus LIPSI; *cùm fama tenellum*
Me quoque Pegaseas quærere suasit aquas,
Pieridumque choros, & Lugdunense Lycæum,
Egressum Janos post tria lustra duos.
Iam tum visa pedum via; jam tum Pulcher Apollo
Iusserat imparibus nectere verba modis.
Tentatum jam carmen erat, tritusque Palæmon;
Historiæ jam tum me stimulabat amor.
Ire per Annales, urbanos ire per Actus
Iuvit, & historicâ cuncta ligare fide.
Has quondam Engistus (sic fama est) appulit oras,
Durateoque Horsus per mare vectus equo.
Pyrgus & in mediâ qui nunc ostenditur urbe,
Creditur Engisti bellipotentis opus.
Claudius heic, sanguis regum, Civilis agebat:
Nec procul hinc Sacrum (cætera mitto,) Nemus.
Jactat Adalwinus Civilem regibus ortum;
Wasnariique decus stemmatis inde petunt.
Non nego victrices aquilas Romanaque signa,
Heic ubi Romanâ verba notata manu;
FRATRES*que* IMPERII *referentia saxa* BATAVOS;
In quibus & priscæ mentio facta SCHOLÆ.
At non (quod visum doctis) ea sacra Camœnis:
Palladis haud templum, sed Schola Martis erat.
Nunc Schola quæ Martis fuerat, quæ Martis arena
Nuper adhuc, Phœbi publica facta Schola est.
Vindice quam DOVSA, *Thetis undis, sanguine civis*
Emit; & hinc rupto libera Musa jugo.
Cujus ego famâ, cujus succensus amore,
Accessi colles, maxima Leyda, tuos.
Non ipsi ingratus DOVSÆ, *cui pulpita debent,*
Debet & assertas cui Schola nostra Deas;
Flumina quæ Rheni propter Neptuniaque arva,
Deserto Leydam nunc Helicone colunt.

Et castigatas Heros mihi SCALIGER *aures*
Præbuit, ad Musas & leve stravit iter.
O, mihi si referat luces sine nube beatas
Juppiter, antiquos restituatque jocos!
Hora, precor, reddat vernantis gaudia vitæ!
Quæ quondam juveni, nunc placitura seni.
Non annos optem, sed pristina tempora reddi:
Annuite, ô Superi; nam moderata peto.
O luces! cum Battiadæ VVLCANIVS *ignes,*
Cùm daret Ennipatris MERVLA *vatis epos;*
Naufragij tabulas, disjectaque membra poëtæ,
Ossa gravis Rudij, sed tamen arte rudis.
O luces! cùm MEVRSIADES, *cùm* GROTIVS *acer*
Certatim numeris me coluere suis.
Dæmoniumque hominis lateri indivulsus adesset
HEINSIVS, *ille animæ portio magna meæ.*
O luces! cum flamma meos depasceret artus
Leniter, & fibras jam subiisset Amor.
Castus Amor, spondens genialis gaudia lecti:
Cùm foret & votis ARA *reperta meis.*
ANNA*que pelliceret vultu matrona pudico:*
Anna tuis, Heinsi, facta peranna modis.
Duplice jure trium natorum nobilis Anna;
Sed doluit natis quattuor orba parens,
Ne festinatis culpem quoque Numina fusis,
Hæc prohibent sancti pignora bina thori.
Nec plures numeras, vir præstantissime, proles:
Nec quoque tam grandes, deinde nec ambo mares.
Gaudet in amplexu blandæ Rutgersia natæ,
Heinsius in nati sedulitate sui.
O luces! cum WOVWERI *labor improbus audet*
Hellespontiacum sollicitare Deum,
*Petron*I*que sales divina vindice dextra*
Asserit: & Crispum PVTSCHIA *Musa beat.*
O luces! domina cum sollers Urbe relicta
PONTANVS *nostro figeret orbe pedem,*
Ambrosiasque epulas, longævaque vina pararet;
Adderet & mensis pòst Analecta suis.
O luces! cum FRANCISCI *mens enthea* DOVSÆ
Funera pensaret fratris acerba sui.
IANI, *eheu! Iani, summo vix patre minoris;*
Jani, quo functo visa Thalia mori.
FRANCO *sed æterni fratris per inania raptus,*
Æthereo clarum sidus in orbe micat:
Post Luciliaci collecta poëmata nasi,
Post & Iulææ nobile mentis opus.
Et Constantini meus ille GEORGIVS *urbe*
Redditus, astriferi fulgurat axe poli;

Quique

Quique Novæ Romæ mores ac sacra docebat,
Tot libris auctus marmoribusque, silet.
Et primus Jani crudelia fata secutus,
Intulit (hei !) studiis tertia damna meis.
Musarum columella FVIT *Nordvicius Heros;*
Occidit & magnum filius antè patrem.
Et te perdidimus, pelago rapiente, Georgi.
Heîc quid agis? fuerat terra colenda tibi.
Tot dotes dubio potuistin credere ponto ;
Nominis (ô demens !) nec meminisse tui.
Luximus & STEPHANVM : *sed paucis luxerat annis*
FRANCO *pius ; Manes & simul ipse petit.*
Denique tota FVIT *Natorum Dousica Pleias ,*
Sustineas tantum ni THEODORE *decus.*
O luces ! cum tu premeres vestigia patris ,
Et Renoburgâ Noster in arce fores.
Ergò abes, ad veterem nunquam visurus amicum ?
Nunquam ad Hiantæas Dousa redibis aquas ?
Tu potes : EYNDIADÆ *fato properante negatum ;*
Nec dabit aspersis carmina docta jocis .
Quis nunc Zelandos æterna nocte sepultos
Eruet, & Comites Walchria prisca tuos?
O luces ! cum Raphorstam meus ille sodalis,
Semper Thesæo cultus amore mihi,
Linqueret, & nostris laribus succederet hospes,
Absentem Caja vix tolerante virum.
Caja, quid insimulas, obliquaque lumina torques ?
Carmen amat, quisquis carmine digna gerit.
TVNINGO *hoc etiam civi,* ERPENIO*que negatum;*
Abstulit antè suum quos fera Parca diem.
Et TACITI INTERPRES, *non degener incola mundi ,*
Prò dolor ! excessu desiit esse meus.
Blæsula vox, rarusque lepos, Suadæque medulla
Tecum in communem, BAVDI, *abiere locum.*
Raptus & ille meus viridi RVTGERSIVS *ævo,*
Baudiacos poterat qui reparare sales.
Vulnera tot nostris (heu !) sunt inflicta Camœnis,
Ut vix inveniat jam nova plaga locum.
Quæ tamen invidia hæc? quænam hæc violentia, Divi?
En nunquam DYCKI *perfruar ore mei ?*
Quem CABELLAVI *morbo graviore teneri*
Charta salutatrix (DI *prohibete,) refert.*
Extremumque Vale Geticis mihi nunciat oris,
Et consanguineis ultima verba suis.
Hæcne legent siccis oculis, nec pectore tunso?
Illæsas poterunt ungue tenere comas ?
Ergo igitur FVERIT *victoris destina Regis,*
Harlemi fuerit gloria prima mei !

Et nos sic cadimus famæ melioris amicis;
Queis sine, quæ (Musæ !) vita relicta mihi.
ILICET, *occidimus : mihi vivere nulla voluptas,*
ILICET, *ad Stygias præcipitamur aquas,*
Si non succurras tu BARTHI, *tuque* GEVARTE,
Cara mihi atque istis nomina culta locis.
Si non HOLSTENI *properes procul urbe Quirini;*
Si neget & promptam ferre GEBHARDVS *opem;*
Nempè CASAVBONIVS *nequit, & modò ferre* FREHERVS;
GRVTERI*que mei flebilis umbra natat.*
Ni Trajectinâ veniat BVCHELLVS *ab urbe,*
Et solito antiquas more recludat opes.
Et si se totum BARLÆVS *subtrahat ingens,*
VOSSIVS *& Leydæ dememinisse volet :*
Sed bene : nondum HEINSI *carmen regale fatiscit,*
Dum canit Augusti Principis arma sui.
Nec tacet eloquij vindex, Geniusque Menippi,
CVNÆVS, *Themidos captus amore suæ.*

Adde alios : & adhæc Leydam respexit Apollo,
Præsidiumque novum Gallia docta dabit.
Cattica flexanimo Pallas viduata Brabanto,
Mox erat (heu !) tenebris immoritura suis.
Julia confusis affulsit Stella Batavis,
Leydaque præsentem sensit adesse Deum.
Quid mirum? Hectorea censemur origine creti,
Et nostri à Gallis usque petuntur avi.
Hinc sociis speranda dies, hinc anchora sacra :
Hinc tua, Lugdunum, mox reparanda salus.
His exspectatus veniet SALMASIVS *oris.*
O, mihi tam lætum Phosphore redde diem.
Quantus in Aonidum (Superi,) penetralibus ille!
Quantus apud Latios vix, puto, VARRO *fuit.*
Phosphore redde diem : quid gaudia nostra moraris?
Te cuperem votis ocyus ire meis.
Omnia tunc à te mihi præbita, Phosphore credam,
Hunc sistas primo si mihi vere virum.

AMSTE-

AMSTELODAMVM.

Amstelodamum. ejus prima incunabula. Arx Amstelia. Dynastæ Amstelij. eorum genealogia & res gestæ. Amstelodamum Hollandiæ adnexum. Ejus incrementa, privilegia, & immunitates. Res domi forisque, terra marique gestæ. Hodierna urbis facies, situs, amplitudo. Viri illustres.

VENIO nunc ad Amstelodamum, clarissimum Europæ emporium; Vrbem ut vetustate non ita nobilem, ita novitate admodum felicem. quippe & amplitudine, & situs commoditate, & hominum frequentia, & opibus, & mercatu, continuisque in omnes orbis partes navigationibus parem aliam hodie non habet. Parva tamen ejus initia fuere. Adeo ut eum alia nulla, quam Roma, illa gentium & terrarum Dea, quæ originem suam non nisi ad Romuli tugurium & pastorum casas referebat, eam possim comparare. Arx ad Amstelæ ripam posita olim fuit; Amsteliorum dynastarum sedes. Locus & tempus, quo condita est, pariter ignorantur. Amsteliorum frequens mentio est apud Rerum Hollandicarũ conditores; è quibus haud difficulter colligere est, magna illos olim gratia & auctoritate apud Principes suos floruisse. Nullum fere majus prælium olim commissum, in quo non Amsteliorum virtus probata est. Primus omnium memoratur Godefridus ab Aemstel, ad annum M C XVIII, &, mortuo Theoderico, Episcoporum Trajectensium trigesimus secundus creatus esse dicitur. Fugit hic & veterum & recentiorum omnium scriptorum diligentiam: & absque Heda esset, ut ne nomen quidem ejus hodie exstaret. Ille Monasteriorum Trajectensium archiva, diligentissime, si quis alius, scrutatus, candide fatetur legisse se alibi Godefridum hunc, in ejus, quem jam dixi, Episcopi locum surrogatum fuisse; at vero, quem vitæ suæ, & honorum finem habuerit, invenire nunquam potuisse. Et tam alti de eo silentij caussam aliam adferre non possum, quam quod dignitate & honoribus inescatus, nihil magnopere ad promovendam ecclesiam suam gesserit, aut quod rebus, dum vixit & rexit, tranquillis usus, occasionem non habuerit exserendarum virtutum. Egberti Amstelij mentio est ad annum 1152. Filium habuit Gisbertum ad annum 1176; quem ingentis animi virum fuisse res gestæ loquuntur. Cum enim, mortuo Theoderico, Comite Hollandiæ ejus nominis sexto frater ejus Florentius, Frisiæ Orientalis Comes, successor ei destinaretur, & Comes Looensis, accepta in uxorem Ada, Theoderici filia, Comitatum sibi propterea deberi ratus, exturbare Wilhelmum conaretur, fugatus autem à Nobilibus in

Amstelandiam sese recepisset, Gisbertus ejus partes sequeretur, & Trajectum usque salvum perduxisset, Kenmariorum in se iram concitavit, qui oppositum Amstelandiæ aggerem perrupere, agris omnibus & pascuis, quæ territorio huic suberant, inundatis. Nec id tantum, sed & arcem ipsam, funditus omnibus deletis, incendere. Hanc Gisberti cladem, & simul magnæ Vrbis elogium, an oraculum, elegantissima hac elegia prosecutus est politissimus nostri sæculi Poëtarum Dousa, libro Hollandicorum Annalium, quos versu contexuit, decimo.

Arx valida Amstellæ ad ripas, cognominis istinc
Despiciens portum fluminis, inde Thyam,
Editiore loco, saxo fundata vetusto,
Municipi stabat invidiosa suo.
Hanc, circumquaque accessum præbentibus undis,
Aggressi, injecto funditus igne cremant.
Caussa, quod Harlemi deprenso pæne Loiso
Cum socru, ut in manibus jam fere præda foret,
Securum profugis ausus præbere receptum
Hostibus, & tutas Dux aperire vias.
Namque ejus sine præsidio ductuque fuisset
Quæ spes effugij his, quod patuisset iter?
Regna Ghiselberti domitrices urite flammæ
Dum licet: hic magnæ nam locus Vrbis erit.
Amstelij ponant cujus sola prima nepotes;
Cladibus exsurget ditior illa suis.
Jam tanti miranda operis fastigia cerno,
Heu, Mindenæ ubi tot Nobilitatis avi?
Tempus erit fistucatis cum denique palis
Roboreo stabunt mœnia fulta solo.
Fallor? an hæc Cymbræ celebrabunt ostia classes;
Belgicaque agnoscet hanc penus esse suam?

Gisbertus filios habuit, Engelbertum & Wilhelmum Amstelios, quorum anno 1235 annales nostri meminere. Ex Wilhelmo natus est Gosewinus ab Aemstel, Trajectinæ Diœcesios Episcoporum trigesimus & septimus. Sed parum caute hoc suum munus administravit. quam ob caussam & loco cessit, vix anno rerum potitus, dato ipsi successore Henrico Vianensi. Caussam & historiam breviter ita describit Heda. *Ottone*, inquit, *vita defuncto, Goeswinus ex familia Nobilium de Aemstel Præpositus S. Iohannis* XXXVII *eligitur Episcopus, vir mansuetus & simplex, ineptus ad tantæ dignitatis munia supportanda; per cujus negligentiam publica res minus prospere uno anno administrabatur, sed rursum declinabat. Accessit etiam quod nimis gratus erat Wilhelmo Regi, propter gentiles, unde in publica Synodo, præsente Rege ac Cardinalis Portuens. legato, Episcopatui renunciavit, minus valens, uti creditur.* Quo in loco non video quid fit, quod *nimus gratus Wilhelmo* Regi, ab eo tamen dignitate exutus dicatur, quæ duo inter se pugnant; nisi pro *nimis* legatur *minus*: quæ non tam conjectura nostra est, quam res ipsa. Et Goeswino quidem Episcopatu privato, accedente hæreditario in Vianenses odio, Amsteliorum &, qui sanguinis affinitate propius ipsos contingebant, Woerdensium animi adeo fuere exulcerati, ut, conspiratione facta cum Ottone,

Gelrorum Comite, bellum Henrico Episcopo intulerunt; à quo tamen capti, & postmodum, intercedente Wilhelmo Rege, dimissi sunt. Engelbertus liberos binos sustulit, filiam Badelogam, Wilhelmi Egmondensium Dynastæ conjugem, & filium unicum Gisbertum, quem Amstelandiæ Præfectum vocitant annales. Gisberti hujus, ut & Ecberti Amstelij, ejusque filiorum meminerunt tabulæ istæ, quas ex Rensburgensis Monasterij archivis depromsi.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Wilhelmus, Dei gratia, Comes Hollandiæ notum volo fieri tam præsentibus, quam futuris, quod ego pro remedio animæ meæ & prædecessorum meorum ecclesiæ Sanctæ Mariæ in Rinsburg centum libras assignavi, accipiendas in primis reditibus nostris in Delf & in Pinacker, & in Maslant, & in Flerdlinc, sub tali forma, quod primo anno solvantur quinquaginta libræ, & secundo anno quinquaginta. Cum dictis centum libris ipsa Abbatissa bona nostra in Buckescop à Domino Giselberto de Amestel ad sui Monasterij redimet proprietatem & dicta bona ipsum Monasterium Rinsburgense integro jure, sicut à nobis & prædecessoribus nostris possessa sunt, in perpetuum possidebit. Insuper Domina Abbatissa quinquaginta libras filiis Domini Ecberti de Amestel persolvet, & sic prædictum Monasterium Rinsburgense omne jus & redditus in Buckescop tam de cultis, quam de incultis in perpetuum obtinebit. Pro istis vero Elemosinis Domina Abbatissa sacerdotem ad speciale altare in memoriam nostri, & Aleidis uxoris nostræ, & prædecessorum nostrorum celebraturum constituet. Ut igitur tam rationabile factum nostrum firmum & ratum permaneat & inconcussum à successoribus nostris servetur, præsens scriptum sigillo nostro firmari fecimus. Actum anno gratiæ M. CC. XXII. *sub banno hujus rei testes sunt Abbas Ecmundensis, Terekinus Monachus, Gerardus Decanus Kinmariæ, Wilhelmus Decanus Rinlandiæ, Wilhelmus persona de Vorholt, Heinricus de Norghe, Albertus Cappellanus, sacerdotes: Laici vero, Maria Comitissa, Ysbrandus, Bartolomæus, Ibeloc de Harlem, Theodricus de Wasnar, Iacobus Kastellanus, Wilhelmus de Ecmunda, & alij quam plures.*

Gisbertus ille, qui in Florentium quintum, anno 1296, cum Hermanno Woerdano, & Gerardo Velseno conspiravit Giselberti hujus filius potuerit fuisse. Historiam istam, cum in promtu omnibus sit, longius enarrare hic supersedeo alibi fusius dicendam. Certe Florentius quintus Amstelodamenses à teloniis solvendis liberos his litteris pronunciavit.

Florentius Comes Hollandiæ universis præsentes litteras inspecturis salutem. Noverit universitas vestra, quod

quod nos homines manentes apud Amstelredamme, in restitutionem damnorum, quæ nos & homines nostri ipsis fecimus, abhinc deinceps ab omni exactione nostri telonij cum bonis suis propriis, quæ ducunt seu deducunt per totam terram nostram, duximus eximendos. In cujus rei testimonium præsens scriptum sigillo nostro fecimus communiri. Datum apud Leydis Dominica die ante Symonis & Iudæ Apostolorum. Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quinto.

Amstelio, pœnæ metu, in alias oras jam profugo Iohannes Comes Guidoni fratri suo omne Amstelij peculium donavit. Sed Guidone, qui Episcopus Trajectensis factus est, jam defuncto, Guilhelmus cognomento Pius omnia denuo repetiit & occupavit. Id verbis istis narrat Iohannes Leydensis;

Porro Wilhelmus bonus, Comes Hannoniæ & Hollandiæ, defuncto Guidone Episcopo, patruo suo, dominia de Aemstel & de Woerden cum suis opidulis ditioni suę subjiciens, Hollandię Comitatui incorporavit. In quibus ex parte sua Balivos seu Villicos deputavit; asserens quod eadem dominia sæpe dicto Pontifici pro patrimonio suo fuerunt adsignata; postquam fuerunt ad Hollandiæ Comitatum devoluta, pro eo, quod priscis temporibus Gisbertus de Aemstel, & Hermannus de Woerden arbitrium Florentij quondam Comitis Hollandiæ, non servaverunt. Amstelredam ergo, post hæc proficiens, crevit in eximium opidum, ita quod quidam poëta nostris temporibus de eo quoque ediderit epigramma;

Amsterdam salve, tellus speciosa hilarisque,
Finitimæ salve lux, decus atque plagæ.
Opida mercando superare propinqua videris,
Unde tibi gasæ copia multa fluit.
Est maris [a] ingenuus portus tibi, namque feruntur
In te diversis quo bona multa locis.
Grandibus es multis etiam munita carinis,
Quæ solitæ merces sunt tibi ferre graves.
Mœnibus & muris tibi non opus est spatiosis,
Nam cingens fortem te satis unda facit.
Damna quod enormem tibi nata fuere per [b] ignem
Credere, vel posset dicere nemo satis.
Pulchrior es multo nunc, quam consueveris esse,
Sed non tam locuples es modo, quam fueras.
Prædita es egregiis templis, claustrisque decoris,
Sanctos ac humiles quæ retinent homines.
Ecclesia insignis una est, mirique decoris
Sancta parens Domini structa in honore tui.
Callet alumnorum mire pars magna tuorum,
Concinna blandos fundere voce modos.
Tales [c] ac vota non inveniuntur in hora
Claritones quales conspicor esse tibi.
Quas dedimus laudes reliquis præ urbibus, omnes
Has merito tribui censeo posse tibi.

Magna & amœna satis vicis stratisque plateis,
Et domibusque casis es redimita bonis.
Sunt utriusque tibi sexus homines speciosi,
Comes, humani, fraude, dolo vacui.
Nec dominas formæ tibi cerno deesse venustæ
Aevo maturas, ac juvenes [d] *pueras.*
Aspera quos rigidi genuissent [e] *& juga Ponti*
Et Scythia & Colchis, fœdus avernus eos;
Te melius pugnas molitur nemo marinas,
Doctior est tumidis currere te vel aquis.
Ex rebus multis laudari digna videris,
Ordine prolixum quas memorare foret.
In felice statu diuturno tempore servet
Te rogo, sydereos qui [f] *regit ille polos.*
Corporis atque animæ discrimine semper ab omni
Conserva Amsterdam, Virgo Maria, tuam.

a] Malim *ingenitus.* Sic enim alibi loquitur.
b] anno 1496.
c] Scribe *hac tota.* Nihil certius.
d] Forte *pueros.* Quamquam & prius Latinum; docente Scaligero filio ad Catalecta.
e] Rescribe *jurgia Ponti.*
f] Emenda, *qui regis ipse.*

Anno MCCCXL Wilhelmus quartus, Hollandiæ Comes, Amstelodamenses jure municipali, aliisque privilegiis dotavit, quorum præcipua his ejus tabulis continentur.

In nomine Patris, Filij, & Spiritus Sancti. Amen. Ego Wilhelmus, Comes Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, ac Dominus Frisiæ notum facio universis; quod ex consilio sapientum pro me & successoribus meis, opidanis nostris in Amsteldam jura & privilegia concessi, quæ infra sunt perscripta.

Ac primo quidem limites jurisdictionis municipalis extendent ab oriente usque ad Iohannis Wittij prædium; ab aquilone vero usque ad terram, quæ ad magnum monasterium pertinere dignoscitur, ab occidente ad exitum usque angiportus qui jacet in meridiali parte Agri Isbrandiani, tenditque ad meridionalem partem Angiportus Nessani, eo, quo fossa circuit, modo. A portu autem jurisdictio extendetur, usque ad Tæ fluminis meditullium, & exinde versus Austrum ejusdem Tæ, juxta aggerem ejus, quinquaginta decempedarum spatio supra Molendinum, quod à Domino VVilhelmo ab Ooschoorne, nomine nostro, ibi exstructum est.

Porro immunes erunt ab omnibus teloniis nostris, terra marique.

Si aliquis opidanorum homicidij reus in ipso facinore comprehensus fuerit morte & viginti librarum Hollandicarum pœna plectendus est.

Si

Si quis alteri vulnus intulerit, aut manus amputatione, aut pœna quinque librarum plectendus est. Qui alteri pedem, vel manum, vel brachium amputaverit, vel oculum extraxerit, decem librarum pœna plectetur.

Si quis pacem violaverit vita bonisque omnibus mulctabitur.

Si quis domum cujusdam de die impugnaverit quinque, si de nocte, decem librarum pœna plectetur.

Qui alteri vulnus intulerit, quod Coorwonde appellatur, trium librarum Hollandicarum *pœna plectetur.*

Quicunque requisitus à Prætore & duobus Scabinis treugas dare renuerit, quinque librarum pœna plectendus est toties, quoties requisitus fuerit. Requiretur autem ter, atque ei, qui treugas petit, justitia mediante, satisfiet.

Quacunque de re Scabini judicabunt, quam ipsi non capiunt, Harlemum, *vel alio, ubi consultissimum videbitur, se conferent, hac tamen cautione adhibita, ne ultra sex hebdomadas sententia vel judicium differatur.*

Quæcunque Coræ per Prætorem & Scabinos statutæ & ordinatæ fuerint, servabuntur, quatenus ad promotionem & utilitatem opidi pertinere dignoscentur; salvo tamen nobis jure nostro, & ut quotannis renoventur.

Quicunque vir bonus, nec infamia aliqua respersus intra opidum à prætore & Scabinis receptus fuerit, fiet me volente.

Opidani bonorum suorum, ubicunque tandem sita illa sint, nomine non alibi, quam Amstelodami caligias conferent; atque Amstelodami non alias mihi conferent caligias, quam quæ vulgo Iaerſchot, Bottinge, Zvvijnbede, Wederbede, *atque aliis ejusmodi nominibus dicuntur; & aggerum, viarum, fluentorum, & cataractarum nomine persolvuntur.*

Si aliquis opidanorum, rapinæ, incendij vel furti convictus fuerit, decem librarum Hollandicarum pœna plectetur, & opidanorum jure privabitur.

De omnibus istis, quæcunque in Amstelodamensi jurisdictione commissa fuerint, Prætor & Scabini urbani judicabunt, exceptis illis, quæ adversus Dominium nostrum commissa sunt.

Ut autem hæc, quæ præmissa sunt, pro nobis & successoribus nostris, perpetuæ firmitatis robur obtineant præsens scriptum majori sigillo nostro firmavimus. Actum Hagæ IX *Decembris, anno Domini* MCCCXL.

Anno MCCCXLVI Margareta Augusta insigne diploma, de Amstelodamo nunquam deinceps ab Hollandici Comitatus corpore divellendo, indulsit. Idque ipsum ejus filius, Guilhelmus V, ratum gratumque se habere publicis litteris anno 1355 testatus est. Sed & hæ, quia alia scitu haud indigna continent, adscribi hic merentur.

Nos Wilhelmus, Dux Bavariæ, Comes Hollandiæ, Zelandiæ, & Dominus Frisiæ, notum facimus universis, nos quod ad nos & successores nostros dilectos & fideles nostros opidanos in Amsterdam gratia hac, quæ infra perscripta est, prosecutos esse speciali.

Ac primo quidem concedimus, ut quisquis Amstelodamensium opidanorum capitali delicto reus teneretur, non nisi dimidia bonorum suorum parte mulctetur; & altera bonorum ejus pars vel uxori, vel liberis, vel aliis quibuslibet legitimis heredibus ejus cedat.

Porro si quæ opidi Amstelodamensis diplomata, vel temporis injuria suppressa, vel alia quavis occasione disperdita fuerint, ea, si copiæ authenticæ legitimorum testium sigillo communitæ ostensæ nobis fuerint, renovabimus, eisque sigillum nostrum propriis sumtibus appendi faciemus.

Item indemnes & securos eos omnes præstabimus, quibus durante hoc inter nos & adiutores nostros, ac Dominam matrem nostram, adiutoresque ejus, bello, cædis, incendij, rapinæ, tributi per vim exacti, captivationis, & cujusvis oppugnationis violentæ crimen possit intendi, nulla nobis Bottinga ejus rei caussa persoluta.

Porro opido Amstelodamensi sancte promittimus nos illud nunquam vel partim, vel totaliter, alienaturos, aut divulsuros à Comitatu nostro Hollandico, sed è contra perpetuis temporibus præfato Comitatui nostro annexum servaturum.

Promittimus præterea, & juramento confirmamus nos omnia illa privilegia, & immunitates, quæ fidelibus & dilectis opidanis nostris in Amsterdam à Wilhelmo patruo nostro, qui à Frisiis cæsus est, cujus animæ Deus sit propicius, ejusque antecessoribus pro se & successoribus suis concessa sunt, integra & inviolata omnimodis semper servaturos. In cujus rei testimonium litteras istas sigillo nostro communiri jussimus. Datum Hagæ-Comitis XIII *Maji, anno* MCCCLV.

Bellum, cujus hic meminit, est gravissimum illud, quo de Hollandiæ principatu Margareta & Albertus, mater illa, hic filius, contendebant. Finitum illud est anno millesimo trecentesimo, quinquagesimo & primo, memorabili illo & acerrimo in Mosa juxta Brielam conflictu, quo superior fuit Albertus, Margareta tantisper in Angliam concedente. Sed paullo post in gratiam redierunt, convenitque, ut Margareta Hannoniæ, Guilhelmus Hollandiæ,

Zelan-

Zelandiæ, Frisiæque præesset. Porro, fuerintne Amstelodamenses Guilhelmo his motibus addicti, difficulter admodum ex litteris istis est colligere. Siquidem an suo eos, an vero matris nomine pronunciet indemnes, non comparet. Conjectare tamen libet Guilhelmum eos potius esse secutos, cum vicini eorum omnes, Caninefates, VVaterlandos, atque etiam Frisios ejusdem partibus constet favisse.

Circa annum M CCC LXXVII Albertus Bojus Carthusiense monasterium impensis suis Amstelodami excitavit.

Idem anno M CCC LXXX potestatem extendendi ampliandique urbis pomœria Amstelodamensibus fecit, litteris ejusmodi indultis;

Nos Albertus, Dei gratia, Palatinus Rheni, Dux Bavariæ, Tutor Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, ac Frisiæ in omnium notitiam tenore præsentium volumus pervenire. Cupientes dilectos & fideles nostros opidanos in Amstelredam, propter grata ipsorum obsequia, quæ nobis & nostris antecessoribus frequentius impenderunt, & adhuc impendere conabuntur, favore & gratia prosequi speciali, ipsis tenore præsentium duximus concedendum, ut liceat ipsis urbis suæ pomæria extendere, ampliareque ad decempedas centum supra jurisdictionem, quam ab antiquo obtinuerunt, terra marique circum civitatem; facta ipsis totum hoc spatium ædibus exstructis inhabitandi potestate; prout commodo suo expedire ipsi judicabunt. Si qui vero tractum præfatum jam inhabitant, aut deinceps inhabitaturi sunt, eodem jure, privilegiis & immunitatibus, quibus opidani Amstelodamenses, ab antecessoribus nostris vel nobis sibi indultis gaudent fruunturque, fruentur & gaudebunt in æternum. Quod quatenus stabile in perpetuum & inviolabile in æternum permaneat, & nullus statutum meum confringere præsumat, sigilli mei impressione & authoritate confirmavi. Actum anno M C C C L X X X,

Anno M CCC LXXXVII idem Albertus Amstelandiæ ac Goylandiæ universæ varia jura & privilegia bene longis tabulis irrogavit, interque ea illustria hæc duo, quæ Amstelodamenses propius spectant;

In nullis Goylandiæ vel Amstelandiæ pagis à sententia semel lata provocare licebit. Sed si is quo cum controversia est, petat, Scabini ejus loci Amstelodami appellationem instituent, ejus sumtibus, qui caussa cadet. Ac quidquid à Scabinis Amstelodamensibus statutum fuerit, fixum immotumque servabitur.

Balivus, priusquam munere fungatur, Amstelodami in manibus urbis senatorum, ac duorum scabinorum uniuscujusque opidi vel pagi in præfatis terris nostris situati, solenne juramentum præstabit, &c.

Testes

Testes commemorantur; *Wilhelmus Bavarus, &c. Comes de Oostervant, Iohannes ab Arckel, Dominus in Haghesteyn, Renaldus Dominus de Brederode, & Gennip, Arnoldus, Dominus Egmondæ & Iselsteynij, Johannes Dominus de Gommegius, Wilhelmus Præpositus montium Hannoniæ, Philippus de Wassenaer, & VValterus à Mynden, Equites.*

Cum Baillivorum mentio hic fiat, ut & alibi sæpissime, eorumque adhuc hodie magna per universam Hollandiam dignitas sit, unde dicti, & quod eorum officium sit semel hic dicam, sed verbis Iacobi Marchantij, quæ in Flandria ejus ita sonant; *Baillivi nomen à* Baila *voce Gallica tutelam custodiamque significante, originem elicere videtur. Nam illud deducere à Græco* βάλιος, *quod maculosum signat, turpe: à* βάλλω, *quod petere & impetere denotat, odiosum: & quia virgas manusque injectionem Baillivi habent, dicenti periculosum. Scabinos Baillivi dignitate & loco præeunt, unde forsitan à cupidis amictus Latini Prætores communiter appellantur; nulla similitudine functionis; quum Scabini potius Romanos Prætores, juris dicendi condendique potentes, eminus referre videantur. Nostris vero moribus Baillivi Scultethique hoc modo, his officiis a Scabinis differunt. Scabini judicant, Baillivi judicatum, & Scabinorum scita, Principumque constitutiones exequuntur: illi vocationem habent, hi prehensionem, missionem in carcerem, accusationem; illis quotannis honorarium; ab his Principi annua pecunia dependitur, ex mulctarum forte compensatis: illi annuæ aut biennij mutationi obnoxij sunt; hi mandati diuturnioris limitibus: denique Scabini jura populi, hi principis magis respiciunt, eorumque Dynastarum, a quibus committuntur, & Scabinos ad jus in propatulo tribunali dicendum rite & necessario submonent; atque tribunalis locum potestatemque velut aperiunt, unde etiam tribunalia nostrati vocabulo* **Vierschaeren**/ *hoc est,* quadriturbæ *nominantur: quia nimirum quatuor personarum illic usus est, Actoris, Rei, Judicis, & Baillivi.* Amstelandiæ Goylandiæque Baillivus, non intra opidorum muros, sed per pagos circumjectos & in eorum incolas potestatem & jurisdictionem suam porrigebat; Non aliter atque à Rhenolandiæ Balivo hodieque fit. Vt autem Dordracum Hollandiæ Australis, Leida Rhenolandiæ, Harlemum Kenemariæ, ita Amstelodamum Amstelandiæ caput fuit; in qua Balivus jus olim dicebat, & facinorosos carcere, atque aliis pœnis coercebat.

Circa annum MCCCXCI admodum celebris fuit Hollandorum, interque eos præcipue Amstelodamensium frequentia piscatio halecaria apud Scanienses. Fidem ejus rei fecerit diploma ejus, de quo proxime jam diximus, Alberti, quo Amstelodamensibus, ut propenso erat in eos animo, jus præfectum eo in Scaniæ tractu, quem Danorum Regis beneficio haberent, constituendi indulsit. Tabulæ ita Latine redditæ leguntur à Cl. V. Iohanne Isacio Pontano lib. IX, Rerum Danicarum.

Nos Albertus, Dei gratia, Comes Palatinus, Dux Bavariæ, Comes Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Frisiæque Dominus, omnibus notum facimus, nos dilectis ac fidelibus nostris Scabinis ac Senatoribus Urbis nostræ Amstelodamensis donasse, istoque chirographo, quod ad

nos

nos & posteros nostros, donare ac concedere, ut quotannis, idque in perpetuum, præfectum constituant, terrasque, quas in Scania possident, aut postmodum à Rege Daniæ obtinentes possessuri sunt, secundum leges, ac jura sua componant, gubernentque. Hoc signatum ad æram anni M CCCXCI.

Præfecti illius, cujus constituendi mentio hic fit, munus aliud non erat, quam ortas inter suos lites componere, seduloque providere, ne quid Amstelodamensium res ibi caperent detrimenti. Erant autem fere iis in locis, in quibus peregrini frequentius agebant, *Advocati* seu præfecti duo; quorum ille, qui à peregrinis ipsis constitutus erat, eorum *proprius*, alter *regius*, quod Regis nomine præesset, vocabatur. Ad illum tamen non omnes, sed tantum levioris momenti controversiæ, ad hunc, graviores omnes discutiendæ referebantur. Si quis cum altero manus conseruisset, eumque læsisset, de hoc *Advocatus proprius* judicabat. At vero si inter pugnandum aut manus amputata, aut homicidium esset commissum, ad *Advocatum regium* id omne dijudicandum spectabat; Vt non obscure innuit præclarum diploma illud, quo Waldemarus Danorum Slavorumque Rex, anno 1326, Hardervicensibus varia, in Scania quod ad halecum piscationem, & mercaturam inibi exercendam attinet, immunitates indulsit. Verba ibi, quæ propius huc spectant, sic se habent.

Item de omnibus & singulis querimoniis & controversiis ac læsionibus, quas inter ipsos Burgenses de Harderwijck mutuo commiserint, Advocatus proprius *in Skanor habet discutere & judicare, nisi hujusmodi læsionis emenda ad vitæ vel manus amissionem se extendat. Item si ita contigerit, vid. si aliquis alium interfecerit aut gladio, securi, lancea, seu cultello, seu aliquo armorum instrumento secando vel tundendo vulneravit, seu hasta, baculo, sive lapide percutiens membrum fregerit, aut ad effusionem sanguinem vulnus inflixerit, de hujusmodi* Advocatus noster, *qui est, & qui pro tempore fuerit, habeat judicare. Item si aliquis ex ipsis Dacum aliquem pro debitis novis vel de aliquibus annis præteritis incusaverit,* Advocatus noster *ipsi de Harderwijck dicta debita sua juxta leges terræ sine aliqua mulcta aut aliquo ejus damno adjudicabit, &c.*

Ex his, quæ jam diximus, facile est falsi arguere Pontum Heuterum Delfensem, qui, tamquam historiæ omnis ignarus, Hollandis, interque eos Amstelodamensibus ignaviam velut quamdam & segnitie impudenter nimis adfingit. Ait illos ad annum 1492, Frisiæ Saxoniæque tantum maritima legere assuetos, Cymbicam Chersonesum, Dacos, Gothos, totumque illum borealem tractum ex auditu tantum cognitum habuisse, & halecum capturam plane ignorasse. Quibus nihil falsius fingi posse, ea, quæ à nobis jam dicta sunt, luculenter satis ostendunt. Et aliud haud dubie egit, cum ista scriberet, vir alias in historia nostra versatissimus. Certe justa indignatio Cl. V. Iohanni Isacio Pontano,

 tano,

tano, qui eruditissimo, eoque politissimo commentario Amstelodamensium res illustravit, elegantissimam hanc epistolam non minus ad te, mi lector, quam me perscriptam extorsit.

„ ORnatissime cognate, Theatrum tuum
„ Hollandiæ ejusque urbium in Orbis propediem
„ theatrum Musis faventibus proditurum ex tuis
„ jam indies libens intelligo. Præter cetera, & quæ alias &
„ de aliis huc spectantia commonuisse memini, nunc unum
„ occurrit haud quaquam involvendum silentio. Nam ipse
„ dum Gelriæ res & ejus Ducatus, ut & Comitatus Zut-
„ phaniæ, archiva, ut Danica nunc mittam, percurro,
„ haud unum præterea authorem ad idem argumentum
„ eamque exornandam spartam arcesso. Et in his, qui tem-
„ pora nostra quam proxime accedit, resque pace belloque
„ ab Austriæ principibus in Belgio gestas recenset, Pontus
„ Heuterus Delphensis est, Præpositus, ut semet appellat,
„ Arnhemiensis. Is ad annum 1492 Historiæ suæ ea, inter
„ alia, de Hollandiâ deque Amsterodamo Enchusâque me-
„ morat, quæ officij omnino mei sit, qui Amsterodamum
„ edito olim commentario celebravi, haud intacta omitte-
„ re, præsertim cum talia sint, quæ à rei non tantum veri-
„ tate exorbitent, sed gentis quoque laudatissimæ earum-
„ que urbium antiquum decus ac gloriam decolorent. Quis
„ enim qui Hollandiæ annales vetustiores eumque de Am-
„ sterodamo, quem dixi, commentarium nostrum propius
„ inspexerit, verba Heuteri ferat, quæ posita loco & anno
„ jam dicto, ista scilicet? *Brugenses ac Slusani opibus ac mercatura, eo tempore florentes, re nautica vicinos omnes facile superabant, inprimis Zelandos Hollandosque navium multitudine navigandique audacia præcedebant.* Et ibidem: *Hollandi ultra Angliam Scotiamque tentare ad occidentem & septentrionem maria ausi nondum fuerant, nec tam audacter Amsterodami & Enchusij eorumque vicini (intestinis tantum seditionibus iisque continuis dediti, ac proinde Frisiæ Saxoniæque tantum maritima legere assueti) ad orientem vela converterant, Cimbricam Chersonesum, Dacos, Gothos, Suecos, Islandos, Norvegos, Trutenos, Moschos ex auditu tantum noverant, halecum capturam plane ignorabant, majores asellos (Cabeljau vocant) in proprium solum usum leviter siccabant, aut aëre ac vento saliebant, qui nunc hieme capti saleque conditi per universam Europam distribuuntur. Munitissima nunc Hollandiæ Zelandiæque civitates oppidula tantum erant, piscatorum ac obscuriorum aliquot mercatorum habitacula. Vlissinga, &c.* Quis inquam Heuteri „
hæc ferat, adeo in laudes Slusanorum ac Brugensium li- „
beralis, in Hollandos populares suos, præparci oppido „
atque aridi, ne dicam injurij? Quibus enim persuadeat „
Heuterus, qui vel obiter tantum annales Hollandiæ & „
illam, de qua injeci, rerum Amsterodamensium historiam „
nostram percurrent, ea tempestate Hollandos haud ultra „
Angliam Scotiamque tentare ad occidentem & septen- „
trionem maria ausos fuisse? Et Amsterodamos Enchu- „
siosque ad orientem tum nondum vela vertisse, & Danos „
Gothos, Suecos, Moschos ac illam, quæ Ptolomæo dicta „
Cimbrica Chersonesus, nunc Iutlandiam dicimus, ac ce- „
teram illam, versus Norvegiam, Boreæ oram fando tan- „
tum atque auditu novisse? Nam sanè qui res Danorum „
& cum Amsterodamensium Commentarium nostrum „
consulet, reperiet integro, & quod excurrit, seculo jam „
ante

e ante Amsterodamenses Orientis eam plagam easque Daniæ Sueciæq; oras navigationibus frequentasse; & variis à boreæ Regibus per idem id tempus, qui fuit annus Christi 1368, donatos immunitatibus. Et exstat diploma ipsius Hollandiæ Comitis, Alberti Boij, quo ostenditur possedisse Amsterodamensis, sub annum Christi 1391, certo Schaniensium apud Danos districtu territorium, halecum captura celebre, idque Regis Daniæ indultu, ubi præfectum constituendi jus aliasque prærogativas haberent. Atque inde sub Burgundiæ principibus legimus Amsterodamensium ac Hollandorum nonnullas naves insolentius à Vandalis, vel, ut vulgo vocabant, Osterlingis, id est, Hamburgensibus, Lubecensibus aliisque Balthici illius seu Orientalis oceani accolis invasas direptasque; & eos, cum omnem rerum restitutionem, etiam compellati, recusarent, cum Venetis, Hispanis Prutenisque, qui tum in oceano hoc boreali frequentes etiam erant, mutuum iniisse fœdus, eoque statuisse, Hollandos omnes junctis viribus è mari exturbare: atque inde Hollandorum ubivis naves, non modo in aperto oceano impetisse, omniaque in eorum detrimentum egisse; sed eos etiam, qui bona fide in portus eorum appellerent, detinuisse, ac manus in bona eorundem ac mercimonia injicere cœpisse. Ducem verò Burgundiæ de omnibus certiorem redditum Osterlingis causæ cognoscendæ diem dixisse: & accessisse ex urbium Vandalicarum legatis Henricum Rapesilverum Dantiscanum, nec non Henricum Voraet Lubecensem, utrumque equitem; Hollandos autem misisse etiam suos, quos inter præcipue nominatur Everardus Iacobæus, quem ablegaverant Amsterodamenses tum consulem. Additur Vandalicos, cum promittere bonorum, quæ eripuerant Hollandis, restitutionem nollent, apertum illis bellum indictum: atque ita Burgundi auspiciis, Amsterodami confestim aliquot prætoriis navibus deproperatis, quibus & suas addidere Zelandi Hollandique ceteri, ad arma & manus ventum: ac prima expeditione viginti hostium naves captas, Hispaniæ littus infestum ubivis redditum, & quidquid ex portubus solvebat in prædam venisse; Venetis etiam (qui tum, ut dixi, frequentes hic navigabant) pacem nuspiam fuisse. eorumque instructissimam exoticis mercimoniis onerariam ab Hollandis captam ac flammis, postquam esset direpta, funditus exustam. Sicque exiguo Amsterodamenses Hollandosque temporis spatio illata sibi damna facillime reparasse, passimque terroris tantum adversariis intulisse, ut pene soli ea oceani parte regnarint: ac eos etiam nomine ex summis in malo suarum navium corbibus scopas pretulisse, quasi ij essent, qui mare, piratis talibusque harpiis infestum, purgarent. Postremo & hoc adjiciunt Hollandiæ annales vernaculi, hanc cladem prædixisse Vandalicis Henricum Rapesilverum Dantiscanum, jam modo memoratum, dixisseque (ubi de causa cognosceretur, nec auscultare melioribus consiliis ceteri vellent) *dormire ac quiescere leonem, caverent vero ne suo malo excitatum irritarent.* Habeo authorem anonymum, qui ante annos plusquam centum Amsterodamensia nonnulla brevi syntagmate contexuit, referentem eo in bello solos Amsterodamenses classem expedivisse viginti navium, præter eas, quæ ab Hollandis ubivis ceteris Zelandisque procuratæ: & tantum tum Amsterodamici solius nominis terrore remotissimas etiam invasisse provincias,

„ ut plurimi non oppidum, ſed provinciam ejus nominis „ exiſtimarint: & tamen dimidia ſui parte exſtitiſſe tum „ minus, quam cum muro exinde latritio, ſub annum ſci- „ licet CIↃ CCCC LXXXII cingeretur, apud omnes in „ confeſſo ſit.

„ Quis modo inficietur planeque non videat, victitaſſe „ hic lolio Heuterum; aut ſucco adactum, quem ille dicit, „ nigræ loliginis ea ſcriptitaſſe? Nam ad gentis quoq; anti- „ quiſſimum ævum ſi me referam, & ex eo, veluti ex ungue „ leonem, qui ſequutus eſt, populum æſtimare inſtituam, „ nonne mari etiam valuiſſe Batavos Veſpaſiani jam tēpore „ Tacitus dicet? Qui de Caninefatibus ſive Kenemerlandis, „ ut hodie vocamus, agens, eos memorat, cum Civilis me- „ tueret, ne quarta decima Romanorum legio adjuncta ſibi, „ quam exſpectabat, claſſe Britannica, Batavos, qua oceano „ ambiuntur, affligaret, ea inquam occaſione Caninefates „ Britannicam eam claſſem, quam primum accurrentem „ animadverterent, & ultro aggreſſos majorumque navium „ partem aut depreſſiſſe aut cepiſſe. Quin & ipſos Bata- „ vos refert idem, pulſis à Friſiis & Caninefatibus Roma- „ norum præſidiariis, qui caſtella circa Flevum, Friſiis op- „ poſita, tenebant, ſua opera effeciſſe ut quatuor & vi- „ ginti navium vela, quæ Romanorum fuerant, ad Civi- „ lem Batavum vel transfugerent vel à Batavis intercipe- „ rentur. Sed hæc taliaque alibi, & ſuo loco, propius ex- „ ſequutus hic repetere aut commemorare prolixius de- „ ſiſto. Suffecerit modo vel obiter adduxiſſe, quæ aut re- „ futando hac parte Heutero eſſent, aut ejus vel malitiam „ vel inſcitiam demonſtrarent. Tu mi cognate, tuque lector quiſquis es ita habe, & fave aveque. Dab. Hardervici „ Gelrorum ipſis Kalend. Novemb. 1631. „

T. cognatus

IOH. ISACIVS PONTANVS.

Anno MCCCXCIV ſolennibus tabulis cavit Albertus, ne quis Amſtelodami Prætor, Scabinus, vel Senator creetur, niſi prius civitate donatus annis ſeptem continuis ibi vixiſſet.

Anno MCCCXCIX cum Orientales Friſij rupto, quod paullo ante pactum erat, fœdere, ſecundò jam ab Alberto deſciviſſent, hic omnes copias ſuas Amſtelodamum convenire juſſit, inde in Stauriam ſoluturas. Atque eâ in expeditione Amſtelodamenſium, qui & omni pene commeatu claſſem probe inſtruxerant, virtus ſub Gerardo Heemſkerckio probata eſt; ut haud difficulter colligere eſt ex diplomate ejuſdem Alberti, quo Amſtelodamenſes, ob præclara eorum in ſe merita, ab oneribus omnibus & victigalibus, terra marique ſibi tamquam Bleſenſi Comiti, & Goudæ Schoonhoviæque Dynaſtæ pendendis immunes in æternum futuros pronunciavit. Obtinuerant jam idem privilegium à Guidone, Comitum Bleſenſium ultimo, qui obiit anno 1398, certam tamen pecuniæ ſummam quotannis ipſi pendere tenebantur, quam omnem Albertus iis remiſit.

Anno eodem idem Albertus hanc de Senatorum electione formulam Amſtelodamenſibus præſcripſit;

Nove-

Noverint universi, quod nos dilectis Scabinis & Burgensibus nostris de Amstelodamo concessimus; quod omnes illi, qui Scabini & Senatoris munere Amstelodami functi sunt, quotannis Purificationis festo, plurium suffragiis, debent eligere tres bonos viros in Senatores in hunc modum. Videlicet ut nati sint annos quadraginta. Et dicti tres senatores tunc facti eligent unum ex iis, qui superiore anno senatoris munere functi fuerunt, qui de novis tribus senatoribus recipere debet juramentum. Atque hac in re neque Ballivus, neque Prætor noster Amstelodamensis jus suffragij obtinebunt.

Anno M CCCC IX, Guilhelmus, qui Alberto patri in Imperio jam successerat, Amstelodamenses, quos singulari favore suo & benevolentia, patris sui exemplum sequutus, complectebatur, variis eisque haud levis momenti immunitatibus ornavit. Inter alia enim cavit, ut à solennium anni mercatuum (*fora* vulgo vocant) vectigalibus in æternum haberentur immunes; voluitque civitati jurisdictionem in Ya flumine, Voelwijckam usque extendi; aliis nonnullis in Vrbis & Vrbani Prætoris favorem adjectis.

Anno M CCCC XI idem Guilhelmus civitate aliquem donandi potestatem Scabinis Amstelodamensibus his fere verbis fecit.

Item quilibet homo abhinc deinceps, qui volet & petet recipi in opidanum dictæ villæ de Amsterdam, idem per Senatores & duos vel tres Scabinos præfatæ villæ ad hoc recipi debet, consensu nostro non requisito, & dare debet in signum receptionis suæ prædictæ quinque libras Hollandiæ. Si vero aliquis dicto modo receptorum adversus nos jam ante aliquid commisisset, secundum communem justitiam terræ, in qua facinus commissum est, nobis emendabit. Ita tamen ut, si intra annum à prædicta receptione sua proximum ejus caussa conventus non fuerit, maneat absolutus.

Anno M CCCC VIII, vel, si habenda fides aliis, M CCCC XIV, Novi lateris Ædes Parochialis, quæ nova hodie nuncupatur, exstrui cœpta, integro post sæculo perfecta est. Pulcherrimi, si quæ alia, operis est, variis iisque prætiosissimis ornamentis olim spectabilis. Dicata est in honorem SS. Mariæ Virginis & Catharinæ. Authorem habuit Guilhelmum Eggardum mercatorem opibus, & gratia apud Guilhelmum sextum ejus nominis Hollandiæ Comitem, à quo Thesaurarij & quæstoris dignitate ornatus est, admodum florentem. Obiit hic anno 1417. Corpus ejus in ipsa hac æde terræ mandatum est, docente, quæ ibi legitur, inscriptione.

Circa annum M CCCC XVI, durantibus gravissimis sub Iacoba motibus, de quibus alibi diximus, patruum ejus Iohannem Bavarum Amstelodamenses, cum aliis aliquot sequebantur, suamque ipsi virtutem, necessitate eam exigente, strenue domi forisque probabant.

Anno M CCCC XX, Trajectenses, qui Bavaro infesti erant, Amstelodamensibus insidias struxere, quibus detectis retrocedere sunt coacti. Amstelodamensium tamen ducentos & quinquaginta partim cæsos, partim captos fuisse, notat Heda. Addit idem hac tam subita irruptione Amstelodamenses adeo fuisse percussos, ut bonis omnibus in naves conjectis non nisi de fuga jam cogitarent, & Trajectenses, si magno animo fuissent adorti, Vrbem procul dubio in potestatem suam redegissent.

Anno M CCCC XXI ortum subito incendium potiorem Vrbis partem absumsit.

Anno M CCCC XXVII Philippus Burgundus horrendi operis navigium Amstelodami exstrui curavit. Id in Emma fluvio constitutum, prohibendis Trajectensium eruptionibus. *Cattum* vulgo appellabant, quo nomine loca omnia editiora apud Belgas designari solent.

Anno M CCCC XXXVIII, exorto inter Hollandos & Vandalos bello, magnas passim res Amsterodamenses gessere; viginti navium classe instructa.

Anno M CCCC XLV Amstelodamum Hoexiorum & Cabeljaviorum motibus haud leviter concussum est, quibus tamen obviam ivit Philippus Burgundus, Consulibus ex utraque factione binis creatis.

Anno M CCCC LII Amstelodamensibus, quod ad Austrini maris ostia, quæ cum alii, tum vero præcipue Pruteni frequentius navibus legerent, tonnas, quibus vada & syrtes indicabantur, atque etiam speculas, è quibus ignes emicabant ad regendos navium cursus, navigantium commoditati jam olim constituissent, & etiamnum magnis suis sumtibus reficerent, portorij illius, quod *paelgelde* vulgo nuncupatur, & à nautis præternavigantibus pendi consueverat, in usus suos augendi immunitatem Philippus Burgundus concessit; *Grota*, ut tunc vocabant, *Flandrica*, pro *medio Philippæo* instituta. Quo opes civitatis, florentibus jam magis magisque commerciis & navigationibus, haud mediocriter auctæ sunt.

Anno M CCCC LXXIV Amstelodamenses Carolo Burgundo, Novesium acriter obsidenti, una civium turma, quibus Senatorij ordinis Vir Henricus Ackermannus præfuit, suppetias tulere.

Anno M CCCC LXXXIX Amstelodamum, Trajectensibus infestis per vicina armis jam grassantibus, muro lateritio cingi cæptum est. David Burgundus Trajectensium antistes tunc erat & Emmenessam, arcem opere validissimam, Hollandi jam expugnaverant. Ad quam recuperandam omnes copias suas Episcopus eduxit. Sed adversam sibi fortunam habuit; plurimis suorum cæsis & captis. Amstelodamenses vexillum hostium manibus ereptum in urbem suam detulisse, ibique in veteri Aede suspendisse dicuntur, æternum rei fortiter à se patratæ monumentum. Notatum apud Hedam invenio, solos Amstelodamenses Abcoudam & Vredelandiam munitissimas arces vi cepisse; easque postea certis conditionibus tradidisse. Atq; hoc tempore factum credam, ut turri isti, quæ prope Hortos Colubrinos, vulgo *de Cloeveniers Doelen*, exstructa hodieque exstat, verba hæc, quæ Trajectensibus hanc cladem exprobrare videntur, inscripta sint; SWIICHT VTRECHT; quod idem est, ac si dicas;

Trajectum infami digito compesce labellum.

Quanto

Quanto autem tunc temporis in æstimio apud Principem ſum Maximilianum auguſtum fuerint, multa indicant, præcipue tamen diploma hoc, quo inſignia ſua imperiali corona exornandi poteſtatem ipſis facit; digniſſimum, ſi quod aliud, quod hic legatur;

Maximilianus, Dei gratia, Romanorum Rex ſemper Auguſtus, omnibus haſce inſpecturis ſalutem. Ob fidem, promtitudinem nec non merita ac beneficia multiplicia, quæ cum erga nos, tum erga proavos filij noſtri Philippi Regis, diverſis occaſionibus, tam cives, quam civitas Amſtelodamenſes præſtitere; quæque durantibus iſtis, quibus nunc fato quodam involvimur, armis, dum nimirum municipium noſtrum Roterodamenſe, itemque arcem atque Urbem Voerdenſem ad pacis atque obedientiæ conditiones revocare ſtudemus, ſedulo etiamnum maximiſque impendiis præſtant; Decreto iſto ſanctum cupimus dictam Amſtelodamenſium civitatem, cum præſertim terra marique longe lateque mercaturam exerceat, nec iis decoretur, quæ ejuſmodi civitatem deceant, inſignibus, decreto, inquam, ſancimus, noſtraque auctoritate ac gratia concedimus, indulgemus atque jubemus, ut deinceps Amſtelodamum noſtrum, in perpetuam rei ac favoris noſtri memoriam, IMPERIALI CORONA *inſignia ſua adornet atque muniat. Atque id cum nunc atque in omnem poſteritatem firmum ratumque haberi cupiamus, haſce litteras proprij nominis chirographo ſubſignavimus. Datæ in Urbe noſtra Schiedamenſi decimo Februarij, anno milleſimo quadragenteſimo nonageſimo.*

Anno M D XII ſubitam in Amſtelodamum irruptionem Gelri fecere. Sed cum urbem ex voto penetrare non poſſent, navibus, quæ magno munero extra Harlemenſem portam anchoris tenebantur, incendere.

Anno M D XXV, Anababtiſtarum furoribus Amſtelodamum varie agitatum eſt; quod ſub poteſtatem ſuam redigere ſumma illi ope conabantur. Sed partim pœnis in ejus factionis homines ſtatutis & editis, partim edictis publicis, quibus cives peregrinos Anababtiſtas ſub gravi pœna hoſpitio excipere vetabantur, aliquamdiu obviam itum eſt. Donec ſub initium anni M D XXXV, eò inſaniæ pervenerunt, ut, veſtibus omnibus exutis, ac ne iſtis quidem partibus, quas velatas natura voluit, tectis, nudi per urbem diſcurrerent, horrendo clamore omnia miſcentes. De quibus omnibus capitale ſupplicium ſumtum eſt. Atque in perennem Anababtiſtici hujus furoris memoriam Epigraphe hæc in Templo, quod Amſtelodami novum vocant, miniatis litteris trabi inſcripta eſt;

DOE MEN SCHREEF DVYSENT VIIF HONDERT
VIIF EN DERTICH, WILT DIT ONTHOVWEN,
DOE LIEPEN HIER NAECKT MANS EN VROVWEN.

Quod Latinis Senariis ita eleganter à ſe redditum ad nos tranſmiſit Clariſſimus Ioh. Iſacius Pontanus.

Trige-

Trigesimo quinto (velim hunc annum notes)
Si mille jungis, inde quingentos simul,
Prodire visæ & publice hic discurrere
Vicos per urbis fœminæ nudæ & viri.

Gelensis interea, dicam verbis ejusdem Pontani, quem à Rege Amstelodamum inque Hollandiam Frisiamque ablegatum constat, quum alio longe habitu ac modo offendisset omnia, quam Monasterio decedens à Rege persuasus acceperat, animo nihilominus res magnas agitare cœpit. Nam postquam in Frisiam advenit, atque inde in Hollandiam nullas copias offendit. E Frisia tamen priusquam decederet, ejus artibus effectum, ut turbæ non minimæ præsertim Bolswardiæ datæ fuerint. Quibus sedatis, Amstelodamum fugit, divertitque ignoto Mercatoris habitu apud Guilielmum Cornelium. Et ne proderetur indicio, nomen mutarat. Ex confessione enim eorum, de quibus in Frisia variæ quæstiones habitæ fuerant, Gelense nomen per Hollandicas urbes celebre tum erat. Diu hic secreta colloquia cum iis habere, quos sibi oportunos perspexerat; per hos sibi alios atque alios adjungere; cum his seria miscere; magna de Monasteriensium Regno promittere: horum vivendi libertatem vehere. Ad postremum animos spe novarum rerum implet, & ad memorabile facinus audendum accendit. Nam fama Monasteriensium rerum tantam mortalibus sacra prophanaque invadendi cupiditatem per id temporis injecerat, ut brevi Amstelodami passim illa lues latius, quam credi potuit, proserperet. Erat in urbe *Henricus Groetbelitus*, homo decenti statura & corpore robusto, qui in multis bellis rem militarem secutus, magnum inter suos nomen virtute adeptus; iisdemque temporibus Anabaptistarum sacris inter alios initiatus fuerat. Hunc Gelensis secreti colloquii socium sumit. Sed nihil æquè metuebat, atque ne indicio proderetur: nam ab aliquo agnitus ob mutati nominis consilium, in præsens capitis periculum fuerat perventurus: Persuasus tandem à fidis quibusdam amicis, inter quos *Goetbelitus* erat, capit in arena consilium. Idque ejusmodi fuit. Curiam Brabanticam, dum res adhuc integræ essent, quamprimum peteret: veniam admissi, quacunque ratione, à Regina Maria Caroli Imperatoris sorore, quæ tum Provinciarum Gubernatrix erat, exoraret: qua impetrata (erat homini grandis pecunia, quam Monasterio exiens à Rege acceperat, ut aliis memoratum est) in Hollandiam regressus, Amstelodamum reverteretur, ut periculorum securus inter cives & mercatores, proprio vicissim resumto nomine, versaretur: Consilium non frustra fuit. Nam amicorum ope & suis variis promissis fretus, veniam est consecutus, hac præsertim lege, ut urbem Monasterium Carolo Imperatori, quibuscunque artibus, traderet. Cætera inter se secreto transegerunt. His de rebus traduntur homini tabulæ magno sigillo impressæ; & addita est eidem pecunia ad conscribendas copias. Redit Amstelodamum successu exultans, & admodum lætus, ubi non, ut antea, in occulto versari, sed palam, & partæ condonationis fiducia ultrò etiam apud quoslibet se rebaptizatum confiteri, nomen natiuum edere: nihil denique simulare aut dissimulare. Fidem ei maximè conciliarunt apud urbis Primores & Senatum, promissa magnifica de proditione inter cæteras conditiones tabulis expressa. Mutat hospitium, migratque

quæ in ædes, quæ Hiſpaniarum titulo inſcribuntur. Innotuerat jam omnibus, & familiarior eſſe cœpit Principibus civitatis, cum ob lapſus pœnitudinem, & admiſſorum impetratam condonationem; tum propter ſuſceptæ Provinciæ magnitudinem, perpetrandæque difficultatem. In hac animorum ſecuritate facinus arduum parare aggreditur. Conjurat cum ſua gente de invadenda urbe, & ſimili Monaſteri enſi Republica conſtituenda. Omnium primum conſilij hujus ſocium aſſumſit *Henricum Goetbelitum*, quem ſuorum Signiferum fecit. Inde res ad reliquam gentem refert, quam in ædium interiora *Petri Galæ* in Vico Pilano coëgerat. Approbatur conſilium, maximè negotij facilitate à Gelenſi propoſita. Addidit opportuna omnia, noctis beneficium, propenſos totius civitatis in ſe animos, extra paucos bibones, gulæ & abdomini deditos, præſentem numinis favorem, oraculum *Henrici Hilderſum*. Deſtinantur ibi ad cædes hoſtes Anabaptiſtarum: partiuntur inter ſe domos opulentiorum, omine non bono, ante partam victoriam. Conſtituitur patrando facinori ſextus Id. Maj. Numeratur ſingulis nummus Aureus, pignus ſocietatis. Signum ad concurrendum foret, nolæ pulſus in Curia. Sed conjuratio caſu magis, ſeu Numinis potius providentia, quam vigilantia, aut Conſulum induſtria, in ipſo prope rei agendæ puncto detecta fuit. Nam priſco more Crucis ſodalitium luxu magnifico in Curia obſonare id temporis conſueverat. Quo etiam convocari moris erat Magiſtratum omnem & pleramq; civitatis opulentiam, inque noctem multam compotationem extrahere. Circa ſerum diei, jam medio foro funalibus & vaſis picatis in triumphi ſpeciem accenſis, adoleſcens fortè ad quendam, cui nomen fuit *Petro Honichio*, acceſſit, narratque Anabaptiſtas ad ſexcentos tota ſe urbe colligere, ut eam invadant. Honichius nulla interpoſita mora rem ad Nicolaum Dodeſium & Theodoricum Hildebrandi filium Tribunos refert. Hi tres conſociati in Forum ad Conſules properant, aperiuntque illis rem haud ſine exaggeratione, ut acceperant, monentque, ut maturè proſpicerent, ne quid detrimenti reſpublica caperet. Conſules apud ſe tranquillitatem præſentem urbis reputantes, non ſatis induci valuerunt, ut crederent tantam mortalium multitudinem ſine indicio cogi; aut conjurationem tectam, ne proderetur haberi potuiſſe, cum inter duos vix ferè facinus celaretur. Ad Conſules Index adducitur, quo ex eo exploratiora cognoſcerent. Affirmat is identidem & pertinaciter, ſic ſe rem habere, nec eſſe temerarium, ſeque in vinculis teneri imperat, ſi minus facta relatis reſponderent. Signa multa, & inter ea illud argumento eſſe, tres bombardas manuarias duplicis generis pulvere tormentario debitè oneratas in ſupero conclavi Rhetorum, qui vulgò appellatur *Rhetorijck-Kamer*, eos inventuros. Erat autem tum illud in Foro in ſummo Libræ tabulato, contra tranſverſam curiam. Cæterum deprehenditur res à Conſulibus, perinde ut ab Indice acceperant. Sodales interim crucis ſolito maturius è curia diſcedunt, quæ res ipſis ſaluti fuit. Habita aliquamdiu inter Conſules conſultatio, qua ratione per ſilentium cives cogerentur, ut quàm minimo motu ad curiam in armis Anabaptiſtarum adventum expectaturi, adeſſent. Aliis aliter cenſentibus, dum ſententiis variantibus tempus eximitur (erat noctis prima fax) Anabaptiſtæ armorum omni genere inſtructi, Vico Pilano ex ædibus Petri Galæ magnis clamoribus, præeuntibus ſignis & tympano,

tumultuose in forum irrumpunt. Curiam invadunt: vigiles partim cædunt; partim capiunt: cæsusque in principio statim fuit Vigilum Præfectus *Simon Puttius*. Ad primos clamores lictorum unus excitatus, qui in Curia adprime potus, inter sedilia & scamna humi exporrectus jacebat dormiens, in superiora tabulata se abripuit, ac funem nolæ, ne ad terrorem urbi augendum signum daretur, ignarus omnium, forte fortuito subduxit. Ægre evadunt Consules & tota urbe cives excitant jubentque in armis fauces viarum circa forum obsideri, ne illorum robur ulla accessione eorum, qui nondum aderant, ullatenus augeretur. Anabaptistæ interea, ne vasorum ardentium, toto foro, luce proderentur, ligna & funalia demoliuntur. Degebat in Vico Pilano homunculus ex Anabaptistica conjuratione, nanus gibbosus & Thersites alter; Hic ad primam conclamationem ficta trepidatione excitus, vicinum armatus rogat, ecquæ turbæ, ecquis motus civitatem invasisset. Inde, paucos passus progressus, vicinum incautum excipit. Repens tumultus totam civitatem pervagatus in muros ad excubias nocturnas pervenit, captam urbem, cædem passim fieri. Atrocitatem rei, rumor, horror nocturnus tenebræque solito non paullo densiores, per quas nullum inter hostem & amicum discrimen dignoscere poterant, errantibus per viarum angustias adauxere. Turbabat item eosdem ipsos, in quem locum primo occupandum convenirent, Quotquot in Forum primo statim tumultu prosiliebant ad dimicandum, Anabaptistarum bombardis ac sphærulis trajiciebantur. *Nicolaus Aquinas* erat homo temulentus, & potor strenuus, cui cum Henrico Goetbelito multos annos familiaritas intercesserat, Is se in turbam confertam præcipitabat toto foro digladiantium conjuratorum. Rogat salse, quid sibi vellent: Consilium ederent ut reconciliarentur: Iubet eum Goetbelitus inde domum facessere: periculosum ibi agi negotium, quod ad ipsum nihil pertineret. Parantibus aliis in eum ferrum stringere; Potor magnus hic est, inquit Goetbelitus, & mihi familiariter notus, mittatur. Dum restitit, volens suo more esse ridiculus, frustra eodem Goetbelito injuriam prohibente, truncatur. Obsederant jam cives vias, quæ in forum excurrunt. Inde convenit inter Coss. ne quid ante exortum diei incoeptaretur. Consul tum inter cæteros erat *M. Petrus Colinus* Vir cum doctus, tum pius: hic quod in sui Consulatus initio ad sæviendum segnior fuisset, ut memorat Lambertus Hortensius, quem, ut ævi istius scriptorem ideoque & fide dignissimum sequimur, multorum in se invidiam conjecerat, quasi istorum hominum, &, quæ agerentur consiliorum non ignarus, multa dissimulasset. Quo ergo in civium conspectu communique periculo suspicione se liberaret, Dux suis in forum, in ipso ardore, non recte consilio præparato, præcessit. Anabaptistæ accepto civium adventu Consuli circa Libram cum infestis tormentis manuariis obviam procedunt, ac nullo momento in fugam eos avertunt: Multi in ipsa fuga vulneratur. Consul fœde trucidatur. Plurimi inter hæc sphærulis adulteratis per tenebras sternuntur. *Gosvinus Recalvus* Vir Consularis, & rei militaris laude jam olim clarus, vela viis ad forum ducentibus obtendi imperat, & advolvi saccos ingentes lupulo graves, pone quos, ceu sub pluteis, latitarunt adversus Anabaptistarum vim. Cum autem animadverteret idem Recalvus haud tuto in universum cum sola civium manu rem agi, convocat in forum Piscarium

rium circa aggerem, quo utrimque vis fluminis coercetur; voluntarios, ad faciendum in eum diem stipendium menstruum sub Coss. Amstelodamensibus. Erant hi fere militares, & qui in prœliis antea res fortiter gesserant. Hi sacramento ita inauthorantur, ut disturbatis Anabaptistis impetum in curiam facerent primi; hos deinde cives sequerentur. Tum Goetbelitus, ubi advertit vias ad forum interceptas, ne copiis suorum augerentur: & altum silentium civium: nimirum ô Gelensis, hoc illud est, quod semper male metui, ne nos nostrum inceptum cum tam exigua manu in exitium adduceret. Quid nunc reliquum nisi ut pugnando cadamus? Ad ea ille; Haud ita cadet res: ante decimam sequentis diei horam urbe potiemur, & quidem sine sanguine, si quid Prophetæ credendum est. Civibus altum silentium agentibus, reliquum illi noctis cantu sacrarum Odarum absumpserunt. Et hujus facinoris autores haud ultra quadraginta fuisse creduntur.

Postquam autem sublucescente aurora quædam discurrentium simulacra per umbram apparere civibus cœpere, cum jam globulis alii post alios ex insidiis ferirentur, in Curiam se è publico abripuerunt. Cives foro pulsos conspicati Anabaptistas, Conclave Rhetorum non segniter occupant adprohibendos illos è publico oportunum. Inde per fenestras Curiæ tanta vi tormentorum fulminatum in aulam, quam vernaculo idiomate magnam vocant, ut per curiam totam se, multis sparsim cadentibus, divellere cogerentur. Tum Gosvinus Recalvus duos integros serpentarios, & aliud tormentum majoris generis, ad aggerem fluminis moveri imperat. Oritur ibi consentiens prope clamor, nihil referre si una cum hostibus unica Domus evertatur: multo magnificentiorem Curiam Senatoriam se excitaturos. Ad ea Recalvus; sat futurum, si dejectis foribus fenestra versus interiora aperiretur: simulque imperat inauthoritatis ut ad jactum globi intenti, impetum in Curiam faciant. Emisso tormento aberrat in ostium Xenodochii D. Elizabethæ globus aditumq; patentem facit. Adductis perinde duobus reliquis, multò majore vi & jactu certiore ostium & postes Curiæ disjiciuntur; ac simul adsiliunt inauthoritati agmine infesto, parique ferocitate proxime secuti Cives altum clamantes in Curiam impressionem fecere. Pulsis Anabaptistis in eam Curiæ partem, quæ nova est appellata, offenduntur in primo statim limine sparsa cadavera, partim è Rhetorum conclavi, partim majoribus bombardis neci data. Nonnulli spiritum adhuc trahentes à ferociente Cive interfecti. Occupaverant Anabaptistæ Curiam interiorem ad viginti quinque. Hic tanta virtute Cives; dum aditus undique tentant, à limine repulerunt, ut nemo viam vi facere potuerit. Captatur ex tempore & loco præsens pariter & necessarium consilium, ut Civium ac Militum pars de via fenestras scanderent, hostemque à lateribus adorirentur. Atque ita dum undiquaque oppugnantur, multis pugnando cadentibus, inter quos & Goetbelitus fuit, capiuntur duodecim, Turricula præceps est è summo Curiæ fastigio in cœlum educta, sub cujus summo tecto nola ad convocandum Senatum & Senatusconsulta promulganda, & alios Reipublicæ usus dependebat. Infra hanc galea erat (transitum vulgo vocant) in hanc subducta scala, statim post captam à Civibus Curiam confugerat Ioh. Gelensis. Expendens apud se atrocitatem supplicij si in potestatem vivus veniret; contra forum se erexit viris armatis circumquaque

refertum. Qui hominem conspicati, manuaria bombarda trajiciunt, indeque paullo post adhuc palpitans in subjectum forum præcipitatus est. Multi noctis tenebrosæ beneficio dilapsi, quique ad signum intenti steterant, in posterum latuerunt. Atque ad istum maxime modum hoc celeberrimum emporium ab insana tum conjuratione vindicatum est. Vnum præcipue, volente sic numine, obfuisse videtur, quo minus speratum eventum sortiretur hoc facinus, campanulæ nimirum funis à poto lictore, ut antea memoratum, subductio.

Anno M D LXXXV aucta iterum sunt Vrbis pomœria, quod verbis istis elegantissimis prosequitur sæpe jam laudatus & adhuc merito suo laudandus Isacius Pontanus lib. 2, cap. 26, Rerum & Vrbis Amstelodamensium.

Priusquam de cataractis, plateis, portis, pontibus, Bursa, Bibliotheca aliisque publicis locis atque ædificiis, quæ ad Vrbis adhuc ornatum enarranda superius promisimus, sermonem deinceps ingrediar, illud præmittendum tantum est, Anno 1585. quomodo & superius obiter innuimus, produci urbis pomœria, valloque terreo & fossa, communiri cœpta; Eaque paucis post annis irrita atque immutata fuisse, latiusque tunc ac serio urbis terminos, & quo hodieque conspiciuntur loco, positos, additâ circumquaque fossa quam latissimâ, ejusque in meditullio, loricæ quasi loco, palos impactos. Quantum verò spacii tunc in universum accesserit, ex eo colligi potest, quod 9100 circiter passus oppidi nunc circuitus contineat, cum antea, dum adhuc muris cingeretur, 4920 tantum, ut supra meminimus, complecteretur. Quibus si accedat suburbii complexus, & ille ampliandæ urbi terminus nuper positus, quantus & quam ingens hic ambitus fiet! Muri vero lateritii qui aliquandiu post urbis utramque extensionem integri etiamnum perdurarunt, quonam tempore solo æquati sint, versiculus, qui idiomate vernaculo tum conceptus, & ad rerum quoque aliarum, quas complectitur, memoriam adscribi meretur, ita loquitur: *In't jaer sesthien hondert een, werden des Stadts Vesten gheslecht, de Toren gherecht: ende ghemaeckt dry Sluysen, en wel ses hondert huysen.* Atque ita eodem, dè rhythmo tres CATARACTAS seu emissaria, sive, ut vulgo vocant, Slusas, superioribus, de quibus primo libro egimus, additas fuisse liquet; Harlemensem novam; Antonianam, & eam, quæ est circa portam viæ sacræ, *Boeren verdriet* appellatam. Sunt hæ cataractæ novo & inusitato gentibus aliis modo fabrefactæ. Fundus primum eo loci, quo jaciendum fundamentum est, pro muri, qui quinque aut sex Passuum, ut plurimum, latitudinem continet, crassitie, palis firmissimè per fistucas solo infixis constituitur, atque inde murus ex saxo quadrato aut coctili utrimque superimponitur: interius solum ex tabulato asserum magnarumque trabium solidissimè stratum, undam nuspiam admittit; valvasque habent bifores, quæ una tantum parte, mare nimirum Austrinum versus, pandunt. Cum enim undarum vis maxima ab Austrino Y æ sinu ingruat, valvæ eædem quam primum forinsecus æstus intumescat, sponte concidunt clauduntur que; ut ita decliviailla, quæ sunt intra aggerem, prata, ab impetu undarum conserventur: Vbi vero nimio humore hibernisque pluviis eadem arva internique lacus humectati sunt, spirante, sub vernum tempus, Australi vento defluere aquæ lacusque incipiunt,

cipiunt, patentibusque cataractarum valuis in Yam cum impetu devolvuntur, & agros humore totos innatantes paulatim exhauriunt usuique idoneos reddunt. Adeo ut unæ eædemque cataractæ & EXONERANDI & COERCENDI vim habeant. Hæ novæ fornicibus, ut reliquæ, de quibus superius dictum, tectæ non sunt, sed pensiles pontes habent: quibus subductis, etiam grandioribus & onerariis navibus erecto malo transitus patet. Estque singulis constitutus unus aliquis, qui, observato æstus tempore, prout ratio postulaverit aperiendis claudendisque foribus pontique subducendo curam gerit. PLATEÆ etiam quæ noviter accesserunt ad normam priorum continuo ductu diriguntur: Et est inter ceteras ampla spatiosaque, quæ & ideo lata nominata à porta Antonia veteri ad novam recta ducit. Ceteræ ut vitelina, & agger novus simili se modo habent, præterquam Burchvalli, qui amnibus ex Amstela se spargentibus interluuntur, visunturque amœnis passim arbusculis ad oram amnium concinno ordine interstincti, magnamque adferentes transeuntibus voluptatem. PONTES sunt, ut plurimum, ex ligno, sed ita fabrefacti ut solidum opus dicas: fornicibus ac magnitudine visenda sunt, præsertim qui Amstelam & Dameracum pertranseunt. Nam & onerariæ facillime subfluunt. PORTÆ præcipuæ sunt Antonia, Regularis & Haerlemensis: intermediæ viæ sacræ; & Iohannis Romii. Versus Yæ fluentum, ubi totum id urbis latus duplici palorum ordine, valli in modum munitum esse, superius memoratum est, plures ingressus navibus ac cymbis patent; quamvis grandioribus navigiis, & quæ se erectis ac stantibus malis intra palorum hoc septum inferre laborant, certis tantum locis ingredi fas sit, tigno trabali aut ferreo fune per transversum palis superne imposito, reliqui aditus ita intercluduntur, ut cymbæ tantum & lintres grandiores, aliaque navigia, depositis malis, admittantur. Hos omnes ingressus vulgo *De Boomen*, ab ipsa re, quod trabibus seu tignis aquis innatantibus obsepiantur, vocitare mos obtinuit.

Anno MDXCIV prima ad Chinam & Moluccas boreali via ab Amstelodamensibus navigatio & simul ad reliquas omnes, ignotasque hactenus Batavis oras instituta est. Atque hæc est illa ætas, qua assiduis commerciis uberrimum illum auri argentique imbrem in Hollandæ Danaes sinum derivarunt. Argonautas dixeris; ad petendum vellus illud aureum, cum totius terrarum orbis stupore emissos. Qui singula accurate volet, adeat lectissimum Iohannis Isacij Pontani de Rebus Amstelodamensibus commentarium, ubi fuse deducta ea omnia inveniet, quæ nos verbo tantum indicamus.

Anno MDCXXXII Amstelodamenses pro suo in litterariam Rempublicam affectu illustre Gymnasium excitaverunt, evocatis eò, magnis præmiis, Clarissimis, & Doctissimis Viris, Gerardo Ioanne Vossio, & Casparo Barlæo.

Amstelodamo oriundi sunt

Nicolaus Amsterdam, floruit circa annum 1446. Meminit ejus Iohannes Bertelius in Historia Luxenburgensi, ubi Theologiæ Baccalaureum ipsum appellat, additque acriter eum Ferrandi cujusdam hæresim impugnasse.

Hervicus de Amsterodamis præter Theologos alios clariores, caussæ Iohannis de Vesalia, cui hæreseos crimen inte-

tendebatur, ad annum 1489 interfuit; interque Doctores Heidelbergenses nominatur.

Iohannes Amsterodamensis familiarissime usus est Vesselo, quem Lucem mundi sua ætate nuncupatum fuisse, alibi diximus, ut litteræ, quas inter se commutarunt, quæque Vesseli operibus insertæ sunt, clare satis loquuntur.

Alardus Amstelodamus varia, eaque elegantissima, ut doctissimus erat, ingenij sui monumenta reliquit. Magno apud eum in pretio Rodolphus Agricola fuit; cujus scripta plurima, aut scholiis & brevioribus notis illustravit, aut in compendium contraxit. Vnde effigies ejus adjunctum hoc distichon habebat;

Si Logicâ laus est præcellere in arte, Rodolphum
Par laus Agricolam debita, meque manet.

Græca nonnulla in Latinum sermonem convertit. Ad postremum etiam sacris stylum & ingenium suum applicuit. Quam politus Poëta fuerit, præter Panegyrim Carolo V Cæsari scriptam, varia ejus carmina testantur, quæ in commendationem auctorum sparsim leguntur. Vir fuit sermone lingua explicando, quam auribus excipiendo promtior. Surdaster enim fuit. Vnde Erasmus eleganter de eo dixit, eum id, quod auribus deminutum esset, lingua pensare. Vivere desiit Lovanij anno 1541, sepultus in æde S. Francisci. Non aliud sibi epitaphium scripsit, quam istud;

Tota tegit tellus, qui tellus tota vocatur.

Ad vernaculam nominis sui etymologiam, *Al-aerdt*, indubie respexit.

Johannes Monsenus, S. Theologiæ Licentiatus, floruit anno 1546, quo Coloniæ typis Gaspari Gennepæi de Eucharistiæ sacramento librum edidit.

Cornelius Crocus Lovanij humanioribus litteris sub Adriano Barlando, Eloquentiæ Professore, tam strenuam operam navavit, ut Scholæ Vrbis patriæ præficeretur. In quo munere dum versatur, colloquiorum formulas aliaque ad juvanda teneriorum studia in lucem emisit. Erant hæc tanta sermonis politie exculta, ut omnes Terentianæ & Tullianæ elegantiæ numeros implesse videretur. Scripta, quibus Religionis & pietatis negotium promovit, pluria exstant. Aetate jam provectus Romam profectus Iesuitarum ordini, recens tunc ab Ignatio Loiola instituto, nomen dedit. Vbi magna modestiæ fama vixit, usque ad annum 1550, qui ipsum terris invidit. Vitam ejus omnem prosecutus est Nicolaus Cannius.

Gisbertus Horstius, eodem, quo Crocus, tempore, in Vrbe urbium vixit. Fuit hic celeberrimi nominis Medicus, scripto de Turpeto & Thapsia commentario insignis. Magno hic in æstimio fuit apud Romanos. Obiit Romæ anno 1556. Sepultus in æde Deiparæ Virginis.

Iohannes Sartorius Scholæ patriæ Rector scriptis editis optime de lingua Latina, & simul vernacula sua, meritus est. Ostendit certe, falso linguam Belgicam rusticitaris insimulari; habereque ipsam, quæ cum Græcorum Romanorumque Adagiis & elegantiis possint componi. In Prophetas Minores commentatus est, sed mutato nomine, pro *Sartorius*, *Tosarrius* rescripto. Adagiorum Chiliades tres patrio sermone elegantissime reddidit. Quod opus hoc non inficetum Epigramma Cornelio Musio extorsit.

Multa

Multa quidem magnus proverbia scripsit Erasmus,
Quo non utilius condidit alter opus.
Si tamen in Batavam voluisset vertere linguam,
Fructus haud dubiè plus pariturus erat.
Quod tibi cum pulchrè præstet Sartorius, usum
Rara Teutonicum dexteritate docens:
Illi quid debes, quid & huic æquissime Lector
Expende, & laudem divide cuique suam.

Mortuus est Sartorius Delfis, anno 1567. v Kalend. Aprileis.

Iohannes Timannus non obscuri nominis Theologus, Ecclesiæ Bremensis pastor, & magno illi Philippo Melanchthoni familiarissimus, vixit circa annum 1555.

Nicolaus Cannius, cujus opera in Græcis describendis usus est Erasmus; quod ex bene longa ejus ad Cannium epistola comparet; in qua, præter alia, Amstelodamum ζῶον θαλάσσιον ac propemodum in fluctibus natum eleganter, ut omnia, appellat. Cannius præpositus fuit Virginibus D. Vrsulæ. Colloquia in tyronum gratiam conscripsit. à Valerio Andrea in Bibliotheca Belgica prætermissus.

Nicolaus Everhardus I. C. insignis, quo nomine à Carolo Cæsare Spirensis Curiæ Consiliarius evocatus est. Professoris etiam dignitate in Academia Ingolstadiensi functus est. Præter *Isagogen ad Iurisprudentiam*, tractatum amplissimum *de Testibus & fide instrumentorum* edidit.

Sibrandus Occo humaniorum litterarum cognitione tinctus celebriores Europæ regiones visitavit, & magnorum virorum amicitia floruit. Alciatus, magnus ille Iurisconsultus, unice ipsum delexit. Quanti eum fecerit Ianus Secundus, elegantissimo propemptico posteris notum fecit.

Theodorus Volcardus Coornhartius vir ingenij facillimi; qui annos jam natus quadraginta utriusque linguæ, & humaniorum litterarum cognitione ita se imbuit, ut gravissimos quosque auctores non explicaverit modo, sed & vernaculæ suæ transcripserit. Lingua vernacula, qua excelluit, Theologica pluria eleganter & diserte consignavit; ad carpenda aliorum scripta factus. In Lipsium etiam styli sui mucronem strinxit; sed & hic, Dialogistæ nomine ipsum perstringens, respondit.

Cornelius Haemrodius præter vernacula nonnulla, Bataviam veterem, Hollandiamque universam non inficete, ut tempora tunc erant, descripsit. Eam cum Amstelodamensium historia Iohannes Isacius Pontanus publici juris fecit.

Petrus Opmeerus Lovanij studia prosecutus, Petro Nannio præcipue operam dedit. Vnde, rebus ita ferentibus, in patriam revocatus, reliquam studiorum telam sine præceptoris opera domi ipse pertexuit. Theologiæ, Iurisprudentiæ, Medicinæ, & Litteris Græcis assiduam operam navavit. Quantus in Historia fuerit, *Opus* ejus *Chronographicum*, ab orbe condito ad annum 1586 deductum, luculenter ostendit. Alia ejus enarrare nimis longum foret. Obiit Delfis anno 1595.

Opmeeri

Opmeeri auten mentio injicit *Petrum ab Opmeer* Amstelodamensem, virum amplissimis in Brabantia dignitatibus functum; ut loquitur inscriptio, quæ Antverpiæ in D. Francisci ejusmodi legitur;

PETRVS AB OPMEER PVLSVS PATRIA OB FIDEM DEO AC PRINCIPI SVO SERVATAM ET PER ANNOS PLVS MINVS XX. VARIIS IACTATVS CASIBVS, FISCALIS ATQVE CONSILIARIVS ADMIRALITATIS HISP. ET INDIARVM CATHOLICÆ REG. MAIEST. FACTVS HANC VITREAM FENESTRAM F. C. M. L. AN. DOMINI M D XCIII.

Martinus Æditius Medicus celeberrimus Archiatri munere apud Fredericum secundum Daniæ Regem functus est. Hic ille est, cui Comæ encomium Hadrianus Iunius inscripsit.

Matthias Bossemius Academiæ Duacensis Cancellarius fuit. Cum ejus scribit Elogium Aubertus Myræus, hunc in modum loquitur; *Excipiat Galenum Bossemius, Zelandum Batavus. Cancellarius enim Academiæ Duacenæ proxime sequutus est; qua dignitate nec opinantem, nedum ambientem Philippus II Rex ultro donavit. Domo Amstelodamus fuit; quæ urbs mercatu potius faciundo, quam ingeniis excolendis dedita, habuit tamen Theologos ut illis temporibus non vulgares, Alardum, Crocum (quem Bossemius puer audivit) Opmeerum, ceteros. Severus imprimis ecclesiasticæ servator disciplinæ, & rigidus in Clerum censor exstitit: ut & utilem de domestica mulierum societate sacerdoti vitanda commentarium relinqueret: secutus, ut opinor, magnum illud Ecclesiæ lumen D. Augustinum, qui ne sororis quidem contubernium ferret, ne, quæ ad illam ventitarent, mulierculæ, aliquam ignominiæ notam Præsuli inurerent. Piè ac prudenter sane uterque. Doctor una cum Guilhelmo Alano, post Cardinale, Thoma Stapletono Britannis, & Iohanne Rubo Hannone renunciatus, annos ipsos XXXIII publicum profitendi munus cum laude sustinuit. Præter multiplicem eruditionem, singularem prudentiam, ceteraque ingenij bona, ea fuit in homine jam inde à primis annis pietas, & innocentissimorum sanctitas morum, atque perpetuus tenor vitæ, ut ab omnibus voluptatum illecebris disjunctus, ut priscorum ecclesiæ patrum eximium in eo specimen eluceret; omnesque, qui ex piorum instituto vivere cuperent, sese in illius mores, velut perfectissimi exempli, conformarent. Vt felix inprimis urbs Amstelodamensis fuerit, quæ omnibus fere temporibus talia ecclesiæ lumina tulerit. Facultates suas, quas amplas est consecutus, Basilicæ B. Amati præpositus, alendæ in bonum publicum juventuti testamento legavit, Collegio Duaci sub tutela Deiparæ Virginis instituto, & vectigalibus instructo.* Huic institutæ à Myræo laudationi unicum hoc addit Iohannes Buzelinus, lib. I. Gallo-Flandriæ cap. XXXVII, cum de illis agit, qui aliunde profecti Duacum doctrina aut virtutibus illustraverunt; tantæ hominem puritatis & in corpus acerbitatis fuisse, ut nunquam vel famulo permiserit angustum id cubiculum intrare, ubi noctu somnum capere solebat: aut ne qua ratione in cognitionem eorum veniret instrumentorum, quibus membra sæviter atterebat; aut ut omnem adversam castitati opinionem amoliretur.

Iohan-

Iohannes Borius Paſtor Antverpiæ ad Andreæ; cujus nihil invenio, præter honorificum hunc titulum, qui ibidem legitur;

D. O. M.

REVER. D. IOANNES BORIVS AMSTERODAM.
ET CIVIS ET PASTOR
HVIVS DENIQ; ECCLESIÆ IN EADEM FVNCTIONE
PER TREDECIM ANNOS MERITISSIMVS;
PRIDIE QVAM ÆTATIS SVÆ AN. LXIII. ATTINGERET
XIII. KAL. FEBR. CIↃ IↃC IV
OVES SVAS CVM VITA DESERVIT
RESVRRECTIONEM BEATAM HIC EXSPECTANS.

Iacobus ab Heemſkerck vir ſuſceptis in notas ignotaſque regiones navigationibus clariſſimus merito ſuo locum hic meretur. Virtutem ejus, res geſtas, & extrema breviter loquitur Inſcriptio hæc, quam Heroi optime de patria & vita & morte ſua merito Patriæ patres Amſtelodami in nova æde poſuerunt.

HONORI ET ÆTERNITATI.
IACOBO AB HEEMSKERCK
AMSTELODAMENSI.
VIRO FORTISS. ET OPTIME DE PATRIA MERITO.
QVI
POST VARIAS IN NOTAS IGNOTASQVE NAVIGATIONES IN NOVAM ZEMBLAM SVB POLO ARCTICO DVAS IN INDIAM ORIENTALEM VERSVS ANTARCTICVM TOTIDEM INDEQVE OPTIMIS SPOLIIS ANN. 1604.
REVERSVS VICTOR
TANDEM
EXPEDITIONIS MARITIMÆ ADVERSVS HISPAN. PRÆFECTVS EORVNDEM VALIDAM CLASSEM HERCVLEO AVSV AGGRESSVS IN FRETO HERCVLEO SVB IPSA ARCE ET VRBE GIBRALTAR VIII CAL. MAII. ANN. CIↃIↃCVIII. FVDIT AC PROFLIGAVIT.
IPSE IBIDEM
PRO PATRIA STRENVE DIMICANS GLORIOSE OCCVBVIT.
ANIMA COELO GAVDET. CORPVS HOC LOCO IACET.
AVE LECTOR FAMAMQVE VIRI AMA ET VIRTVTEM.
CVIUS ERGO
AB ILLVSSTRISS. ET POTENTISS. FOEDERAT. PROVIN. BELGIC. ORDINIBVS P. P.
A. M. P.
Vixit Annos XL. Menſes II. Dies XII.
Heemſkerck die dwveers door 't ijs in 't iʼſer dorſte ſtreven,
Liet d'eer an t' land, hier t' lijf, voor Gibralter het leven.

Adrianus Pauwius Medicinæ Doctor, & ejusdem facultatis in Leydensi Batavorum Academia Professor celeberrimus, scriptisque editis orbi notus obiit anno præsentis sæculi vigesimo & primo.

Amstelodamum hodie Iↄxxx jugera, & 362 perticas, ingens spatium, & quam arctissime insessum, complectitur. In duas partes finditur. Occidua opidi pars *Novum latus*, quæ ad ortum *vetus* appellatur. Amstela enim fluvius à meridie urbem ingressus mediam secat. In veteri latere Aedes sacræ sunt *Templum vetus*, *D. Olai sacellum*, *D. Petri*, cœnobia virorum tria, *Fratrum minorum*, *Paulianorum*, & *Tertianorum*, cœnobia Virginum tredecim; In novo latere *Templum novum*, *D. Iacobi Fanum*, tertiumque *de Heylighe Stee* dictum. Cœnobia quatuor Monialium D. Gertrudis, Luciæ, Beginarum, & Clarissarum. Verum hæc omnia in alios melioresque usus nunc conversa.

Orphanotrophium circa annum 1580 in Luciæ Monasterio constitutum est. Orphani fere sunt numero quingenti. Annuæ horum expensæ sexaginta circiter florenorum millia æstimantur.

D. Georgij sacellum, *Sint Ioris hof*, leprosorum olim domicilium, nunc civibus senio confectis destinatum est.

Nosocomium eo in loco est, in quo *novarum veterumque monialium* cœnobium olim stetit.

Gerontocomium è regione capellæ *de heylige stede* circa annum 1550 constitutum est.

Gyrgathus, seu mente captorum domus: cujus fundamenta circa annum 1562, jaci cœpta sunt.

Ergasterium marium, vulgo *het Tuchthuys*; institutum ad annum 1595, ad compescendam planorum insolentiam. Monasterium Clarissarum his usibus destinatum.

Ergasterium fœminarum, vulgo *het Spinhuys*, Domus netoria anno 1595 exstructa, in quam introductæ puellæ plures, antea per compita grassari & vagari solitæ. Harum est fila lanea conficere, retia contexere, aliaque lanificij genera exercere.

Curia est antiquitate & forma spectabilis.

Libra huic proxima est, opus affabre elaboratum.

Sagittariorum horti, vulgo *de Doelen*, amœnissimis viridariis ornati. Est & Societatis Indicanæ domus, Aula Principis, Admiralitatis, quæ rebus maritimis præest, Collegium, Rhetorum schola, Chirurgorum auditorium, opera omnia magnifica & splendidissima. ædes privatorum cum principum aulis comparandæ. Navium stationes hic sunt tutissimæ, fora amplissima; pontes innumeri: de quibus plura invenies apud Cl. V. Iohannem Isacium Pontanum; qui notat ob solum paludosum, & non ita stabile, non basilicas modo ac publica ædificia, sed civium etiam ędes promiscue non nisi palis funditus solo impactis aut exstrui aut subsistere ullatenus posse. Iudæi, ut de indigenarum aliis sileam, hic magno numero sunt, habent Synagogas tres: quarum prima, בית יעקב, id est, *domus Iacobi*; altera, בית שלום, id est, *domus Pacis*; tertia, בית ישראל, id est, *domus Israelis* appellatur. Atque ita quidem hodie se habet Vrbs ista, cujus fama longe lateque per omnes orbis partes cum majestate se diffundit.

fundit. Vt ob opes maximas, populi multitudinem, & mercaturam merito VRBS VRBIVM, imo orbis possit nominari. Sed ecce tibi, colophonis loco, Cl. Scriverij Elegiam, qua urbem hanc nuperrime ornatum ivit;

QVæritis Hansæas inter cur censear urbes?
Emporiumque ingens Amstela nympha ferar?
Cur mea per totum volitent nunc carbasa mundum?
Cur subeat leges Indus uterque meas?
Cernitis Augustam qua sum decorata coronam,
Et nitidum tollo celsa per astra caput.
Non hedera, ut vulgo est, furiosave stemmata jacto,
Auctorem & caussas hæc habuere suas.
Inconsulta suum petulantia Flandrica Regem
Cepit, & innocuo sanguine tinxit humum.
Hinc genitor movet arma: scelus nec linquit inultum,
Liberet ut natum, trux Fredericus adest.
Romanæque adsunt aquilæ, atque exercitus omnis:
Itur in excidium, maxima Bruga, tuum
Protinus obsepto migrant commercia portu:
Amstela tum Sacro digna favore coli.
Sensit captivus, sensit Rex liber Yæos
Amsteliosque suo pectora fida Duci.
Quid faciat? jam tum Grudios cum perdere vellet,
Me caput è Batavis tollere jussit aquis.
Cæsareæque meos illustrans luce coronæ,
Tradite ait terris, tradite jura mari.

GOVDA.

Gouda quando condita. Unde dicta. Telonium de Moerdrecht. Varia ejus Privilegia & immunitates, Principum tabulis expressa. Varia Urbis fortuna & casus. Viri clari. Situs.

GOUDA sex præcipuarum Hollandiæ urbium ultima sub manus jam se offert. Nomen habet à fluvio præterlabente, *de Gou* vulgo dicto. Ad annum autem partæ salutis MCC Goudam urbem ne nómine quidem cognitam fuisse, clare satis ostendunt tabulæ Florentij quarti, quibus Rensburgense Cœnobium à Telonio Moerdrechtano liberum pronunciavit. Goudæ nulla mentio. Illæ ita se habent.

Florentius Comes Hollandiæ universis præsentes litteras visuris, Salutem. Noverit universitas vestra, quod nos omnes homines apud Rinsburch & apud Buecscoep manentes, qui attingunt Abbatissam & conventum dicti Monasterij de Rijnsburch ab omni exactione Thelonei apud Theloneum nostrum de Moerdrech de rebus suis sive bonis, quæ deducunt, quibus in usum & Domus suæ proprium uti volunt, abhinc deinceps duximus eximendos. Si vero aliqua ab hiis bonis deduxerint venalia, voluimus extunc, ut de hiis bonis ad exhibitionem Thelonei debitam ibidem obligentur. Jn cujus rei testimonium præsens scriptum sigillo nostro fecimus communiri. Datum Anno Domini MCCXXIII *feria quinta post decollationem beati Iohannis Baptistæ.*

Vrbis autem initia sic exsequitur Reinerus Snoyus, ipse Goudanus, Rerum Batavic. lib. 7. „Sub hoc Florentio, *nempe Quinto*, anno proxime dicto, (1272) Gouda Hollandiæ urbs condita, ad littus Isalæ. Quippe propter, Leydim obstructo Rheno, quod aliquoties dixi, corrivati sunt ex eo aliorsum fluvij Isala & Laca in Mosam exonerantes. Itaque quum non pateret navigatio, & exitus non tam liber in mare esset, quam olim, per alveos & fossas flumina circumducta sunt, atque eò etiam loci, ubi, nunc urbs, fossa laborata est admodum flexuosa, propter Alphenum Rheno se miscens, quam pendulæ .. ligno, & recidentes per transversum cingunt valvæ, ne fluxus Isalæ campos inundet. Tum statio navium indidem crescere, ac exstrui diversoria aliquot, quæ ita brevi augeri, ut georgi„

„ paluſtria exoſi, ſparſimque ante habitantes propter agge- „ rem Iſalæ coirent, & de transferenda ecclefia cogitarent, & „ locus jam mænia poſcere videretur. Dein Comites Bleſen- „ ſes, quorum ditio ea erat, notantes indies habitatorum nu- „ merum ſubvenire, latiori pomærio civitatis in morem mœ- „ nibus ac foſſis fecerunt, ut cernere eſt. Gaudet urbs perpe- „ tuo fluxu atque refluxu Iſalæ aquis mundiſſimis, defecatis „ atque exoptatiſſimis, excoquendæ cerviſiæ aptiſſimis, qua- „ les tota hæc noſtra Regio nec colore, nec ſapore pares ha- „ bet. Argumento eſt, coctores cerealium ſupra trecentos „ ac quinquaginta in ea fuiſſe, potum non modo Hollandiæ, „ verum etiam Zelandiæ, ac potiſſimum Flandriæ, ad vitæ „ alimoniam, ſubminiſtrantes. A comitate vel apud exteros „ commendata eſt, eſtque inprimis in ea, atque omni fere vi- „ cinitate, aëris temperies incredibilis, ut aliis ſæpe numero „ æſtuantibus peſtilentia urbibus, hic non ſit laboratum. Spe- „ cie omnibus grata, licet latiores magis, quam anguſtiores „ ædes urbis peregrinus mirabitur. Nam veram ſimplicita- „ tem cives, prudentiam magiſtratus tueri. Templum habet „ famoſum ob magnitudinem & vitrorum pulchritudinem, „ in quibus haud Apellis artem deſideres. Macellum adeo fa- „ bricatum, ut par hic non reperias, & quod ad urbis decen- „ tiam facit, medio ac latiſſimo triangularis formæ fori ſpa- „ tio Capitolium, ubi quondam palus erat, eleganti ſpecie ad „ conſultandum peropportunum. Circum vero pomæria „ hortos infinitos habes, vernantes floribus, conſitoſque ar- „ boribus varij generis, vere de ſe per urbem fragrantiam „ quandam ſpirantibus.

Anno MCCLXXII, Florentius quintus varias Goudanis immunitates indulſit, quæ iſtis litteris continentur;

Univerſis præſentes litteras inſpecturis, Iohannes miſeratione divina Epiſcopus Trajectenſis, Salutem. Noverint univerſi vidiſſe nos litteras Florentij Comitis, ſigillo ejus communitas, integras, non abolitas, nec aliqua ſui parte vitiatas, quæ conſcriptæ erant in hæc verba.

Florentius Comes Hollandiæ & Zelandiæ notum facimus univerſitati veſtræ, quod ex libera noſtra voluntate, & ſententia Concilij noſtri conceſſimus nobili viro Nicolao Catſio, propter ſingularia officia, quæ nobis præſtitit, & adhuc præſtare conabitur, quod opidanos noſtros in Gouda abbhinc deinceps ab omni exactione noſtri telonij, quæ ducunt ſeu deducunt per totam terram noſtram, duximus eximendos. Eadem etiam jura iiſdem indulſimus, quæ habent Leydenſes. Jtem quacunque de re Scabini Goudani judicabunt, quam ipſi non capiunt ad Scabinos Leydenſes ſe conferent, & quicquid ex horum ſententia ſtatuerint ratum habebitur. Porro Goudani in expeditione noſtra quinque viris ſuis ſumtibus ſervire nobis tenebuntur. Jn cujus rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus appenſum eſt. Datum anno MCCLXXII *Martis die poſt S. Margaretæ. Nos Johannes Miſeratione Dei Epiſcopus Trajectenſis in teſtimonium veritatis ſigillum noſtrum litteris appendi feci-*

fecimus anno MCCCXXXV *proximo Iovis die post S. S. Petri & Paulli.*

Sub Iohanne, Comite Hollandiæ ejus nominis primo, qui obiit anno M CCC, Gouda cum aliis aliquot Hollandiæ civitatibus in Flandrorum poteſtatem devenit. Qua etiam tempeſtate Hollandi omnes ab Iohanne Reneſſio, ſub quo Flandri militabant, capti in arcem Goudanam, quod validiſſima eſſet, conjecti ſunt.

Anno M CCC LIV Iohannes Hannonius, Beaumondtæ Dynaſta de nothorum in bona paterna ſucceſſione diploma hoc indulſit;

Nos Johannes Hannonius, Dominus de Beaumondt, notum omnibus facimus, nos dilectis & fidelibus noſtris opidanis de Gouda conceſſiſſe, & abhinc in æternum concedere, ut nothi omnes, quotquot ibi nunc habitant, aut deinceps habitaturi ſunt, bonorum ſuorum hæreditatem adeant, quaſi juſtis & legitimis nuptiis eſſet prognati, &c. Datum Schoonhoviæ anno 1354.

Idem diploma anno M CCC XCVIII, III Octobr. Albertus Bavarus confirmavit.

Anno M CCC LXXII, Iohannes Bloyſius, Gelriæ Dux, Goudanos ab omnibus in Gelria & Zutphania vectigalibus perſolvendis liberos declaravit. Litteræ ejus ita ſonant.

Nos Iohannes de Bloys, Gratia Dei, Dux Gelriæ, Comes Zutphaniæ, & Machtildis Ducißa Gelriæ, & Comes Zutphaniæ, notum his litteris fieri volumus univerſis, nos pro favore & affectu noſtro, quem habemus erga dilectos & fideles noſtros opidanos de Gouda, ob ſingularia officia, quæ nobis præſtiterunt, & adhuc præſtare conabuntur, dediſſe illis & conceſſiſſe, ut per omnes noſtras Gelriæ & Zutphaniæ terras à teloniis & vectigalibus ſint immunes in æternum, abſque ulla aut noſtra, aut poſterorum noſtrorum contradictione. Mandamus propterea omnibus Telonariis noſtris, ut præfatos opidanos de Gouda liberos & immunes, teloniis non ſolutis, dimittant. Quod cum fixum firmumque ſervare nobis conſtitutum ſit, ſigillum noſtrum litteris iſtis appendi fecimus Arnhemi, anno 1372, 16 *Martij.*

Circa annum M CCC LXXV. grave incendium Goudam afflixiſſe colligo ex Alberti Bavari litteris; quibus anno M CCC LXXV, die Martij XXIV; tabulas Florentij, quas ſuo loco jam recitavimus, confirmavit. In his renovationis ejus cauſſam aliam non adducit, quam quod Chirographum nupero urbis incendio eſſet abſumtum.

Anno M CCC XCVIII obiit Ioannes Bleſenſium Comitum ultimus, à quo Goudæ Schoonhoviçque Dominia ad Hollandiæ Comites ſunt devoluta; *Sexennium*, inquit Snoius lib. IX, *ante Alberti mortem è vivis excedere abſque ſtirpe N. Comes Bleſenſis,*

Blesensis, Goudæ Schoonhoviæque imperitans, postremus Blesensium à Johanne Beaudmondo descendentium, ut prædictæ civitates ad Hollandiæ Comitatum tum fuerint devolutæ. Seminarat nothum Iohannem Blesensem, equitem auratum, à quo descendunt Treslongÿ.

Anno M CCCC VII Wilhelmus sextus Goudanis privilegia pluria concessit, quorum potiora istis litteris sunt inserta;

Wilhelmus Palatinus Rheni, Dux Bavariæ, Comes Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ, notum facimus universis, quod concessimus dilectis & fidelibus nostris oppidanis de Gouda, Ut æternum liberi sint & immunes ab omnibus fori Heusdani, & Worichemiensis Vectigalibus, vulgo Marctollen; *Ut Prætori & Senatoribus hujus Urbis liceat levare & extollere excisas suas, quando ipsis consultum videbitur, & quidquid exinde pecuniæ redundabit, id omne cedet in usum Civitatis, hac tamen conditione, ut pro collato hoc beneficio quotannis nobis conferant octoginta duos Francicos scutatos. Et quia debitum illud, quod debebat illis felicis memoriæ pater meus liberaliter remiserunt, insuper concedo ut bona omnia quæ ad forum rerum venalium deferuntur, ab vectigalibus omnibus sint immunia, sin autem non vendantur, sed iterum efferantur debitum vectigal solvere teneantur, salvo tamen jure, quod nobis competit in equos, quorum duo fora solennia quotannis celebrari solent. Datum 1 Maji anno* 1407.

Circa annum M CCCC XX durantibus inter Iacobam Bavaram, maritum ejus Iohannem Brabantiæ Ducem, & Philippum Burgundum, motibus, Iacobæ partes Goudani sequebantur, magnasque pro ea per universam Hollandiam res gesserunt. Imo Iacobam Goudæ sedem suam toto illo tempore fixisse satis apud omnes constat.

Eodem fere tempore Gouda fortuito incendio pene absumta est. Ejus historiam ita prodit Snoys lib. X: *Ingruit miserabile incendium, Goudam in favillas ac cineres redigens, paucis portus, ac circa Cordigeros servatis fastigiis. Ad portam viæ decimæ primum nasci, ventoque adeo crescere, ut restinguere illud volentium, antequam accurrissent, ædes flamma accenderet. Prodigia ante apparuere. Nam & globos prunarum, imo igneas aves, ni mavis dæmonas, fano supervenisse audivi senes commemorare. Tantæ calamitatis annum hoc carmen complectitur*

Fletibus id didici quia Gouda cremat Ludovici.

Anno M CCCC LXXXI Quadraginta-Viri his tabulis instituti.

Nos Maximilianus & Maria, gratia Dei, Duces Austriæ, Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, &c. Comites Hollandiæ & Zelandiæ notum facimus universis; quod significarint nobis Consules, Scabini & Senatores opidi Goudani, quomodo felicis memoriæ Philippus,

Dux

Dux Burgundiæ, Comes Hollandiæ, &c. Avus noster, donaverit & conceßerit opido Goudano, ad conservandam civium quietem & tranquillitatem, ut habeat semper quadraginta insignes & opulentos viros, qui quatuor diebus ante diem istum, quo mutari magistratus solet, eligerent & nominarent, plurium suffragiis, octodecim insignes & pacis amantes viros, ex quorum quatuordecim à locumtenente & concilio nostro septem Scabini eligantur, & ex reliquis quatuor Consules duo. Sin autem contingeret, aliquem quadraginta illorum mori, aut alio commigrare, alium in ejus locum sufficere liceret. Quibus non obstantibus parens noster quotannis magistratum Goudæ pro libitu arbitrioque quotannis instituit, & innovavit; cum autem regiones nostræ ad nos successionis jure essent devolutæ, ejusmodi instrumentum Goudanis fieri curavimus.

Nos Maria, gratia Dei, Ducissa Burgundiæ, Comitissa Hollandiæ & Zelandiæ in omnium notitiam volumus pervenire; quod viderimus & legerimus privilegia Goudanis à prædecessoribus nostris, & præsertim avo nostro Philippo de Quadraginta-viris instituendis concessa, quæ postea à dilecto domino & patre nostro, felicis memoriæ, antiquata sunt. Adeo ut ab illo retro tempore magnæ turbæ & dissensiones in præfato opido nostro Goudano excitatæ fuerint; & metuendum sit, ne plures oriantur, nisi occuratur. ad conservandam quietem & tranquillitatem dictæ Vrbis nostræ, ipsi pro nobis & posteris nostris nunc & in æternum consensimus & concessimus, consentimus & concedimus, ut quadraginta illi, qui adhuc superstites sunt ex illis, quos instituit avus meus, eligant in aliorum, qui aut obierunt aut alio commigrarunt, locum, alios; donec quadragesimus numerus sit completus, ut magistratum ibi renovent, eligantque viginti duos Viros doctissimos, honestissimos, & maxime pacificos, in Hollandia natos, quamvis octodecim tantum electi hactenus fuerint, & illi tradent aut nobis, aut Concilio nostro Hollandico octo Viros, annos natos quadraginta, quamvis septem tantum

electi hactenus fuerint; Deinde eidem Civitati nostræ concedimus, ut non duos tantum, sed quatuor æternum habeant Consules, qui eligentur ex octo illis selectis ex viginti duobus, & ex reliquis octodecim seligentur à nobis aut concilio nostro septem Scabini annos nati viginti octo. Quadraginta autem illis viris hæc præcipuè cura incumbet, ut omnia recte administrentur, & ne quid detrimenti capiat Respublica. Quod si autem contingat aliquem eorum abesse aut opidani jure privari, illi qui reliqui sunt alium in ejus locum ipsi sufficient. Mandantes Consiliariis, officiariis & judicibus nostris, ad quos hæc res ullo modo pertinebit, ut operam dent, ut omnia hæc strictim serventur, & nihil contrarium admittatur. Datum Gandavi XXIII Martij anno 1476, subsignante Ducissa in suo concilio; præsentibus Duce Clivensi, Episcopo Leodiensi, Duce de Bullion, Adolpho à Cleve & Marcke, Domino in Ravesteyn, Comite de Wincester, Domino de Gruythuse, Magistro Ioanne à Bomerye, Domino in Wyerre, atque aliis nobilibus.

Jam vero accidit ut post datum hoc privilegium Godefridus Claykerstant Hermanni, Walterus Maes, & alij eorum complices excitatis magnis turbis concitaverint populum adversus legitimos Magistratus suos, adeo ut Magistratus, sibi & vitæ suæ metuentes, urbe excedere fuerint coacti, relictis præfatis Ducissæ nostræ litteris, quas duo illi Godefridus & Walterus Maes cum suis complicibus fregere & sede perforarunt; tantumque à nobis impetrarunt, ut novas litteras ipsis dederimus de aliis Quadraginta-viris creandis, qua ratione factum est, ut ipsi ad Magistratus promoti sunt, & tenuerint regimen donec manifestata fraude exsilio puniti sunt, bonis eorum fisco addictis. Alij autem illi in pristinas dignitates & honores suos sint restituti, qui metuentes ne alij controversiam similem moverent, humillime à nobis petierunt, ut abolitis litteris, quas rebellibus istis dederamus, cætera illa privilegia novis litteris confirmaremus & approbaremus, nos omnibus in concilio nostro libratis, cum certis & evidentibus testimoniis nobis liqueret, jam recitatas litteras datas esse à Ducissa Maria,

illas

illas denuo confirmavimus, approbavimus, confirmamus & approbamus præsertim his litteris, abolitis & antiquatis illis, quas Godefrido Claeykerstant, & complicibus ejus dederamus, Mandantes, &c. Datum Bruxellæ 10 Novemb. anno 1481.

Anno M CCCC LXXXIV Maximilianus & Philippus Austriaci jurisdictionem urbani Magistratus solennibus litteris indultis ad quartulam miliaris extra urbem porrigendam ampliarunt.

Anno M CCCC LXXXVIII Trajectenses de Gouda capienda consilium iniere, captique nautæ quatuor, proditionis conscij, & capite mulctati. Renaldus Brouchusius, spe occupandæ urbis, cum magnis copiis jam supervenerat, sed, re prodita, statim discessit.

Anno M D II Philippus Austriacus fora bina, quorum prius mense Iulio, alterum Bacchanalibus celebratur, indulsit. Quibus anno M D V tertium, Iovis die post Dominicam Lætare instituendum adjecit.

Goudæ nati sunt;

Henricus de Gouda, à patria cognomen trahens, ut simplicia tunc erant, & aurea, præ nostris, tempora, ex ordine Eremitarum S. Augustini, in Heydelbergensi Academia claruit circa annum 1435, & suo tempore principatum facile obtinuit, ut loquitur Trithemius, qui Theologica quædam ejus opuscula enumerat.

Guilhelmus Hermannus utriusq; linguæ peritissimus, Æsopi fabellas è Græcia in Latium transtulit. Quantus Poëta fuerit, clare loquuntur varia ejus opuscula, *De Bello Gelro-Germanico*, *Silva odarum*, *D. Hieronis vita & Tassio* aliaque vorsa oratione elegantissimâ contexta, quæ partim in vulgus edita sunt, partim Lovanij ad S. Martinum asservantur. Vsus est familiarissime magno Erasmo, qui præclarum ipsi elogium adscribit, inter doctos optimum, inter optimos doctissimum appellans.

Magdalius Iacobus Ordinis Dominicani scripsit & floruit circa annum 1500, Græcæ & Hebraicæ linguæ cognitione excellens. Præter *Correctorium Bibliorum*, edidit *Compendium Biblicum metricum* versibus constans quinquaginta septem & ducentis.

Iacobus Goudanus ejusdem ordinis Coloniæ floruit circa annum 1505, scriptis nonnullis sacris famam consequutus.

Guilhelmus à Gouda Ordinis Minorum claruit ad annum 1504.

Renerus Snoyus Medicus, Philosophus, & Historicus insignis in Bononiensi Italorum Academia supremis in Medicina honoribus ornatus est. In patriam reversus ingenij sui amatorem & admiratorum invenit Adolphum Burgundum, Veræ in Zelandis Toparcham, qui insigni ipsum liberalitate prosecutus est. Ad Christiernum secundum Daniæ regem & Anglos legatione functus est. Ad patriæ urbis clavum etiam sedit. Vir fuit ut lingua promtus, ita sermonis elegantia supra ætatem istam excultus. Varia tam prosa, quam versu scripsit, ut erat ingenij varij. Præcipuam famam consequutus est libris tredecim Rerum Batavicarum. Vitam cum morte commutavit Goudæ anno 1537. Et hoc ipsi Epitaphium panxit Alardus Amstelodamus;

Ecquid in omnigenis naturæ dotibus usquam eſt,
Ingenij præſes quidve Minerva parit,
Quod non ingenio Snoyus, *ſtudioque frequenti*
Prendit, & abſolvit non ſine judicio?
Quicquid habent nitidi divina poëmata cultus,
Exprimit hoc doctis undique carminibus.
Inſtar apis variis ex libris plurima carpſit;
Melleus hinc blando manat ab ore liquor.
Scivit inurbanum lepido ſeponere dicto,
Plus quam civili præditus ingenio.
Reddere perſonæ ſcit convenientia cuique,
Et, quod juſtitiæ eſt, jus dare cuique ſuum.
Omnia Rhetorici tenuit præcepta nitoris,
Aſtrorum motus, commeminitque ſitus.
Novit Atlantiaci metiri pondus Olympi,
Quæque ſub ambobus tenditur ora polis.
Quidquid ab expertis medicis aliquando repertum eſt,
In numerato habuit, ſi quis habere poteſt.
Nemo vir hoc merito fuit experientior uno,
Et plures medica nemo levavit ope.
Quidquid in hiſtoriis ſacris, juxtaque profanis
Scriptum eſt, excuſſit, calluit, edidicit.
Abdita ſcripturæ penetrans myſteria ſacræ
Obſcurum verbis explicat omne tribus.
Ornandis ſtudiis natus, natuſque juvandis
Pauperibus, ſummo quos fovet obſequio.
Lætus uti ſemper vixit, ſic lætus obivit,
Quod bene confidit de bonitate Dei.
Ut cinis, ut pulvis, terræque eſt reddita terra,
In cœlos rediit ſpiritus, unde venit.

Cornelius à patria ſua *Aurelius* dictus Canonicus Regularium S. Auguſtini in Hemſdonck, prope Dordrechtum, amicis uſus eſt Guilhelmo Heda, Alardo Amſtelodamo, Reinero Snoyo aliiſque. Tantum inter Poëtas nomen habuit, ut Maximilianus Imperator, ingenij ejus ſuavitate illectus, ipſi nihil tale exſpectanti per legatum ſuum Stephanum de Cracovia laurum Apollinarem obtulerit. Præter alia, de veteris Bataviæ ſitu libellos duos pro illa ætate elegantiſſimos conſcripſit; in quibus Hollandiam veteris illius Bataviæ partem eſſe contra Gerardum Noviomagum acriter contendit. Quod opuſculum cum aliis nonnullis publici juris fecit Cl. V. Bonaventura Vulcanius. Magni Eraſmi præceptorem fuiſſe, colligi poſſe videtur ex verbis Epiſtolæ Alardi Amſtelodami ad Aurelium anno 1515 ſcriptæ; In qua ita legas; *Eraſmus Baſileæ agit. Miramur omnes quod tui, ſinceriſſimi ſemper amici, & præceptoris nunquam meminit.*

Hermannus Letmatius Sorbonæ Pariſienſis Doctor primarius, deinde Decanus S. Mariæ Trajecti, & Epiſcopi Vicarius fuit. De quo honorificum hoc Eraſmi Roterodami judicium exſtat epiſtolarum lib. XVII, epiſt. ad Nicolaum Everardum; *Hermannus*, inquit, *cum, antequam ſtudium Theologicum*

gicum ingrederetur, feliciter esset auspicatus Græcarum ac bonarum, ut vocant, litterarum notitiam, ita se gessit in hoc cursu Sorbonicæ Theologiæ, ut omnium punctis primas meruerit, idque in ea schola, quæ sine controversia in hoc studiorum genere semper primas tenuit. Neque vero tantum instructus est argutiis illis, quibus in scholis velitantur, nihil conciliorum, nihil historiarum, nihil veterum Theologorum non excussit, atque adeo habet in promtu. Ingenium velox & rapidum, discendi aviditas inexplebilis, judicium præsens & expeditum: quod in hoc genere rarum est, nihil habet arrogantiæ, nihil bilis, nihil supercilij. Audit patienter quoslibet, cedit etiam inferioribus. Et quæ ibi sequuntur alia. obiit Trajecti anno 1555, ætatis 63, cum annos viginti quinque decanus fuisset.

Cornelius Loosius, alias *Callidius*, Canonicus in patria & deinde Vice-presbyter Capellæ S. Mariæ Bruxellis multa edidit, præsertim Theologica. Contexuit etiam illustrium Germaniæ utriusque scriptorum Catalogum. Quæ *de vera & falsa magia* conscripserat, retractavit, ut videre potes apud Martinum Delrium Append. 1. ad lib. v, disquisit Magicarum.

Theodoricus Gerardus ut & *Ioachimus Martinus Gergorius*, ambo Goudani, aliquot Galeni libros in linguam Latinam transtulerunt.

Cornelius Schonæus, Scholæ Harlemensis moderator, pulcherrimi & elegantissimi ingenij poëta fuit; Loquuntur id Comœdiæ ejus sacræ; quæ *Terentij Christiani* nomine merito præscriptæ omnium manibus teruntur. Hadrianus Iunius simul & Sconæo & patriæ ejus suavissimum Acrostichon hoc scripsit;

G *ouda auro potior, referens & nomen ab auro,*
O *fficiosa bonis, studiorum sedula nutrix,*
V *rbs pietatis amans, docilis pacisque modique,*
D *ebita nascendi tribuit primordia quondam*
A *uspicio meliore tibi Sconæe: sed idem*
V *suram lucis genitrici rite reponis,*
R *eque vicem reddis meritis: quando genitalem*
B *elle urbem scriptis ornas, prodesseque curas,*
S *acraque das numeris cum laude adstricta profanis.*

Petrus Bockenbergius præceptore Paullo Leopardo usus, Hollandiæ West-FrisięqueOrdinum Historiographus fuit. In quo munere suo sustinendo magna diligentia (utinam pari judicio!) usus est. Æmulos multos habuit; & inter eos etiam Ianum Dousam, qui *Tragoræ* nomine non semel ipsum perstringit. Quo jure, alij viderint. Obiit anno 1617, conditus in D. Petri, cum hoc titulo;

DEO OPT. MAX. S.

Quid Fati invidiam queror
Aut multis moror hospitem?
Nomen nobile si loquar
Paucis omnia dixero:
BOCKENBERGIVS HIC IACET.

PETRO
BOCKENBERGIO
HISTORIOGRAPHO
HOLLANDIÆ ZELANDIÆQVE
ETC. PIÆ CONIVGIS OFFICIO-
SVS IN MARITVM DOLOR
MONVM. POS.
NATVS GOVDÆ. A. CIↃIↃXLVIII
DENATVS LEYDÆ A. CIↃIↃCXVII
IANVARII DIE XVII
EGRESSVS ANNVM VITÆ LXVIII
NE VITA SIT TRAGOEDIA.

Gouda civitas, inquit Adrianus Romanus in præcipuarum orbis urbium Theatro, est populosa, divesque; ad Isalam fluvium posita: Ædificia habet tum privata, tum publica præcellenti apparatu constructa. Peraugustam imprimis & magnificam Ecclesiam, quæ unica in urbe parochialis est, & media quasi urbe tam ampla conspicitur, ut similem (unica Harlemensi excepta) non alibi exhibeat Hollandia; magnitudine enim Metropolitanam Coloniensem Ecclesiam aliquot pedum mensura excedit. Cunctis olim ante conflagationem propter amplitudinem & ornatum admirationi erat, habebat altaria LII. Campanariam habet turrim altitudine & pulchritudine præclaram, in qua Campanarum harmonia pro temporum festorumque mutatione varia modulatione editur. Hanc autem tam conspicuam & amplam Ecclesiam jam secundum rabidus deformavit Vulcanus. Anno nimirum 1438. incendio, quod oppido cum Ecclesia erat commune. Et anno salutis 1582. fulmine tacta, sola periit, locis circumquaque vicinis planè illæsis. Post hoc autem postremum incendium, solis oppidanorum impensis & oblatione annua, quæ dedicationis die (Dominica post Decollationis S. Ioannis) penditur, pristino nitori & magnitudini restituta, intus elegantissimis præstantissimisque fenestris vitreis depictis excellens, quales vix alibi conspiciuntur similes; Quas quidem fenestras oppidani funesta etiam ætate, quæ in picturas & statuas immaniter sævit, annua restauratione conservant. In foro triangulari, Ecclesiæ parochiali vicino, admodum amplo, ubi ter annuatim celebres habentur nundinæ, insularis & civica domus est, quæ raro ad normam secto lapide eleganter constructa, cui amplus in circumferentia locus relinquitur: habetque hac prætoria sua sic juri dicendo & Senatusconsultis habendis distincta ornata triclinia, ut pulchiori ordine constitui non possent. Sub ipsa civica domo (ascenditur enim ad eam per gradus lapideos, eleganti circumferentia ornatos, ubi edicta & plebiscita publicantur) in posteriori parte macellum est publicum, elegantissimis fornicibus ornatum, in anteriori armamentarium. Tanta insuper aëris salubritate Goudani fruuntur, ut rarò pestis graventur contagio, cui quidem rei aquæ perpetuò fluxu atque refluxu remeantes, non

non mediocriter conducunt. Fluviis etiam duobus decorantur, Isala nimirum, & eo, qui urbi cognominis est, Gouda: Quorum alter Lunæ motibus & Oceani æstu agitatur: alter, ubi mœnia primum latis & peramplis fossis munivit, ad mare usque placidissimo tractu expatiatur, ac variam negociatoribus commoditatem præbet. Magno etjam civium quæstu cerevisia Goudæ conficitur, qua Hollandicum solum neque colore neque sapore alibi præstantiorem propinat. Ad bellorum denique violentiam propulsandam & obsidionem avertendam situ & opere Gouda commendatur, cùm majoribus machinis nullus ad eam detur accessus, nisi temporibus hybernis, & ne tum quidem sine magno periculo in duobus tantum aggeribus, quibus munitissima singulis propugnacula jamdudum objiciuntur. Quin & cataractarum solutione viginti quatuor horarum tempore vicinos agros latos inundare potest. Quò accedit, quod foveis maximæ & profunditatis & latitudinis cingatur, quæ ab expugnationis metu eam liberant. In his autem foveis justæ magnitudinis glebæ ex imo ascendere, atque in superficie natare videntur. Nunc Clarissimi Scriverij Elegiam audiamus, quibus sextam Hollandiæ Metropolim laudavit.

P. SCRIVERII

G O V D A.

Sanguinis Hollandi proceres simul Vrbis & Arcis
Auctores possem, GAVDA, *referre tuos.*
Blesiacos possem Comites, cineresque beatos,
Publica marmoreo quos tegit urna sinu.
Has possem exequias; prægressaque tempora longè,
Cùm pius in pretio Catzius esset Eques.
Cùm vicina tibi Princeps concederet arva,
Allueretque tuos Isala vasta lares,
Possem ædes sacras, molemque extollere templi,
Hortosque & læti jugera multa soli.
Possem mercatus, portoria, pristina jura,
Sic ut Moerdrechto nulla fuisse putes.
Æmula Leidanis possem velamina telis,
Possem & Apellæâ stamina texta manu.
Sed nec textores, nec opes, nec cætera curo:
Inclita Doctorum nomina pluris erunt.

In

In quibus à patrio dictus CORNELIVS *auro,*
Clarus Apollineis, Cæsare dante, comis.
Quique Palatinas quondam illustrabat Athenas
HENRICVS, *sacri gloria prima chori.*
In quibus æterni cultor GVLIELMVS *Erasmi;*
Ille, inquam, HERMANNVS GAVDA *poëta tuus.*
In quibus & SNOIVS, *quo Consule* Brassica *gaudet,*
Patriciusque sui civis adorat opus.
Burgundus Medicum, Legatum Scotia vidit,
Historicum Batavi: cætera turba Sophum.
Hoc unum doleo, hunc fœdis erroribus ausum
Historiam patriæ commaculare suæ:
Adde, quod hæc Tragoras non corrigit, indice Vero,
Omnia sed Lemis turbidiora facit.
Sed quò, quò raperis Scriveri candide? credas
Parciùs hæc doctis objicienda viris.
Hæc fanti adsistit Cythereia Mater, aitque
An nescis lusus deliciasque meas?
Quæ septemgemino sit Margaris edita Monte
Nescis, Hollando quæ Dea nata solo?
Vulnificos nescis oculos, & dulce venenum,
Blanda quod Eutrapeli circuit ora mei?
Diù quidem inoffensus nostris fuit ille sagittis,
Margaridis tandem captus amore suæ,
Succubuit Puero: Dominæ nec turpe putavit
Vincula in ingenuo pectore serva pati.
Quid juvat austeri flammas prohibere parentes:
Provenit, heu, cœco majus ab igne malum.
Tunc furta, & taciti meditantur gaudia lecti.
Non permissus amor fanda nefanda patrat.
Sic Roterodamum Gaudâ juvat ire relictâ,
Sic tuus externâ natus ERASMVS *humo;*
Gauda, tuus: sed quem totus desiderat Orbis,
Varronemque suum quem pia Roma vocat.
Verùm alia heîc sacrâ dignissima nomina cedro
Plura licet poteram, non meliora darem.
Vnice tu Schonæe *veni, redivive Terenti;*
O quantum est uti munere posse Dei!
Vsus tam PVLCHRO *nisi* PRÆCEPTORE *fuissem,*
Non faveat numeris Pulcher Apollo meis.

ROTTE-

ROTTERODAMVM.

R*Otterodamum unde dictum. Rotheri fabula explosa. Quando privilegia municipalia adeptum. Varia ejus fortuna, prospera & adversa. Viri illustres.*

SEx majores Hollandiæ urbes & majorem hujus operis partem jam absolvimus. reliquas levi calamo persequemur. Rotterodamum inter minores Hollandiæ Australis urbes prima, nomen habet à Rotta fluvio, cui adjacet. Nomina enim urbium in *Dam*, *stein*, & *mont* desinentia ad fluvios sita esse notant Topographi. A Rothero Gallorum Rege, quem floruisse volunt ad annum salutis quadragesimum secundum, conditam & denominatam illi tradunt, quibus nihil prius semper fuit, quam ad urbium antiquitatem probandam ejusmodi heroas comminisci, qui nunquam nati fuerunt. Quos alibi refutasse memini. Quando & à quo exstructa sit non tradunt nostri annales. Vero simillimum nobis videtur, ad Rottam flumen, nautas, piscatores, mercatores atque alios ejus generis homines, ob loci commoditatem, consedisse; & magno horum confluxu, in hanc, quam nunc habet, faciem urbem istam excrevisse. Sed hæc dubia. Sequentia magis certa.

Circa annum M CC LXX Rotterodamum vallo munitum, & privilegiis municipalibus ornatum est.

Anno M CCC III Rotterodamum à Flandris captum est.

Anno M CCCC XVII Iohannes Bavarus etiam Rotterodamum per insidias occupavit.

Anno M CCCC XLIV Monasterium fratrum Ordinis Dominici hic exstructum est.

Anno M CCCC XLIX majoris ecclesiæ turris fundata est.

Anno M CCCC LXXXII Monasterium sororum Ordinis Carmelitici Rotterodami institutum est; ut tabulæ istæ loquuntur.

In nomine Domini Amen. Universis & singulis hoc præsens publicum instrumentum inspecturis pateat evidenter, Quod anno à nativitate ejusdem M CCCC*octogesimo secundo, Indictione decima quinta, Mensis Novembris die vicesima quinta, hora prima, vel quasi Pontificatus sanctissimi in Christo patris & Domini nostri, Domini Sixti, divina providentia papæ quarti anno duodecimo, In mei Notarij publici testiumque infra*

Nn scripto-

scriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constitutæ religiosæ ac devotæ personæ Agatha filia Iohannis, mater sive rectrix; Aes filia Walteri subrectrix, & Maria filia Isbrandi de Haerlem sorores professæ, Ursula filia Iacobi, Theodrica filia Alberti, Eems filia Henrici, Elisabeth Petri, & Magdalena Theodrici, investitæ, Anna filia Henrici, Maria filia Gijsberti, & Fidis Iohannis adhuc pro tunc nondum investitæ cujusdam novæ plantationis sive conventus sororum Ordinis Carmelitarum Rotterodamensis Trajectensis Dyœcesis, salubriter cupientes & summopere desiderantes sub brachiis sanctæ matris ecclesiæ, & cum subsidiis contra quascunque perturbationes aut pravas suggestiones consoveri, defendi pariter & tueri. Quapropter tam pro se, quam etiam pro successoribus futuris humiliter in Christo supplicaverunt venerabili ac religioso patri Magistro Alberto filio Johannis de Haerlem S. Theologiæ Professori eximio, ut & tamquam in hac præsenti caussa Vicario reverendi Domini Magistri Provincialis Domini provinciæ Alemaniæ inferioris dicti Ordinis Carmelitarum, ut ipse eas tunc & in antea præmemoratas levare & earum successores præfati conventus Rotterodamensis sub tuitione ac regula & ordine beatæ & gloriosæ Virginis Mariæ de monte Carmeli cum omnibus & singulis privilegiis & indultis eidem ordini quomodolibet concessis benivole recipere, admittere & acceptare dignaretur. Quibus quidem supplicationibus, tamquam justis & rationi consonis, prædictus Magister Albertus quodammodo inclinatus auctoritate reverendi Domini Magistri Provincialis prælibati sibi desuper ut apparuit litteratorie commissa prætactum conventum una cum sororibus ejusdem in quantum in eo fuerit sub tuitione ac defensione nec non regula & ordine præscriptis in Dei nomine acceptavit, recepit & admisit realiter & cum effectu, sub talibus tamen conditionibus adjectis, primo videlicet, quod tres primæ sorores de conventu Harlemensi pronunciatæ erunt, huic de cætero conventui Rotterodamensi prædicto incorporatæ ac principaliores, & quodammodo rectrices ejusdem conventus, secundo possunt omnes sorores promentionatæ unanimiter prout consenserunt ibidem quod erant omnino contentæ cum eisdem privilegiis, indultis & conditionibus ex parte dicti ordinis habitis & receptis ac quomodolibet vovendis & recipiendis, veluti & quemadmodum in conventu sororum Harlemensium ejusdem ordinis; promittentesque solenni stipulatione ad manus mei NotarI subscripti sub pœna inobedientiæ nihil in contrarium unquam attentare aut quoquo modo contra facere, sed se hujusmodi sororibus dicti conventus

Harlemensis totaliter in singulis conformare debere saltem ad ea, quæ ibi aebite fiunt ac etiam dimittuntur: tertio quales procurationes sæpe dicti conventus Rotterodamensis *occasione debitorum suorum qualemcunque observabunt cæteros conventus ejusdem ordinis ob omnibus suis debitis & posteritatis penitus indemnes & immunes: de ipso cautionem sufficientem congruo tempore ipsis præstando ac desuper disponendo. Acta sunt hæc in Camera anteriore Confessorum conventus jam dicti, sub anno, indictione, mense, die, hora, & Pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem providis & honestis viris Hugone F. Iacobi Rusch, & Gerone Alberti Laicis & Oppidanis Rotterodamensibus.*

Anno MCCCCLXXXVIII, extorres Hoexij, duce Francisco Brederodio, Roterodamum occupaverunt; civibus, pacta vitæ fortunarumque suarum incolumitate, se dedentibus.

Anno MDLXVI grave incendium, victoris negligentia exortum, ventique violentia auctum plus quam nongentas ædes, cum navibus aliquot, absumsit.

Circa idem illud tempus Rotterodamenses magnas cum Woerdensibus res gessere, ut libro nono his verbis indicat Reynerus Snoyus. *Mea ætate, qui annum vitæ quintum & trigesimum ago, vidi nos Trajectino bello fuisse impeditos, sumptuosiore quo diuturniore, nec ita multo post Woerdenos cum Roterodamis conflixisse. Quibus in bellis civilis sanguinis quantum sit fusum nemo mecum non cognovit, multi etiam nunc lugent.*

Rotterodami nati sunt

Arnoldus de Rotterodamis floruit circa annum CIↃCCCCXXIV. Varia scripsit. Quorum præcipuum opus illud, quod, teste Valerio Andrea, Lovanij ad S. Martinum asservatur, Tomis II distinctum, & *Vaticani* titulo inscriptum. Vbi de septem mundi ætatibus, & rebus toto illo tempore per orbem gestis fuse agit. In hujus operis initio totum vitæ suæ cursum breviter sic exponit. *Anno* CIↃCCCCXXIV *circa festum Mariæ Magdalenæ per me Arnoldum de Hollandia de Rotterdam, Decretorum Doctorem, in Viridi Valle professum Canonicorum Regularium Ord. in sylva Zoniæ prope Bruxellam, scripsi & complevi, & personaliter copulavi ex diversis libris & diversis Historiographis, quos vidi & audivi in Italia, tam Bononiæ, quam Paduæ, dum eram ibidem studens.*

Magnus *Desiderius Erasmus Roterodamus*. Magnum dixi; nam qui eum minorem facere nisi sunt, hoc tam immaturo judicio se ipsos ivere depressum. Conceptus Goudæ, Roterodami natus est anno 1467. Patrem habuit Gerardum Sevenbergensem, matrem Margaretam, Petri Medici filiam. Pater, cui uxorem ducere per parentes non licebat, sacris initiatus est; tantæque in dicendis concionibus facundiæ fuisse perhibetur, ut Praet vulgò nominaretur. Desiderius Erasmus prima studiorum tyrocinia Trajecti, & deinde Daventriæ egit. Parentibus mortuis Canonicis regularibus in Syon prope Delfos in disciplinam traditur. Vnde in Steynense ejus ordinis prope Goudam cœnobium concessit; ubi præter humaniorum litterarum, quas sub Cornelio Aurelio

Aurelio gnaviter proſequebatur, pingendi artem etiam addidicit. Imago Chriſti crucifixi, ab Eraſmo depicta, olim in Cornelij Muſij Delfenſis Muſæo videbatur, cum hac ſubſcriptione:

Hæc Deſiderius, ne ſpernas, pinxit Eraſmus,
Olim in Steynæo quando latebat agro.

Mox curſu ſtudiorum abſoluto, ſcriptiſque in vulgus editis tantam eruditionis & virtutis famam eſt conſecutus, ut à Regibus & Principibus in Germaniam, Italiam, Angliam, aliaſque Europæ regiones magnis præmiis ſit evocatus. Eruditionis & diligentiæ fuit inexhauſtæ. Tantum doctiſſimorum librorum condidit, ut merito de ipſo, quod olim de Togatorum Doctiſſimo, dici poſſit; tantum eum ſcripſiſſe ut nihil videatur potuiſſe legere, tantum legiſſe ut nihil videatur potuiſſe ſcribere. Sed continere me non poſſum quin Franciſci Irenici elogium ex lib. 2 cap. 38, Germaniæ
„ Exegeſeos petitum his attexam. Vtriuſque linguæ ducatus
„ Eraſmo procul omni dubio conſenſu eruditorum delatus
„ eſt, quem virtute dicendi, in quâ eminentiſſimus eſt, pauci
„ priſcorum ſuperaverunt. Tot enim in uno illo viro diſcipli-
„ narum divitiæ, & ſingulari huic tot ſcientiarum ſpecies ex-
„ ſuperant, quot diverſæ hominibus diverſis conceſſæ fue-
„ runt, ut plures homines unus Eraſmus, ob pluralitatem cu-
„ rarum, ſubiiſſe videatur. Et quod longe pulcherrimum eſt,
„ nullius diſciplinæ præſtantia, ob felicitatem alterius, in illo
„ inclinatur, nec quod uni impenditur, alteri derogatur. Ve-
„ rum pari ſemper trutina libratum per ſe unumquodque, ac
„ ſi homini ſingulari contigiſſet, valet, ac meretur. Inter
recentiores paucos continet ille acceſſores, pauciores „
τοὺς ὁμόφρονας, pauciſſimos aut nullos ſuperiores. Facul- „
tatem ille, quam pauci attigerunt, arripuit, fuci omnis „
impatientem, ac profuſioris lenocinij penitus negligen- „
tem. Verum adeo liberam, expolitam, adeo abſolutam, „
ut hæc ſemper ſuo tenore profluens, ſuo curſu nitatur, ac „
feſtivitate ejus in lectoris animum deſcendens, oppugnan- „
tes ducat, commoveat. Hujus numeri ſemper ſibi ſimiles, „
pares ac integri provehuntur, lectorem invitant, invita- „
tum detinent, detentum æterno vinculo ſibi devincunt. „
Stylus vero ejus eſt tam effuſus, candidus, luculentus, ita „
proprius, ut κατὰ ὀνοματοποιίαν cuilibet materiæ verba adeo „
accommodet, ita cuilibet rei ſuam reddat dignitatem, „
ut ad fingendam orationi venerem, nemo magis aptior, „
nemo promtior eo habeatur. Ego puerorum ingeniis „
tunc precium affuturum putarem, & ſi veneri Eraſmico „
traderentur, penituſque dederentur, ut ad quæcunque „
ſtudia alenda comptiores efficerentur. Tanta enim in „
Eraſmo meo, immo veſtro, eminentia virtus oratoria „
ſurgit, ut tam in foro, quam ludis litterariis probaretur, „
nec juvenum nec ſenum ingenia formidaret. Eraſmus, „
à Maria Hungarorum regina in Brabantiam evocatus, anno 1536 magno publici egregij damno vitam cum morte commutavit, annos natus 70. Nemini eruditorum epitaphia plura ſcripta ſunt, quam iſti. Vitam ejus Beatus Rhenanus, ſcriptorum ſyllabum Conradus Coclenius & Hadrianus Barlandus, vorſa ille, hic proſa oratione, conſignarunt. Monumentum poſitum ipſi Baſileæ, & ſtatua ærea Rotterodami in foro; cum hac inſcriptione.

ERASMVS. NATVS
ROTERODAMI
OCTOB. XXVIII.
ANNO M. IV^{C}. LXVII
OBIIT BASILEÆ
XII IVLII. ANNO
M. D. XXXVI.

Ædes etiam, in quibus primam lucem aſpexit, in eadem urbe adhuc videntur. In harum fronte ita legas:

ÆDIBVS HIS ORTVS MVNDVM DECORAVIT
ERASMVS
ARTIBVS INGENVIS, RELIGIONE, FIDE.

Jn dit huys is gheboren
Eraſmus vermaert,
Die Godts Woordt uytverkooren
Ons wel heeft verklaert.

EN. ESTA. CASA. ES. NASCIDO
ERASMO. THEOLOGO. CELIBERADO
POR. DOCTRINA. SENNALADO. PVRA
FEE. NOS. A. REVELADO.

Epitaphium ejus hoc legitur Baſileæ.

CHRISTO SERVATORI S.

DES. ERASMO ROTTERODAMO
VIRO

OMNIBVS MODIS MAXIMO, CVIVS INCOMPARABILEM IN OMNI DISCIPLINARVM GENERE ERVDITIONEM PARI CONIVNCTAM PRVDENTIA POSTERI ET ADMIRABVNTVR ET PRÆDICABVNT; BONIFACIVS AMERBACHIVS, HIE. FROBENIVS, NIC. EPISCOPIVS HÆREDES ET NVNCVPATI SVPREMÆ SVÆ VOLVNTATIS VINDICES, PATRONO OPTIMO NON MEMORIÆ, QVAM IMMORTALEM SIBI EDITIS LVCVBRATIONIBVS COMPARAVIT, IIS TANTISPER DVM ORBIS TERRARVM STABIT SVPERFVTVRO AC ERVDITIS VBIQVE GENTIVM COLLOQVVTVRO, SED CORPORIS MORTALIS QVO RECONDITVM SIT ERGO HOC SAXVM POSVERE.

MORTVVS EST 4. EIDVS IVL.
IAM SEPTVAGENARIVS ANN. A CHRISTO NATO
M. D. XXXVI.

Guiliel-

Guilielmus Dyemenus natus est Rotterodami anno 1508, nobili è Gelris familia oriundus. Lovanij litteris humanioribus haud leviter imbutus, Iurisque studium præcipue amplexus à Iuris Baccalaureis Collegij illius Decanus creatus est. Mox, post alias Europæ Academias lustratas, Aurelias in Galliam se contulit. Vbi Doctor juris creatus in patriam denuo reversus est, Machliniæque caussarum patronum aliquamdiu egit. Donec à Carolo V. Cæsare in suprema veteris Trajecti curia Senator, parvæque, quam appellant, Rotæ Præses creatus est. Quo munere dum annos 48 fungitur, ex hac vita ad cœlestem commigravit, anno 1583, ad v Idus Novembris. Nemo in Iurisprudentiæ aditis extricandis promtior, nemo in difficultatibus enodandis facilior. Memoria, judicio, ingenio prope divinis; ut scripta ejus ab Arnoldo filio in vulgus edita & adhuc edenda loquuntur.

Rotterodamum Emporium hodie est non contemnendum, ad Mosam amnem loco commodissimo situm. Tantæ amplitudinis est, ut CXLIV jugera & CCCCXXXV perticas jam complectatur. Ædes publicæ & privatæ elegantissimæ habentur. Mercatu, & cerevisiæ coctura jam inprimis floret. Fora quæ singulis septimanis hic celebrantur, frequentiora sunt, quam annua aliorum.

GORI-

GORICHEMVM.

Gorichemum à quo & quando conditum. Unde nominatum. Proſpera & adverſa ejus fortuna. Viri docti.

Goricheмvм à Iohanne Arckelienſium Dynaſtarum, quorum peculium fuit, octavo conditum eſt, anno 1230, ut verbis iſtis narrat Iohannes Leydenſis: *Igitur prope Arckel erat iſtis diebus quoddam firmum præſidium pertinens ad Iohannem octavum Dominum de Arckel. Circa quod præſidium morabantur quidam piſcatores, eò quod fluvius Merweda cœpit ibi fluere & defluere propter inundationem fluviorum Moſæ & Wachalæ; qui Wachala apud Tielam, Gelriæ opidum, reſtructus fuit, ne antiquum curſum in Longa, dicta Lingben de cætero haberet: ſed poſtmodum profundiore & majore alveo, verſus Bommeliam ſe derivando, in ſuperiore & inferiore Inſulę Bommelanæ parte Moſam allambit & amplectitur. Et quia piſcatores illi prope Arckel degentes dicebantur miſeri piſcatores, Theutonice* Ghorkens (hinc de hominibus pauperrimis hodieque adhuc dici ſolet, *gor en dor:*) *ideo opidum poſtea dicebatur Ghorkum, nunc vero Gorichem. Tunc igitur Dominus de Arckel præcepit villanis in Wolfaria, domos proprias infringere, & adiutorio ſuo eas circa prædictum præſidium in modum civitatis locare. Et præſidium illud mutatum conſacratumque fuit in domum Dei, ſive in eccleſiam parochialem; & adducta ſunt omnia ornamenta cum imaginibus eccleſiæ de Wolfaria in eamdem eccleſiam de Gorichem, quod opidum idem Dominus de Arckel muravit. Inſuper & ædificavit in orientali parte ejuſdem novelli oppidi fortiſſimum caſtrum totius Dominij de Arckel, in quo deinceps ipſe & ſui ſucceſſores, Domini de Arckel, moram faciebant.*

Circa annum MCCCIII Iohannes Brabantiæ Dux Gorichemum expugnavit.

Anno MCCCLXXXVIII tota pene urbs fortuito incendio conflagravit.

Ædes ſacra anno MCCCXCVIII condita, in Parochialem erecta eſt anno MCCCCII.

Anno MCCCCIII graviſſimum inter Iohannem Arckelium & Albertum Bavarum exortum eſt bellum. Arckelius Hollandiæ quæſtor, adminiſtrationis ſuæ rationem principi dare pertinaciter renuebat. Cujus ea de cauſſa iram in ſe concitavit; adeo ut bellum ipſi indiceretur, Haeſtrechta, Vliſta aliiſque per Hollandiam pagis, qui imperio ejus ſuberant, fiſco adſcriptis. Ægerrimo iſta animo Arckelius tulit, & Oudewateram, ſed fruſtra, per inſidias oppugnare aggreſſus eſt. Gyſenburgum, Ablaſſerdamum, aliaque Hollandiæ Auſtralis loca incendit. Quo item tempore & Gui-

Guilielmo Alberti filio, apud Philippum cognomento Audacem, Burgundiæ Ducem, tunc agenti, litteris bellum denunciavit. Quibus lectis, cujusvis etiam ignavi esse bella indicere, at finire non nisi victoris arbitrio integrum esse, placide respondit. Sed tamen evocatis undique copiis, facta in Arckeliensem Agrum irruptione, quidquid extra opida munitionum aut castrorum esset, facile exscidit. Inter hæc Arckelius, vindictæ avidus, Neoportum invasit, & flammis absumsit. Triennio post Albertus assiduis utrinque excursionibus fatigatus, obsesso Gorichemo finem bello imposuit. Ipse cum filio ad septentrionem castra posuit; Adolphus, Clivensium Comes, cui Trajectensium copiæ se conjunxerant, orientem insedit; reliqui ex Zelandia, Frisia, Gelria, Iuliaco, aliisque oris evocati alias partes insedere. Tormentorum ac machinarum omne genus quatiendis muris urbi admovebatur. Gorichemienses urbe egressi castra Zelandorum magna animi contentione invasere. Vbi ingenti strage edita Florentium Borsalium, Nicolaum Remmerswalium, Philippum Everingium, aliosque belli duces, præter gregariorum militum copiam longe maximam, captivos in urbem abduxere. Nec aliter post Clivenses copias cæciderunt, Walravo Brederodio, Ægidio Scengio, Hugone Postio, aliisque pluribus captis. Hæc dum aguntur Iohannes, Electus Leodiensis, Alberti filius, omnem ad reconciliandos animos operam impendit; tantumque effecit, ut Alberto urbem cum exercitu ingresso, Arckelius admissi veniam supplex oraret, & vexillum ducis ex arce, in obtentæ victoriæ signum, per totum diem propenderet. Sed paullo post, anno nempe MCCCCVIII, Guilhelmo ejus nominis sexto ad Hollandiæ gubernacula admoto, pax iterum rupta est. Guilielmus Isendorius, auctore Iohanne Arckelio, Woudrichemum per insidias occupatum incendit, bonis omnibus civium direptis. Comes vindictæ avidus junctis Friderici Trajectensium Antistitis copiis, Gasparnum, Haghesteynium, Eversteynium aliasque arces plures expugnavit, & funditus evertit. Gorichemij cum, agris circumjectis vastatis, omnium pene rerum inopia laborarent, quo loco & periculo res suæ essent probe intelligentes, abdicato Iohanni Arckelio, cui delicti veniam nunquam concessurum se Comes juraverat, imperio, Guilhelmo Arckelio, Iohannis filio, pacis quietisque publicæ studioso summam rei tradidere. Hic urbem ingressus statim omnes à patre suo in dignitatibus constitutos ordine movit. Hærebat interea in Gelria Iohannes Arckelius, rerum omnium ignarus; cui reverso Gorichemienses, obseratis portis, omnem aditum præclusere. Sed haud ita longe post amicorum opera effectum est, ut pater & filius reconciliarentur. Quo intellecto Gorichemienses, vitæ fortunisque suis metuentes, nec patrem nec filium intra urbem recipere voluerunt, Wilhelmo Comiti imperio omni oblato. Hic urbem quingentorum militum præsidio instruxit, eique Philippum Dorpium Equitem præfecit. Quod indignè admodum Guilhelmus Arckelius accepit; qui intempestæ noctis tenebris usus, incautos vigiles oppressit, & urbe potitus est. Sed arcem obsidere parantem, Guilhelmus lectissima militum manu terga vertere statim coëgit. Et Renaldus, Gelrorum Comes, Avunculus ejus, opem ipsi mox tulit, castris ad Dalerium propter aggeres factis. Ibi cum aliquamdiu hæsisset Iohannes Arckelius, quod imparem se sustinendis Hollandorum viribus videret, Renaldo

Gori-

Gorichemum tradidit, nunquam à Gelriæ Ducatu divellendam. Guilhelmus quippe Arckelius Renaldi, cujus filiam Iohannes Arckelius pater in uxorem olim duxerat, quod proles non haberet, unicus hæres futurus erat. Atque exinde gravissima inter Hollandos Gelrosque bella exorta, Donec anno MCCCCXII pax utrinque certis conditionibus accepta est; nempe ut Renaldus Gorichemum, Woudrichemum, totamq; adeo Arkeliorum ditionem, probante hoc Guilhelmo Arckelio, Hollandiæ Comiti Guilhelmo traderet; Comes autem Renaldo, pro damno, & sumtibus bello profusis, centum Francicarum coronarum millia conferret. Sed Hollandiæ Comes Iohannem Arckelium huic pacto obstrepentem prope Bruxellam captum Goudæ primum, dein Zevenbergæ in vincula conjecit. Haud longe post Wilhelmus Comes arcem Gorichemiensem funditus exscidit; novamque elegantissimi operis commodiore loco, ad Merwedæ ripam excitari curavit, quæ ipsa anno MDLXXVIII eversa est. Stetit eo loco, quo Telonariæ ædes anno MDXCVIII exstructæ hodieque videntur.

Anno MCCCCXVII Cabeliavij aliquot optimates, præcipue Iohannes Arckelius & Egmondanus, Dordracensium inprimis copiis nisi, instigante Iohanne Bavaro, qui Iacobæ bellum jam indixerat, Gorichemum expugnarunt. Quod ubi Iacoba cognovit, classe haud contemnenda instructa, & Walravo Brederodio militiæ præfecto, in arcem Gorichemiensem, quæ expugnata nondum erat, se dedit, & prœlio cum Arckelio longe acerrimo commisso, victoriam reportavit. Cabeljaviorum mille, interque eos Iohannes Arckelius, Comes Wernenburgius, Princeps Milendornius, Batenburgius, Dominus Proiæ, Dominus Buræ, Henricus Arckelius nothus, Otto Gellicomus, Guilhelmus Appeldornius, Iohannes Oyenus, Arnoldus Herlaus, aliique cecidere. Iacobæ Victoriam Walravi Brederodij mors funestam fecit.

Anno MCCCCXIX Iohannes Bavarus Gorichemum, totumque Arckeliensem districtum possedit. Post mortem autem ejus, quæ incidit in annum MCCCCXXIV, vidua ejus Elisabetha Luxenburgensium Dux. At vero anno MCCCCXLVII Iacobus Abcoudius, Puttenæ & Sryæ Dynasta, præfuit. Quo sine liberis defuncto, ad Hollandiæ Comitatum totum id devolutum est. Sed Philippus Burgundus Iohanni Lanoyo, quem Hollandiæ præfecerat, iterum ad vitam possidendum concessit. Deinde ad Carolum Charlosium, Philippi Burgundi filium, devenit; qui anno MCCCCLXIV, patri suo exosus, una cum conjuge sua Isabella Borbonia in arce Gorichemiensi, quam pene collapsam restituit, & turribus duabus adjectis longe ampliorem reddidit, vitæ sedem fecit. Erat ipsi in animo pontem è lapidibus trans Mosam seu Merwedam ab Arce sua, usque ad tractum Altenatensem exstruere; quod tam magnificum & stupendum opus, postquam in gratiam patris reversus alio concessit, non perfecit.

Gorichemum patriam agnoscunt

Henricus de Gorrichem vulgò dictus, Theologiæ Doctor & Vicecancellarius Coloniensis ac Philosophus insignis vixit ad annum CIↃCCCCLX. Scripsit plurima, quorum nonnulla typis exarata, cætera cum blattis hic & alibi in Belgio colluctantur.

Guilielmus Estius è nobili arcis Estiæ & Pikiæ Dynastarum

familia ortus genus, quod à majoribus acceperat, rara quadam eruditionis cum summa prudentiæ & modestiæ fama haud parum illustravit. Prima studiorum tyrocinia sub Georgio Macropedio Trajecti egit; reliquum studiorum cursum Lovanij feliciter prosecutus. Iam decem illic annos in Falconis Gymnasio Aristotelis libros explicaverat, summumque apicem Theologiæ Doctor renuntiatus attigerat, & Pontificio Adriani Sexti seminario præfuerat; cum Duacum est evocatus, ut Regij Theologorum Phuteuterij curam capesseret, ac de rebus divinis è publico suggestu disputaret. Hunc utrumque laborem annos triginta sic sustinuit, ut sapientiæ vis, morum suavitas, virtutis splendor admirabilem omnibus charumque fecerint; quod elogium totidem verbis ipsi adscribit Iohannes Buzelinus. D. Petri Præpositus & eo nomine Duacensis universitatis Cancellarius salutatus est. Quo omni tempore ea ingenij sui elaboravit monumenta, quibus famam nominis sui æternam est consecutus. Vt iconi ejus merito hoc Epigramma sit adjunctum;

Quicunque effigiem Guilielmi conspicis ESTI,
ESTI, qui una fuit gloria Theologôn:
Relligio, virtus, doctrina, modestia morum,
Hæc uno obtutu conspicienda patent.

Defunctus est anno CIↃIↃCXIII, in D. Petri conditus. Hoc epitaphio ejus manibus parentavit Andreas Hoyus eloquentiæ in Duacensium Academia Professor;

Patria Gorcomium est; qui me eduxere parentes
Hic stirpe Estiades, Pikias illa fuit.
Sumere ab his licuit mihi vitæ exemplar honestæ;
Tota stetit prisca pro pietate domus.
Trajectum, antiquis Rheni contermina ripis,
Musarum ingenuis artibus erudiit.
Lovanium in Sophiæ Stagiritidis ardua duxit,
Et titulo ornavit duplice Theologum.
Ad Cathedram & Regimen Schola me Catuaca vocavit,
Æde Petri gessi munia Præpositi.
Ter denis Spartam geminam, haud inglorius, annis
Doctor, uti & Præses, Regius excolui.
Doctrinæ ingeniique mei monumenta relinquo,
Vnde mihi, invitâ morte, perennet honos.

Franco Estius ex eadem, ut videtur familia, poëta fuit insignis.

Thomas Erpenius natus est Gorichemi anno 1574. Vir Orientalium linguarum Hebraicæ, Chaldaicæ, Arabicæ, Syriacæ, Æthiopicæ, Persicæ & Turcicæ ad miraculum & Orientalium Regulorum stuporem peritus. Litteras ejus Arabicè scriptas Marocensium Rex ob elegantiam tanti fecit, ut inter Cymelia sua adservaret. Tantum certe & typis & libris Arabicis elegantissimis effecit, ut fatalis Arabicæ linguæ instaurator per orbem Christianum audiat. Certe dum in vivis esset, non semel à principibus Hispaniæ aliisque, ad quos fama ejus jam pervenerat, magnis præmiis evocatus est, ad ea explicanda, quæ nemo capiebat. Diligentia & industria incredibili fuit; quibus rara quædam ingenij

ingenij facilitas, & morum suavitas accedebat. Quo nomine Iosepho Scaligero, Isaaco Casaubono, Philippo Mornæo aliisque primis sæculi viris acceptissimus vixit. Obiit Leydæ in flore ætatis anno 1624 cum magno Academiæ, in qua earum, quas diximus, linguarum Professorem egerat, luctu. Conditus est in D. Petri; ubi ejus & posteritatis memoriæ cippus iste excitatus est;

THOMÆ ERPENIO

VIRO IN OMNI GENERE LITTERARVM EXIMIO, ORIENTAL. LINGVARVM PERITISS. EARVMDEMQVE IN ALMA BATAVORVM ACADEMIA PROFESSORI LONGE PRÆSTANTISSIMO, LIBRISQVE SVIS ET ARABICIS TYPIS CLARO, VITÆ INTEGRITATE, PIETATE, PROBITATE, MODESTIA, MORVMQVE SVAVITATE, INSIGNI, ANN. cIↃ IↃ LXXIV. III EIDVS SEPTEMB. GORCOMII IN BATAVIS BONO EGREGII PVBLICI NATO, EIVSQVE INCOMPARABILI DAMNO LVGDVNI BATAVORVM IN FLORE (HEV!) DENATO, ANN. cIↃ IↃC XXIV.

IACOBA BVYESIA

AMPLISS. ET. INTEGERRIMI HOLLANDICÆ CVRIÆ SENATORIS IOHANNIS BVYESII MONACHODAMENSIS ICti. FILIA OPTIMO ET BENE MERENTI CONIVGI CVM QVO OCTENNIVM SINE QVERELA VIXIT, TRIVM EX EO LIBERVM PARENS CONTRA VOTVM MOESTISSIMA POSVIT.

Vale, vale, dulcissime. *Sit tibi terra levis.*

HOMO BVLLA. RVIT HORA.

Cives Gorichemienses opes suas omnes præcipue Lingæ fluvio debent. Cum enim universa Bataviæ insula rerum omnium copiam præstet, superior tamen frumento sementique faciendo aptior, quia solum non tam uliginosum aut paludibus fœdum, ut in inferiori, quorum omnium fructus sive ij è frumento, lacte, volatilium omnis generis, ferarum anatum immensa captura, sive è piscibus fluviatilibus proveniant, Gorichemum per Lingam amnem, incredibili indies copia, ac maximè Lunæ diebus venum deferuntur; indeq; majoribus onerariis per universam Hollandiam, Brabantiam, Gelriam circumjectasque regiones longissime deferuntur, & avidissime expetuntur.

SCIEDAMVM.

Sciedamum unde dictum. Antiquitas ejus. Balivatus de Scye. Res gestæ. S. Lyduit. Viri clari.

SCIEDAMVM nomen habet à Scia amne. *Officium de Scye* nominatur in diplomate Florentij quinti anno MCCLXXXII. In quo inter alia legitur;

Nos communicato consilio sapientum concessimus, ut homines nostri, manentes in talibus officiis, videlicet in Zevenhusen, Bleeswiich, Rotte, Scye in officio Domini Aldewini de Roderisen, Domini Arnesti de Wluen, &c.

Et post nonnulla de Aggerum reparatione inserta, hæc verba habentur;

Ex hoc privilegio solum officium nostrum de Scye utilitatem & commodum reportabit.

Diploma ipsum integrum, ex Rensburgensis cœnobij archivis à nobis descriptum, cap. IV, pag. 39, hujus operis exstat.

Sciedamenses *Rivi incolæ* fere appellantur in principum litteris. Eorum privilegia veterrima haberi intelligo, quæ tamen ad manus meas non venere.

Anno MCCCCXXXVII S. Liduina, seu Lyduit magnæ in sustinendis doloribus patientiæ fama Sciedami dicitur floruisse. Albertus & Isabella, Belgarum Principes, ossa ejus Bruxellam transferenda curaverunt. De qua translatione exstat diploma Matthiæ Hovij, Machliniensis Archiepiscopi, legiturque apud Aubertum Myrçum pag. 189, Fastorum Belgicorum & Burgundicorum. Hujus Liduinæ res gestas Iohannes Brugmannus, à Surio editus, ut & Thomas Kempensis memoriæ tradiderunt.

Anno MCCCCLXXXVIII milites, qui Sciedami in præsidiis constituti erant, cum Francisco Brederodio (Georgium appellant alij) acriter conflixere, & ad postremum victoriam reportarunt. Quo facto Leydenses, Harlemenses, Amstelodamenses & Delfenses, sub suis quique signis, Sciedami in unum convenere, qui, nescio qua de causa, præsidiariis militibus exosi admodum fuere. Quamobrem non semel tumultuatum. Præsidiarij Rotterodamensibus diem dixere, urbem ipsis tradituri. Et ædes istas, in quibus Harlemenses agebant, magno impetu jam invaserant, sed Guilhelmo

helmo Boſhuſio cum aliis ſuppetias Harlemenſibus ferente, plures eorum cæſi ſunt, & nonnulli, effractis portis, Rotterodamum ſe contulere, Rotterodamenſes incuſantes, quod ad ſtatum diem præſto non fuiſſent.

Scydamum patriam agnoſcunt

Gerardus Scidamus, cujus meminit Trithemius, à quo tamen *Stredamus* corrupte nominatur. Cartuſianus Prior domus Apoſtolorum juxta Leodium fuit, poſtquam domui S. Gertrudis in patria præfuiſſet. Varia in Theologia ſcripſit, quorum ſyllabum habes apud eumdem Trithemium. Vitam cum morte commutavit anno CIƆCCCCXLIII.

Martinus de Scydam de *ſpiritualibus Aſcenſionibus* librum conſignavit, quem manu deſcriptum legere eſt in publica Trajectenſium Bibliotheca. Tempus, quo floruit, ignoratur.

Sciedamum hodie piſcatura floret. Incolæ texendis verriculis reticuliſque in alecarium negotium operam intendunt. Non tam magnitudine, quam elegantia commendatur. Arces Mateneſiam, Riviercam, Spierinckhouckam, Hodenpyliam, Spangiam, Steenhuſiam aliaſque, quarum rudera tantum exſtant, olim ſub ſe Sciedamum complectebatur.

SCHOON-

SCHOONHOVIA.

Schoonhovia. Unde dicta. Bella curia. Belloportus. Res ejus gestæ. Incendium, & Viri docti.

SCHOONHOVIA ab hortorum pulchritudine & amœnitate nomen consecuta est. *Schoon* pulchrum, *hof* hortum Belgis notat. Cum autem *hof* aula etiam & palatium principis nominetur, urbem hanc *Bellæ curiæ* nomine Heda indigitavit. *Schoonhavia* olim à portus commoditate appellabatur, ut in chronicis scriptis & editis paullo vetustioribus exaratum est. Quæ caussa est cur *Belloportum* eam Cornelius Aurelius passim appellet.

Circa annum MCCXXXII Florentius quartus, in gratiam Ottonis tertij, Episcoporum Trajectensium trigesimi & sexti, aggerem ad Leckam flumen ab Ameronga usque ad Schoonhoviam, magno incolarum & agrorum bono, fieri curavit.

Circa annum MCCCXII Iohannes Hannonius, frater Guilhelmi Comitis Hollandiæ cognomento Boni, arcem Schoonhoviensem vetustate temporum collapsam in meliorem formam restituit. Sic sensim Schoonhovia crevit, accedentibus vicini opidi Neoporti, quod à Gelris excisum est, ruinis.

Anno MCCCLIX Iohannes Arckelius, Episcoporum Trajectensium quadragesimus septimus, collectis ingentibus copiis ad Schoonhoviam castra movit. Schoonhovienses, adventu ejus percepto, obviam procedentes, manus conseruere. Sed adversa Schoonhoviensibus illa pugna fuit; è quibus Gisbertus de Langelack, Herpertus de Liesvelt, Conradus de Oosterwijck equites, & civium plures capti sunt.

Anno MCCCLXXV tota Schoonhovia cum Carmelitarum cœnobio, quod anno 1330 exstructum erat, gravi incendio funditus absumta est. Testatur id versiculus iste leoninus tunc temporis conscriptus;

Shoonhoven insignis cum claustro devorat ignis.

Circa annum MCCCCXXIV Iacoba, in Hannonia tunc temporis agens, intellecta Iohannis Brabanti per universam Hollandiam celebrata inauguratione, Florentio Kijfhoeckio in mandatis dedit, Schoonhoviam quamprimum oppugnaret. Favebant Iacobæ civium præcipui, qui urbem libenti animo tradidere. Omnis in expugnanda arce diffi-

cultas posita. Præerant huic Wilhelmus Coulster & Albertus Beyling, cum quinquaginta aliis militiæ expertis viris. Hi ea omnia, quæ defendendæ arci facere videbantur, alacri & expedito animo præstitere. Sed tandem, rerum omnium inopia compulsi, vitæ & fortunarum suarum incolumitatem pacti, arcem tradidere. Solus Albertus Beyling veniam non impetravit. Hic ad Iacobam delatus, priusquam extremo supplicio afficeretur, menstruum sibi ad visendos amicos curandaque bona sua spatium accepit. Statoque jam tempore exacto Iacobæ se stitit; & vivens adhuc spiransque terra obruebatur. Digna res posterorum & annalium memoria. Habent hic Hollandi, quem cum Regulo componant, cujus volontarium ad hostes reditum, cum jam crucis supplicium paratum sibi sciret, tantopere commendant Romani scriptores. Anno proxime secuto Iohannes Brabantiæ Dux Hollandiam ingressus Iacobum Gaesbeckium cum copiis ad obsidendam Schoonhoviam, quæ recipere eum detrectabat, misit. Sed mensibus vixdum sex in ea obsidione peractis non sine ignominia discessit. Magno enim Schoonhovienses animo fuere, sæpius in castra hostium erumpentes. Magnam, inter alia, Rotterodamensibus cladem inflixere; quorum vexillum, captivosque plurimos in urbem abduxerunt.

Anno M CCCC LXXXVIII Iohannes Naeldvicenus, Eques, Hoexiorum partibus addictus instructa mille militum classe Schoonhoviam oppugnaturus contendit. Sed tam alacri à civibus animo exceptus est, ut relicta magna navium & militum classe terga vertere sit coactus.

Schoonhoviam patriam suam habent

Johannes de Schoonhovia inclaruit circa annum 1413, quo ipso sermonem in Capitulo Windeshemensi, de Monasteriis Regularium in Brabntia eidem conjungendis, cum maximo omnium applausu habuit. Vixit juxta Bruxellam in Viridi Valle Regularium S. Augustini Subprior. Plurima scripto consignavit, quæ manu exarata sparsim habentur.

Christophorus Longolius, de cujus tamen patria, non aliter atq; Homeri, variis eruditorũ sententiis certatur. Nos Schoonhoviæ gloriam hanc eripi non patimur, magni illius Desiderij Erasmi auctoritatem secuti. Ecce tibi hæc verba ejus ex epistola ad Damianum Goes Lusitanum, & non dubitabis. *Longolium*, ait, *qui totus incubuit, ut Ciceronem exprimeret, hinc Galliæ sibi vindicant, hinc Machlinia sibi asserit, cum revera fuerit purus putus Hollandiæ, prognatus à patre Hollando, in celebri Hollandiæ opido, cui pulchritudo hortorum Schoonhoviæ nomen dedit. Hic ne quis mihi protinus obstrepat, quod dico, patruus ipsius* Petrus Longolius, *vir apprime doctus, mihi narravit. Non arbitratus sum committendum, ut hoc decoris Hollandiæ praeriperetur.* Longolio autem raræ elegantię ingenium fuit, abstrusa rerum cognitione excultum. Orator suorum temporum disertissimus fuit. Nemo post litteras renatas sine affectatione scripsit elegantius; ut Tullianæ eloquentiæ Suada merito possit appellari. Testantur id orationes ejus & epistolæ, quibus nihil magis excultum. Omnem pene Europam peragravit; omnibus maximis sæculi viris acceptus. Galliarum enim Rex magnis eum ad se præmiis evocavit. Sed in Patavina Italorum Academia sedem fixit, ubi cum summo omnium luctu, in flore ætatis flos iste elegantiarum anno millesimo quingentesimo vigesimo secundo, ex mortalis vitæ statione egressus est. Ecce tibi Epitaphium ejus à Petro Bembo positum, quod ad Franciscanos ibi spectatur:

CHRISTOPHORO LONGOLIO BELGÆ

ROMANAM CIVITATEM PROPTER EXIMIAM IN STVDIIS LITTERARVM PRÆSTANTIAM ADEPTO, SVMMO INGENIO, INCREDIBILI INDVSTRIA, OMNIBVS BONIS ARTIBVS PRÆDITO, SVPRA IUVENTÆ ANNOS, IN QVA EXSTINCTVS EST, MAGNO CVM ITALIÆ DOLORE, CVI INGENTEM SPEM SVI NOMINIS EXCITAVERAT

PETRVS BEMBVS
AMICO ET HOSPITI
POSVIT.

TE IUVENEM RAPVERE DEÆ, FATALIA NENTES
STAMINA, CVM SCIRENT MORITVRVM TEMPORE NVLLO,
LONGOLI TIBI SI CANOS SENIVMQVE DEDISSENT.

Schoonhovia in sinistra Leccæ ripa posita est. Salmones hic magno numero capiuntur. Ex amnibus etiam, quorum unus urbem mediam secat, alter proxime attingit, magna subvectionis commoditate floret.

BRIELA.

BRIELA.

Briela unde nominata. Helium Rheni ostium. Briela Zelandiæ olim adscripta. Burchgraviorum Zelandiæ ex Voornensi familia catalogus. Res fortiter foris & domi gestæ. Viri eruditi.

BRIELA nomen habet ab Rheni ostio, *Helium* dicto. Quasi dicas *Brebeele*, quod Latine sonat *Latum Helium*. Quæ conjectura est Philippi Cluveri cap. II. de Rheni alveis, & eorum accolis. Et hic Mosæ alveum fuisse, qui Helium nominatur, neutiquam debet dubitari. Est in proximo pagus, IV. M. P. Briela distans, *Helvoet dictus*; ut certum sit huic inde nomen adhæsisse. *Brillis* nominatur in diplomatis antiquis. Zelandiæ olim adscribebatur. Cujus rei argumento illud fuerit, quod Dynastæ Voornensis tractus, cujus caput est Briela, Zelandiæ Burchgravij fere fuerint. Libet horum catalogum attexere, qualis ex actis monumentisque publicis potuit haberi.

Pelgromius, frater Florentij tertij primus Voornæ Dynasta memoratur ad annum 1140.

Florentius Voornius, Pelgromij ex filia nepos, anno 1162.

Hugo Voornius obiit anno 1248.

Henricus Voornius anno 1252.

Albertus Voornius, Henrici filius.

Albertus Voornius obiit anno 1303.

Gerardus Voornius, Alberti filius.

Gerardus Voornius mortuus anno 1337. Donec *Machtildis Voornia*, Gerardi filia, quæ Diderico Valckenburgio nupserat, anno 1372 vitam cum morte commutavit. A quo tempore Briela cum universo Voornensi districtu ad Hollandiæ Comites est devoluta.

Burchgraviorum autem Zelandiæ munus aliud non erat, quam Castellanorum seu Advocatorum, de quibus fusius alibi diximus.

Anno MCCCL Machtildis Voornia, de qua jam diximus, varias Brielanis immunitates indulsit. Et haud ita longe post amplissimum octo Canonicorum collegium Brielæ instituit.

Circa annum MCCCCXVII Iohannes Bavarus Brielam cepit; è qua, impositis præsidiariis militibus, per universam Hollandiam fœde grassabatur.

Anno MCCCCLXXII pyratæ aliquot, mercatorum habitu Brielam ingressi Hagæ-Comitis capite mulctati sunt.

Anno MDLXXII Brielæ prima Batavicæ libertatis jacta sunt fundamenta. Hispanis enim crudelius in Belgas agen-

 tibus

tibus præter magnatum præcipuos urbes pleræque nutabant. Guilhelmus Lumæus è nobilissima Marchensium Comitum familia ortus, ex auctoritate Guilhelmi Auraici, navium aliquot classem in Douverano Anglorum portu adornavit. Hic, velificatione facta, dum cum ventis colluctatur, Brielam appulit, cum Enchusam petere in animo haberet. Ibi, capto è re nata consilio, portam urbis, quæ ad austrum est, aggressus, ignem eidem subjecit. Cives repentino illo incendio non mediocriter commoti, & quid agerent ignari, domi se continuere. Milites inter hæc appositis ad mœnia scalis per portam, quæ ad septentrionem posita est, urbem invasere. Albanus, hac Lumæi irruptione nuntiata, risisse dicitur, quod hostes à se vinci solitos contemneret, & duas tantum Hispanorum cohortes, quæ Trajecti agebant, in Voornensem Insulam dimisit. Sed Hispani tantâ à nostris alacritate excepti sunt, ut non nisi de fuga cogitarent. Bossutius etiam Comes in eamdem Insulam, cum decem Hispanorum cohortibus transmisit. Sed incensis, quibus trajecerat, navibus in eas angustias redactus est, ut aditu passim præcluso, objectum flumen nando transmittere cogeretur. Hujus tam præclari facinoris duces fuerunt, Guilielmus Lumæus, Guilielmus Bloysius, Dominus Treslonius, Toparcha Suetensis, Lancelotus Bredenrodius, Bartholomæus Entensis, Iacobus Schoonwallius, Anthonius Vtenhovius, Iacobus Cabeljau, Anthonius Reynius, Nicolaus Ruychhaverius, Iacobus Hennebartius, quorum nomina digna nobis visa sunt, quæ à sera posteritate cognoscantur.

Brielæ natus est

Cornelius Neostadius Sevenhoviæ & Coppelij Toparcha. Iuris in Leydensi Academia antecessor, & deinde supremæ Hollandiæ Zelandiæque Curiæ Senator, simulque Leydensis Academiæ Curator fuit. Vir ingenio, prudentia, & auctoritate præcipuus. De Feudis Hollandicis, & pactis Antenuptialibus doctissima quæque scripto consignavit. Vivere desiit Hagæ-Comitis anno cIↃ IↃ c VI.

Briela, ad Mosæ, ut jam diximus, ostium sedet, Voornensis tractus Metropolis. Mercatu & navigationibus præcipue floret, populo satis instructa. Aërem paullo habet graviorem. Ager circumjectus fertilissimus, optimique tritici feracissimus.

S. GER-

S. GERTRVDIS-BERGA.

S. *Gertrudis-Berga unde dicta. S. Gertrudis. Varia ejus fortuna. Viri clariores.*

S. GERTRVDIS-BERGA, oppidum veterrimum, nomen habet à Gertrude, Pipini Landeni aulæ Galliarum Regis præfecti filia, quæ obiit anno DCLXIV. Vixit illa & claruit in hoc tractu, ut ex antiquissimo Hilsewydis Strye prope Dordrechtum Comitis diplomate, anno DCCCXCIX in Abbatia Thoornana prope Waerdam in Campinia dato, clarè satis comparet. Verba propter antiquitatem adscribi hic merentur:

Attuli ad dictam Ecclesiam allodium meum, quod in terra mea de Strien gloriosus Rex Zuendebolchus olim perdonaverat, inprimis ipsam Ecclesiam de Strien, quæ est consecrata in honorem Mariæ Virginis, Montem Littoris, ubi beatissima Geertrudis corporaliter conversata est, & Cellam habet à beato Amando consecratam, villam Baerle, cum Altari in honorem Sancti Confessoris Remigij à me constructo, Castellum Sprundelheim cum omni integritate, sicut situm est super fluvium Merbata.

Sed quid sibi hic vult *Mons Littoris*? Quod ut intelligatur sciendum est, *Berch* veteri Belgarum lingua littus, portum atque adeo commodam navibus stationem denotasse. Cujus significationis vis hodieque est in verbo *Bergen*, quod tueri, & adversus vim externam defendere designat.

Mons *Patrimonium ipsius electæ Virginis* appellatur in litteris Ottonis secundi ejus nominis Imperatoris;

In pago Schaldis, villa Bergis cum tribus insulis, Sprange, Waterange, Steninge, cum Ecclesia & Telonio, in pago Stria, in patrimonio ipsius electæ Virginis Mons cum appendicis Tremella, nunc Drumelen, Sturnahem, & omni piscatura ad Mosam, &c.

Anno millesimo trecentesimo vigesimo primo, Arx Gertrudenbergensis, cui Castellanus semper præfuit, à fundamentis excitata est.

Anno millesimo quadragentesimo vigesimo, vigilia S. Lamberti, durante inter Iohannem Bavarum & Iacobam

 bello,

bello, urbs tota cum ecclesia conflagravit. Hujus incendij caussam ejusmodi produnt annales. Arci Gertrudenbergensi Didericus Merewedanus, Hollandiæ australis Balivus, præerat. Hic cives suos admonuit, ut à Dordracensibus sibi caverent, qui Iohannis Bavari partes secuti non nisi de occupanda urbe cogitabant. Factum autem est, ut Dordracenses urbem cum magnis copiis sint aggressi, dedi eam sibi postulantes. Annuere postulatis improvidi cives. Didericus tamen Merewedanus intra arcem suam se continuit, quam adversus obsidentium vim, magno animo tuebatur. Missilem etiam ignem intra urbem jaculatus est, quo tota absumta est. Ad postremum, vitæ & bonorum incolumitate pacta, ipsis tradere coactus est.

Anno millesimo quadragentesimo octogesimo nono, Iohannes Naeldvicenus cum magna militum manu urbem aggressus, cum nemo resisteret, cepit. Qui tamen paullo post excessit.

Anno millesimo quingentesimo septuagesimo tertio, S. Gertrudis Berga a Poyetto, Auriaci legato occupata est, iis, qui in præsidio erant, interfectis.

Anno millesimo quingentesimo octogesimo nono, Præsidiarij Geertrudebergensium milites, nequidquam obstante Mauritio Auriaco, qui cum copiis eò se contulerat, urbem Parmensium Duci fœdo exemplo tradidere.

Anno millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, idem Mauritius Gertrudisbergam haud ita magno opere obsedit, & die S. Iohannis, in ipso hostium conspectu, sub potestatem suam redegit.

Nati hic sunt

Adrianus N. Cartusiani Ordinis, S. Theologiæ Doctor, &, ut loquitur Pet. Sutor. lib. 11, vitæ Cartus. humanis quoque litteris nobiliter doctus, vitæque sanctimonia spectabilis. De utriusque Fortunæ Remediis libros duos, pro illa ætate, qua litteras scire barbaries erat, doctissimos edidit. Floruit circa annum millesimum quadragentesimum septuagesimum primum.

Nicolaus Busius Hilvarenbecani Canonicorum Collegij Decanus selectiores sermonis Latini Phrases Plantinianis typis exaratas dedit.

S. Gertrudis-Berga Arausionensium Principum peculium est, castellis & operibus contra externam vim munitissima. Brabantici quidem soli, sed Hollandiæ Comitis armis Hollandiæ adscripta. Solebant olim Brabanti Duces suos inauguraturi, solenni juramento stipulari, ut, quo id fieri posset modo, eam sub potestatem suam redigerent; Hollandi è contra, sui ut retinerent. Est & felicissima hic salmonum & clupearum captura.

P. L.

In

S. GERTRVDIS-BERGAM

EPIGRAMMA.

QVa Sacræ surgunt nova propugnacula Bergæ,
Ad Mosæ refluas prætereuntis aquas:
Nassodium sedes, & meta furentis Iberi,
Objicit infestis se furibunda lupis.
Illa ista est patriis nimium dilecta Batavis,
Apta salo, portu commoda, Marte potens.

VVILHELMOSTADVM.

VVilhelmoſtadum quando conditum.

Reliqua Brabantiæ contermina; ſed tamen in fundo Hollandico opida poſita una opera perſequemur. Wilhelmoſtadum in Ruygenhillenſi tractu, qui anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quarto exaggeratus dicitur, à Wilhelmo Auriaco, ad inhibendos hoſtium è Brabantia inſultus; exſtrui cœptum eſt. Dominium ejus Wilhelmo, Principi de publici egregij bono optime merito, tradiderunt. Aër hic graviſſimus eſt; quod anno ſuperiore Cives Leydenſes experti; quorum plerique morbo graviſſimo contacti vitam cum morte commutarunt.

CLVNDERA.

Clundera Niuwervaert olim dicta. Telonium Comitis. Incendium. Incrementum.

IN eadem Ruygenhillensi insula Clundera opidum est, seu, quod malim, municipium. Niuwervaert olim dicebatur, Striensium Dynastarum peculium. Navigationibus olim florebat; quamobrem & Telonium amplissimum ab Hollandiæ Comitibus olim constitutum hic fuit. Sed decrescere & quasi perire cœpit Soutenwaerdæ inundatione, quæ incidit in annum salutis 1421. Vt dato alibi aditu Niuwervaerdam præternavigare opus amplius non haberent. Cui malo alterum accessit, incendium gravissimum ad annum 1420. quo tota pene absumta est. Sed Princeps Auriacus, ad quem dominium ejus loci pervenerat, anno 1583 vallo cingi curavit; cui postea opera & castella munitissima fuere adjuncta. Templum nunc habet & campanile elegantissimum.

HEVSDA.

HEVSDA.

Heusda quando condita. Heusdanorum Dynastarum genealogia. Heusda Brabantiæ Duci vendita, quomodo ad Hollandiæ Comites pervenerit. Varia ejus fortuna. Viri clari.

HEVSDA opidum antiquissimum, si habenda fides Iohanni Leydensi; qui lib. IV, cap. XII ad annum DCCLXXXIX, hanc ejus originem profert: Robertus, *inquit*, Comes Teysterbandiæ habuit pro armis, tamquam junior filius Clivensis, scutum blavium cum octo aureis sceptris. Comitatus autem Teysterbandus continebat in se Bommelrewaerdt, Tyebrewaert, & terras de Arkel, de Hoesden, de Haltena, de Vianen, de Culenburch, Buren, usque ad antiquam Mosam. Accepitque Robertus Comitatum Teysterbandiæ de manu fratris sui Ludowici in feodum, & illa portio sibi debebatur. Et Comes Clivensis suscepit illam terram in feodum ab Episcopo Trajectensi. Iste Robertus de Clivis Comes Teysterbandiæ duxit in uxorem Kunegundam filiam Comitis de Hoy, ex qua genuit tres filios. Quorum primus dicebatur Ludowicus succedens Comes Teysterbandiæ. Secundus dicebatur Robertus, cui successit Dominium de Hoesden cum multis villis, & factum fuit speciale Dominium. Hic Robertus fuit primus Dominus de Hoesden, minuitque arma sua propter fratrem suum seniorem. Habuitque scutum in dextera parte rubrum, & in sinistra blavium cum octo sceptris. Accepitque illa dominia in feudum à Comite Clivensi, quia superior domus (*malim* Dominus) fuit. Et quæ ibi sequuntur alia. Atque hoc illustris familiæ Heusdanæ initium fuit, cujus genealogiam commode heic subjungam;

Robertus Heusdanus, de quo jam diximus, anno 857.
Balduinus Heusdanus, Roberti filius, obiit anno 870.
Robertus Heusdanus moritur anno 914.
Edmondus Heusdanus vitam exuit anno 929.
Iohannes Heusdanus hominem exivit anno 956.
Robertus Heusdanus discessit anno 982.
Balduinus Heusdanus vivere desiit anno 1028.

Posteriorum quinque genealogiam ita prodit Iohannes Leydensis lib. VII, cap. XIII. Anno, *ait*, Domini 914 obiit Robertus Dominus tertius de Heusden, qui habuit uxorem Adelheidim, filiam Comitis Zutphaniæ, ex qua genuit Edmondum sibi succedentem. Is idem Robertus ædificavit villam Poeroyen, Brabiel, & Aelst, & alias plures villas. Miles ordinatus fuit in terra sancta strenue debellans gentiles. Quo mortuo successit ei Edmondus ejus filius, quartus Dominus de Heusden. Hic duxit in uxorem Hildegondam filiam Comitis de Zeyn;

„, ex qua genuit Iohannem filium suum. Hic Edmondus „, obiit anno Domini 929. Huic successit Iohannes filius „, ejus, quintus Dominus de Heusden, qui ordinatus fuit „, miles in terra Sancta adversus Sarracenos pugnaturus. „, Et habuit in uxorem Margaretham, filiam Comitis Los- „, sensis, & genuit ex ea Robertum filium suum, obiitque „, anno Domini 956. Illo defuncto, successit ei Robertus „, filius ejus, sextus Dominus de Heusden. Is duxit in uxo- „, rem filiam Comitis de Spaeregem, ex qua genuit Bal- „, dewinum succedentem; obiit anno 982; cui successit Bal- „, duinus septimus Dominus de Heusden. Nos ad proxime sequutos pergamus

Iohannes II *Heusdanus* moritur anno 1073.

Robertus IV *Heusdanus* obiit anno 1092.

Balduinus II *Heusdanus* vitam exuit anno 1110.

Johannes III *Heusdanus* vita excessit anno 1135.

Wilhelmus Heusdanus in vivis esse desiit anno 1153.

Arnoldus Heusdanus, Wilhelmi, qui sine liberis defunctus erat, frater, exspiravit anno 1168.

Iohannes IV *Heusdanus* esse desiit anno 1192.

Robertus V *Heusdanus* vitam cum morte commutavit anno 1202.

Iohannes V *Heusdanus* hominem exivit anno 1235.

Iohannes VI *Heusdanus* mortuus est anno 1279.

Iohannes VII *Heusdanus*, conspirationis in Florentium quintum conscius, obiit anno 1303.

Iohannes VIII *Heusdanus* vita excessit anno 1318.

Iohannes IX *Heusdanus* obiit anno 1334 sine liberis. Hic, instigantibus Dynasta Cranendonckio, & Iohanne Alshantio opidum Heusdanum, cum universo ejus districtu Iohanni Brabantiæ Duci, cum adhuc in vivis esset, vendidit. Ægerrimo id animo tulit Saffenburgensis Comes, qui Sophiam, unicam Iohannis Heusdani filiam in matrimonio habebat. Sed nihil à Brabantiæ Duce potuit impetrare. Quamobrem ad Wilhelmum Bonum Hollandiæ Comitem se contulit, & universum Heusdanum districtum ipsi vendidit. Sic gravissimum inter Hollandos Brabantosque exortum est bellum, illis recuperare, his retinere Heusdam acriter contendentibus. Historiam omnem ita accurate exsequitur Renerus Snoyus lib. VIII. Flandriæ, *inquit*, Comes bellum Brabanto in- „ dicere, quem sequi noster, spe, quod evenit, Heusdanum „ capiendi. Siquidem & cum viculis feudum fuisse Co- „ mitis Clivensis & Teysterbandiæ, ut per Australem Hol- „ landiam pleraque alia, nemo ibit inficias. Nam quum „ olim de memorato Dominio inter Brabantiæ Ducem at- „ que Iohannem Heusdanum lis incidisset, depressisse in- „ feriorem Brabantiæ Ducem, quod Clivensis longius ab- „ erat, quam ab eo auxilium petere posset. Itaque se in fi- „ dem atque tutelam Hollandiæ Comitis dedisse, nihil ma- „ gni ducentis, adversus Brabantiam eumdem defendere. „ Quo absque liberis defuncto Sophiam sororem Comi- „ tem Saffenburgi Dominium hoc accepisse, & adeundæ „ hæreditatis potestatem non habentem, potentia Ducis „ Brabantiæ arcis præsidium largitione corrumpentis, me- „ moratum pretio Comiti vendidisse, possidente tamen Bra- „ banto, quoad Philippus Rex Franciæ rebus turbatis nisus „ consulere bellum pactione nuptiarum intercepit. Iohan- „ nam Brabanti filiam Guilhelmus Oostervandię, Guiliel- „ mi Comitis filius, uxorem acciperet. Alteram Flandriæ „

Comitis

„ Nuptiæ celebratæ, & pacis nomine ſuperis litatum læti-
„ tia publica, ut tamen prius quidquid juris in Hoeſdanum
„ ante uſurpaſſet Brabantus Guilielmo renuntiaret, Vnde
„ naſci proverbium inter mortales: *Ludit, ut qui Machlina*
„ *mea, Heuſdena tua:* quod in honeſte avaros vel rapaces
„ hodie dicimus vernacule:

Hy ſpeelt als Machelen mijn; Heuſden dijn.

Circa annum MCCCIII Iohannes Brabantiæ Dux Heuſdam occupavit.

Anno MCCCXXXVIII Machtildis Herbarni Riedij vidua Heuſdæ quinque Canonicorum collegium excitavit.

Anno MCCCXL Iohannes Brabantiæ Dux arcem Heuſdanam cum turri elegantiſſimi & munitiſſimi operis exſtrui fecit.

Anno MCCCCVII Gelris de Gorichemo poſſidendo cum Hollandis contendentibus, graviſſimum inter utroſ-

nenburgius Heuſdanorum Præfectus tumultuaria militum manu collecta, caliginoſi aëris præſidio uſus, magno clamore & impetu in Gelrorum caſtra irrupit. Ibi Gelri adeo fuere perculſi, ut non niſi de fuga cogitarent. Multi eorum, dum in Moſam proſiliunt, fuere abſorpti. Et, quod prætereundum non eſt, plures capti, quam ipſi Heuſdani numero eſſent.

Heuſdæ natus eſt

Godſchalcus Steewichius Philologus, Philoſophus & Hiſtoricus inſignis, præceptorem habuit Victorem Giſelinum. Criticæ ejus in Apulejum, Arnobium, & Vegetium animadverſiones exſtant.

Heuſda hodie ut elegantia, ita caſtellis firmiſſimis commendatur; natura & arte munitiſſima. Arcem habet operis non contemnendi. Vahalim fluvium haud ita longe labentem videt.

WOUDRICHEMUM.

Woudrichemum, non Worichemum scribendum. Altenatensis tractus, Clivensium olim feudum, quo modo & quando ad Hollandos devolutus. Woudrichemum quando vallo circumdatum. ejus Privilegia.

WOUDRICHEMUM (ita enim semper scriptum invenio in diplomatis antiquis, non Worichemum, ut vulgo) Altenatensis districtus caput est. Altenatensis autem districtus nomen habet ab arce veterrima, quæ Altena dicebatur, cujus rudera quædam adhuc videntur. *Holtena* olim & *Outenum* nominabatur, forsan à ligni & arborum copia. In hanc anno 1395 confugere, qui Aleydim Poelgeestiam, virilis animi fœminam, quam Albertus Bavarus in oculis ferebat, instinctu Guilhelmi Oostervandij, qui Alberti maximus natu filius erat, interfecerant. Quamobrem & acriter illam Albertus obsedit; & deditione accepit; turresque duas in obtentæ victoriæ signum ipsi ademit. Altenatensis autem tractus, atque adeo Woudrichemum jam tum anno 1150 paruit Dynastis Hornanis, qui postea Comites dicti. Feudum olim fuit Comitum Clivensium. Postea tamen ad annum 1332 Wilhelmus Bonus hujus loci Dominium à Diderico Clivensium Comite suo sibi ære redemit, atque exinde Hollandiæ Comitum feudum factum est. Ad Hornanos autem Comites pertinuit usque ad annum 1600, quo Walburgis à Nyenarendt, Philippi Montmorentij, Comitis Hornani, qui anno 1568 Bruxellæ ab Albano capite multatus est, vidua obiit; quæ paullo ante obitum Dominium Altenatense, simulque Woudrichemum 90000 florenorum millibus Hollandiæ Ordinibus vendidit; adeo ut inter eorum dominia nunc habeatur.

Anno demum MCCCCLX Woudrichemum vallo & portis circumdatum est.

Anno MCCCCLXVI Iacobus Hornæ, & Altenæ Dominus varia Woudrichemensibus privilegia & immunitates concessit, articulis CXXVII comprehensas. Quas anno eodem Maria Burgunda gratas se habere publicis litteris testata est.

Circa annum MDXI Gelri Woudrichemum, positis noctu ad mœnia scalis, & excubantibus negligenter civibus, occuparunt, ubi Hornanum Comitem ceperunt, qui magnam ipsis æris summam, ad se subditosque suos redimendos, persolvere cogebatur.

Woudrichemum ad Vahalim commodissimo situ positum, hodie munitissimum habetur. Arcem Loevesteyniam in vicinia prospectat.

VIANA.

Viana & Arx ejus quando & à quo conditæ, incrementa ejus, & obſidio.

VIANA, ſive Vianda, ut ſcribunt alij, opidum eſt non contemnendæ vetuſtatis. Dianæ fanum hic nonnulli nobis commenti ſunt, alij à mulierculis duabus, quarum uni Feudis, vernacule *Fy*, alteri Ianæ erat cognomentum, factum civitati nomen putant.

Prima Vianæ fundamenta circa annum ſalutis MCCXC à Zwedero, Iohannis tertij ejus nominis Culenburgi Domini fratre, cui tractus ille è paterna hæreditate obvenerat, jaci cœpta ſunt. Arx, præter alia, tunc temporis dicitur fuiſſe conſtituta. Swederus ille anno 1234 prælio prope Bremam adverſus paganos commiſſo occubuit. Vxorem habuit Dynaſtæ Leedenſis filiam, è qua filios duos Giſbertum & Henricum Vianenſes ſuſcepit.

Anno MCCCXL Capellam, quæ Hageſteynio ſuberat, in Parochialem Zwederus, Vianæ Dynaſta, erigi fecit.

Anno MCCCLXXII elegantiſſimi operis turrim, juxta arcem, quæ Bateſteynia jam olim vocabatur, Gyſbertus Vianenſis à fundamentis excitavit, ex lutro, quod ipſi Comitis S. Pauli Atrebatenſis filius, anno 1371 in Iuliacenſi agro captus, perſolvere tenebatur.

Anno MCCCCXVIII Walravus Bredenrodius, qui anno 1417 Gorichemi cæſus eſt, Leonaram filiam & hæredem unicam Henrici, Vianæ & Ameidæ Domini, in uxorem accepit, atque exinde duorum iſtorum locorum Dominia ad Brederodios ſunt devoluta.

Circa annum MCCCCLXXXI bello, quod inter Trajectenſes Hollandoſque exortum jam erat, non immiſcuit ſe Walravus. Erat eodem tempore Vianæ homo ad concitandos civium animos factus, cui Giſberti Baeſij cognomentum; qui exſilio mulctatus, Trajectum ſe contulit, ibique multa de Viana facilè occupanda prædicavit. conſilium ejus ſequuti ſunt Trajectenſes, qui Vincentium Swanenburgium cum expedita civium manu eo miſere. Hi noctu portam Culenburgenſem adorti abſque ulla difficultate urbem penetrabant. Quo intellecto Georgius, Præpoſiti Trajectenſis nothus, arci Præfectus, in munitiſſimam turrim, Simpol dictam, ſe dedit; futurum ſperans, ut ſe & arcem ſibi commiſſam tueretur. Sed tanta eum vi adorti ſunt Trajectenſes, ut eam traderè cogeretur. Vincentius Swanenburgius hoc rerum ſucceſſu lætus urbem in poteſtatem ſuam redactam nec Trajectenſibus nec Brederodio reddere ſtatuerat, priuſquam ſtipendium, à Trajectenſibus ſibi debitum, accepiſſet. Hæſit ibi menſes quatuor. Quo tempore Hollandi varias in Vianenſem agrum fecere irruptiones. ſed paullo poſt res compoſitæ.

Viana ad ſiniſtrum Leccæ latus elegantiſſimo opere poſita ſpectatur. Arcem ſplendidiſſimam oſtentat. Ager circumjectus nitidiſſimus eſt.

LEER-

LEERDAMVM.

Leerdamum unde dictum. Arckeliensium feudum. Primus Leerdami Comes quando institutus. Varia urbis fortuna.

LEERDAMVM nomen habet à Linga amne, contractum à Lingerdamum. Linga autem nominatur à longitudine, quæ caussa est, cur Longam passim appellet Iohannes Gerbrandi Leydensis. Feudum est Arckeliensium Dynastarum; ex quo circa annum 1150 Iohannes quartus ejus nominis Arckelius, filio suo Folparto, qui anno 1167 cum filio suo Pelgromo à Diabolo avectus dicitur, Leerdamensem districtum donavit. Quibus mortuis ad Arckelienses iterum devolutus est.

Anno MCCCCXCII Fredericus Egmondanus, VVilhelmi filius, primus Leerdami Comes creatus est. Ex quo enim Iohannes Egmondanus circa annum 1410 Mariam, Iohannis Arckelij filiam, in uxorem accepit; ad filium ejus VVilhelmum Egmondanum, posterosque ejus Leerdamum devenit.

Circa annum MCCCCXCVI orto inter Gelros Hollandosque bello, Dynasta Iselsteynius plures in Gelriam excursiones fecit; commissoque prælio Neomagensium plurimos cæcidit. Quare Gelri haut leviter incitati urbem & arcem Leerdamensem ceperunt. Atque ex ea continuis rapinis & incendiis per universam Hollandiam grassabantur. Quo intellecto Albertus Saxoniæ dux cum magnis copiis Gorichemum contendit, Aspera & Heuclomo, vicinis Leerdamo opidis, milite & operibus munitis. Nec longe post castellum validissimum ad inhibendas hostium excursiones juxta Leerdamum excitavit. Quo factum est, ut Gelri, impetrata vitæ fortunarumque incolumitate, urbem statim dederent.

Anno MDLXXIX Cepinus Vitellius, cum quindecim Helvetiorũ turmis, adjunctis aliquot Hispanis, Leerdamum acriter obsedit, admotisque tormentis majoribus duobus mænia ita decussit, ut in potestatem suam statim redigeret.

Leerdamum opidulum non contemnendum ad Lingam positum Heuclomum & Asperam in vicinia habet; quibuscum trianguli formam absolvit. Paret Frederico Henrico, Aurantiæ Principi, &c. Mortuo enim anno 1500 Friderico Leerdami Comite primo, ad filium ejus Florenrentium devenit; qui anno 1539 è vita excessit, Maximiliano Egmondano successore relicto. Cujus filia & hęres unica Anna Egmondana, quę obiit anno 1558, Leerdamum tradidit filio suo Philippo, Aurãtiæ, &c. Principi, qui mortuus anno 1618 fratri suo Mauritio Aurantiæ Principi legavit. A quo ad fratrem ejus Fredericum Henricum devolutum est. Arcem elegantissimam Leerdamum olim habuit, nunc plane depressam.

ASPERA.

Asperæ descriptio. Viri clari.

ASPERA Arckelienſium Dynaſtarum feudum olim fuit. Guido ab Aſperen, frater Iohannis ſecundi Heuclomi Domini ad annum MCCCLIV à Friſiis prope Stauriam cæſus commemoratur. Filia ejus unica Didericum Polanum in matrimonium accepit, exque eo Ottonem Polanum, Aſperæ Dominum. Filia Ottonis, Alferadis dicta, Polanæ domina, ex Iohanne Langerackio Elburgim ſuſcepit; cujus maritus Rutgerus à Boetſelaer Aſperam dotis nomine accepit. Sed anno 1461 ab Arnoldo Pickio in arce ſua globo transfixus eſt; ut hiſtoriam omnem ad annum proxime dictum latius exſequuntur Annales. Atque exinde Aſperam Boetſelarij poſſederunt.

Aſpera, quantum colligo, oriundi ſunt

Conradus & *Iohannes Ottonis ab Aſperen* fratres. Vterque eruditus, Vterque Theologiæ laurea, & artium magiſterio inſignis. Vixerunt in Brabantiæ Silva-Ducis, in D. Iohannis Euangeliſtæ templo primario conditi, ubi honorificam hanc inſcriptionem, inque ea univerſam eorum vitam, legere eſt;

CHRISTO RESVRGENTI SACR.
CONRADVM ET IOANNEM OTTONIS AB ASPEREN natura fratres, Sacerdotio, Canonicatu, & artium magiſterio inſignes, moribus, doctrina, ac in Deum Religione, illuſtres, unum hoc monumentum tegit. Non ſatis ad laudem hæc. Virtus poſthuma ac tumulo claudi neſcia, hæc inſuper adſcribi mandat.

Conradus S. Theol. laurea clarus, ad S. Petrum VI. omnino annis, uno tantum ad D. Catharinam Paſtoris munere perfunctus eſt. Anno MDLXXI Canonicus, mox etiam MDXCIII Archipresbyter in hac Cathetrali eccleſia ex æquo & bono renuntiatur. Sed nihil in humanis firmum aut ſtabile. Amnos natus IX ſupra LX pio condito teſtamento, perpetuo quoque cenſu in uſus duorum LovanI Theologorum conſignato, magno ſui apud probos omnes relicto deſiderio, XV. Februar. anno MDCIX. mundo denaſcitur, ac cælo adſcribitur.

Iohannes S. Theologiæ Baccalaureus anno MDXCII Canonicatum hujus urbis indeptus, profuſo in animarum ſalutem zelo, Paſtoratum quoq; S. Petri complexus. Sed, Heu! anno ſui laboris primo, fatali correptus lue, vernante ætate, annorum XXIX cæleſtibus annumerari cœptus eſt.

HEVKELOMVM.

H*Eukelomi descriptio.*

HEUKELOMUM etiam primam originem ſuam Arckelienſibus debet. Antiquitatem ejus vel ex eo colligere promtum eſt, quod anno MCC Arx ejus dicatur conſtituta. Otto Arckelius, Iohannis octavi minor natu filius, primus Heukelomi Dominus ſalutatus eſt anno MCCLXXII. Poſſederuntque ejus poſteri, donec anno MDXCV, Ottonis Arckelij, qui obiit anno MDLXVII, filia & hæres unica innupta vitâ exceſſit. Adeo ut tunc temporis Heukelomi dominium ad Eliſabetham Arckeliam, viduam Domini de Caſtres, pervenerit.

Memorant Annales anno MCCCCLXII Iohannem Heukelomi Dominum monetam non ſuo, quod licebat, ſed Comitis nomine & inſcriptione uſurpata excudiſſe. Monuit eum ſemel iterumque Philippus Burgundus, à nefario ejuſmodi ſcelere abſtineret. Nec ille tamẽ abſtinuit. Quare à ſuprema Hollandiæ Curia proſcriptus eſt. Sed veniam non ita longe poſt impetravit. Filius ejus Otto, ope Gerardi Culenburgij Avunculi ſui, Heuckelomum armata militum manu invaſit, patremque ſuum, nihil tale opinantem Culenburgio captum tradidit. Otto enim Heukelomum Culenburgio certa pecuniæ ſumma videbatur vendidiſſe. Culenburgius itaque aliquot militum præſidia propere induxit. qui per totam Hollandiam graſſabantur. Indignis id admodum animis tulit Iohannes Charloſius, Arckelij Dynaſta, qui Arckelienſis territorij præfecto, ut cum civibus aliquot Gorichemienſibus urbem invaderet, juſſit. Hic noctu urbem, & Culenburgios aliquot cepit. Convenitque tandem, ut Culenburgius & Otto Heucklomum Charloſio traderent. Atque ita Pater & filius, uterque perfidia, ut fertur, meritus, Dominio ac dignitate ſua ſunt exuti. Otto tamen paullo poſt hujus delicti ſui veniam, & ſimul Heuckelomum impetravit.

Arx Heuklomienſis antiquiſſima nunc plane disjecta eſt.

ISEL-

Iselsteynii descriptio. varij ejus casus.

ISELSTEINIUM nomen habet ab Isala, fluviorum nobilissimo, cui adjacet. Arcis Iselsteyniensis jam ad annum MCCL meminerunt Annales. De hujus opidi possessione magna semper controversia Hollandis cum Trajectensibus fuit, eoque nomine gravissima non semel bella exorta, quæ urbi exitium attulerunt. Quod semel & simul dixisse hic sufficiet. Historiam ejus omnem, quæ uberior est, quam ut hic singulatim referatur singulis pene pagellis invenies apud Rerum Hollandicarum conditores. Nos ad alia festinamus. Anno MCCCXC Iselsteynium muro & portis instrui cœptum est, sub Arnoldo Iselsteynij & Egmondæ domino, qui circa id ipsum tempus Monasterium Regularium S. Augustini suis sumtibus hic excitavit.

Anno MCCCCXVII Iohannes Egmondanus, qui proditionis in Comitem reus habebatur, ad fratrem suum Guilhelmum Iselsteinium confugit. Quo intellecto Guilhelmus Comes urbem acriter obsedit. Sed, amicis Egmondani intercedentibus, utrinque convenit, ut Iselsteinium Comiti traderetur; isque in usum Guilhelmi Iselsteinij duo Scutatorum millia, matrique ejus sexcentas Coronas Francicas quotannis penderet. Mortuo Guilhelmo Comite recipere urbem conabantur, & jam ceperant, sed à Trajectensibus statim sunt expulsi. Hi muros urbis, arcem, turremque funditus exscindunt, totamque urbem incendunt ecclesia & monasterio exceptis.

MCCCCLXVI. Gelri Iselsteinium incenderunt; atque ita urbs deformata jacuit usque ad tempora Frederici Iselsteinij, qui urbem instaurandi muroque cingendi potestatem à Carolo Burgundo impetravit.

Iselsteinium hodie paret Principi Auriaco, satis munitum, & elegantissimis viridariis ornatum.

WOER-

VVOERDA.

Woerda quando condita. A Trajectensibus quomodo ad Hollandos pervenerit. Varia ejus fortuna. Bodegravia. Bagaudæ.

WOERDA ad annum 1160 à Godefrido Episcoporum Trajectensium vigesimo & octavo ad suos in obsequio continendos exstrui cœpta est. *Godefridus Episcopus*, inquit Beka, *pro sempiternæ suæ laudis memoria superædificavit beato Martino quatuor fortia, videlicet Horst contra Comitatum Gelriæ, Vullenho contra dominatum Frisiæ, Montforde adversus Comitatum Hollandiæ, & Woerden adversus rebellionem propriæ civitatis.* Civitas hæc occasionem sæpe gravissimis bellis, quæ inter Hollandos Trajectinosque exorta, dedit, utriusq; injuriis semper patens. Sed anno MCCXCVI Hermanno Woerdano conspirationis cum Gerardo Velseno & Gisberto Amstelio in Florentium quintum cogitatæ reo, Woerda ad Hollandiæ Comites est devoluta.

Anno MCCCLXXIIII Trajectenses Woerdam magno opere obsederunt. quam cum capere non possent, flammis injectis suburbium cum castellis plurimis, quæ exstructa ibi erant, incendere.

Anno MCCCCLXXX Iohannes Montfurti Burchgravius Woerdam consutis cum nonnullis civium dolis cepit. *Burchgravius*, inquit Snoyus, *sub noctem admotis scalis, vel, quod verius est, per proditionis conscios Woerdana arce potitus est. Erat hæc omnium per Hollandiam munitissima, æstimata inexpugnabilis, modo præsidij satis intus esset, ut vulgariter* CLAVIS HOLLANDIÆ *diceretur.* Sed rebus paullo post inter Hollandos Montfortiumque compositis, Woerda reddita.

Circa annum MDLXXXI Woerda Erico Brunsvicensium Duci, ob præclara merita, à Philippo Hispaniarum Rege oppignorata est.

Anno 1594 Reverendus & Cl. Avus meus Henricus Boxhornius, S. Theol. Licentiatus, & omni disciplinarum genere instructissimus, Ecclesiam Woerdanam cum reliquis Hollandiæ magno labore & successu univit.

Woerda civium frequentia hodie floret. Arcem habet satis illustrem, cui Castellani præfecti jam olim sunt. E quibus nuperrime vita excessit genere & doctrina clarissimus Iac. Eindius.

Woerdæ subest *Bodegravia* pagus insignis, cujus ad annum 1017 meminit Iohannes Bekanus; *Quidam*, inquit, *Comes Theodoricus Bavi beneficiatus fuit juxta Bodegraven ad Adelboldo Pontifice, qui Theodoricum Comitē Hollandiæ non quievit infestare quotidiano certamine.* Bodegraviēses Bagaudas fere appellat Cornelius Aurelius. Nescio quâ de caussa. Id scio; Bagaudas Latinis notare homines factiosos, rebelles, & latrociniis adsuetos. Eumenius Panegyr. de Schol. instaur. *Latrocinio Bagaudicæ rebellionis obsessa*, &c. Salvianus de Gubern. Dei; *Bagaudæ facti sunt iniquitatibus nostris:* Ad quem locum consule eruditissimum commentarium Conradi Rittershusij.

OVDEWATERA.

OVdeWatera unde nomen adepta. *Obsidia ejus, & excidia. Viri illustres.*

OVDEWATERA, quam *Veteres aquas* appellant alii, *Oudewaertera*, si primam originem videas, fuerit nominanda. *Oudewaerdt* nihil aliud notat, quam insulam aut districtum veterem. Atque ita dicta videtur ad differentiam *Waerda* illius, quæ in vicinia posita, nova hodieque appellatur.

Anno MCCCXLIX Iohannes Arckelius Trajectensium antistes Oudewateram vi cepit, civium plerisque captis, eorumque bonis direptis. Majorem etiam urbis partem incendit. Plures tamen Trajectensium, strenue pugnantibus civibus, cæsi, interque eos Iohannes Rijsenburgius, fratres Lichtenburgij, Iacobus, Iohannes, & Everardus Drielij.

Anno MDLXXV Hispani Oudewateram coactis in unum viribus oppugnarunt, & tanta tormentorum mole concusserunt, ut muris ex parte disjectis, secundo jam repulsi, urbem penetrarent. Cum miserrima civium strages edita. Sacrorum ministri laqueo necati. Promiscua civium turba, nulla ætatis aut sexus habita ratione, cæsa. Pauci admodum elapsi. Aedes direptæ, & feralibus flammis omnes pene absumtæ; ut tumuli potius, quam urbis faciem haberet. Sed paullo post iterum instaurari cæpta est; numquam pristinam illam elegantiam receptura.

Oudewatera optimorum ingeniorum feracissima semper fuit. Nati hic

Iohannes Palæonydorus, qui & *Iohannes de Veteri aqua* nominatur ex more illius sæculi, quo pro vernaculo patriæ nomine Latinum vel Græcum, quod idem denotaret, eruditi fere induebant. Ordinis Carmelitani fuit. Plurima scripsit, quæ partim ad sui Ordinis, partim ad Sanctorum historiam spectant. Syllabum eorum dedit Trithemius. Obiit anno cIↃ IↃVII.

Cornelius Valerius integerrimus & eruditissimus Belgarū natus est anno cIↃ IↃXII. Post varias peregrinationes susceptas Lovanium reversus Petro Nannio Linguę Latinę in Collegio Buslidiano Professori successit. In quo munere dum versatur, pluria ingenij sui monumenta efformavit. *Provinciam suam*, inquit Schottus Epistol. ad Plantin. notis Pintiani in Melam præfixa, *ita fideliter subivit, nihil ut purius, aut tertius dici, quam ab illo posse videretur. Disciplinarum eum orbem, quem Græci* ἐγκυκλοπαιδείαν *vocant, Latinis litteris conscripsit; quo nihil sane in eo genere prodiit accuratius, nec aliud puerorum manibus teritur apud omnes fere nationes, aut frequentius aut utilius.* Vitam exuit anno cIↃ IↃ LXXVIII plenus dierum. Corpus ejus terræ mandatum est in D. Petri, ubi monumentum hoc Georgius ab Austria gratus discipulus præceptori suo excitavit.

D. O. M.
CORNELI VALERI
VLTRAIECTINI
OSSA
HEIC CONDITA ET CONSVMPTA;
NOMEN
ADSCRIBERE ALIENA PIETAS VOLVIT.
AN ALIENA TAMEN?
A DISCIPVLO VENIT.
ET QVANTVS ILLE CVI VENIT!
MERVIT:
IUVENTVTEM BELGICAM
ORE ET STILO
IN COLLEGIO TRILINGVI
DOCVIT,
NON MINVS DISERTVS VTILISQVE,
POSTQVAMLO QVI DESIIT;
QVAM CLARVS ET ÆTERNVS,
POSTQVAM SCRIBER[E].

GEORGIVS AB AVSTRIA
PRÆPOSITVS HVIVS ECCL. ET ACADEMIÆ
CANCELLARIVS, NEGLECTVM XXXII. AN.
MONVMENTVM PRÆCEPTORI P. C.
M. IↃ. C. X.
VIXIT ANN. LXVI. DOCVIT XXI.
OBIIT M. IↃ. LXXIIX. III. EID. SEXT.

Gerardus de Roo vir eruditiſſimus, eoque nomine Ferdinandi Archiducis Auſtriæ bibliothecæ præfectus. Scripſit Annales Auſtriacas, aliaque.

Rodolphus Snellius Mathematicus præſtantiſſimus, variis per Europam peregrinationibus functus, in Academia patria Mathematum profeſſione donatus eſt. Quantus in eo ſtudiorum genere fuerit ſcripta ejus, me tacente, loquuntur. Græcarum & Hebraicarum litterarum peritiſſimus erat. Obiit anno 1613. *Willebrodo Snellio* Lugduno Batavo filio & ſucceſſore relicto.

NAER-

NAERDA.

Goylandia unde dicta. Goedelæ Cænobij Altenatensis Antistitis historia accuratior, è Naerdensium Archivis. Goylandiæ descriptio Lamberti Hortensij. Vetus Naerda. Naerdæ incrementa, varia fortuna, jura, privilegia, immunitates.

NAERDA Goylandiæ caput est. Goylandia autem nomen habet à Goedela Cænobij Altenatensis antistite, ut suo loco jam diximus. Sed libet nunc ex Archivis publicis ejus historiam accuratius retexere. In his ita scriptum invenio.

Anno DCCCCIII, *mense Ianuario, Otto primus ejus nominis imperator Allemannus, flagitate Zutphaniensium Comite Wichmanno, & filia ejus Lutgardi prima Abbatissa Altenatensi, in specialem tutelam & protectionem suam monasterium & collegium Altenatense recepit, ijsdem modis, quibus Cænobia tria Essen, Quindelingenburch, & Gaudersijn recepta sunt.*

Item concessit præfato Cænobio Altenatensi, potestatem accipiendi Telonium in Isala constitutum.

Anno DCCCCLXVIII *Otto secundus ejus nominis Romanorum Rex, humilibus precibus dilectæ uxoris suæ inclinatus Cænobio Altenatensi terram Urck, & quæcunque in Comitatu de Nardinclant, & in Hamelant possidebat, liberaliter concessit. Deditque Abbatissæ Altenatensi potestatem de præfata terra dispensandi & statuendi pro libitu suo, & commodo præfati Cænobij Altenatensis.*

Habuit & aliam filiam præfatus Wichmannus Adelam nomine, cujus maritus erat Baldericus. Hæc assensum iis præbere non voluit, quæ pater ejus Altenatensi Cænobio donaverat. Negans patrem potestatem ea donandi habuisse.

Duravit hæc controversia usque ad tempora Ottonis secundi, nec dirimi tamen ab illo potuit.

Mortua autem Lutgardi Otto tertius ejus nominis imperator Neomagum partes in unum convenire jussit, convenitque ibi, ut Adela maritusque ejus Baldericus omne jus suum traderent, quod ipsis in Altenatense Cænobium competebat.

Tutorque cænobij factus est Otto. Præter hæc Baldericus tradidit eidem Cænobio omnia bona illa, quæ Lutgardis possederat, scilicet mediam Embrickam, medium Arnhemum, mediam Aspellam, &c. Puttam, &c.

Item idem Otto tertius ea omnia confirmavit, quæ pater ejus eidem cænobio donaverat, in Nardinclant, Vrck, *&c. cum omnibus sylvis, pratis, pascuis, piscationibus, ecclesiis, molendinis, viis, &c. Donavitque præterea ante-dicto Cænobio telonia piscationis in pago* Salen, *& in flumine* Isala, *quod nominatur* de Katetol.

Datum Neomagi anno IXC & XCVI.

Nunc Goylandiæ Chorographiam ad Reinerum Lepidum, à Lamberto Hortensio, Scholæ Naerdenæ quondam Rectore scriptam, libet attexere. In Goylandorum gloriam injurius essem, si politissimam hanc elegiam desideratam diu, diuq; suppressam publico inviderem. Sic igitur se habet;

QVam legis a Goijcis, Lepide ô Reynere, salutem
Finibus Austraici littoris illa venit.
Quis mittat quæris, tum quis locus, atque vocari
Quo cœpit regio nomine forte rogas?
Qui καταβαστῆς *motus, tristesque tumultus*
Scripsit, ab hoc placidè littera crassa venit.
Non exculta venit, pulchris nec compta capillis,
Floibus Cyranices nec redimita comis,
Luxuriare velut solita est, cum è mœnibus altis
Nobilibusque pedes turribus ire parat,
Verum humilis graditur, non exornata lacerta,
Vt simul è tenui quæ lare missa venit.
Est regio exiguis, sed amœnis edita pagis,
Sæviter Austriaco quam ferit unda sinu.
Abbatissa cui nomen Godeleva perenne
Elstensis, quondam libera Iura dedit.
Sed quia tunc regio duris habitata colonis,
Proventus dominæ & commoda nulla tulit,
Transtulit Hollandum ad Comitem sua Iura, locumque,
Sacraque cum sacris juncta profana dedit.
Ipse locus mediis qui cingitur undique pagis,
Collibus assurgit, deprimiturque solo.
In medio incultus, solidus, densusque myricis,
Hic fundunt patulas nulla salicta comas.
Nulla nuces corybus, non populus alta, nec ilex,
Sed nec opaca istis spargitur umbra locis:
Sed sua cuniculi posuêre cubicula subter,
Et timidi lepores lustra domosque tenent.
Collibus incedens quoties mea lumina circum
Circum acies verto, singula quæque notans;

Ardua

Ardua cerno oculis Emsfurtia ſolis ad ortum,
Tanquam Riphæum, Caucaſeumque nemus,
Sive æquata Lugris ſummo Acroceraunia cœlo,
Sive Apænninum qua ferit aſtra polum.
Nec mihi tum lubeat manibus tractare libellos,
Dignaque Pindaricis plectra movere modis.
Rurſus ubi heſperium circumſpicis altus Iberum
Ultrajecti oculis mœnia clara vides,
Ceu quondam Alpinis Romam de montibus urbem,
Turribus æquatam vel Babilona polo.
Si quis ad Arcturum ſeptem tunc ora trionem
Flexerit Auſtriacum deſpicit ille ſinum.
Cernit hic in vitreo piſcantes æquore nautas,
Et cui terra ab aquis nomen aquoſa dedit.
Contra ubi Phœbus agit currum diverſus ad Auſtrum,
Hic oculis præſens torve Sycamber ades,
Iamque ubi vaſta loci pages cungitur in oris*
Proſcindit duro vomere arator humum,
Hic Satyros dicas Faunoſque agreſtia lucis
Numina, ruricolam Pana habitare putes.
Non niſi frondoſæ ſummis è collibus umbræ
Apparent longe ſylva nemuſque procul.
Circa horum quoties lætos ſpatiamur agellos
His ego Hamadryades clamo habitare locis.
Atque ô fœlices fortunatoſque colonos
Muſarum ſedes queis habitare datum!
Teſſala nec Goycis ſunt anteferenda Napæis,
Non Bajas Goycis nobilitate caſis.
Sæpe etiam dico cum patria rura colentem
Hanc vidi gentem, non bene digna geri.
Indignum à triſti & nota feritate colono
Incolier Goycum propter amœna ſolum.
Quod potius magnos, quod voce referre videtur,
Cum ſacris Muſis hic decet eſſe Deos.
Eſt ſylva extremis in finibus horrida fagis,
Et vernans patulis frondibus altà ſuis.
Lucus & umbroſis quercetis rarus ibidem eſt,
Queis ſunt à Goyco nomina facta ſolo.
Quam tamen his tacitis regionibus eſſe deorum
Appellat ſylvam quod ſit amœna reor
Seu quod numinibus lucus ſacer extitit olim,
Et Dryadum ſedes, ut ratus ille fuit.
Quas non delitias & odores naribus afflat,
Taurus ubi incæpit ver aperire novum?
Tum tremulos reſonat ſylva philomela ſub alta,
Et querulos turtur fundit ab ore ſonos.
Alituum genus omne canit, dum Tityrus hædos
Cogit, & hic teneras paſcit Alexis oves.

E paſtu

E paſtu cum jam referunt ſe ad ovilia capræ,
Veſper & occiduo fulgidus axe venit
Vndique ſylva ſonat variis frondoſa cicadis,
Et fractas voces Græca recantat Echo
Ut quondam Phrygia Paſtorum vulgus in Ida,
Cum ferunt * ad teneros carmina rauca greges:
Hic laſſus gelida recubare videtur in umbra,
Huc è vicinis vir mulierque venit.
Hic ſternunt patulæ menſas ſub tegmine fagi;
Hic recreant potu pectora feſſa cibo.
Hic juvat æſtivis horis requieſcere, noctes
Pieridum & totas invigilare choro.
Extra hanc vaſta palus jacet & limoſa ſub auſtro.
Illa alimenta igni ſuppeditatque foco.
Porro ubi colliculis introrſum aſsurgit & æquè
Deſcendit vallis & male culta ſoli
Colligit hic nullas ſparſim ferus incola gemmas,
Non his effodit ulla metalla locis,
Sed duras ſilices ima tellure revellit
Ne nulla credas fertilitate ſolum.
Vidi ego turris opus Saxum è tellure colonos
Moliri, ac ſolidi volvere multa ſolo.
Vidimus æternam aggreſſos ſubducere molem
Pyramidis, fruſtra ſed fuit ille labor
Iam circum pagos humano ubi terra labore
Manſuevit, frugum fertilitate bona eſt.
Vina velut quondam commendavêre locorum
Nomina, ſic agros hos beat alma Ceres.
Nobile quis Goycum frumentum neſcit, & ipſum
Quod fago triticum ſordida rura ferunt?
Ut quondam primam laudem meruêre Falernæ
Sic Goyca hic paſsim clarior alma Ceres.
Cætera quid memorem? communia cuncta locorum
Quos arat exceptis vomere Mopſus agris,
Paſcua ſunt, proprij juris qua vergit in undas
Phœbus, quæ ſalſis verberat æquor aquis.
Vicus ad auroram diſterminat arva Laricum,
Cardis hic teneras gens fera paſcit oves,
Sunt tamen Agricolæ Cereris queis munera curæ
Quique ſerunt agros ſemine quique metunt.
Collis ad occaſum leviter declivus arenis
Imminet, eſt frugum qui tamen ipſe ferax,
Vertice colliculi vetus eſt ſpectare ſacellum
Quod juxta quercus cernitur alta Iovis,
Baptiſtæ ſacrum vaſto ſublime receſſu
Iſta * parinates alta ſepulchra tenent.
Hoc phanum antiquæ Cereris nos ſæpe ſolemus
Dicere & antiqua relligione ſacrum.

Vn Tegula

Tegula nam à pluvia tecti vix summa sacelli
Et frontispicium vix retinetur aqua.
*Undique agunt * ruinas muri casumque minantur*
Hoc tamen invisunt vir mulierque frequens.
Septima ubi eluxit curru subjecta sereno
Iulij in aprico Bachica serta cient.
Undique colluvies venit huc vesana Iuventæ,
Baptistæ ut divo panica serta ferant.
Qualia Cecropidæ soliti celebrare Corytto
Raptarum sævis exagitata modis.
Turba frequens nimium formicarum agminis instar
Pars eques accurrit, pars pedes, illa rotis,
At sacra quam multo perfudit Græcia, qui vel
*Pythia cantarent vel * Nemerea viros.*
Hunc collem (incola fert) dumosis frondibus olim,
Tabula si non est ficta, habuisse nemus,
Forte huc, nescio cur, tres concessere sorores
Aut glandes legere aut mollia fragra soli.
Has ex insidijs gemini clamore latrones
Invadunt trepidas corripiuntque comis,
Quid faciant miseræ ! jugulo depellere ferrum
Conantur, madidis fletibus atque prece.
Candida succedunt his ubera, ibique relinquunt
Corpora, purpureo sparsa cruore truces
Jam pagum propere mox descendêre Laricum
Tam scelus horrendum clam fore posse rati.
Æquor in occiduum Phœbus se merserat, umbram
Præcipitem tulerant sera crepuscla polo,
Ostia tum ignari pulsant cornice coloni;
Cæsarum in dumis forte fuere lares.
Alter ait partes habeo de carne suilla
Cum latere in calido ponite ahena foco
Cum manibus teneras huc conjecere papillas
Lixandas, verum non tulit ista Deus.
Nam simul ac ferventem undam sensere lebetes
In matris patulum prosiliere sinum.
Id semel atque iterum ut persensit Chara genetrix
Me miseram exclamat quæ nova monstra vides
Hic ego natarum cerno ubera cæsa mearum,
Latrones fugite hinc, dum datur hora fugæ.
Adjacet hic juxta quâ vellera tonsa bidentum
Lanigerum fera gens alta lacuna lavat.
Nullus ibi torrens non qui riget arva perennis
Fons scatet, aut gelidis unda refusa vadis.
In lustro hoc tribus fanum posuere puellis
Oblatum hoc oculis prodigium esse ferunt
Quæ modo in his statuunt fundamina jacta lacunis,
Postea erat summis cernere luce jugis

Terque quaterque simul sic tentavêre subinde
Fundamenta rudi sternere firma solo.
Territus his monstris & relligione colonus
Tactus, in excelsis condidit inde jugis.
Pro re pauper opus nullo splendore sacellum
Baptistæ divo relligione sacrum
Instituit. Nymphas sparsis per colla capillis
Ferre duas signum virginis almiparæ
*Festa * munalleneis celebranda arvalia votis*
Et circum fruges thura libare focis
Ad sacra hæc veniunt Iuvenes teneræque puellæ
Pronuba non Iuno, non hymenæus abest.
Bellona advehitur roseis horrenda quadrigis
Gradivus bigis quam comitatur equis
Eumenidumque cohors solio Plutonis ab imo
Excita consequitur, quæ sacra turbet iners
Metropolim hic cernas centum de litore passus
Dixerunt Nardam qua ratione latet.
Sed quondam propior pelago sita fronte serena
Dum fortuna fuit resque secunda domi;
Vltrajectinus quam evertit præsul ab Arkle
Vicina haud nimium marte furente truci
Nunc monachûm domus est veteris quæ nomina servat
Oppiduli, ut stabile est perpetuumque nihil.

Hic procul è portis potis es spectare trahentes
Retia, piscantes retia rara maris,
Occiduo hic magnas redeuntes gurgite puppes
Quas & ab Eoys riga remittit aquis.
Si mores hominum, studium quid & utile quæris
Gens bello nata est ingenioque ferox
Lanifico studio totum celebrata per orbem
Nec minus impigri pascua agrosque colunt
Rura colunt, agrosque serunt, magnique laboris
Gens patiens nullum ferre gravatur onus.
Sive quis æstivos solis perferre calores,
Frigora seu nudo vertice dura pati.
O nimium quondam concors dum bella Sicambri
Goylandis facerent, cum magis esset amor.
Nunc nimium in partes discors distracta ruinam
Musarum studiis turpe habitura brevi.
Hoc nostro alta quies, secessus & otia musis
Pinguia fœcundo sunt mihi facta loco.
Supra bis decimam prima mihi vertitur æstas
Quod traxi tenue hic, me miserum! asse jugum.
Ex quo triste jugum & sterili tellure colendum
Verso trusatilem non gravis ære molam.
Vive, vale, atque altam precor ut tueare quietem,
Mitius ut repetas tandem aliquando solum.

Nunc ad Vrbis descriptionem pergamus. Naerda circa annum natæ Salutis MCCCL condi cæpta est, ut ex litteris Wilhelmi Bavari, illo, quem proxime jam diximus, anno datis manifeste comparet. E quibus etiam disertim colligitur, Naerda priore, quæ *Vetus* hodie nominatur, incensa & destructa, de Nova condenda fuisse cogitatum. Posita hæc fuit ad Mare Austrinum, cujus violentia & incremento fundamenta omnia jam absorpta sunt. Adeo ut ducentarum perticarum spatio aquis sit obruta; quibus, ut non semel fieri solet, defluentibus, platearum, ac præcipue sacræ Ædis vestigia ruderaque pluria videntur. Quando autem, vel à quo urbs destructa sit ac incensa parum constat. Plerique ad Iohannem Arckelium Trajectensium Antistitem referunt. Hic circa annum 1348. gravissimum cum Wilhelmo Bavaro bellum gessit; cujus calamitate Naerdam involutam fuisse autumant. Vero simile id quidem est, sed incertum. Nos ipsam Comitis tabulam, cui indubitata fides adhibenda, audiamus.

Nos Wilhelmus, Dux Bavariæ, Comes Hollandiæ, & Zelandiæ, Dominus Frisiæ in omnium notitiam volumus pervenire, Cum fidelis & dilecta nostra civitas in Naerden nostra de caussa ab inimicis nostris graviter afflicta sit & vastata, opidanorumque privilegia, quæ à prædecessoribus nostris impetrarunt, perdita sint, nolumus eos jure & immunitatibus suis fraudari, sed è contra eas magis magisque adaugere. Quamobrem concessimus iis, & per præsentes concedimus, ut alium condendæ civitati sibi locum occupent, qui nostro & eorum commodo judicabitur expedire ex consilio Henrici ab Heemskerck Balivi nostri, in territorio civitatis Amstelodamensis, Wesopi & Mudæ, ibique ædes exstruant, civitatemque possideant, iis legibus & conditionibus, quibus Naerda ante incendium fruebatur, quousque Privilegiorum suorum apographa nobis ostenderint, ut ea sigillo nostro confirmemus & innovemus, aut quousque novas illis leges immunitatesque ipsi præscribamus. Porro concessimus ipsis præsentibus litteris, ut civitatem illam, quam condituri sunt, vallo circumdent, & vicinos omnes exorent, ut commodum ejus civitatis promoveant, vallumque fodiant, quia nos & terra nostra sic clausa magis & tuta futura est. Et cum fixum hoc nobis immotumque sit litteris istis sigillum nostrum appendi fecimus. Datum anno Domini MCCCL, *feria secunda post Pentecosten.*

Vetus autem *Naerda* illa est, quæ *Naerdinc* appellatur in litteris Gisberti Amstelij anno 1233 ad Abbatissam & Sorores conventus Rensburgensis datis. Vbi legas; *Datum in Nardinc. Datum anno Domini* MCCXXXIII, IV *Idus Februarij.* Litteras ipsas integras invenies in Wesopi descriptione. Veteres illi Naerdenses magnam virtutis famam rebus pro Florentio quinto ad annum 1296 præclare gestis sunt consecuti. Verba Snoy dignissima sunt, quæ ad perennem Naerdensium gloriam hic legantur. Senserant id, *inquit*, „

Naer-

„ Naerdenses, *nempe Florentium à Velsio sociisque ejus captum*, col-
„ locatis in via insidiis, quas speculari Velsius atque inter-
„ rogare, quem præstolarentur. Qui audiens, Comitem,
„ ait, jam vester esse non potest, strictoque ense adversus
„ eos se tueri, atque eques facile periculum evadere. Comes
„ præter spem sentiens adesse suos, equo laborabat per fos-
„ sam saliendi insueto. media hærentem atque inpeditum
„ Velsius equo descendens viginti ac uno vulneribus mise-
„ rabiliter confodit. Alij narrant conjuratorum tergora pre-
„ mentibus Naerdenis, devia sectari compulsos, & ad sub-
„ sidentem equo in fossam, ut commode ea levare non qui-
„ rent, magna velocitate accurisse Velsium, totidemque
„ vulneribus confecisse. In qua historia tamen animadver-
„ sione dignum est, quod in Chronico veteri vernaculis Rhythmis concepto ea omnia, quæ Naerdensibus hic tribuuntur, Frisijs adscribantur. Credo auctorem Frisiorum vocabulum latius usurpasse, de qua re vide, quæ primo hujus operis capite jam disseruimus.

Anno MCCCLV novæ civitatis fundamentis jactis ad incolas in eam illiciendos, varias Nardensibus immunitates Wilhelmus Bavarus indulsit. Potiores è litteris ipsis describam;

Nos Wilhelmus Bavarus, &c. notum facimus universis, quod concessimus & concedimus in æternum pro nobis & posteris nostris opidanis in Naerden, & qui in Opidanos ibi recipi volent, ob pluria officia, quæ nobis & antecessoribus nostris præstiterunt, jura & immunitates, quæ infra perscriptæ.

Primo limites suæ jurisdictionis eousque protendent, quo usque civitatem protenderunt, & Tyam versus perticis triginta.

Porro ab omnibus teloniis nostris cum bonis suis erunt immunes.

Quæcunque in opido nostro de Naerden committentur, ibidem judicabuntur ex justa Scabinorum sententia.

Præterea concedimus opido nostro de Naerden,

Concedimus inquam opido nostro de Naerden omnes piscationes, quæ in ejus jurisdictione sunt, item pondus & mensuram intra opidum.

Opidum autem de Naerden in Expeditionibus nostris serviet nobis, ut aliæ nostræ civitates, pro magnitudinis, bonorum, & populi qualitate.

Porro si quis in opido de Naerden in opidanum recipi volet, pergratum nobis futurum est.

Datum in Dordrecht, XX *Maij*, *anno* MCCCLV.

Subscriptum erat *Jussu Domini Comitis H. Cameron.*

Anno eodem Wilhelmus Bavarus Stapulam piscariam, quam de piscibus omnibus Vechtam inter & Isalam captis Naerdensibus Wilhelmus Hannonius indulserat, novis tabulis confirmavit. Litteræ Hannonij datæ sunt anno MCCCXLII; in quibus testes consiliarij memorantur. Idem hoc privilegium anno 1442 Philippus Burgundus auxit & confirmavit.

Anno MCCCLVI Naerdenſes commiſſa cum Amerſfordiis acie illuſtrem victoriam reportarunt.

Anno MCCCLXXX ædes ſacra Naerdæ exſtrui cœpta eſt.

Anno MCCCCIII Albertus Bavarus Naerdenſibus novi portus exſtruendi poteſtatem his verbis conceſſit;

Dilectis opidanis noſtris conceſſimus & concedimus, ut portum fodiant ex mari in Meentam (ita appellat communem Goylandorum agrum) *& exinde intra & per civitatem noſtram de Naerden, quocunque ipſis conſultum videbitur, abſque ulla aut noſtra aut noſtrorum contradictione.*

Anno MCCCCVIII. Iohannes Bavarus, Naerdenſes à portoriis omnibus & expeditionibus ſuis immunes pronunciavit. Verba litterarum ſunt.

Nos Iohannes, gratia Dei, Palatinus Rheni, Dux Bavariæ, Electus Leodienſis, Comes in Loen, Dominus Vornæ, Woerdæ, Mudæ, Weſopi & Goylandiæ notum facimus univerſis, conveniſſe nobis cum opidanis de Naerden, quod ſervitium & expeditionem Leodici belli noſtri attinet, quod ſcilicet eos nunquam ad eam faciendam vocabimus, nec pecuniam nobis amplius conferent ad bellum noſtrum præfatum, nec trademus eos vel oppignorabimus aliis Dominis.

Porro opidani noſtri præfati nulla nobis poſthac vectigalia debebunt, niſi in urbe, exceptis iis, quæ vulgo Dijckgelt, Sluyſgelt, Thijnſe, *&* Tienden, *appellantur.*

Anno MCCCCLIX. Philippus Burgundus duodecim *Notabiles*, ut appellantur, *viros* à Conſulibus & Scabinis opidi Naerdenſis è civium primoribus quotannis eligendos conſtituit; quorum curæ incumberet, ne quid advenarum indies undique adfluentium frequentia urbe laborante, ipſa caperet detrimenti.

Anno MCCCCXL Monaſterium Sororum beatæ Mariæ ex Cæmiterio, in auſtralem urbis partem tranſlatum eſt, ut ex litteris eâ de cauſſa à Magiſtratu Naerdenſi datis liquido comparet.

Anno MCCCCLXII Carolus Burgundus litteras de Naerda, Muda, atque adeo Goylandia univerſa nunquam ab Hollandiæ Comitatu divellenda Naerdenſibus indulſit.

Anno MCCCCLXXXI Trajectenſes parta illuſtri ab Hollandis victoria, inſidias in Naerdam convertere, miſſis eo armatis aliquot militibus, qui habitu muliebri ſummo mane ad urbis portas conſtitere, corbes manibus tenentes, quaſi ad rerum venalium mercatum adveniſſent. Recluſis itaque portis urbem intrant, obvios aliquot mira prorſus audacia obtruncant, ſtatim ſigno dato qui in inſidiis jam ante collocati erant, erupere. Ibi graviſſimum cum civibus prælium cõmiſſum, quorum quinquaginta cæſi. Mox bona civium præmia victorum fuere. Interea ad auxilium Trajectenſes implorant, qui opem ipſis non tulere, iis, qui emiſſi erant, in via cæſis. Milites itaque mali aliquid ſubeſſe ſuſpicati ruſticorum aliquot plauſtra corradunt, iiſque prædam omnem impo-

imponunt. Plures etiam pecorum greges abacti. Incendiſſent autem urbem niſi incolæ tanta eorum audacia perculſi magnam pecuniæ ſummam furentibus obtuliſſent. Sed anno eodem Naerdenſes junctis ſociorum viribus Trajectenſem agrum ingreſſi, validiſſima caſtella Emmeneſſiam & Weſtbroeckiam funditus delevere; commiſſoque cum Trajectenſibus prælio, mille & quingentos eorum cæcidere. E præda autem, quam opimam retulere, turrim exſtrui fecerunt, cui paucula hæc ad perennem memoriam inſcripta; SWIICHT VTRECHT, ideſt, *Trajectum infami digito compeſce labellum.*

Anno MCCCCLXXXVI tota pene Naerda fortuito incendio abſumta eſt.

Anno MDLXXII Fredericus Toletanus Zutphania capta in Naerdam, quæ Auriaco ſe permiſerat, arma movit. Naerdenſes aliò Hiſpanorum copias tendere rati legatos obviam non miſere, delicti veniam impetraturos. Quod Toletani animum haud leviter concitavit. Mox admotis ad urbem caſtris, miſere legatos, qui Naerdenſes excuſarent, quod viribus deſtituti cum Auriaco tranſegiſſent. Dedidere ſimul urbem, mali imminentis ignari. Hiſpani ingreſſi lautè à civibus excipiebantur. Mox cives in ædem ſacram convenire omnes juſſi. mæſtitia & pavor omnes obſedit. Multi, quibus Hiſpanorum perfidia multis documentis erat perſpecta, in loca ſecreta ſe abdidere, rei eventum ſpeculaturi. Alij ad ſtatum locum ſe contulere. Ibi Toletanus impium & facinoroſum animum ad inaudita ſcelera convertit. Horret animus cogitatione rerum. Vix in unum cives convenerant, cum ad unum omnes occidi juſſit. Igitur in multitudinem confertam armati proſiliere, & omnes nulla percuſſi fœderis memoria, nulla ætatis reverentia tacti trucidarunt. Mox impetu facto omnia per urbem ferro atque igne proterebant. Mariti cum uxoribus, matres, & in matrum complexu infantes proſtrati. Civium unus Hubertus Wilhelmi ab Eycken, faber ferrarius, in medio furentium æſtu arrepto in manum tripode, in alteram gladio ædes ſuas aliquamdiu tutabatur, Hiſpanis aliquot in limine proſtratis. Mox vulneribus aliquot cõfoſſus, deficientibus viribus in tripode conſedit, animam Deo, uxorẽ & liberos Hiſp. traditurus. Ibi lapſantẽ pene duo Hiſpani aggrediuntur, quorum exſertos in pectus ſuum gladios calloſis manibus arripuit; ſed Hiſpanis eos attrahentibus digiti ejus omnes amputati. Quo facto ſtatim confoſſus eſt. Proſilientem è pectore ejus ſanguinem manibus haurientes in filiæ, quæ nudis genibus pro patris ſui incolumitate fruſtra orabat, faciem projecere. Fuit is avus maternus Huberti Berchij, optimi & doctiſſimi juvenis, cujus indicio & induſtriæ multa in rebus Goylandicis, quas ipſe jam cõſignaverat, debemus. Sed de Lamberto Hortenſio dignum Annalium memoria eſt, quod referamus. Is Naerdenſis Scholæ Rector Hiſpani juvenis Veldanij, diſcipuli olim ſui, benificio ex hac tempeſtate emerſit. Ita vir doctiſſimus de Hiſpano Poëta Lucano optime meritus in redhoſtimentum ab Hiſpano ſervatus eſt.

WESO-

VV E S O P V M.

W *Esopum. Dynastæ de Wesepe. Varia urbis fortuna.*

Wesopum quando conditum sit ignoratur: Peculiares Dynastas habuisse ex tabulis istis Gisberti Amstelij, quas ex Rensburgensis monasterij archivis descripsi, comparet.

*Venerabilibus in Christo Dominabus E. Abbatissæ & A. sorori Domini Comitis Sanctimoniali totiq; Conventui in Rinsburch G. miles de Amestelle salutem & orationes in Domino. Noveritis quod gratum habemus quod ad usum ecclesiæ redimere debetis bona de Buckiscope, & ad renunciandum bonis illis ex parte nostra exhibitorem præsentium Dominum Mensonem de Wesepe apud Bockiscope constituimus, ratum habituri quidquid idem M. ex parte nostra fecerit super bonis prædictis tamquam per nos * libras Hollandensium Denariorum pro redemtione bonorum illorum exhibueritis, & ad eosdem denarios recipiendos ex parte nostra à nobis ipsum M. constituimus, & præsentes litteras in testimonium retineatis, donec coram Domino Comite Hollandiæ personaliter eis renunciavimus. Datum in Nardinc. Datum Anno Domini* MCCXXXIII, IV. *Idus Februarij.*

Litteræ singulariæ E. Emessam, A. Adam, G. Gerardum M. Mensonem designant. Wesopum autem *Wesse* fere appellatur in diplomatis antiquis.

Anno MCCCLVI Trajectini Wesopum incendere, bonis omnibus civium direptis.

Anno MDV Gelri, dum Trajectum obsident, Wesopum dolo capere ~~sunt~~, sed frustra aggressi sunt; donec anno proximo Carolus Gelriæ Dux cepit; qui tamen ipse certis conditionibus paullo post discessit. A quo tempore muro circumdata est.

Wesopum hodie cerevisiæ coctura admodum floret,

MVDA.

Mudæ descriptio, & coronidis loco, Gratulatio Naerdensium ad Carolum V.

MVDA ad Vechtam cum Wesopo posita variis privilegiis ornata est ab Alberto Bavaro anno MCCCCIII. Hæc ad annum millesimum trecentesimum quinquagesimum & sextum incendio à Trajectensibus excitato absumpta est. Instaurata paullum eamdem cladem anno millesimo trecentesimo septuagesimo & quarto ab iisdem perpessa est. Ad annum autem MDV parem cum Wesopo fortunam à Gelris accepit. Arcem habet antiquissimam, in quam anno MCCXCVI Florentius quintus, à Gerardo Velseno trucidatus, delatus est. Quidam Florentium animam hic volunt efflasse. Atque ita se quidem Goylandia ejusque urbes habent. Nunc Gratulatione Naerdensium ad Carolum quintum, qui anno 1515 inauguratus hic fuit, vacuum hujus pagellæ implere visum.

Carole Magnorum soboles dignissima Regum,
Exhilarat vultus pectora nostra tuus.
Inclyta progenies Regum, illustrissime Princeps,
Et Burgundiaci luxque decusque soli.
Eja age propitiis populum nunc aspice ocellis,
Qui tibi congaudens obvius ecce venit.
Aspice & oppidulum tanto vix hospite dignum,
Quod Domino totum jam patet ecce tibi.
Non hîc Gandavum, non hîc Bruxella superba
Quæ spectacla tibi ac munera magna dabant:
Non Brugæ, non hîc Antverpia mercurialis
Quæ spectacla item ac munera magna dabant.
Parvula sed Nardis, Nardis paupercula bello
Pressa diu, & flamma sæpius usta gravi,
Urbibus in cunctis tamen hæc (si dicere fas est)
Non est quæ Dominum plus amet ulla suum.
Divitias non hîc amplas spectare licebit
Sed spectare licet pectora fida tibi,
Pectora quæ potius mortem constanter obirent.
Promissam vellent quam violare fidem.
Quod fortaße minus tua si dominatio credat,
Clarius ex ipso hoc hoste rescire potes
Tum testes aliqui procerum qui te comitantur,
Compertum quibus hoc. namque videre datum est
Ergo boni obsequium hoc dignissime consule Princeps
Pro nostris facimus munera nos opibus.
Qui summo nequeat dare mascula thura tonanti
Ille potest salsa rite litare mola.

VLAERDINGA.

Vlaerdinga antiquissimum & munitissimum Hollandiæ *municipium. expugnatio ejus & hodierna facies.*

VLAERDINGA municipiorum dicam an urbium omnium in Hollandia veterrima habetur. *Flerdlinc* fere scribitur in Diplomatis antiquis. Nomen habet à fluvio cognomine, cujus nihil superest, præter nudam mentionem in Egmondanorum archivis. Flaerdinga civitas totius Hollandiæ munitissima olim fuit. Audi LambertumScafnaburgensem ad annum 1047. *Henricus*, inquit, *Imperator exercitum navalem per Rhenum duxit in Frisiam contra Godefridum ejusque adjutorem Diedericum, ibique duas* VRBES MUNITISSIMAS CEPIT, RINESBVRCH & FLEERDINGEN: Nihil clarius. Quibus accedit, quod Didericum Quartum ejus nominis Hollandiæ Comitem *Flaerdingæ Marchionem* disertim appellet Contractus. De quo loco, vide quæ nos primo hujus libri capite fusse disseruimus, & eleganter scripsit Ianus Dousa lib. VI. Holland. Annal. Et anno Domini MCCXVII VVilhelmum primum ejus nominis Comitem è portu Vlaerdingano in terram Sanctam cum magnis copiis solvisse, disertim testatur Godefridus Monachus S. Pantaleonis, coætaneus illorum temporum. Verba ejus sic sonant, *Item Wilhelmus Comes Hollandiæ & Georgius Comes de Wiede cum aliis Crucesignatis Teutoniæ ad terram sanctam navigio proficisci desiderantibus; super unum de nobilioribus terræ fluviis fluvium Mosam congregati sunt apud* FLERDINGA.

Vlaerdinga hodie in abjectissimi viculi formam redacta est; particula tantum quædam minutissima veteris illius Vlaerdingæ, de qua jam diximus. Iam pagus est, quæ Troja fuit. Atque hoc suum decrementum non nisi ab infesto vicino suo, Mosæ inquam gurgitibus, accepit. Laborat annalium fides ut Vlaerdingam fuisse credamus, quod de Veiis ille olim dixit.

HAGA-COMITIS.

H*aga-Comitis quando Comitum palatio ornata. Viri illuſtres. Hagæ elogium.*

HAGA Comitis Hollandiæ Aula à Wilhelmo ſecundo Romanorum Rege anno 1250, cohoneſtata eſt. Vocabat eò loci commoditas cum ſumma amænitate conjuncta; *Hagæ*, inquit Snoyus lib. VII, *aulam magnificam ac multum amenam fecit, ad quam Tribunal forumque judiciale Graveſanda tranſtulit magis ad pulchritudinem & amænitatem, ut dixi, quam munitionem fabricatam, vivario latiſſimo & viridanti ripa, tum ilicibus frondoſis nec non vicino nemore ad deambulandum venandumque opportuno.* Palatium regia quadam forma conſtructum eſt; in quo tignorum ligna neque caries aut putredo abſumit, neque araneæ telis ſuis fædant. Eadem habet Iohannes Gerbrandi Leydenſis, qui Coætanei ſui Poëtaſtri elegiam, quâ Hagam comendavit, adjungit. Quam nos non verſuum, qui ineptiſſimi ſunt, ſed rei cauſſa ſubjungemus

Salve Villani [a] *Comitis decus, Haga vocata,*
Villarum ſplendor, gloria & honor.
Haga minus cauſſa Comitis ſine diceris æqua,
Ab re illud nomen non fuit impoſitum.

a lege. *Villa tui.*

Pax [b] *fuit hoc olim Comitis qua* [c] *manſio noſtri,*
In te continue ſemper & eſſe ſolet.
Omne voluptatis genus & ſolaminis in te,
Lætitiæque voles ſi reperire, vales.
Non à littoribus diſtas longeque marinis,
Quippe tuum pulchrum quiſque [d] *ſit eſſe ſuum.*
Villa vocare licet pleraſque tamen præis urbes,
Divitiis, opibus, rebus & ingenuis.
Credo quod toto non villa ſit orbe reperta
Major te, aut melior, pulchrior, uberior.
Hæc tibi jure dari poterunt præconia laudum,
Vrbibus, Haga, aliis quæ dedimuſque locis.
Exſtat adhuc antiqua domus Regalis & aula,
Qua Comes eſt ſolitus noſter habere moram.
Atria nobilium ſimul alta palatia avorum
In te ſunt noſtræ multa locata plagæ.
Inter cuncta tibi quæ ſunt digniſſima laude
Clarius hoc unum dignius atque puto:

b Malim, *Nam.* c Reſcribo, *quia.* d Scribo, *ſcit eſſe ſitum.*

Quod

Quod tibi cunctarum nemus adstat delitiarum,
Pulchrius haud alio quo reor esse loco.
Si foret Orpheus mecum lepor atque Maronis
Musa poëtarum principis & capitis,
Si tuba Lucani muros qui condidit altos,
Nostri [a] *Boccheau * tradita cura foret,*
Si mihi Francisci triplex doctrina Petrarchæ
Nasonisque datum si mihi [b] *docta foret,*
Si mecum Cicero, Flaccus, Juvenalis & essent
Littera quos celebres clara deditque graves.
Non possem laudes meritas componere Sylvæ
Quæ quam sit variis pulchra & amœna locis.
Iam tibi villarum mundi pulcherrima fantur,
Haga vale, gracili voce decora vale.

a forte *Boccaci*. b emendo, *dogma*.

Aula itaque & palatio exstructis Nobilium plures Principem secuti sedes suas hic fixere. Exstructæ ab illis ædes amplissimæ, interque alias Brederodiæ, quæ in Hagiensem curiam nunc conversæ. Adnexa mox palatio capella, in qua Comites aliquot conditi.

Anno MCCCXCIX Ædes Parochialis ab Alberto Bavaro hic excitata est. Cujus uxor, in Voorhouta, ut vocant, amplissimum fratrum Prædicatorum Ordinis S. Dominici monasterium cum æde sacra elegantissima, quæ *de Clooster Kerck* hodieque nominatur, à fundamentis exstrui fecit.

Hagam patriam habent

Iohannes Secundus. Patrem habuit Nicolaum Everardum, Curiæ Machliniensis Præsidem, integerrimum & doctissimum virum. A quo ut & præceptoribus jamprimum ob infantia in omni disciplinarum genere excultus est. Promptissimi & amœnissimi ingenij fuit. In Galliam contendit, ibique jurisconsultorum Principem Andream Alciatum audivit; qui quanti Secundum fecerit elegantissimis Epigrammatis ostendit. Doctrina sua & morum elegantia magnos infimosque in amorem suum traxit. Paullo IV Pontifici à litteris, Archiepiscopo Toletano à secretis fuit; maximis postea in patria apud Trajectensem Antistitem & alibi dignitatibus functus. Pictor fuit & cælator eximius. Sed hæc parva, præ vena illa poëtica, qua adeo floruit, ut merito cum veteribus cōponi, imo aliquos eorum vincere judicetur. Quid cum BASIIS comparandum? in quibus omnes elegantiarum & venustatum numeros absolvit. Sed illuxit tantum orbi præclarum hoc ingenium; non stetit. Prima enim ætate exstinctus est, annos natus viginti & quinque. Sepultus est Tornaci in D. Amandi, ubi hoc ejus monumentum olim legebatur;

IOAN-

IOANNI SECVNDO HAGIENSI BATAVO ICTO, ORATORI AC POETÆ CLARISSIMO; FINGENDI QVOQVE AC SCVLPENDI LAVDATISSIMO ARTIFICI: QVI PRIMVM IN HISPANIIS IOANNI TAVERÆ, TOLETANO CARDINALI; DEINDE IN PATRIA ILLVSTRI GEORGIO AB EGMONDA, TRAIECTENSI PRÆSVLI, ET HVIVS LOCI PRIMATI, AB EPISTOLIS ET SECRETIS FVIT: POSTREMVM AB CAROLO V. IMP. AVG. ACCERSITVS, VT EAMDEM DEINCEPS APVD SE FVNCTIONEM OBIRET, IMMATVRA MORTE RAPTO, MATER, FRATRES, AC SORORES TRISTISSIMI DESIDERII MONVMENTVM POSVERVNT.

VIXIT AN. IIII ET XX. MENS. X. DIES. X. OBIIT ANNO AB RESTITVTA SALVTE. D. XXXVI. VII. KALEND. OCTOB.

Cætera Secundi Elogia habes in nupera Scriveriana editione.

Iustus Velsius Medicinæ Doctoratu ornatus est Lovanij anno cIↃ IↃ XLII. Plurima scripsit, quibus Philosophiam & Medicinam illustravit.

Guilhelmus Gnaphæus, alias *Fullonius*, Alberti Marchionis Brandenburgici consiliarius fuit. Inter Comicos famam & locum meruit.

Petrus Cornel. Brederodus magni nominis Iuris Consultus. *Dionysio Gothofredo* & affinitate & studiorum genere familiarissimus fuit. Illustria ingenij ejus monumenta, quibus Ius civile illustravit, passim exstant.

Cæterum Hagæ elogium ejusmodi circumfertur.

Britannia orbis terreni insularum, Nilus fluminum, Haga hæc Comitis universæ Europæ pagorum maximus prædicatur: usque adeo, ut hac laude contenti incolæ muro circumdari jam olim noluerint. Celebris omnino locus, situ optabili, jam pridem principibus suis Hollandiæ Comitibus adeo gratus & acceptus, ut & ab eis nomen acceptum præferat, & curia ibi erecta summa, Hollandis omnibus jus dicat, & ijdem Comites antiquitus non unum ibi conventum suorum ordinum & subditorum celebrarint. Reliqua, ut in tanta brevitate, attingere supersedemus.

DELFSHAVIA.

Delfshavia quando condita. ejus forma.

DELFSHAVIA idem est quasi dicas *Delforum portus.* Albertus Bavarus circa annum MCCCCIV Delfensibus ob navatam sibi strenue operam portus ejusmodi ex Overschia usque in Mosam deducendi potestatem indulsit. Atque hoc primum hujus loci initium fuit.

Anno MCCCCLXXXVIII Hoexij extorres, Duce Francisco Brederodio, Delfhaviam ingressi Rotterodamum penetrarunt, quo capto, Delfhaviam incenderunt, Busis aliquot halecariis absumtis.

Municipium ædibus pluribus jam excultum est. Navigationibus præcipue floret. Portum commodissimum habet ad Mosæ ostium. Busæ plures halecariæ quotannis hinc solvunt. Stationem propriam istæ habent, *Buysse-gat* dictam. Curiam & Ecclesiam conjunctas habet non adspernandas. Aggeribus densissimis munitum est. Ab hac parte certe Aggeres tres sunt, quorum primus *Agger portus*, secundus *Marinus*, tertius *Matenesius* vulgò nominatur.

BEVERVVICVM.

B*Evarvicum olim S. Agathæ fanum dictum. Bina ejus incendia.*

BEVERWICUM olim *S. Agathæ fanum* dicebatur, ut Chronographus popularis & Heda docent. Ejus nomenclaturæ vestigium adhuc exstat in via ista, quæ *S. Agathen wech* vulgo appellatur. Sed & Bevervicum *Agathenkircka* nominatur in diplomate Wilhelmi Episcopi Trajectensis ad annum MLXIII. Vbi legere est ista verba.

Sed à Theodrico Comite, & filio ejus Theodrico, fratreque ejus Florentio invasæ (nempe *Flardinge, Kirckwerve, Velseneburch, Heilegelo, Pethen,* de quibus in superioribus egit, & *matres Ecclesiarum* appellat, ut & hinc illorum antiquitatem & dignitatem sit æstimare) *atque propter continuam bellorum seditionem omni Episcopali jure neglecto in potestatem Episcopi Synodali auctoritate redactæ fuerant cum capellis infra nominatis: Harago, Schro, Rinesburg, Warmonde, Liethemuthon, Rinsaterwald, Asclekerwald, Agatenkyreca, Hemerzenkireca,* nunc Heemskerck, *Ascunanmedilf,* nunc Assendelf, *Spenerewald,* nunc Sparnevvoude, *Sloten, Ecmunde Alcmare, Scirmere, Alisuen, Woggingen, Aldenthorp, Wenlo,* &c.

Beverwici autem nomen inditum est, à frequentibus peregrinationibus, quæ precum concipiendarum caussa huc instituebantur. Id *Bevaerden* Belgæ nostri appellant.

Anno MCCXCVIII, die S. Martino sacro Iohannes primus ejus nominis Hollandiæ Comes Opidanis Beverwicensibus varia jura, variasque immunitates præscripsit; idque flagitante Wolphardo à Barssele, Dynasta Zandenbergensi, qui Beverwico tunc videtur præfuisse, quoniam tertia fere mulctarum pars eidem adsignatur. Articuli ad unum omnes sunt LXVII.

Circa annum MCCIII Ludovicus Lossensis, accepta in uxorem Ada Theodorici filia, Beverwicum incendit.

Circa annum MCCCCLXXXV. Albertus Saxoniæ Dux in tumultuantes Kinheimarios movens cum aliis aliquot pagis & arcibus Beverwicum etiam incendit.

Beverwicum duobus milliaribus Harlemo distat. Portum commodissimum habet ad ostium Maris Wijckani, vulgò, *'tWijcker-meer.* Viridaria ibi amænissima habentur.

GOEREA.

Goereæ descriptio.

VRBS Goerea insulari forma posita, ita nominata est, quod naves, quæ Mosam ingressæ erant, Vorniam inter & Insulam commodam hic stationem haberent. *Reeden* enim nihil aliud veteribus Belgis notat, quam naves ad mercatum probe instruere. Navigationibus autem & commerciis urbs hæc ad invidiam olim floruit. Nunc hinc obstructo portu, inde infestum sibi oceanum habens, longe à pristino illo splendore decrevit. Dum chartas Monasterij Rhensburgensis excuterem notavi *Dynastam de Gouree* nominari. Quod an huic loco adscribendum sit non ausim adseverare. Fuit cum Gorea Zelandiæ adnumeraretur.

GEER-

GEERVLIETA, ET HEENVLIETA.

AD Vornam insulam Paralipomena. Briela *quasi* Breehiela. *Helium Rheni ostium.* Widela *fluvius nunc primum erutus à Cl. V. P. Scriverio; idemque cum Helio esse ostenditur. Geervlieta & Heenvlieta Vorniæ municipia dicam an oppidula.*

PRIUSQUAM ad Noorthollandiæ descriptionem ab australi hac semita devortar, placet de Vornia ejusque antiquitatibus quædam hic attexere, quæ à Cl. Scriverio edocti sumus, supra à nobis prætermissa. Diximus pagina hujus operis 301. *Brielam* quasi *Breheliam* ab Helio famigerato illo Rheni ostio videri denominatam ex conjectura Cluveri; quem tamen hausisse comperior ex politissima Hadriani Iunij Batavia, quam insignita audacia passim perstringit, & tamen fruitur, ita ut in ipsum belle Hercules illud Martialis quadret, *Nam tunc mea carmina carpis, Cum pilas.* Adscripsimus inquam Cluvero, quæ Iunio erant tribuenda; cujus verba dignissima nobis visa sunt, quæ hic legerentur ex Brielæ Vrbis descriptione petita. *Nomen non abludit ab Helio Plinij, ut fortassis ob latitudinem ostij,* Bre-Hiela, *tamquam* latus Helius, *vulgari voce corrupta, appellatum sit. Oppidum istud cum Geervlieto altero oppidulo in Vorna insula situm est.* Cui conjecturæ Iunianæ favet altera acutissimi Scriverij, qui me monuit, cum hæc scriberem, se apud auctorem, qui Chronicon Rhythmis vernaculis concepit, & hactenus Anonymus, in ejusdem membranis Melior Stockius nominatur, observasse fluvium illum, qui Voornensem insulam, & in ea Geervlietum præterlabitur, *Wijdelam* disertim nominari in Gestis Iohannis Hannonij ad annum 1303. Vbi versus & verba sunt;

Nu moghedi hooren en verstaen,
Hoet in Hollandt is vergaen.
Nae dat gheschiede dese plaege,
Des woensdachs in die Paesschdaghe,
Voeren die Vlaeminge te Hollant waert,
Wat hen geschiede in die vaert,
Moghedi verstaen, wildijt hooren.

Heer

*Heer * Ghye sende boden voren*
In den landen haren taren
Tot al den lieden: wie dat waren,
Diene ontfingen over here.
Hine besweke hem nemmermere;
Waer oec yement die anders dochte,
Hi souden scenden waer hi mochte.
Dus ontboet hi in dat lant,
En voer liggen al te hant
In die Wiedele *voer* Gheervliet.
Al Noorehollandt conde niet
Dat ghevinden te wederstaene, &c.

* Guido Comes Flandriæ, jam occupata Zelandia.

Wijdelam hanc Scriverius quasi *Wijde Heelam* id est, *latum Helium* feliciter interpretatur. Adeo ut de Helij Pliniani situ, qui illustriora Belgicæ ingenia diu hactenus exercuit & vexavit, diutius quærendum, aut dubitandum amplius non sit. Plinij verba sunt Natural. Histor. lib. IV. cap. XV. *In Rheno ipso propè centum millia passuum in longitudinem nobilissima Batavorum insula, & Canenifatum, & aliæ Frisiorum, Cauchorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsatiorumque sternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab Septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit; medio inter hæc ore, modicum nomini suo custodiens alveum.* Flevum, Rheni ostium quod attinet, abunde apud omnes constat. Hodie *Vlie*, tractumque ejus *Vlielant* appellant; in vita S. Bonifacij *Flehe* nominatur. Helius autem iste Plinianus, non alius est, quam iste, qui nunc & olim Mosæ, apud Rhytmographum vero *Widele* nomine Geervlietam præterlabitur. Adeo ut inter hujus Helij, & illius Flevi terminos Bataviæ Plinianæ ejusque populorum limites certum jam sit debere includi.

Geervlieta veterrimum & præstantissimum totius Hollandiæ municipium est, ubi anno 1300 Nicolaus Puttenus, loci dynasta, Collegium decem Canonicorum excitavit. Vectigal Hollandiæ Comitum celebratissimum hic olim fuit; ab Imperatore Romano Dynastis Puttenis olim concessum. Antiquissimum esse ex diplomatis publicis constat. Muris olim circumdata fuit, qui temporum injuria disjecti.

Huic adjacet *Heenvlieta*, privilegiis municipalibus ornata, & annuo equorum mercatu celebris. Dynastam nunc agnoscit nobilissimum & splendidissimum virum Iohannem Polyandrum, qui arcem vetustate collapsam in meliorem & ampliorem formam nunc excitavit; præfixa ejusmodi tabella, è qua loci dignitatem & antiquitatem facile sit æstimare.

POSTERITATI

IOH. POLYANDER

Iunior. suo. &c. uxoris. suæ. nomine.

Heenvlieta. territorij. Vornani. membrum. Theoderici. quondam. toparchæ. Vornani. peculium amœnissimum. & clientelare. ejusdem. Toparchiæ. beneficium a. Theoderico. ad. Hugonem. filium. ultimis. ceris. pervenit. anno. salutis CIↃ CCLIII *annuente. fratre. ipsius. Henrico. Domino. Norniæ*

Titulum. liberæ. toparchiæ. anno. CIↃ CCCCXLV. *&. jus. civitatis. anno.* CIↃ CCCCLXIX *a. Carolo. Burgundo. indepta. approbante. Carolo. V. totoque. Hollandiæ Senatu. anno.* CIↃ IↃ XXXI

Extincto. tandem. Vornano. sanguine. virili. unica. præpotente. filia. tantumnum. superstite. Connubio. ad illustres. Barones. Cruningiæ. transijt. in. eademque. nobiliss. familia. permansit Donec. anno CIↃ IↃCXXVII. *ad. Johannem Kerckhoven. cognomento. Polyandrum. ejusque. conjugem. Annam. Vesekiam. emptione. devoluta. est.*

Iidem. Arcem. vetustate. collapsam, ac. temporum. injuria. deformem. in. meliorem. faciem. opere cultuque. restituerunt. Domumque. hanc. ære suo. ad. ornatum. Municipij. sui. addi dedicarique. jusserunt. anno. CIↃ IↃCXXXII.

OPVS. FORTASSE-AN. DVRABILE. NON. ÆTERNVM.

Vornia. Principibus. quondam. possessa. Batavis,
Sed minor hanc tenuit frater: an ergò minor?

WEST.

WESTFRISIA
SEV
NOORT-HOLLANDIA.

ALCMARIA.

ALcmaria. Adgildi fabula exploſa, à quo urbs jus municipale adepta. Bella cum Friſiis. Varia Vrbis Fortuna. Viri clari.

ALCMARIA inter antiquiſſima Hollandiæ opida habetur. Quando & à quo condita ſit variis ſententiis certatur. Adgildum ſecundum ejus nominis Friſiorum Regem, qui patri Radbodo anno DCCXXIII ſucceſſiſſe dicitur, ejus conditorem faciunt illi, quorum unicum ſtudium eſt ad fabuloſas & febriculoſas origines civitatium initia referre. Inter eos eſt Martinus Hamconius, cujus de Adgildo verſus ſunt;

Condidit Alcmariam vicinam pene Veronæ
Occiduæ emporio Friſiæ; cui claſſe Britanna
Appulit, undenis cum millibus, Vrſula Virgo.

Longiores fabulas alij nobis hic contexunt; nempe *Altenam* urbem primitus dictam fuiſſe; quod anonymus quidam Veronenſis Princeps, civibus Verona diruta excedentibus, aliaſque hoc in loco ſedes quærentibus reſponderit, *altenae*, quo deſignaverit, alio commigrandum eſſe, nec urbem prope Veronam amplius excitandam eſſe. Sed pudet iſta pluribus commemorare, quæ ſuperiore ſæculo aſſertores ſuos habuere. Non opus eſt hic ad ejuſmodi aretalogorum ſomnia diverti. Alcmariæ antiquitatem bella olim cum Friſiis fortiter geſta abunde ſatis teſtantur. Habent annales Alcmariam jam tum temporibus Diderici ſecundi à Friſiis poſt acerrimum conflictum incenſam. Anno etiam MLXXII cum Godefridus cognomento Gibber poſt Weſtfriſiam omnem in poteſtatem ſuam armis redactam, opimam, quam conſecutus erat, prædam Alcmariæ condidiſſet, Friſij eductis ingentibus copiis urbem duos menſes acriter obſedere. Sed mox Godefridus accepta Trajectenſium ope, & civium præſidio nixus, commiſſa cum Friſiis acie octo millia eorum ad internecionem cæcidit. Sæculo fere poſt, nempe ad annum MCXXXII Friſij, Duce Florentio Nigro, qui Diderici VI filius erat, elatis animis Alcmariam expugnarunt, urbe igne atque ferro funditus abſumta. Paullo etiam poſt, iterum à Friſiis Alcmarienſes obſeſſi ſunt, qui tamen, duobus ſuorum millibus relictis, repulſi ſunt. Idem poſtea ſemel, iterum, & ſæpius factum. Sed repreſſus paullum Friſiorum impetus ex quo Wilhelmus Romanorum rex arcem munitiſſimam Thorenburgum dictam prope urbem excitavit. Factum id circa annum MCCLV. Multum eo nomine Wilhelmo debent Alcmarienſes, à quo & jure municipali ornati ſunt. Florentius quintus ad majorem civium ſecuritatem aggerem ab Alcmaria uſque ad extremos Weſtfriſiæ fines magnis impen-

impensis exstrui fecit; in quo à inhibendos Frisiorum in Hollandiam insultus Nienburgum & Middelburgum arces excitavit.

Anno MCCCVII Arnoldus primus Iselsteinij Dynasta fossam ab Egmonda Alcmariam usque deduci fecit.

Anno MCCCXXVIII Vrbs cum ecclesia fortuito incendio conflagravit. Anno autem MCCCLXXXII Ædes D. Matthiæ sacra Laurentij ecclesiæ adstructa est; quod ipsum, ut & alia quæ sacram ædem concernunt, indicat ode Alcaica tabellæ pensili, quæ in eadem hac æde legitur, inscripta;

MEMORIALE HVIVS TEMPLI.

Hic fana quondam Diis patriis sacra
Struxit vetustas, sollicito pecus
Cædente votivum colono,
Vt veteres meminere fasti.
At delibuta sanguine victima
Insontis agni protinus impias
Delevit aras, cum prophano
Inferias celebrante mysta.
Ædemque Christi cultibus unici
Partæ salutis arbitri idoneam
Devotio Laurentianis
Postera martyriis dicavit,
Quæ Frisiorum (nam nihil arduum
Sanctumve Marti) sæpe voracibus
Subjecta flammis heu nephas! heu!
In cineres abijt solutos.
Sed restitutæ contiguum modo
In sancti honorem limen Apostoli
Junctum Matthiæ est, qua procellas
Imbrifero vomit Auster ore.
Hinc semper, alta ut præcipiti solent
Librare casu, nobilis impetu
Divulsa templo antiquiori
Pressit humum crepitante turris.
Demumque edaci temporis orbita
Rotante versas susque secus vias
Hoc pro ruinosis sacellis
E solido positum lacunar.
Saxo columnis perspicuum arduis
Cœloque picto serviat ut sacræ
Rerum creatoris tyaræ:
Magnifici arbitrio senatus.

Anno MCCCCXLVIII monasterium fratrum Minorum Alcmariæ condi cœptum est, quod anno 1572 penitus excisum est.

Anno MCCCCLXVII fratrum Carmelitarum Cœnobium hic excitatum est.

Anno

Anno M CCCC LXVIII turris ædi S. Laurentij imposita, necdum tamen affecta, pondere suo oppressa concidit. Tantæ altitudinis fuisse perhibetur, ut Phari loco nautis mare sulcantibus esset.

Anno M CCCC LXX veteres duæ ædes sacræ disjectæ, è quibus una amplissimi operis fabricata.

Anno M CCCC XCII Casembrotij, de quibus in Harlemi descriptione fusius diximus, magnos Alcmariæ motus excitavere.

Anno M D IX Curia elegantissima cum Sagittariorum hortis, & ponte lapideo hic exstructa est.

Anno M D XVII Gelri cum Frisiis subito ingressi, bona omnia civium per octiduum diripuerunt. Quo facto discessere. Nec longe post Alcmarienses potestatem novi valli & propugnaculorum exstruendorum impetrarunt.

Anno M D LX prima Salendina Alcmariæ exstructa.

Anno M D LXXII aucta urbis pomæria novaque ipsi propugnacula adjecta sunt.

Anno M D LXXIII Hispani, capto Harlemo, Alcmariam acriter obsedere. Sed Toletanus civium fortitudinem & in sustinendo impetu constantiam conspicatus, obsidionem ipse solvit. Quo intellecto Alcmarienses magno animo egressi postremo ejus agmini gravissimum intulere detrimentum.

Alcmaria edidit *Petrum Nannium*; virum in omni disciplinarum genere versatissimum; qui Lovanij dignus judicatus est, qui in Collegio trilingui in defuncti Conradi Goclenij locũ, substitueretur. Infinitam ejus lectionem & industriam scripta ejus pene infinita, quæ passim exstant, satis loquuntur. Obiit Lovanij anno 1557, sepultus in D. Petri, ubi hoc meruit monumentum.

D. O. M. S.

D. Petro Nannio Alcmariano, Presb. & Canonico Atrebatensi, viro doctiss. humaniores litteras in celeberrimo collegio Buslidiano XVIII *Ann. profess. Sigismundus Frid. Fuggarus Baro in Kirchberch & Viana, B. M. & amico paterno memoriæ & virtutis ergo, jussu parent. opt. pos. Vixit ann.* LVII. *Obiit anno* M.D.L.VII, *die* XXI. *Iulij.*

Nannius Alcmariis fuerat qui natus in oris,
Tectus arenoso conditur ecce loco.
Heu quanta probitate virum mors invida stravit?
Heu quantum nostro sustulit orbe decus?
Hunc coluere olim Græcæ Latiæque sorores,
Hunc fovit gremio doctus Apollo suo.
Hunc studiosa cohors sæpe est mirata docentem,
Mirata est tanti labra diserta viri
Et nunc qui toties veterum monumenta relegit,
Qui toties cecinit carmina prisca, tacet.

Petrum Forestum è nobili apud Batavos Forestana stirpe oriundus, medicus fuit incomparabilis, ut scripta ejus testantur. Vivere desijt anno CIↃ IↃVII.

Bernardum Dessennium medicum item scriptis in vulgus editis clarissimum. Alcmaria hodie situ, operibus publicis privatisque, viridariis amœnissimis, & commerciis præstat.

SCAGA.

SCAGA.

Scagæ descriptio. quando municipali jure donata. Ejus Dynastæ. Soli fertilitas.

SCAGA illustre & præclarum Hollandiæ Municipium est; colonia, quantum conjectura assequi licet, Danorum, qui ex ejusdem nominis opido progressi huic loco & originem & nomen suum dederint. Alcmaria trium leucarum intervallo, ac totidem Medenblico distat. Dynastæ ejus originem debent Adelberto Bavaro, Lodovici Imperatoris ex Margareta Hannonia Filio, Comiti Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ, qui Guilhelmum filium suum naturalem legitimatum per Papam Nicolaum Scagensis dominij titulo insignivit, adjectis proximis 4. pagis Verninghorn, Harnichuysen & Colhorren, quibus postmodum Burchoren accessit. Burchorensis quidem ditiuncula sumtibus Guilhelmi, primi Scagæ Domini exaggerata, & *Niu-landt*, seu Terra nova appellata est. Sita juxta S. Martini pagum, in insula vulgò dicta *de Rijpe*. Scaga autem jura, privilegia, & immunitates municipales consecuta est à Guilhelmo Hannonio, anno Domini 1415. In toto hoc districtu mero mixtoque imperio (nostratibus *Hooge Heerlijcheyt*) utuntur fruunturque Scagenses Dynastæ. qui ipsi inter Nobiles & Equestrem Ordinem jam olim ad publica Hollandiæ Ordinum Comitia admittebantur. Aluit semper familia hæc viros domi militiæque insignes, alitque hodie Albertum, virum nobilitate, & humanitate illustrem. Incolæ facili sunt ac promto ingenio, & quod mireris, nullum pene Westfrisiæ opidum est, in quo ad clavum Reipublicæ non sedent aliqui Scagenses. Municipium amœnitate & elegantia præ reliquis Hollandiæ commendatur. Ædes publicas & privatas longe plurimas habet. Ecclesiã, in qua spectandum se offert Dynastarum Mausolæum, opus prælustre; & insigne. Forum amplissimum est, cui adjacet curia non adspernabilis. Orphanotrophium quoque habet, pupillorum pupillarumque usibus dicatum. Arx, Dominorum sedes, municipium proxime contingit, ut prospectu & situs commoditate amænissima, ita etiam opere valida. Ager circumjectus non Hollandia modo, sed tota pene Europa fæcundissimus est. Illud constat, terræ ingera, quæ *Morgens* vernacule appellantur, ejusdem magnitudinis duplo majoris hic, ob bonitatem & fæcunditatem, quam in reliqua Hollandia & vendi & æstimari. Nec prætermittendũ est illud, arborem hoc in loco stetisse, è cujus fructibus uno eodemque anno florenos nostrates centum lucratus est dominus. Ovis etiam hic nata est & educata, quæ, vili annona, totidem pene florenis divendita & æstimata fuit. In cujus rei sempiternam memoriam effigies ejus in publico Amstelodamensium macello dicata est atque suffixa. Et ne quis fictum hoc existimet, vidi & tractavi litteras, quibus pro rei veritate auctoritas publica se obstringit. In quo si fallam non sit mihi in posterum propitia magis fides.

HORNA.

Horna unde dicta. Varia ejus fortuna, & privilegia. Viri illustres.

HORNA Alcmariam proxime contingit. Nomen ipsi factum opinor à situ, sive quod portus, qui primum urbis auspicium fuit, inflexu suo cornu formam referret, sive quod ad angelum, quem *Horn* veteres Belgę vocãt, austrini maris civitas posita sit. Vnde factum ut Heda, qui pro vernaculis Romana fere nomina opidis imponit, Hornam Angulum non semel vocarit. Prima ejus, ut aliarum pene omnium civitatum, initia à portus commoditate fuerunt.

Circa annum MCCCXXIII prima parochialis ecclesia è ligno Hornæ exstructa est, atque D. Cyriaco inscripta. Verum sexennio post fulmine tacta, tota conflagravit.

Anno MCCCXLI florentibus magis magisque commerciis Hornani *Novum Aggerem* à Marino aggere, usque ad ostium portus sui duxere, ad quem majores naves, quas portus non capiebat, appellerentur.

Anno MCCCLVI Wilhelmus Bavarus Hornanis, ob præclustria eorum in se merita, varia privilegia donavit, eaque præsertim, quæ jam à Florentio quinto Medenblicensibus concessa erant, anno MCCLXXXVII I. Novis aliquot de *opidanorum*, ut vocant, *receptione* adjectis.

Anno eodem idem Wilhelmus sollennes litteras Hornanis indulsit, quibus, præter alia, eos ab omnibus durante inter se matremque suam bello patratis absolvit.

Anno MCCCLXI X. Nova ædes S S. Iohanni Baptistæ & Cyriaco sacra magnis incolarum impensis formâ amplissima excitata est.

Anno M CCCLXXXV Cœnobia duo, quorum unum fratrum ordinis S. Ieronymi, alterum S. Agnetis dictum condita.

Anno MCCCLXXXXVIII Monasterium Regularium juxta Vrbem exstructum; quod postmodum ita crevit, ut inter elegantissima & ditissima totius Belgij haberetur.

Circa annum MCCCLXXXIX Boum, qui magno numero è Dania & circumjectis regionibus advehebantur, mercatus Hornæ florere & frequentari cœpit.

Anno MCCCXCVIII Albertus Bavarus Hornanis, ob præclaram sibi adversus orientales Frisios navatam operam, varias immunitates concessit; Inter alia à Telonio Sparendamensi & Heusdano liberos eos pronunciavit.

Anno MCCCC, & duobus proxime consecutis, Monasteria tria, SS. Catharinæ, Ceciliæ, & Gertrudis à fundamentis Hornæ constructa. Octennio post S. Mariæ Cœnobium fundatum est.

Anno MCCCCVIII pagi aliquot, *den Venhop* vulgo dicti, è Medenblicani Balivi potestate sub Hornani Magistra-

tus jurisdictionem benificio Wilhelmi Bavari, cujus litteræ in eam rem exstant, redacti sunt. Nomina eorum sunt; *Berckhout, de Gooren, Avenhorn, Mijsen, Oudendijck, de Beets, Grosthuysen, Scharwoude*, præter *vicinias*, quas vocant, complures.

Anno M CCCC XXVI Hornani, indicto Iacobæ Bavaræ bello, civitatem suam vallo circumdedere. Atque ita Horna inter West-frisiæ civitates post Alcmariam prima est, quæ vallo munita est. Interea Kinheimarij Iacobæ partes sequuti Duce Wilhelmo Nagelio, universam Westfrisiam populati sunt. Post quæ Hornam obsederunt. Cives semel iterumque cum ipsis conflixere, nunc prospera, nunc adversa fortuna usi: donec Lileadamus Dynasta cum copiis urbem ingressus est. qui assumtis secum civium præcipuis acerrimum cum Kinheimariis prælium commisit. quo Kinheimarij victi & fugati sunt.

Circa idem tempus Ædes S. Mariæ sacra exstrui cœpta est.

Anno M CCCC XXXVI Philippus Burgundus, cognomento bonus, qui Iacobæ jam successerat, Hornanis de se & Republica durantibus sub Iacoba motibus præclare meritis pagos *Woggenom, Watweyde, Nuboxwoude*, & *Oudeborwoude* subjecit.

Anno M CCCC XLI Hornani cum Enchusanis validam Oosterlingorum, quos vocant, classem ceperunt. Atque ita finem gravissimo illi bello imposuere, quod Hollandos inter & Oosterlingos erat exortum.

Anno M CCCC XLVI Hornani forum tertium anniversarium, S. Laurentij die celebrandum, impetrarunt.

Anno M CCCC LII, Philippus Burgundus quartum consulem ex tribus his, qui superiore anno eodem munere functi erant, creandi, sollennibus in eam rem litteris Teneramondæ Flandrorum datis, potestatem fecit.

Anno M CCCC LXIV Cœnobium S. Mariæ Magdalenæ dictum excitatum est.

Anno M CCCC LXVIII Monasterium S. Claræ exstruitur.

Anno M CCCC LXXXI Horna gravi incendio correpta est, & magna pars civitatis absumta.

Circa annum M D Philippo ad Reipublicæ gubernacula admoto, urbs, post ferales intestinos motus, quos partim ab Hoexiis & Cabeliaviis, partim â multitudine, quæ vectigalia, (*excisas* vocant) pendere detrectabat, perpessa erat, paullum respiravit, pluriaque nova opera, tam sacra quam profana, à fundamentis excitata sunt, & quæ cœpta iniquitate temporum omissa erant, perfecta sunt.

Anno M D VIII aucta & dilatata urbis pomæria sunt. Turresque passim per vallum constitutæ.

Anno M D LXX aggeribus in Hollandia tempestatis violentia perruptis, Horna ita aquis obruta est, ut iis innatare videretur.

Anno M D LXXIII Collegium deputatorum ordinum Westfrisiæ Hornæ, ob commodum ejus situm, communi omnium civitatium consensu, constitutum est. Celebratur in istis ædibus, quas Westfrisiæ Præpositi olim inhabitabant.

Anno M D LXXVII Novus portus exstrui, & urbis Pomæria extendi cœpta sunt.

Anno M D LXXXVI Westfrisiæ moneta ex communi omnium sententia Hornæ instituta est; cujusque nummi, quorum pars una hanc inscriptionem, MONETA NOVA DOMINII WESTFRISIÆ, altera istam, DEVS FORTITVDO ET SPES NOSTRA, præferret.

Horna genuit *Iacobum Ceratinum*, id est, *Hornanum*, Græco vocabulo, non quod illum natalis soli puderet, quo nomine

nomine reprehenditur ab Hadriano Iunio; sed quod inter illorum temporum eruditos consuetudo ita ferret. Vtriusque linguæ peritissimus fuit. Græcæ Professorem egit Lovanij. Benificio ejus & incredibili industria primum Lexicon Græcum concinnatum est, magno studiorum bono. Extinctus est Lovanij in flore annorum, anno M D XXX, sepultus ad Minoritidas, ubi hoc monumentum ejus legitur;

Egregius vir D. Iacobus Ceratinus ortus ex insigni opido Hornensi, Presbyter Deo devotus, & tam Græce quam Latine absolute doctus, ut testantur opera ab eo edita. Obiit & hic sepultus est anno M. D. XXX. *April.* XX.

Petrum Iunium, virum eruditissimum, & multiplici Historiarum cognitione instructum. Narrat Theodorus Velius vidisse se Chronicon Latinum ab ipso compilatum, quo initia Hornanæ Vrbis & incrementa erat complexus. Filium habuit Hadrianum Iunium.

Hadrianum Iunium, De quo nihil dicam, præter hoc, quod horrenda lectione sua, eruditione, & tot elegantissimis scriptis, quibus Latinas Græcasque litteras illustravit, meritus sit Hollandiæ & litterarum post Erasmum Phænix appellari. Obiit anno M D, LXXV. Middelburgi, quo temporum iniquitate compulsus se contulerat.

Iacobum Dunium, amænissimi ingenij, & venæ felicissimæ Poëtam. Obiit circa annum *1566.*

Petrum Hogerbetium, virum majoris doctrinæ, quam famæ. Hanc enim, ut recte ille dixit, quidam merentur, quidam habent. Pauca ejus scripta lucem viderunt. Poëmatum ejus editionem Theodorus Velius procuravit. Hogerbetius studia sua Lovanij prosequutus est, in Patavina Italorum Academia primos in Medicina honores adeptus. Obiit anno *1599.*

Cornelium Vigium, Medicinæ Doctorem & Professorem in Academia Dolana; ubi cum magna doctrinæ fama docuit & vixit; adeo, ut, cum discederet, in Equestrē Ordinem sit cooptatus. Deinde Medici munere functus est apud Orientalis Frisiæ Comitem. Sed in patriam Vrbem reversus praxin ibi aliquamdiu excercuit, donec ex hac mortalis vitæ statione evocatus est anno *1602.*

Nicolaum Bulium, Medicinæ Doctorem, qui post Galliam, Germaniam, & Italiam, inque eà Vrbem Vrbium lustratam in patriam reversus amplissimis ibi dignitatibus functus est. Poëta & ipse politissimus fuit. Obiit anno *1615.*

Theodorum Velium, Senatorem ac Medicum Hornanum. Qui ut aliarum rerum, ita historiæ patriæ cognitione probe fuit instructus; quod me tacente Chronicon ejus Hornanum testabitur. Westfrisia, quam versibus rotundis conscripsit, venam ejus poëticam semper loquetur. Nuper, ut cum magno animi mei dolore intelligo, è vivis abiit.

Horna variis sæculis & caussis aucta hodie 1050. perticas complectitur. Per portas quinque, magnificas & sumptuosas, aditus ad ipsam patet. Opera publica ad omnem splendorem composita. Plateæ & portus amplissimi. Fora commodissima. Fluenta, quæ urbem secant, & multa sunt & limpidissima. Horti & viridaria juxta urbem amænissima. Incolæ industria, mercatu & navigationibus res amplissimas sunt adepti: ut Hornam merito omnis floris & felicitatis cornu copiam possis nominare.

ENCHVSA.

ENchusa unde dicta. Varia ejus fortuna. Vir clarus.

ENCHUSÆ nomen factum putem ab halecibus, quarum frequens piscatio hic olim fuit, priore syllaba decurtata. Prima ejus mentio fit ad annum 1279, quo à Iohanne Arckelio, & Nicolao Putteno, ad Frisios rebelles subjugandos missis, dicitur incensa. Qua tempestate ne vallo quidem circumdata fuit. Sed postmodum ob situs & portus commoditatem magna incrementa accepit. Adeo ut ad annum salutis 1394. portus ejus tria navium millia, quibus exercitum in orientalem Frisiam Albertus Comes transmisit, fuerit complexus.

Anno MCCCCXXVI Enchusa in Kinheimariorum potestatem devenit.

Anno eodem milites Iacobæ Enchusam subito ingressi, in medio strepitu è civium præcipuis centum, qui mensæ ad capiendum prandium accumbebant, capite multarunt.

Anno MDXIV die S. Ieronymo sacro, maris inundatione magna valli Enchusani pars cum ædibus aliquot exhausta est.

Anno MDXXXVII Gelri, indicto Hollandis bello, navibus aliquot portum Enchusanum aggressi sunt, ut urbem penetrarent, sed aqua decrescente, omnis eorum conatus elusus est.

Anno MDXCI mirum in modum aucta urbis pomæria sunt.

Anno MDCV Danorum boum mercatus, quo Horna hactenus floruerat, Enchusam, magno urbis bono, translatus est.

Enchusæ natus est *Ruardus Tapperus* vir scriptis in vulgus editis celeberrimus, Artium Magister, S. Theologiæ Professor, Ecclesiæ Collegiatæ Divi Petri Lovanij annos plus minus XXIV Decanus, nec non Lovaniensis Academiæ Cancellarius, cujus operam atque industriam sæpe Carolus V. Imperator, sæpe Hispaniarum Rex Philippus, nonnunquam Pontifex ipse requisivit, ut disertim legitur in inscriptione Collegij Theologorum, cui moriens Bibliothecam suam reliquit. Vir cætera asperrimi & atrocis ingenij fuit, quo nomine merito multorum in se odium atque invidiam concitavit. Obiit Lovanij, anno 1559.

Enchusa ad mare posita est, à cujus violentia validissimis aggeribus tuta est. Tectis salariis, & halecaria navigatione jam floret.

EDA-

EDAMVM.

Edami descriptio.

EDAMUM, ſive potius Ydamum nomen habet ab Ya amne, cui hic agger fuit objectus.

Anno MCCCCXXVI Edamum à Kinheimariis captum eſt.

Anno MCCCCXXX à puellis Edamenſibus Nympha marina capta eſt, cujus hiſtoriam ita plene exſequitur Snoyus ſub finem libri Hiſtor. 8. Poſt coortam inquit tempeſtatem ventorum validiſſimam, quod ſæpe hic fit, diſruptoſque aggeres oceanumque auſtralem late agros inundantem, fertur puellis Edamenſibus lintre lacum Purmerendæ trajicientibus ad mulgendum vaccas, fæminam aquatilem, membra nudam, ſed muſcoſam & ſordeſcentem in vado apparuiſſe. Primum ſtupefactas rei novitate, dein reſumſiſſe animos, inque lintrem ex aquis traxiſſe, perduxiſſeque Edamum, ubi emundatam muliebriterque ornatam, addere, noſtris uſam alimentis, nendique artem didiciſſe, ad lacum ſemper redire pronam. Idiomate ut erat nulli cognito, ita nec ipſam vernaculam noſtram intellexiſſe, deinde Herlemum perductam annos aliquot ibidem vixiſſe. Addit Snoyus ſe ex oculatorum teſtium fide iſta omnia referre. De fæminis ejuſmodi marinis pluria invenies apud Scaligerum in Ariſtotelem de Animalibus, Vincentium Cartarinum de imaginibus Deorum, & Bernardum de Butto lib. v. de Monarchia Luſitanica.

Edamum navium fabrica, & caſeo præſtantiſſimo, per vicinas regiones ſummopere expetito, jam floret, duobus milliaribus Horna diſtans.

MONACHODAMVM.

Monachodami descriptio.

MONACHODAMVM nomen habet à fluvio interlabente, *de Monick* dicto. Memorant annales anno 1297 Frisios ad ferendum Trajectensi antistiti subsidium huc appulisse.

Anno MCCCCXXVI Monachodamum à Kinheimariis, qui Iacobam sequebantur, occupatum est.

Anno MCCCCXCIX decimo Iulij die Monachodamum fortuito incendio ita absumtum est, ut vix ædes octoginta superessent.

Ad annum MDXV eamdem cladem Monachodamum perpessa est, sacra tantum æde, & Carmelitarum Cœnobio servatis.

Monachodamum Edamo proxime adjacet. Opidum exiguum. In vicinia Insulam habet *Marcksem* dictam.

PVRMERENDA.

Purmerendæ initia & progressus. Varij ejus Dynastæ.

PVRMERENDA ita vocata est, quod ad finem Purmeræ fluvij posita sit. Prima ejus initia ad Wilhelmum Eggardum referuntur. Hic Wilhelmo Bavaro, obiram patris profugo & apud Dacos commoranti pecuniam sæpius est mutuatus. Quam ob caussam ærario publico præfectus toparchia Purmerendana, adjectis villis duabus Necka & Ilpendamo, à Wilhelmo, mortuo patre ad gubernacula jam admoto, donatus est. Arcem ibi validissimam exstruxit, circa annum 1410. Filius ejus Iohannes Eggardus civiles motus fugiens, Purmerendam Gerardo Zylensi vendidit, atque in Flandriam se contulit. Gerardus autem Zylensis eamdem Iohanni Burchgravio Montfordano vendidit. Cujus nepos cum rebellionis reus esset, à Maximiliano Austriaco Purmerenda fisco adscripta est, & circa annum 1486. Balthasari à Volckesteyn, castrorum præfecto, donata. Sed & hic Iohanni Comiti Egmondæ primo Purmerendam venditionis titulo tradidit. Atque ita in Egmondana familia hujus loci dominium permansit usque ad annum 1590. quo ab Hollandiæ ordinibus redemta & eorum Dominiis adjuncta est.

Purmerenda circa annum 1573, inter medios Hollandiæ sub Hispano motus, vallo munita est.

MEDENBLICVM.

Medenblicum. Ejus antiquitas. Vnde nominata. Varia ejus Fortuna. Balivatus ejus quæ & quanta olim complectebatur.

MEDENBLICVM inter Hollandiæ Vrbes postrema est, si hunc locum, prima si antiquitatem spectes. Radbodum famigeratum illum Frisiorum Ducem sedem hic fixisse vulgi est opinio; quæ quam certa sit jam non disquiro, & pluribus persequutus est accuratissimus Dousa lib. VI. Holland. Annal. Ne, cum Hollandicarum urbium antiquitatem tueri propositum mihi hactenus fuerit, Medenblici gloriæ hac in parte aliquid videar ademisse. Cum Medenblicum primam Westfrisiæ civitatem & velut metropolim ante Hornam, Enckhusam, aliasque urbes conditas magno omnes consensu ferant exstitisse, Nomen habet à Medemelacha, fluvio nobilissimo, cujus ut ne vestigium quidem hodie superest, ita diserta mentio fit in diplomate Ottonis Imperatoris anno DCCCCLXXXV. dato, cujus apographum habes apud Dousam libro VIII. sub finem. Medenblicum memoratur in literis Godebaldi Trajectensis antistitis ad annum 1118. quibus ecclesia Medenblicensis Canonicis S. Martini Trajecti donatur. Earum exemplar hoc est;

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis. Sanctæ Ecclesiæ rectoribus summopere innitendum & subditorum necessitati subvenire commodis temporalibus, ut possint vacare spiritualibus, &c. Vnde ego Godewaldus, Dei gratia Trajectensis Episcopus fratrum charitati condescendens & pro se in posterum consulens, ecclesiam quandam in occidentali Frisia in villa (Villa hic urbem notat ex stylo illius ætatis scriptorum) *quæ Medenblick appellatur, cum omnibus suis appenditiis, & censu ad cameram Episcopalem pertinentibus, & oblationibus utilitati fratrum in Ecclesia B. Martini Deo famulantium in memoriam nostram concessi, &c. Datum anno Dominicæ incarnationis* 1118. *Indictione duodecima.*

Anno MCCLXXXVIII Florentius quintus Medenblicensibus jura, & varias immunitates præscripsit. Litteræ ejus datæ apud Albersberch.

Anno MCCCCXXVI Medenblicum à Kinheymariis captum est.

Anno MDXVII Gelri, *Furvarum turmarum* nomine tunc appellati, Medenblicum vi expugarunt, expugnatum incenderunt, ut ne domus quidem ulla amplius reliqua esset.

esset. Sola arx adversus hostium impressionem & ignis violentiam stetit invicta, præfecto ipsi Iusto Burio, qui eam magno animo tuebatur.

Circa annum MDXLVII magna Vrbis pars fortuito incendio conflagravit.

Medenblicum aggeres validissimos habet, & austrini maris, quod magna violentia huc insultat, tempestatibus sustinendis pares. Vrbs ipsa mediocris est magnitudinis. Baliuvatu olim floruit, sub quo omnia hæc loca continebantur, quæ ex Archivis publicis decripsi. *Horn, Enchuysen, pagi Wervershooft, Bovencatspel, de Stede van Grotebroeck, Luthebroeck, Hoichcatspel, Westervond, Oosterblocker Westerblocker, Swaech, Hem, Venhuysen, Benewiisen, Wijnes, Schellinckhout, Scherwoude, Scherdam. Etersem, Oosthuysen, Opterbeets, Nieuwerdijck, Grosthuysen, Avenhorn, Outorp, quatuor pagi de Langedijck, Koedijck, Kalverdijck, Warmenhuysen, Renigenburch, Nyenburch, Sinte Maerten, Schagen, Harnighuysen, Barringhoorn, de Keyens, Oude Nyrop, nieuwe Nyrop, Winckel, Eeriswoudt, Hoichtwoudt, Opmeer, Hemsbroeck, Opdam, Veenhuysen, Oterlick, Spanbroeck, Wadwai, Woggemum, Nubbixwoud, Hauwerdt, Midwout, Bennigbroeck, Sybecarspel, Abbekerck, Lamberschaech, Twisch, Oostwoudt, Opperdoes & Almerdorp.*

FINIS.

APPEN-

APPENDIX.

PRÆTER vulgatam Hollandiæ divisionem, quam ca. 3. tradidimus, alia ante aliquot sæcula in usu fuit. Nempe in *Borealem* & *Australem* findebatur. Borealis Rhenolandiam, Delflandiam & Schielandiam universam complectebatur, & usque ad Isalam flumen protendebatur. Vnde adhuc hodie tractus isti, quos jam diximus, sub Noorthollandiæ, ut vocant, Quæstura numerantur. Melior Stockius, qui Chronicon Hollandiæ Comitum Rhythmis circa tempora Florentij quinti concinnavit, Delfum Noorthollandiæ disertim adscribit. Sub Noorthollandia etiam Woerda aliaque tunc temporis habebantur.

Eruditis, quos Delfum genuit, adscribendus est *Cornelius Musius*. Is natus est Delfis anno 1503. In Brabantia & Gallia sub doctissimis Professoribus studia prosequutus. In patriam reversus sacris D. Agathæ Virginibus annos fere XXXVI præfuit. Ingenio facili & comto fuit, à natura ad Poësin factus. Obiit anno 1572. Delfum, matrem suam, in Oda de fugacitate temporum sic celebrat;

Matre proba exortum, nec non fidoque bonoque
A genitore satum,
Delphica me excepit, quâ non urbs altera terris
Clarior in Batavis.
Seu sacra templa Deo longè augustissima spectes,
Sive domos nitidas.
Seu populi integros mores, sanctamque requiras
Innocuamque fidem. Primum
Heic flevi, heic risi, primum heic, ut discere vellem;
Blandus uterque parens
Crustula multa dedit, vel poma aut dulcia liba.
Heic studiis impendi operam,
Sed segnem impendi, donec, genitore sepulto,
Lovanium petitur, &c.

Epitaphium Cornelij Musij Delfensis indignâ morte sublati; Adriano Iunio Medico autore.

Virtutis omnis seminarium jaces
Fæda peremptus (heu nefas secli) nece:
Speculum modestiæ sacerdotum ordini:
Sordis malignæ, & fraudis expers abditæ
Fontes perennes largitatis pauperum
Turbæ resignasti usque: nec tuæ indigos
Vacuosque opis discedere à te passus es,
Musas amasti liberales, à quibus
In familiam traductus olim Musij
Tibi occupasti nomen indelebile,
Tibi labis exors vita clarum ad posteros

Transmisit exemplum bonis, probum malis,
Trigemina pectus gratia: ingenij fibias
Camœna tinxeratque mentem charitas,
Amorque recti, & sancta conscientia.

Ad *Schoonhoviam* adde Historiam originis Monasterij Henrici Ruris prope eandem Vrbem positi, quam M S. his diebus meo mihi ære comparavi. Hæc ita se habet:

Henricum hocce Rus sic coli inceptum est: anno redemptionis humanæ, millesimo trecentesimo, nonagesimo sexto, Viri aliquot pietatis ampliandæ amore ducti condendi monasterij injerunt rationem. Inter hos fuere præcipui, Dominus Nicolaus Hoec, Dominus Fredericus Smit Presbiteri, & Johannes Dyest cives Schoonhoviani. His sese adjunxerunt socios, Dominus Ioannes Jonghe, Johannes Bruyn, & Ghysbertus Henrici duo laici, primi hujus loci incolæ. Horum deinde opera emptus hic locus, & excitata Capella, orationis locellus, nec quidem temere. Siquidem Gwido Dominus Schoonhoviæ, Comes Belossiæ hæc auspicia datis litteris confirmavit, atque pietatis ceptæ pellexit coadiutores simul & conturbatores conterruit.

Anno primo supra quadringentesimum & millesimum huic pietati obsistit ad sumendum indies incrementum bellicus furor, quo Hollandiæ Comes Albertus in Herculandiæ Dominum exarsit. Et prosus conturbata concidisset & evanuisset coalita jam pridem pietas nisi insperato Dominus Wilhelmus cognomento Cluyekert, fugiens pestem, piorum virorum hortatu rebus labentis monasterij laturus opem huc accurisset. agebat enim hic Daventriæ œconomum in domo Domini Florentij perstrennuum, persuasum itaque onus eo lubentius ac alacrius sustentare est aßensus quo id pietatis in patrio solo (Schoonhovianus erat) quod peregre didicerat transplantaret, Christumque doceret loci incolas, qui sui instituti dudum esse ceperant. Cæterum sancto hujus viri conatui neutiquam auxiliaris defuit gratia, qua fretus perturbatis cænobitis, atque jamjam dilapsuris, efferuentes pietate viros secum adductos adjunxit. Res vero hæc attenta fæliciter cessit. hinc refloruit pietas, persisteruntque viri ceptis. Eo quoque tempore non defuere monastices propagatores, qui hic velut in stadio Euangelico currentes, currentibusque calcar addentes incepti monasterij pauperiem juvabant donis annuisque ditabant proventibus. Nec quoque oblatas respuit Wilhelmus elemosinas. his præsidiis anno septimo supra quadringentesimum & millesimum jacta sunt ab illo in speciem monasterij fundamina, erectaque paulatim humilia ædificia. Tunc ceptum dici vulgo ad fratres in pomario

mario inden Hem. Nomenclatura unde sit deducta ignoratur, nisi quod quidam à recurvo Lechæ aggere eam velint detractam, qui ad instar pernæ porcinæ adhæret cænobio. hinc corrupte dicitur Hem pro Ham. Porro Wilhelmo sollicitanti Reverendissimum tunc temporis Dominum Fredericum Blanckenhemium, consensit in ædicula Divo Archangelo Michaëli dicata ceremonias peragi quotidie salvo parochi Arensbergiæ suo jure. Anno quarto decimo & quadringentesimo supra millesimum cum succrevissent monasterio opes, succrevit & incolis pietatis amor. Unde secuti adhortatorem Wilhelmum Mathias de Vivario, Theodoricus de Aër Warmboldus de Muers presbyteri, Hem Hugo Wilhelmi, Iohannes de Ammers Diaconi atque Angelus Gerardi, Iohannes Martini Ionghe, Ghisbertus Wironis clerici, ordinem Sancti Francisci de pænitentia à Nicolao quarto Romano Pontifice nuper institutum sunt professi. Hujus instituti egit ministrum Wilhelmus. Denique anno 1415 Cardinalis Nicolaus de Cusa qui Germaniæ invigilabat, Monasteria & collapsam in iis religionem revocari jubebat. Impetravit VVilhelmus ut cum conventus sui fratribus relicto Divi Francisci ordine institutum Canonicorum Regularium amplecteretur. Primum proinde egit Priorem hic quoque anno 1424 in impetratum à Swedero Reverendissimo collem Dunchinum cum ob crebras Lecthæ inundationes, tum ob septennes agrorum submersiones duxit coloniam. Præterea & hoc laude dignum quod præter Daventria allatas etiam fere demortui sui patris omnes opes, in usum monasterij contulerit. Hunc secuti Fratres, noctu ac interdiu alacriter Euangelicæ pietati operam navarunt, atque in describendis libris sese præstitere sedulos. En sic incola amice ex parvis initiis atque religiosa paupertate in hanc ædificiorum veteribus exustis tum pulchritudinem tum commoditatem, hactenus excrevit monasterium. Maxime proinde in rem nostram fecerimus, si quoque comnitamur ut hæc ipsis tam sint ornamento quam auxilio ad bene beateque vivendum atque hujus ævi fugacissimi periodum eo pietatis studio claudamus, quo aborigines nostri.

Inter Hornanos etiam inclaruit *Cornelius Hornensis*, qui famigeratum illum *Fasciculum temporum* concinnavit.

Ad ea, quæ de Hadriano Iunio diximus, addatur hoc Epitaphium, quod Middelburgi legitur,

D. O. M. S.

HADRIANO IVNIO HORNANO, PHILOSOPHO MEDICO ET POETÆ CELEBERRIMO, BATAVIÆ HISTORICO FIDELISS. CVIVS IN OMNI DISCIPLINARVM GENERE EXQVISITA ERVDITIO, SINGVLARIS INDVSTRIA, INFINITÆ LECTIONIS PRÆSTANTIA, MVLTIPLEX LINGVARVM SCIENTIA, PARI CONIVNCTA COMITATE, DOCTORVM OMNIVM ADMIRATIONEM LAVDEMQVE VELINT; POST VARIA INCOMPARABILIS INGENII MONVMENTA, QVIBVS ÆTERNAM SIBI GLORIAM COMPARAVIT SVB HOC MARMORE CONDITO, PATRI OPT. DE SE MERITO PETRVS IVNIVS MÆSTISS. PIETATIS ERGO P. C. VIXIT ANN. LXIIIX, OBIIT DIE XV SIBI COGNOMINIS MENSIS ANNO SALVTIS CHRISTIANÆ CIↃ IↃLXXV.

MEMORIÆ SACRVM.

PETRO. HOGERBETIO, PETRI F. HORNANO. V. IN OMNI VIRTVTVM ET DOCTRINÆ GENERE PRÆSTANTISSIMO, MEDICO SVMMO, POETÆ RARO, CIVI AD COMMODA PATRIÆ NATO, EIVSDEM ÆTERNO DAMNO DENATO, S. P. Q. H. C. ET IN SIG. GRATITVDINIS OB MVLTA ET PRÆCLARA EIVS MERITA MONVMENTVM HOC SVMPTV PVBLICO P. I.

In Alcmariensium Eruditorum Catalogo nomen & locum meretur clarissimus & doctissimus Vir, Fredericus ab Heilo, cujus vitam, quæ MS. ejus operibus, quæ penes me sunt, præfixa est, hic adscribam, eo libentius, quod hic vir eorum diligentiam fugerit qui Belgij nostri eruditos nuper edidere. Fredericus Presbyter & Donatus, professus in coventu de Heylo, qui est pagus Hollandiæ inter Alcmariam & Eckmundam situs, olim pater Confessor trium Conventuum sororum successive, videlicet Warmunde, Leydis, & Beverwijck, vir devotus ac litteratus, Poëta, orator, & Theologus, quemadmodum ex scriptis ejus probatur. Edidit autem multa opuscula, quæ in prædicto Conventu & in diversis Monasteriis habentur, inter quæ feruntur subjecta.

De inclusione Religiosorum lib. I.
Alterum de eadem materia.

De

De dignitate sacerdotali lib. 1.
Contra nimis scrupulosos & de Remediis lib. 1.
Formulæ vivendi.
De institutione vitæ lib. 1.
De Collectione mentis in se.
De choreis.
Contra sacerdotem lubricum.
De Peregrinantibus.
Contra detractores religiosorum.
De fonte, qui ascendit de Paradyso.
De Imagine & similitudine Dei.
De fundatione domus Regularium prope Haerlem.
Carmina de sancta Basilia in Warmonde quiescente.
De festivitatibus beatæ Mariæ.
Sermones de tempore & Sanctis.
Epistolare satis pulchrum, & multa alia.

Obiit autem in prædicto Monasterio quinto Idus Octobris, ac ibidem sepultus anno Domini 1455 sub Calixto Papa tertio, & Frederico Imperatore tertio, sicut ex sequenti versu colligitur. Sequitur Epitaphium, quod habetur super sepulchrum ejus, & præcedit iste versus,

ConDItor aLte MIChI da LatI prospera CæLI.

Epitaphium in tabula super ejus sepulchrum;
Hoc tumulo Dominus requiescit jam Fredericus,
Ex Heilo genitus, veræ virtutis amicus,
Hujus Conventus Donatus qui fuit aptus,
Tranquillus, castus, studiosus, corde quietus,
Mente columbinus, devotus, pectore dulcis,
Christum quæsivit, Christo frequenter inhæsit.
Nectareo cultus divini rore rigatus,
Æquoris irati strepitus despexerat omnes.
Nam quod conspiceret gratam morum pietatem,
Quod per fervorem passim captare sategit,
Qui licet eloquio tardus foret in referendo,
Attamen ingenti scribendi præditus arte,
Nunc per Dictata, nunc fecit per metra compta,
Tractatus pulchros, sermones atque libellos,
Quos humilis multum petiit bene multiplicari.
Nam petit omne ratum nulla formidine claudi.
Virgineo statui preerat pietate potenti,
Warmunde, Leydis, Beverwijck, non minus illic
Divino steriles fæcundans semine mentes,
Quo fructum facerent, Christo sponso jubilarent,
Crastina Victoris hunc lux cum vexit in altum,
Tunc Augustini colitur translatio sancti,
Cujus discessus annos in fronte locatos
Quærenti recte dat dispar littera scire.

Præter alia ejus auctoris M S S. penes me sunt Excerpta ex libro, quem de fundatione Cœnobij Regularium prope Harle-

Harlemum conſcripſit. Quæ cum Hiſtoria belli, quod Hollandi cum Gelris geſſerunt, à Guilhelmo Hermanno Goudano conſcripta, Origine Monaſterij Henrici Ruris prope Schoonhoviam, & Conventus in Stein prope Goudam, atque etiam origine præcipuorum Hollandiæ Monaſteriorum, quæ ſub Capitulo Windeſemenſi Canonicorum Regularium fuerunt, quæ omnia M S S. meo mihi ære redemta ſunt, brevi publici juris faciam.

In hiſtoria civis Naerdeni, quam in ejus Vrbis deſcriptione fuſius deduximus, paullo aliter ſe res habuit. Is, cum Hiſpanorum fidem haberet ſuſpectam, ad præſtandum iis fidelitatis juramentum adduci non potuit, Quo factum eſt, ut Hiſpani tres ædes ejus penetrarent, & pecuniam, quam penes ſe habebat, extorquerent. Gladiis eorum interea ita confoſſus eſt, ut ſupra quindecim vulnera in corpore notarentur. Cætera tam accurate inveſtigari non potuerunt, cum cadaver cruori ſuo immerſum atque deforme, poſt viginti demum à patrata cæde dies terræ ſit mandatum. Caput eriam erat amputatum, & digiti omnes è cuticula ſua pendere viſi, quod callofis manibus gladios eorum avertere conaretur. Filia ejus unica Emerentia, annos tres tantum nata, pro vita patris interea orabat. Quo ita commoti Hiſpani ſunt, ut calentem adhuc ſanguinem in faciem ejus projecerint, *aquam* illam *benedictam* eſſe clamitantes. Sic ut, quod vel ex ſolo hoc exemplo clariſſime dilucet, omni & divino & humano juri videantur illuſiſſe.

Naerdam patriam agnoſcunt,

Iohannes Benningius floruit circa annum M D. Virum ſua ætate eruditiſſimum fuiſſe, vel ex Epiſtola ejus ad doctiſſimum illum Guilhelmum Hermannum Gaudanum data, quæ Æſopi & Aviani fabulis à Guilhelmo recenſitis, & Delfis anno 150x rudi ſatis forma excuſis præfixa legitur, ſatis comparet.

Henricus Anthonides vander Linden Theologiæ Doctor & Profeſſor in Academia Franequerana celeberrimus. Cujus doctiſſimas, ut accepi, lucubrationes brevi publici juris faciet filius ejus Hermannus Anthonides van der Linden, vir itidem doctiſſimus.

VRBIVM

VRBIVM,

quæ in hoc opere describuntur,

SERIES,

ET CAPITVM BREVIARIA.

VRBIVM

VRBIVM
SERIES.

VIA-

VRBIVM

VRBIVM WEST-FRISIAE SERIES.

FINIS.

ERRATA.

In Cl. Isacij Pontani verſ. prim. lege. *Parve Liber*, verſ. 12. *Sed foris iſta: vigent omnia pace domi*. pa. 65. v. 16, pro *Albertus* lege *Wilhelmus*. pa. 76. cap. 8. ſemel iterumque peccatum eſt in ſerie Comitum dum hic ejus nominis primus, exempli gratia, vel ſecundus fuiſſe dicitur. cum contra fuerit. Non mea, ſed Typothetæ culpa, qui pro numeris Latina reſcripſit, me inconſulto. Lectorem Series ipſa docebit, quomodo hæc ſint corrigenda. pag. 268. v. 2. pro *Adrianus* lege *Petrus*. pag. 86, v. 12. lege *hoc principatu ſuo*. Hæc graviora Cætera ab operis omiſſa, vel commiſſa, præſertim in annorum numeris cap. 8. tuæ induſtriæ committo, mi Lector. Errare, humani ingenij lex eſt, erratum agnoſcere candoris, errantem corrigere humanitatis.

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officinâ WILHELMI CHRISTIANI,

ANNO CIƆ IƆC XXXII.